

Kyllä se lintupelotintaulujuttu siinä nyt on käsittelyssä
AFAATTISTEN PUHUJIEN KIELELLISIÄ VALINTOJA
SARJAKUVATEHTÄVÄSSÄ

Anna-Maija Korpjaakko-Huuhka

2003

Isälleni

SUMMARY

Kyllä se lintupelotintaulujuttu siinä nyt on käsitteyssä. Afaattisten puhujien kielellisiä valintoja sarjakuvatehtävässä

Aphasic speakers' linguistic choices in a cartoon-story task.

Korpijaakko-Huuhka, Anna-Maija
University of Helsinki, FIN

The aim of this study was to evaluate linguistic skills of aphasic speakers in a clinical discourse. Fifteen aphasic speakers were selected from a cohort of 486 stroke patients, and seven age-matched non-aphasic speakers served as controls. The speakers were instructed to generate a story based on a nine-frame cartoon. The stories were recorded on audiotape, and then transcribed for linguistic analysis.

The analysis of the texts was based on the systemic functional theory by Michael Halliday. The hypothesis of semantic metafunctions was applied to find out the ways the aphasic speakers were able to use language to realise different meanings (experiential, textual, and interpersonal). The analyses resulted in various linguistic profiles.

The profiles showed, as expected, reasonable variation in language use in both the control speakers and the aphasic speakers. For the aphasic speakers, making interpersonal meanings was easier than realising experiential and textual meanings. The well-known difficulty in accessing words (nouns and verbs) in aphasic speakers, in general, restricted the aphasic participants' possibilities to represent the world depicted in the cartoon frames (experiential meanings), and made it often hard for the listener to follow the thematic and schematic flow of the texts (textual meanings). However, even the most severely aphasic speakers were able to exchange linguistic information concerning their cognition about the demands of the task and their own performance during the task (interpersonal meanings).

This study showed that the hypothesis of semantic metafunctions is most useful in gaining a more comprehensive view about aphasic speakers' linguistic skills than is possible using traditional clinical tests only. Various options for future clinical applications and logopedic basic research are discussed, as well as connections to neuroscientific research questions.

aphasia, discourse, systemic functional theory, semantic metafunctions, clinical evaluation, narrative speech

SISÄLTÖ

ESIPUHE JA KIITOKSET	x
NOTAATIOMERKIT	xiii
TAULUKKOLUETTELO	xiv
1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuksen lähtökohdat ja tavoitteet	1
1.2. Työn rakenne	5
2. AFAATTISTEN PUHUJIEN DISKURSSITÄIDOT KIELEN MONIFUNKTIOISUUDEN NÄKÖKULMASTA	6
2.1. Neurolingvistisen diskurssintutkimuksen perusteita	6
2.2. Tekstin sisältöyksiköt ja toiminnallinen kommunikaatio	9
2.2.1. Kliiniset afasiatestit ja spontaanipuheen piirteet	9
2.2.2. Kommunikoinnin tehokkuus	12
2.2.3. Toiminnallisen kommunikoinnin keinot	14
2.3. Kertovan tekstin prosessointi	16
2.3.1. Predikatiivinen puhe ja afasiaoireyhtymät	16
2.3.2. Mikro- ja makroprosessointi	18
2.4. Kielellinen vuorovaikutus	26
2.4.1. Kerrontatehtävien vuorovaikutuspiirteitä	26
2.4.2. Afaattiset puhujat keskustelukumppaneina	27
3. TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA ASETELMA	30
4. MENETELMÄT	32
4.1. Tilannekonteksti	32
4.2. Sarjakuvatehtävä	33
4.3. Tutkittavien valikoituminen	35
4.3.1. SAM-kohortti	35
4.3.2. Afaattiset puhujat	39
4.3.3. Ikäverrokki	41
4.4. Tekstiaineiston analyysi	42
4.4.1. Puhenäytteiden litterointi ja prosodinen notaatio	42
4.4.2. Semanttisten metafunktioiden analyysi	46
4.4.2.1. Lauseet esityksenä – tapahtumaprofiilit	47
4.4.2.2. Lauseet viestinä – sidoksisuusprofiilit	57
4.4.2.3. Lauseet vaihtona – suhtautumisprofiilit	64

5. TULOKSET	71
5.1 Ikäverrokkien kielenkäytön vaihtelu	72
5.1.1. Tehtävän haltuunotto	72
5.1.1.1. Tehtävän aloitus- ja lopetusjaksot	72
5.1.1.2. Esityksen varmuus	75
5.1.1.3. Monologisuus	77
5.1.2. Kertomuksen maailma	77
5.1.2.1. Kertomuskehys	78
5.1.2.2. Tekijäosallistujat	81
5.1.2.3. Teot ja tapahtumat	82
5.1.3. Tekstin rakenne	84
5.1.4. Valintojen jatkumoa	89
5.2. Afaattisten puhujien kielenkäytön vaihtelu	92
5.2.1. Puhumisen vaikeus	93
5.2.1.1. Tarinan aloitus- ja lopetusjaksot	93
5.2.1.2. Monologisten tekstien suhtautumisprofiilit	95
5.2.1.3. Puhujan ja tutkijan yhteistyö	97
5.2.2. Sisältösanat haussa	105
5.2.2.1. Missä ja milloin?	106
5.2.2.2. Kuka?	110
5.2.2.3. Mitä tekee?	118
5.2.3. Teema ja sen muunnelmat	127
5.3. Puhujaryhmien vertailuja	144
5.3.1. Afaattisten puhujien ja ikäverrokkien tekstien yhteiset ja erilaiset piirteet	144
5.3.2. Kielelliset valinnat ja afasian laatu	154
5.4. Tulosten yhteenveto	163
6. POHDINTA	165
6.1. Afaattinen kieli kontekstissaan	166
6.1.1. Tutkimustilanteen vuorovaikutuspuhe	166
6.1.2. Sanojen käytön rajoitukset ja lausepuhe	170
6.1.2.1. Sananlöytämistä vaikeudet	170
6.1.2.2. Lausemuodot	173
6.1.3. Kertomuksen koherenssi	175
6.1.3.1. Tekstien rakenteet	176
6.1.3.2. Tarinan jatkuvuus- ja epäjatkuvuuskohtat	180
6.2. Menetelmän arviointia	182
6.2.1. Menetelmän syntyprosessi	183
6.2.2. Tutkittavien valinta, aineiston edustavuus ja tulosten yleistettävyys	185
6.2.3. Tekstianalyysin ja piirreluokitusten ongelmat	187

6.2.4.	Semanttiset metafunktiot puheterapeutin ajattelun apuneuvoina	191
6.3.	Jatkotutkimusnäkömät	195
6.3.1.	Afasian neurologiset ja neuropsykologiset taustatekijät	196
6.3.2.	Kertovan kielenkäytön logopedinen tutkimus	198
6.4.	Kliiniset johtopäätökset	202
LÄHTEET		204

LIITTEET

- Liite 1: Variksenpelätin-sarjakuva
- Liite 2: Afaattisten puhujien radiologiset taustatiedot ja poissulkuperusteet
- Liite 3: Ikäverrokkien tekstien suhtautumisprofiilien määrittely
- Liite 4: Ikäverrokkien tekstien tapahtumaprofiilien määrittely
- Liite 5: Ikäverrokkien tekstien sidoksisuusprofiilien määrittely
- Liite 6a ja b: Afaattisten puhujien tekstien aloitus- ja lopetusjaksot
- Liite 7a ja b: Afaattisten puhujien tekstien suhtautumisprofiilien määrittely
- Liite 8: Afaattisten puhujien tekstien tapahtumaprofiilien määrittely
- Liite 9: Afaattisten puhujien tekstien sidoksisuusprofiilien määrittely

ESIPUHE JA KIITOKSET

Afasia on kiinnostanut ja kiinnostaa edelleen monien tieteenalojen tutkijoita. Tutkimus on perinteisesti edennyt kunkin alan omina hankkeina, ja aidosti monitieteinen tutkimusyhteistyö on afasiatutkimuksessa varsin nuorta. Tätä sekä vaativaa että antoisaa toimintamuotoa olen saanut opetella vuonna 1994 alkaneessa *Helsinki Stroke Aging Memory* -tutkimuksessa (SAM-tutkimuksessa).

Erilaisten tutkimuslinjojen ja -perinteiden ymmärtäminen ja kirjoittaminen yhtenäiseksi kuvaukseksi on kuitenkin vaikea tehtävä, ja pyydän tämän kirjan lukijalta kärsivällisyyttä sen vuoksi, että yritykseni koota yhteen näitä erilaisia perinteitä tekee tekstistäni paikoin kovin epätasaisen. Kuitenkin yhtäältä laajojen tutkimuslinjojen esittely ja toisaalta yksittäisten tutkimusten yksityiskohtaisten tulosten kuvaaminen samassa työssä on perusteltua neurolingvistisen afasiatutkimuksen historiallisen kehityksen ymmärtämisen vuoksi. Esimerkiksi kliininen kuvaileva tutkimus ja kokeellisen psykolingvistiikan kehitys ovat kulkeneet rinnan, joskin selvästi erillisinä traditioina. Lisäksi muiden tutkimusalojen tuottaman tiedon nivoutuminen afasiatutkimukseen on rikastuttanut alan kehitystä suuresti.

Tämä tutkimussuuntausten kirjavuus tuo mukanaan myös käsitteiden käytön ongelmia. Kun esimerkiksi neurolingvistiikassa puhutaan prosesseista, tarkoitetaan tutkittavien henkilöiden kielellis-kognitiivisia (aivo)toimintoja. Kun tässä työssä soveltamassani systeemis-funktionaalissa teoriassa puhutaan prosesseista, viitataan verbien semanttisiin tehtäviin. Pyrin tässä työssä käyttämään käsitettä 'kielellis-kognitiiviset toiminnot' tarkoittaessani tutkittavien psykolingvistisiä prosesseja ja käsitettä 'prosessi' tarkoittaessani verbirakenteilla toteutettavia merkityksiä.

Toinen käsitteellinen ongelma liittyy siihen, miten nimitän henkilöitä, joiden kielenkäyttöä olen tutkinut. Kuten yleensäkin, myös tämän työn aikana tekemiini kielellisiin valintoihin ovat vaikuttaneet kulttuuriset seikat, tässä tapauksessa ne arvot, jotka ohjaavat sitä, millä tavalla tavanomaiseen verrattuna poikkeavasti toimivia ihmisiä kutsun. Viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana käyty eettinen keskustelu on korostanut, että poikkeavia ihmisiä ei tulisi pitää ensisijaisesti poikkeavina, vaan heitä tulisi pitää ihmisinä, jotka toimivat eri tavoin kuin tavallisesti (ks. Launonen ja Korpijaakko-Huuhka 2000, 8). Siksi olen päätenyt valintaan, joka lukijan kannalta saattaa paikoin olla epämukava: koska en puhu afaatikoista vaan afaattisista puhujista tai puhujista, joilla afasia, käyttämäni lauserakenteet ovat paikoin mutkikkaita. Lukijalta pyydän kärsivällisyyttä tässäkin asiassa. Tutkimiani ihmisiä kohtaan tuntemani arvostus ei kuitenkaan käy ilmi tavasta, jolla identifioin heidät aineistoa esitellessäni ja analysoidessani. Päätin pitäytyä persoonattomiin numerokoodeihin täysin käytännöllisistä syistä; näillä tunnuksilla olen oppinut erottamaan heidät toisistaan ja niiden avulla pystyn myös tunnistamaan heidät laajasta taustatietoaineistosta.

Myös kirjani typografiset erityispiirteet vaativat selvennystä. Olen kirjoittanut näkyväksi puhuttua kieltä, ja käyttämieni notaatiomerkkien selitykset löytyvät tämän esipuheen jälkeiseltä sivulta. Liitteiden lisäksi

autenttista puhetta tavoittelevia näytteitä esiintyy sangen tiuhaan työn menetelmä-, tulos- ja pohdintaosassa. Kun olen lainannut esimerkkinäytteen suoraan litteraatista, olen käyttänyt kursivointia ja leipätekstiä pienempää kirjasinkokoa. Muun kieliaineksen olen kirjoittanut kursiivilla, mutta samalla kirjasinkoolla kuin leipätekstin. Myös keskeiset teoreettiset käsitteet olen kursivoinut. Sekaannusten välttämiseksi toivon lukijan tutustuvan myös liitteisiin, jotka löytyvät kokonaisuudessaan kirjani verkkoversiosta osoitteesta <http://ethesis.helsinki.fi>. Perinteiseen painettuun kirjaan kaikkia liitteitä ei ole sisällytetty, koska niitä on yhteensä yli 100 sivua.

Toivon myös, että työni tulokset edistävät puheterapeuttisten käytäntöjen kehittymistä. Se on ollut perimmäinen tavoitteeni, vaikka olen ollut täysin tietoinen siitäkin, että matka käytännön ongelmista teoreettisen tutkimuksen kysymyksenasetteluihin ja takaisin käytännöllisten ongelmien ratkaisemiseen on usein pitkä – itse asiassa se on ikuinen hermeneuttinen kehä, jonka pyörimiseen yhden ihmisen työpanos voi tuoda vain pienen, joskin kenties merkityksellisen lisäenergiansa.

Niinpä on paikallaan kiittää kaikkia niitä, jotka ovat osaltaan vaikuttaneet tämän väitöskirjan valmistumiseen. Kirjani on pitkäaikaisen työn tulos, ja sen aikana olen tavannut monia ihmisiä ja saanut neuvoja ja oppia niin monelta, että kaikkien mainitseminen vaatisi oman liiteosansa. Kiitän jokaista heistä yhteisesti tässä ja nyt. Erytiskiitokseni haluan osoittaa seuraaville henkilöille:

professori *Anu Klipille*, viisaalle esimiehelle, ohjaajalle, työtoverille ja ystävälle pettämättömästä tuesta ja vankkumattomasta luottamuksesta;

yliopistonlehtori *Kaisa Launoselle*, opiskelukaverille, työtoverille ja perhetutulle mitä moninaisimpien ystäväpalvelusten jakamisesta ja lähikehityksen vyöhykkeiden vastavuoroisesta hyödyntämisestä;

lehtori *Reijo Aulangolle* toimitusavusta, tutkimusyhteistyöstä ja sarkastisesta huumorista;

professori *Antti Iivoselle* vuosien varrella kehittyneestä opetuksellisesta ja tutkimuksellisesta vuorovaikutuksesta;

professori *Matti Lehtihalmekselle* ystävydestä ja siitä, että hänen yhteyksiensä kautta pääsin mukaan SAM-projektiin;

koko SAM-työryhmälle, etenkin dosentti *Timo Erkinjuntille* monitieteisen projektin eri alojen ominaispiirteitä kunnioittavana johtajana sekä erikoislääkäri *Tarja Pohjasvaaralle* ja erikoislääkäri *Riitta Mäntylälle* heidän avustaan radiologisten tietojen tarkistamisessa ja *Hely Kalskalle* koko neuropsykologikunnan edustajana ja yhteistyön kehittäjänä;

nykyisille kollegoilleni *Elina Takalalle*, *Heli Laasaselle*, *Leena Tuomirannalle* ja *Noora Burjamille*, työn alkuvaiheissa vielä logopedian opiskelijoille, heidän panoksestaan SAM-projektin aineiston synnyttämisessä;

assistentti *Anne Mäntyselle* kannustavasta suhtautumisesta tekstianalyysin harjoituskurssin töihini, ohjaamisesta tekstintutkijoiden piiriin ja rohkaisusta vielä käsikirjoituksen viimeistelyn loppuvaiheissa;

Kotimaisten kielen tutkimuskeskuksessa kokoontuville tekstipiiriläisille, erityisesti *Vesa Heikkiselle*, *Ulla Tiirilälle* ja *Salli Kankaanpäälle*, siitä, että he ottivat 'patologisen puheen edustajan' kiinnostuneina vastaan ja tarjosivat asiantuntemustaan käyttööni;

dosentti *Marja-Liisa Helasvuolle* ja dosentti *Susanna Shorelle* monista arvokkaista neuvoista ja ajattelemisen aiheista käsikirjoituksen esitarkastuksen ja viimeistelyn yhteydessä.

Logopedisen afasiakuntoutuksen teoreettisten perusteiden pohdiskeluun minut on ensikädessä johdattanut suomalaisen afasiaterapian Grand Old Lady FK *Leena Salonen*. Jos koskaan on mahdollista sanoa, kumpi oli ensin, kana vai muna, niin se ainakin on varmaa, että minun kaunoinen kanaseni afasian suhteen on ollut juuri Leena.

Kiitän pohjoismaista diskurssitutkijoiden verkostoa saamastani apurahasta, jonka avulla vietin Göteborgin yliopiston kielitieteen laitoksella professori *Elisabeth Ahlsénin* ystävällisessä huolenpidossa kaksi viikkoa. Sinä aikana sain myös tilaisuuden keskustella professori *Jens Allwoodin* kanssa kielentutkimuksen erilaisista teoreettista suuntauksista.

Kiitokset Alfred Kordelinin säätiölle puolivuotisesta apurahasta, jonka ansiosta saatoin irtautua assistentin tehtävistäni ja potkaista tämän väitöskirjan kirjoittamisen täyteen vauhtiinsa.

Viimeiseksi kiitän niitä, joiden olemassaolo sinänsä on ollut ensiarvoista, kaikkein tärkeintä, nimittäin perhettäni:

vanhempiani *Pirkko* ja *Kari Korpijaakkoa* kaikenlaisesta huolenpidosta, kouluttautumismahdollisuuksista ja kannustuksesta myös näinä viimeksi kuluneina vuosina, jolloin voimia on tarvittu sen tosiasian kohtaamiseen, että meidän on luovuttava toisistamme;

siskojeni *Minniä* ja *Hannaa* perheineen siitä, että he ovat olleet saatavilla ja jaksaneet kuunnella ja kyseenalaistaakin;

lapsiani *Minnaa*, *Mikkoa* ja *Ilkkaa* kiinnostuksesta äidin kirjoitustyötä kohtaan (*on sekin tietysti jo jotain että noin monta sivua olet kirjoittanut*) ja siitä, että he enemmän tai vähemmän näkyvällä ja (varsinkin!) kuuluvalla läsnäolollaan ovat pitäneet minut kiinni elämän realiteeteissa;

puolisoani *Mattia* niin ikään tosiasioissa pitäytymisestä (*no sä olet myös perheenäiti jonka pitää pitää huolta myös huushollista*). Perheenäidin ja tutkijan roolien yhdistäminen on ollut oppimisen paikka koko perheelle, ja Matin horjumaton usko työni merkitykseen on auttanut minua monina vaikeina hetkinä. Kirjoitustyöni olisi edennyt varmasti hitaammin kuin se (ajoittain) eteni, jos Matti ei olisi ripustanut työhuoneeni seinälle maalausta, jossa kuvataiteilija *Risto Suomen* rumpalijänis löi työlleni tahtia!

Pikku-Huopalahdessa lokakuussa 2003

Anna-Maija Korpijaakko-Huuhka

NOTAATIOMERKIT

[soveltaen Seppäsen (1997, 22—23) esitystä ja muita, julkaisemattomia keskusteluntutkimuksessa käytettyjä malleja]

1. Sävelkulku, painotus ja tauot

.	voimakkaasti laskeva sävelkulku
,	lievästi laskeva sävelkulku
?	voimakkaasti nouseva sävelkulku
?,	lievästi nouseva sävelkulku
	jos sävelkulku on tasainen, ei käytetä mitään merkkiä
VARikset	painotus: sävelkulun nousun ja laskun, äänenpainetaso- n kasvun ja tavun pidentyneen keston yhteisvaikutuksena kuultava painotettu tavu (kapiteelit)
(.)	lyhyt tauko, jonka kesto ei ole mitattu tarkasti (< 0,5 sekuntia)
(1.1)	mitatun tauon kesto sekunnin kymmenesosan tarkkuudella
(4.5 ot mt)	tauon kokonaiskesto- on sisältyy täyteaineksia; tässä tauko on osittain täytetty (ot) maiskauksella (mt)

2. Epäselvän puheen merkintä ja tulkinnat

si-	sana on jäänyt kesken
(mie)	sulkeiden sisään on kirjoitettu epäselvästi kuultu jakso
(-)	sana, josta ei ole saatu selvää
(--)	pidempi jakso, josta ei ole saatu selvää
[]	kirjoittajan tulkinta tekstin analyysivaiheessa, esim. <i>selämaitä</i> [hedelmiä]

3. Hengitys ja nauru

.h	lyhyt kuultava sisäänhengitys
.hhh	pitkä kuultava sisäänhengitys
.joo	sana on lausuttu sisäänhengittäen
hhh	kuultava uloshengitys, äänetön huokaus
he he	naurua
m(h)itä	sana on lausuttu nauraen

4. Muuta

(())	litteraateissa kirjoittajan kommentteja ja selityksiä, esim. ((naputtaa kuvaa))
mt	maiskaus
yhm	hymähdys
#ah#	nariseva ääni
e:i	kaksoispisteet kuvaavat äänteen venytystä
[päällekkäispuhunnan alku, loppua ei ole merkitty
niin+ku	sanat ääntyvät yhtenä kokonaisuutena
Ø	tekstin analyysivaiheessa elliptisen sidoksen presupponoitu kieliaines, esim. <i>[mies]1 kyhää ja Ø1 haaveilee sadosta</i>

TAULUKKOLUETTELO (numerot viittaavat sivuihin, joilta taulukot löytyvät)

Taulukko 1: Uusklassisen teorian afasiaoireyhtymät	10
Taulukko 2: Kertomuksen rakenneyksiköt ja niiden semanttiset tehtävät	19
Taulukko 3: Normaalisuorituksen raja-arvot tehtävissä, joiden tulosten perusteella tutkittavat lähetettiin logopediseen tutkimukseen	36
Taulukko 4: Logopediseen tutkimukseen lähetettyjen 280 henkilön lähettämisperusteiden jakautuma	37
Taulukko 5: Syyt, joiden vuoksi 80 potilasta jäi logopedisen tutkimuksen ulkopuolelle	37
Taulukko 6: Tutkittujen SAM-kohortin suomenkielisten potilaiden (n=186) kielelliset ja puheen häiriöt	39
Taulukko 7: Syyt, joiden vuoksi 50 SAM-kohortin afaattista puhujaa suljettiin tämän tutkimuksen ulkopuolelle	40
Taulukko 8: Afaattisten puhujien taustatietoja	41
Taulukko 9: Verrokkipuhujien taustatietoja	41
Taulukko 10: Ikäverrokkien suhtautuminen tehtävään ja esityksen varmuus	76
Taulukko 11: Ikäverrokkien tekstien sisältö	78
Taulukko 12: Ikäverrokkien tekstien rakenne	85
Taulukko 13: Puhujien sijoittuminen eri profiilityyppien jatkumolle	91
Taulukko 14: Afaattisten puhujien esityksen varmuus ja tutkijan rooli tekstin rakentamisessa	95
Taulukko 15: Afaattisten puhujien tekstien sisältö	106
Taulukko 16: Kertomuskehyksen laatu ja tekstin monologisuus/dialogisuus	109
Taulukko 17: Osallistujaviittausten ja kertomuskehyksen laadun yhteisvaihtelua	117
Taulukko 18: Tekstin tapahtumaprofiilia muodostavien piirteiden yhteenveto	127
Taulukko 19: Afaattisten puhujien tekstien rakenne	128
Taulukko 20: Puhujaryhmien tekstien suhtautumisprofiilien vertailu	146
Taulukko 21: Puhujaryhmien tekstien tapahtumaprofiilien vertailu	147
Taulukko 22: Prosessityyppien jakaumat puhujaryhmittäin	149
Taulukko 23: Osallistujaviittausten ja kertomuskehyksen laadun yhteisvaihtelua	151
Taulukko 24: Puhujaryhmien tekstien sidoksisuusprofiilien vertailu	153
Taulukko 25: Afasiadiagnoosien jakauma	155
Taulukko 26: Esityksen varmuus ja tekstin monogisuus/dialogisuus afasiatyyppin mukaan	156
Taulukko 27: Esityksen varmuuden, afasiatyyppin ja afasian vaikeusasteen yhteisvaihtelua	156
Taulukko 28: Tekstin tapahtumaprofiilia muodostavien piirteiden ja afasiatyyppin yhteisvaihtelu	157
Taulukko 29: Tekstin sidoksisuusprofiilia muodostavien piirteiden ja afasiatyyppin yhteisvaihtelu	159
Taulukko 30: Afaattisten puhujien kielenkäytön piirteiden yhteenveto	161

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen lähtökohdat ja tavoitteet

Afasia on aikuisten ihmisten kielellis-kognitiivisista häiriöistä tunnetuin, ja afaattiset puhujat ovat puheterapeuttien aikuisikäisistä asiakkaista suurin yksittäinen potilasryhmä. Arviolta noin 4000—4500 suomalaista ihmistä saa vuosittain afasian (katsaus Laine ja Marttila 1992). Matti Lehtihalmeksen (2001) arvio on samaa suuruusluokkaa, noin 4200; hänen laskelmansa perustuvat aivoverenkiertohäiriöiden ja aivovammojen yleisyyslukuihin (ks. Kaste ym. 2001, 247; Palomäki ym. 2001, 386) ja kirjallisuudessa esitettyyn afasian esiintyvyytlukuun (noin 20 %). Puheterapeuttiseen kuntoutuksen tarpeessa olisi Lehtihalmeksen varovaistenkin laskelmien perusteella vuodessa selvästi yli 1000 uutta afasiapotilasta (myös Klippi ym. 1987). Kaikkiaan maassamme on arvioitu olevan runsaat 10000 afaattista henkilöä.

Aivoverenkierron häiriöitä kutsutaan yleisesti aivohalvaukseksi (engl. stroke), ja yleisin niistä on iskeeminen infarkti, verisuonen tukkeutumisesta johtuva aivokudoksen kuolio (Kaste ym. 2001, 248). Aivohalvaukseen liittyvät kognitiiviset muutokset, kielelliset häiriöt ja kommunikointivaikeudet mukaan lukien, heikentävät ihmisen mahdollisuuksia elää itsenäisesti (Pohjasvaara ym. 1998). Näiden seurausvaikutusten vähentäminen kuntoutuksen keinoin on aivohalvauspotilaiden elämänhallinnan kannalta merkittävä tehtävä.

Jotta puheterapeuttisella kuntoutuksella pystytään helpottamaan aivohalvauspotilaan kommunikoinnin ongelmia ja siten hänen arkista selviytymistään, on kyettävä selvittämään tarkasti kielellisen häiriön dynamiikka ja sen seurausvaikutukset. Perinteiset kliiniset työkalut, kielelliset testit, kartoittavat kielellisen toiminnan peruselementtejä, kuten kykyä nimetä esineitä tai ymmärtää sanojen tai yksittäisten lauseiden merkityksiä. Ne eivät anna tietoa siitä, kuinka puhuja kykenee käyttämään sanoja ja lauseita laajempien asiakokonaisuuksien ilmaisemiseksi tai siitä, millaisia kommunikointikeinoja puhuja käyttää erilaisissa vuorovaikutustilanteissa, erilaisissa *diskursseissa* (Holland, 1982; Ahlsén 1985, 77; Armstrong 1993, 265—266; Armstrong 1995, 70; Klippi 1996, 15; McKenzie 2000a). Sekä itse afasian luonteen ymmärtämiseksi että kuntoutuksen perusteiden selkiyttämiseksi kliinisiä tutkimusmenetelmiä on kehitettävä niin, että afaattisten puhujien kielellisistä taidoista ja ongelmista syntyy aiempaa kattavampi kuva. Tämän tutkimuksen lähtökohdista tämä seikka on perustavanlaatuinen.

Kielifilosofisia ja metodisia vaikutteita tämä tutkimus on saanut erityisesti Michael Hallidayn ja hänen oppilaittensa ja tutkijatovereittensa kehittämästä *systemis-funktionaalisesta teoriasta*. Hallidayn käsitys kielestä on syvästi sosiaalis-semioottinen, ja sen juuret löytyvät mm. 1900-luvun alkuvuosikymmenten antropologien (kuten Malinowski ja Hymes) ja kielitieteilijöiden (Firth ja Lontoon koulu) kirjoituksista (Halliday ja Hasan 1985, 5—9; Shore 1992, 13—21; Eggins

1994, 50—52; Luukka 2002, 93—96; ks. myös Kress 1976, viii-xv). Halliday (1978, 139, 213—214) esittää, että kieli on keskeinen kulttuuristen merkitysten välittäjä ja muokkaaja. Yhteisön tapa käyttää kieltä sanoja ja rakenteita heijastelee sen jäsenten käsityksiä maailmasta ja myös siitä, kuinka maailmasta voidaan puhua. Kieli ei kuitenkaan ainoastaan heijasta ympäröivää maailmaa, vaan sen avulla myös aktiivisesti rakennetaan (konstruoidaan) maailmankuvaa (Eggins 1994, 11). Kielen kulttuurista luonnetta ja sen tärkeyttä lapsen kognition kehityksessä korosti jo aikoinaan kulttuurihistoriallisen psykologian perustajajäseniin kuulunut Lev Vygotski (ks. Vygotsky 1978; 1982, alkup. 1931; ks. myös Alanen 2002, 211), ja sitä korostaa myös lapsen kielen ja kognition tutkija Katherine Nelson (1996, 151). Merkitysten konstruointi, niiden syntyminen ja kehittyminen, sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa onkin modernin kehityspsykologian ja kognitiivisen kielitieteen keskeisiä käsitteitä (esim. Langacker 1998, 3, 35; Tomasello 1999, monin paikoin). Kieltä oppiessaan lapsi ottaa maailmaa haltuunsa sanojen avulla, ja sanat – ja siten myös maailma – saavat merkityksensä kielenkäyttötilanteissa, sosiaalisessa toiminnassa eli diskursseissa.

Jos kieli siis syntyy ja elää ihmisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa, on loogista, että kielenkäyttöä tarkastellaan siinä ympäristössä (*kontekstissa*), jossa se luontevimmin ilmenee. Afasiologiaan kielenkäytön kontekstuaalisuus on tullut pragmaattisen kielentutkimuksen myötä (Gallagher 1991, 4; Klippi 1995; Klippi 1996, 17—19). Toisin kuin perinteisen psykolingvistisen afasiatutkimuksen piirissä on tehty, afaattisten puhujien kommunikoinnin piirteitä on alettu tarkastella esimerkiksi sopeutumis- ja selviytymiskeinoina, ei pelkästään kielellisen häiriön merkkeinä (esim. Holland 1982; Ahlsén 1985, 177—179; Penn 1987, 30—31; Klippi 1988 ja 1990; Leiwo ja Klippi 2000). Kielenkäytön vuorovaikutteinen puoli on korostunut sosiologian piirissä kehittyneessä keskusteluntutkimuksessa, ja neurolingvistiikassa tämä kehitys on alkanut näkyä selvimmin 1990-luvulla (katsaus Damico ym. 1999). Esimerkiksi afaattisen puhujan ja ei-afaattisen keskustelukumppanin merkitysneuvottelun tuloksen on havaittu perustuvan sangen usein keskustelukumppanin tulkintoihin, joiden osuvuus puolestaan riippuu paljolti kumppanusten yhteisen tietopohjan laajuudesta (Klippi 1992, 51—52; Goodwin 1995; Laakso 2000). Kielellisen kommunikoinnin rinnalle tai sitä korvaamaan tarvitaan usein myös toisen semioottisen järjestelmän keinoja, esimerkiksi turvautumista eleiden käyttöön (katsaus Klippi 1996, 51; Fex ja Månsson 1998, 205).

Systemis-funktionaalisessa teoriassa pragmaatiikalle ei ole erillistä sijaa, sillä kielenkäytön sosiaalisuus ja kontekstuaalisuus ovat sen perustavanlaatuisia pemuksia (Shore 1986, 14). Hallidayn ja Hasanin (1976, 2) mukaan kielenkäytön semanttinen perusyksikkö on (puhuttu tai kirjoitettu) *teksti*. Teksti on minkä tahansa laajuinen merkityksyksikkö, jolla on tietty tilanteellinen tarkoitus tai tehtävä (engl. function) tietyssä kulttuurissa (Halliday ja Hasan 1985, 10—11). Tekstejä ovat esimerkiksi teiden risteuksen liikennemerkkiin kirjoitettu *stop* (Armstrong

1993, 269), tervehdyksen vaihto työpaikan kahvinkeitin ympärillä, arkisten kokemusten kertaaminen ruokapöytäkeskustelussa, sananvaihto kaupan kassanhoitajan kanssa, ystävän lähettämä postikorttitervehdys tai kansiin sidottu romaani. Niissä kaikissa kielenkäyttö heijastaa sekä puhujayhteisön yhteisiä kulttuurisia käytänteitä (context of culture) että (puhe)tilanteen erityispiirteitä (context of situation); puhuja valitsee kielellisistä keinoistaan sellaiset, joiden hän katsoo sopivan juuri siihen tilanteeseen ja joilla hän katsoo saavansa aikomuksensa ilmaistuksi (Eggins 1994, 114—115).

Kun systeemis-funktionaalissa teoriassa puhutaan kielenkäytöstä *valintana* (engl. choice), termillä ei tarkoiteta, että puhuja tekisi valintansa tietoisesti – voi hän tosin niinkin tehdä (Kress 1976, 88—89; Halliday 1994, xxvi; ks. myös Shore 1992, 51—53). Kyse on kielen mahdollisuudesta toteuttaa erilaisia merkityksiä (engl. meaning potential) ja niistä paradigmaattisista suhteista, jotka ilmentävät kielen systeemisyyttä ja systeemien verkostoja¹. Esimerkiksi transitiivisuussysteemi tarjoaa useita vaihtoehtoja (engl. options) tapahtumien ilmaisemiselle, ja yhden prosessin valinta johtaa tietynlais(t)en osallistujan/ien valintaan (esim. materiaallinen transitiivinen prosessi ‘vaatii’ tekijän ja teon kohteen; ks. kappale 4.4.2.1). Nämä valinnat toteutuvat sitten erilaisina kielellisinä rakenteina, erilaisina lauseina ja lausekomplekseina.

Keskeistä systeemis-funktionaalissa teoriassa on tämän työn kannalta kuitenkin se, että kielen leksikaalis-kieliopilliset resurssit antavat mahdollisuuden toteuttaa useata merkitysjuonetta samanaikaisesti. Tämä *oletus kielen monifunktioisuudesta* tarkoittaa sitä, että lausetta on mahdollista tarkastella samanaikaisesti sekä ulkomaailman (myös ‘mielikuvitusmaailman’) kuvauksena (representation), viestinä (message) että vuorovaikutuksena (exchange) (Halliday ja Hasan 1985, 18—23; Shore 1986, 13; Shore 1992, 35—37; Halliday 1994, 34). Yksi ja sama lause toteuttaa siis sekä ideationaalista, tekstuaalista että interpersonaalista merkitysfunktiota.

Systeemis-funktionaalinen ajattelutapa tarjoaa tälle työlle yleisen kieliteoreettisen lähtökohdan mutta ennen kaikkea uuden menetelmän tutkia afaattisten puhujien kielenkäytön eri piirteitä (vrt. Korpijaakko-Huuhka 1995). Tämän työn keskeisin tutkimuskohde – millaisia kielellisiä valintoja afaattiset puhujat tekevät sarjakuvatehtävässä – hahmottuu siis ‘kolmiulotteisesti’, kun selvitän, miten tutkittavat käyttävät kieltä kuvatakseen ympäröivää maailmaa (ideationaaliset merkitykset²), muodostaakseen kertomuksen (tekstuaaliset

¹ Englannin kielen systeemien verkostoista ks. esim. Hallidayn kuvaukset Kressin toimittamassa kirjassa (1976, 100—135).

² Ideationaaliset merkitykset voidaan jakaa eksperientiaalisiin ja loogisiin merkityksiin. Eksperientiaalinen merkitys tarkoittaa asioita, joista tekstissä on puhe, ja looginen merkitys näiden asioiden kielellisesti ilmaistavia riippuvuussuhteita (Shore 1992, 37). Eksperientiaaliset merkitykset toteutuvat sanoina ja niistä muodostuvina rakenteina, loogiset puolestaan esimerkiksi lauseiden alistus- tai rinnastussuhteita ilmaisevina konjunktioina (Halliday ja Hasan

merkitykset) sekä ilmaistakseen suhtautumistaan ja vuorovaikutusrooliaan (interpersonaaliset merkitykset) – ja miten itse tutkimustilanne näkyy tekstissä. Jos tutkittavat tekstit ovat puhujien valintojen tulosta, kyse on siitä, millaisia leksikaalis-kieliopillisia valintoja puhujien on ollut mahdollista tehdä. Kun pääosa tutkittavista on henkilöitä, joilla on aivohalvauksen seurauksena afaattinen häiriö, on tarkasteltava myös sitä, mikä on kielellis-kognitiivisen häiriön, afasian, osuus näihin valintoihin. Tavoittelen siis systeemis-funktionaalisen teorian avulla jonkinasteista kokonaiskuvaa – tai ainakin aiempaa laajempaa ymmärrystä – afaattisten puhujien kielenkäytöstä sen sijaan, että keskittyisin vain yhteen ennalta rajattuun kielen piirteeseen.

Tässä työssä tutkin alunperin puhuttua kieltä ja erityisesti sellaista puhuttua kieltä, joka poikkeaa kirjoitetusta kielestä tavanomaista puhuttua kieltä enemmän, afaattista puhetta. Esimerkiksi Susanna Shore (1992) on kyllä kuvannut puhutun suomen piirteitä systeemis-funktionaalisen teorian avulla, mutta suomenkielisten afaattisten puhujien kielenkäytöstä ei ole käytössäni ollut yhtään systeemis-funktionaaliseen kuvaukseen perustuvaa esimerkkiä. Englanninkielisten afaattisten puhujien kielenkäyttöä ovat Hallidayn ajatuksiin perustuen tutkineet erityisesti Elizabeth Armstrong (esim. 1991; 1992; 1995) ja Allison Ferguson (esim. 1992) ja aivovammapotilaitten diskurssia puolestaan Michelle Mentis ja Carol Prutting (esim. 1987). Tämän tutkimuksen menetelmän kehittämässä ovat olleet apunani heidän kirjoitustensa sekä Shoren väitöskirjan (1992) ja muiden tutkimusten (Shore 1986 ja 1991) lisäksi useiden suomalaisten systeemis-funktionaalista lähestymistapaa soveltaneiden tutkijoiden kirjoituksia (esim. Karvonen 1995; Luukka 1995; Heikkinen 1999) sekä monien muiden suomen kielen tutkijoiden töitä (esim. Kalliokoski 1989; Leiwo ym. 1992).

Tämä työ ei kuitenkaan ole systeemis-funktionaalinen tutkimus suomenkielisten afaattisten puhujien saatika suomen kielen kieliopista vaan logopedinen sovellus systeemis-funktionaalista ajattelutavasta ja erityisesti sen tarjoamasta menetelmästä selvittää afaattisen puhujan kielenkäytön luonnetta. Näin ollen tämä tutkimus palvelee ensisijaisesti logopedian alan metodista kehittelyä ja afasiologista perustutkimusta. Sitä kautta tutkimuksella on liittymäkohtansa myös perinteiseen neurolingvistiseen afasiatutkimukseen, jonka tarkoituksena on saada tietoa aivohalvauspotilaitten kielellisen toiminnan moninaisista piirteistä ja niiden yhteyksistä aivovaurion sijaintiin ja laajuuteen (yleisesitys esim. Kertesz 1983). Tämä laajempi neurolingvistinen kehys syntyy siitä, että työni on osa vuonna 1994 käynnistynyttä, dosentti Timo Erkinjuntin johtamaa Suomen Akatemian tutkimushanketta *Aivoverenkiertohäiriöt ja käyttäytyminen* (Behavioral consequences of vascular factors affecting the brain). Tutkimuksesta käytetään myös nimeä *Helsinki Stroke Aging Memory* -tutkimus (SAM). SAM-tutkimuksen tavoitteena on selvittää monitieteisen tutkimuksen

1985, 21; ks. myös Armstrong 1992). Tässä työssä keskityn eksperimentaalisiin merkityksiin (ks. kappale 4.4.2.1).

keinoin, millaisia älyllisen, sosiaalisen ja emotionaalisen toimintakyvyn muutoksia aivoverenkiertohäiriöt aiheuttavat (Erkinjuntti 1994, 2). Työryhmään on kuulunut neurologian, neuroradiologian, psykiatrian, psykologian ja logopedian edustajia, ja tutkittavat on valittu eri alojen tarkempiin tutkimuksiin liki 500 henkilön ikäkohortista (ks. kappaleet 4.3.1 ja 4.3.2). Tämän osatutkimuksen tuloksena syntyvä kuvaus afaattisten puhujien kielenkäytöstä luo pohjaa jatkotutkimukselle, jossa on mahdollista tarkastella entistä yksityiskohtaisemmin neurologisten ja neuropsykologisten taustamuuttujien suhdetta siihen, millaisia kielellisiä keinoja puhujan käytössä on aivovaurion jälkeen.

1.2. Työn rakenne

Systemis-funktionaalisen teorian oletus kielen monifunktioisuudesta jäsentää tutkimustani sekä teoreettisesti että metodisesti. Kappaleessa 2 tarkastelen neurolingvistisen diskurssintutkimuksen³ moninaisia suuntauksia kielen monifunktioisuuden näkökulmasta. Tällä tarkoitan sitä, että eri tutkimusten lähtökohtien eroista huolimatta niiden keskeiset kysymykset on mahdollista hahmottaa sen mukaan, tarkastellaanko niissä pääasiassa tekstin sisältöä, sen rakenteellisia ominaisuuksia vai siinä ilmenevää vuorovaikutusta.

Teoreettisen katsauksen jälkeen, kappaleessa 3 kiteytän oman tutkimukseni kysymykset. Päästäkseni vastaamaan keskeiseen kysymykseen – millaisia kielellisiä valintoja afaatikot tekevät sarjakuvatehtävässä – olen jakanut kysymykset jälleen kielen merkitysfunktioitten mukaan kolmeen ryhmään. Yhteensä kysymyksiä on yhdeksän.

Kappaleessa 4 esitän, miten olen toiminut vastatakseni näihin kysymyksiin. Olen valinnut tutkittavaksi yhteensä 22 tekstiä⁴: 15 afaattista puhujaa ja seitsemän ikäverrokkia on suorittanut tutkijan ohjeen mukaan sarjakuvakertomustehtävää. Tekstiaineiston analyysin etenemistä jäsentää jälleen oletus kielen monifunktioisuudesta. Tekstien semanttinen analyysi on ensisijaisesti laadullista, mutta erilaatuisten kielenkäytön piirteiden osuus eri puhujien teksteissä vaihtelee. Tästä vaihtelusta olen pyrkinyt löytämään joitakin piirrekimppuja tai profiileja, jotka havainnollistaisivat tekstien samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Näitä esittelen kappaleessa 5, ensin ikäverrokkien tekstien osalta ja sitten afaattisten puhujien, ja pohdin havaintojani kappaleessa 6. Käyttämäni tekstiaineisto löytyy kirjan sähköisen version liitteistä (ks. <http://ethesis.helsinki.fi>), jotka sisältävät myös tekstien analyysikuvaukset ja raakatulokset.

³ Termi 'neurolingvistinen diskurssintutkimus' on suora käännökseni Brigitte Stemmerin (1999, 402) termistä "neurolinguistic studies of discourse".

⁴ Käytän tässä työssä käsitettä 'teksti' tarkoittaessani sitä (tutkittavan ja tutkijan) puhetta, joka on nauhoitettu tutkimustilanteessa; tämä teksti pitää sisällään myös sarjakuvakertomuksen.

2. AFAATTISTEN PUHUJIEEN DISKURSSITAIDOT KIELEN MONIFUNKTIOISUUDEN NÄKÖKULMASTA

2.1. Neurolingvistisen diskurssintutkimuksen perusteita

Sana diskurssi tulee latinan sanasta *discursus*, joka tarkoittaa esimerkiksi juoksentelua, pohdiskelua ja keskustelua (Turtia 2001, 204). Arkista, kasvokkaista keskustelua pidetäänkin usein aidoimpana diskurssina, kielenkäytön tyyppinä, mutta diskurssintutkimuksen piiri kattaa myös monien erilaatuisten kielenkäytön muotojen (kuten suullisten kertomusten ja kirjoitettujen tekstien) tutkimuksen (Halliday 1978, 140; Clark 1994, 985). Eri tieteenalat tarkastelevatkin diskurssia eri tavoin, esimerkiksi valmiina (teksti)tuotteena tai sosiaalisena prosessina, ja pyrkivät eri päämääriin, esimerkiksi kuvaamaan tekstin rakenteita tai diskurssiin osallistuvien ihmisten rooleja (Halliday ja Hasan 1985, 10; Fairclough 1992, 12—36; Clark 1994, 985—986). Nämä eri traditiot näkyvät myös neurolingvistisessä diskurssintutkimuksessa erilaisina painotuksina ja erilaisina menetelminä – siten myös sangen erilaisina tutkimustuloksina. Pyrin tässä kappaleessa kuvaamaan tiiviisti joitakin neurolingvistiseen tutkimukseen keskeisesti vaikuttaneita diskurssintutkimuksen suuntauksia.

Diskurssintutkimus alkoi voimistua 1970-luvulla ennen kaikkea vastareaktionä generatiiviselle kielitieteelle, joka keskittyi tyhjissä esiintyvien hyvin muodostettujen lauseiden kuvaamiseen (van Dijk 1981, 3—4; Patry ja Nespoulous 1990, 9; de Beaugrande 1997, 48⁵). Euroopassa, erityisesti Saksassa kehittyi tekstilingvistiikka, ja pohjois-amerikkalaista traditiota kutsutaan diskurssianalyysiksi (Dressler ja Pléh 1988, 151). Tekstilingvistiikka pyrki aluksi vain laajentamaan generatiivista lausetason kielioppia teksteihin (Patry ja Nespoulous 1990, 10). Yksittäisten lauseitten sijasta tutkittiin siis toisiinsa liittyvien lauseitten rakennetta. Myös Michael Halliday kehitteli tuolloin teoriaa siitä, miten tekstin lauseet vaikuttavat toistensa rakentumiseen (Patry ja Nespoulous 1990, 7). Erityisen merkittäväksi diskurssin tutkimuksen kehityksen kannalta osoittautui Hallidayn ja Ruqaiya Hasanin vuonna 1976 julkaistu teos *Cohesion in English*, jonka ansiosta huomio kiinnittyi itse kielen piirteiden lisäksi siihen tilanteeseen, jossa kieltä käytetään (Grzybek 1993, 53). Keskeisiksi muodostuivat Hallidayn ja Hasanin käsitteet *koheesio* ja *koherenssi*. Koheesiolla he tarkoittavat tekstissä ilmeneviä merkityssuhteita (Halliday ja Hasan 1976, 4: “cohesion...refers to relations of meaning that exist within the text”). Koheesiosuhde syntyy, kun tekstin jonkin osan tulkinta riippuu jonkin toisen osan tulkinnasta. Koheesio on siis tekstin sisäinen ominaisuus (Eggsins 1994, 87), ja kohesiivinen sidos kahden tekstinosan välillä voi toteutua monin sanastollisin

⁵ Ks. myös Paul Hopperin (1998) kuvaus generatiivisen kielitieteen perinteen (A-Priori Grammar Perspective) heijastumisesta kielitieteen tutkimuskohteisiin.

(esim. substituutiot) ja kieliopillisin (esim. konjunktiot) keinoin (ks. Halliday ja Hasan 1976).

Koska nämä paikallistettavat sidokset kiinnittävät lauseita toisiinsa, jotkut neurolingvistit puhuvat lokaalisesta koherenssista (esim. Patry ja Nespoulous 1990, 22; Laine ym. 1998; ks. myös s. 20). Halliday ja Hasan (1976, 23) tarkoittavat koherenssilla kuitenkin sitä, kuinka tekstin lauseet muodostavat yhtenäisen ja järkevän kokonaisuuden siinä kontekstissa, jossa kieltä käytetään (ks. myös Eggins 1994, 30 alkaen). Koheesiokeinojen käyttö on yksi tapa lisätä tekstin yhtenäisyyttä, mutta ne eivät yksin takaa sitä. Tekstin koherenssiin vaikuttavat myös teemojen kuljetus ja informaation eteneminen (Halliday ja Hasan 1976, 325—326). Tärkeä koherenssia luova tekijä on myös tekstin makrorakenne, esimerkiksi kertovalle tekstille tyypillinen skemaattisuus (ks. kappale 4.4.2.2). Vaikka nämä tekstin koossapysymiseen vaikuttavat tekijät voidaan näin eritellä, tekstin koherenssi riippuu viime kädessä kielenkäyttäjän maailmantiedosta ja maailmankuvasta (Fairclough 1992, 83—84), Peter Grzybekin sanoin (1993, 53) “kielenkäyttäjien tekstitiedon ja maailmantiedon vuorovaikutuksesta”.

Neurolingvistisen diskurssintutkimuksen piirissä merkittävimpana mallina on kuitenkin pidetty kielitieteilijä Teun A. van Dijkin yhdessä psykologi Walter Kintschin kanssa kehittämää diskurssiteoriaa (Joanette ja Brownell 1990, xiv; Patry ja Nespoulous 1990, 9—10; Stemmer 1999). Teorian pragmaattinen perusta on 1960-luvulla vaikuttaneiden kielifilosofien John L. Austinin ja John R. Searlen puheaktiteoriassa (van Dijk 1981 15, 120—144⁶). Samaan aikaan oli kognitiivisessa psykologiassa virinnyt kiinnostus merkityksen tutkimukseen yleensä, ja erityisen voimakkaasti kehittyi tekstien ymmärtämisen ja muistamisen kokeellinen psykolingvistinen tutkimus (Kintsch 1994, 725). Tämä toi teoriaan kognitiivisen ulottuvuuden; ihminen ei paina ja palauta mieleensä kuulemaansa tai lukemaansa sellaisenaan, vaan hänen muistinsa organisoii asiat laajemmiksi kokonaisuudeksi (makrorakenteiksi, temaattisiksi yksiköiksi), ja tätä prosessia ohjaa puolestaan tieto siitä, miten asiat yleensä ovat tai tapahtuvat (superstruktuurit, skeemat) (van Dijk 1981, 287—288, Kintsch 1994, 727—728).

Esitetty malli on lähtökohdiltaan psykolingvistinen; sillä kuvataan ihmisen (pään) sisäisiä toimintoja. Koska diskurssi kuitenkin on myös sosiaalista vuorovaikutusta, riippuvat tekstin tuottaminen ja tulkinta myös sen *sosiaalisesta ja kulttuurisesta kontekstista* (Kintsch 1994, 729; vrt. Halliday ja Hasan 1976 yllä; ks. myös Siikala 1987, 99—100). Siten esimerkiksi tekstin ymmärtämiseksi ja muistamiseksi ei riitä, että ihminen hyödyntää vain tekstistä muistiinsa tallentunutta representaatiota, vaan hänen on ymmärrettävä myös tekstin tilanteinen merkitys. Tämä tilanteinen representaatio (situation model) – yleiseen maailmantietoon, asenteisiin, uskomuksiin ja muihin sosiokulttuurisiin tekijöihin

⁶ van Dijkin diskurssianalyysin oppihistoriallisesta taustasta on tarkemmin kirjoittanut mm. Tommi Hoikkala (1990, 143—146).

perustuva tietorakennelma – vastaa Kintschin mukaan Johnson-Lairdin esittämää käsitettä ‘mielen malli’ tai ‘mielen teoria’ (mental model, theory of mind; ks. esim. Mross 1990, 62; Grzybek 1993, 62). Kaiken kaikkiaan – erityisesti kognitiivisen ja muun funktionaalisen kielitieteen kehityksen myötä – kielenkehitys ja kielenkäyttö on viimeksi kuluneiden parin vuosikymmenen aikana alettu nähdä monitasoisena kognitiivisten toimintojen ja sosiaalis-kommunikatiivisten tekijöitten vuorovaikutuksena (de Beaugrande 1997, 40; Tomasello 1998, viii—ix; Albert ym. 2000).

Neurolingvistinen diskurssintutkimus on seurannut kielitieteen ja kognitiivisen psykologian suuntauksia noin 10 vuoden viiveellä. Sen katsotaan alkaneen kehittyä 1980-luvulla, ja sen on odotettu antavan paljon uutta tietoa kielen ja kielellisistä toiminnoista vastaavien aivoalueitten välisistä yhteyksistä. Esipuheessaan kirjaan *Discourse Ability and Brain Damage* Yves Joannette ja Hiram H. Brownell (1990, xiii) toteavat, että neurolingvistinen tutkimus – tutkimus, jonka kohteena on eri syistä aivovaurion saaneiden ihmisten kielellinen toiminta – on perinteisesti painottunut irrallisten sanojen ja lauseitten prosessoinnin selvittämiseen. Koska, he jatkavat, luonnollisessa kommunikoinnissa lauseilla on useita tehtäviä, kuten välittää ajatuksia, muodostaa kertomuksia tai ilmaista suhtautumista (emt. xiii: “...what natural communication consists of: a set of sentences that, as a group, convey an idea, a story, or a mood.”), on neurolingvistisen tutkimuksen laajennettava kohdettaan lausetta laajempien kokonaisuuksien, tekstien eli diskurssin suuntaan.

Vaikka kielen monifunktioisuus – maailman kuvaaminen, tekstikokonaisuuden rakentaminen ja vastavuoroinen kommunikointi (esim. Halliday 1994, 34) – näkyy myös Joannetten ja Brownellin määritelmästä, neurolingvistiikassa on korostunut se diskurssintutkimuksen perinne, jossa tekstejä tarkastellaan valmiina tuotteina. Myös kielen kutakin tehtävää on tarkasteltu etupäässä toisistaan irrallisina asioina. Yhteistä neurolingvistisen diskurssintutkimuksen eri suuntauksille näyttää oikeastaan olevan vain se, että tutkimusten kielellinen aineisto on peräisin puhutuista tai kirjoitetuista teksteistä. Kun aineistonkeruumenetelmät (esim. sairastumisesta puhuminen, kuvan aiheen kuvailu, sarjakuvakerronta, luetun tai kuullun tekstin muistelemineen, toimintasarjojen selostaminen, kansansatujen ‘opetuksen’ tulkinta, keskustelu läheisen kanssa) ja analyysikeinot kaiken kaikkiaan ovat kovin kirjavat, tutkimusten tuloksista on vaikea koota yhtenäistä käsitystä afaattisten puhujien diskurssitaidoista (Armstrong 1991; Armstrong 2000; Grzybek 1993, 47; Doyle ym. 1998; ks. metodisessa mielessä myös Helasvuo ym. 2001 ja aivovammapotilaiden diskurssitaitojen tutkimuksesta Coelho 1995). Elizabeth Armstrong (1991) sanookin – pohtiessaan, miksi neurolingvististen tutkimusten tulokset eivät ole johtaneet puheterapian sisältöjen kehittymiseen –, että suurin osa ns. spontaanin puheen (engl. connected/spontaneous speech) tutkimuksesta on pyrkinyt vastaamaan perinteisiin psykolingvistisiin kysymyksiin, siis siihen, kuinka esimerkiksi afaattiset puhujat prosessoivat yksittäisiä sanoja tai lauseita.

Tämä perinne on edelleen hyvin voimakas, olkoonkin että uudemmissa tutkimuksissa kielellinen aineisto on kerätty esimerkiksi haastattelu- tai keskustelutilanteissa (esim. Bastiaanse ym. 1996, Bastiaanse ja Jonkers 1998).

Seuraavissa kappaleissa esittelen afasiologisen diskurssintutkimuksen lähestymistapoja ja tuloksia siinä järjestyksessä kuin olen niihin itse perehtynyt tehdessäni ensin kliinistä puheterapeutin työtä ja sittemmin tutkimusteni eri vaiheissa. Varhaisimmissa kliinisissä tutkimuksissa keskityttiin tekstin sisältöyksiköihin ja informaation välittymisen tehokkuuteen (kappale 2.2.), ja uudemmissa psyko- ja tekstilingvistisemmin suuntautuneissa tutkimuksissa on etsitty tekstien prosessointitasojen (lause- ja diskurssitaso) dissosiaatioita (kappale 2.3.). Vastavuoroisen kommunikoinnin kielenkäyttö on tullut afasiatutkimuksen piiriin pragmaattisen kielentutkimuksen, erityisesti keskustelunanalyysin kehittymisen kautta aivan viimeisimpänä (kappale 2.4.) (ks. myös Stemmer 1999).

2.2. Tekstin sisältöyksiköt ja toiminnallinen kommunikaatio

2.2.1. Kliiniset afasiatetit ja spontaanipuheen piirteet

Afaattisen ihmisen kliininen puheterapeutin tutkimus alkaa tavallisesti haastattelulla, jossa puheterapeutti kysyy hänen henkilöhistoriaansa ja luonnollisesti myös sairastumiseen liittyviä yksityiskohtia. Haastattelun avulla puheterapeutti arvioi puheessa ja puheen ymmärtämisessä mahdollisesti ilmenevien vaikeuksien lisäksi tutkittavan *toiminnallisen kommunikoinnin* laatua eli sitä, minkä verran tämä ylipäätään kykenee välittämään puhumalla tietoa kuulijalle (ks. esim. Chapey 1981). Myös diagnostisten afasiatettien strukturoidussa haastattelussa tutkittavaa pyydetään kertomaan esimerkiksi työstään tai sairastumisestaan, minkä lisäksi spontaanipuheen laatua arvioidaan sen perusteella, kuinka afaattinen puhuja kertoo kuvasta.

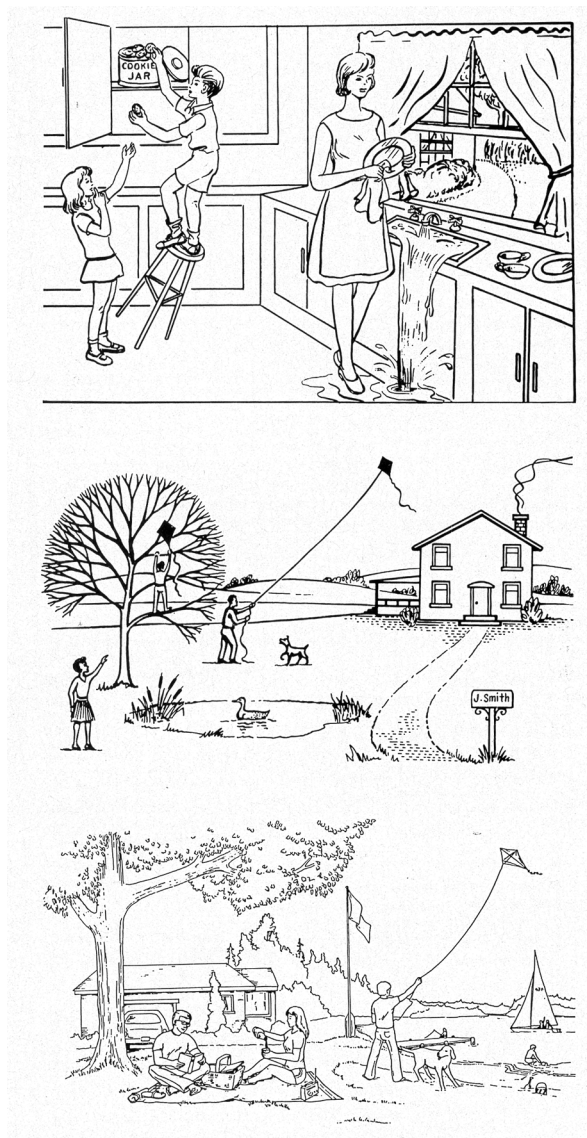
Kuvastakertomistehtäviä – pikemminkin tulisi puhua kuvan aiheen kuvailutehtävistä (engl. thematic picture description) – käytetään kliinisessä tutkimuksessa, kun halutaan saada afaattinen puhuja tuottamaan yhdestä aiheesta useita toisiinsa liittyviä lauseita (engl. connected speech). Lausepuheen laatu taas ohjaa osaltaan afasiadiagnoosin asettamista. Tunnetuimmat englantilaisen kielialueen kliiniset afasiatetit *Boston Diagnostic Aphasia Examination* (BDAE; Goodglass ja Kaplan 1972) ja *Western Aphasia Battery* (WAB; Kertesz ja Poole 1972, Kertesz ja Phipps 1977, Kertesz 1982) edustavat kliinis-anatomisen afasiatutkimuksen perinnettä, sen ns. uusklassista koulukuntaa, jonka pyrkimyksenä on selvittää aivovaurion sijainnin ja potilaan kielellisen toiminnan välisiä yhteyksiä (ks. yleisesitys Kertesz 1983). Bostonin diagnostisen afasiatettistön suomenkielinen laitos *Afasian ja liitännäishäiriöiden arviointi* on julkaistu vuonna 1997 (Laine ym. 1997). WAB-testin suomenkielinen

standardointityö on käynnissä, ja sen standardoimaton versio (Lehtihalmes ym. 1993) on toistaiseksi vain tutkimuskäytössä. Diagnostisten afasiatestien ensisijainen tarkoitus on antaa tietoa, jonka perusteella tutkittavan afasia on mahdollista sijoittaa johonkin uusklassisen paradigman mukaiseen luokkaan (taulukko 1).

Taulukko 1: Uusklassisen teorian afasiaoireyhtymät *Afasian ja liitännäishäiriöiden arviointi* -käsikirjan perusteella (Laine ym. 1997). Oireyhtymät erotetaan toisistaan sen perusteella, kuinka hyvin tai huonosti kielelliset osatoiminnat ovat säilyneet suhteessa toisiinsa (Goodglass ja Kaplan 1972). Syndroomat jaetaan myös *sujumattomiin*, anteriorisiin tyyppisiin (Brocan afasia, transkortikaalinen motorinen afasia, globaaliafasia ja isolaatioafasia) ja *sujuviin*, posteriorisiin tyyppisiin (Wernicken afasia, transkortikaalinen sensorinen afasia, anominen afasia, konduktioafasia).

Oireyhtymä	Kielelliset piirteet
Brocan afasia	Potilaan puheen artikulointi on kömpelöä, puhe on työlästä ja katkeilevaa. Sanasto on niukka ja kielipillisten rakenteiden käyttö vähäistä. Puheen ymmärtäminen on säilynyt suhteellisen hyvin. Kirjoittaminen on häiriintynyt samanasteisesti kuin puhe, mutta lukeminen sujuu paremmin.
Wernicken afasia	Potilaan kyky ymmärtää puhetta on huomattavan häiriintynyt. Spontaanipuhe on sujuvaa ja hyvin artikuloitua, mutta nimeämisvaikeus ilmenee äänteiden ja sanojen korvautumisina (parafasiat). Myös toistaminen on parafaattista. Vaikeimmillaan puhetta on vaikea ymmärtää sana- ja äännevääritysten vuoksi (jargon). Lukeminen ja kirjoittaminen ovat vaikeasti häiriintyneet.
Anominen afasia	Potilaan puhe on sujuvaa ja kielipillisesti normaalia, mutta sanojen löytäminen on vaikeaa. Puhe voi siksi olla sisällöllisesti tyhjää tai siinä on runsaasti kiertoilmauksia. Arkipuheen ymmärtäminen on säilynyt suhteellisen hyvin, mutta yksittäisten sanojen merkitysten ymmärtäminen voi olla vaikeaa. Lukemis- ja kirjoittamiskyky vaihtelee vaurion laajuuden mukaan.
Konduktioafasia	Potilaan spontaanipuhe on lyhyissä jaksoissa sujuvaa, hyvin artikuloitua ja kielipillisesti normaalia, mutta toistossa äänteet korvautuvat toisillaan (parafasia). Äänneparafasioita ilmenee runsaasti myös pidemmässä spontaanipuheessa, erityisesti sisältösanojen tuotossa. Puheen ymmärtäminen on (lähes) normaalia.
Transkortikaalinen motorinen afasia	Potilaan on vaikea päästä puheen alkuun ja pitää yllä jatkuvaa puhetta. Potilas vastaa lyhyesti kysymyksiin ja nimeää hyvin. Lyhyitten puhejaksojen toisto on sekä artikulatorisesti että kielipillisesti virheetöntä. Puheen ymmärtäminen on (lähes) normaalia.
Transkortikaalinen sensorinen afasia	Vaikea-asteinen Wernicken afasian kaltainen oireisto, mutta potilaan toistamiskyky säilynyt.
Isolaatioafasia	Sekamuotoinen transkortikaalinen afasia. Potilaan puhe on erittäin niukkaa, stereotyyppisiä ilmauksia toistavaa tai kaikupuhetta. Potilaalla on vaikea ymmärtämishäiriö.
Globaali afasia	Kaikki kielen osa-alueet ovat vaikeasti häiriintyneet. Potilas saattaa tuottaa joitakin sanoja tai fraaseja ja ymmärtää rajoittuneesti arkipuhetta.

WAB-testissä spontaanipuheen laatua arvioidaan 10-luokkaisella asteikolla sen perusteella, kuinka asianmukaisia (“oikeita”) vastauksia tutkittava antaa haastattelussa esitettyihin kysymyksiin ja kuinka sujuvaa ja sisällyksestä hänen sairastumiskertomuksensa ja kuvan avulla (eväsretkikuva; ks. kuva 1) tuottamansa puhe on (Lehtihalmes ym. 1993). Informaatioisisällöstä tutkittava saa täydet 10 pistettä, jos lauserakenteet ja lauseiden pituus ovat “normaaleja” ja jos hän kertoo kuvasta “kohtuullisen täydellisesti”. Michaela Craryn ja Leslie Gonzales Rothin (1989) mukaan informaatioisisällöstä annettu pistemäärä ennustaa muiden osatehtävien pistemääriä paremmin potilaan lopullista afasiaosamäärää, joka taas kuvaa afasian vaikeusastetta ja siten toiminnallisen kommunikoinnin tasoa (myös Kertesz 1979, 44).

Kuva 1. *Boston Diagnostic Aphasia Examination* –testin keksivarkauskuva (ylin), *Minnesota Test for Differential Diagnosis of Aphasia* –testin leijanlennätyskuva (keskimmäinen) ja *Western Aphasia Battery* –testin eväsretkikuva (alin) (Correia ym. 1990, 714).

Bostonin diagnostisessa afasiatestissä (Laine ym. 1997, 48, 56) spontaanipuheen arviointi perustuu niin ikään haastatteluun ja kuvan aiheen kuvailutehtävään (keksivarkauskuva, ks. kuva 1). Tutkittavan suoritusta ei arvioida pistein, vaan puheen piirteiden avulla pyritään täydentämään muista osasuorituksista saatuja tietoja. Tiedot kootaan ns. puheen piirteiden arviointiasteikkoon, jonka osa-asteikot ovat sävelkulku, ilmaisupituus, artikulatorinen taitavuus, kieliopillinen muoto, parafasia (substituutiot) sujuvassa puheessa, sanojen löytäminen ja puheen ymmärtäminen. Esimerkiksi sanojen löytäminen määritellään informaatioisällön suhteena puheen sujuvuuteen. Informaatioisältö taas arvioidaan sen perusteella, kuinka paljon informaatiota kantavia sanoja (substantiiveja ja verbejä) potilas tuottaa verrattuna vähän informaatiota välittävien sanojen (pronomien, apuverbien) määrään. Informatiivisuus suhteutetaan puheen sujuvuuteen siten, että sanojen löytämisen arviointiasteikolla arvo 1 vastaa sujuvaa mutta sisällöllisesti tyhjää puhetta (kuten Wernicken afasiassa; ks. taulukko 1, s. 10) ja arvo 7 tarkoittaa sitä, että potilas tuottaa sujumattomassa puheessaan lähes pelkästään sisältösanoja (kuten Brocan afasiassa; ks. taulukko 1).

2.2.2. Kommunikoinnin tehokkuus

Kliinisten afasiatestien kuvastakertomistehtäviä – siis kuvan aiheen kuvailutehtäviä – on diagnosoinnin lisäksi käytetty erityisesti lievästi afaattisten puhujien kommunikoinnin tehokkuuden arviointiin ja kuntoutumisen seurantaan. *Kommunikoinnin tehokkuudella* tarkoitetaan sisältöyksiköiden, tavallisimmin uutta ja asianmukaista tietoa välittävien sisältösanojen tai kiinteiden sanaryhmien (correct information units; esim. Correia ym. 1990; Nicholas ja Brookshire 1993) määrän suhdetta kuvailuun kuluneeseen aikaan. Vaikka lievästi afaattiset tutkittavat tuottavat yhtä paljon sisältöyksiköitä BDAE-testin keksivarkauskuvasta kuin ei-afaattiset verrokkit, he käyttävät tehtävään enemmän aikaa kuin verrokkit eli heidän kommunikointinsa ei ole yhtä tehokasta kuin verrokkien (Golper ym. 1980; Yorkston ja Beukelman 1980; Craig ym. 1993; Nicholas ja Brookshire 1993). Kommunikoinnin tehokkuuden ja afasian vaikeusasteen suhde on kaikissa tutkimuksissa odotuksenmukaisesti käänteinen: mitä vaikeampi afasia on, sitä tehottomammin puhuja pystyy tuottamaan sisältöyksiköitä. Afasian laatu (sujuva tai sujumaton afasia) ei vaikuta tulokseen, kun sisältöyksiköiksi lasketaan useampaan kertaan tuotetuista sanoista tai sanaryhmistä vain ensiesiintymät (Craig ym. 1993).

Kuntoutumisen seurannassa kommunikointitehokkuuden laskeminen on osoittautunut hyödylliseksi, sillä muutos saadaan esille, vaikka testipistemäärissä afasian lieventyminen ei (esim. pisteytyksen kattovaikutuksen vuoksi) näkyisikään (Yorkston ja Beukelman 1980). Kommunikoinnin tehostuminen kuntoutumisen myötä voidaan osoittaa myös laskemalla yksittäisten sanojen määrän suhde

kiinteiden sanaryhmien määrään. Mitä vähemmän sanoja tutkittava alkaa tarvita yhtä asiakokonaisuutta kohden, sitä informatiivisemmaksi (leksikaalisesti tiheämmäksi, tehokkaammaksi) hänen kommunikointinsa katsotaan muuttuvan (Menn ym. 1994, Coelho ym. 2000).

Testikuvien vaikutusta tutkittavien tuottaman tekstin sisällön määrään ja laatuun on tutkittu vähän. Louise Correian työryhmä (1990) selvitti, minkälaisia kuvauksia afaattiset miespuhujat ja ei-afaattiset verrokkit tuottivat aiheeltaan erilaisista kuvista. He käyttivät sekä kolmen tunnetun afasiatestin kuvia (BDAE, WAB ja MTDDA; kuva 1, s. 11) että kuvia, joiden he ajattelivat korostavan joko nais- tai miessukupuoleen liitettyjä stereotyyppisiä piirteitä (esim. naiset kauneussalongissa, miehet kuntosalilla). Sekä normaalipuhujat että afaattiset henkilöt riippumatta afasian vaikeusasteesta (ja tyyppistä⁷) tuottivat asiaympäristössään ymmärrettäviä ja asianmukaisesti kuviin liittyviä sanoja nopeammin silloin, kun he kertoivat BDAE:n keksivarkauskuvasta ja MTDDA:n leijanlennättämiskuvasta kuin silloin, kun he kertoivat WAB:n eväsretkikuvasta (Correia ym. 1990). Lisäksi WAB:n ja MTDDA:n kuvat houkuttivat BDAE:n kuvaan verrattuna enemmän kuvissa esitettyjen yksityiskohtien nimeämistä kuin niissä näkyvien toimintojen kuvausta. Testikuvien mahdollinen sukupuolisidonnaisuus (lähinnä BDAE:n kuva, jossa nainen pesee astioita) ei näyttänyt vaikuttavan oleellisesti sanojen määrään sinänsä. Miespuoliset tutkittavat tuottivat miehisemmistä aiheista (esim. miehet kuntosalilla) kuitenkin enemmän asianmukaisia sisältöyksikköjä (aiheeseen liittyviä oikein tuotettuja sanoja) kuin naisellisemmista aiheista. Tutkimuksen tavoitteena ei ollut tutkia testikuvan vaikutusta tiedon välittämisen tehokkuuteen sinänsä, mutta tutkijat päättelivät, että kommunikatiivinen tehokkuus saattaa osittain riippua kuvan aihepiiristä. He kiinnittivät huomiota myös siihen, että puhujat tuottivat erilaisia tekstejä eri testikuvista. BDAE:n keksivarkauskuvasta puhujien oli kenties mahdollista tulkita tapahtumien ja henkilöiden keskinäisiä suhteita, ja todennäköisesti siksi puhujat tuottivat siitä enemmän tapahtumakuvauksia kuin kahta muuta testikuvaa tulkitessaan. Työryhmän subjektiiviseksi vaikutelmaksi jäi, että keksivarkauskuvasta puhujat kertoivat mielenkiintoisempia ja johdonmukaisempia tarinoita kuin muista testikuvista.

Mary Cherepski ja Sakina Drummond (1987) ovat kuitenkin epäilleet, että keksivarkauskuva – kuten mikä tahansa yhden ruudun staattinen tilannekuvaus – suuntaa ja jopa rajoittaa puhujan kielellistä ilmaisua sekä määrällisesti että laadullisesti. Siksi he vertasivat keksivarkauskertomuksia kahdesta erilaisesta sarjakuvasta tuotettuihin kertomuksiin. Tutkittavat (normaalipuhujat ja henkilöt,

⁷ Correian työryhmän (1990) tutkimukseen osallistui 12 puhujaa, joista kolmella oli Brocan afasia, neljällä anominen afasia ja muilla sekamuotoinen afasia. Afasian vaikeusaste oli määritelty BDAE:n mukaan, ja afasian vaikeusaste liittyi afasiatyyppiin niin, että vaikeimmat häiriöt (pistemäärä 3 asteikolla 1—5) oli puhujilla, joilla oli Brocan afasia, ja lievimmät (pistemäärä 5) niillä, joilla oli anominen afasia. Muiden puhujien afasian vaikeusaste vaihteli välillä 3—4.

joilla oli Brocan afasia) tuottivat kuvasarjoista enemmän sekä yksittäisiä sanoja että lausumia (engl. utterances; yhteen kuuluvia sanajoukkoja) kuin keksivarkauskuvasta, vaikka ero ei ollutkaan tilastollisesti merkitsevä. Kun sanojen määrä jaettiin ilmausten määrällä, havaittiin, että keksivarkauskuvasta tuotetut tekstit olivat sanastollisesti hieman tiheämpiä kuin kuvasarjoista tuotetut tekstit (vrt. Menn ym. 1994, ks. yllä). Kuvan laadulla ei sen sijaan ollut vaikutusta esimerkiksi siihen, minkä laatuista äännesubstituutioita tai morfologisia virheitä afaattisten tutkittavien teksteissä ilmeni. Myöskään kieliopillisesti oikein muodostettujen tai virheellisten ilmausten määrä ei riippunut kuvasta. Koska puhujat tuottivat kuvasarjoista enemmän puhetta – erityisesti enemmän kertovaa kuin kuvailevaa puhetta – kuin keksivarkauskuvasta, Cherepski ja Drummond päätyivät suosittelemaan kuvasarjojen käyttöä kliinisessä tutkimuksessa (myös Bracy ja Drummond 1993, Streit Olness ym. 2002).

Tätä kliinisen tutkimuksen perinnettä edustaa myös oma varhainen tutkimukseni (Korpijaakko-Huuhka 1987), jossa mittasin sananlöytämisen vaikeuden aiheuttaman kommunikaatiohaitan muutosta kertovan puheen tehokkuuslukujen avulla. Tutkittavana oli 46-vuotias nainen, jolla oli aivokasvaimen leikkauksen jälkitilana anominen (amnestinen) afasia. Hänen tehtävänä oli kertoa uudelleen kuulemansa kertomus neljän muistamista tukevan, tarinan juonen etenemisen kannalta keskeisen kuvan avulla. Kymmenestä arvioijasta koostunut raati poimi tutkittavan litteroidusta puheesta sisällön välittymisen kannalta keskeiset sisältöyksiköt (sanat ja ilmaukset), joiden määrän suhteutin kertomiseen kuluneeseen aikaan. Kuntoutusjakso kesti kahdeksan kuukautta, ja jälkimmäisen näytteen tehokkuusluvut (erityisesti merkityksellisten sanojen määrä minuuttia kohden) olivat selvästi korkeammat kuin ensimmäisen näytteen. Sen perusteella päätin, että tutkittavan kyky löytää tarvitsemiaan sanoja oli tehostunut ja kommunikaatiohaitta vähentynyt.

2.2.3. Toiminnallisen kommunikoinnin keinot

Toiminnallisella kommunikaatiolla on siis tarkoitettu lähinnä sitä, kuinka paljon tietoa (sisältöyksiköitä) tutkittava pystyy puheellaan välittämään. Tutkimukset ovat osoittaneet, että afaattisilta puhujilta kuluu saman sisältömäärän tuottamiseen enemmän aikaa kuin ei-afaattisilta verrokeilta, ja sillä perusteella heidän toiminnallisen kommunikointinsa on sanottu olevan tehottomampaa kuin verrokkien. Kommunikaatio on kuitenkin muutakin kuin sisältösanojen tuottamista (esim. Leiwo 1991, 137; Fex ja Månsson 1998, 191), ja joka tapauksessa viestin perillemeno riippuu myös puhekumppanin kyvystä ymmärtää afaattisen puhujan tarkoitteita. Tätä taas ohjaavat puhekumppaneiden yhteinen tieto ja puhetilanteen erityispiirteet (esim. Halliday ja Hasan 1985, 9).

Pragmaattisen kielentutkimuksen myötä, 1980-luvulta alkaen⁸, afaattisten henkilöitten kommunikointikykyjen arviointiin onkin kehitetty erityisiä tutkimusmenetelmiä, ns. toiminnallisen kommunikoinnin mittareita (katsaus Korpijaakko-Huuhka 1992; Irwin ym. 2002). Tällaisia ovat esimerkiksi *Communicative Abilities of Daily Living* (CADL; Holland 1980; Holland ym. 1999) ja *Everyday Language Test* (ELT, ANELT; Blomert ym. 1987, Blomert 1990, Blomert ym. 1994). Näissä molemmissa toiminnallista kommunikointikykyä arvioidaan strukturoidun haastattelun ja arkitilanteita simuloivien roolileikkien avulla. Tällaisissa tavanomaisia, usein toistuvia tapahtumia jäljittelevissä tilanteissa, kuten tuttavien kutsuminen kylään tai ajan varaaminen lääkärin vastaanotolle, afaattisten puhujien on havaittu pystyvän välittämään tarpeellista tietoa ja lisäksi käyttämään tilannesidonnaisia konventionaalisia ilmauksia, joilla ei tiedon välittämisen kannalta ole sinänsä merkitystä (kuten tervehdykset; Blomert ym. 1987). Vaikka afaattiset puhujat tuottavat vähemmän sisältöyksiköitä (propositioita) kuin ei-afaattiset verrokkit, nämä sisältöyksiköt ovat samoja viestin ymmärrettävyyden kannalta keskeisiä merkityksyksiköitä kuin ne, joita verrokkit tuottavat useimmin kussakin simuloitussa kommunikointitilanteessa (Blomert 1990). Kommunikoinnin toimivuutta ja tehokkuutta tulisikin siis tarkastella sen perusteella, pystyykö puhuja ilmaisemaan sen, mikä on puhetilanteen kannalta mielekästä ja kuulijalle tarpeellista.

Toisenlainen tapa arvioida afaattisten puhujien toiminnallista kommunikointia on esimerkiksi kysyä heidän läheisiltään, miten afasia on muuttanut afaattisten puhujien kommunikointitaitoja erilaisissa arkisissa tilanteissa. SAM-tutkimuksessa tämän tiedon keräämiseen käytettiin ns. CETI-kyselyä (*Communicative Effectiveness Index*; Lomas ym. 1989) (ks. kappale 4.2.1). Sekä afaattisten puhujien (Takala 1997, 59; Burjam 1998, 61) että ei-afaattisten aivohalvauspotilaiden (Laasanen 1998, 43—44) läheiset arvioivat, että eniten kommunikointiongelmia ilmeni erilaisissa keskustelutilanteissa.

Puhutun ja kirjoitetun kielen lisäksi toiminnallisen kommunikoinnin arvioinnissa voidaan kiinnittää huomiota siihen, millaisin ei-kielellisin keinoin afaattinen henkilö kykenee tietoa välittämään (Holland 1980; Lomas ym. 1989). Esimerkiksi osoittaminen ja muut eleet sekä piirtäminen voivat sekä korvata puuttuvia sanoja että helpottaa niiden tuottamista (Klippi 1996, 49 alkaen; Fex ja Månsson 1998, 197—205).

⁸ Varhaisin toiminnallisen kommunikoinnin arviointimenetelmä lienee Martha Taylor Sarnon vuoden 1965 *The Functional Communication Profile*, jonka avulla arvioidaan afaattisten puhujien kykyä välittää tietoa sekä kielellisin että ei-kielellisin keinoin, kuten elein, lähinnä sairaalaympäristössä.

2.3. Kertovan tekstin prosessointi

Diagnostisiin afasiatesteihin perustuva spontaanipuheen sisällön ja kommunikatiivisen tehokkuuden arviointi antaa sangen yksipuolisen käsityksen afaattisten puhujien diskurssitaidoista: uutta tietoa välittävien sisältöyksiköitten tuottaminen vie enemmän aikaa kuin normaalipuhujilta, ja siksi kommunikointi on tehotonta. Toiminnallisen kommunikoinnin mittarit ottavat huomioon myös viestin tilanteiset vaatimukset ja ei-kielellisen viestinnän keinot, mutta niidenkin tulokseen vaikuttaa ennen kaikkea kielellisen häiriön vaikeusaste, erityisesti tutkittavan tuottamien sanojen määrä (Holland 1980, 11; Irwin ym. 2002; Zaidel ym. 2002). Sitä, kuinka sanoista ja lauseista syntyy koherentti teksti, ei testeissä arvioida lainkaan. Syynä on mitä ilmeisimmin se, että 1970-luvulla syntyneiden testien kehittelyyn ei vielä nuori diskurssintutkimus ennättänyt lainkaan vaikuttaa. Strukturaalikielitieteen ja generatiivisen kieliopin vaikutus näkyy edelleen myös 1980-luvun alussa julkaistussa saksalaisessa ns. Aachenin afasiatestissä (*Aachener Aphasie Test*; Willmes ym. 1983), sillä siitä on tietoisesti jätetty pois sellaiset diskurssitason tehtävät, joissa on havaittu runsaasti kielenkäytön yksilöllistä vaihtelua, kuten juuri kertovan puheen tehtävät (Huber ym. 1984). Testin uudempiin versioihin on sittemmin laadittu tekstin prosessointia kartoittava muistinvaraisen kerronnan tehtävä (Huber ym. 1993).

2.3.1. Predikatiivinen puhe ja afasiaoireyhtymät

Suomalaisille puheterapeuteille ja neuropsykologeille kertovan puheen arviointi on tullut tutuksi neuvostoliittolaisen professorin Alexandr Romanovits Lurijan kehittämän tutkimusmenetelmän, oireyhtymäanalyysin kautta (esim. Luria 1966; Christensen 1974; Putkonen ja Heiskari 1977) Siinä kuvastakertomistehtävällä (ja muilla kerrontatehtävillä) on erityinen, teoreettisesti perusteltu merkityksensä. Sen avulla tutkitaan ns. *predikatiivista puhefunktiota* (engl. predicative function of speech) eli sitä, kuinka puhuja kykenee muuntamaan ajatuksensa kielelliseen muotoon (Luria 1966, 518 alkaen; Luria 1973, 318—322). Keskeistä tälle muunnosprosessille on se, miten puhuja käyttää ns. sisäistä puhetta (engl. inner speech) luodakseen ajatustaan vastaavan semanttisen luonnoksen ulkoista puhetta varten (ks. myös Luria 1973, 306—307). Sisällöllisesti koherentti kertova puhe edellyttää ensinnä sitä, että puhuja kykenee muodostamaan sisäisen suunnitelman siitä, mitä hän aikoo kertoa. Tämä on työstettävä semanttiseksi skeemaksi sisäisen puheen avulla. Sitten puhujan on pystyttävä yhdistämään sanoja toisiinsa ja muodostamaan tapahtumia ilmaisevia lauseita sekä ilmaisemaan asioiden ja tapahtumien välisiä suhteita kieliopillisin keinoin.

Sisäinen puhe tarkoittaa 'itselle puhuvaa', syntaksiltaan lähes yksinomaan predikatiiviseksi supistunutta, idiomaattista puhetta (Vygotsky 1982, 231—232;

ks. myös Alanen 2002, 211). Tätä sisäisen puheen predikatiivista luonnetta psykologi ja kielitieteilijä Lev Vygotski (emt. s. 243) kuvasi selvittäessään kielellisen ajattelun ja sanan suhdetta: Ajattelussa luodaan asioiden välisiä yhteyksiä, ja sisäinen puhe on suureksi osaksi ajattelua sanojen merkityksillä. Kun ihminen ajattelee jotakin, hänen ei tarvitse kuvata itselleen, mikä asia on kyseessä. Siksi psykologiset subjektit (teemat) ja niihin liittyvät sanat käyvät ajattelussa tarpeettomiksi. Sen sijaan asioiden välisten suhteiden muodostaminen edellyttää psykologisia predikaatteja, jotka määrittelevät sen, mitä kustakin asiasta ajatellaan (reemat) (emt. s. 216—218). Jotta ajatus voitaisiin muuttaa lopulliseen, ulkoiseen sanalliseen muotoonsa, on siitä laadittava luonnos, ‘sisäinen konsepti’, jossa nämä asioiden semanttiset kytkennät ilmaistaan. Vygotskin mukaan juuri sisäinen puhe toimii tällaisena ulkoisen puheen semanttisena luonnoksena, jonka avulla puhuja sitten muodostaa lauseiden lineaarisen skeeman (Luria 1973, 319).

Lurijan kuvaus kertovan puheen prosessoinnista ja sen häiriöiden monista syistä lienee ensimmäisen lajissaan⁹. Lurijan mukaan (esim. Luria 1966, 524 alkaen; Luria 1973, monin paikoin) kertova puhe hajoaa erilaisissa afasioissa eri syistä. Dynaamisessa afasiassa¹⁰ ilmenevää kertovan puheen vaikeutta Lurija pitää ensisijaisesti sisäisen puheen häiriönä. Puhuja ei kykene aloittamaan ja ylläpitämään suunnitelmallista ja syntaktisesti jäsenneltyä spontaanipuhetta, etenkin loogisesti etenevää kertomusta, koska hän ei pysty predikatiivisen puheen avulla laatimaan ajatuksensa semanttista luonnosta ja saattamaan sitä kielelliseen muotoon. Puhuja, jolla on dynaaminen afasia, ‘tietää mistä on kysymys’ (psykologinen subjekti) ja kykenee aktivoimaan ajatukseen kuuluvia irrallisia leksikaalisia yksiköitä, kuten vastaamaan yksisanaisesti esitettyihin kysymyksiin ja nimeämään kuvia ja tapahtumia. Puheen paradigmaattinen prosessointi siis toimii. Sen sijaan hän ei pysty muodostamaan sanojen välisiä yhteyksiä kuvatakseen kertomukseen kuuluvien tapahtumien välisiä suhteita ja niistä muodostuvaa kokonaisuutta. Myös efferenttiin motoriseen afasiaan kuuluu predikatiivisen puheen häiriö. Lauseiden lineaarinen skeema ei toteudu, koska puheen motorinen, kineettinen melodia on hajonnut patologisen inertian vaikutuksesta (Luria 1973, 185)¹¹. Tämä johtaa vaikeimmillaan ns.

⁹ Ajatuksen muuntaminen lopulliseen kielelliseen muotoonsa jää Lurijan teoriassa selitystä vaille. Modernit puheentuoton mallit, ns. informaation prosessointimallit (esim. Levelt 1989) taas keskittyvät siihen, kuinka puhuja käyttää muistiinsa varastoitunutta sanastollista ja kieliopillista tietoa lausepuheen tuottamiseksi.

¹⁰ Dynaamista afasiaa länsimaisessa luokituksessa vastaa lähinnä transkortikaalinen motorinen afasia, efferenttiä motorista afasiaa Brocan afasia, afferenttia motorista afasiaa konduktioafasia, akustiko-gnostista Wernicken afasia, akustiko-mnestista anominen ja semanttista afasiaa transkortikaalinen sensorinen afasia (vrt. taulukko 1, s. 10; ks. myös Korpijaakko-Huuhka ja Kiesiläinen 1998, 229).

¹¹ Myös Diana van Lancker (2001) esittää omiin tutkimuksiinsa ja laajaan kirjallisuuteen perustuen, että Brocan afasiaan liittyvä sähkösanomapuhe johtuukin kenties – toisin kuin

sähkösanomapuheeseen, jolloin puhuja pystyy käyttämään yksittäisiä ja pääasiassa perusmuotoisia sanoja mutta ei liittämään niitä yhtenäisiksi lauseiksi tai niistä muodostuvaksi koherentiksi tekstiksi – puheen syntagmaattinen prosessointi on häiriintynyt. Nämä kertovan puheen häiriöt liittyvät aivojen etuosien vaurioihin (ks. Alexander ym. 1989, Kertesz 1991).

Aivojen takaosien vauriot eivät vaikuta puheen lineaarisen skeeman muodostamiseen (Luria 1966, 524). Henkilöt, joilla on esimerkiksi akustikognostinen (sensorinen) tai akustis-amnestinen afasia, puhuvat sujuvasti lausein. Kertovan puheen ongelmat johtuvatkin pääosin siitä, että puhujat eivät löydä tarvitsemiaan sanoja tai jos löytävät, sanamuodot ovat kovin muuntuneita (paradigmaattinen prosessointi on häiriintynyt). Puhetta on vaikea ymmärtää, ellei kuulija tiedä, mitä puhuja on aikeissa sanoa. Lisäksi sanojen etsiminen ja puheen korjailu voivat katkoa kertovaa puhetta, vaikka lauseen syntagmaattinen prosessointi sinänsä toimii hyvin. Nämä häiriöt johtuvat Lurijan (1973, esim. 316—317) mukaan puheen äännejärjestelmän hajoamisesta, audioverbaalin muistin ongelmista tai sanojen merkitysten epävakaisuudesta.

2.3.2. Mikro- ja makroprosessointi

Lurijalainen afasiateoria ja sen tarjoamat selitykset afaattisten puhujien kielenkäytölle elävät lähinnä kliinisessä afasiatutkimuksessa (ks. kuitenkin Kaczmarek 1995; Albert ym. 2000). Neurolingvistisessä diskurssintutkimuksessa on viimeksi kuluneina vuosikymmeninä keskitytty pääasiassa kertovien tekstien ymmärtämisen ja mieleenpalauttamisen tutkimukseen (katsauksia Fayol ja Lemaire 1993, 3; Brookshire ja Nicholas 1993, 151 alkaen; ks. myös van den Broek 1994, 539 alkaen). Lingvistien ja psykologien kiinnostusta kertovan tekstin ymmärtämisen ja mieleenpalauttamisen tutkimukseen on edesauttanut se, että kertovan tekstilajin tunnuspiirteistä ollaan sangen yksimielisiä (Ulatowska ym. 1990, 181—182). Ensinnäkin kertominen on tunnusmerkittävästi muistelemista tai ‘menneen kokemuksen kertaamista’ (Labov 1977, 359—360). Siksi kertovalle tekstille on tyypillistä, että sen sisältö jäsentyy aika-akselille. Siten kertomuksissa on mahdollista kuvata tapahtumia ja tapahtumasarjoja. Toiseksi kertomukset käsittelevät tyypillisesti ihmisten tekoja tai heille tapahtuneita asioita jonakin ajanjaksona ja jossakin paikassa sekä näiden tekojen tai tapahtumien syitä ja seuraamuksia. Siksi kertomuksilla on sangen prototyyppinen rakenne: ne jäsentyvät episodeiksi eli tapahtumien ja niiden syiden ja seurausten ketjuiksi (Toolan 1988, 15; Patry ja Nespoulous 1990, 5; de Beaugrande 1997, 46—56). Tähän ajatukseen perustuvat myös ns. *kertomuskieliopit* (engl. story grammars), joiden avulla on mahdollista jäsentää kertovan tekstin rakennetta (Ochs 1997,

perinteisesti on ajateltu – pikemminkin motorisista (ja semanttisista) ongelmista kuin syntaktisesta häiriöstä (agrammatismista).

195). Taulukossa 2 vertailen kahta kertomuskielioppia. Nancy Stein ja Christine Glenn (1979) kehittivät omansa tutkiakseen lasten kykyä ymmärtää kertomuksia. Sosiolingvisti William Labov (1977) puolestaan tutki, millaisista sisällöistä koostuivat nuorten tyttöjen ns. henkiinjäämiskertomukset.

Taulukko 2: Kertomuksen rakenneyksiköt ja niiden semanttiset tehtävät (episodiydin lihavoituna).

Stein ja Glenn (1979)		Labov (1977)	
		Abstrakti	Mistä on kyse?
Alkutilanne (setting)	Henkilöt, aika ja paikka, mitä tapahtuu?	Orientaatio	Henkilöt, aika ja paikka, mitä tapahtuu?
Muutos, motiivi (initiating event)	Tilanteen muutos, ongelman ilmaantuminen	Komplikaatio	Mitä sitten tapahtui?
Suunnitelma (internal response)	Suhtautuminen, toimintasuunnitelma		
		Evaluaatio	Arvio tapahtumien tai kerronnan merkityksestä
Toiminta (attempt)	Toiminta, ratkaisuyritys	Resoluutio	Mitä lopulta tapahtui?
Seuraus (consequence)	Toiminnan tulos, onnistuminen tai epäonnistuminen		
Reaktio (reaction)	Emotionaalinen reaktio		
		Coda	Kertomuksen lopetus

Kertomuskieliopeissa kielellisten merkitysten tutkimus yhdistyy merkitysten psykologisen prosessoinnin tutkimukseen. Keskeistä kertomuskieliopeissa on nimittäin se, että kertomuksen rakenteen ajatellaan heijastavan muistiin tallentuneen tiedon mentaalisista rakennetta, semanttista representaatiota (merkitysedustumaa). Tämä ajatus juontaa juurensa 1930-luvulta, F.C. Bartlettin näkemyksestä, että ihminen jäsentää tapahtumia ja niiden syitä ja seuraamuksia tietorakenteiksi eli skeemoiksi ja ymmärtää uusia tapahtumia näihin skeemoihin sisältyvän episodisen tiedon avulla (ks. Stein ja Glenn 1979, 54 alkaen; Siikala 1984, 20; Leino 1987, 39—41; Siikala 1987, 101; van den Broek 1994, 540).

van Dijk ja Kintschin esittämässä tekstin muistamisen ja ymmärtämisen mallissa tekstin merkityksen prosessoinnin perusyksikköjä ovat propositiot (Kintch 1994, 727). Propositioita ajatellaan olevan kahdenlaisia: *mikropropositiot* ovat virkkeiden tai lauseiden merkityksiä ja *makropropositiot* näistä johdettuja, tietoa tiivistäviä ja jäsentäviä merkitysrakenteita (van Dijk 1981, 15—16). Esimerkiksi kertomuksen sisältö voidaan tiivistää semanttiseksi makrostruktuureiksi, temaattisiksi rakenteiksi tai kertomuskaaren kategorioiksi kuten aloitus, ongelma ja ratkaisu (vrt. taulukko 2).

Tekstin (vaikkapa kertomuksen) kaikki propositiot ovat hierarkkisesti järjestyneet niin, että ylemmän tason (so. makrostruktuureja muodostavat, temaattiset) propositiot muistetaan paremmin kuin alemman tason (mikro)propositiot (van Dijk 1981, 15—16). Siksi kertomuksen ydintapahtumat tai juonen perusrakenne on helpompi palauttaa mieleen ja kertoa uudelleen kuin sen yksityiskohdat tai sivujuonteet. Tämä taas johtuu siis siitä, että ihminen jäsentää yleensäkin tapahtumatietoa episodeina. Kun hän on oppinut, mitä kertomukseen yleensä sisältyy, tämä mentaalinen representaatio, kertomuksen skeema tai tekstin makropropositioista muodostunut superstrukturi helpottaa tiedon mieleenpainamista, asiakokonaisuuden muistamista ja uudelleen tuottamista (ks. myös Siikala 1987, 101).

Neurolingvisteille van Dijkin ja Kintschin malli on tarjonnut välineen etsiä vastausta siihen kysymykseen, johtuvatko afaattisten ja muiden aivovaurion saaneiden puhujien diskurssin ongelmat kielellisistä vai kognitiivisista muutoksista. Tutkimusten lähtökohtana on ajatus, että *mikroprosessointi* eli sanojen ja lauseiden tuottaminen ja ymmärtäminen on kielellistä työtä, kun taas *makroprosessointi*, esimerkiksi koherentin tekstin rakentaminen tai sen yleisen merkityksen ymmärtäminen, edellyttää laajempia kognitiivisia taitoja. Richard Patryn ja Jean-Luc Nespoulouksen (1990, 22) mukaan afaattisen puhujan diskurssi voi häiriintyä neljästä erilaisesta syystä. Ensinnäkin propositioiden (lauseiden) muodostaminen voi vaikeutua sananlöytämisvaikeuksien ja/tai syntaktisten ongelmien takia. Toiseksi puhujan voi olla vaikeata käyttää kielen sidos- eli koheesiokeinoja asianmukaisesti (”local coherence”; ks. s 6—7). Nämä kaksi vaihtoehtoa ovat mikroprosessoinnin ilmiöitä. Makrotasolta löytyy kolmas mahdollinen syy diskurssin poikkeavuuteen, nimittäin se, että puhuja ei hallitse keinoja, joilla teksti rakennetaan yhtenäiseksi kokonaisuudeksi (”global coherence”). Neljänneksi kyse voi olla siitä, että afaattinen puhuja ei kykene ottamaan huomioon diskurssin tilanteisia vaatimuksia, mikä tarkoittaa, että hänellä on pragmaattinen häiriö. Neurolingvistisen diskurssintutkimuksen keskeisiä kysymyksiä ovatkin, missä määrin kielen eri tasot (syntaktinen vs. diskurssitaso vs. pragmaattinen taso) ovat itsenäisiä moduuleja ja miten niiden toiminta mahdollisesti häiriintyy toisistaan riippumatta (Ulatowska ym. 1990, 180; Fayol ja Lemaire 1993, 16—18; Bastiaanse ja Visch-Brink 1997; Bond Chapman ym. 1998, 58).

On täysin ymmärrettävää, että paikallisiin aivovaurioihin tai aivotoiminnan diffuuseihin häiriöihin liittyvät erilaiset muistihäiriöt ja muut kognitiivisten toimintojen muutokset voivat heikentää puhujan kykyä ymmärtää ja tuottaa kertomuksia. Esimerkiksi Alzheimerin dementian edetessä kertomistaidot hiipuvat, kun sairastuneen ihmisen kyky ymmärtää monimutkaisempaa kieltä ja kyky pitää mielessä itselle tapahtuneita tai muita lähihistorian asioita alkavat heiketä (ks. esim. Kontiola ym. 1990, Bayles ym. 1992, vrt. Chenery ja Murdoch 1994). Guila Glosser ja Toni Deser (1990) esittävät, että dementiapotilaiden diskurssin ongelmat (erityisesti temaattinen epäjohtonmukaisuus eli inkoherenssi) ovat makroprosessoinnin (päätelyn,

muistin) ongelmia, kun taas aivoverenkiertohäiriön vuoksi afaattisten puhujien kerronnan ongelmat ilmenevät pääasiassa leksikaalisina ja syntaktisina puutteina eli mikroprosessoinnin tasolla (ks. myös Ehrlich ym. 1997; Laine ym. 1998). Myös aivovammapotilaiden kerronnan hajanaisuus johtuu Glosserin ja Deserin mukaan ennen kaikkea makroprosessoinnin ongelmista (kognitiivista häiriöistä). Jos aivovammaan kuitenkin liittyy selkeä afaattinen oirekuva, leksikaaliset ja syntaktiset puutteet lisäävät diskurssin epätäsmällisyyttä (ks. myös Mentis ja Prutting 1991).

Tätä kielen lause- ja diskurssitason häiriöiden dissosiaatiota on pyritty selittämään aivovaurion sijainnin ja vauriomekanismien eroilla. Yhtäältä dementiaan ja aivovammoihin liittyvät diffuusit vauriot ja toimintahäiriöt heikentävät kognitiivista toimintaa laaja-alaisemmin kuin paikalliset verenkiertohäiriöt, jotka voivat aiheuttaa suhteellisen selkeitä kielellisiä oireita (katsaus Bond Chapman ym. 1998, 56—57). Toisaalta erityisesti oikean aivopuoliskon ja etenkin sen otsalohkojen vaurioitumisen on esitetty aiheuttavan diskurssitason (tai pragmaattisia) ongelmia, kun taas vasemman hemisfäärin vaurioiden vuoksi afaattisten henkilöiden diskurssitaidot säilyvät selvästi paremmin kuin sana- ja lausetasoinen puhe (Alexander ym. 1989; Barr ym. 1989; Glosser ja Deser 1990; Myers 1993, 281—286; Paradis 1998). Tätä käsitystä vastaan soti kuitenkin mm. Walter Huberin ja Jochen Gleberin (1982) havainto, että aivohalvaus aiheuttaa samanlaisia tekstin prosessoinnin ongelmia vaurion sijaintipuolesta riippumatta (ainakin joissakin tehtävissä): tarkkaa kielellistä analyysiä edellyttävät tehtävät sujuvat kaikilta aivohalvauspotilailta heikommin kuin tehtävät, joista on mahdollista suoriutua pragmaattisen päättelyn varassa eli makroprosessoinnin avulla (ks. myös Joannette ym. 1986).

Oma käsitykseni – A.R. Lurijan hengessä – on, että kielelliset ja muut kognitiiviset toiminnot ja niiden häiriöt kietoutuvat yhteen ja voivat johtaa erilaisiin kertovan kielenkäytön ongelmiin erilaisissa diskursseissa (ks. myös Chantraine ym. 1998, 270). Tutkimuksessani (Korpiaakko-Huuhka 1991a) muistinvaraisen kerronnan ja sarjakuvakerronnan sujuvuudesta, sisällön asianmukaisuudesta ja kommunikoinnin tehokkuudesta vertasin kolmen erilaatuisesti afaattisen puhujan suoriutumista. Kaikkien tutkittavien afasia oli kohtalaisen vaikea, mutta sen etiologia vaihteli. Tutkittavan, jolla oli vasemman aivopuoliskon aivoruhjevamma aiheuttama amnestinen (anominen) afasia, oli molemmissa tehtävissä selvästi vaikea palauttaa mieleensä tarvitsemiaan sanoja. Tämän hän myös itse toi selvästi esille kommentoissaan omaa suoriutumistaan (emt. s. 63). Sananlöytämisaikavaikeus ilmeni lukuisina ja runsaina kiertoilmauksina, ja erityisesti muistitehtävässä puhuja tarvitsi myös tutkijan apua pysyäksään asiassa ja edetäksään asiasta toiseen. Jos ongelman aiheuttaja oli (kielellinen) muistihäiriö, kuten Lurijan teoria (esim. 1972, esim. 299) ehdottaa, kyseessä on makrotason (kognitiivinen) ongelma. Jos taas sananlöytämisaikavaikeutta pidetään mikrotason ongelmana, se heijastui suoraan makrotasolle, sillä koherentin tarinan koostaminen oli puhujalle vaikeaa ilman tutkijan ohjausta. Sen sijaan sarjakuvan

skeema näytti tukevan puhujaa, jolla oli amnestinen afasia, sillä puhe oli sujuvampaa ja eteni kiertoilmauksista huolimatta jäsentyneemmin sarjakuvatehtävässä kuin muistinvaraisessa kerronnassa.

Kuvasarjan tarjoama kertomuksen ulkoinen skeema näytti tukevan myös tutkittavaa, jolla oli vasemman otsalohkon verenvuodon ja sen aiheuttaneen kasvaimen poistoleikkauksen jälkitilana transkortikaalinen motorinen (dynaaminen) afasia (Korpijaakko-Huuhka 1991, 62—63). Sarjakuvatehtävässä hän kykeni aloittamaan, pitämään yllä ja saattamaan loppuun yhtenäisen kertomuksen, vaikka puheessa oli paljon toistelua ja taukoja. Muistinvarainen kerronta sen sijaan hajosi muistitukena käytetyistä kuvista huolimatta niin, että hänen erittäin muodolliset ja osin stereotyyppisetkin ilmauksensa ainoastaan sivusivat hänelle äsken luettua tekstiä ja näyttivät ohjaavan kerrontaa pois alkuperäisestä aiheesta (myös Kaczmarek 1987, 235). Lausepuheen kieliopillisesta kompleksisuudesta (ei mikrotason häiriötä) huolimatta tarinasta ei syntynyt koherenttia kokonaisuutta (makrotason ongelma). Lurijan mukaan (esim. 1973, 222, 320) kyse olisi siitä, että puhuja ei ole ilman ulkoista tukea kyennyt muodostamaan kuulemastaan tarinasta sisäistä semanttista luonnosta ja siten koherenttia kokonaisuutta. Tutkitun potilaan oirekuvaan liittyi myös laaja toiminnanohjauksen häiriö, mikä osaltaan selittänee hänen muistinvaraisen kertomuksensa hajoamisen (ks. Kaczmarek 1987, 238; Novoa ja Ardila 1987).

Kolmannella puhujalla oli laaja-alaisen vasemmanpuoleisen aivoruhjevamman aiheuttama transkortikaalinen sensorinen (semanttinen) afasia. Hänelle sarjakuvakertomuksen muodostaminen tuotti hieman enemmän ongelmia kuin muistinvarainen kertominen (Korpijaakko-Huuhka 1991, 64). Sarjakuvatehtävässä puhuja tuotti vain tarinan kaikkein keskeisemmän sisällön ja käytti siihen selvästi enemmän aikaa kuin muistinvaraiseen kerrontaan; puhe oli sujumattompaa sarjakuvatehtävässä kuin muistinvaraisen kerronnan tehtävässä. Kummassakin tehtävässä puhuja pystyi kuitenkin rakentamaan koherentin tarinan, vaikka semanttiset läheiset sanat saattoivat sekoittua ja vaikka puhuja käytti paljon epämääräisiä yleistermejä. Wolfgang Dressler ja Csaba Pléh (1988, 164) esittävät, että silloin kun puhujan muistinvarainen kerronta on sujuvampaa kuin sarjakuvakerronta, kyse ei ole varsinaisesta sanojen muistamisen (makrotason) häiriöstä vaan sananhakuongelmasta (mikrotason häiriöstä). Jos puhujalla olisi muistihäiriö, hän ei kykenisi käyttämään hyväkseen juuri kuulemansa tekstin sanastoa (ns. priming-vaikutus¹²). Sarjakuvatehtävässä sen sijaan puhuja joutuu Dresslerin ja Pléh'n mukaan itse luomaan tapahtumien väliset suhteet ja valitsemaan (pitkäkestoisesta [semanttisesta]) muistista kuviin sopivat käsitteet ja niitä vastaavat sanat; virheelliset valinnat (substituutiot) ja yleiskäsitteiden käyttö kuvaavat siis semanttiselle afasialle tyypillistä sananlöytämistä vaikeutta.

¹² Ks. priming-vaikutuksesta esim. Hagoort 1998, 244—247.

Monien muiden tutkimusten mukaan afasiatyypillä ei näytä olevan vaikutusta muistinvaraiseen kerrontaan. Jo vuonna 1980 Harold Goodglass, BDAE-testin toinen laatija, tutki työryhmänsä (Berko-Gleason ym. 1980) kanssa henkilöitä, joilla oli joko Brocan tai Wernicken afasia, ja havaitsi, että afasiatyypistä riippumatta lievästi ja kohtalaisesti afaattiset puhujat kykenivät välittömästi kuuntelun jälkeen kertomaan tekstien keskeisimmän sisällön, kun he saivat seurata tarinoita kuvasarjan avulla. Afaattiset puhujat palauttivat mieleensä kuitenkin vain yhden tai kaksi kunkin kertomuksen kaikkein keskeisintä teemaa, kun iän suhteen vertaistettu ei-afaattisten tutkittavien ryhmä muisti kuulemassaan järjestyksessä jokaisen kertomuksen kaikki temaattiset elementit (perusajatukset, engl. basic ideas). Myös Ernest-Baronin työryhmän (1987) tutkimuksessa afaattiset puhujat, joilla oli joko Brocan tai Wernicken afasia, tuottivat muistinvaraisesti merkitsevästi vähemmän sisältöyksiköitä kuin verrokipuhujat, mutta nämä sisältöyksiköt olivat samoja kertomuksen ymmärrettävyyden kannalta keskeisiä aineksia kuin mitä verrokkit tuottivat. Se, että afaattiset puhujat tuottavat vain tarinan kaikkein keskeisimmän sisällön (alkutilannekuvauksen, toiminnan ja sen seuraukset; ks. kertomuskieliopit, s. 19) ja jättävät muut ainekset pois, voi Walter Huberin (1990, 171) mukaan johtua siitä, että heidän on vaikeata muodostaa kuulemastaan tekstistä mikrotason propositioita. Myös Hanna Ulatowskan työryhmien moninaisten tutkimusten tulokset (katsaukset Ulatowska ym. 1990; Ulatowska ym. 1993) tukevat näkemystä, että lievästi ja kohtalaisesti afaattiset henkilöt hahmottavat kertomuksen perusrakenteen samoin kuin vertailuryhmän ns. normaalipuhujat. Tuloksiin ei vaikuttanut se, että afaattiset puhujat (afasian laadusta riippumatta) tuottivat vähemmän ilmauksia kuin verrokkit eikä se, että heidän ilmauksensa olivat syntaktisesti yksinkertaisimpia kuin normaalipuhujien ilmaukset (myös Ernest-Baron ym. 1987, Osiejuk 1989).

Walter Huber (1990, 164) kokoaa omat ja työryhmiensä havainnot väitteeksi, että lievästi tai kohtalaisesti afaattiset henkilöt tulkitsevat ja ymmärtävät kertomuksen pääasiat etupäässä maailmantietoonsa perustuvan päättelyn eli makroprosessoinnin avulla, mikä vastaa ei-afaattisten verrokkien tapaa prosessoida tekstejä (myös Brookshire ja Nicholas 1993, 167). Mutta – Huber (1990, 169) väittää lisäksi – afasian vaikeusasteen lisääntyessä näyttää myös makroprosessointi heikkenevän. Kun henkilöt, joilla oli vaikea-asteinen afasia (Wernicken afasia tai globaalifasia), joutuivat palauttamaan mieleensä kuulemansa tarinan järjestämällä toisistaan irrotetut (tarinaa vastaavan) sarjakuvan ruudut peräkkäin, he eivät kyenneetkään muodostamaan alkuperäisen kertomuksen mukaista sisältörakennetta. Emily Osiejuk (1989) on puolestaan havainnut, että lievästi ja kohtalaisesti afaattiset puhujat eivät kykene ilmaisemaan kuulemansa kertomuksen moraalia (yhteenvedoa, päätelmää). Myös toiminnan suunnittelutehtävässä afaattisilla puhujilla on ongelmia; he kuvaavat vain konkreettisia tekoja, eivät toiminnan toteuttamisen abstrakteja edellytyksiä (Lojek-Osiejuk 1996). Nämä ovat Osiejukin mukaan merkkejä abstraktin ajattelun

ongelmista (vrt. Goldstein 1946) tai laajemmasta kognitiivisesta eli makroprosessoinnin häiriöstä.

Myös Ulatowskan (1983; 1993, 182—183) ja Sandra Bond Chapmanin (esim. 1998) työryhmät ovat havainneet, että afaattisilla puhujilla on vaikeuksia tiivistää kuulemiensa kertomusten sisältöä, etenkin silloin kun tekstit eivät ole tuttuja tai kun niiden tulkinta edellyttää metaforien ymmärtämistä. Tämän Julie Ann Christiansen (1995) esittää johtuvan mahdollisesti siitä, että afaattiset puhujat eivät sittenkään kykene käyttämään hyväkseen tiedon tiivistämiseen tarvittavia makrosääntöjä (poistaminen, yleistäminen, tulkinta). Hän itse tutki henkilöitä, joilla oli joko konduktioafasia, anominen afasia tai Wernicken afasia, ja havaitsi heidän sarjakuvakertomuksissaan monenlaisia tekstin yhtenäisyyttä (koherenssia) heikentäviä piirteitä. Anomiseen afasiaan liittyvän sisällön niukkuuden (tai aukkoisuuden; ”information gaps”) ja konduktioafasiaan liittyvien etenemisvaikeuksien, kuten sanojen ja lauseiden toistelun (”repetitions of propositions”), hän selittää sananlöytämistä vaikeutta ja lauseiden pintarakenteen tuottamisen (mikrotason) ongelmia kompensoiviksi strategioiksi. Wernicken afasiassa on Christiansenin mukaan sen sijaan selvemmin kyse siitä, että tutkittavilla on koherentin tekstin tuottamisen (makrotason) ongelmia. Tämä väite perustuu siihen, että henkilöt, joilla oli Wernicken afasia, tuottivat runsaasti lauseita, joita kuulijat pitivät kertomuksen keskeisten tapahtumien ymmärtämisen kannalta epätarkoituksenmukaisina (”irrelevant propositions”). Christiansen arvelee tätäkin strategiseksi ratkaisuksi; kun afaattinen puhuja ei ole varma siitä, mitä kaikkea hänen tulisi sanoa, hän sanoo kaiken mitä mieleen tulee, olipa se tarinan kannalta relevanttia tai ei¹³.

Tutkimustulokset afaattisten puhujien makro- ja mikroprosessoinnin säilymisestä tai häiriöistä ovat siis jonkin verran ristiriitaisia johtuen mitä ilmeisimmin sekä tutkimusten teoreettisten lähtökohtien että käytettyjen metodien eroista (Honda ym. 1999, Armstrong 2000). Vallitseva näkemys on kuitenkin se, että afaattisten puhujien kertovan kielenkäytön ongelmat johtuvat pääasiassa mikroprosessoinnin vaikeudesta (ks. kritiikkiä Chantraine ym. 1998, 269—270) ja ilmenevät leksikaalisena ja syntaktisena heikkoutena, ja näiden tutkimus on neurolingvistiikan keskeistä alaa. Kielitieteilijöitä ovat perinteisesti kiinnostaneet afaattisten puhujien tekstien kieliopillisten rakenteiden (syntaktisen kompleksisuuden) yksinkertaistuminen ja lauseiden kielellisten sidoskeinojen (koheesiokeinojen) rajallisuus verrokkipuhujiin verrattuna. Afaattisten puhujien on (afasiatyyppistä riippumatta) havaittu käyttävän kertomuksissaan esimerkiksi vähemmän sivulauseita kuin verrokkipuhujat käyttävät (Ulatowska ym. 1983). Aivojen etuosien vaurioitumisesta johtuvalle (anterioriselle) Brocan afasialle tyyppillisenä oireena pidetään agrammatismia eli kieliopillisesti epätäydellisiä tai

¹³ Christiansenin (1995, 292) mukaan tekstin koherenttiuden oleellisin perusta on se, että kuulija kykenee tunnistamaan toisiaan seuraavien ilmausten mielekkyyden (relevanssin); teoreettiseksi perusteeksi hän mainitsee Sperberin ja Wilsonin relevanssiteorian.

virheellisiä sanamuotoja ja lauserakenteita (katsaus Menn ja Obler 1990, 5—8; Niemi ym. 1990, 1013 alkaen; Menn 2000). Myös esimerkiksi ns. suoran kerronnan (tarinan henkilöiden repliikkien) käytön on tulkittu heijastelevan sekä puhujan kykenemättömyyttä tuottaa syntaktisesti monipuolisia ilmauksia (Berko-Gleason ym. 1980) että hänen säilyneitä pragmaattisia taitojaan (Menn ym. 1998). Syntaktisia ongelmia, kuten predikaatittomia lauseita (Kaczmarek 1987), poikkeavaa sanajärjestystä (Niemi ym. 1988, 77) ja lauserakenteiden yksinkertaistumista (Bird ja Franklin 1996), on havaittu myös posteriorisissa afasioissa (esim. Wernicken afasia tai anominen afasia).

Viime aikoina erityisesti Susan Edwards ja Roelien Bastiaanse työryhmineen (esim. Bastiaanse ym. 1996; Bastiaanse ja Jonkers 1998; Edwards ja Bastiaanse 1998) ovat korostaneet, että afaattisten puhujien diskurssin ongelmat johtuvat syntaktisesta häiriöstä. Brocan afasiaan liittyvän agrammatismien lisäksi he ovat tutkineet myös kertovan puheen (sairastumiskertomus/matka sairaalaan) paragrammatismia eli päällisin puolin kieliopillisesti virheetöntä puhetta, joka liittyy sujuviin afasiamuotoihin (anominen ja Wernicken afasia). Edwards ja Bastiaanse (1998) havaitsivat, että tutkittavat, joilla on sujuva afasia, tuottivat merkittävästi vähemmän kokonaisia pää- ja sivulauseita kuin verrokkit, vaikkakin monet heistä ylsivät normaalivariaation alarajoille (ks. kuitenkin syntaktisten keinojen vaihtelusta Kukkonen 1993). He esittävät, että osa kieliopillisista heikkouksista voi johtua sananlöytämisvaikeudesta, sillä afaattiset puhujat käyttivät verrokkeihin nähden sekä vähemmän että yksipuolisemmin erityisesti substantiiveja mutta myös verbejä. Kuitenkin osa afaattisista puhujista kykeni käyttämään leksikaalisia verbejä monipuolisesti ja jopa paremmin kuin substantiiveja, mutta silti heidän lausemuotonsa olivat heikkoja. Erityisesti tästä dissosiaatiosta tutkijat päättelivät, että ainakin osa sujuvissa afasioissa ilmenevistä diskurssin ongelmista johtuu kieliopillisesta häiriöstä eikä siitä, että puhujan on vaikea saada käyttöönsä tarvitsemiaan sanoja.

Normatiiviseen kielioppiin perustuvat syntaksiin keskittyvät tutkimukset eivät kuitenkaan ota riittävästi huomioon sitä, että sananlöytämisvaikeudet heijastuvat lausetasolle ja tekstin sidoksisuuteen monin tavoin (ks. Huber 1990, 170—171). Jos puhuja ei saa palautettua mieleensä haluaamaansa sanaa, lauseet jäävät 'kesken' (Bird ja Franklin 1996). Puhuja voi myös jäädä korjailemaan puhettaan tai etsimään sanaa kiertoilmauksin, jolloin lauseiden rakenne rikkoutuu tai sitten lauseiden rajoja on ylipäättään vaikea tunnistaa (Helasvuo ym. 2001). Sananlöytämisvaikeuksien muut ilmentymät, esimerkiksi uudissanamuodot (neologismit), sanojen korvautumiset merkitykseltään läheisillä sanoilla (verbaaliset parafasiat eli semanttiset substituuotit) ja epätarkkojen yleisnimien käyttö voivat aiheuttaa monitulkintaisuutta ja siten heikentää tekstin sanastollista sidoksisuutta (leksikaalista koheesiota; Glosser ja Deser 1990; Glosser 1993, 197). Lisäksi afaattiset puhujat viittaavat aiemmin esillä olleisiin henkilöihin tai asioihin useammin pronomineilla kuin substantiiveilla (Ulatowska ym. 1983) ja useammin kuin verrokkit erityisesti pronomineilla, joille ei löydy aiemmasta tekstistä

viittauskohdetta (korrelaatittomia anaforisia pronomini viittauksia) (Berko-Gleason ym. 1980; Ulatowska ym. 1983; Armstrong 1991). Näiden tekstin ulkopuolelle viittaavien (eksoforisten) deiktisten pronominiin (kuten *tämä, tuolla, tässä*) käytön on havaittu olevan yleistä erityisesti sellaisten puhujien teksteissä, joilla on Wernicken afasia (Berko-Gleason ym. 1980; keskustelupuheen osalta ks. Varley 1993). Lisäksi afaattisilla puhujilla on havaittu vaikeuksia tulkita pronomini viittausten kohteita, jos tekstistä on riisuttu maailmantieto eli jos he joutuvat tunnistamaan viittauksen kohteen pelkästään tekstuaalisten vihjeiden perusteella (Bond Chapman ja Ulatowska 1989).

Pronomini viittausten epätarkkuus tai monitulkintaisuus (engl. ambiguity) heikentää tekstin kieliopillista sidoksisuutta, ja kuulijan on vaikea seurata henkilöviittausketjuja tarinan edetessä ja tulkita tapahtumien jatkumoa (Armstrong 1991, 1995). Näin mikrotason ilmiöt heijastuvat makrotasolle eli tekstin koherenssiin, sillä koheesiokkeinot ovat “tekstuaalisen koherenssin rakennuspalikoita” (Armstrong 1991, 41). Neurolingvistisessä tutkimuksessa kielen tekstuaalista tehtävää – sitä kuinka puhujat käyttävät kielen sanoja ja lauseita (mikrotason keinoja) tuottaakseen koherentin tekstin (makrotason tulos) – on toistaiseksi kuitenkin tarkasteltu kovin vähän (Armstrong 2000).

2.4. Kielellinen vuorovaikutus

2.4.1. Kerrontatehtävien vuorovaikutuspiirteitä

Kertovien tekstien tutkimus on osaltaan nostanut esiin afaattisten puhujien kielellisen prosessoinnin ongelmat, mutta se on osoittanut myös sen, että afaattiset puhujat ovat herkkiä puhetilanteen kontekstuaalisille piirteille ja turvautuvat myös siinä läsnä olevien henkilöiden kykyyn tulkita erilaisia tilanteisia vihjeitä. Käytetyn tehtävän laadun lisäksi (esim. muistinvarainen vs. proseduraalinen kerronta) tekstin aihepiirin ja puhekumppanin tuttuus vaikuttavat afaattisten puhujien puheen määrään ja tekstin rakenteeseen (Williams ym. 1994; Chin Li ym. 1995). Tuttu aihe ja kuuntelija (Chin Li ym. 1995) sekä tunteisiin vetoava sisältö (Bloom ym. 1993) helpottavat afaattisen puhujan suoriutumista kerrontatehtävässä. Puhekumppanin palautteen laatu taas heijastuu tapaan, jolla afaattinen puhuja korjaa omaa puhettaan sarjakuvatehtävässä (Rezania ym. 1989). Eniten korjauspuhetta ilmenee silloin, kun kumppani toteaa, ettei ole ymmärtänyt afaattisen puhujan ilmausta, ja vähiten tilanteessa, jossa puhekumppani teeskentelee ymmärtävänsä väärin afaattisen puhujan tarkoitteen. Erityisesti puheterapeutin olisikin syytä olla tietoinen myös omasta toiminnastaan tutkimustilanteessa, sillä tutkimuksen tulos näyttää riippuvan kyseisen diskurssin laadusta, ei yksin afaattisen puhujan toiminnasta.

2.4.2. Afaattiset puhujat keskustelukumppaneina

Diskurssin tarkasteleminen prosessina, ihmisten yhteisenä, jaettuna toimintana on tullut neurolingvistiseen tutkimukseen pragmaattisen kielentutkimuksen myötä 1980-luvun lopulta alkaen (katsaus Klippi 1996, 17—22). Erityisesti sosiologiasta ja etnometodologiasta noussut keskustelunanalyysi (metodinen katsaus Wilkinson 1999a ja b) on 1990-luvulta alkaen tuonut uutta tietoa siitä, millaisia kielellisen (ja ei-kielellisen) vuorovaikutuksen keinoja afaattisen puhujat hallitsevat afaasiastaan huolimatta erilaisissa keskustelutilanteissa (Lesser ja Milroy 1993, esim. 106 alkaen; Klippi 1996, Laakso 1997, Damico ym. 1999).

Afasiologisissa keskustelunanalyttisissä tutkimuksissa tarkastellaan sitä, kuinka keskustelukumppanit – afaattiset puhujat keskenään, afaattiset puhujat ja puheterapeutti, afaattiset puhujat ja heidän läheisensä – pyrkivät yhdessä rakentamaan diskurssia. Siksi myös keskustelun ongelmia, tavallisimmin sananlöytämisvaikeuden aiheuttamia, pidetään keskustelijoiden yhteistyössä ratkaistavina tehtävinä, ei siis yksinomaan afaattisen puhujan ongelmina (Laakso ja Klippi 2001, 89). Näiden ongelmien ratkaisemisessa keskustelijat voivat käyttää monenlaisia keinoja. Esimerkiksi afaattisten puhujien säilyneet, vuorovaikutustilanteissa kiteytyneet kielelliset rakenteet ja itsekorjaukset, vetoaminen keskustelukumppanin apuun, tämän spontaanistikin tarjoamat ratkaisuehdotukset ja keskustelijoiden yhteiseen tietopohjaan perustuvat tulkinnat tekevät mahdolliseksi sen, että keskustelu voi edetä ja että siinä voidaan (useimmiten) saavuttaa tilanteen kannalta tyydyttävä lopputulos (Oelschlaeger ja Damico 2000; Helasvuo ym. 2001; Laakso ja Klippi 2001).

Afaattiset puhujat tunnistavat kielenkäytön kontekstuaalisia vaatimuksia ja mahdollisuuksia ja kompensoivat puutteitaan monin eri tavoin, eri strategioilla. Minna Laakso (1997) tutki, milloin ja miten henkilöt, joilla oli sujuva afasia (konduktioafasia, Wernicken afasia, transkortikaalinen sensorinen afasia), korjasivat omaa puhettaan keskustelun ongelmapaikoissa. Hän tuli siihen tulokseen – toisin kuin sujuviin afasioihin liittyvistä piirteistä on aiemmin esitetty –, että ensinnäkin afaattiset puhujat tunnistavat oman puheensa ongelmia, kuten virheellisiä sanamuotoja, sillä he esimerkiksi muuntavat puhetapaansa, taukoilevat, naurahtelevat vaikeuksien esiintyessä ja alkavat spontaanisti korjata omaa ilmaustaan (emt. s. 187). Toiseksi, henkilöt, joilla on sujuva afasia, käyttävät samoja korjausjakson alkamista ilmaisevia keinoja (kuten tauot ja korjauspartikkelit) kuin ei-afaattiset keskustelijat, joskin korjausjaksot kestävät usein selvästi kauemmin kuin ei-afaattisten keskustelijoitten itsekorjausjaksot, jopa useiden vuorojen ajan (emt. s. 188). Vaikeimmin afaattiset puhujat eivät kuitenkaan yleensä kykene korjaamaan ilmaustaan, mutta saattavat silti jatkaa korjausyritystä pitääkseen kiinni omasta puheenvuorostaan. Lisäksi osa afaattisista puhujista ei anna – esimerkiksi katsekontaktin kautta – keskustelukumppanille mahdollisuutta osallistua korjausjaksoon vaan pyrkii itse työstämään ilmaustaan.

Jotkut afaattiset puhujat, etenkin keskustellessaan läheistensä kanssa, myös vetoavat suoraan ei-afaattiseen keskustelukumppaniinsa sananlöytämisiongelman ilmetessä, esimerkiksi suoralla kysymyksellä *mikä se on* (emt. s. 189).

Sananlöytämisiongelman lisäksi suorat *mitä*-kysymykset keskustelun kuluessa voivat liittyä tilanteisiin, että afaattinen puhuja, kuten kuka tahansa puhuja, ei ole joko kuullut tarkasti tai että hän ei ole täysin ymmärtänyt keskustelukumppanin puhetta (Klippi 1996, 137). Kysymys aloittaa korjausjakson, joka voi jatkua niin, että kumppani toistaa aiemman ilmauksensa ja tarjoaa toiselle mahdollisuuden yrittää uudelleen. Omasta ymmärtämisvaikeudesta kertovat selkeät kommentit (puhuja J: *“ei ymmärrä”*, Klippi 1996, 138) sen sijaan ovat melko harvinaisia keskusteluaineistoissa. Ymmärtämisiongelman sattuessa afaattinen puhuja voi vedota keskustelukumppaniinsa (kutsua tämän korjausjaksoon) kysymällä tarkentavia kysymyksiä, mikä on tavallista myös ei-afaattisten puhujien keskustelussa (Klippi 1996, 154). Näiden vuorovaikutuskeinojen osuvuutta saattavat kuitenkin rajoittaa afasiasta johtuvat sanastolliset ja lausepuheen vaikeudet, ne kun johtavat usein myös siihen, että keskustelukumppaneiden on vaikea ymmärtää afaattisen puhujan ilmauksia. Ymmärtämisiongelmien ratkaisuun on silti mahdollista päästä myös afaattisten keskustelijoiden keskinäisellä yhteistyöllä, kuten Anu Klipin (1996, 166—167) tutkimus afaattisten puhujien ryhmäkeskusteluista osoittaa.

Ryhmäkeskusteluista on peräisin myös havainto, että puhujat, joilla on vaikea-asteinen sujumaton (Brocan) afasia, käyttävät oman ja keskustelukumppaneittensa puheen toistoa strategisena keinona selviytyä sananlöytämisen- ja lauseenmuodostamisvaikeuksista (Leiwo ja Klippi 2000). Matti Leiwo ja Anu Klippi kuitenkin havaitsivat, että puhujien strategiat vaihtelevat selvästi. Toinen kahdesta tarkastelun kohteena olleesta puhujasta toisteli sekä omia sanojaan että puhekumppaneiden ilmauksia laajentaakseen ja korjatakseen tuotostaan ja tehdäkseen siten itsensä paremmin ymmärrettäväksi. Sen sijaan toisen puhujan strategiana oli avata uusia puheenaiheita ja vastata keskustelukumppaneiden kysymyksiin yksisanailmauksilla, joiden merkitysten rakentamisen hän sitten jättikumppaneiden tilanteisen tulkinnan ja kielellisen laajenuksen varaan. Toistelemalla omia ilmauksiaan tämä puhuja myös piti yllä vuoroaan etsiessään tarkoituksenmukaista ilmausta. Omien ja puhekumppaneitten sanojen toistojen avulla ja niihin liittyvin prosodisin ja eikielellisin keinoin (mm. eleet ja piirtäminen) molemmat puhujat pystyivät ilmaisemaan tunteitaan ja arvostustaan toisia keskustelijoita kohtaan sekä osallistumaan keskustelun rakentamiseen ja merkitysneuvotteluihin.

Keskustelun eteneminen riippuu siis sekä afaattisen puhujan että keskustelukumppaneiden toiminnasta ja näiden kaikkien kyvystä käyttää hyväkseen puhetilanteen tarjoamia mahdollisuuksia. Keskusteluissa afaattisen puhujan kanssa puolisoitten ja puheterapeuttien on havaittu toimivan keskenään eri tavoin ja hahmottavan keskusteluroolinsa vaihtelevasti. Ensinnäkin puheterapeuttien ja afaattisten puhujien keskusteluja on luonnehdittu

institutionaaliseksi epäsymmetrisyytensä vuoksi, siis koska puheterapeutit selvästi johtavat keskustelun kulkua (Silvast 1991; Laakso 1992; institutionaalisen keskustelun piirteistä ks. Drew ja Sorjonen 1997). He avaavat puheenaiheita kyselemällä afaattisilta puhujilta asioita tai pyytävät heiltä tarkennuksia aiemmin sanottuun. Afaattiset puhujat pääasiassa vastailevat näihin kysymyksiin. Puheterapeutit käyttävät kuitenkin omiin vuoroihinsa vähemmän keskustelun kokonaisuudesta kuin afaattiset puhujat, sillä suurin osa siitä kuuluu näiden vuoroihin. Tämä on ymmärrettävää, sillä afaattisten puhujien sananlöytämistä vaikeudet aiheuttavat keskusteluun taukoja, pitkiäkin kiertoilmauksia ja muita aikaa vieviä hakuryityksiä.

Toiseksi sekä puheterapeuttien että omaisten on havaittu toimivan tavalla, joka johtaa pitkiin korjausjaksoihin ja keskustelun topiikin etenemisen katkeamiseen. Omaisten on havaittu käynnistävän korjausjaksoja suorilla *mitä*-kysymyksillä, jotka eivät kerro afaattiselle puhujalle, missä ymmärtämisiongelman lähde on (Lindsay ja Wilkinson 1999). He myös korjailevat afaattisen puhujan puheen äänneasua tai sanamuotoja, mikä johtaa usein pitkiin korjausjaksoihin. Tällainen ‘oikean muodon opettaminen’ aiheuttaa herkästi afaattisen puhujan turhautumisen, etenkin jos puoliso on jo ymmärtänyt ‘virheellisen’ ilmauksen tarkoituksen (Booth ja Perkins 1999; Lindsay ja Wilkinson 1999). Puheterapeutit taas eivät näytä mielellään korjailevan afaattisten puhujien puhetta suoraan, vaan antavat näiden etsiä itse tarvitsemansa sanat (Laakso 1999; 2000). Keskustelun etenemisen kannalta puheterapeuttien toimintaa toimivampaa näyttää Minna Laakson mukaan olevan omaisten tapa suoraan tarjota afaattiselle puhujalle tämän etsimä sana (ks. myös Oelschlaeger ja Damico 2000).

Myös sanojen arvailu voi johtaa hankaliin korjausjaksoihin, etenkin jos keskustelukumppanin päätöksestä riippuu se, milloin korjauksen tavoite on saavutettu (Lindsay ja Wilkinson 1999). Tällöin afaattisen puhujan ongelmat korostuvat, eikä afaattisella puhujalla ei ole tasavertaista mahdollisuutta säädellä keskustelun kulkua. Suoran arvailun sijasta puheterapeuttien onkin havaittu toimivan myös niin, että afaattinen puhuja saa mahdollisuuden itse saattaa haku/korjausjakso päätökseen (Laakso ja Klippi 1999; Lindsay ja Wilkinson 1999). Tällöin puheterapeutti ikään kuin ohittaa ongelmapiikan: hän tulkitsee afaattisen puhujan ilmauksia, tekee yhteenvetoja siihen asti esiin tulleista seikoista ja tarjoaa lisätietoa keskustelun aihepiiristä. Näiden puheterapeutin vuorojen avulla afaattisen puhujan on mahdollista jatkaa omaa ilmaustaan ja kokea olevansa kykenevä keskustelukumppani, ei oppilas, jota opetetaan sanomaan asioita oikein (Booth ja Perkins 1999).

3. TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA ASETELMA

Diskurssintutkimus on synnyttänyt uutta tietoa afaattisten puhujien kielellisten toimintojen perusluonteesta ja siitä, miten afaattiset puhujat kykenevät kommunikoidaan afasiastaan huolimatta. Täsmällistä kuvaa afaattisten puhujien diskurssitaidoista on kuitenkin vaikea saada, sillä kielenkäytön piirteet vaihtelevat itse afasian laadun vaihtelun vuoksi ja siksi, että erilaiset aineistonkeruumenetelmät tuottavat erilaisia tekstejä, erilaista kielenkäyttöä. Koska tutkimuksissa on lisäksi tarkasteltu pääasiassa yksittäisiä kielen piirteitä (esim. pronominien käyttöä, syntaktisia rakenteita) tai toimintoja (esim. sananhakua), kokonaiskuvan hahmottaminen on työlästä. Elisabeth Armstrongin (2000) mukaan neurolingvistisen diskurssintutkimuksen keskeinen ongelma on se, että tutkimukset ovat vain harvoin kohdistuneet siihen, miten kielen sanat ja lauseet toimivat tekstikokonaisuuden muodostamisen tai vuorovaikutuksen välineenä. Tarvitaan siis lisää tietoa siitä, millaisin kielellisin keinoin puhujat rakentavat tekstiään koherentiksi kokonaisuudeksi, ja siitä, miksi rakenteellisesti oikeamuotoiset lauseet eivät välttämättä johda koherentin tekstin syntyyn. Myös kielen vuorovaikutustehtävän ymmärtämiseksi tarvitaan lisää tutkimusta, esimerkiksi keskustelun puheenaiheen ylläpitämisen tai vuoronvaihdon kielellisistä keinoista.

Pyrin tämän tutkimuksen avulla esittämään perinteistä kattavamman kuvauksen afaattisten puhujien kielenkäytöstä yhdessä kliiniseen tutkimukseen vakiintuneessa työskentelytilanteessa, sarjakuvatehtävässä. Tarkoitukseni on selvittää, millaisia kielen keinoja afaattisilla puhujilla on käytössään, millaisia kielellisiä valintoja he siis kykenevät tekemään. Käsitys kielen monifunktioisuudesta jäsentää näiden valintojen kuvausta niin, että tarkastelen tekstiaineistoani kolmen kysymysryhmän kautta. Ensimmäinen niistä koskee *kielen vuorovaikutustehtävää*. Tutkimustilanteessa on ollut läsnä kaksi ihmistä, puhuja ja tutkija, ja heidän suhtautumistaan ja roolejaan tehtävän suorittamisen aikana tarkastelen kysymällä,

- 1) miten puhuja on ottanut vastaan annetun tehtävän,
- 2) onko puhuja kyennyt täyttämään hänelle tarjotun kertojan roolin vai osallistuuko myös tutkija tehtävän suorittamiseen ja
- 3) miten puhuja suhtautuu omaan suoriutumiseensa.

Toinen kysymysryhmä koskee *kielen esittävää tehtävää* eli sitä, millaista maailmaa tarkasteltavat tekstit kuvaavat. Koska puhujille on annettu tehtäväksi muodostaa kertomus, selvitän erityisesti sitä, rakentuuko tekstiin kertomuksen maailma. Sitä selvitän tarkastelemalla,

- 4) millaisista olioista ja asioista puhuja puhuu,
- 5) minkä laatuista tekoja tai tapahtumia hän kuvaa ja
- 6) millaisen ajallispäikällisen kehiksen hän luo tapahtumille.

Kolmanneksi tarkastelen sitä, *miten kieli toimii tekstikokonaisuuden rakentamisessa*. Tässä työssä tekstin rakentumista juonelliseksi kertomukseksi kuvaan sen kautta,

- 7) mitä puhuja valitsee tekstin teemaksi,
- 8) miten puhuja sitoo lauseita yhteen ja
- 9) miten temaattinen kehittäly ja sidokset jäsentävät kertomuksen skeemaa.

Näihin yhdeksään kysymykseen haen vastauksia tutkimalla kahden puhujaryhmän (afaattiset puhujat ja ikäverrokit) tekstejä ja tulokseksi saan kuvauksen tekstien kielellisestä vaihtelusta. Tutkimusasetelma on vertaileva. Ei-afaattisten ikäverrokkien kielen käytön vaihtelu sarjakuvatehtävässä luo perustan, jonka avulla afaattisten puhujien kielellisiä valintoja on mahdollista ymmärtää yhteydessä kontekstiinsa, siis ei pelkästään afaattisen häiriön ilmentyminä. Työn painopiste poikkeaaakin perinteisemmästä afasiatutkimuksesta, sillä afaattisten puhujien kielellisten valintojen kuvaus ei noudata afasiadiagnostiikan mukaista luokittelua, vaan sitä johtaa itse tekstiaineisto ja siitä esiin nousevat kielenkäytön piirteet. Erilaisten afaattisten häiriöiden ja erilaatuisten kielenkäytön piirteiden yhteyttä selvitän tässä työssä alustavasti, sillä tutkittavia afaattisia puhujia on vähän. Tämä taas on tietoinen valintani, koska työni on myös menetelmällinen kokeilu; ennen aineiston kasvattamista lienee syytä tutkia itse analyysimenetelmän toimivuutta sinänsä.

4. MENETELMÄT

4.1. Tilannekonteksti

Kliininen afasiatutkimus on omanlaisensa institutionaalinen diskurssi, jolle ominaiset roolit ohjaavat tutkimukseen osallistuvien henkilöiden vuorovaikutusta (ks. Drew ja Sorjonen 1998, 94). Tässä työssä roolijako näkyy mm. siten, että puheterapeuttitutkija on ennalta määritellyt, mitä hän toivoo kielellisen tutkimuksen aikana tapahtuvan, ja tutkittava (jäljempänä puhuja) on suostunut tällaiseen menettelyyn; hän suorittaa hänelle annettua tehtävää. Lisäksi tutkimusta suunniteltaessa on sovittu, että tutkija ei juurikaan avusta puhujaa vaan odottaa tältä monologimuotoista tekstiä (vrt. institutionaalisessa dialogissa ilmenevät kielellisen yhteistyön piirteet, esim. Drew ja Sorjonen 1998, 92—118). Tällainen *tilannekonteksti* tekee sekä mahdolliseksi että todennäköiseksi tietynlaiset kielelliset valinnat (ks. Halliday 1978, 189; Eggins 1994, 7). Tässä tutkimuksessa tarkastelen siis yhden erityisen tilannekontekstin ohjaamaa kielenkäyttöä.

Systeemis-funktionaalisessa teoriassa *tilannekontekstilla* viitataan erilaisiin kommunikointitilanteen tyyppeihin, joita voidaan kuvata sekä erilaisten kielenulkoisten että kielen sisäisten tekijöiden kautta. Kielen ulkopuolisia tekijöitä kuvaavat kolme laajaa käsitettä (field, tenor ja mode) on mahdollista esittää kysymyksinä seuraavasti: mitä diskurssissa tapahtuu? (field); ketkä siihen osallistuvat? (tenor); miten kieli ilmenee siinä tilanteessa? (mode) (esim. Halliday 1978, 142—145; Ventola 1987, 38; Eggins ja Martin 1997, 232—233; ks. myös Shore 1992, 38; Luukka 2000, 140). Field-käsite on kuitenkin kaksitasoinen: yhtäältä sillä viitataan meneillä olevaan toimintaan (suomeksi kenttä) ja toisaalta kielenkäytön sisältöön (ala) (Halliday 1978, 143—144; Shore 1992, 38)¹⁴. Tässä työssä *kentän* muodostaa kliininen tutkimustilanne, jossa tutkija¹⁵ ja puhuja katsovat yhdessä kuvasarjaa ja nauhoittavat tutkittavan puhetta. *Ala* olisi sitten kuvien perusteella syntyneen tekstin sisältö. Osallistujien *subteet* (tenor) näkyvät tässä tutkimuksessa ennalta määrättyinä rooleina. Tutkija ja puhuja eivät myöskään tunne ennestään toisiaan, eivätkä he tapaa enää tutkimuksen päätyttyä. Kielen *asu* (mode) on tässä tilanteessa puhuttu, ja tutkittava puhuu tutkijan läsnä ollessa, vaikkakin ohjeistettuna kuvittelemaan ulkopuolinen kuulija, jonka tulisi

¹⁴ Suomenkieliset käännösvastineet vaihtelevat. Esimerkiksi Vesa Heikkinen työryhmineen (Heikkinen 1999, 44—46; Heikkinen ym. 2000, 38, 126) on käyttänyt pääasiassa vastineita *ala* (field), *sävy* (tenor) ja *tapa* (mode), kun taas Minna-Riitta Luukka (2000, 140) käsitteitä *kenttä* (field), *subteet* (tenor) ja *asu* (mode). Tässä työssä käytän jälkimmäisiä käsitteitä.

¹⁵ Tutkijana SAM-projektissa toimi itse asiassa kolme puheterapeuttia; minä olin yksi heistä. Tässä työssä puhun meistä kaikista yksikkönä, tutkijana. Tutkijan identiteetillä ei ole systemaattista vaikutusta tekstien laadun vaihteluun kahdesta syystä: 1) Tutkija ei voinut itse valita, kenet hän tutki. 2) Se, ketkä puhujat ja siten myös mitkä tekstit valikoituivat tämän työn aineistoon, ei riippunut lainkaan siitä, kuka tutkijana oli kulloinkin ollut (ks. kappale 4.3.2).

ymmärtää, mitä kuvissa esitetään tapahtuvan. Näin nauhoituksen voi ajatella yhdistävän kaksi tilannetta toisiinsa (Shore 2001): ‘arkitilanteessa’ tutkittava puhuu ‘on line’ ja tutkija nauhoittaa hänen puheensa, ja ‘metatilanteessa’ toinen tutkija – minä – kuuntelee nauhat, transkriboi ne, analysoi tekstit ja pyrkii siten palaamaan arkitilanteeseen, jossa tekstit ovat syntyneet.

4.2. Sarjakuvatehtävä

Tämän tutkimuksen tekstiaineiston tuottamiseksi puhujia on siis pyydetty suorittamaan erillinen kielellinen tehtävä. Heille näytettiin alunperin tanskalaisen, sittemmin Yhdysvalloissa uransa luoneen Henning Dahl Mikkelsenin (ks. Eklund 1987, Wallén 1989) Ferd'nand-nimisestä miehestä kertova piirrossarja ”*Fugleskeraemsel går amok*” (tästä eteenpäin variksenpelätinkertomus; ks. liite 1). Tutkija kiinnitti puhujan huomion kuvasarjan jokaiseen kuvaan ja osoitti, kuinka tarina etenee kuvasta toiseen. Lopuksi hän pyysi puhujaa kertomaan tarinan niin, että sen tapahtumat ymmärtäisi sellainenkin henkilö, joka ei ole kuvia koskaan nähnyt (myös Honda ym. 1999) (esimerkki 4.1).

Esimerkki 4.1: Tehtävänanto puhujalle A161.

t: [y:m ? mt nyt olis TARKotus että KERTositte tästä TARinan sillä tavalla että .h SEMmonenki ihminen joka kuuntelis VAAn NAUhaa (.) eikä näkis näitä kuvia .h nii YMMärtäs mitä siinä tapabtuu ,

Sarjakuvasta kertominen tutkimustilanteessa ei tietenkään ole spontaania kerrontaa samassa mielessä kuin arkisiin keskustelutilanteisiin liittyvä kerronta; niissähän puhuja omista motiiveistaan lähtien kertoo aidosti kiinnostuneelle kuulijalle jotakin itsestään tai kokemuksistaan ja kuulija omilla kommenteillaan osallistuu kertomuksen rakentamiseen (ks. esim. Clark 1994, 1005; Routarinne 1997, 155). Kuvasarjojen käyttö on kuitenkin afasiatutkimukseen vakiintunut menetelmä (ks. kappale 2), ja tarkoituksenani on selvittää afaattisten puhujien kielenkäyttöä juuri tässä tietyytyypisessä tehtävätilanteessa. Sarjakuvantehtävän käyttöä on mahdollista perustella mm. seuraavasti:

Ensinnäkin monien afaattisten puhujien puhe on niin muuntunutta, että kuulijan on vaikea ymmärtää sitä, jos hän ei lainkaan tiedä mistä on kyse. Kuvien avulla tutkija voi riittävän luotettavasti ennustaa ja tulkita puhujan käyttämien ilmausten tarkoitteet, arvioida puheen sisällön asianmukaisuutta ja vertailla eri puhujien tekstejä keskenään myös sisällön osalta (Christiansen 1995; Menn 2000). Toiseksi kuvasarja järjestää sisältöaineokset juonellisesti eteneväksi kokonaisuudeksi (Herkman 1998, esim. 22 ja 99 alkaen). Koska puhuja voi käyttää hyväkseen tätä annettua skeemaa, valmista sisältörakennetta, hänen ei ehkä tarvitse turvautua mielikuvitukseensa tai päättely- ja muistitoimintoihinsa samassa määrin kuin tutkimustilanteessa, jossa hänen olisi ensin prosessoitava nähty, kuultu tai luettu aines tietorakenteiksi, sitten palautettava se mieleen ja

lopulta verbalisoitava (vrt. Doyle ym. 1998). Kolmas perustelu liittyy edelliseen. Ainakaan lievästi ja kohtalaisesti afaattisilla henkilöillä ei ole todettu olevan vaikeuksia muodostaa kertomuksen skeemaa (Ulatowska ym. 1990, 184—186). Siten sarjakuvan perusteella tuotettu teksti heijastelee ennemminkin puhujien kykyä käyttää kieltä lausetta laajempien asiakokonaisuuksien ilmaisemiseksi kuin heidän divergenttiä ajatteluansa ja kielellisen muistinsa toimintaa (ks. Myers 1993, 280; Christiansen 1995; Caspari ja Parkinson 2000).

Sinänsä kykyyn tulkita sarjakuvia ja muodostaa niistä yhtenäinen tarina vaikuttanevat monet puhujien henkilöhistoriaan liittyvät seikat kuten koulutuksen antamat kielelliset valmiudet ja tiedot sekä työtehtävien asettamat vaatimukset ja kielen käytön tottumukset. Lisäksi oleellista on se, onko sarjakuvien tulkitseminen sinänsä puhujalle tuttua vai ei. Sarjakuvassa käytetään lajityypillisiä keinoja merkitysten välittämiseen (esim. ajattelua kuvataan pilvenhattaralla, jonka sisään ajattelun kohde sijoitetaan; huutomerkein tai vauhtiviivoin lisätään tapahtumiin intensiteettiä; Herkman 1998, 44—47). Puhujan tulee tietää näiden visuaalisten merkkien tarkoitus kyetäkseen konstruoimaan niistä merkitysvivahteita. Puhujan tulee myöskin tietää, että sarjakuvissa peräkkäin esitetyt tapahtumat eivät välttämättä vastaa tapahtumien todellista kulkua, ja että kaikkia tapahtumia ei välttämättä piirretä julki. Tämän vuoksi puhujan tulee osata tulkita myös 'kuvien välissä' tapahtuneita asioita, jotta hän ymmärtäisi kuinka yksittäiset kuvat liittyvät kokonaisuuteen (Préneron ja Kugler-Lambert 1994, 216; Herkman 1998, 116). Sarjakuvan lukeminen edellyttää siis sitä, että lukija on oppinut sarjakuvan 'kieliopin' (Herkman 1998, 68). Luonnollisesti myös visuaalisten toimintojen ongelmat saattavat heijastua puheeseen tehtävässä, joka edellyttää kuvista välittyvän tiedon 'kääntämistä' kielellisiksi ilmauksiksi.

Kertomuksen aihe, Ferd'nandin yritys pitää linnut poissa kasvimaalta variksenpelättimen avulla, oli minulle, harrastelijapuutarhurille luonteva ja uskoin aihepiiriin olevan tuttu kenelle tahansa suomalaiselle puhujalle. Ajattelin erityisesti, että variksenpelättimen kyseenalainen hyöty lintujen karkottamisessa olisi yleisesti tunnettu. Näin yritin taata sen, että kaikilla puhujilla olisi aikaisempaa tietoa puheenaiheesta, jopa omakohtaisesta kokemuksesta syntynyttä skemaattista tietoa. Halusin myöskin aiheen olevan siten neutraali, että siihen ei liittyisi ikä- tai sukupuolisidonnaisia arvotuksia tai muita tekstin laatuun vaikuttavia tekijöitä (vrt. Correia ym. 1990, ks. s. 13). Variksenpelätinkertomuksen arkisen huumorin ajattelin motivoivan puhujia suoriutumaan tehtävästä.

Käytin variksenpelätinkertomustehtävää jo liseniaatintyössäni (Korpijaakko-Huuhka 1995). Sen tulosten perusteella minulla on ollut tätä työtä varten käytössäni tarinan prototyyppi eli kuvaus siitä, millaisen tapahtumarakenteen (skeeman) ns. normaalipuhujat (N=45, ikävaihtelu 23—82 vuotta) tarinalleen tavallisimmin kuvasarjasta muodostivat. Skeeman määrittäminen perustui tekstien tapahtumakuvausten laadulliseen luokitukseen. Sitä taas ohjasivat kirjallisuudessa esitetyt kertomuskieliopit, erityisesti Steinin ja Glennin (1979) malli kertovan tekstin sisällön järjestymisestä osiensa semanttisen tehtävän

mukaan (ks. s. 19). Keskeistä oli sisällön järjestäytyminen episodeiksi eli kuvauksiksi siitä, kuinka joku tekee jostakin syystä jotakin ja että siitä seuraa jotakin. Prototyypin skeemaan katsoin (ad hoc) kuuluvaksi ne merkityskokonaisuudet, jotka ilmenivät vähintään 80 %:ssa teksteistä (36 puhujan tekstissä) (Korpijaakko-Huuhka 1995, 51).

Variksenpelätinkertomus rakentui tavallisimmin siten, että alkutilanteen kuvauksen jälkeen (*mies kylvää siemeniä ja haaveilee sadosta*) tapahtumat käynnistyvät, kun *linnut tulevat pellolle* siemeniä syömään. Lintujen tulo sinänsä näyttää toimivan seuraaviin tapahtumiin johtavana motiivina, sillä puhujista vain osa mainitsi erikseen, että lintujen tulo on ongelma tai että päähenkilö ryhtyy jollakin tavoin karkottamaan lintuja. Ongelman ratkaisuyrityksen kaikki yksityiskohdat (tarvikkeiden hakeminen, ristikon pystyttäminen yms.) kiteytyvät merkitykseen *mies rakentaa pelättimen* (tai *pelätin valmistuu*). Yritys kuitenkin epäonnistuu, sillä *linnut palaavat pellolle*. Tämä tapahtuma näyttää taas olevan riittävä syy uuteen yritykseen; puhujat eivät välttämättä maininneet päähenkilön reaktiota tai uutta suunnitelmaa. Tarina loppuu tavallisimmin siihen, että *mies huitoo pelättimellä lintuja pois pellolta*.

4.3. Tutkittavien valikoituminen

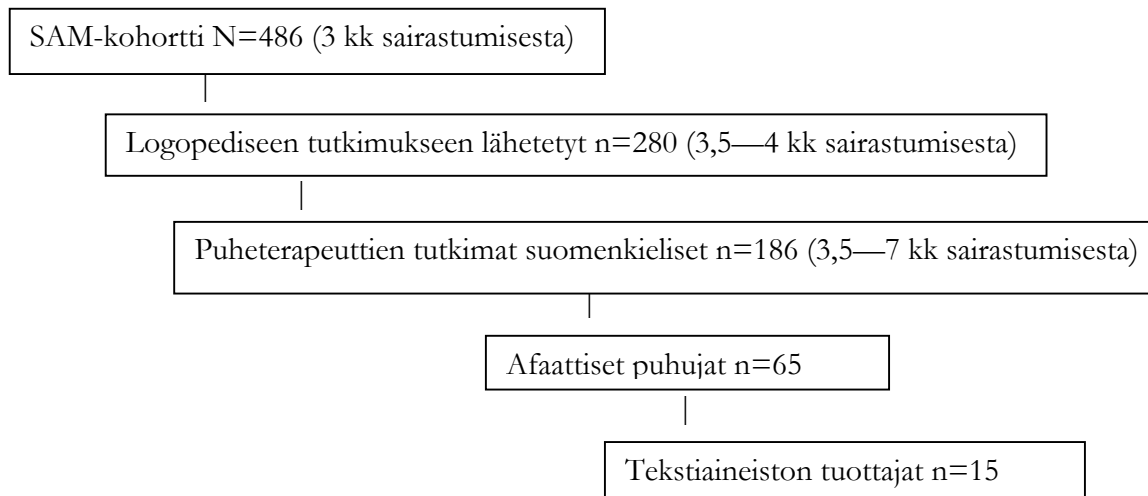
Tämän tutkimuksen tekstiaineisto on valikoitunut kahden eri puhujaryhmän teksteistä. Afaattisten puhujien ryhmä on peräisin SAM-kohortista (ks. kappale 4.3.1. alla), ja heille ikäverrokot valitsin ns. normaalipuhujista, jotka osallistuivat liseniaatintyöksi tekemääni tutkimukseen jo vuonna 1987 (ks. Korpijaakko-Huuhka 1995, 35—36; ks. kappale 4.3.3.). Näitä ryhmiä yhdistää se, että tutkittavien valikoituminen SAM-kohortista tarkempaan kielelliseen tutkimukseen perustui osittain normaalipuhujien suoriutumisen mukaan laadittuun normiin (sarjakuvatehtävän pisteytys). Tässä kappaleessa kuvaan, miten valitsin SAM-kohortin afaattisista puhujista ne, joiden tekstejä tässä työssä tutkin, ja miten valitsin heille ikäverrokot.

4.3.1. SAM-kohortti

SAM-tutkimuksen (*Helsinki Stroke Aging Memory* -tutkimukseen) tutkittavat valittiin Helsingin yliopistollisen keskussairaalan Meilahden sairaalan päivystyspoliklinikalle 1.12.1993—31.3.1995 välisenä aikana tutkittaviksi tulleista 1622 potilaasta, joilla epäiltiin olevan tai oireiden perusteella todennäköisesti oli iskeeminen aivohalvaus (Pohjasvaara 1998, 28). Monien poissulkukriteerien jälkeen 642 potilasta kutsuttiin neurologiseen seurantatutkimukseen siinä vaiheessa, kun sairastumisesta oli kulunut kolme kuukautta (Pohjasvaara 1998, 28—29). Heistä 71 oli kuitenkin kuollut siihen mennessä, ja 82 henkilöä kieltäytyi

osallistumasta tutkimukseen. Kolme henkilöä jäi pois muista syistä. Siten 486 henkilöä muodosti SAM-kohortin, mikä on 85 % sillä hetkellä elossa olleista tutkimukseen kutsutuista potilaista.

Neurologisen tutkimuksen jälkeen potilaat lähetettiin pään magneettikuvaukseen (Magnetic Resonance Imaging, MRI; ks. Mäntylä 2001, 34) ja neuropsykologiseen tutkimukseen (ks. Ylikoski 2000, 18—20), jotka tehtiin korkeintaan kaksi viikkoa kliinisen neurologisen tutkimuksen jälkeen. Jos neuropsykologisessa tutkimuksessa ilmeni kielellisiä tai puheen häiriöitä, potilaat lähetettiin edelleen logopediseen tutkimukseen (kuva 2).

Kuva 2: Afaattisten puhujien valikoituminen SAM-kohortista.

Kielellisen häiriön kriteerinä pidettiin sitä, että tutkittava sai normiarvoa huonomman tuloksen yhdessäkin käytetyistä kolmesta mittarista (taulukko 3): Token-testi mittaa kielellisten rakenteiden ymmärtämistä (De Renzi ja Faglioni 1978) ja Boston Naming Test (BNT) nimeämistä (Borod ym. 1980, ks. myös Laine ym. 1997). Sarjakuvatehtävän avulla arvioitiin tutkittavan kykyä muodostaa sana- ja lausetasoa laajempi kielellinen kokonaisuus. Puhehäiriön (dysartrian) neuropsykologit arvioivat kuuntelemalla tutkittavan puhetta sarjakuvatehtävän aikana puheterapeuttien laatiman ohjeen mukaan.

Taulukko 3: Normaalisuorituksen raja-arvot tehtävissä, joiden tulosten perusteella tutkittavat lähetettiin logopediseen tutkimukseen. Token-testi=Token-testin lyhennetty versio; BNT=Bostonin nimentätestin lyhennetty versio ja Sarjakuva=Variksenpelätin-sarjakuvaan perustuva kertomuksen muodostamistehtävä.

Mittari \ Ikäryhmä	80-vuotta tai alle	Yli 80-vuotta	Enimmäispisteet
Token-testi	15	12	17
BNT	12	9	15
Sarjakuva	7	7	10

Kaiken kaikkiaan neuropsykologit lähettivät 280 henkilöä logopediseen tutkimukseen (näistä 35 ruotsin/kaksikielistä¹⁶). Hieman alle puolet (42 %) heistä oli suoriutunut normiarvoa heikommin kaikissa kolmessa kriteeritehtävässä (taulukko 4).

Taulukko 4: Logopediseen tutkimukseen lähetettyjen 280 henkilön lähettämisperusteet

Kielelliset ja puheen häiriöt eri tehtävien perusteella	Kriteerit alittaneiden henkilöiden määrä ja %-osuus (N=280)			
Vain nimeämisvaikeus / BNT Nimeämisvaikeus ja muita ongelmia (ks. yhdistelmät alla)	15	5,7 %	172	61,4 %
Vain ymmärtämisenvaikeus / Token Ymmärtämisenvaikeus ja muita ongelmia (ks. yhdistelmät alla)	41	14,6 %	216	77,1 %
Vain kertovan puheen vaikeus / sarjakuvatehtävä Kertovan puheen vaikeus ja muita ongelmia (ks. yhdistelmät alla)	27	9,6 %	185	66,1 %
Kaksi edellistä Nimeämis- ja ymmärtämisenvaikeus	68	24,3 %	28	
Nimeämis- ja kertovan puheen vaikeus			11	
Ymmärtämisen- ja kertovan puheen vaikeus			29	
Kaikki kolme edellistä	118	42,1 %		
Dysartria ilman kielellisiä oireita / sarjakuvatehtävä Dysartria ja kielellisiä oireita	7	2,5 %	45	
Kriteerit ylittäneitä	4	1,4 %		
Yhteensä	280	~100 %		

Puheterapeutit tutkivat kaikkiaan 186 suomen/kaksikielistä ja 14 ruotsin/kaksikielistä henkilöä eli yhteensä noin 71 % lähetetyistä tutkittavista. Kaiken kaikkiaan siis noin kolmannes lähetetyistä potilaista jäi pois logopedisestä tutkimuksesta (taulukko 5).

Taulukko 5: Syyt, joiden vuoksi 80 potilasta jäi logopedisen tutkimuksen ulkopuolelle

Poisjäännin syyt	Potilaitten määrä
Potilaaseen ei saatu yhteyttä	24
Potilaaseen ei otettu yhteyttä	4
Potilas kieltäytyi	24
Potilaan huonokuntoisuus	7
Ruotsinkielisiä potilaita eri syistä yhteensä (ks. Ståhlberg-Forsén 1996)	21
Yhteensä	80

¹⁶ Ruotsin/kaksikielinen tarkoittaa sitä, että potilas on ilmoittanut olevansa kaksikielinen mutta pitävänsä äidinkielenään ruotsia; suomen/kaksikielinen potilas on joko täysin tai kaksikielisten kohdalla enemmän suomenkielinen kuin ruotsinkielinen.

Liki puolet (49 %) suomenkielisistä henkilöistä, jotka osallistuivat logopediseen tutkimukseen, tutkittiin kahden viikon kuluessa neuropsykologisesta tutkimuksesta siis 3,5—4 kuukauden kuluttua sairastumisesta (vaihteluväli 3,5—7 kk, keskiarvo 4,7 kk). Ruotsinkieliset potilaat tutkittiin keskimäärin vuoden kuluttua sairastumisesta (vaihteluväli 3—19 kk; ks. Ståhlberg-Forsén 1996, 36). Koska tämän tutkimuksen aineisto koostuu suomenkielisten potilaitten teksteistä, käsittelen jatkossa vain heitä koskevia tietoja.

Logopedinen tutkimus suoritettiin tutkittavan elämäntilanteen mukaan joko tämän kotona, Helsingin yliopiston fonetiikan laitoksessa tai hoitolaitoksessa (esim. hoitokodissa, sairaalassa), jossa tutkittava sillä hetkellä oli. Tutkimuksessa käytettiin kielellisten häiriöiden määrittelyyn *Western Aphasia Battery* -testin (WAB; Kertesz 1982) suomenkielistä standardoimatonta versiota (Lehtihalmes ym. 1993) ja puheen häiriöiden kartoittamiseen *Frenchay Dysarthria Assessment* -tutkimusta (Enderby 1983; käänös Lehtihalmeksen) sekä *Speech Examination* -tutkimuksen (Keller 1990) suomenkielistä standardoimatonta versiota (Werner ym. 1990). Lisäksi potilaat tekivät uudelleen jo neuropsykologisessa tutkimuksessa tekemänsä sarjakuvatehtävän eli heitä pyydettiin muodostamaan sarjakuvan perusteella kertomus (ks. kappale 4.2.). Tutkittavien omaisille jätettiin täytettäväksi kommunikoinnin toimivuutta mittaava kysely (CETI; Lomas ym. 1989, suomenkielinen versio Klippi ym. 1994). WAB-testin haastatteluosuus ja spontaanipuheen sisällön ja sujuvuuden arviointiin tarvittava Eväsretki-kuvan selostamistehtävä sekä sarjakuvatehtävä ja dysarthrian diagnosoimiseksi tehty puhetutkimus nauhoitettiin.

Tutkituista 186 potilaasta 65:lla havaittiin kielellisiä häiriöitä. Afaattisuuskriteeri (afasiaosamäärä $AO < 93,8$ pistettä) täyttyi 62 tutkittavalla, mutta kolmen henkilön neglect-oireet¹⁷ heikensivät WAB-testin tuloksen luotettavuutta siinä määrin, että heille ei lainkaan laskettu afasiaosamäärää (ks. taulukko 6 seuraavalla sivulla).

Yleisin afasiatyyppi oli anominen afasia (liki 60 %:lla tutkituista). Lähes kolmannes (26 %) tutkituista henkilöistä oli saanut afasiadiagnoosin, johon kuuluu selkeitä ymmärtämishäiriöitä (Wernicken afasia, transkortikaalinen sensorinen afasia ja globaaliafasia). Tutkituista 31:llä havaittiin dysarthria ja yhdellä pelkästään syömis- ja nielemisvaikeuksia (dysfagia; hänet on sijoitettu ei afasiaa -ryhmään. Viidellä dysarthriadiagnoosin saaneella henkilöllä oli myös afasia. Logopedisen tutkimuksen perusteella tutkituista siis noin 51 %:lla (95 henkilöllä) ei enää ollut kielellisiä tai puheen häiriöitä. Sen sijaan heistä monella oli edelleen vaikeuksia erilaisissa arkisissa kommunikointitilanteissa (ks. Laasanen 1998, 41).

¹⁷ Neglect-oire tarkoittaa sitä, että potilas jättää ottamatta huomioon halvaantununeen ruumiinpuoliskonsa ja samanpuoleiset ärsykkeet; kyse ei kuitenkaan ole näkökenttäpuutoksesta vaan havaintotoimintahäiriöstä (Hokkanen ym. 2001, 120).

Taulukko 6: Tutkittujen SAM-kohortin suomenkielisten potilaiden (n=186) kielelliset ja puheen häiriöt.

Diagnosiryhmät	n	Afasiaosamäärän vaihteluväli
Ei afasiaa	95	93,8—100,0
Afasia yhteensä (sisältää 5 dysartriatapausta)*	65	8,3—93,7
Anominen afasia	37	80,1—93,7
Konduktioafasia	2	50,7 ja 68,8
Transkortikaalinen sensorinen afasia	4	65,9—83,9
Transkortikaalinen motorinen afasia	2	62,5 ja 68,7
Wernicken afasia	8	15,4—59,7
Brocan afasia	5	12,0—65,0
Globaaliafasia	4	8,3—17,3
Neglect-oire	3	Afasiaosamäärää ei laskettu
Dysartria *(+ 5 afasiatapausta)	26 (+5)	-- (65,0—92,7)
Yhteensä	186	8,3—100,0

4.3.2. Afaattiset puhujat

Kaikkien tutkittujen SAM-kohortin potilaitten puhenäytteet eivät päätyneet tämän tutkimuksen tekstiaineistoon. Koska tutkimus kohdistui erityisesti afaattisten puhujien kielenkäyttöön, jätin aineiston ulkopuolelle ensinnäkin kaikkien ei-afaattisten aivohalvauspotilaitten (AO>93,7; 95 henkilöä) tekstit. Afaattisista puhujista (n=65) valitsin sitten ne, joilla oli vasemmanpuoleinen kortikaalinen tai kortiko-subkortikaalinen aivoinfarkti, sillä vallitseva käsitys on, että oikeakätisen henkilön vasemman aivopuoliskon kortikaalinen/kortiko-subkortikaalinen vaurio aiheuttaa afasian (katsaus Lehtihalmes 1992, 17—19, 45—46). Tätä valintaa tukevat myös havainnot diskurssitaitojen ja aivovaurion sijainnin yhteydestä. Lievästi ja kohtalaisen vaikeasti afaattisilla puhujilla, joilla on vasemmanpuoleinen aivovaurio, ei pitäisi olla ns. makroprosessoinnin ongelmia eli vaikeuksia tarinan kokonaisrakenteen tuottamisessa (Ulatowska ym. 1990, 184—186). Oikeanpuoleisiin aivovaurioihin taas liittyy juuri makroprosessoinnin ongelmia, jotka ilmenevät tekstin sisällön epäasianmukaisuutena ja rakenteen epäkoherenttisuutena (Myers 1993, 281—286; ks. myös Chantraine ym. 1998, 272).

Aivovaurion sijainnin perusteella poistin tutkittavien joukosta yhteensä 29 puhujaa (taulukko 7 seuraavalla sivulla). Liitteeseen 2 olen koonnut kaikkien afaattisten puhujien MRI-kuvausten tulokset. Vaurion laadun ja paikan määrittämisen asianmukaisuuden ovat pistokokein tarkastaneet LT, radiologian erikoislääkäri Riitta Mäntylä ja LT, neurologian erikoislääkäri Tarja Pohjasvaara.

Taulukko 7. Syyt, joiden vuoksi 50 SAM-kohortin afaattista puhujaa suljettiin tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Poissulkemisperuste	n	Puhujien määrä afasiatyypin mukaan	Afasiaosamäärän vaihteluväli
Oikean aivopuoliskon vaurio	16	11 anominen afasia 1 transkortikaalinen mot. afasia 1 transkortikaalinen sens. afasia 1 globaaliafasia 2 neglect-oire	81,2—93,3 62,5 83,9 8,3 --
Ei kortiko-subkortikaalista vauriota	13	10 anominen afasia 1 transkortikaalinen sens. afasia 1 Wernicken afasia 1 Brocan afasia	88,1—93,7 79,6 56,8 65,0
Dementia	4	2 anominen afasia 1 Wernicken afasia 1 transkortikaalinen sens. afasia	80,6 ja 81,7 15,9 69,3
Heikko näkö	3	2 anominen afasia 1 neglect-oire	88,6 ja 93,5 --
Heikko kuulo	1	1 anominen afasia	85,3
Alkoholismi	1	1 anominen afasia	87,7
Epätyypillinen afasia	2	2 anominen afasia	80,1 ja 84,9
Ei tarpeeksi puhetta	1	1 Wernicken afasia	43,7
Ei nauhoitusta	9	4 Brocan afasia 2 globaaliafasia 1 Wernicken afasia 1 konduktioafasia 1 anominen afasia	12,0—25,5 15,8 ja 17,3 15,4 68,8 90,9
Yhteensä	50		8,3—93,7

Taulukko 8: Afaattisten puhujien taustatietoja. AO=afasiaosamäärä; ano=anominen afasia, tma=transkortikaalinen motorinen afasia, tsa=transkortikaalinen sensorinen afasia, kon=konduktioafasia, Wer=Wernicken afasia, glo=globaaliafasia; n=nainen; m=mies.

Puhujan SAM-tunnus	AO	Afasia-tyyppi	Ikä vuosina	Sukupuoli	Työtausta	Kouluvuodet
4	50.7	kon	74	n	tehdastyöläinen	7
12	65.9	tsa	73	m	teknikko	9
124	10.8	glo	60	m	rakennusmies	6
128	25.1	Wer	82	n	konduktööri	3
161	93.5	ano	80	n	myymälänhoitaja	6
252	35.3	Wer	75	n	Yrittäjä	-
258	87.8	ano	82	n	kotirouva	12
266	88.7	ano	81	n	Puutarhuri	8
275	49.0	Wer	63	m	rakennusmies	-
303	87.8	ano	76	m	työnjohtaja	6
312	82.4	ano	70	m	raitiovaununkuljettaja	4
349	68.7	tma	80	n	kotirouva	10
361	59.7	Wer	67	m	kaapelityöntekijä	8
397	89.5	ano	69	m	nosturinkuljettaja	6
447	91.0	ano	85	n	kotirouva	6

Taulukossa 7 esitettyjen poissulkukrizeerien vuoksi afaattisten puhujien joukko supistui 15 henkilöön. Mukaan otettujen puhujien diagnoosit edustavat kaikkia muita afasia-aineistossa esiintyneitä afasiatyyppisiä paitsi Brocan afasiaa (ks. taulukko 8). Puhujista kahdeksan oli naisia ja seitsemän miehiä. Naisten ikä vaihteli välillä 74—85 vuotta ja miesten 60—76 vuotta. Henkilöistä, joilla oli anominen afasia, neljä oli naisia ja kolme miehiä ja niistä, joilla oli Wernicken afasia, kaksi oli naisia ja kaksi miehiä. Kaikki olivat oikeakätisiä.

4.3.3. Ikäverrokkit

Saadakseni käsityksen siitä, kuinka ei-afaattiset puhujat suoriutuvat sarjakuvatehtävästä, valitsin afaattisille puhujille verrokkit lisensiaatintyötä varten tutkimistani äänihäiriöisistä henkilöistä (ks. Korpiaakko-Huuhka 1995, 35—36). Verrokkiryhmän valinta perustui afaattisten puhujien ikäjakautumaan, sillä halusin varmistaa sen, että puhujaryhmien mahdolliset kielenkäytön erot eivät johdu ainakaan siitä, että puhujat ovat kovin eri-ikäisiä. Tosin tutkimustulokset kielen ikämuutoksista – erityisesti diskurssissa ilmenevästä kompleksisten rakenteiden tuottamisen ja ymmärtämisen heikkenemisestä – ovat ristiriitaisia siksi, että tutkittujen tekstiaineistojen laatu vaihtelee (ks. Labov ja Auger 1993, 129). Silloin, kun kirjallisuudessa esitetään tuloksia kielen ikämuutoksista (pääasiassa sanalöytämistä vaikeuksien lisääntymisestä ja syntaktisen kompleksisuuden vähenemisestä), niiden katsotaan johtuvan ikääntymiseen kuuluvasta työmuistin heikkenemisestä ja muiden kognitiivisten toimintojen hidastumisesta (katsaus Nicholas ym. 1998, ks. myös Ylikoski 2000, 23).

Afaattisten puhujien ikä vaihteli välillä 60 ja 85 vuotta. Tämänikäisiä puhujia osallistui lisensiaatintutkimukseeni seitsemän (taulukko 9).

Taulukko 9: Verrokkipuhujien taustatietoja

Puhujan tunnus	Ikä vuosina	Sukupuoli	Työtausta	Kouluvuodet	Äänihäiriön syy
P1	67	n	myyjä	8	Äänihuulihalvaus; sydämen ohitusleikkauksen jälkitila
P5	66	n	siivooja	Ei tietoa	Äänihuulihalvaus; kilpirauhasleikkauksen jälkitila
P18	82	m	autonkuljettaja	8	Äänihuulileikkauksen jälkitila
P42	79	n	konsulentti	12	Spasmodinen äänihäiriö
P43	75	m	putki-asentaja	Ei tietoa	Äänihuulten atrofia; intubaation jälkitila
P44	60	n	opettaja	16	Toiminnallinen äänihäiriö
P45	61	m	markkiisasientaja	Ei tietoa	Äänihuulihalvaus; keuhkoleikkauksen jälkitila

Ikäverrokkien ryhmään valikoitui neljä naista ja kolme miestä. Kun afaattisista naispuhujista 7/8 oli ns. vanhoja vanhuksia (75-vuotiaita tai vanhempia; ks. esim. Mackenzie 2000a), verrokkinaisista kolme oli nuoria vanhuksia (alle 75-vuotiaita). Miesten kohdalla kuvio on päinvastainen: afaattisista miespuhujista 6/7 oli nuoria vanhuksia ja verrokkimiehistä 2/3 oli vanhoja vanhuksia. Kaiken kaikkiaan siis ikäverrokkien ryhmässä oli hieman vähemmän vanhoja vanhuksia kuin afaattisten puhujien ryhmässä (suhdelukuina 0,43 vs. 0,53).

4.4. Tekstiaineiston analyysi

4.4.1. Puhenäytteiden litterointi ja prosodinen notaatio

Nauhoitetut puhenäytteet on litteroitu eli saatettu kirjoitettuun muotoon useassa vaiheessa ja usean ihmisen voimin. Ikäverrokkien tekstien litteroinnista olen vastannut yksin, mutta afaattisten puhujien näytteitä ovat ensin litteroineet logopedian opiskelijat harjoitustöinänsä¹⁸. Sen jälkeen olen kuunnellut kaikki näytteet useampaan kertaan ja tarkistanut notaation (taukojen kestot, intonaation ja kielellisen sisällön) SoundEdit-tietokoneohjelmaa (MacroMedia 1996) apunani käyttäen. Prosodisen notaation luotettavuuden arvioimiseksi tein myös pienimuotoisen kuuntelukokeen (ks. s. 43). Peruslitteraation jälkeen jaoin tekstit intonaatioyksiköiksi.

Tekstien prosodisessa notaatiossa olen löyhästi soveltanut keskusteluntutkijoiden merkintätapoja (ks. s. iv; Seppänen 1997, 22—23). Teksteihin olen ensinnäkin merkinnyt kuultuja hyvin lyhyitä taukoja (mikrotaukoja) ja mitattuja taukoja. Keskustelunanalyysissä taukojen keston mittausta aloitetaan 0,2 sekuntia kestävästä tauosta; mikrotauot ovat sitä lyhyempiä. Keskustelussahan puheenvuorot vaihtuvat tavallisesti saumattomasti, hyvin lyhyiden, jopa vain millisekunteja kestävien taukojen aikana (Sacks ym. 1974). Keskusteluntutkimuksesta poiketen tämän työn tekstiaineiston lyhyimmät mitatut tauot ovat 0,5 sekunnin mittaisia. Valitsin tämän mittaustarkkuuden, koska pyrin taukojen avulla ensisijaisesti määrittelemään monologipuheen sisältöyksiköitten (lauseitten) rajoja ja koska aiemman tutkimukseni (Korpijaakko-Huuhka ja Aulanko 1994, 95) perusteella ns. normaalipuhujien variksenpelätintekstien lauseitten (propositioitten) rajoille sijoittuvat tauot ovat tyypillisesti 0,5—1 sekunnin mittaisia.

Toinen ero keskustelunanalyttiseen merkintätapaan on painotuksen, lauseensisäisen intonaatiomuutoksen ja äänen voimakkuuden notaatio¹⁹. Kun ne

¹⁸ Erityiskiitoksen ansaitsee Leena Tuomiranta tarkasta työstään.

¹⁹ Havainnon tason käsitteitä äänen korkeus ja voimakkuus vastaavat karkeasti fysikaalisia suureita perustajuus ja äänenpainetaso. Intonaation ja painotuksen havaitseminen on

keskustelunanalyysissä merkitään erikseen, olen tämän työn tarpeisiin päättänyt merkitä vain lauseiden painotetut tavut kapiteelikirjaimilla (esim. *JUU siin on LAPio tommonen se on*). Tähän päädyin siksi, että lauseensisäisen intonaatiomuutoksen ja painotetun kieliaineksen erottaminen toisistaan on usein vaikeaa, koska äänen perustaajuuden (korkeuden) nousu ja lasku, äänenpainetason (voimakkuuden) kasvu ja painollisen tavun pidempi kesto yhdessä synnyttävät havainnon, että puheessa on painotettu kohta (Iivonen 2000, 7).

Keskustelunanalyttisessä notaatiossa voidaan merkitä myös lauseenloppuisen sävelkulun muutoksen aste (selvästi tai hieman nouseva tai laskeva). Intonaatiomuutosten tunnistaminen kuulonvaraisesti on kuitenkin ongelmallista siksi, että tekstin semanttisten yksiköitten rajailmiöt ovat moninaisia (Kumpf 1987, 214—215; Duez 1993; Clark 1994, 1008; Iivonen 1998). Puhujat käyttävät samanaikaisesti useita prosodisia keinoja sisältöyksiköitten rajamerkkeinä. Sävelkulun muutosten ja taukoilun lisäksi esimerkiksi äänen laadun muutokset (mm. narinaäänien käyttö, kuiskaava puhe) ja äänteiden venytykset liittyvät usein sisältöyksikön loppuun.

Aiemmassa tutkimuksessani (Korpijaakko-Huuhka ja Aulanko 1994) kuuntelijaraati havaitsi seitsemän ns. normaalipuhujan Variksenpelätintekstin intonaatiokontuurien rajapaikat kohtuullisen yksimielisesti (PPA²⁰=74 %), mutta lauseitten rajojen intonaatiomuutosten havaitseminen oli tilastollisesti merkitsevästi epävarmempaa kuin laajempien tekstuaalisten konstituenttien (temaattisten kokonaisuuksien) prosodisten rajojen havaitseminen. Koska kuuntelijoita ei tuolloin pyydetty arvioimaan intonaatiomuutoksen astetta eikä suuntaa, laadin tätä työtä varten uuden kuuntelukokeen. Pyysin kahta prosodiseen notaation perehtynyttä tutkijaa (35- ja 36-vuotiaat naiset) kuuntelemaan osan tekstiaineistoon kuuluvista näytteistä ja merkitsemään litteraatteihin kuulemansa lauseenloppuiset sävelkulkumuutokset ja niiden laadun eli sen, oliko muutos selvästi vai vähän nouseva vai selvästi vai vähän laskeva. Itse toimin kolmantena kuuntelijana. Kuuntelukokeeseen valitsin kuusi näytettä, joista yhtä käytin harjoitusnäytteenä. Kaksi varsinaisista näytteistä oli ikäverrokkien tekstejä ja kolme afaattisten puhujien tekstejä.

Kuulijoiden yksimielisyyden aste oli tässä kokeessa alhaisempi kuin vuoden 1994 tutkimuksessa. Kun silloin 74 % havainnoista oli samanlaisia, nyt olimme vain 61 %:sti yksimielisiä intonaatioyksiköitten rajapaikoista. Sen sijaan näillä rajoilla havaittujen sävelkulkumuutosten suunnasta (nouseva/laskeva) olimme 88 %:sti yksimielisiä. Kaikkein alhaisimmaksi yksimielisyysprosentti

kuitenkin useamman kuin yhden parametrin yhteisvaikutuksen tulosta, joten intonaation ja äänen perustaajuuden tai painotuksen ja äänenpainetason suhde ei ole yksioikoinen. Iivonen ym. (1987, 18) kirjoittavat: “Intonaation ja perustaajuuden yhteyttä kuvaa parhaiten malli, jossa perustaajuuden nousukohtat vastaavat painoja ja painojen huipuista muodostuva käyrä intonaatiota”.

²⁰ PPA eli Point-by-Point Agreement on prosenttilukuna ilmoitettava, havainnoitsijoiden yksimielisyyttä kuvaava reliabiliteettikerroin (Kazdin 1982, 54).

(PPA=40 %) jäi, kun laskin, kuinka usein olimme havainneet samalla tavalla sekä rajapaikan että siinä ilmenevän intonaatiomuutoksen suunnan ja asteen (selvästi/hieman nouseva/laskeva).

Intonaatioyksiköitten rajojen havaitsemisen yksimielisyysarvojen keskiarvo oli kolmen afaattisen puhujan teksteistä lähes saman suuruinen (PPA=62 %) kuin kahden ikäverrokin teksteistä (PPA=64 %); kaikkien viiden tekstin reliabiliteettilukujen keskiarvo on siis 63 %. Luku on korkeintaan tyydyttävä, mutta keskiarvoa tärkeämpänä pidän sitä, että näytteinä olleiden tekstien alkuperäistä prosodista notaatiota ei ollut juurikaan tarvetta korjata kuuntelukokeen perusteella. Tämä johtuu siitä, että useimmiten kaksi kolmesta kuulijasta oli merkinnyt intonaatiomuutoksen samalla tavalla kuin olin sen merkinnyt alkuperäiseen litteraattiin.

Tekstiaineiston semanttisten analyysin helpottamiseksi jaoin tekstit riveiksi sisällöllisten ja prosodisten piirteitten perusteella olkoonkin, että intonaatiomuutosten havaitseminen ei kuuntelukokeen perusteella ollut täysin luotettavaa. Tämä tekstin paloittelu perustuu Wallace Chafen (esim. 1987) teoriaan, jonka mukaan (kertovan) puheen yksiköt heijastavat puhujan kognitiivista prosessointia. Puhe paljastaa puhujan huomion kohteen (focus of consciousness, attention) tai hänen mielenkiintonsa siirtymisen asiasta toiseen (centers of interest). Chafen mukaan puhuja pystyy prosessoimaan kerrallaan vain pienen määrän tietoa ja siksi välittää yhdessä puheen yksikössä vain yhteen uuteen käsitteeseen (so. tapahtumaan, esineeseen tai ominaisuuteen) liittyvää tietoa²¹. Tätä spontaanipuheen perusyksikköä Chafe kutsuu intonaatioyksiköksi (ks. myös Chafe 1998, 99).

Lingvistiseltä muodoltaan intonaatioyksikkö on tyypillisesti yksinkertainen peruslause²². Sen ei kuitenkaan tarvitse olla kieliopillisesti oikeamuotoinen syntaktinen rakenne, vaan se voi olla joko peruslauseetta laajempi ilmaus (extended clause) tai vain lausefragmentti (Chafe 1987, 34: "there is no consistent relation between the status of being a unitary concept and the length or syntax of the verbalization of the concept"). Intonaatioyksiköt erottuvat toisistaan sävelkulkunsa muodostaman yhtenäisen kontuurin avulla ja taukojen perusteella (Chafe 1980, 14; Chafe 1987, 22). Intonaatioyksikkö merkitään alkavaksi tauolla, ja – ainakin kertovassa puheessa – intonaatioyksikön aloittaa useimmiten *ja-* tai *ja sitten* -konnektori (ks. esim. Chafe 1980, 13 alkaen). Marja-

²¹ Chafen käsitys siitä, että lauseen välittämä tieto jakautuu uuteen ja vanhaan, juontaa juurensa Prahan koulukunnan lingvistien 1920-luvulta alkaen kehittämästä ns. funktionaalisesta lauseopista (ks. Patry ja Nespoulous 1990, 6—7). Sen mukaan lauseessa välittyvä tieto jakautuu topiikkiin (puheenaihe) ja kommenttiin (mitä topiikista on sanottavaa); puhutaan myös lauseen teemasta ja reemasta tai (psykologisesta) subjektista ja (psykologisesta) predikaatista. (Vrt. jäljempänä esitettävä tekstuaalisen metafunktion analyysi.)

²² Chafen intonaatioyksikön määritelmä on samankaltainen kuin Hallidayn informaatioyksikön (engl. information unit), joka toteutuu intonaatioyksikkönä (engl. tone unit) (ks. Kress 1976, 175—176 ja 215—233)

Liisa Helasvuon (2001, 145—148) havainnot suomenkielisistä keskusteluista tukevat Chafen esittämää intonaatioyksikön määritelmää: lauseen ydin eli predikaattiverbi ja sen pakolliset argumentit, erityisesti subjektina toimiva nominilauseke, esiintyvät useimmiten samassa intonaatioyksikössä ja muodostavat siten sekä syntaktisesti että prosodisesti selvimmän rakenneyksikön.

Myös tässä tekstiaineistossa intonaatioyksiköt ovat usein yksittäisiä lauseita, mutta sängen usein ne koostuvat myös useammasta lauseesta, jotka liittyvät toisiinsa – kuten kertovalle tekstille on tyypillisiä – elliptisin sidoksia (ks. Kalliokoski 1989, 164²³). Elliptinen sidos syntyy siten, että puhuja jättää sanomatta perättäisten lauseitten yhteisen tekijän. Tällöin edellinen lause on edellytys jälkimmäisen ymmärtämiselle. Kun puhuja jättää toistamatta yhteisen elementin, hän presupponoi sen eli edellyttää kuulijan ymmärtävän, mistä on kyse (Hakulinen ja Karlsson 1995, 57—58; Cruse 2000, 58). Tällä tavoin lauseet liittyvät toisiinsa niin, että intonaatioyksiköt muodostavat lausetta laajempia temaattisia kokonaisuuksia (esimerkki 4.2).

Esimerkki 4.2: Intonaatioyksiköitä puhujan P18 tekstissä. Rivin 19 kaksi lausetta (ja rivin 20 lause) kuuluvat samaan temaattiseen kokonaisuuteen. Presupponoitu osallistuja on merkitty Ø-symbolilla; siihen liitetty alaindeksi osoittaa, mihin tarkoitteeseen (hakasuluissa) ellipsi viittaa.

- 18) (0.7) *Siinä sitte on VARIKSENPOIKASTA ja mitä (0.5) ETSIMÄSSÄ (0.5) NUO POIS sitte ,*
 19) (1.0) *SITTE tuota ö-ö mt [hän]₁ ö käy tuolla (1.4) LIITERISSÄ ja Ø₁ etsii jotakin TYÖKALUJA sieltä TIEtysti ja ,*
 20) (0.9) *Ø₁ rakentaa RISTIN niistä .*

Lisäksi aineistossa on runsaasti intonaatioyksiköitä, joihin sisältyy sananhaku- ja korjausjaksoja (esimerkki 4.3).

Esimerkki 4.3: Sananhakua puhujan A312 tekstissä. Rivillä 6 alkanut, sannahaun (alleviivattu jakso) vuoksi katkennut lause jatkuu rivillä 7.

- 6) *(.) sitte hän (0.7) me- (.) menee ha (1.0) hakemaan tuolta (1.9) niin+kun (1.3) kuinkas mä nyt sanoisin (2.4) niin+kun (1.0) että (.) jo (2.1) kuinka mä nyt sanoisin tän,*
 7) *(3.5) kyl mä sen (.) niin+ku (1.0) ymmär:: se on niinku näyttää (.) PELOTTIMEN .*

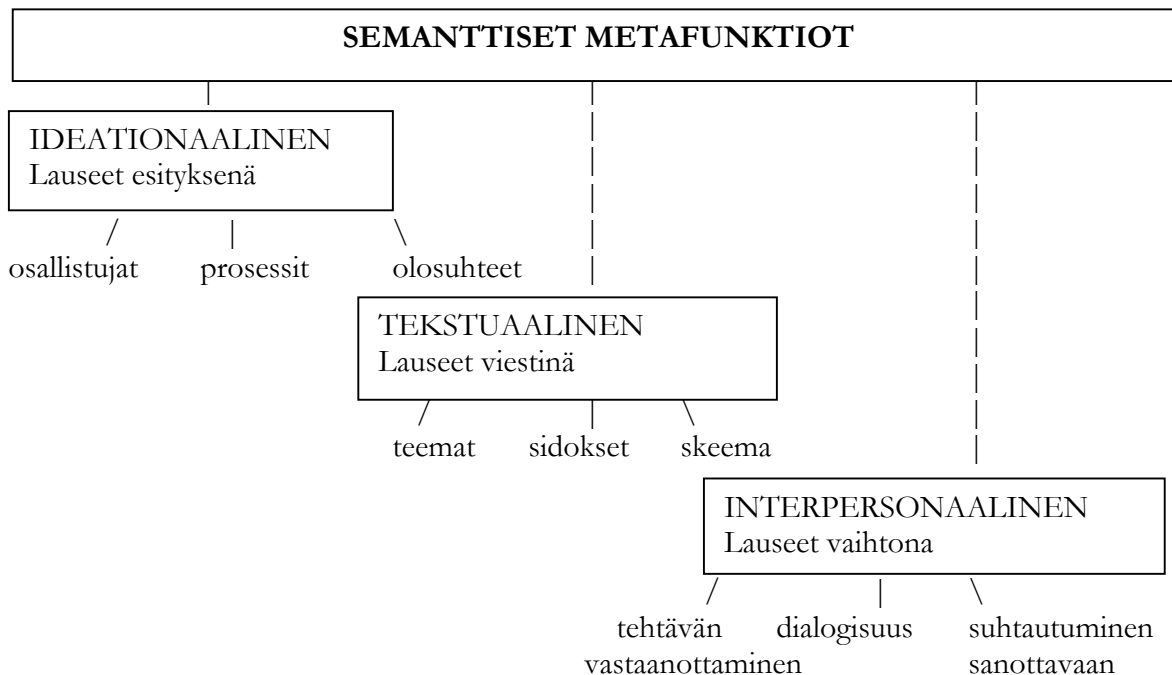
Sananhaku- ja korjausjaksot toisaalta ’rikkovat’ lauserakennetta ja toisaalta voivat tehdä vaikeaksi havaita, missä yksi konstruktio päättyy ja missä toinen alkaa etenkin, jos puhe on afasian vuoksi muuntunutta (Helasvuo 2001, 25; Helasvuo ym. 2001; ks. sanahauista myös Helasvuo ym. [tulossa]). Tässä työssä tarkastelen lauseita merkitysyksikköinä, enkä pyri erottamaan niitä toisistaan rakenteellisin perustein. Litteraateissa (liitteet 3—9) kullekin numeroidulle riville

²³Kalliokoski (1989, 164) esittää suulliselle kerronnalle tyypillisestä pelkistysellipsien käytöstä, että hänen tutkimissaan päärynäkertomuksissa rinnasteisten lauseitten yhteisen subjekti-NP:n toistamatta jättäminen (elliptinen sidos) selittyy sillä, “että rinnastuksella kytetään usein juuri samasta teemasta kertovia lauseita”.

on siis kirjoitettu intonaatioyksikkö, sävelkulultaan yhtenäinen ja useimmiten taukojen erottama merkitysyksikkö, olipa se yhden sanan tai yhden tai useamman lauseen laajuinen kokonaisuus.

4.4.2. Semanttisten metafunktioiden analyysi

Kielen monifunktioisuushypoteesin mukaan lause voi toteuttaa useita merkityksiä – ideationaalisia, tekstuaalisia ja interpersonaalisia – samanaikaisesti (Halliday ja Hasan 1985, esim. 23, 45). Koska nämä erilaiset “merkityssäikeet tai –ulottuvuudet kietoutuvat toisiinsa” (Heikkinen 1999, 40), voi tuntua keinotekoiselta erottaa ne toisistaan erillisiksi analyyseiksi. Tässä työssä tekstiaineiston tutkiminen metafunktiotain on kuitenkin metodinen ratkaisu (myös Heikkinen 1999, 43), jonka avulla olen rajannut kerrallaan tarkasteltavia kielenkäytön piirteitä. Analyysin edetessä käy toki ilmi se, miten puhujien kielelliset valinnat toteuttavat samanaikaisesti useampaa tehtävää. Metodinen ratkaisu on myös se, että esitän interpersonaalisten merkitysten analyysin viimeisenä – vaan ei vähäisimpänä. “Kun analyysi etenee ideationaalisesta tekstuaalisen kautta interpersonaiseen, korostuu vuorovaikutus ja teksti ihmisten keskeisenä toimintana”, perustelee omaa ratkaisuaan Vesa Heikkinen (Heikkinen ym. 2000, 143; ks. myös Heikkinen 1999, 43). Sama vuorovaikutusta korostava perustelu pätee myös tähän työhön. Olen tiivistänyt monivaiheisen analyysin kuvaan 3.

Kuva 3: Semanttisten metafunktioiden analyysin vaiheet

4.4.2.1. Lauseet esityksenä – tapahtumaprofiilit

Kun tekstiä tarkastellaan ideationaalisten merkitysten toteutumana, lauseiden ajatellaan esittävän (representoivan) ympäröivää tai sisäistä todellisuutta, rakentavan siitä mallia (Halliday 1994, 106; ks. myös Eggins 1994, 220; Heikkinen 2000 ym., 132). Tätä ympäröivän tai sisäisen todellisuuden kuvausta kutsutaan myös tekstin sisällöksi, ja sitä on mahdollista tarkastella sen perusteella, millaisen maailman puhuja on tekstiinsä luonut. Puhujia on pyydetty muodostamaan tarina, ja tämän työn yhtenä tarkoituksena on selvittää, rakentavatko puhujat kuvasarjan perusteella kertomuksen maailman (esim. Clark 1994, 1015) ja miten itse tutkimustilanne, jossa tekstit ovat syntyneet, heijastuu tekstiin (myös Mortensen 1992, 313).

Tässä työssä tarkastelen tekstin sisältöä sen kautta, millaisia asioita ja tapahtumia teksti kuvaa, siis eksperientiaalisten merkitysten toteutumana (Halliday ja Hasan 1985, 21; Shore 1992, 37; ks. s. 3 alaviite). Tekstin lauseet esittävät esimerkiksi olemassaoloa, asioiden välisiä suhteita ja jonkun tekoja. Vesa Heikkisen (2000, 132) sanoin “todellisuus koostuu erilaisista prosesseista, kuten tapahtumisesta, tekemisestä, tuntemisesta, merkitsemisestä, olemisesta ja tulemisesta, ja transitiivisuus on leksikaalis-kieliopillinen resurssi, jonka avulla on mahdollista konstruoida kokemuksen maailma käsiteltävissä oleviksi prosessityypeiksi” (ks. Halliday 1994, 106). Kyse on lausetason analyysistä, jossa tarkastellaan itse prosessia (engl. process), siihen liittyviä osallistujia (engl. participants) ja olosuhteita (engl. circumstances), joiden vallitessa asiat tapahtuvat tai tekoja tehdään. Transitiivisuus tarkoittaa siis systeemis-funktionaalissa teoriassa erilaisia tekemisen tyyppisiä eli prosesseja ja niihin liittyviä erilaisia osallistujarooleja (Shore 1992, 209; Hakulinen ja Karlsson 1995, 34; Heikkinen ym. 2000, 132).

Näitä lauseiden erilaisia semanttisia konfiguraatioita (ks. esim. Eggins 1994, 228) en tässä työssä selvittele, koska tavoitteenani ei ole tutkia sitä, miten erilaiset semanttiset funktiot tai kieliopilliset roolit (esim. tekijä, prosessi ja kohde) toteutuvat suomen lauseissa (vrt. Shore 1992). Sen sijaan tarkastelen eksperientiaalisten merkitysten toteutumia sanoina ja lauseina, jotka vastaavat kysymyksiin Kuka/mikä on tai mitä tekee? Mille/kenelle? Missä? Milloin? Miksi? Miten? Näiden toteutumien kuvauksessa käytän perinteisiä kieliopin käsitteitä, kuten sanaluokkaterminologiaa (substantiivi, pronomini, verbi, adverbi jne.) pääosin Hakulisen ja Karlssonin käsikirjan (1979) perusteella. Funktionaaliset termit ovat luonnollisesti peräisin systeemis-funktionaalista teoriasta.

Osallistajat ovat tekstissä esitetyjä henkilöitä ja heidän tekojensa kohteita sekä tekstissä mainittuja muita olioita (esineitä, asioita). Osallistujakategoria toteutuu nominilausekkeina, joihin pääsanana (substantiivin tai pronominin) lisäksi kuuluvat sen määritteet (esim. adjektiivit). Tekeminen ja tapahtuminen (*prosessit*) taas ilmaistaan verbeillä. *Olosubde*-elementti puolestaan ilmenee esimerkiksi

tapahtumien ajallisaikallisena kehystyksensä. Se toteutetaan ajan ja paikan adverbien, adverbiaalirakenteiden tai pre- ja postpositioiden avulla. Muita olosuhdeluokkia, joita en tässä työssä juurikaan tarkastele, ovat esimerkiksi tekemisen tapaa, laatua tai syytä tarkoittavat ilmaukset (Eggins 1994, 237—239). Analyysin tuloksesta käytän suomenkielistä nimitystä ‘tekstin osallistuja- ja tapahtumaprofiili’, lyhyden vuoksi *tapahtumaprofiili* (vrt. engl. transitivity pattern; Eggins 1994, 266).

Tapahtumaprofiilien analyysi on esitetty liitteissä 4 ja 8. Olen numeroinut samaa osallistujaa tarkoittavat nominilausekkeet aina samalla numerolla. Näin on mahdollista havaita, viittaako puhuja pääasiassa kertomuksen maailman henkilöihin ja erityisesti missä määrin hän viittaa tutkimustilanteessa läsnäoleviin henkilöihin. Jos puhuja käyttää pronomini- viittausta *se* ensimmäintana, olen päättellyt sen viittaavan joko tutkijan puheenvuorossa jo aiemmin esiintyneeseen osallistujaan tai edessä olevissa kuvissa esitettyihin olioihin (vrt. Laury 1994; Seppänen 1998, esim. 49, 58). Yksinäisten (korrelaatittomien) deiktisten pronominiin, kuten *tämä*, *tuo* ja *nämä*, tarkoitteet ovat tulkittavissa puhetilanteen ja puhujan ja tutkijan jakaman yhteisen tiedon, siis edessä olevan kuvamateriaalin²⁴ perusteella (ks. Laury 1995, 59; Etelämäki 1996, monin paikoin; Etelämäki 1998, esim. 77). Oman tyyppinsä osallistujaviittauksista muodostavat sellaiset nominilausekkeet, joiden pääsana viittaa kertomuksen maailman henkilöihin mutta jonka pronomini- määrite kytkee lausekkeen puhetilanteeseen (esim. *tämä isäntä*, *nämä linnut*).

Jos en ole pystynyt tunnistamaan pronomini- viittauksen kohdetta, olen merkinnyt sanan eteen kysymysmerkin. Myös afaattisten puhujien käyttämien semanttisten substituutioiden, uudissanojen ja sanafragmenttien tarkoitteiden tulkinta on ollut paikoin epävarmaa. Jos en ole pystynyt kuvamateriaalin, sanan fonologisten tai morfologisten piirteiden ja/tai lauseyhteyden perusteella päättelemään niiden tarkoitetta, olen kirjoittanut myös niiden eteen kysymysmerkin (esimerkki 4.5). Merkitsemällä tulkinnan ongelmapaikat pääsen arvioimaan puhujan mahdollisia leksikaalisia ongelmia ja niiden osuutta paitsi tekstin tapahtumaprofiilin muodostumiseen myös tekstikokonaisuuden rakentumiseen (ks. kappale 4.4.2.2.).

Esimerkki 4.5: Puhujan A12 tekstin osallistujaviittaukset ja niiden tulkinta.

1) <i>p: on ensin (2.6) täälä (1.4) PERbosia (.) taikka tuota (1.4) ö</i>	1perhosia [lintuja substituutio]
<i>perbosissa KUvia .</i>	2kuvia
2) <i>(1.8) ja (.) tässä on (4.5 ot ö .hh) tässä onh (1.0) tämä (1.7 ot hh.)</i>	3tämä kuviteltu henkilö
<i>kuviteltu henkilö ja ,</i>	
3) <i>(0.6) tässä siinä on paljon (0.7) VIhanneksia ?,</i>	4vihanneksia
4) <i>(1.2) sitten siinä on hh. on (1.3) myöskinh (1.7) PAllo BOLL taikka</i>	5pallo 6boll
<i>(1.2) pallo kaiketi se on .</i>	5pallo 6se

²⁴ Tutkittaville oli kuitenkin annettu ohje kertoa tarinaa niin, että sen tapahtumat ymmärtäisi sellainenkin kuulija, joka ei näe kuvia (ks. s. 33).

5) (0.9) <i>ne</i> (.) <i>valmistau(-) ö LEIKkivät ja</i> (0.9) <i>ja myöskin</i> (0.9) <i>KUvittelevat siinä sitten jotakin</i> .	?7ne 8jotakin
6) (1.1) <i>sitten</i> (11.2 <i>ot #ö-ö# bbb. #ö-ö# .bbb</i>) <i>siin+on jotain kuval</i> (1.0) <i>#ö-ö# jotain</i> (1.5) <i>kuvittelua</i> ,	9jotain kuval jotain kuvittelua
7) (1.6) <i>jah</i> (1.6 <i>ot #yb#</i>) <i>toisiakin</i> (0.7) <i>olentojah sitten ?</i> ,	10toisiakin olentoja
8) (0.7) <i>tässä on</i> (1.3) <i>nuolla</i> (.) <i>ikäänkuin</i> (0.7) <i>ja jotakin semmosta</i>	?11nuolla 12jotakin semmosta
9) (3.6) <i>lopultah on</i> (2.2) <i>noussut jotakin</i> (1.9) <i>RYYPpäämään</i> ,	13jotakin
10) (2.2) <i>jotakinb semmostah</i> .	13jotakin semmosta
11) (4.8 <i>ot öb-öb</i>) <i>ja sitten</i> (1.4) <i>sypätään sei ?</i> ,	?14sei
12) (0.9) <i>ensin on</i> (1.9) <i>ö-ENSin on säpä</i> (1.6) <i>LUakieta (?)</i> ,	?15säpä ?16luakieta [lintuja]
13) (0.7 <i>ot #ö-ö#</i>) <i>jokka siinä sitten</i> (.) <i>lenta</i>	16jokka
14) (3.1) <i>näitä TOisia otuksiah</i> .	17näitä toisia otuksia
15) (1.8) <i>olemassa ?</i> ,	
16) (0.9) <i>ja sittenb</i> (6.0 <i>ot .bb bb</i> .) <i>on</i> (1.9) <i>olemassa myös+kin+kin</i> (3.0) <i>Uudelleen</i> (.) <i>otuksiah</i> (0.9) <i>ja</i> (1.4) <i>PUbeitah ikään kuin</i> ,	17otuksia 18puheita
17) (1.3) <i>ja sitten</i> (.) <i>ne</i> (1.3) <i>KUvat ovat</i> (5.4 <i>ot #hö-bö-bö#</i>) <i>ikäänkun pilviä ja</i> ,	2ne kuvat 19pilviä
18) (0.7) <i>ja sittenb</i> (1.2) <i>MUIta otuksia</i> .	20muuta otuksia
19) (1.8) <i>EN oikeen osaa sanoa</i> .	20en [minä] ²⁵
20) (.) <i>t: selvä</i>	

Tapahtumaprofilien hahmottamisessa verbit ovat luonnollisesti keskeisiä, kuvataanhan niiden avulla erilaisia tekoja ja tapahtumia, prosesseja. Halliday (1994, 112—138) jakaa englannin kielen prosessit kolmeen päätyyppiin: relationaaliin, materiaaliin ja mentaaliin prosesseihin (myös Shore 1992, 213). Näiden päätyyppien lisäksi erotetaan myös verbaaliset, eksistentiaaliset ja behavioraaliset prosessit (Halliday 1994, 107—108). Kuitenkin mentaalisilla prosesseilla voidaan viitata sekä ihmisen sisäistä tietoisuutta että ulkoista verbalisoitua tietoisuutta konstruoiviin prosesseihin, siis sekä mentaaliin että verbaaliin prosesseihin (Shore 1992, 274). Tässä työssä erotan mentaaliset ja verbaaliset prosessit toisistaan saadakseni kattavan käsityksen siitä, miten puhujat tuovat esiin omaa kognitiotaan.

Prosessityypit eivät kuitenkaan ole selkeitä toisistaan erillisiä kategorioita, vaan jotkin prosessit ovat prototyypisempiä ja toiset sumearajaisempia (Shore 1992, 213; Shore 1996, 242). Jokaista lausetta on tarkasteltava kontekstissaan ja sen perusteella pääteltävä, mitä prosessia se toteuttaa. Siksi pelkästään lauseen verbin perusteella ei voida sanoa, mitä prosessityyppiä se edustaa²⁶. Esimerkiksi verbi *tulee* puhujan A312 lauseessa *että nyt tulee hieno sato* toteuttaa eksistentiaalista prosessia, jos sen ajatellaan viittaavan siihen, että sato tulee olemaan, syntyy. Sen sijaan saman puhujan lauseessa *sitten tuleeekin nuo harakat* ei ole kyse joksikin tulemisesta tai muuttumisesta, ja tässä *tulee* toteuttaa selkeästi materiaalista prosessia; linnut tulevat ”ruumiillisesti” (ks. seuraava kappale). Tulkinta-apua

²⁵ 1. persoonaan on mahdollista viitata vain persoonapäätteellä (ks. Hakulinen ja Karlsson 1979, 256)

²⁶ Vrt. suomen kielen verbiluokat syntaksin kannalta (Pajunen 1999, 45 alkaen; ks. myös Pajunen 2001).

prosessien luokitukseen olen etsinyt Hallidayn (1994) ja Egginsin (1994) käsikirjoista sekä Shoren (1992) väitöskirjan lisäksi myös muiden suomalaistutkijoiden kirjoituksista (Karvonen 1995; Heikkinen 1999; Siironen 2001).

Materiaalisilla prosesseilla tarkoitetaan jonkin olion (osallistujan) ulkoisia tai ”ruumiillisia” tekoja ja ”aineellisia” tapahtumia (Eggins 1994, 229—236; Karvonen 1995, 112). Intransitiivinen materiaallinen prosessi on kyseessä silloin, kun osallistuja on tekijäroolissa, mutta lauseessa ei ole kohderoolia toteuttavaa osallistujaa; joku esimerkiksi liikkuu (*hän menee, kävelee, tulee*) paikasta toiseen. Transitiiviseen prosessiin kuuluvat puolestaan sekä tekijä että kohde (esim. *mies kylvää siemeniä*) (ks. Halliday 1994, 110; Shore 1992, 209)²⁷. Materiaalisiksi prosesseiksi olen tulkinut myös kysymyslauseiden *mitä se tekee* -rakenteet, vaikka en olekaan voinut tietää, minkä laatuista tekemistä puhuja on ajatellut. Myös puhujan A128 lauseen *et noiba se kävi*, jolla hän kommentoi tarinan aiempia tapahtumia, katson materiaaliseksi prosessiksi, koska lauseella voi vastata kysymykseen ’miten se tapahtui?’ (ks. Halliday 1994, 111) – *kävi*-verbin ymmärrän tässä yhteydessä synonyymiksi *tapahtui*-verbille. Materiaalisesta prosessista on käsittäkseni kyse myös puhujan A128 kysymysmuotoisessa lauseessa *mihkä ne nyt jouku* [joutu] ja puhujan A361 lauseessa *joutu linnut pois*, koska ne esittävät osallistujien siirtymistä paikasta toiseen. Sen sijaan puhujan A266 lause *varikspempelättimeks takki joutu* on mielestäni tulosrakenne, siis relationaalisen prosessin toteutuma (ks. Shore 1992, 231), koska se kuvaa takin ja variksenpelättimen suhdetta, takin muuttumista pelättimeksi.

Mentaaliset prosessit tarkoittavat erilaisia osallistujien sisäisiä tapahtumia tai sisäistä käyttäytymistä eli kognitiivisia tapahtumia (ajatteleminen, tietäminen jne.), tuntemista (rakastaminen, pelkääminen jne.) ja havaitsemista (näkeminen, kuuleminen jne.) (Eggins 1994, 240—249). Mentaalisina prosesseina pidän myös afaattisten puhujien erityislaatuisia omaan muistamiseensa ja ajattelemiseensa viittaavia lauseita, kuten puhujan A275 toteamusta *en saa muistia* ja puhujan A397 lauseita *mä en pääse tältä järeltä* ja *ennen kun mä saan tulla järki tähän asiaan*.

Materiaalisten ja mentaalisten prosessien ’välimaastoon’ kuuluvat ihmiselle tyypilliset behavioraaliset (fysiologisen ja psykologisen käyttäytymisen) prosessit, kuten katseleminen, kuunteleminen, nauraminen, haaveileminen, suuttuminen ja ihmetteleminen (Halliday 1994, 139; Eggins 1994, 250). Käyttäytymisen prosessien erottaminen mentaalisisista, tietoisuuden prosesseista ja toisaalta ruumiillisista, materiaalisista prosesseista ei kuitenkaan ole yksioikoista (Halliday 1994, 139). Tässä työssä tulkitsin niin, että ihmiselle tyypillinen käyttäytyminen on mahdollista sekä puhujalle, tutkijalle ja sarjakuvakertomuksen inhimilliselle päähenkilölle että tarinan toisille tietoisiksi ajateltaville ’henkilöille’ eli linnuille. Niinpä puhujan P42 lause *ja lintu ihmettelee vieressä* toteuttaa behavioraalista

²⁷ Kuvatessani tulososassa näiden prosessien toteutumia käytän perinteisen kieliopin käsitteitä transitiivilause ja intransitiivilause.

prosessia. Tällaisia tapauksia on kolmessa tekstissä. Ongelmalliseksi osoittautui kuitenkin puhujan A312 lause *että pelottaa* (ks. alla esimerkki 4.6). Tekstikontekstista (A312 *no sitten hänel on (1.2) laittanu (0.5) TAKin ja hatun (1.3) tobon (2.6) PÄÄlle että (.) että PELottaa .*) on mahdollista tulkita puhujan kuvanneen pikemminkin sitä, että *isännän* käyttäytymisen tarkoituksena oli *pelottaa* lintuja, kuin sitä, että linnut pelkäävät *pelätintä* (ks. Siirainen 2001, 110—116). Siksi päädyin luokittelemaan lauseen behavioraaliseksi prosessiksi. Tulkintani epävarmuutta kuvaa analyysiin jäävä kysymysmerkki. Käyttäytymiseksi luokittelin myös keskustelemisen, mutta sanomista, puhumista ja kertomista pidin verbaalisina prosesseina, jotka Hallidayn mallissa 'sijoittuvat' mentaalisten ja rationaalisten prosessien rajapinnalle (ks. Halliday 1994, 139—140; Eggins 1994, 251).

Relationaaliset prosessit ilmaisevat osallistujien välisiä abstrakteja suhteita, kuten ominaisuuksia, omistusta tai sijaintia (Halliday 1994, 119). Kun mentaalisia, behavioraalisia ja materiaalisia prosesseja toteuttavissa lauseissa käytetään leksikaalisia verbejä, suhdelauseiden predikaattiverbi on tyypillisimmin *olla*²⁸. Suomen kielen suhdelauseita katsotaan olevan kahta päätyyppiä (Shore 1992, 214—256, ks. myös Karvonen 1995, 119—120): samuuslauseet identifioivat tarkoitteen (P43 *tää on (0.9) variksemPElätin .*) tai luonnehtivat (attribuoivat) sitä (P45 *ja näin on (0.9) valmis tämä (0.7) VARiksemPElätin .*), kun olosuhdelauseet ilmaisevat ajallista tai paikallista sijaintia (A303 (2.4) *kyllä se (---) lintupelotintaulujuttu siinä nyt on käsittelyssä*) – myös omistuslauseiden voidaan katsoa kuuluvan tähän suhdelauseitten luokkaan (P1 *joku SEMmonen sillä on .*). Muita osallistujien välisiä suhteita ilmaisevia verbejä ovat tulorakenteita muodostavat ei-toiminnalliset verbit, kuten tulee, kasvaa, muuttuu tai kehittyy joksikin, sekä jotkin havaintoja tai vaikutelmia toteuttavat rakenteet, kuten näyttää, maistuu tai vaikuttaa joltakin (Shore 1992, 231—236).

Relationaalisten ja materiaalistien prosessien välimaastoon kuuluvat eksistentiaaliset prosessit, jotka ilmaisevat olemassaoloa (Halliday 1994, 142—144, Eggins 1994, 254—255). Myös eksistentiaalilauseiden predikaattiverbi on tyypillisesti *olla*, ja niiden tärkein tehtävä on Hakulisen ja Karlssonin (1995, 95—96) mukaan uuden osallistujan (tekstuaalisesti uuden referentin) esitleminen (P1 *0.9 ja TÄssä on sitte (.) jotain LINTuja ?*). Tässä työssä en erottele suhdelauseiden eri tyyppisiä (yllä) toisistaan, mutta eksistentiaalilauseita tarkastelen erikseen siksi, että haluan selvittää, missä määrin puhujat kuvaavat jonkun osallistujan tekoja ja missä määrin ainoastaan osallistujien olemassaoloa (edessä olevissa kuvissa). Prosessityyppien jakautuma kertoo siis osaltaan siitä, rakentuuko tekstiin kertomuksen maailma.

Prosessien tarkastelussa voidaan finiittimuotoisten verbien (esim. mies kylvi siemeniä) lisäksi tutkia myös verbien nominaalimuotoja (infinitiivit ja partiipit, esim. hän on kylvämässä, siemeniä kylvänyt mies, niitä kylvämiään siemeniä) ja verbeistä johdettuja nomineja (esim. siementen kylväminen) (ks.

²⁸ *Olla* on tyypillinen ei-toiminnallinen eli kopulatiivinen verbi, jolla ei ole omaa semanttista sisältöä (Pajunen 1999, 39)

Heikkinen 2000, 133; verbien infiniittisistä muodoista Hakulinen ja Karlsson 1995, esim. 87, 340—342). Substantiivien ja adjektiivien tavoin käytetyt verbimuodot (kuten kylväminen; kylvämiään) jäävät tässä työssä kokonaan tarkastelun ulkopuolelle. Jotta en kuitenkaan kadottaisi kovin paljon tietoa puhujien verbisanaston laadusta, olen tehnyt seuraavanlaisia ratkaisuja: Vaikka infinitiivimuotoisia rakenteita (on kylvämässä -tyypit) voidaan pitää pikemminkin olosuhdelauseina kuin materiaalisina lauseina (Shore 1992, 246), olen tässä työssä käsitellyt niitä leksikaalisen verbinsä merkityksen perusteella, siis toteuttamassa (useimmiten) materiaalisia prosesseja. Verbiliitoilla ilmaistujen prosessien määrittely perustuu partisiippimuotoisiin pääverbeihin (esim. oli kylvänyt, ei auttanut), ja verbiketjut olen ‘pilkkonut’ erillisiksi prosesseiksi: esimerkiksi lause *hän lähti kylvämään siemeniä* ilmaisee ensin intransitiivisen materiaalisen prosessin (hän lähti) ja toiseksi transitiivisen materiaalisen prosessin (hän kylvi siemeniä).

Tekstien analyysissä (esimerkki 4.6 alla) olen merkinnyt materiaaliset transitiiviset prosessit tunnuksella MAT ja intransitiiviset kirjainyhdistelmällä MA. Mentaaliset prosessit olen merkinnyt tunnuksella ME, verbaaliset tunnuksella VE ja behavioraaliset tunnuksella BE. Eksistentiaalilauseen tunnus on E ja suhdelauseen R (eri alatyyppejä erottelematta).

Esimerkki 4.6: Puhujan A312 tekstin prosessien analyysi. –V tarkoittaa, että lauseesta puuttuu verbiainesta. Alleviivatut kieliainekset kuuluvat samaan prosessiin. Ellipsis on merkitty Ø-symbolleilla; niihin liitetyt alaindeksit osoittavat, mihin tarkoitteeseen (hakasuluissa) ellipsi viittaa

1) <i>no is-i-isäntä ruppee (3.2) niin+kun (.) siemeniä ,</i>	–VMATisäntä ruppee siemeniä
2) <i>(1.4) ja sitten hän (0.5) KUvittelee että NYt tulee hieno sa-sato .</i>	MEhän kuvittelee että Etulee sato
3) <i>(3.4) ja sitte tuleekin nuo (1.8) HARakat ?</i>	MATuleeki harakat
4) <i>(0.5) ja varikset tuossa .</i>	
5) <i>(4.5) ja sitten (.) isäntä (0.9) vähä niinku SUUttuu siinä ja ,</i>	BEisäntä suuttuu
6) <i>(.) sitte hän (0.7) me- (.) menee ha (1.0) hakemaan tuolta (1.9) niin+kun (1.3) kuinka mä nyt sanoisin (2.4) niin+kun (1.0) että (.) jo (2.1) kuinka mä nyt sanoisin tän ,</i>	MA[hän]1 menee <u>MAThakemaan</u>
VEkuinka mä sanoisin tän
VEkuinka mä sanoisin tän
7) <i>(3.5) kyl mä sen (.) niin+ku (1.0) ymmär: se on niinku näyttää (.) PELottimen .</i>	MEMä sen ymmä Rse on niinku näyttää <u>pelottimen</u>
8) <i>ter: yhm .</i>	
9) <i>(1.3) ja sitten pistää (.) NARut ja ? ,</i>	MAT Ø1 pistää [narut]2
10) <i>(0.8) hänel on jo (.) ja pistää (.) kato (2.0) niin+ku sem PYSstyyn .</i>	Rhänel on Ø2 MAT Ø1 pistää sem pystyyn
11) <i>ter: yhm ?</i>	
12) <i>(.) no sitten hänel on (1.2) laittanu (0.5) TAKin ja hatun (1.3) tobon (2.6) PÄÄlle että (.) että PELottaa .</i>	Rhänel on MATlaittanut takin ja hatun että ?BEpelottaa
13) <i>(1.7) ja sit hän HUOMAakin (0.7) Isäntä että (0.8) nyt ne (0.5) LINnut on KUItenki jo (2.2) tuolla (0.6) KASvimaalla ja ,</i>	MEhuomaakin isäntä että Rlinnut on kasvimaalla
14) <i>(4.1) sillon #ö# isäntä SUUttuu ja ottaa sen (2.4) niin+kun (0.7) pelot (.) PELottimen POis ?</i>	BE[isäntä]3 suuttuu MATottaa sen pelottimen
15) <i>(1.4) ja ruppee hi-be-boitamaan niit (?) (.) YMPäriinsä että (0.8) kaikki (.) joutu (.) nuo nuo (1.1) LINnut (.) pois .</i>	MAT Ø3 ruppee huitomaan niit MAjoutu linnut pois

Jos lauseesta on puuttunut prosessia ilmaiseva verbi, olen toiminut kahdella tavalla. Jos kyseessä on harvinainen – myös Kalliokosken (1989, 178) päärynäkertomusaineistossa harvinainen – verbin ellipsi, olen tulkinnut perättäiset lauseet yhdeksi prosessiksi (P5 (.) *laittaa sen PUUN siihen ja ?, (0.6) Ø PYSTYYN semmosen RISTIPUUN ja (0.9) Ø sen päälle sitte HATUJ jak takin ja .*). Jos taas kyse ei ole verbin ellipsisistä, olen tulkinnut prosessityypin kontekstin perusteella ja merkinnyt tunnuksen yhteyteen –V (miinus Verbi; ks. esimerkki 4.6 yllä). Kaiken kaikkiaan: jos puuttuva verbiaines tai afaattisten puhujien käyttämien substituutioitten ja uudissanojen tarkoitteet on ollut mahdollista tulkita kontekstivihjeiden (lauseyhteyden, osallistujaviittauksiin käytettyjen sanojen rakenteen, muuntuneen verbimuodon omien morfologisten piirteiden) perusteella, olen sen tehnyt. Paikoitellen olen kuitenkin joutunut jättämään kysymysmerkkejä vaikeasti tunnistettavien prosessien yhteyteen.

Osallistujien ja prosessien lisäksi tekstin esittämää maailmaa rakentavat myös ne olosuhdeilmaukset, joita puhujat liittävät kuvaamiinsa tapahtumiin. Tässä työssä tarkastelen erityisesti sitä, rakentavatko puhujat tapahtumien ympärille kertomuskehysten ajan- ja paikan adverbien ja adverbiaalirakenteiden avulla. Tarkastelen siis sitä, missä määrin puhujan valitsemat olosuhdeilmaukset viittaavat kertomuksen maailmaan ja missä määrin ne kytkevät tekstin suoraan tutkimustilanteen aikaan ja paikkaan, erityisesti puhujan ja tutkijan edessä olevaan kuvamateriaaliin.

Kertomuksen maailmaa määrittäviksi ajan- ja paikanilmauksiksi katsoin luonnollisesti selkeät adverbiaaliviittaukset kuvissa esitetyihin ja niistä tulkittaviin 'konkreettisiin' kohteisiin (*pellolla, kasvimaalla, kotona, ikkunasta*) tai kertomuksen tapahtumien aikaan (*keväällä*). Tarinan edetessä puhujat saattoivat korvata nämä deiktisillä pronominaalisilla adverbeilla (*siellä, sieltä, silloin*; ks. Hakulinen ja Karlsson 1979, 84).

Ajan- ja paikanilmausten kategorisointi kertomuskehystä rakentaviksi viittauksiksi ja 'puhetilanneviittauksiksi' tai -kytkennöiksi osoittautui kuitenkin ongelmalliseksi. Ensinnäkään kaikkia ajan- ja paikanmääritteitä ei voi pitää kehuselementteinä. Esimerkiksi liikkumisen suunnan merkitsemisessä käytetyt adverbit *pois* ja *takaisin* eivät ilmaise tapahtumien paikkaa vaan toimivat verbin merkitystä täsmentävinä määritteinä (*lähtee pois* [poistuu]; *huitoo pois* [häättää]; A161 *siin+on (0.5) niitten lintuja takasin* [linnut ovat palanneet]) (ks. Pajunen 1999, 14, 22). Samalla tavalla esimerkiksi adverbiaali *pakoon* (A447 *ku se menee vähä niinku PAKOON tuossa*.) määrittelee *mennä*-verbin merkitystä ([se pakenee]), ei paikkaa jonne joku menee. Ajanilmauksista erityisesti *uudestaan* toimii usein verbin määritteenä (A361 *sit se tulee UUDESTAAN* [se palaa]). Toiseksi kertomuksen tapahtumien ajallinen jatkumo rakentuu kuitenkin myös tapahtumien tapaa, kuten jatkumista, toistumista ja esimerkiksi nopeutta kuvaavien adverbien avulla. Kun puhuja esittää, että *pikkupojat on vielä siellä* tai että *se laittaa sinne sen uudestaan* tai *näkee yhtä äkkiä*,

kertomuksen maailman tapahtumien dynamiikka hahmottuu kuulijalle elävästi. Siksi olen laskenut tällaiset ilmaukset kertomuskehystä rakentaviksi ilmauksiksi.

Oman erityistapauksensa kertomuskehyyksen määrittelyssä muodostivat korrelaattomat pronomini-*viittaukset* (’yksinäiset pronominit’). Näille *viittauksille* ei löydy aiemmasta tekstistä vastineita, vaan kuulijan on haettava sellaiset itse puhetilanteesta (Hakulinen ja Karlsson 1979, 312). Tällaisen eksoforisen *viittauksen* tulkinta perustuu puhujan ja kuulijan jakamaan yhteiseen tietoon. Matti Larjavaaran (1990, 126) mukaan kyse on ”yhteisestä havaintomaailmasta”. Kun sarjakuvatehtävätilanteessa puhuja ja kuulija katselivat yhdessä kuvia, joista puhuja rakensi kertomusta, olen tulkinnut niin, että korrelaattomat *siellä, sieltä, sinne* jne. -adverbit *viittaavat* kertomuksen maailmaan; puhuja olettaa kuulijan ymmärtävän, missä asiat tapahtuvat (ks. Laury 1995, 31; Cruse 2000, 320—321). Sen sijaan *tämä-* ja *tuo-*muodot (*tässä, täällä, tuossa, tuonne* jne.) sekä useimmiten myös *siinä* *viittaavat* juuri edessä olevaan kuvamateriaaliin ja kytkevät tekstin tutkimustilanteen maailmaan (vrt. osallistujaviittaukset yllä, ks. myös Laury 1995, 66—67, 120; Etelämäki 1996, 113). Erityisen vahvoja kytköksiä ovat sellaiset adverbialirakenteet kuin *tässä/tuossa kuvassa (on)* ja puhetilanteen (eli tutkimustilanteen) aikaan *viittaava* adverbi *nyt*.

Kertomuksen maailmaa rakentavat siis myös ajanadverbit, joiden tulkinta muodosti olosuhdeilmausten analyysin toisen ongelmapaikan. Esimerkiksi ajanadverbi *nyt* voi viitata juuri tutkimushetken aikaan, jolloin puhuja tulkitsee edessään olevia kuvia (P43 *joo minä nyt vasta huomasin et se on kylvöHOMma siinä*,) (ks. Larjavaara 1990, 205—206, Cruse 2000, 321). Toisaalta *nyt* esiintyy myös tarinan henkilöiden mentaalisten prosessien, siis havaintojen tai ajattelun yhteydessä (A312 *ja sit hän HUOmaakin (0.7) Isäntä että (0.8) nyt ne (0.5) LINnut on KUItenki jo (2.2) tuolla (0.6) KAsvimaalla ja , ; P44 ja aattelee et no NII asia on nyt hoidettu* .). Silloin *nyt* luonnollisesti viittaa kertomuksen maailman aikaan.

Nyt esiintyy kuitenkin myös sellaisissa ilmauksissa kuin *mitäs kaikkea siin nyt onkaan* tai *kuinka sitä nyt sanotaankaan*. Tällaiset kiteytyneet rakenteet kuvaavat itse puhetapahtumaa, sitä mitä puhuja on parhaillaan tekemässä (Halliday ja Hasan 1976, 240, 265). Larjavaaran mukaan (1990, 205) *nyt*-ilmauksen käyttö muutoin kuin *viittaamassa* puhehetken aikaan voi liittyä siihen, että teksti esittää ”jotain ajallisesti etenevää tapahtumista lineaarisesti, siis tuon tapahtumisen temporaalisen rakenteen mukaisesti” – vaikkapa meneillään olevan jalkapallo-ottelun vaiheiden selostamista tai sarjakuvakertomuksen rakentamisen eri vaiheita. Silloin edellisen kaltaisilla lauseilla ja niissä esiintyvillä *nyt*-sanoilla olisi pikemminkin jatkava (tekstuaalinen) kuin aikaan *viittaava*, deiktinen tehtävä (Halliday ja Hasan 1976, 268). Tällaiset rakenteet siis sitovat lauseet vahvasti itse puhetapahtumaan, eikä niissä esiintyviä ajanilmauksia voi pitää suoranaisine ajanmääritteinä.

Toinen ongelmallinen adverbi on *sitten*, sillä sekin voi viitata sekä kertomuksen maailman tapahtumien ajalliseen etenemiseen että siihen, että puhuja itse etenee kuvasta toiseen tehtävää suorittaessaan (Halliday ja Hasan

1976, 261—263, 240). Temporaalinen *sitten* ilmaisee “aloittamansa lauseen ja edeltävien lauseiden esittämien asiantilojen välisen aikasuhteen” (Kalliokoski 1989, 172—173). Erityisesti *ja sitten* -kytköksen käyttö paljastaa myös sen, että puhuja tietää suorittavansa kertomistehtävää, esittävänsä ajassa eteneviä tapahtumia (Kalliokoski 1989, 174). Tällainen jatkava *sitten*-sanon käyttö voi liittyä myös sanojen mieleenpalauttamisen ja ilmauksen suunnittelun ongelmiin (A258 *ja sitte tuota (1.3) sitten se tuota #ä-ä# (12.0) yks kaks nii Ajattelee että se pistää VAríksem PELättimen si:nne ja pistää se tuohon noin ?*) (esim. Erbaugh 1987, 121). *Sitten tuota* -fraasilla täytetyn tauon avulla puhuja saa toisaalta miettimisaikaa, toisaalta pitää yllä vuoroaan ja ilmoittaa aikovansa jatkaa tarinaansa.

Sitten- ja *nyt-*adverbien tulkinnan ongelmallisuutta lisää se, että ne esiintyvät usein pronominaalisten paikanadverbien yhteydessä. Jos pronomini- viittaukselle ei ole löytynyt tekstissä aiemmin mainittua korrelaattia, olen tulkinnut – ellei tekstikonteksti ole toisin vaatinut –, että *tässä ja nyt* -tyyppiset rakenteet viittaavat puhujan ja tutkijan edessä oleviin kuviin ja puhetilanteen aikaan ja *siellä ja sitten* -tyyppiset ilmaukset kertomuksen maailmaan. Oman konstruktionsa näyttävät muodostavan myös ‘sekamuodot’ *sitte tässä/tässä sitte ja nyt sitten*, jotka myös kuvastanevat kertomistehtävän etenemistä eli ne eivät määrittele kertomuksen tapahtumien aikaa ja paikkaa vaan kuvaavat sitä, että puhuja etenee tehtävää suorittaessaan kuvasta toiseen.

Puhujat voivat siis käyttää samoja sanoja ja rakenteita erilaisiin tarkoituksiin (osoittamaan aikaa ja paikkaa ja/tai tehtävän jatkumista). Koska yksiselitteistä, kategorista ilmausten luokitusta on mahdotonta – liekö tarkoituksenmukaistakaan? – tehdä, päädyin käytännölliseen, joskin tulkintaa edellyttävään ratkaisuun. Laskin ensinnäkin, kuinka monessa lauseessa puhuja on käyttänyt ilmauksia, jotka kytkevät tekstin itse puhetilanteeseen, olivatpa nämä ilmaukset suoria viittauksia kuviin ja puhetilanteen aikaan (kuten *tuossa nyt*) tai tehtävän suorittamisen etenemistä kuvaavia rakenteita; tällaisia näyttäisivät olevan erityisesti *sitten siinä on* -tyyppiset rakenteet. Muita ajan- ja paikanilmauksia pidin sitten kertomuksen ajallispaikallista kehystä kuvaavina rakenteina (esimerkki 4.7).

Esimerkki 4.7: Puhujan A258 tekstin kertomuskehystä muodostavien ajan- ja paikanmääritteiden ja puhetilannekytkentöjen poiminta. Saman intonaatioyksikön eri lauseisiin kuuluvat ainekset on selitysosassa (oikeanpuoleinen sarake) erotettu toisistaan pilkuilla.

1) <i>no tää ainaki nyt (2.6) yhm (0.7) se KYLvää jotaki tonne ,</i>	<i>nyt tonne</i> [kytkentä]
2) <i>(1.3) ja sitte se KUvittelee että e- saa kaikenlaisia tommosia hienoja (1.2) tavaroita sieltä ku se KYhväää .</i>	<i>sitte</i> [kehystä],
<i>sieltä</i> [kehystä]
3) <i>ter:yhm (.) yhm .</i>	
4) <i>ja sitte (0.6) sitte siibe tulee (-) (0.9) n-nuo VAríkset tai harakat kumpia ne nyt sitte [on</i>	<i>sitte siibe</i> [kehystä],
<i>nyt sitte</i> [kytkentä]
5) <i>ter: [yhm yhm</i>	
6) <i>ja sitte tuota (1.3) sitten se tuota #ä-ä# (12.0) yks kaks nii Ajattelee että se pistää VAríksem PELättimen si:nne ja pistää</i>	<i>sitten tuota sitten tuota</i> [kytkentä],
<i>yks kaks</i> [kehystä], <i>sinne</i> [kehystä],

- se tuobon noin ?* *tuobon* [kytkentä]
- 7) (.) *teryhm*
- 8) (.) *ja sitten (0.7) se lähtee POis sieltä nyt sitten ja aattelee että nyt ne (.) varikset ei tuu enää ?* *sitten sieltä* [kehystä] *nyt sitten* [kytkentä],
nyt [kehystä; ajatuksen sitaatti]
- 9) *teryhm*
- 10) (0.5) *sitte se kattoo i-ikkunasta ?* *sitte ikkunasta* [kehystä]
- 11) (.) *nii SIELL+on taas variksia ihan täynnä.* *siel* [kehystä]
- 12) *ter: yhm*
- 13) (0.7) *ja sitten se menee (.) sinne TAka:si ja sitte ,* *sitten sinne* [kehystä] *ja sitte* [kytkentä]
- 14) (.) *no eipä muuta ku että se HEITtelee (1.1) tolla VAriksem PELättimellä kaikki noi varikset po:is*

Esimerkissä 4.7 on yhteensä 13 lausetta, joissa puhuja A258 on joko rakentanut kertomuskehystä ja/tai kytkenyt lauseen puhetilanteeseen. Kehystäviä elementtejä ilmenee yhdeksässä lauseessa ja puhetilannekytkentöjä kuudessa. Jakamalla nämä frekvenssit lauseiden yhteismäärällä saan kaksi suhdelukua, joista ensimmäinen (9/13) kuvastaa kehystyksen ja toinen (6/13) kytkentöjen tiheyttä. Vertaamalla näitä osuuksia keskenään ja tarkastelemalla ilmausten laatua määrittelen, onko puhuja rakentanut tekstiinsä kertomuskehysten ja minkälaatuisen. Puhujan A258 tekstin kehystys on hieman tiheämpi kuin sen kytkennät puhetilanteeseen; laskennallisesti noin kolme neljästä puhujan lauseesta sisältää kertomuskehystä rakentavia ilmauksia, kun kytkentöjä esiintyy noin kahdessa neljästä lauseesta. Kertomuskehys on kuitenkin leksikaalisesti niukka, sillä puhuja käyttää pääasiassa *sitten sinne-* ja *sitten sieltä-*rakenteita, joissa *sinne* ja *sieltä* esiintyvät korrelaattomina viittauksina. Luonnehdin tällaista kertomuskehystä väljäksi, sillä kuulijan on mahdollista tulkita näiden eksoforisten viittausten kohteet vain tutkimustilanteessa puhujan kanssa jakamansa tiedon perusteella (ks. Larjavaara 1990, 126; Laury 1995, 31). Kertomuskehys on tiivis silloin, kun liki kaikissa lauseissa on tapahtumia kehystäviä ajan- tai paikanmäärittäjä ja erityisesti viittauksia konkreettisiin kohteisiin (*kasvimaalla, ikkunasta*), muttei juuri lainkaan kytkentöjä puhetilanteen aikaan tai edessä oleviin kuviin. Tällöin puhuja rakentaa kertomuksen maailman, jossa tapahtuvien asioiden ajallis-paikalliset ulottuvuudet kuulijan on mahdollista hahmottaa ilman kuvamateriaalin apua (ks. esim. Clark 1994, 1015). Kun suurin osa lauseista viittaa suoraan edessä oleviin kuviin tai sisältää *ja tässä on sitten* -tyyppisiä jatkavia rakenteita, kertomuskehys jää kovin hataraksi; puhujan harvat viittaukset kertomuksen tapahtumien ajalliseen etenemiseen ja kertomusmaailman paikoiksi tulkittaviin kohteisiin (esim. P1 (0.9) *ja TUOSsa se vielä TIRkistellee tuota (0.7) PELätintä siellä ja ?*) eivät auta kuulijaa ymmärtämään kovinkaan hyvin, missä ja milloin mitään tapahtuu. Jos puhuja on viitannut (lähes) yksinomaan edessä oleviin kuviin ja tehtävän etenemiseen, olen tulkinnut, että tekstiin ei ole syntynyt lainkaan kertomuskehystä (esim. A12. *on ensin (2.6) täällä (1.4) PERbosia (.) taikka tuota (1.4) ö perbosissa KUvia . (1.8) ja (.) tässä on (4.5 ot ö .hh) tässä onh (1.0) tämä (1.7 ot hh.) kuviteltu henkilö ja ,(0.6) tässä*

siinä on paljon (0.7) vihanneksia ?, (1.2) sitten siinä on bb. on (1.3) myöskinb (1.7) PAllo BOLL taikka (1.2) pallo kaikei se on .).

4.4.2.2. Lauseet viestinä – sidoksisuusprofiilit

Jotta puhujan käyttämistä lauseista muodostuisi yhtenäinen kokonaisuus, koherentti teksti, puhujan on järjestettävä sanomansa niin, että tekstin lauseet liittyvät ymmärrettävästi aiemmin tekstissä sanottuun ja koko siihen tilanteeseen, jossa teksti on syntynyt (Halliday ja Hasan 1976, 23; Halliday ja Hasan 1985, 48; Eggins 1994, 13). Tekstuaalinen merkitys toteutuu niissä keinoissa, joilla puhujan on mahdollista rakentaa tekstistään yhtenäinen ja kontekstissaan järkevä kokonaisuus (Shore 1992, 37).

Tekstuaalisia merkityksiä tarkasteltaessa lausetta ajatellaan viestinä (message) (esim. Halliday 1994, 36; Downing 1991). Prahan koulukunnan funktionaalisessa lauseopissa esitettiin, että lauseen osat välittävät erilaista tietoa, uutta ja vanhaa suhteessa siihen, mitä edeltävät lauseet ovat välittäneet. Funktionaalisesta lauseopista on peräisin myös ajatus, että lauseen teema välittää vanhaa, aiemmin mainittua ja siksi tunnettua tai sellaiseksi kontekstuaalisiin perusteisiin oletettavaa tietoa, kun taas sen reema välittää uutta tietoa teemana olevasta asiasta (Hakulinen ja Karlsson 1995, 41). Systeemis-funktionaalisessa teoriassa teema—reema-rakennetta ja informaation jakautumista uuteen ja vanhaan tarkastellaan erikseen (Halliday ja Hasan 1976, 27, 325—326). Tiedon tunnettuus tai uutuus katsotaan informaatioyksikön ominaisuudeksi, ja lauseen informaatorakenne toteutuu prosodisesti, painotuksen ja sävelkulkumuutosten avulla. Lauseen tekstuaalista rakennetta kuvataan sitten käsitteillä teema ja reema, ja se toteutuu lauseen osien järjestyksen avulla.

Oleennaista tekstuaalisten merkitysten muodostumisessa on kuitenkin se, että tekstin edelliset osat luovat seuraaville osille sen kontekstin, johon uusien lauseiden merkityksen tulkinta perustuu (Schegloff ja Sacks 1973, 296; Peng 1992; Eggins 1994, 86). Tässä työssä en tutki tekstien informaatorakennetta, vaikka se prosodisen notaation vuoksi olisi ehkä ollutkin mahdollista. Sen sijaan tarkastelen tekstien temaattista rakennetta ja sitä, miten puhujat merkitsevät temaattiset kokonaisuudet. Lisäksi tutkin, miten temaattinen vaihtelu ja tapahtumakuvaukset yhdessä erilaisten sidosten kanssa jäsentävät tekstiä skemaattiseksi tarinaksi. Tämän tarkastelun tulosta nimitän tekstin ’teema- ja sidosprofiiliksi’, lyhyden vuoksi *sidoksisuusprofiiliksi* (vrt. engl. thematic pattern; Eggins 1994, 303).

Teema on lauseen aloittava elementti, viestin alku, joka vastaa kysymykseen ’mistä aion nyt kertoa?’ (Halliday 1994, 38). Teeman jälkeinen lauseen osa on reema, se, mitä puhuja haluaa teemana olevasta asiasta sanoa. Angela Downing (1991) on kuitenkin sitä mieltä, että se, millä puhuja lauseensa aloittaa, ei aina välttämättä olekaan sama asia kuin puheenaihe, topiikki eli se, mistä viestissä on kysymys. Hän esittää, että ellei lauseen aloittava elementti ole

osallistujia tai (nominaalimuotoisella verbillä ilmaistu) prosessi, se ei kerro, mistä viestissä on kyse (s. 141 “...that the point of departure, realized by the initial element, is not necessarily ‘what the clause is about’. In fact, unless the point of departure is a participant or a process, it almost certainly is not what the message is about.”) (ks. myös Shore 1992, 322). Siten esimerkiksi lauseenalkuiset ajan- tai paikanmääritteet eivät paljasta, mistä puhuja on aikeissa puhua. Pikemminkin ne luovat diskurssille temporaalisen ja spatiaalisen tilannekehityksen (vrt. kertomuskehityksen rakentuminen). Downingin esitystä mukaellen tarkastelenkin tässä työssä sitä, miten tekstin temaattinen rakenne muodostuu topikaalisten *osallistujateemojen* avulla.

Seuraamalla osallistujaviittausten ketjuja on mahdollista havaita, kenestä puhuja tekstissään pääasiassa puhuu, kenestä tarina kertoo (Halliday ja Hasan 1985, 84; Armstrong 1991; ks. myös Tiainen 1998). Kun tarina rakentuu yhden osallistujan tekojen varassa, tekstiin syntyy pääteema. Pääteeman edetessä puhujat voivat välillä kuvata toisten osallistujien – joko sarjakuvassa esitettyjen olioitten tai tutkimustilanteessa läsnäolevien henkilöiden – toimintaa, jolloin tekstiin syntyy sivuteemoja²⁹ (esimerkki 4.8).

Esimerkki 4.8: Pääteema ja sivuteemoja puhujan A397 kertomuksessa. Ellipsoitu teema on merkitty Ø-symbolilla; siihen liitetty alaindeksi osoittaa, mihin tarkoitteeseen (hakasuluissa) ellipsi viittaa. PT=kertomuksen pääteema, ST=kertomuksen sivuteema.

1) <i>no tos ensimmäises kuvas ainaki: yy-b (1.9) miäs (.) #ö# laittaa</i>	PT alkaa <i>mies</i>
<i>(1.2) vakoon SLÄmeniä ja .</i>	
2) <i>(4.4) toisessa kuvassa se (3.5) se ajattelee (1.5) tomattia ja (1.5)</i>	PT jatkuu <i>se</i>
<i>kurkkuja ja</i>	
3) <i>(1.2) ETTä se vissiin saa sen siältä (1.5) siältä siältä .</i>	PT jatkuu <i>se</i>
4) <i>(3.8) mitä se on Istuttanu .</i>	PT jatkuu <i>se</i>
5) <i>(2.6) ja sit tulee (1.0) [VARIKset]1 ja Ø1 nokkii sen (1.2) sen sen</i>	uuden osallistujan esittely (ei
<i>(2.1) pois .</i>	teemaa); ST ellipsoitu <i>varikset</i>
6) <i>(1.8) sit se menee ja (1.6) rakentaa itselleen (1.9) yb:: ton (0.5)</i>	PT jatkuu <i>se</i> , uuden osallistujan
<i>variksenpelättime+ja</i>	esittely
7) <i>(3.3) mu::tta ei niist oo sitte Apua ja</i>	ST <i>niist</i> [siitä eli variksen-
8) <i>(5.9) siihen se pääty .</i>	pelättimestä]
9) <i>ter: HYvä .</i>	

Sivuteemojen erityistyyppin muodostavat sellaiset jaksot, joissa puhuja viittaa itseensä ja omaan suoriutumiseensa, etsii tarvitsemiaan sanoja tai korjaa ilmaustaan. Näitä tarinan etenemistä katkovia metakielellisiä kommentteja tai topiikin manipulointia kuvaavia kyselemisjaksoja on määritelty myös käsitteellä parenteesi (Duvallon ja Routarinne 2001, 123). Parenteettisiin jaksoihin muodostuu oma temaattinen rakenteensa (sivu- ja alateemat; esimerkki 4.9).

²⁹ Käytän tässä työssä käsitettä sivuteema eri tavoin kuin kielentutkimuksessa, jossa sivuteemoja ovat esimerkiksi virkkeenalkuiset ”lokaaliset tai temporaaliset kehysadverbiaalit” (Tirkkonen-Condit 1982, 48; ks. myös Shore 1992, 329—330).

Tässä työssä tarkastelen tällaista ‘sulkuihin pantua’ puhetta vuorovaikutuksena, ja palaan siihen interpersonaalisten merkitysten analyysin yhteydessä (kappale 4.4.2.3).

Esimerkki 4.9: Pääteeman jatkuminen sananhakujakson (← →) jälkeen puhujan A312 kertomuksessa. Ellipsoidit on merkitty Ø-symbolilla. PT=kertomuksen pääteema, ps=parenteettinen sivuteema ja at=sananhakujakson alateema.

1) <i>no is-i-isäntä ruppee (3.2) niin+kun (.) siemeniä ,</i>	PT alkaa <i>isäntä</i>
2) <i>(1.4) ja sitten hän (0.5) KUvittelee että NYT tulee hieno sa-sato .</i>	PT jatkuu <i>hän</i>
3) <i>(3.4) ja sitte tuleekin nuo (1.8) HARakat ?</i>	uuden osallistujan esittely (ei teemaa)
4) <i>(0.5) ja varikset tuossa .</i>	PT jatkuu <i>isäntä</i>
5) <i>(4.5) ja sitten (.) isäntä (0.9) vähä niinku SUUttuu siinä ja ,</i>	PT jatkuu <i>hän</i>
6) <i>(.) sitte [hän]¹ (0.7) me- (.) menee ha (1.0) hakemaan tuolta (1.9) niin+kun (1.3) kuinka mä nyt sanoisin (2.4) niin+kun (1.0) että (.) jo (2.1) kuinka mä nyt sanoisin tän ,</i>	←ps <i>mä</i>
ps jatkuu <i>mä</i> , uusi osallistuja <i>tän</i>
7) <i>(3.5) kyl mä sen (.) niin+ku (1.0) ymmär:: se on niinku näyttää (.) PELottimen .</i>	ps jatkuu <i>mä</i> ; at <i>se</i> [tämä]
8) <i>ter: yhm .</i>	
9) <i>(1.3) ja sitten Ø1 pistää (.) NARut ja ?,</i>	→PT jatkuu ellipsoitu <i>hän</i>
10) <i>(0.8) hänel on jo (.) ja Ø1 pistää (.) kato (2.0) niin+ku sem PYstyyn .</i>	PT jatkuu <i>hänel</i>
- ...

Kun puhuja viittaa samaan osallistajaan peräkkäisissä lauseissa, tekstiin syntyy temaattinen ketju (ketjuteema). Toisenlainen ketju syntyy, kun puhuja avaa uuden topiikin kuten puhuja A397 esimerkissä 4.8 yllä (ks. Eggins 1994, 303—304). Puhuja esittelee ensin uuden osallistujan (A397 *ja sit tulee (1.0) VARikset*). Kun hän sitten jatkaa kuvaamalla tätä juuri esiteltyä osallistujaa tai tämän tekoja (A397 *ja Ø nokkii sen (1.2) sen sen (2.1) pois .*), muodostuu tekstiin uusi temaattinen jakso. Puhujat rakentavat temaattisia kokonaisuuksia kuitenkin myös yksinkertaisesti vaihtamalla teemaksi uuden osallistujan (P45 *(1.1) mut ei siitä ollu paljon Apua nää varikset (1.0) menit ym siihen (.) hänen PELättimem päälle (1.1) istumaaj ja nauramaaj+ja syövät Edelleen siemeniä ja .*). Nämä eri tavoin syntyneet temaattiset kokonaisuudet kuljettavat tarinan juonta, ja niiden perusteella on mahdollista jäsentää kertomuksen tapahtumarakenne, sen skeema (Eggins 1994, 305; skeeman rakentumisesta tarkemmin alla).

Afaattisten puhujien tekstien teemojen tunnistamista heikentävät monenlaiset ongelmat. Tällaisten ongelmapaikkojen tulkinta perustuu tässä työssä pitkälti kontekstuaalisiin vihjeisiin: tutkimustilanteessa läsnä olleen tutkijan tulkintoihin, kertomuksen prototyypin sisältöstruktuurin tuntemukseen, prosodisiin merkkeihin sekä sanojen ja lauseiden rakenteellisiin piirteisiin (esimerkki 4.10).

Esimerkki 4.10: Puhujan A252 tekstin temaattisen rakenteen tulkintaa. Ellipsoidut teemat on merkitty Ø-symbolleilla. PT=kertomuksen pääteema, ST=kertomuksen sivuteema, ps=parenteettinen sivuteema.

- 1) p: no TOssahan [se]¹ jo-jossain toka: (.) toka kerran (.) ja PT se, PT jatkuu ellipsoitu se
Ø1 panee TÄmmösen näin ,
- 2) (.) t: yhm ?
- 3) p: jota Ø1 kantaa tässä (.) siskoaa . PT jatkuu: ellipsoitu se [selvästi laskeva intonaatio päättää]
- 4) (.) t: sie[meniä ? yhm ?
- 5) p: [ja sitte tässä pannaan tota
- 6) (.) t: y[hm ?
- 7) p: [tässä (2.2 ot #y#) likka (.) likka siellä bankaa ST likka [substituutio; nouseva intonaatio jatkaa] tässä ?
- 8) (0.8) t: yhm ? yhm .
- 9) p: ja siellä hän baakkaa siinä . ST jatkuu hän [laskeva inton. päättää]
- 10) (.) t: lin[tuja ? [tutkija esittelee uuden osall:n lintuja]
- 11) p: [ja on tässä TOinenkin VIELä ?, uuden osallistujan esittely (ei teemaa)
- 12) (.) t: yhm ?
- 13) p: ja (1.1) sit+on Iso:
- 14) (1.2) no nyt tässä ei NÄÄ kyllä tässä (.) mitä si (.) .hh uuden osallistujan esittely joku kaao joku kaao .
- 15) (4.4) siinä se on+nii h-hunnaa että nyt miä en Oikeen-ö paluu PT:aan se, ps mä, paluu PT:aan tää tiedä tätä mitä tää nyt oikeen HA[kaa . [selvästi laskeva intonaatio päättää]
- 16) t: [yhm ?, (0.5) y:-hm ?
- 17) (.) p: ja: ja tuota sitte on tässä:
- 18) t: hän on päättänyt RAkentaa jotaki . (.) MINkä hän [tutkija jatkaa PT:aa hän] rakentaa .
- 19) (0.9) joo (.) no KAA Totta kai se laittaa herralle tuon he PT jatkuu se [selvästi laskeva intonaatio [he tuon o-o (0.5) ROppukastia [he he he s(h)emmose päättää] P(H)Ikkuse l(h)ai[dan .
- ...

Kun puhuja kuvaa yhden ja saman osallistujan tekemisiä yhden teemakokonaisuuden sisällä, on tavallista, että hän aloittaa sen käyttämällä substantiiviviittausta. Teeman edetessä hän korvaa substantiiviviittauksen pronomiinilla tai presupponoi osallistujan (elliptisoidut teemat; ks. esimerkki 4.10 yllä). Tällaiset viittausketjut liittävät lauseet toisiinsa ja lisäävät tekstin kohesiivisuutta (sidoksisuutta) (Halliday ja Hasan 1985, 84—85). Kun sitten puhuja aloittaa taas uuden temaattisen elementin, hän voi käyttää jälleen substantiiviviittausta, joka voi olla edellä käytetyn sanan toisto tai samaan merkityskenttään kuuluva sana (ylä- ja/tai alakäsite, synonyymi; Halliday ja Hasan 1985, 80—82; Hakulinen ja Karlsson 1995, 312; viittauskeinojen vaihtelusta myös Tiainen 1998). Tämä luo tekstiin leksikaalista sidoksisuutta. Puhujat voivat kytkeä lauseita toisiinsa myös muilla tavoilla, esimerkiksi konjunktioilla (*että, mutta, koska, kun*) ja konnektiiveilla (*lisäksi, taas, samoin, tosin*) (Hakulinen ja Karlsson 1979, 86). Puhutulle kertovalle tekstille tyypillisiä sidoksia ovat kuitenkin jatkavat *ja, ja sitten* sekä ellipsit (Kalliokoski 1989, 177—178). *Sidoksen laadun vaihtelu* näyttää

kytkettyvän yhteen tekstin rakennepiirteiden kanssa, ja puhujat voivat merkitä temaattiset kokonaisuudet sekä erilaisin leksikaalis-kieliopillisin keinoin että – kuten jo edelläkin on käynyt ilmi – prosodisesti. Elizabeth Armstrong (1992, 269) kutsuu erilaisia lausetta laajempien tekstikokonaisuuksien (lausekompleksien) rajamerkkejä, kuten intonaation kulkua ja diskurssipartikkelien käyttöä, termillä *oral 'punctuation marks'* (suulliset välimerkit; esimerkki 4.11) (ks. myös Flashner 1987, monin paikoin).

Esimerkki 4.11: Temaattisten rakenteiden rajamerkit (→ ←) puhujan P45 tekstissä. Pääteemana on *tämä kaveri*. Ellipsoidut ainekset on merkitty Ø-symboleilla; niihin liitetty alaindeksi osoittaa, mihin tarkoitteeseen (hakasuluissa) ellipsi viittaa. Sidokset on alleviivattu.

<p>1) <i>no nyt tässä</i> (.) <i>kertoo pitäis SEMmosta että</i>
(1.1) [<i>tämä</i> (0.7) <i>kaveri</i>]¹ <i>istuttaa SIEMeniä</i>
<i>MAAhan ja</i>,</p> <p>2) (1.2) Ø₁ <i>kuvittelee sitte että minkäm miten ison</i>
<i>SAdon hän ((rykäisy)) saa näistä</i> (0.8)
<i>siemenistään</i>.</p> <p>3) (1.5) <i>mutta yhtä äkkiä hä HUOmaa että</i> (0.7)
<i>varikset nokkii hänen siemenet maasta</i>.</p> <p>4) (1.4) <i>ja sittemb</i> (.) [<i>tämäh</i> (0.7) <i>mies</i>]² <i>KEKSii</i>
<i>että tehdäänpäs siinä variksempelätij ja</i>,</p> <p>5) (0.8) Ø₂ [<i>pistää</i>]³ <i>pystyym semmosen</i>
<i>PUURistikon?</i></p> <p>6) (0.9) <i>ja:: ja</i> Ø₂ Ø₃ <i>takin siiher ristikkooj+ja</i>
<i>hatum päähän</i>,</p> <p>7) <i>ja näin on</i> (0.9) <i>valmis tämä</i> (0.7)
<i>VAriksempelätin</i>.</p> <p>8) (1.1) <i>mut ei siitä ollu paljon Apua</i> [<i>nää</i>
<i>varikset</i>]⁴ (1.0) <i>menit ym siihen</i> (.) <i>hänen</i>
<i>PElättimem päälle</i> (1.1) <i>istumaaj ja</i>
<i>nauramaaj+ja</i> Ø₄ <i>syövät Edelleen siemeniä ja</i>.</p> <p>9) (1.3) <i>no nyt tämä SUUttuu</i> [<i>tämä mies</i>]⁵ <i>ja</i> Ø₅
<i>menee ja</i> (1.1) Ø₅ <i>ottaa kokom</i> (.) <i>PElättimen</i>
<i>käteensä ja</i>,</p> <p>10) (0.6) Ø₅ <i>hätistää VAriksia sitten</i> (1.5) <i>sittem</i>
<i>POis hänen kasvimaaltaan</i>.</p> <p>11) (4.1) <i>että sem</i> <i>PITUinen se</i>.</p>	<i>no</i>-partikkeli aloittaa tehtävän, tauon jälkeen <i>tämä kaveri</i> (PT) aloittaa tarinan, <i>ja</i> + hieman laskeva intonaatio + ellipsi jatkavat, selvästi laskeva intonaatio päättää ← → pitkätkö tauko, <i>mutta</i> + <i>että</i> johdattavat ST:aan <i>varikset</i>, selvästi laskeva intonaatio päättää ← → pitkätkö tauko, <i>ja sitten</i> palauttaa PT:aan <i>tämä mies</i>, <i>ja</i> + hieman laskeva intonaatio + ellipsi + nouseva intonaatio jatkavat <i>ja ja</i> + ellipsit jatkavat, hieman laskeva intonaatio <i>ja näin</i> jatkaa, selvästi laskeva intonaatio päättää ← → tauko, <i>mut</i> johdattaa ST:aan <i>siitä</i> + palauttaa ST:aan <i>varikset</i> <i>ja</i> + ellipsi jatkaa, laskeva intonaatio päättää ← → pitkätkö tauko + <i>no</i> palauttavat PT:aan <i>tämä mies</i>, <i>ja</i> + ellipsit jatkavat, <i>ja</i> + hieman laskeva intonaatio + ellipsi jatkaa, selvästi laskeva intonaatio päättää ← pitkä tauko + <i>että</i> + lopetuslauseke + laskeva intonaatio päättävät tarinan

Esimerkissä 4.11. havaitaan selvästi, kuinka puhuja sitoo samaan temaattiseen kokonaisuuteen kuuluvat lauseet yhteen käyttämällä *ja*-konnektoria ja ellipsiä. Muunlaiset sidokset esiintyvät pääasiassa temaattisten yksiköitten rajoilla. Näin tarinan tapahtumarakenteenkin (skeeman) elementit erottuvat toisistaan. Myös Kalliokosken (1989, 172) tutkimissa päärynäkertomuksissa *ja* esiintyy tavallisimmin ajatusyksiköitten (lauseitten) rajoilla, kun taas *ja sitten* yhdistää toisiinsa laajempia tekstikokonaisuuksia (episodeja). Tässä työssä

tarkastelen erilaisten sidoskeinojen käyttöä juuri tekstin rakentumisen kannalta, erityisesti sen suhteen, miten puhujien valitseman teemat vaihtelevat yhdessä sidostyyppin vaihtelun kanssa, ja sitä, miten ne yhdessä jäsentävät *kertomuksen skemaattista rakennetta*.

Erityisesti kertoville teksteille on ominaista, että niiden sisältöaines järjestyy funktionaalisesti tietyllä tavalla. Tämä luo tekstille geneeristä (tekstilajille ominaista) koherenssia (Eggins 1994, 87; ks. tekstilajin määritelmästä Halliday ja Hasan 1985, 108). Kuulija tarvitsee esimerkiksi tapahtumia pohjustavia tilanne- ja henkilötietoja kyetäkseen ymmärtämään seuraavien tapahtumien syitä ja seurauksia. Tapahtumakuvakset järjestyvätkin tavallisesti episodirakenteiksi, jotka välittävät 1) tietoa tapahtumien syystä (motiivi), 2) tietoa itse tapahtumista (tekijän tavoitteellinen toiminta) ja 3) tietoa toiminnan seurauksista. Kertomuksen sisältöaineksen jäsentymistä tämän episodiytimen ympärille kuvataan usein ns. kertomuskielioppien avulla (ks. taulukko 2, s. 19).

Tässä työssä tarkastelen tekstien skemaattista rakennetta William Labovin (1977, 363) esittämän kuvauksen perusteella. Labovin kertomuskielioppi perustuu henkilökohtaisten kertomusten tyypillisiin piirteisiin, mutta vastaavaa kuvausta on sovellettu myös sarjakuvatehtävissä syntyneisiin kertoviin teksteihin (esim. Joannette ja Goulet 1991, 133). Labovin mukaan hyvin muodostunut (koherentti) kertomus koostuu seuraavanlaisista elementeistä:

- 1) *Abstrakti* eli tiivistelmä kuvaa, mistä kertomuksessa on kyse.
- 2) *Orientaatio*-osa välittää tietoa kertomuksen henkilöistä, ajasta ja paikasta sekä siitä, mitä henkilöt siinä tilanteessa tekevät.
- 3) *Komplikaatio*-osa vastaa kysymykseen Mitä sitten tapahtui?.
- 4) *Evaluaatio* eli arviointi välittää puhujan käsityksen siitä, miksi asia on kertomisen arvoinen.
- 5) *Resoluutio* kuvaa sitä, mitä lopulta tapahtui.
- 6) *Coda* eli lopetuslauseke ilmoittaa, että kertomus on päättynyt.

Koska variksenpelätinkertomuksessa tapahtumat ja niiden seuraukset kietoutuvat useaksi episodiksi, jäsenyytään tekstiin myös useita komplikaatio- ja resoluutiojaksoja. Tämä näkyy esimerkissä 4.12 seuraavalla sivulla (vrt. variksenpelätinkertomuksen prototyypin, ks. kappale 4.2.).

Puhujan P45 tekstissä toteutuu variksenpelätinkertomuksen prototyypinen skemaattinen rakenne, ja tekstiä on siksi syytä pitää geneerisesti koherenttina. Silloin, kun tekstin rakenteet eivät erotu yhtä selkeästi toisistaan, olen turvautunut, kuten jo edellä esitetyissäkin analyysin vaiheissa, siihen tietoon, jota minulla tarinan prototyypistä on, tutkijan tulkintoihin sekä edellä esitettyihin semanttisiin ja prosodisiin rajamerkkeihin. Tulkintani epävarmuutta kuvaavat analyysiin jäävät kysymysmerkit (esimerkki 4.13 seuraavalla sivulla).

Esimerkki 4.12: Puhujan P45 kertomuksen tapahtumarakenne. Kertomuksen rakenteita erottavat rajamerkit on alleviivattu litteraattiin.

1) <i>no nyt tässä</i> (.) <i>kertoa pitäis SEMmosta että</i>	
2) <i>tämä</i> (0.7) <i>kaveri istuttaa SIemeniä MAahan ja ,</i>	ORIENTAATIO
3) <i>kuvittelee sitte että minkäm miten ison SAdon hän ((rykäisy)) saa näistä</i> (0.8) <i>siemenistään.</i>	PT <i>tämä kaveri</i>
4) <i>(1.5) mutta yhtä äkkiä hä HUOMaa että</i> (0.7) <i>varikset nokkii hänen siemenet maasta.</i>	KOMPLIKAATIO 1
PT <i>hän, ST varikset</i>
5) <i>ja sittemb</i> (.) <i>tämä</i> (0.7) <i>mies KEKsii että tehdäänpäs siinä variksempelätij ja ,</i>	RESOLUUTIO 1
PT <i>tämä mies</i>
6) <i>(0.8) pistää pystyym semmosen PUURistikon ?</i>	
7) <i>(0.9) ja: ja takin siiber ristikkooj+ja batum päähän ,</i>	
8) <i>ja näin on</i> (0.9) <i>valmis tämä</i> (0.7) <i>VARiksempelätin.</i>	
9) <i>mut ei siitä ollu paljon Apua nää varikset</i> (1.0) <i>menit ym siihen</i> (.) <i>hänen PELättimem päälle</i> (1.1) <i>istumaaj ja nauramaaj+ja syövät Edelleen siemeniä ja.</i>	KOMPLIKAATIO 2
ST <i>siitä, ST nää varikset</i>
10) <i>no nyt tämä SUUttuu tämä mies ja menee ja</i> (1.1) <i>ottaa kokom</i> (.) <i>PELättimen käteensä ja ,</i>	RESOLUUTIO 2
PT <i>tämä mies</i>
11) <i>(0.6) hätistää VARiksia sitten</i> (1.5) <i>sittem POis hänen kasvimaaltaan.</i>	
12) <i>(4.1) että sem PITUinen se .</i>	CODA

Esimerkki 4.13: Puhujan A252 kertomuksen tapahtumarakenteen tulkinta. Kertomuksen rakenteita erottavat rajamerkit on alleviivattu litteraattiin.

1) <i>p: no TOssahan se jo-jossain toka::</i> (.) <i>toka kerran</i> (.) <i>ja panee TÄMmösen näin ,</i>	ORIENTAATIO
PT <i>se</i>
2) <i>(.) t: yhm ?</i>	
3) <i>p: jota kantaa tässä</i> (.) <i>siskoa.</i>	
4) <i>(.) t: sie[meniä ? yhm ?</i>	[tutkija tulkitsee: se panee <i>siemeniä</i>]
5) <i>p: [ja sitte tässä pannaan tota</i>	
6) <i>(.) t: y[hm ?</i>	
7) <i>p: [tässä (2.2 ot: #y#) likka</i> (.) <i>likka siellä bankaa tässä ?</i>	KOMPLIKAATIO
8) <i>(0.8) t: yhm ? yhm .</i>	S T <i>likka</i> [nouseva intonaatio; puhuja jatkaa]
9) <i>p: ja siellä hän haakkaa siinä .</i>	[tutkija tulkitsee: tulee <i>lintuja</i>]
10) <i>(.) t: lin[tuja ?</i>	[puhuja jatkaa; nouseva intonaatio]
11) <i>p: [ja on tässä TOInenkin VIELä ?,</i>	
12) <i>(.) t: yhm ?</i>	
13) <i>p: ja</i> (1.1) <i>sit+on Iso::</i>	
14) <i>(1.2) no nyt tässä ei NÄÄ kyllä tässä</i> (.) <i>mitä si</i> (.) <i>.hh joku kaao .</i>	RESOLUUTIO
15) <i>(4.4) siinä se on+nii b-hunnaa että nyt miä en OIkeen-ö tiedä tätä mitä tää nyt oikeen HA[kaa .</i>	[puhuja <i>ei</i>] <i>tiedä mitä se</i> (PT) <i>hakaa [tekee]</i>
16) <i>t: [yhm ?, (0.5) y:-hm ?</i>	
17) <i>(.) p: ja: ja tuota sitte on tässä:</i>	
18) <i>t: hän on päättäny RAKentaa jotaki .</i>	[tutkija tarjoaa ratkaisun: <i>se rakentaa jotaki</i>]
19) <i>(.) MInkä hän rakentaa .</i>	
20) <i>(0.9) p: joo</i> (.) <i>no KAA Totta kai se laittaa herralle tuon be [be tuon o-o</i> (0.5) <i>ROppukastia [be be be s(b)emmose laittaa herralle pikkuse laidan [laskeva</i>	[puhuja hyväksyy] <i>totta kai se</i> (PT) <i>laittaa herralle pikkuse laidan [laskeva</i>

- P(H)Ikkuse l(h)ai[dan_ intonaatio päättää aiheen]
- 21) t: [yhm . yhm . [be be
- 22) t: [j(h)oo (0.7) [LINnun LINnunpelättimen . [tutkija tulkitsee: linnunpelättimen] ja
- 23) p: [ja (.) nii . JOO joo SEM[monenhan puhuja hyväksyy tulkinnan³⁰]
- (-) nii .
- 24) t: [JUstüisa .
- joo-o ?
- 25) (0.4) p: ja Sitten tuota (0.9) TÄssä on täänen ö-ö toinen jo (.) KOMPLIKAATIO?
onnessaan sillä (.) KAttoo sitä sitä (.) ulkopaita . PT täänen ö-ö toinen [se]
- 26) t: yhm ? yhm ?
- 27) p: ja sitten tuota (2.5) joo se o REkkanu vähä vähän sokalleen se (PT) o rekkanu sokalleen ...
vähä ja nyt ja uhkaa UUdestaan sit tu[kekaamaan sitä ?, [minun tulkintani³¹: mies on
- 28) t: [tul nii ? kaatunut nokalleen]
- 29) (0.6) p: ja sitten tuota (7.8) siinä on RAAjaki: toi (.) #tuo# RESOLUUTIO?
UNto ja sitte on tossa .bbb se (.) sakko tämä (.) [tämä MEnee tämä (PT) menee hirveen osaam menee
hirveen [osaam menee nurin päin . nurin päin
- 30) t: [yhm
- [yhm
- 31) t: her-hermostuu siinä hän [rupee Ajamaan niitä . [tutkija tulkitsee: hermostuu siinä hän
- 32) p: [NII ? (.) joo ? (.) joo . [joo rupee ajamaan niitä]
- 33) t: [justüinsa . HYvä [puhuja hyväksyy tulkinnan]
- . Oikein hyvä .

Tekstien temaattisen rakenteen, sidoksisuuden ja skeeman analyysit on esitetty yksityiskohtaisesti liitteissä 5 ja 9.

4.4.2.3. Lauseet vaihtona – suhtautumisprofiilit

Kielen kolmas tehtävä, vuorovaikutuksen ylläpitäminen, todentuu interpersonaalisisina merkityksinä. Interpersonaaliset merkitykset ilmentävät puhujan suhtautumista puhetilanteeseen ja omaan puhumiseensa sekä välittävät tietoa läsnäolevista henkilöistä ja puhujien keskinäisestä suhteesta, erilaisista puhujarooleista. Interpersonaalisia merkityksiä tutkittaessa lausetta tarkastellaan vaihtona (Shore 1991, 240; Ferguson 1992; Halliday 1994, 68; Eggins 1994, 149—150). Tässä tutkimuksessa tarkastelen tilannetta, jossa vaihtaloitteen on tehnyt tutkija ja vaihdon kohteena on tieto (engl. information); tutkija on pyytänyt (kehottanut, käskenyt, neuvonut) puhujaa puhumaan niin, että puhe muodostaa tarinan ja että sen voisi ymmärtää sellainenkin henkilö, joka ei näe

³⁰ Marja-Liisa Sorjosen (1999, 187) mukaan *niin*- ja *joo*-partikkeleilla on keskustelussa erilaiset tehtävät: *niin* vastaa edellisen puhujan vuoron tunnelataukseen hyväksyvästi, *joo* taas merkitsee saadun asiatiedon vastaanotetuksi. Nämä dialogipartikkelit voivat kuitenkin yhdistyä useampiosaisiksi ketjuiksi (emt. s. 176); tulkitsen yllä esiintyvät ketjut tutkijan ehdotusten hyväksymiseksi.

³¹ Itse asiassa tulkintani perustuu tutkija Ulla Tiililän tulkintaehdotukseen Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen tekstipiirissä marraskuussa 2000.

edessä olevia kuvia (ks. Halliday ja Hasan 1985, 20; Shore 1992, 172; Eggins 1994, 192). Niitä kielenkäytön piirteitä, joilla puhuja vastaa tutkijan pyyntöön ja ilmaisee suhtautumistaan tähän tehtäväksiantoon, omaan suoriutumiseensa ja läsnäolevaan tutkijaan (ja tutkija suhtautumistaan puhujaan), kutsun tässä työssä tekstin *suhtautumisprofiiliksi* (vrt. engl. mood pattern, Eggins 1994, 77).

Interpersonaalista metafunktiota tarkasteltaessa lausetta voidaan tutkia sen retorisen funktion kautta, siis sen mukaan, minkälaista tekoa lause puhetilanteessa toteuttaa (Shore 1991, 239; 1992, 168–169). Kielen avulla puhuja voi siis kysyä, pyytää, väittää, vaatia, neuvoa, kannustaa, kieltää jne. Lauseen retorinen funktio voi toteutua monella tavalla: sanastollisesti (*kysynpä vaan, väitän että*), intonaation avulla ja esimerkiksi sellaisin paralingvistisin keinoin kuin äänen laatu ja kasvojen ilmeet. Myös tilannekontekstin piirteet, kuten puhujien keskinäinen suhde, määrittelee, millaista retorista funktiota lause toteuttaa, esimerkiksi voidaanko se tulkita käskyksi vai pyynnöksi. Esimerkiksi tutkijan lauseen *yrittäisittekö kertoa minulle* ymmärrän puhujalle esitetyksi pyynnöksi, vaikka se muodoltaan onkin kysymyslause (ks. esimerkki 4.14 alla).

Puhetilannetta ja kielioppia toisiinsa kytkevä abstrakti semanttinen 'välivaihe' on puhefunktioiden taso (Shore 1992, 172—175). Kun vaihdon kohteena on kieli, puhujalla on kaksi vaihtoehtoa: joko antaa tietoa tai vaatia (pyytää) sitä. Nämä semanttiset puhefunktiot toteutuvat kielen modusjärjestelmän tarjoamien vaihtoehtojen avulla (väite-, kysymys- ja käskylauseina³²) (Ferguson 1992; Shore 1992, 191—196; suomen morfologisesta ja lausemoduksesta myös Hakulinen ja Karlsson 1979, 273 alkaen). Väitteiden ja kysymysten (propositioiden) varmuusastetta puhuja voi sitten muunnella monin modaalisiin keinoin, kuten erilaisin partikkelein (*varmaan, ilmeisesti*), modaaliverbein (*luulen, tiedän*) ja verbien modaalimuotojen (esim. konditionaalimuodot, kuten *sanoisin*) avulla (Halliday 1994, 88—92; Eggins 1994, 192). Tässä tutkimuksessa keskityn näiden erilaisten kielenkäytön keinojen kuvaamiseen.

Interpersonaalisten merkitysten analyysit olen koonnut liitteisiin 3, 6 ja 7. Ensimmäiseksi tarkastelen sitä, millä tavoin puhuja on *ottanut tehtävän vastaan*. Kuten ideationaalisten ja tekstuaalisten merkitysten analyysin kuvauksen yhteydessä on käynyt ilmi, tarkastelen erityisesti sitä, miten puhuja täyttää hänelle annetun tehtävän muodostaa kertomus. Siksi kuvaan ensin sitä, miten puhuja aloittaa kertomuksen ja miten hän sen päättää, esimerkiksi alkaako hän kuvata väitelausein tarinan tapahtumia (antaa tietoa) vai kyseleekö hän asioita tutkijalta (pyytää tietoa). Jos puhuja aloittaa tarinan heti ohjeen saatuaan ja jos hän selkeästi ilmoittaa sen päättyneeksi, voin päätellä hänen ottaneen tehtävän vastaan toivotulla tavalla (esimerkki 4.14).

³² Lausetyyppi ei siis kuitenkaan suoraan määrää lauseen retorista funktiota (ks. Shore 1992, 177—182).

Esimerkki 4.14: Tehtävän aloitus- ja lopetusjaksot puhujan A128 tekstissä

1) <i>t: yrittäisittekö KERTOa minulle että MITä tässä tapahtuu .</i>	kondit. kysymyslause [tutkija pyytää]
2) <i>t: (.) koittakaa kertoa minulle .</i>	käskylause [tutkija kertoo ohjeen ja kehottaa puhujaa aloittamaan]
3) <i>(0.6) p: jää se:: se on PELlin ö-ö PIKKUTAVaroita ,</i>	<i>jää</i> [joo] + väitelause [puhujaa hyväksyy pyynnön ja aloittaa tarinan; hieman nouseva intonaatio jatkamisen merkinä]
4) <i>ö se laittaa pienen TAVaroita ja ?</i>	
...	
31) <i>NÄ::i[n] ?</i>	lopetuspartikkeli + nouseva intonaatio [puhujaa lopettaa tarinan, jatkaa puhettaan]
32) <i>t: [HYvä ?</i>	modaalinen adjektiivi [tutkija hyväksyy]
33) <i>p: [jotaki (.) SUUmmillee päin jota[ki sinne päi .</i>	modalisointia [puhujaa arvioi suoritustaan]
34) <i>t: [HYvä ? [jotaki (.) HYvä ? sinne PAIn tuli ? OIkein HYvä , HYvä .</i>	mod. adjektiivit + väitelause [tutkija hyväksyy ja lopettaa tehtävän]

Esimerkistä 4.14 käy ilmi se, että puhuja A128 on ottanut tehtävän vastaan toivotulla tavalla: aloittamalla tarinansa heti ohjeen saatuaan ja lopettamalla sen selkein kielellisin merkein. Tutkijan kehotuksen kertoa hän hyväksyy dialogipartikkelilla *jää* [joo] (ks. Sorjonen 1999, 173). Kertomuksen päätyminen käy ilmi huudahduksenomaisesta *näin*-partikkelista, ja puhuja jatkaa vielä puhettaan kommentoimalla omaa suoriutumistaan. Irtautuminen dialogista tutkijan kanssa ja paluu siihen tarinan valmistuttua kuvaavat hyvin tutkimustilanteen tyypillistä roolijakoa. Interpersonaalisten merkitysten alaan kuuluvat myös nämä puhujan ja kuulijan roolit. Tässä työssä tarkastelen erityisesti sitä, onko puhuja ottanut itselleen hänelle tarjotun kertojan (tiedon antajan) roolin ja sitä, mikä on läsnäolevan tutkijan osuus tehtävän suorittamisessa. Toisin sanoen selvitän sitä, onko puhuja rakentanut tarinansa yksin vai onko myös tutkija osallistunut siihen. Koska puhuja on saanut ohjeen muodostaa kertomus esitellyn kuvasarjan perusteella kuvitteelliselle kuulijalle, odotuksenmukaista olisi, että puhuja esittäisi tarinansa *monologina*. Puhuja voi kuitenkin kohdistaa puheensa myös tutkijalle. Kun tutkija osallistuu tekstin tuottamiseen, siitä muodostuu *dialogi*. Silloin puhuja ja tutkija siis rakentavat yhdessä kertomusta (esimerkki 4.15).

Esimerkki 4.15: Puhujan A4 ja tutkija yhteistyötä kertomuksen rakentamisessa

27) <i>(1.5) eiku LINnut (1.1) (-) (1.1) ovat kaikkea SYÖneet ne .</i>	
28) <i>t: h-hm ?</i>	
29) <i>(5.2) p: NIIN (2.3) kaikki .</i>	
30) <i>(0.9) kyl nää on (---) .</i>	
31) <i>(10.2) E-EN MINä muuten (0.5) puhu(---)</i>	pitkä tauko, <i>E-EN</i> [epäröintiä] + väitelause [puhujaa aikoo lopettaa tehtävän]

- 32) (1.6) *t: joo . sanoitte viimeks että linnut on kaikki SYÖneet ne ,
(.) mitäpä SITten tapahtu sen JÄLkee .* vastaanottopartikkeli [tutkija ei hyväksy lopetusta³³]; väitelauseet [tutkija toistaa puhujan esitystä]; kysymyslause [tutkija kannustaa puhujaa jatkamaan]
- 33) (4.6) *p: NIIN. (3.0) (--) (5.5) nehä on sie VIE (.) se vie: sit se vie SINne sit (1.5) TUOMmosen (3.3) lype lee (1.7) tuo tuon (1.6) kyvän ,* affektipartikkeli [puhuja hyväksyy tukijan kannustuksen]; väitelause [puhuja jatkaa tarinaa]

Esimerkissä 4.15 (yllä) tutkija siis tulkitsee puhujan ilmauksia ja kannustaa häntä jatkamaan tarinaansa kysymyslauseen avulla. Dialoginen teksti syntyy myös silloin, kun puhuja kyselee asioitten laittaa tutkijalta ja kun tutkija myös vastaa näihin kysymyksiin tai esittää vastakysymyksiä puhujalle saadakseen tältä itseltään vastaukset kysymyksiin (esimerkki 4.16).

Esimerkki 4.16: Kysymys—vastaus-pareja puhujan A275 ja tutkijan dialogissa

- 17) (.) *p: .bbbb em+MÄÄ se MUIsta sitä sitä (1.7) mikä se o .* ←kysymys
- 18) (0.6) *t: LINnut* ←vastaus
- 19) (.) *p: LINnut no no no NII , l[innut .* ←hyväksyminen
- 20) *t: [yhm .*
- 21) (0.6) *p: .bbbb no tässä on KAns ,*
- 22) (3.9) *ON tässä (.) b-m (0.5) mikä's täällä mahtaa OL(--):* ←kysymys
- 23) (3.3) *mikä tässä mahkaa [olla* ←kysymys (toisto)
- 24) *t: [yhm . (1.2) t: mitä mahtaa (.) ruveta TEkemään .* ←vastakysymys
- 25) *p: NII (.) jotaiv vi (.) näki JUlevan mutta ,* ←vastaus

Kysymyslauseiden käyttöä voidaan tarkastella myös modaalisuuden kannalta (Halliday 1994, 91; Hakulinen ja Karlsson 1979, 273) siis puhujan *subtautumisena omaan suoritumiseensa ja koko puhetilanteeseen*. Kolmas tässä työssä tarkasteltava interpersonaalisten merkitysten vivahde onkin se, kuinka varmana puhuja pitää sitä, mitä on sanomassa, kuinka varmasti hän siis tulkitsee kuvien esittämää kertomusta. Väitteen varmuusastetta ilmaisevat piirteet kuuluvat episteemisen modaalisuuden piiriin (Kangasniemi 1992, 1—4; Hakulinen ja Karlsson 1979, 262—265; Luukka 1995, 33). Kysymyslauseiden käyttö kertoo, että puhuja ei tiedä jotakin asiaa, ja pidän sitä tulkinnan epävarmuuden merkinä. Epävarmuudesta kertovat myös verbien modaaliset muodot (P42 ... ja tämä *lienee tomaattih .*), modaaliverbit (A361 *se on taas pois mä luulen*) sekä modaaliset adverbit (esim. *ehkä, kenties, luultavasti*) ja adjektiivit (A361 *ku mää on mää on hu HUOno HUOno (1.5) PUhumassa tässä*). Näiden keinojen lisäksi puhuja voi lieventää väitteittensä varmuutta erilaisin epämääräisyyttä lisäävin määrittein tai varauksin (engl. hedging; Luukka 1995, 35). Tällaisia ovat esimerkiksi pronominin *joku* sekä

³³ Marja-Liisa Sorjosen (1999, 184) mukaan *joo*-partikkelin käyttö voi myös antaa vihjeen puhujien erimielisyydestä; tässä tapauksessa tutkija ei hyväksy sitä, että puhuja lopettaa kertomuksensa keskeneräisenä vaan kannustaa tätä jatkamaan tehtävää.

ihanku- ja *niinku* –partikkelien käyttö. Usein nämä liittyvät yhteen (P1 ja *siinä sill+on* (.) *asetettu* (0.5) *joku niinku* *PElätin tohon* (0.5) *viereen*), ja ne voivat esiintyä yhdessä myös konditionaalimuotoisen verbin kanssa (A161 *siellä on niinku se* (.) *niinku se jotain* *IStuttais* *tossa sitte toi toi on ainaki tossa noi ja*).

Verbien konditionaalimuotojen käyttö kuuluu Minna-Riitta Luukan (1995, 37) mukaan kuitenkin selvemmin vuorovaikutuksen eli “tekstin tuottajan ja vastaanottajan väliseen suhteeseen” liittyvään varmuuteen kuin puhujan esittämän väitteen varmuusasteen ilmaisemiseen. Käyttämällä konditionaalia puhujan ilmaus on vähemmän “tungetteleva”, erityisesti silloin, kun hän “ilmoittaa sanovansa, väittävänsä, kysyvänsä, olettavansa tai esittävänsä jotakin” (A312 *kuinkas mä nyt sanoisin* (2.4) *niin+kun* (1.0) *että* (.) *jo* (2.1) *kuinka mä nyt sanoisin* tän). Tässä tutkimuksessa kuulija (tutkija) tuskin pitää puhujan esitystä tungettelevana, onhan hän itse juuri pyytänyt tätä puhumaan tietyllä tavalla. Konditionaalien käyttö saattaa selittyä pikemminkin sillä, että puhuja pyrkii säilyttämään kasvonsa (ks. Leiwo ym. 1992, 42—43). Erityisesti afaattisille puhujille tutkimustilanne voi olla kasvoja uhkaava, sillä he joutuvat siinä paljastamaan omat puhumiseen liittyvät vaikeutensa. Käyttämällä konditionaalia – ja muutenkin ‘jossittelemalla’ (esimerkki 4.17) – puhuja voi ilmaista suhtautuvansa omaan esitykseensä varauksella ja säilyttää siten kuulijansa arvostuksen ja itsearvostuksensa.

Esimerkki 4.17: Puhujan 447 ja tutkijan vuorovaikutuspuhetta. Puhujan ja tutkijan varaukselliset ilmaukset on alleviivattu.

26) (0.6) *p:* ja *TUOSSa sitte se Mies* (0.9) *tuot mies sitte tuota nin mitä se #o# oikein tekee:* (0.5) *tuossa kun se näyttää niinkun se* (0.7) *TEkis jollekkin tuossa jotakin mitä tuossa* .

27) (0.6) *t:* *Niin mitähän se vois Olla* .

28) *p:* *mitähän se vois TEhä siinä* .

29) (0.5) *niin niin tuota vaa onko se oikea mieskään jos se on joku k-KUva vain* .

30) (0.7) *tabikka::h* (0.9) *em+mä Osaa sanoa* .

Kasvojen säilyttämiseen institutionaalisessa puhetilanteessa – kuten lääkärin ja potilaan keskustelussa – voi liittyä myös nauru (Haakana 1999, 283; Haakana 2001, 150—154). Tähän työhön osallistuneet puhujat ovat myös selvästi potilaan asemassa; he ja erityisesti heidän puheensa ovat tutkittavina. Kun puhuja on tällaisessa tilanteessa epävarma sanottavansa asianmukaisuudesta, hän voi naurahtelemalla ilmaista, että on itsekkin tietoinen asiasta (ks. Haakana 1999, 225—226). Varsinkin silloin kun naurahteleminen liittyy yhteen muiden modaalisten elementtien kanssa, olen katsonut sen kuvaavan puhujan tulkinnan epävarmuutta (P1 ja *tuolla on* (0.9) *Isompi lintu ja se KATselee ja ihmettellee niitä nuo* (0.6) *ilmeises(h)ti i(h)han ku K(H)ESkustelisivat tuos*). Nauraminen voi tietenkin ilmaista myös huvittuneisuutta, ja erityisen selvästi humoristisia jaksoja ovat ne, joissa puhuja ja tutkija nauravat yhdessä (ks. afasiakeskustelujen jaetusta naurusta Klippi 1996, 113 ja 129—130, ks. myös Haakana 2001, 138—145) (esimerkki 4.18).

Esimerkki 4.18: Puhujan A252 ja tutkijan yhteistä naurua. Puhujan nauru (*he he*) näkyy rivillä 20 ja tutkijan samanaikainen nauru rivillä 21. Sanansisäinen naurahdus on merkitty sulkuihin sijoitetulla h-kirjaimella (*h*).

18) *t: hän on päättänyt RAKentaa jotaki .*

19) *(.) Minkä hän rakentaa .*

20) *(0.9) p: joo (.) no KAA Totta kai se laittaa herralle tuon he [he tuon o-o (0.5) ROppukastia [he he he s(h)emmose P(H)Ikkuse l(h)ai[dan .*

21) *t: [Yhm . Yhm . [he he*

22) *t: [j(h)oo (0.7) [LINnun LINnunpelättimen .*

23) *p: [ja (.) nii . JOO joo SEM[monenhan (-) nii .*

24) *t: [JUstüisa . joo-o ?*

Puhujan suhtautuminen itse tehtävään kuuluu puolestaan deonttisen modaalisuuden piiriin. Deonttisella modaalisuudella tarkoitetaan pakkoa ja täytymistä (tai velvollisuutta ja lupaa; Hakulinen ja Karlsson 1995, 262—265). Puhujan ymmärrys hänelle tehtävänannossa asetetuista vaatimuksista käy hyvin ilmi esimerkkiin 4.19 kootuista lauseista.

Esimerkki 4.19: Puhujan A361 suhtautumista sarjakuvatehtävään ja omaan suoriutumiseensa. Velvollisuutta ilmaisevat lauseet on alleviivattu.

1) *p: he he .hh nii*

2) *(5.7) mun täytyy niinku TÄLla tavall oikeen pubua .*

3) *t: yhm ?*

...

12) *(2.5) p: sitte o VER eikun+nuo (5.2) ku mä on mä on hu HUOno HUOno (1.5) PUBumassa tässä ,*

13) *t: yhm ?*

14) *(1.0) p: mu:tta TEII lähän tietysti täytyy Osatakki ,*

...

19) *(3.5) p: hh. ei+ku mä en en sor en en EN Opi so-sooran nää (.) nääkun (1.0) täinnä .*

20) *(2.2) ku mä en pääse KOSkaan tältä JÄreltä ennen kun mä: saan tulla JÄRki tähän asiaan .*

21) *t: yhm ?*

22) *(1.2) p: ni mä en pääse MILlään tästä pois .*

23) *(6.2 ot .hhh hhh.) en+en Osaa .*

...

36) *(2.6) p: se täytyy oikeen niinku Osaas Osaasti ilm-ILmeellä mutta tääki on (1.3) MILlä tavalla se on sitte SAS (.) PES (1.3) PESty ei+kun ei se+on se+on*

37) *(1.8) se on taas pois mä luulen .*

38) *(2.7) EN o[saa .*

Esimerkki 4.19 osoittaa, kuinka puhujan omaa suoriutumista koskevat kommentit ja ilmausten korjailu toteuttavat kielen interpersonaalista tehtävää, kertovat hänen orientoitumisestaan itse tehtävään ja suhtautumisestaan omaan suoriutumiseensa. Tällainen tutkimustilanteen vuorovaikutuspuhe vaikuttaa osaltaan siihen, millaiseksi tekstin sisältö muodostuu ja millainen temaattinen rakenne siihen syntyy (ks. kappale 5). Tekstin merkityssäikeet kiertyvät siis toisiinsa kiinteästi, mutta näiden säikeiden tai juonteiden esiin saamiseksi ja

ymmärtämiseksi olen katsonut tässä työssä tarpeelliseksi tarkastella kielenkäyttöä kunkin semanttisen metafunktion osalta erikseen. Analyysini tulokset olen koonnut erillisiin liitteisiin, ja sen yksityiskohdat tarkentuvat vielä seuraavissa kappaleissa, joissa esittelen ja tulkitSEN havaintojani tähän tutkimukseen osallistuneiden puhujien kielenkäytöstä.

5. TULOKSET

Tekstiaineiston analyysi kielen kolmen metafunktion kautta toi odotetusti esiin kielenkäytön laajan vaihtelun. Puhujien kielelliset valinnat ovat yksilöllisiä, eikä niiden jokaisen yksityiskohdan kuvaaminen ole ollut tämän työn tarkoitus. Sen sijaan tarkoitukseni on ollut löytää kielellisiä piirteitä ja niiden yhdistelmiä, jotka ovat kullekin puhujalle tyypillisiä, useammin esiintyviä kuin jotkin toiset piirteet. Seuraavissa kappaleissa esitettävät tekstien kuvaukset ja niiden semanttisten piirteiden luokitukset ovat siten karkeistuksia, ja nimitän näitä tiivistelmiä erilaisiksi profiileiksi. Kun luonnehdin esimerkiksi tekstin sisältöä (eksperientiaalisten merkitysten toteutumaa) määritelmällä ‘pääosallistuja tekee materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa’, en tarkoita, etteikö puhuja olisi lainkaan kuvannut myös sarjakuvan päähenkilön mentaalisia tekoja tai osallistujien välisiä suhteita tai etteikö hän olisi lainkaan viitannut esillä olleeseen kuvamateriaaliin tai muihin puhetilanteen tekijöihin. Hän on voinut niin tehdäkin, mutta selvästi harvemmin kuin on kuvannut materiaalisia tekoja tai sijoittanut ne kuvista tulkittavaan tarinan aikaan ja paikkaan. Näin ollen tekstin *tapatumaprofiili* koostuu kielellisten piirteiden suhteellisista osuuksista.

Tekstuaalisten merkitysten toteuttamisen keinot, siis tavat, joilla puhujat rakentavat kertomusta ja liittävät tekstin osia toisiinsa, vaihtelivat myös. *Sidoksisuusprofiilien* määrittely perustui tässä työssä temaattisen rakenteen ja kielipillisten sidoskeinojen käytön kuvaukseen ja siihen, kuinka systemaattisesti näiden yhteisvaihtelu jäsensi tekstin skemaattista rakennetta. Tälle aineistolle on tyypillistä, että hyvin jäsenyviin kertomusten rakenneosat on merkitty vaihtamalla teemaa ja sidostyyppiä. Ne tekstit, joissa tällaista systemaattista yhteisvaihtelua ei esiinny, ovatkin sitten enemmän tai vähemmän osallistujien tai toisiaan seuraavien tapahtumien luettelointia.

Sekä eksperientiaalisten että tekstuaalisten merkitysten muodostumiseen näyttää suuresti vaikuttaneen se, miten puhuja on ottanut annetun tehtävän haltuunsa ja kuinka hyvin hän on luottanut omaan kykyynsä tulkita kuvia ja puhua. Tämä ‘puhujan ote’ näkyy ensinnäkin siinä, onko puhuja esittänyt monologin vai onko hän tarvinnut tutkijan tukea, jolloin tekstistä on tullut dialogi. Esityksen varmuuden aste vaihtelee puhujasta toiseen, mitä ilmentävät puhujan kysymysten, kommenttien ja modaalisten ilmausten luonne ja määrä. Näitä piirteitä kuvaan erilaisina *subtautumisprofiileina*. Tässä interpersonaalisia merkityksiä toteuttavien valintojen kuvauksessa, kuten tulosten kuvauksessa kaiken kaikkiaan, käytän siis eri piirteiden määrällisiä suhteita laadullisen tulkintani perustana, vaikka sen vuoksi kadotankin puhujien yksilöllisestä vaihtelusta monia mielenkiintoisia esimerkkejä. Kaikkien 22 tekstin analyysin ja tulkinnan yksityiskohdat olen koonnut liitteiksi 3—9.

Kuvaan seuraavissa kappaleissa ensin ikäverrokkien ja sen jälkeen afaattisten puhujien kielellisiä valintoja. Aloitan ns. normaalipuhujista siksi, että

heidän tekstiensä kuvaus on monella tapaa helpompaa – joskaan ei ongelmatonta – kuin afaattisten puhujien. Syntyvä luokitus toimii sitten kuvausmallina, jota täydennän afaattisten puhujien teksteistä löytyvillä erityispiirteillä. Vaikka ikäverrokkeja on vain seitsemän, saan heidän tekstiensä perusteella ainakin suuntaa antavan käsityksen siitä, kuinka tarkastelemani kielenkäytön piirteet saattavat vaihdella ns. normaalipuhujien teksteissä. Sen perusteella voin arvioida, kuinka samanlaisia tai erilaisia kielellisiä valintoja afaattiset puhujat ovat tehneet. Tutkittavien vähäisestä määrästä johtuen kaikkien vertailujen tuloksia tulee kuitenkin pitää alustavina.

5.1. Ikäverrokkien kielenkäytön vaihtelu

Tämän työn perusoletuksiin kuuluu, että kielenkäyttö heijastaa sitä tilannetta, jossa analysoitavat näytteet ovat syntyneet (Halliday 1985, 45—46). Kun kyseessä on kahdenkeskinen muodollinen tutkimustilanne, on luonnollista ajatella, että sekä kahdenkeskisyys että muodollisuus näkyisivät puhujien valinnoissa tekstien eksperientiaalisten, tekstuaalisten ja interpersonaalisten merkitysten juonteissa. Aloitan tulosten esittelyn interpersonaalisen metafunktion kautta, sillä se, miten puhuja on asennoitunut tehtävään, näyttää pohjustavan sitä, millaisia eksperientiaalisia ja tekstuaalisia merkityksiä hän tehtävää suorittaessaan tuottaa. Sen jälkeen kuvaan tekstien sisältöpiirteitä ja lopuksi keinoja, joiden avulla puhujat ovat rakentaneet tekstikokonaisuuden.

5.1.1. Tehtävän haltuunotto

Puhujien tehtävänä oli muodostaa kuvasarjan perusteella kertomus, ja heitä pyydettiin kuvittelemaan, että he kertovat tarinaa ihmiselle, joka ei näe kuvia (ks. s. 33). Lisäksi oli tarkoitus, että tutkija ei puutu puhujan esitykseen, ainoastaan kannustaa tätä jatkamaan tarinaa, mikäli se osoittautuu tarpeelliseksi.

5.1.1.1. Tarinan aloitus- ja lopetusjaksot

Tehtävän haltuunotto, se kuinka puhujat ovat suhtautuneet annettuun kertomustehtävään ja kuinka sen toteuttaneet, voidaan ensiksikin päätellä osittain jo sen perusteella, kuinka he ovat tekstinsä aloittaneet ja lopettaneet. Aloitus- ja lopetusjaksojen perusteella puhujien tekstit jakautuvat karkeasti kolmeen tyyppiin. Tätä alustavaa kuvausta täsmennän sitten tarkastelemalla yksityiskohtaisemmin kysymysten, kommenttien ja modaali-ilmausten laatua ja määrää.

Ensimmäiseen ryhmään sijoitan kolme tekstiä. Niitä yhdistää se, että puhujat viittaavat saamaansa ohjeeseen (kertoa sarjakuvan perusteella tarina) aloituslauseessaan (esimerkit 5.1—5.3).

Esimerkki 5.1: Puhujan P5 tekstin aloitus- ja lopetusjaksot

1) <i>p: no Mitäs mä nyt KERtoisin että ,</i>	←tehtävän aloitus
2) <i>tä toi mies (.) kylvää SIEMeniä ja ?</i>	←tarinan aloitus
...	
13) <i>(0.7) alkaa huiskimaan niitä lintujap+ .</i>	←tarinan lopetus
14) <i>PAremmin mä en osaa .</i>	←tehtävän lopetus
15) <i>t: oikein hyvä</i>	
16) <i>p: he he</i>	

Esimerkki 5.2: Puhujan P45 tekstin aloitus- ja lopetusjaksot

1) <i>p: no nyt tässä (.) kertoa pitäis SEMmosta että (1.1) tämä (0.7) kaveri istuttaa SIEMeniä MAABan ja ,</i>	←tehtävän ja tarinan aloitus
...	
10) <i>(0.6) hätistää VARiksia sitten (1.5) sittem POis hänen kasvimaaltaan .</i>	←tarinan lopetus
11) <i>että sem PITUinen se .</i>	←tehtävän lopetus

Esimerkki 5.3: Puhujan P44 tekstin aloitus- ja lopetusjaksot

1) <i>p: ja: tässä on nyt tämä SARjakuvasankari onkohan tämä salttu .</i>	←tehtävän aloitus
2) <i>(0.8) niin tämä: (.) y-y-kylvää (0.7) suoriin kauniisiin riviin SIEMeniä ?</i>	←tarinan aloitus
...	
12) <i>(.) rupee sillä sitten huitomaan niitäh (0.7) variksia (1.2) tiebensä .</i>	←tarinan lopetus
13) <i>t: oikein hyvä .</i>	←tehtävän lopetus

Puhujien P5 ja P45 teksti alkaa metapuheella, jolla he kertaavat tehtävänannon käyttäen *kertoa*-verbiä. Sitten he aloittavat tarinan ja lopuksi ilmoittavat sen päättyneen. Puhujan P5 lopettaa tehtävän lauseella *paremmin mä en osaa*, mikä kuvastanee sitä, että hän on pyrkinyt tekemään parhaansa. Puhuja P45 taas käyttää kertomuksissa tavallista *sen pituinen se* -lopetuslauseketta.

Puhuja P44 puolestaan aloittaa tekstinsä esittelemällä *sarjakuvasankarin*, minkä jälkeen tarina käynnistyy. Sen loppumista puhuja P44 ei merkitse metapuheella, mutta tutkija on voinut päätellä sen sekä lopetusjakson sisällöstä että puheen voimakkaasti laskevasta intonaatiosta. Tutkija päättää tehtävän antamalla puhujalle hyväksyvän palautteen.

Toista aloitus- ja lopetustyyppiä edustaa kaksi tekstiä. Niille on yhteistä se, että tarinan käynnistyminen vie aikaa, kun puhujat neuvottelevat ja pohtivat, mitä edessä olevissa kuvissa on esitetty (esimerkit 5.4 ja 5.5 seuraavalla sivulla). Puhuja P18 aloittaa tarinan vasta sen jälkeen kun hän on keskustellut tutkijan kanssa tehtävästä ja erityisesti tarinan päähenkilön nimestä (esimerkki 5.4). Puhuja P43 taas pohtii, *mitä ukko tekee* ensimmäisessä kuvassa (esimerkki 5.5, rivit 1—3).

Sitten hän aloittaa tarinan, mutta vasta viitattuun vielä toiseen ja kolmanteenkin kuvaan hän 'irrottautuu' kuvista ja alkaa edetä viittaamatta enää seuraaviin kuviin

Esimerkki 5.4: Puhujan P18 tekstin aloitus- ja lopetusjaksot

- 1) *p: jabah (.) mitä muuta .* ← tehtävän aloitus
- 2) *(.) t: eipä muu[ta st*
- 3) *p: [tästä vaan .*
- 4) *t: siitä vaan .*
- 5) *p: mikä siel sitte tämä tämmöne tuttu tuttu kuva muttah tuo ööh (1.0) herran tai he he: (.) hermannin Nimi on Mikä se tämä o .*
- 6) *t: sullei o mitääv väliä .*
- 7) *p: jaa (.) nii kum mie MUIStan tämän oon nähny tämän (1.2) tai TIEdän tämän Nimenki mutta minä (0.9) hjoka tapauksessa nii hänen (1.4) tai kii tai siis öö kuvittelee (0.6) ruokaa kovasti sii HEdelmiä etupäässä ,* ← tarinan aloitus
- ...
- 19) *(0.8) nii se (0.8) öhm SIIRTää sej jobonki toiseem paikkaanja se (.) varikset seuraa MUKana .* ← tarinan lopetus

Esimerkki 5.5: Puhujan P43 tekstin aloitus- ja lopetusjaksot

- 1) *p: mt hbb niin siinä on (.) tämänonen UKko joka ,* ← tehtävän aloitus
- 2) *(1.7) joka tekee h-m (.) mitä se nyt TEkee siinä .*
- 3) *(1.2) sil on jokuh KAUBA KÄdessä tämä YKKös hm ? ,*
- 4) *(1.2) sama ukko on täällä sitten (1.3) ajattelee (1.9 ot mt) kaikkia:h ,* ← tarinan aloitus
- 5) *(2.1) siinä on VIhanneksia siinä on (0.6) kurpitsoja ? ,*
- 6) *(1.1) onko siinä TOMaattia ja ,*
- 7) *(2.0) se oli se TOine ja sitte KOLmas on ? ,*
- 8) *(1.2) siinä on (1.5 ot mt) LINnut nokkii JYviä ja .*
- ...
- 21) *(2.0) koko variksempelätin nin (0.8) sillä huitoo LINnut pois .* ← tarinan lopetus
- 22) *t: oikeen hyvä .* ← tehtävän lopetus

Puhujat P18 ja P43 eivät päättäneet tarinaansa lopetuslausekkeella. Tutkija on mitä ilmeisimmin tulkinut puhujien lopettaneen kertomuksensa sekä sisällöllisin että prosodisin perustein ja antanut (ainakin) toiselle palautteeksi hyväksyvän kommentin (t: *oikeen hyvä*.), jolla hän lopettaa tehtävän.

Kolmas aloitus- ja lopetustyyppi (puhujat P42 ja P1) liittyy siihen, että puhujat eivät 'pääse irti' kuvista juuri missään vaiheessa tekstin edetessä (esimerkit 5.6 ja 5.7).

Esimerkki 5.6: Puhujan P42 tekstin aloitus- ja lopetusjaksot

- 1) *p: ((ryiskehää)) (2.0) si-inä on KUva-ab ,* ← tehtävän aloitus
- 2) *(1.9) tuommoneh hauskan näköinen UKkoh (.) kulkeeh (1.1) tuommone-eh SEmenttil LASTa kädessä .*
- ...
- 32) *(.) ja linnuth (1.0) LINnut lentävät ja ihmettelevät ympärillä .*
- 33) *t: kiitos ?* ← tehtävän lopetus

Esimerkki 5.7: Puhujan P1 tekstin aloitus- ja lopetusjaksot

- 1) *p: mitä minä ossaan t(h)ästä S(H)Elittää teille .* ←tehtävän aloitus
- 2) *(1.3) no TUOssa se niinku on .*
- 3) *mistä tää TÄstäks tää alotettaa sitte vai*
- 4) *t: joo TÄstä se alkaa .*
- 5) *p: aba ((rykäisy)) mie oon niin huono (.) sarjakuvien TULkit(h)sija e(h)ttä be be ?*
- 6) *(0.5) no siinä tuo (1.1) pp sarjakuvamies on tuolla (.) VATsallaan siinä VEITSkö sill+on nyt kääjessä tuossa .*
- ...
- 21) *(.) tuossa se lentää tuon (.) pelättimen kanssa (.) tonne YLÄi(h)lmoihin be be ?*
- 22) *t: se:lvä .* ←tehtävän lopetus

Puhujan P42 teksti alkaa viittauksella edessä olevaan kuvaan ja jatkuu lauseella, jossa käytetty deiktinen pronominiadjektiivi *tuommonen* kytkee ilmauksen suoraan kuvamateriaaliin; vain läsnäoleva tutkija voi tietää, minkälainen *hauskan näköinen ukko* kuvassa on ja minkälainen *sementtilasta ukolla on kädessään* (esimerkki 5.6, rivi 2). Puhuja P1 taas pohtii, mitä hän osaisi *tästä* (kuvasarjasta) sanoa (esimerkki 5.7, rivi 1). Seuraavienkin lauseiden pronominaaliset adverbit *tästä* ja *tuossa* viittaavat edelleen kuviin.

Puhujat P42 ja P1 eivät myöskään päättä tarinaansa lopetuslausekkeella, vaan tutkija on tulkinnut puhujien päässeen viimeiseen kuvaan ja kuitannut suorituksen neutraalilla palautteella (t: *se:lvä* . tai t: *kiitos ?*), mikä päättää tehtävän.

5.1.1.2. Esityksen varmuus

Tehtävän haltuunottoa näyttää selittävän se, kuinka varmasti puhujat ovat tulkinneet kuvia ja kuinka he luottavat omaan kykyynsä esittää sanottavansa. Tätä varmuutta määrittelen sen perusteella, millaisia kysymyksiä ja kommentteja puhujat ovat tutkijalle tai itselleen esittäneet. Lisäksi tarkastelen, löytyykö teksteistä myös epävarmuutta osoittavia (episteemisiä) modaali-ilmauksia ja naurahtelua. Nämä kuvastavat puhujan suhtautumista tarinansa paikkansapitävyyteen (ks. kappale 4.4.2.3). Suoran esityksen eli tarinan päähenkilön ajatuksia välittävien ilmausten (sitaatit) katson kuvaavan puhujan eläytymistä päähenkilön rooliin. Puhujan, joka on kyennyt vaihtamaan perspektiiviään tällä tavoin raporttoijasta kokijaksi, tulkitsen olevan varma esittäjä. Olen koonnut puhujien teksteistä tehtävään suhtautumisesta ja esityksen varmuudesta kertovat ilmaukset liitteeseen 3. Tämän analyysin tuloksen (suhtautumisprofiilit) olen tiivistänyt taulukkoon 10 seuraavalle sivulle.

Taulukko 10: Ikäverrokkien suhtautuminen tehtävään ja esityksen varmuus

Suhtautumisprofiilit	Puhujat
A: Puhuja esittää monologina varman tulkinnan tarinasta	P5, P44, P45
B: Puhuja esittää monologina epävarman tulkinnan tarinasta.	P18, P42, P43
C: Puhuja on epävarma kyvystään tulkita kuvia ja selostaa naureskellen kuvien sisältöä tutkijalle.	P1

Kolme puhujaa esitti varman tulkinnan (suhtautumisprofiili A). Heidän harvat kysymyksensä ovat itselle suunnattuja (P5 *Mikä se on VARIKSENPELÄTIN*) tai retorisia kysymyksiä (P5 *mitäs kaikkea SIIN nyt onkaa .*, P44 *kuinka sitä nyt SAnotaankaan ja*). Puhujat P44 ja P45 käyttävät myös suoraa esitystä eli eläytyvät sarjakuvasanokarin ajatusmaailmaan. Tämä näkyy sitaatteina, päähenkilön repliikkeinä (esimerkit 5.8 ja 5.9).

Esimerkki 5.8: Suoraa esitystä (alleviivatut lauseet) **puhujan P44 tarinassa.**

- 4) (1.6) ja sitten kun hän (.) lähtee sieltä POIS nin hän huomaa et aHAA et muillakin on MIElenkiintoa sin (.) sinne lentää LINTuja ?,
- 5) (1.1) jotka kuopsuttavat ja heti löytävät ä nuos noita SIEMeniä ?
- 6) (1.5 ot mt) ja sitten salttu ajattelee että (.) NO sehän on olemassa semmonen (1.3) h:arakamPELätin vai variksempelätin kuinka sitä nyt SAnotaankaan ja (.) jab rakentaa semmosen sinneh (1.5) kasvimaalle ?

Esimerkki 5.9: Suoraa esitystä (alleviivattu lause) **puhujan P45 tarinassa**

- 4) (1.4) ja sittemh (.) tämäh (0.7) mies KEKsii että tehdäänpäs siinä variksempelätij ja,
- 5) (0.8) pistää pystyym semmosen PUURistikon ?

Epävarmuudesta kertovia (episteemisiä) modaali-ilmauksia ei puhujien P5, P44 ja P45 teksteissä esiinny lainkaan. Verbin konditionaalimuoto (P5 *no MITäs mä nyt KERTOisin että*, P45 *no nyt tässä (.) kertoa pitäis*) tehtävän aloitusfraasissa kuvastanee puhujan varauksellista suhtautumista tulevaan esitykseensä tai itse tehtävään. Puhujan P45 velvollisuutta (deonttista modaalisuutta) ilmaiseva *pitäis* on ‘vähemmän pakottava’ kuin *pitää*; hänellähän olisi myös ollut vaihtoehto olla ryhtymättä tehtävään. Puhujalle P5 konditionaalinen käyttö taas näyttää varaavan mahdollisuuden säilyttää kasvonsa tutkimustilanteessa, jos tarinasta ei tulisikaan tutkijan pyytämän kaltainen.

Kolme puhujista (P18, P42 ja P43) oli selvästi edellisiä epävarmempia tulkittessaan kuvia (suhtautumisprofiili B). Kaikki kolme käyttivät epämääräisiä pronominiäritteitä ja -viittauksia (*jotenki, jotai*) ja partikkeleita (*niinku, ihanku*), jotka antavat ymmärtää, että esitettävä asia on ‘jotakin sinne päin’, ja puhuja P42 lisäksi modaaliverbiä *lienee* (P42 *jossa onk kurpitsaah panaaniab porkkanaab (0.8) lektivibanneksia ja tämä lienee tomaattih .).*

Esityksen epävarmuus näyttää liittyvän osittain tarinan juonen käynnistämisvaiheeseen. Puhuja P18 varmisti ohjeen saatuaan, oliko *mitä muuta* huomioon otettavaa, ja kyseli ja muisteli sen jälkeen päähenkilön nimeä (ks.

esimerkki 5.4, s. 74). Päähenkilön nimeäminen tuntui olevan hänelle suorastaan kynnyskysymys tarinan käynnistämiseksi; kertomuksen alussahan tulee määritellä sen henkilöt (ks. kappale 4.4.2.2.). Puhuja P42 taas ei tuntunut käsittävän kuvien välisiä loogisia yhteyksiä ja kyseli ja kommentoi tutkijalle kuvien yksityiskohtia (P42 *ne on Ihan ku KORppia MUSTia ja SUURia 1.3) ja SIEllon (.) arapilaine rakennus takana ei O suomalaisine.*). Myös puhujalla P43 oli aluksi vaikeuksia yhdistää asioita toisiinsa, mutta hän oivalsi kuvasarjan edetessä, miksi tapahtuvat etenevät niin kuin etenevät (P43 *ai JUU hänellä on (.) siellä (.) hän KYLVää täällä ENSimmäisessä o-os , (1.3) joo minä nyt vasta huomasiin et se on kylvöHOMma siinä .*). Tutkija on vastannut vain puhujan P18 kysymyksiin, ja muut kysymykset lienevätkin olleet enemmän ‘ääneen ajattelua’ kuin vastattaviksi tarkoitettuja kysymyksiä.

Puhujista yksi, P1 väitti olevansa *huono sarjakuvien tulkitsija* (P1 *mie oon niin huono (.) sarjakuvien TULkit(h)sija e(h)ttä*) (ks. esimerkki 5.7, s. 75). Etenkin kuvasarjan ensimmäisten kuvien ymmärtäminen ja siten orientoituminen seuraavissa kuvissa esitettyyn tapahtumasarjaan tuntui olevan hänelle vaikeaa, ja hän eteni kuvasta toiseen kysellen ja arvaillen asioiden oikeaa laitaa ja kommentoiden omaa tulkintavaikeuttaan (suhtautumisprofiili C). Puhuja tuntui kuitenkin suhtautuvan tilanteeseen huumorintajuisesti ja selosti – tai *selitti*, kuten hän itse sanoi – natureskellen kuvien sisältöä tutkijalle (P1 *mitä minä ossaan t(h)ästä s(H)Elittää teille .*). Tyypillisesti naurahtelu ja epävarmuutta ilmaisevat ’niinkuttelut’ ja ’ihankuttelut’ ja muut modaali-ilmaukset esiintyivät yhdessä puhujan P1 tekstissä (P1 *ja tuolla on (0.9) Isompi lintu ja se KATselee ja ihmettellee niitä nuo (0.6) ilmeises(h)ti i(h)han ku K(H)ESkustelisivat tuos .*).

5.1.1.3. Monologisuus

Tekstien aloitusjaksot näyttävät siis ennustavan sitä, kuinka varman tulkinnan puhuja tuli esittämään. Mitä ilmeisimmin kyse on siitä, kuinka vaivatta puhuja on hahmottanut kuvasarjan sisällön. Kun se ei ole tuottanut ongelmia, esitys on varma. Puhuja on pystynyt aloittamaan kertomuksen suoraan aloituslausekkeesta tai heti sen jälkeen ja etenemään itsenäisesti tarinan loppuun asti. Silti myös epävarmemmin tarinansa aloittaneet puhujat suoriutuivat tehtävästä itsenäisesti; orientoivan keskustelun jälkeen puhujat etenivät ilman tutkijan apua eivätkä kohdistaneet mahdollisia kysymyksiään tutkijalle. Siksi luonnehdin kaikkien ikäverrokkien tekstejä lähinnä monologeiksi.

5.1.2. Kertomuksen maailma

Tekstin esittämään maailmaan, tekstin sisältöön, kuuluvat erilaiset osallistujat ja heidän tekonsa ja suhteensa (prosessit) joissakin olosuhteissa, joista tässä työssä tarkastellaan pääasiassa tapahtumien aikaa ja paikkaa (ks. kappale 4.4.2.1.).

Ikäverrokkien tekstit voidaan jakaa neljään ryhmään sen perusteella, missä määrin tekstit kuvaavat tutkimustilanteen piirteitä, lähinnä ajassa etenevää puhumista ja tehtävässä käytettyä kuvamateriaalia, ja missä määrin niihin jäsenyy kertonuksen maailma. Kysymys on siis siitä, kenen ja millaisia tekoja puhujat ovat teksteissään kuvanneet ja millaisen aika- ja paikkakehyksen esittämilleen tapahtumille luoneet. Näiden kielenkäytön piirteiden analyysi on esitetty liitteessä 4, ja syntyneet tapahtumaprofiilit olen tiivistänyt taulukkoon 11.

Taulukko 11: Ikäverrokkien tekstien sisältö

Tapahtumaprofiilit	Puhujat
A: Pääosallistuja tekee mentaalisia ja materiaalisia tekoja kertonuksen maailmassa	P44, P45
B: Pääosallistuja tekee materiaalisia tekoja kertonuksen maailmassa	P5, P18
C: Kuvissa on erilaisia osallistujia, ja pääosallistuja tekee materiaalisia tekoja kertonuksen maailmassa	P42, P43
D: Kuvissa on erilaisia osallistujia.	P1

Esittelen seuraavissa kappaleissa niitä ikäverrokkien kielenkäytön piirteitä, joiden perusteella taulukossa 11 esitetyt, tekstien sisältöä luonnehtivat profiilit ovat syntyneet. Koska tämän työn keskeinen kysymys on, miten puhetilanne heijastuu puhujan kielellisiin valintoihin, aloitan tarkastelun siitä, millaisen ajallispaikallisen kehyksen puhujat ovat teksteihinsä rakentaneet. Sen jälkeen kuvaan osallistujaviittausten laatua ja lopuksi sitä, millaisia tekoja ja tapahtumia puhujat ovat kuvanneet.

5.1.2.1. Kertomuskehys

Kaikki ikäverrokkit ovat luoneet tekstissä esitetyille tapahtumille ajan- ja paikanilmausten avulla kertomuskehystä. Kehyksen kielelliset 'rakennusaineet' kuitenkin vaihtelevat tekstistä toiseen ja siten vaihtelee myös kertomuskehysten laatu. Ikäverrokkien tekstit on mahdollista jakaa kolmeen ryhmään sen perusteella, kuinka tiheästi puhujat ovat tapahtumia kehystäneet ja kuinka konkreettisiin kohteisiin he ovat viitanneet (esimerkki 5.9).

Esimerkki 5.9: Kertonuksen maailmaa rakentavat ajan- ja paikanilmaukset (alleviivattuina) puhujan P44 tekstissä.

- 1) ja: tässä on nyt tämä SARjakuvasankari onkohan tämä salttu .
- 2) (0.8) niin tämä: (.) y-y-kylvää (0.7) suoriin kauniisiin riviin SIEMeniä ?
- 3) (1.1) ja: (.) sitten hän mielessänsä (1.6) kuvittelee jo mitä kaikkea hän sitten syksyllä kerää tosta PEIlost ?
- 4) (1.6) ja sitten kun hän (.) lähtee sieltä POIS nin hän huomaa et aHAA et muillakin on MIElenkiintoa sin (.) sinne lentää LINTuja ?
- 5) (1.1) jotka kuopsuttavat ja heti löytävät ä nuos noita SIEMeniä ?

- 6) (1.5 ot mt ja sitten salttu ajattelee että (.) NO sehän on olemassa semmonen (1.3) h:arakamPElätin vai variksempelätin kuinka sitä nyt sanotaankaan ja (.) ja rakentaa semmosen sinneh (1.5) kasvimaalle ?
- 7) (1.9) ja aattelee et no NII asia on nyt hoidettu .
- 8) (0.9) ja sitten häm menee Kotiinsah ?
- 9) (0.5) ja näkee ikkunasta että (.) Eipä mitä SIELähän ne kodikkaasti (0.6) istuvat ne varikset siellä PElättimen hatum päällä ja (0.7) ja käsivarrella ja pellolla ja ?
- 10) (1.8 ot mt) ja häl lähtee sitte Vlhoissansa sinneh (1.2) kasvimaalle ja ?
- 11) (1.7 ot mt) ottaa koko tämän PElättimen (.) k-hökötyksen KÄteensä ja ?
- 12) (.) rupee sillä sitten huitomaan niitäh (0.7) variksia (1.2) tiehensä .
- 13) t: oikein hyvä .

Kertomuksen maailmaa määrittävät esimerkiksi sellaiset viittaukset kuin *syksyllä* ja *pellosta* sekä pois tutkimustilanteesta viittaavat deiktiset pronominit ja adverbit, kuten *siellä*, *siinä* ja *sitten*. Esimerkissä 5.9 rivillä 7 puhuja P44 käyttää ajanilmausta *nyt*, mutta viittaus nykyhetkeen sisältyy tarinan päähenkilön repliikkiin ja sijoittuu siten kertomuksen aikaan. Puhuja kehystää tarinansa tapahtumia liki jokaisessa lauseessaan. Sen sijaan kuviin ja puhetilanteen aikaan hän viittaa vain tekstin aloitusjaksossa (*ja: tässä on nyt tämä SARjakuvasankari*), ja rivin 6 jatkava rakenne *kuinka sitä nyt sanotaankaan* on ainoa lajissaan. Tällaista kertomuskehystä voi pitää tiiviinä.

Myös puhujien P5 ja P45 kertomuksen ajallisaikallista kehystä pidän sangen tiiviinä: vähintään 3/4 lauseista sisältää tapahtumia kehystäviä määritteitä ja toisaalta korkeintaan noin 1/4 lauseista kytkee tekstin suoraan puhetilanteeseen (ks. liite 4). Lisäksi paikanmääritteet viittaavat useimmiten konkreettisiin kohteisiin (puhujalla P5 tosin selvästi niukemmin kuin puhujilla P44 ja P45), ja tapahtumat etenevät ajassa.

Edellisiä useammin edessä oleviin kuviin viittaavat puhujat P18 ja P43. Kytkeä meneillään olevaan puhetapahtumaan näkyy erityisen selvästi *ja sitten tässä on* -tyyppisinä rakenteina (esimerkit 5.10 ja 5.11).

Esimerkki 5.10: Puhetilannekytköksiä (tulkinta hakasuluissa) **puhujan P18** tekstissä.

- 8) (3.3) en tiää ja sittehän siinä [kuvassa] on (1.0) siihen on tuota (1.4) Vl jelty tuolla [kuvassa] jotai kai hä om piestäny KAsvamaa viljely jotakin (0.7) jotaki SIEmeniä ja ,
- 9) (0.7) siinä [kuvassa] sitte on variksenpoikasta ja mitä (0.5) etsimässä (0.5) nuo POIS sitte ,
- 10) (1.0) sitten tuota ö-ö mt hän ö käy tuolla (1.4) LIIterissä ja etsii jotakin työkaluja sieltä tietysti ja ,
- 11) (0.9) rakentaa RISTin niistä .

Esimerkki 5.11: Puhetilannekytköksiä (tulkinta hakasuluissa) **puhujan P42** tekstissä.

- 12) (1.3) ja SIEllon [kuvassa] (.) arapilaine rakennus takana ei O suomalaine .
- 13) (3.6) siinä [kuvassa] tää sama MIEs kulkee jonnekin ?
- 14) (.) hällä on (.) kaksi sauvua kaina-alossa ?
- 15) ja tuolla-inen (0.8) mt (0.6) vaatemykkyrä .
- 16) (3.6) TÄ-Ässä [kuvassa] hän on laittamassa maahan (.) niin sanottuab VAriksempelätintä .
- 17) (0.5) jota ma-alla käytetään ette-i varikset syö mansikoita .

Puhujat P18 ja P42 käyttävät siis usein suoraan kuviin viittaavia pronomineja *tässä* ja *siinä* sekä pronominaalisia adverbeja *tuolla* ja *siellä* anaforisina sidoksina ilman aiemmin määriteltyä korrelaattia (ks. Hakulinen ja Karlsson 1995, 313). Viittauksille ei näissä tapauksissa löydy muuta tarkoitetta kuin jokin kontekstiin liittyvä paikka, luontevimmin edessä oleva kuvamateriaali. Näissä teksteissä tapahtumia kehystäviä ilmauksia esiintyy korkeintaan noin puolessa lauseista. Koska tapahtumien etenemistä kuvaavia ajanilmauksia on vähän ja paikanmääritteetkin viittaavat harvoin konkreettisiin paikkoihin, kertomuskehys jää väljäksi.

Puhujien P1 ja P43 tekstit kytkeytyvät vahvasti puhetilanteeseen ja kertomuskehys jää hataraksi. Näissä teksteissä vähintään 3/4 lauseista joko viittaa suoraan edessä oleviin kuviin (*tuossa*, *tässä*) tai sisältää *ja tässä on sitten* -tyyppisiä ja muita jatkavia rakenteita (esimerkit 5.12 ja 5.13).

Esimerkki 5.12.: Puhetilannekytköksiä (tulkinta hakasuluissa) puhujan P43 tekstissä.

- 1) *mt hhh niin siinä [kuvassa] on (.) tämmonen UKko joka ,*
- 2) *(1.7) joka tekee h-m (.) mitä se nyt TEkee siinä [kuvassa] .*
- 3) *(1.2) sil on jokuh KAUBa KÄdessä tämä YKKös hm ?,*
- 4) *(1.2) sama ukko on täällä [kuvassa] sitten (1.3) ajattelee (1.9 ot mt) kaikkia:h ,*
- 5) *(2.1) siinä [kuvassa] on VThanneksia siinä [kuvassa] on (0.6) kurpitsoja ?,*
- 6) *(1.1) onko siinä [kuvassa] TOMaattia ja ,*
- 7) *(2.0) se oli se TOine ja sitte KOLmas on ?,*
- 8) *(1.2) siinä [kuvassa] on (1.5 ot mt) LINnut nokkii JYviä ja .*
- 9) *(2.1) ja mies SAma mies kävelee tässä [kuvassa] ,*

Esimerkki 5.13: Puhetilannekytköksiä (tulkinta hakasuluissa) puhujan P1 tekstissä.

- 8) *(0.8) ja tuossa [kuvassa] on tuota (1.3) minä EN näistä saa SELvää mikä ihme ,*
- 9) *(1.4) pilv(h)en r(h)eunalla (0.6) on tuolla [kuvassa] niinku SIELL+on ?,*
- 10) *(1.2) mi:tähän sunka siin [kuvassa]+on jotain ?,*
- 11) *(.) ihan+ku olis KASviks(h)ia t(h)ossa [kuvassa].*
- 12) *t: yhm-m ?*
- 13) *(0.9) p: ja tässä [kuvassa] on sitte (.) jotain LINTuja ?,*
- 14) *(1.1) ja tuolla [kuvassa] on (0.9) Isompi lintu ja se KATselee ja ihmettellee niitä nuo (0.6) ilmeises(h)ti i(h)han ku K(H)ESkustelisivat tuos [kuvassa] ,*
- 15) *(0.6) tuossa [kuvassa] sillä on (0.6) joku HANko t(h)uossa [kuvassa] (0.5) tai SEIväskiiv (0.5) kainalossaan ja ?*
- 16) *(.) kulkee harppii eteenpäin siin [kuvassa] ja ?,*
- 17) *(.) tuossaba [kuvassa] se tota iskeem MAAban .*
- 18) *0.8) ja SIinä ((kuvassa)) sill+on (.) asetettu (0.5) joku niinku PELätin tohon (0.5) viereen sit se KATsoo v(h)ielä että o(h)nk+se h(h)yvän n(h)äköne he he .*
- 19) *(0.9) ja TUOSsa ((kuvassa)) se vielä TIRkistellee tuota (0.7) PElätintä siellä ja ?*

Puhujien P43 ja P1 teksteissä esitettyjen tapahtumien ajallisaikallista kehystä rakentavia ilmauksia esiintyy vain alle puolessa lauseista, ja kaiken kaikkiaan ne esittävät sängen staattisia tilanteita. Esimerkiksi puhuja P1 kuvaa, että miehellä *on veitsi kääjessä* ja *banko kainalossaan*, että *jotakin on pilven reunalla* tai

että pelätin *on asetettu tohon viereen*. Ajani ilmauksista ainoastaan *vielä* (esimerkki 5.13, rivit 18 ja 19) viittaa kuvattujen tapahtumien ajalliseen jatkumoon. Lisäksi verbien perfektimuodot riveillä 18 (P1 ja *SIINä sill+on (.) asetettu (0.5) joku niinku PELätin*) ja 20 (P1 *nyt se on tota (.) KAAAtunu*) viittaavat tapahtumien ajallisiin suhteisiin, mutta kertomuksen maailman aikaulottuvuus jää silti epämääräiseksi.

Kertomuksen maailman aika- ja paikkakehyksen tiiviys vaihtelee siis tekstistä toiseen. Vaikka valtaosa lauseista sisältäisi kertomuskehystä rakentavia ilmauksia, kaikki puhujat myös sitovat tekstinsä tutkimushetken aikaan ja/tai edessä olevaan kuvamateriaaliin, kuten esimerkissä 5.9 puhuja P44 (P44 *ja: tässä on nyt tämä SARjakuvasankari*). Samalla tavalla tekstinsä aloittivat puhujat P45 (P45 *no nyt tässä (.) kertoa pitäis SEMmosta että*) ja P5 (*no Mitäs mä nyt KERTOisin että ,*). Puhujien P44 ja P5 muut *nyt*-ilmaukset (P44 *kuinka sitä nyt SAnotaankaan ; P5 mitäs kaikkea SIIN nyt onkaa .*) sisältyvät rakenteisiin, joilla teksti kiinnittyy puhetilanteeseen: puhuja katselee juuri yhtä tiettyä kuvaa ja puhuu siinä esitetyistä olioista ja tapahtumista. Tämä ilmenee myös kuviiin viittavien deiktisten lisämääritteiden käyttönä, kuten ilmauksessa *tosta pellostä* (esimerkki 5.9, rivi 3).

Kertomuskehysten tiiviys on siis suhteessa siihen, kuinka paljon puhuja on käyttänyt sellaisia rakenteita, jotka kytkevät tekstin puhetilanteeseen. Jatkavia ilmauksia, kuten *tässä sitten, siin nyt, sit täällä, sitte tuolla*, on kaikissa teksteissä mutta useammin sellaisissa teksteissä, joiden kertomuskehys on väljä tai hatara. Tämä taas näyttää liittyvän siihen, kuinka varman tulkinnan puhuja on esittänyt. Puhujien P5, P44 ja P45 tulkintaa pidin varmana (ks. s. 76). Heidän teksteissään ei ilmene juurikaan jatkavia rakenteita, ja heidän kertomustensa ajallisaikallinen kehys on tiivis. Puhujien P1, P18, P42 ja P43 esitystä taas pidin epävarmana (ks. s. 76). Näillä puhujilla on ongelmia orientoitua joko kertomuksen henkilöihin tai hahmottaa kuvissa esitettyjen tapahtumien välisiä suhteita (ks. s. 76—77). Siksi heidän tekstinsä ovat edellisiä selvästi tiukemmin ‘kiinni puhetilanteessa’, ja heidän rakentamansa kertomuskehys on korkeintaan väljä.

5.1.2.2. Tekijäosallistujat

Puhetilanne heijastuu suoraan myös tapaan, jolla puhujat identifioivat osallistujat ja viittaavat heihin tulkinnan edetessä. Puhujan P1 teksti alkaa osallistujaviittauksilla *minä ja teille*; puhuja valitsee siis muodollisen puhutavan eli teitittelee vierasta tutkijaa (ks. esim. Eggins 1994, 65—66). Sarjakuvan päähenkilön hän määrittelee ensimmäisellä kerralla käyttäen pronominia *se* (P1 *no TUOssa se niinku on . ;* ks. esimerkki 5.7, rivi 2). Tällainen valinta tarinan alussa voi johtua siitä, että puhuja viittaa juuri äsken puheena olleeseen henkilöön (Laury 1998; Seppänen 1998, esim. 45), tässä tapauksessa tehtävän ohjeenannon aikana esiteltyyn sarjakuvahahmoon. Tehtävänantoon viitanee myös se, että hetken päästä puhuja P1 nimeää päähenkilön *sarjakuvamieheksi* (P1 *no siinä tuo (1.1) pp sarjakuvamies on tuolla*), johon hän tekstin edetessä viittaa yksinomaan pronomiinilla *se*.

Se-pronominilla puhuja viittaa kuitenkin myös muihin osallistujiin, etenkin lintuihin ja pelättimeen. Paikoin päähenkilön ja lintujen erottaminen toisistaan onkin vaikeaa (yllä esimerkissä 5.13 rivillä 14).

Puhujalle P18 päähenkilön tarkka nimeäminen näyttää olleen kertomuksen aloittamisen kynnyksikysymys (esimerkki 5.14, ks. myös s. 77):

Esimerkki 5.14: Tarinan päähenkilön identifiointi puhujan P18 tekstissä.

- 5) *p: mikä siel sitte tämä tämmöne tuttu tuttu kuva muttah tuo ööh (1.0) herran tai he he:: (.) hermännin Nimi on MIkä se tämä o .*
- 6) *t: sillei o mitään väliä .*
- 7) *p: jaa (.) nii kum mie MUIStan tämän oon nähny tämän (1.2) tai TIEdän tämän Nimenki mutta minä (0.9) hjoka tapauksessa nii hänen (1.4) tai kii tai siis öö kuvittelee (0.6) ruokaa kovasti sii HEDelmiä etupäässä ,*

Puhujalle P18 ei kelvannut hänen ensiksi mainitsemansa *herra hermanni*, vaan hän kysyi päähenkilön nimeä tutkijalta. Tutkija on vastanut vähättelemällä tarkan nimen merkitystä (*t: sillei o mitään väliä*), mutta puhuja on yrittänyt vielä muistaa oikean nimen. Hetken kuluttua hän on luovuttanut ja aloittanut kertomuksensa, jonka edetessä hän on viitannut päähenkilöön etupäässä pronomiinilla *hän*.

Muut puhujat määrittivät päähenkilön heti tekstin alussa joko *mieheksi, ukoksi, sarjakuvasankariksi* tai *kaveriksi*. Myös viittaukset tarinan muihin keskeisiin osallistujiin – lintuihin ja variksenpelättimeen – ovat selkeitä. Pronominiviittaukset tarinan edetessä ovat kaiken kaikkiaan yksiselitteisiä, ja monet toistavat viittaukset sellaisinaan, synonyymein tai hypero- ja/tai hyponyymein (*linnut<>varikset; variksenpelättimen<>pelätin*). Viittauksen tarkkuutta on kaikissa teksteissä lisätty käyttämällä erilaisia deiktisiä ja muita lisämääritteitä (*tämä mies; sama mies, tuommosen pelätin, ne linnut*). Juuri lähelle viittaavien deiktisten määritteiden (*tämä, tuommonen, tuo*) yleisyys osoittaa, että puhujat – vaikka olisivatkin pyrkineet noudattamaan annettua ohjetta – ovat koko ajan olleet tietoisia siitä, että he esittävät tekstiänsä läsnäolevalle tutkijalle, joka samanaikaisesti näkee kuvat (ks. Laury 1995, 59; Etelämäki 1998, 77). Erityisen selvästi puhetilanne, kuvien katselu tutkijan kanssa, on läsnä teksteissä, joissa osa osallistujaviittauksista tapahtuu käyttämällä kuvissa esitetyihin olentoihin tai asioihin kohdistuvia korrelaatittomia deiktisiä pronomineja (puhujien P1 ja P18 tekstit). Tämä käy ilmi liitteessä 4 esitetystä analyysistä.

5.1.2.3. Teot ja tapahtumat

Kertomuksen maailmaa rakentavan ajallisaikallisen kehyksen suhteellinen tiiviys tai hataruus (ks. kappale 5.1.2.1.) liittyy yhteen myös sen kanssa, millaisia prosesseja eli tekoja ja tapahtumia puhujat ovat tekstissään kuvanneet. Jos kertomuskehys on tiivis, kuten puhujilla P44 ja P45, teksti sisältää pääasiassa tarinan pääosallistujan (päähenkilön; *kaverin, sarjakuvasankarin*) mentaaliin ja

materiaalisiin tekoihin viittaavia ilmauksia. Nämä puhujat kuvaavat, mitä päähenkilö havaitsee (*huomaa, näkee*) ja ajattelee (*ajattelee, kuvittelee, keksii*) kertomuksen maailmassa (ks. liite 4). Selvästi suurin osa päähenkilön prosesseista on transitiivisia (*hän kylvää siemeniä, rakentaa pelättimen, huitoo variksia*), ja puhujat käyttävät siksi useammin transitiivilauseita kuin intransitiivilauseita, joilla he kuvaavat osallistujien muuta toimintaa (*lentää lintuja, hän lähtee, hän menee*). Eksistentiaalilauseitten ja suhdelauseitten (*olla-rakenteitten*) osuus on molemmissa teksteissä alle viidenes kaikkien lauseitten määrästä. Kumpikin puhuja viittaa vain kerran omaan puhumiseensa, mikä myös kuvastaa sitä, että puhujien kuvaamat prosessit 'sijoittuvat' pääasiassa kertomuksen maailmaan.

Myös puhujan P5 tarinan kehys on tiivis, mutta hän – kuten myös puhuja P18, jonka tekstiin kertomuksen maailma alkaa rakentua nimittämisiongelman ratkettua (ks. s. 82) – kuvaa pääasiassa päähenkilön (*miehen, herra hermannin*) materiaalisia tekoja transitiivilausein (*kylvää siemeniä, hakee tarpeita, rakentaa pelättimen, huiskii lintuja*). Näiden puhujien teksteissä eksistentiaali- ja suhdelauseiden osuus on pieni, jopa pienempi kuin puhujien P44 ja P45 teksteissä, ja kaikki *olla-rakenteet* ovat puhujien esittämiä kysymyksiä (ks. liite 4). Puhujan P18 ilmaiset mentaaliset prosessit viittaavat hänen omaan kognitioonsa (*tiedän, muistan, olen nähnyt*), mutta suurin osa molempien puhujien käyttämistä lauseista viittaa päähenkilön materiaalisiin tekoihin ja siten kertomuksen maailmaan.

Puhujien P42 ja P43 tekstien kertomuskehysten suhteellinen väljyys/hataruus heijastuu myös tekstissä esitettyjen prosessien laatuun. Molempien puhujien tekstissä osallistujien olemassaoloa, omistussuhteita, laatua tai sijaintia ilmaisevien *olla-rakenteiden* määrä on liki yhtä suuri kuin leksikaalisten verbien avulla kuvattujen prosessien määrä (ks. liite 4). Erityisen suuri on suhdelauseiden osuus, liki puolet lauseiden kokonaismäärästä. Puhuja P42 kuvailee kuvissa esitettyjä osallistujia (P42 *SIT TÄ-Ässä hän o HIRveen tyytyväisen NÄköinenh ? ; ne on Ihan ku KORppia MUSTia ja SUURia . ; ja tässä (.) pelätin ov valmis .*) ja puhuja P43 niiden sijaintia (P43 *sama ukko on täällä sitten , neh varikset tai LINnut nin ne on (0.6) SEURaavassa kuvassa ne on sitten sen (1.4) variksempelättimenh (0.5) päällä istuu yks ja ? ,*). Kertomuksen maailmaan sijoittuvat päähenkilön materiaaliset teot ja käyttäytyminen. Puhuja P42 kuvaa pääasiassa intransitiivilausein sitä, kuinka päähenkilö *kulkee* ja *katselee*. Puhujan P43 tekstissä päähenkilön prosessit ovat enimmäkseen transitiivisia (P43 *sitten hän (1.5) käy SISällä ja tuo jotain TARvikkeita ? (0.7) mukanaan ? ja:h hän laittaa tommosen RISTikon ? ,*) joten hän käyttää useammin transitiivilauseita kuin puhuja P42.

Puhujan P1 kaikista lauseista puolet on eksistentiaali- tai suhdelauseita (ks. liite 4). Hän kyselee, mitä kuvissa on (P1 *mi:tähän sunka siin+on jotain*) ja luettelee osallistujia (P1 *ja tässä on sitte (.) jotain LINTuja ? , (1.1) ja tuolla on (0.9) Isompi lintu*). Hän myös kuvaa, että päähenkilöllä *on veitsi* ja arvelee, että *joku sellainen sillä on*. Osallistujien käyttäytymistä tai toimintaa puhuja P1 kuvaa niukasti: päähenkilö pääasiassa *katselee* ja *tirkistelee* tai osallistujat liikkuvat (*kulkee harppiä, lentää*) paikasta toiseen. Prosesseista vain kaksi on transitiivisia (P1 *tuossaba se tota iskeem MAahan . (0.8) ja SIInä*

sill+on (.) asetettu (0.5) joku niinku PELÄtin tohon (0.5) viereen). Kaiken kaikkiaan siis kertomuksen maailmaan viittaavia tapahtumia on puhujan P1 tekstissä vähän verrattuna lauseisiin, jotka kytkevät tekstin puhetilanteeseen.

Ikäverrokkien tekstien kuvaamien olosuhteiden, osallistujien ja prosessien laadun vaihtelun mukaan teksteihin hahmottuu siis erilaatuisia maailmoja. Kun puhuja on rakentanut tiiviin kertomuskehysten ja kun hän kuvaa pääosallistujan materiaalisia ja mentaalisia tekoja, tekstiin syntyy kertomuksen maailma. Puhuja ikään kuin 'irtautuu' tutkimustilanteesta – puhetilanteen ajasta, edessä olevasta kuvamateriaalista ja dialogista läsnäolevan tutkijan kanssa – ja palaa siihen takaisin tarinan tultua valmiiksi. Kun puhuja kuvaa suuremmassa määrin kuvissa esitettyjen olioitten olemassaoloa tai sijaintia, kertomuskehys on hatarampi, ja teksti on 'tiukemmin kiinni' siinä maailmassa, jossa puhuja tutkimushetkellä on ollut.

5.1.3. Tekstien rakenne

Edellä esitetyn perusteella lienee jo odotettavissa, että myös tekstien temaattinen rakenne ja koherenttisuuden aste vaihtelevat sen mukaan, millaisella perusotteella puhuja on tehtävään tarttunut ja kuinka hänen tulkintansa on sujunut. Tämä näkyy siinä, millaisia temaattisia kokonaisuuksia teksteistä on löydettävissä, millaisin sidoksin ne liittyvät toisiinsa ja kuinka teemojen ja sidosten vaihtelu jäsentää kertomuksen skemaattista kokonaisrakennetta.

Tässä työssä tutkin tekstien temaattista rakennetta osallistujateemojen avulla (ks. kappale 4.4.2.2.) ja tarkastelin, muodostuuko tekstiin pääteema ja millaisia mahdollisia sivuteemoja puhujat ovat rakentaneet. Puhujien tapaa merkitä näiden temaattisten kokonaisuuksien rajoja tarkastelin sekä kieliopillisten sidosten että prosodisten merkkien avulla, ja selvitin myös sitä, käyttivätkö puhujat erilaisia sidoskeinoja temaattisten kokonaisuuksien sisällä kuin näillä rajapaikoilla. Näin saatua tietoa käytin hyväkseni tutkiessani, hahmottuuko teksteihin skemaattinen tapahtumakokonaisuus, koherentti tarina. Tämän analyysin olen esittänyt liitteessä 5 ja tuloksen, tekstien sidoksisuusprofiilit, olen tiivistänyt taulukkoon 12 seuraavalle sivulle. Kun aiemmista kappaleista esitin suhtautumis- ja tapahtumaprofiilien muodostamisen periaatteet erillisissä alakappaleissa, sidoksisuusprofiilien kuvaaminen käy parhaiten niin, että tarkastelen valitsemiani tekstuaalisia piirteitä yhdessä kappaleessa rinnakkain.

Taulukko 12: Ikäverrokkien tekstien rakenne

Sidoksisuusprofiilit	Puhujat
A: Pääteemana on pääosallistuja. Teemojen ja sidosten vaihtelu jäsentää koherenttia skemaattista tarinaa miehestä ja hänen teoistaan.	P5, P44, P45
B: Pääteemana on pääosallistuja. Orientoitumisjakson jälkeen teemojen ja sidosten vaihtelu jäsentää koherenttia skemaattista tarinaa miehestä ja hänen teoistaan.	P18, P43
C: Pääteemana on pääosallistuja, ja puhuja esittelee myös osallistujia, joista ei tule teemoja. Teemojen vaihtelu on runsasta, mutta <i>ja</i> -sidosten runsaus tekee tekstin alkuosasta luettelon. Tekstin loppuosan episodimaisen jakson pääteemana on pääosallistuja.	P42
D: Pääteemana on pääosallistuja. Teemojen vaihtelu on runsasta, mutta puhuja esittelee myös osallistujia, joista ei tule teemoja. <i>Ja</i> -sidosten runsaus sekä elliptisten ja muiden sidosten niukkuus tekevät tekstistä toisistaan riippumattomien asioiden ja tapahtumien luettelon.	P1

Kun puhuja on pyrkinyt noudattamaan annettua ohjetta (muodostaa kertomus), hän on luonut tekstiin kertomuksen maailman ja kuvaa, mitä osallistujat havaitsevat, ajattelevat ja tekevät siellä toisilleen. Tällaiset tekstit (puhujien P5, P44 ja P45) rakentuvat skemaattisiksi kertomuksiksi päähenkilöstä ja hänen teoistaan (sidoksisuusprofiili A taulukossa 12 yllä). Suurimmassa osassa lauseita teemana on päähenkilö, ja tämän pääteeman puhujat ovat merkinneet usealla tavalla. Puhujat ensinnäkin viittaavat päähenkilöön ensiesittelyn jälkeen pronomineilla (P5 *toi mies* (.) *kylvää SIEmeniä ja ? (1.1) ja sitten SE km (0.6) kuvittelee et ; P44 *ja: tässä on nyt tämä SARjakuvasanankari onkohan tämä salttu . (0.8) niin tämä: (.) y-y-kylvää* , ks. myös esimerkki 5.15 alla). Tällaisia viittausketjuja yleisempiä teeman pysyvyyttä ilmentäviä kielenkäytön piirteitä näiden puhujien teksteissä ovat kuitenkin ellipsit. Ellipsin avulla eli jättämällä teamaelementin mainitsematta puhuja osoittaa teeman presupponoiduksi eli edellä annetuksi, oletetuksi (Halliday ja Hasan 1976, 143) (esimerkki 5.15).*

Esimerkki 5.15: Pysyvän teeman tunnusmerkkejä puhujan P45 tekstissä. Ellipsoidit teemat (ja muu ellipsoitu kieliaines) on merkitty Ø-symboleilla; niihin liitetyt alaindeksit osoittavat, mihin tarkoitteeseen (hakasuluissa) ellipsit viittaavat.

- 1) *no nyt tässä* (.) *kertoa pitäis SEMmosta että (1.1) [tämä (0.7) kaveri]₁ istuttaa SIEmeniä MAAban ja ,*
- 2) *(1.2) Ø₁ kuvittelee sitte että minkäm miten ison SAdon hän ((rykäisy)) saa näistä (0.8) siemenistään .*
- 3) *(1.5) mutta yhtä äkkiä hä HUOmaa että (0.7) varikset nokkää hänen siemenet maasta .*
- 4) *(1.4) ja sittemb (.) [tämä (0.7) mies]₂ KEKsii että tehdäänpäs siinä variksempelätij ja ,*
- 5) *(0.8) Ø₂ [pistää]₃ pystyy semmosen PUURistikon ?*
- 6) *(0.9) ja: ja Ø₂ Ø₃ takin siiber ristikkooj+ja Ø₂Ø₃ hatum päähän ,*
- 7) *ja näin on (0.9) valmis tämä (0.7) VARiksempelätin .*
- 8) *(1.1) mut ei siitä ollu paljon Apua [nää varikset]₄ (1.0) menit ym siihen (.) hänen PELättimem päälle (1.1) istumaaj ja nauramaaj+ja Ø₄ syövät Edelleen siemeniä ja .*
- 9) *(1.3) no nyt tämä SUUttuu [tämä mies]₅ ja Ø₅ menee ja (1.1) Ø₅ ottaa kokom (.) PELättimen käteensä ja ,*
- 10) *(0.6) Ø₅ hätistää VARiksia sitten (1.5) sittem POis hänen kasvimaaltaan .*

11) (4.1) *että sem Pitäinen se.*

Päähenkilön lisäksi puhujien P5, P44 ja P45 teksteissä puhutaan myös muista osallistujista, erityisesti linnuista ja variksenpelättimestä, jolloin tekstiin voi syntyä sivuteemoja, kuten yllä esimerkissä 5.15 rivillä 8 (sivuteeman käsitteestä ks. s 57). Teemat vaihtuvat useimmiten yksinkertaisesti niin, että puhuja siirtyy kuvaamaan toisen osallistujan toimintaa. Lisäksi teemojen kehittäminen tapahtuu ketjumaisesti (lineaarisesti) niin, että puhujat esittelevät ensin uuden osallistujan eksistentiaalilauseessa tai kuvaavat näiden ilmestymistä tai valmistumista. Näitä seuraavissa lauseissa juuri esitellyt osallistujat ovat sitten teemoina (esimerkit 5.16 ja 5.17) (ks. Eggins 1994, 303—305).

Esimerkki 5.16: Sivuteemoja muodostavia ketjuja puhujan P44 tekstissä. Uuden osallistujan esittely ja sitä seuraava teema on alleviivattu.

- 3) (1.6) *ja sitten kun hän (.) lähtee sieltä POIS nin hän huomaa et aHAA et muillakin on MIElenkiintoa sin (.) sinne lentää LINTuja ?*
- 4) (1.1) *jotka kuopsuttavat ja heti löytävät ä nuos noita SIEMeniä ?*
- 5) (1.5 *ot mt*) *ja sitten salttu ajattelee että (.) NO sejän on olemassa semmonen (1.3) h:arakamPElätin vai variksempelätin kuinka sitä nyt s.Anotaankaan ja (.) jah rakentaa semmosen sinneh (1.5) kasvimaalle ?*

Esimerkki 5.17: Sivuteeman muodostava ketju puhujan P45 tekstissä. Uuden osallistujan esittely ja sitä seuraava teema on alleviivattu.

- 7) *ja näin on (0.9) valmis tämä (0.7) VAriksempelätin .*
- 8) (1.1) *mut ei siitä ollu paljon Apua nää varikset (1.0) menit ym siihen (.) hänen PELättimem päälle (1.1) istumaaj ja nauramaaj+ja syövät Edelleen siemeniä ja .*

Temaattisen kehittelyn (uuden teeman tuominen tekstiin ja sen jatkaminen) kielelliset keinot näkyvät näissä teksteissä myös sidostyyppien vaihteluna. Kun puhujat kuvaavat saman osallistujan tekoja, lauseet liittyvät toisiinsa pääasiassa erilaisilla *ja*-sidoksilla. Se, että kuvatut tapahtumat liittyvät läheisesti toisiinsa, käy ilmi erityisesti siitä, että puhujat käyttävät tyypillisesti *ja*-konnektoria ja elliptistä sidosta (ks. Kalliokoski 1989, 165). Kun teema sitten vaihtuu, vaihtuu myös sidostyyppi. Kun puhujat samalla vaihtavat myös tapaa, jolla he viittaavat osallistujiin, tekstin skemaattinen rakenne jäsentyy myös kuulijalle. Teeman jatkuessa osallistujiin on viitattu pääasiassa pronomineilla tai sitten osallistujat on presupponoitu (ks. edellä s. 85), kun taas osallistujaviittausten toistaminen tai osallistujien uudelleen nimeäminen kertoo siitä, että tarinan juoni etenee (esimerkki 5.18 seuraavalla sivulla).

Puhujan P5 tekstissä erottuvat erityisen selvästi komplikaatiojaksot (*mutta*-sidokset), ja tarinan skemaattinen rakenne toteutuu kaiken kaikkiaan prototyyppisesti (ks. kappale 4.4.2.2.). Orientaatiojaksoa (*mies kylvää siemeniä ja kuvittelee et...*) seuraa tarinan juonen käynnistävä ongelma (komplikaatio: *mut sitte meneeki jo linnut...*), joka täytyy ratkaista (resoluutio: *mies hakee tarpeita ja...*). Koska ensimmäinen ratkaisu ei tuottanut toivottua tulosta (komplikaatio: *mut ei linnut*

siitä mitään välitä...), on asialle tehtävä jotakin muuta (resoluutio: mies tietysti suuttuu ja menee ja...). Kun puhuja vielä päättää tarinansa lopetuslausekkeella, on teksti tiivis ja looginen kokonaisuus; koherentti kertomus.

Esimerkki 5.18: Teeman ja/tai sidostyyppin vaihtuminen jäsentää tarinan skemaattista rakennetta puhujan P5 tekstissä. Tarinan juonta eteenpäin vievät teemat on tummennettu ja muut rajamerkit alleviivattu. Ellipsoidut teemat (ja muu ellipsoitu kieliaines) on merkitty Ø-symboleilla; niihin liitetyt alaindeksit osoittavat, mihin tarkoitteeseen (hakasuluissa) ellipsis viittaavat.

1) <i>p: no Mitäs mä nyt KERTOisin että ,</i>	
2) <i>tä toi mies (.) kylvää SIEMeniä ja ?</i>	ORIENTAATIO
3) <i>ja sitten SE km (0.6) kuvittelee et miten (.) paljon siinä sitte KASvaa niitä .</i>	
4) <i>(2.0) tomaattia ja (.) hernettä ja kurpitsaa ja (1.9) mitäs kaikkea SIIN nyt onkaa_</i>	
5) <i>(0.9) mut sitte meneeki jo [LINnut]1 menee ja Ø1 syö siitä siemeniä ja ?</i>	KOMPLIKAATIO 1
6) <i>[mies]2 hakee tuolta TARpeita ja Ø2 laittaa (0.9) semmosen MIkä se on VARiksenPELätin .</i>	RESOLUUTIO 1
7) <i>(.) Ø2 [laittaa]3 sen PUUN siihen ja ?,</i>	
8) <i>(0.6) Ø2 Ø3 PYSyyn semmosen RISTipuun ja Ø2 Ø3 (0.9) sen päälle sitte HAtuj jah takin ja_</i>	
9) <i>(1.9) mutta ei LINnut siitä mitään välitä [ne]4 vaan LENTää sinne (2.6) mt sev variksenpelättimen PÄÄLle ja .</i>	KOMPLIKAATIO 2
10) <i>(.) Ø4 syövät siemeniä s (.) jatkuvast_</i>	
11) <i>(.) th [mies]5 tietysti SUUTtuu ja ?</i>	RESOLUUTIO 2
12) <i>(0.9) Ø5 menee ja ottaa semp KEpin siitä MAASTa ja ?,</i>	
13) <i>(0.7) Ø5 alkaa huiskimaan niitä lintujap+ ,</i>	
14) <i>PAREmmi mä en osaa .</i>	CODA
15) <i>t: oikein hyvä</i>	
16) <i>p: hbe be</i>	

Tekstin rakentuminen skemaattiseksi kertomukseksi on ymmärrettävästi ongelmallista, jos orientoituminen kertomuksen maailmaan tuottaa vaikeuksia (sidoksisuusprofiili B taulukossa 12 yllä). Puhujien P18 ja P43 tarinan orientaatiojakson ongelmat (P18 *mikä siel sitte tämä tämmöne tuttu tuttu kuva muttah tuo ööh (1.0) herran tai he be: (.) hermannin Nimi on MIkä se tämä o . ; P43 mt hbb niin siinä on (.) tämän UKko joka ,(1.7) joka tekee h-m (.) mitä se nyt TEkee siinä .)* ratkeavat kuitenkin niin, että molempien tekstiin jäsentyy skemaattinen kertomus miehestä ja hänen teoistaan. Puhuja P18 tyytyy siihen, että päähenkilön nimi jää tarkentamatta (P18 *jaa (.) nii kum mie MUIStan tämän oon nähny tämän (1.2) tai TIEdän tämän Nimenki mutta minä (0.9) hjoka tapauksessa nii hänen*), ja puhuja P43 ‘paikkaa’ orientaatiojaksosta puuttuvan prosessikuvauksen oivallettuuan, mistä ensimmäisessä kuvassa olikaan kysymys (P43 *ai JUU hänellä on (.) siellä (.) hän KYLVää täällä ENSimmäisessä o-os , (1.3) joo minä nyt vasta huomasiin et se on kylvöHOMma siinä ,).* Muutoin heidän tekstinsä rakentuvatkin laadullisesti samalla tavalla kuin puhujien P5, P44 ja P45 kertomukset.

Myös puhujilla P42 ja P1 oli vaikeuksia orientoitua kertomuksen maailmaan. Heidän tekstuaaliset valintansa muistuttavat toisiaan siten, että

molemmat puhujat esittelevät useita osallistujia, joita he eivät tekstin edetessä lainkaan mainitse uudelleen; niistä ei myöskään tule teemoja (esimerkit 5.19 ja 5.20).

Esimerkki 5.19: Osallistujien luettelointia puhujan P42 tekstissä. Alleviivatuista osallistujista ei tule tekstin edetessä teemoja.

- 1) *p: ((ryiskekyä)) (2.0) si-inä on KUva-ah,*
- 2) *(1.9) tuommoneh hauskana näköinen UKkob (.) kulkeeh (1.1) tuommone-eh SEmenttil LAsa kädessä.*
- 3) *(0.5) mutta TÄÄL o-om MERkit niin+ku hä-än JU-Oksis tätä-ä rataa.*
- ...
- 7) *(0.6) ja TÄs onh HEdelmäKORI-i?*
- 8) *(0.9) jossa onk kurpitsaah panaaniah porkkanaah (0.8) lektivibanneksiä ja tämä lienee tomaattih.*
- ...
- 14) *(.) hällä on (.) kaksi sauvvaa kaina-alossa?*
- 15) *ja tuolla-inen (0.8) mt (0.6) vaatemykkyrä*
- ...

Esimerkki 5.20: Osallistujien esittely-yrityksiä ja luettelointia puhujan P1 tekstissä. Esittely-yritykset on tummennettu. Alleviivatuista osallistujista ei tule tekstin edetessä teemoja.

- 8) *(0.8) p: ja tuossa on tuota (1.3) minä EN näistä saa SELvää mikä ihme,*
- 9) *(1.4) pilv(h)en r(h)eunalla (0.6) on tuolla niinku SIELL+on?,*
- 10) *(1.2) mi:tähän sunka siin+on jotain?,*
- 11) *(.) iban+ku olis KASviks(h)ia t(h)ossa.*
- 12) *t: yhm-m?*
- 13) *(0.9) p: ja tässä on sitte (.) jotain LINTuja?,*
- 14) *(1.1) ja tuolla on (0.9) Isompi lintu ja se KATselee ja ihmettellee niitä nuo (0.6) ilmeises(h)ti i(h)han ku
K(H)ESkustelisivat tuos,*
- 15) *(0.6) tuossa sillä on (0.6) joku HANko t(h)uossa (0.5) tai SElväskiiv (0.5) kainalossaan ja?*
- 16) *(.) kulkee harppiä eteenpäin siin ja?,*
- ...

Uusien osallistujien esittely kuuluu tyypillisesti kertomuksen orientaatiojaksoon; siinä kuvataan tarinan henkilöt ja tapahtumien käynnistymistä edeltävä tilanne (esim. Labov 1977, 363). Puhujien P1 ja P42 teksteissä tämä kuvailu *olla*-rakentein kuitenkin jatkuu vielä silloinkin, kun muut puhujat ovat alkaneet kuvata päähenkilön tekoja (ks. liite 5). Lisäksi molemmat puhujat (P42 ja P1) käyttävät valtaosin *ja*-sidoksia, joiden avulla he luettelivat kuvissa näkemäänsä asioita (vrt. Kalliokoski 1989, 131).

Heidän tekstiensä sidoksisuusprofiili on kuitenkin erilainen. Vaikka puhujan P42 tekstin alkuosa on toisistaan irrallisten osallistujien luettelo (esimerkki 5.19 yllä), tekstin loppuosaan rakentuu episodi, joka kertoo, kuinka mies on rakentanut pelättimen ja mitä seuraa siitä, että pelättimestä ei ollutkaan apua (sidoksisuusprofiili C). Temaattisesti episodin osat eivät erotu selkeästi, sillä puhuja kuvaa pääasiassa päähenkilön tekoja. Sen sijaan rakenne-elementit erottuvat toisistaan sidostyyppin vaihtumisen ja taukojen keston perusteella.

Puhuja käyttää *sitten*-sidosta vain episodin osien rajoilla, ja rajoilla myös tauot ovat selvästi pitempiä kuin episodin osien sisällä (esimerkki 5.21).

Esimerkki 5.21: Episodimainen jakso puhujan P42 tekstin lopussa. Episodin osien rajoja osoittavat elementit on alleviivattu.

- 16) (3.6) TÄ-Ässä hän on laittamassa maahan (.) niin sanottuab **ORIENTAATIO**
VARiksempelätintä.
- 17) (0.5) jota ma-alla käytetään ette-i varikset syö mansikoita .
- 18) (1.6) ja tässä (.) pelätin ov valmis ,
- 19) siin on VANba JAkku ?
- 20) (.) HAttu PÄÄssä ?
- 21) (0.5) ja hän HY-Yvin tyytyväisen-ä katselee sitä .
- 22) (3.5) no TÄssä hä-n sitte katselee asuntonsa AKkunasta ? **KOMPLIKAATIO**
- 23) (0.8) näkee sen tek-emänsä variksempelättime:n .
- 24) (0.7) ja (.) LInnut on ku KOTona-an sen pelättimen (.) VIEressä ja päällä .
- 25) (7.7) TÄssä häm menee sitte sen (.) variksempelättimen luokse-e . **RESOLUUTIO**
- 26) (1.2) ja kuinka se ON ?
- 27) se on niin ku KAAtumaisillaan ,
- 28) (0.5) ja lintu ihmettelee vieressä .
- 29) (1.2) ja TÄssä hän SUUtahtaab (.) koska siit ei ollu Apua ?
- 30) (0.7) Ottaa seipäästä KIInne ,
- 31) (.) vie koko PELättime-em POIs ?
- 32) (.) ja linnuth (1.0) LInnut lentävät ja ihmettelevät ympärillä .
- 33) t: kiitos ?

Puhujan P1 tekstissä esitetyille asioille ja tapahtumille ei sen sijaan hahmotu loogisia yhteyksiä sen paremmin sisällöllisesti kuin tekstuaalisestikaan. Tekstin temaattinen rakenne on hajanainen, vaikka suurin osa lauseista koskeekin *sarjakuvan* sankaria. Hajanaisuus johtuu siitä, että puhuja esittelee useita osallistujia, joista ei tule tekstin edetessä teemoja ja siitä, että teemat vaihtuvat tiuhaan. Koska puhuja käyttää runsaasti *ja*-sidoksia mutta ei juurikaan elliptisiä ja muita asioita yhteen sitovia sidoksia, teksti on pääosin toisistaan riippumattomien asioiden ja tapahtumien luettelo (sidoksisuusprofiili D, taulukko 20, ks. myös liite 5).

5.1.4. Valintojen jatkumoina

Puhujan suhtautuminen kertomistehtävään näyttää siis ennustavan sitä, millainen tekstin sisällöstä muodostuu ja miten se rakentuu. Kun puhuja on ohjeen saatuaan aloittanut tehtävän ilman että hänen on tarvinnut esimerkiksi pohtia, mitä kuvat esittävät tai miten hän sarjakuvan päähenkilöä nimittäisi, myös tehtävän jatkaminen ja loppuun saattaminen ovat sujuneet vaivatta. Jos sen sijaan puhuja ei ole ohjeen annon aikana hahmottanut kuvissa esitettyjä olioita ja tapahtumia, hän suhtautuu jatkossakin suoriutumiseensa ja esittämäänsä tekstiin ainakin jossain määrin epävarmasti. Tätä epävarmuutta kuvastaa ensinnäkin se, että puhuja kyselee asioitten laita – joko itseltään tai tutkijalta – ja kommentoi

omaa suoriutumistaan. Lisäksi esityksen epävarmuudesta kertoo tiettyjen modaalistien verbimuotojen (*lienee*, konditionaalimuodot) ja partikkeleiden (*ihanku, niinku, tai, vai*) käyttö. Myös naurahteleminen liittyy usein yhteen modaali-ilmausten kanssa.

Se, miten puhuja on ottanut tehtävän vastaan ja kuinka varmasti hän on kuvia tulkinnut, heijastuu tekstien sisältöpiirteisiin ja rakenteeseen monella tapaa. Edellisissä kappaleissa esitetyt havainnot on mahdollista tiivistää seuraavasti:

Ensinnäkin tulkinnan varmuus ilmenee siinä, millainen ajallispaikallinen kehys tekstissä esitetyille tapahtumille muodostuu. Jos tulkinta on varma ja puhuja 'irrottautuu' puhetilanteesta, tekstiin rakentuu kertomuksen maailma, jota määritellään aikaan (*sitten syksyllä, edelleen, taas*) ja konkreettisiin kohteisiin (*maasta, pelättimen päälle, pellostä*) viittavilla adverbeilla ja adverbiaaleilla. Jos puhujalla on vaikeuksia orientoitua kuvissa esitettyihin asioihin ja siksi 'irrottautua' puhetilanteesta, kertomuskehys jää hatarammaksi. Puhujien käyttämät ajan- ja paikanilmaukset viittaavat silloin suuremmassa määrin suoraan puhetilanteen aikaan ja edessä olevaan kuvamateriaaliin sekä ilmaisevat tehtävän etenemistä (*tässä sitten, tuossa nyt*). Kaikkien puhujien teksteissä puhetilanne on kuitenkin läsnä vähintään kuviin viittaavina deiktisinä lisämääritteinä (*tosta pellostä, tonne yläilmoihin*).

Toiseksi osallistujaviittausten laatu vaihtelee sen mukaan, kuinka varman tulkinnan puhuja on esittänyt. Varmaotteinen puhuja määrittelee kertomuksen maailmaan kuuluvat osallistajat täsmällisesti substantiivein (*mies, linnut, variksenpelätin*) ja viittaa niihin tarina edetessä yksiselitteisin pronominein (*hän, ne, se*), olkoonkin että kaikki puhujat käyttävät myös kuviin viittaavia deiktisiä lisämääritteitä (*tuo mies, nämä varikset, tämä pelätin*). Erityisen selvästi suoraan kuviin viittaavat korrelaatittomat pronominit (*tämä, nämä, tuo*), joiden käyttö näyttää liittyvän kertomuskehysten suhteelliseen hataruuteen. Kun puhuja on epävarmempi, hän myös jättää varauksia tekstiinsä. Sitä kuvaavat *joku*-pronominin eri muodot osallistujaviittausten yhteydessä (*joku semmonen, jotain lintuja, jotakin tarvikkeita, jotain siemeniä*).

Kolmanneksi kuvattujen prosessien jakautumat ovat erilaiset niissä teksteissä, joissa tapahtumat sijoittuvat kertomuksen maailmaan, kuin niissä, joissa tarinan ajallispaikallinen kehys on hatarampi. Kun puhujan tulkinta on varma, hän kuvaa transitivilausein tarinan päähenkilön havaintoja ja ajatuksia (*mies näkee linnut, ajattelee, keksii, että...*) sekä sitä, mitä osallistajat 'tekevät toisilleen' (*mies kylvää siemeniä, rakentaa pelättimen, ajaa linnut pois; linnut syövät siemenet*). Kun puhujan on ollut vaikea orientoitua kuvissa esitettyihin tapahtumiin, hän kuvaa suuremmassa määrin osallistujien olemassaoloa, laatua, omistussuhteita tai sijaintia kuvissa käyttäen *olla*-rakenteita (*tässä on merkit, ne on korppeja, joku sillä on, sama ukko on täällä*).

Neljänneksi skemaattisen tarinan päätteemana on pääosallistuja, kertomuksen maailman päähenkilö, jonka materiaaliset ja mentaaliset teot seuraavat toisiaan ajassa ja loogisin perustein. Kun varmaotteinen puhuja kuvaa

yhden osallistujan tekoja, hän liittää lauseet toisiinsa osoittamalla teeman presupponoiduksi käyttämällä elliptistä sidosta (*kaveri istuttaa siemeniä maahan ja Ø kuvittelee sitten, että...*). Kun hän kuvaa tarinan juonen etenemistä, hän tuo tekstiin hetkeksi uuden teeman ja vaihtaa sidostyyppiä (*mutta ei linnut siitä mitään väliä*). Paluu pääteemaan on myös merkitty: varmaotteinen puhuja toistaa viittauksensa päähenkilöön ja vaihtaa jälleen sidostyyppiä (*ja sitten hän menee kotiinsa*). Tällainen teksti ‘irtoaa’ tutkimustilanteen dialogista puhujan johdantolauseen jälkeen (*ja nyt tässä kertoa pitäisi että*) ja palaa siihen päätöslausekkeen avulla (*sen pituinen se, paremmin mä en osaa*). Kun puhujan orientoituminen kuvien esittämään maailmaan tuottaa vaikeuksia tai ei onnistu lainkaan, hänen tekstinsä ei jäsenny skemaattiseksi kertomukseksi, vaan siinä kuvatut tapahtumat seuraavat toisiaan ilman syy- ja seuraussuhteita. Erityisesti *ja*-sidosten runsaus ja etenkin elliptisten sidosten puuttuminen tekevät tekstistä luettelon.

Viidenneksi edellä esitetyt kielenkäytön piirteet muodostavat jatkumoa. Vaikka olen tiivistänyt tekstien kuvaukset pürrekimpuiksi, profiileiksi, yksittäisten puhujien kielelliset valinnat ovat monivivahteisempia kuin profiilityypin luonnehdinnassa käyttämäni kriteerit. Kullakin puhujalla on siis hallussaan laaja kirjo erilaisia kielenkäytön mahdollisuuksia, joskin jotkin valinnat ovat joillekin heistä tyyppisempiä kuin joillekin toisille. Yhteistä heille on se, että puhutilanne heijastuu kaikkien puhujien teksteihin tehtävässä käytettyyn kuvamateriaaliin viittaavina deiktisinä lisämäärteinä tai yksinäisinä pronomineina.

Puhujien tekstien sijoittuminen profiilityypiluokkiin osoittaa, että pelkästään yhden rekisteripiirteiden perusteella kuva tekstin laadusta – tai puhujan kyvystä käyttää kaikkia kielen resursseja – jää usein himmeäksi Taulukossa 13 erottuu kaksi ääripäätä: Puhujien P44 ja P45 tekstit sijoittuvat profiililuokkaan A tarkasteltiinpa sitten tehtävän haltuunottoa ja toteuttamista (suhtautumisprofiili), tekstin sisältöä (tapahtumaprofiili) tai rakennetta (sidoksisuusprofiili), ja puhujan P1 teksti sijoittuu aina toiseen ääripäähän. Näiden tekstien perusteella kuva olisikin kirkas: varma tulkinta, pääosallistujan mentaalisten ja materiaalistien tekojen kuvaaminen ja selkeästi temaattisesti ja sidoksin merkitty skemaattinen rakenne liittyvät yhteen, sillä toisessa ääripäässä on epävarma selostus, jossa puhuja luetteloit toisiinsa liittymättömiä asioita ja tapahtumia.

Taulukko 13: Puhujien sijoittuminen eri profiilityyppien jatkumoille

Profiilityypit	Suhtautumisprofiili	Tapahtumaprofiili	Sidoksisuusprofiili
A	P45	P45	P45
	P44	P44	P44
	P5	P5	P5
B	P18	P18	P18
	P43	P43	P43
	P42	P42	P42
C	P1		
D		P1	P1

Kuitenkin neljän muun puhujan teksteissä nämä piirteet sekoittuvat. Esimerkiksi puhuja P5 kuvaa varmaotteisesti päähenkilön materiaalisia (mutta ei juurikaan mentaalisia) tekoja ja rakentaa skemaattisen tarinan, jota sidosten ja teemojen vaihtelu jäsentää. Puhujan P18 tekstin sisältö on samankaltainen, mutta sen rakenne on erilainen; tekstiin hahmottuu ensin tehtävää ja päähenkilöä koskevien kysymysten jakso ja vasta sitten itse tarina. Kysyminen jatkuu tarinan edetessäkin, joten esitys on epävarmempi kuin puhujan P5. Toisaalta puhujan P43 tekstin rakenne on samankaltainen kuin puhujan P18 mutta sisältö erilainen, sillä puhujan P43 lauseista suurempi osa viittaa kuvissa esitettyjen osallistujien olemassaoloon tai sijaintiin. Puhujien P43 ja P42 tekstit eroavat siten, että toinen puhuja (P43) on aloitusjaksonsa jälkeen tuottanut skemaattisen tarinan, jonka rakenne-elementtejä teemojen vaihtelu ja sidokset ilmentävät, mutta toisen (P42) tekstiä luonnehtii suuremmassa määrin luettelomaisuus.

Kun näiden tulosten tarkastelun lähtökohdaksi otetaan se, että puhujille oli annettu tehtäväksi kertoa sarjakuvan perusteella tarina kuulijalle, joka ei näe kuvia, A-profiilityyppien kielelliset piirteet takaavat varmimmin sen, että tekstistä todella tulee skemaattinen tarina. Tällöin monologisessa tekstissä ei ole juurikaan epävarmuudesta kertovia modaali-ilmauksia, selvästi suurin osa ajan- ja paikanmääritteistä rakentaa kertomuksen maailmaa, osallistujaviittaukset ovat täsmällisiä, mentaaliset ja materiaaliset prosessit ovat yleisempiä kuin *olla*-rakenteet, tekstiin muodostuu selkeä pääteema ja sidokset ja teemat vaihtelevat systemaattisesti. Kun lähtökohdaksi otetaan tekstin synnyn koko konteksti, on luonnollista, että tehtävässä käytetty kuvamateriaali ja läsnäolevat ihmiset (puhuja ja tutkija) ja heidän vuorovaikutuksensa näkyvät teksteissä. Siten esimerkiksi viittaukset tutkimushetken aikaan tai kuviin viittaavien deiktisten lisämääritteiden käyttö on puhetilannetta heijasteleva, luonnollinen kielellinen valinta, kuten ovat myös tutkijalle osoitetut kysymykset ja kommentit ja tämän vastaukset niihin.

5.2. Afaattisten puhujien kielenkäytön vaihtelu

Afaattisten puhujien tekstien tarkastelu eteni samassa järjestyksessä ja samoin periaattein kuin ikäverrokkien tekstien analyysi. Havaintojen kiteyttäminen erilaisiksi profiileiksi ei ollut kuitenkaan yhtä 'suoraviivaista' kuin ikäverrokkien profiilien määrittely, koska afaattisten puhujien kielen piirteiden vaihtelu osoittautui vieläkin monimuotoisemmaksi kuin ikäverrokkien. Ensinnäkin analyysiin tuli uusia piirteitä siksi, että osa teksteistä on puhujan ja tutkijan dialogeja. Jouduin myös kehittämään kokonaan uusia profiilityyppejä sekä laajentamaan profiilityyppien kriteereitä ja luomaan alaryhmiä, saman profiilin variantteja. Lisäksi tapahtumaprofiileja määriteltessäni jouduin päättämään, että luokittelu perustuu lopulta lähes ainoastaan prosessityyppien jakaumaan.

5.2.1. Puhumisen vaikeus

Puolet afaattisista puhujista (7/15) suoriutui sarjakuvatehtävästä itsenäisesti ja puolet (8/15) tarvitsi tutkijan apua päästäkseen alkuun tai edetäkseen siinä – tai niin ainakin tutkija näyttää tilanteen tulkinneen. Tarkastelen ensin näiden kahden diskurssityypin, monologien ja dialogien, aloitus- ja lopetusjaksoja (ks. liitteet 6a ja 6b) ja sitten tarkemmin niitä kielellisiä valintoja, jotka välittävät puhujan suhtautumista tehtävään ja omaan suoriutumiseensa.

5.2.1.1. Tarinan aloitus- ja lopetusjaksot

Afaattisten puhujien monologeille on tyypillistä, että tarina käynnistyy heti aloituslauseessa (A12 *on ensin (2.6) täällä (1.4) PERhosia (.) taikka tuota (1.4) ö perhosissa KUVia . ; A258 no tää ainaki nyt (2.6) yhm (0.7) se KYLVää jotaki tonne ,*). Lisäksi puhujat päättävät tarinansa useimmiten joko omaa suoriutumistansa arvioivaan (A12 *EN oikeen osaa sanoa ; A303 em+mä nyt oikeen MUUTA osaa selittää siihen*) tai selkeästi tarinan päättymisestä ilmoittavaan ilmaukseen (A128 *NA::in ? jotaki (.) SUUnnillee päin jotaki sinne päi ; A258 no eipä muuta ku että... ; A397 siihen se päätty*).

Kaksi teksteistä alkaa kuitenkin tutkijan puheella, ja molemmissa aloituksissa tutkija antaa vielä tehtävän ohjetta (esimerkit 5.22 ja 5.23).

Esimerkki 5.22: Tehtävän aloitusjakso puhujan A128 tekstissä

- 1) *t: yrittäisittekö KERTOa minulle että MITä tässä tapahtuu .*
- 2) *t: (.) koittakaa kertoa minulle .*
- 3) *(0.6) p: jää se:: se on PELLin ö-ö PIKKU TAVaroita ,* ← tarinan aloitus
- 4) *ö se laittaa pienen TAVaroita ja ?*

Esimerkki 5.23 Tehtävän aloitusjakso puhujan A161 tekstissä

- 1) *t: ja tarina etenee [TÄÄltä ?*
- 2) *p: [se on se on mikäs mikäs toi ny olikaan toi oli (1.2) toi Äljä [be he mikäs* ← tehtävän aloitus
- 3) *t: [y:m ?*
- 4) *t: mt nyt olis TARkotus että KERTositte tästä TARinan sillä tavalla että .h SEMmonenki ihminen joka kuuntelis VAan NAUhaa (.) eikä näkis näitä kuvia .h nii YMMärtäs mitä siinä tapahtuu ,*
- 5) *(2.9) t: et se alkaa tuosta sitte .*
- 6) *(.) p: j::o[o:*
- 7) *t: [yhm ?*
- 8) *(5.2) p: siellä on niinku se (.) niinku se jotain ISTut ISTuttais tossa sitte toi toi on ainaki tossa noi ja ,* ← tarinan aloitus

Esimerkistä 5.22 (rivit 1 ja 2) näkyy, että tutkija on kannustanut puhujaa A128 *yrittämään* ja mitä ilmeisimmin pyrkinyt myös varmistamaan, että puhuja ymmärtää, mitä häntä on pyydetty tekemään. Puhuja näyttää ymmärtäneen tehtävän, koska hän aloittaa kertomuksen heti ohjeen jälkeen (rivillä 3). Puhuja A161 taas on keskeyttänyt tutkijan ohjeen kysyäkseen *äijän* nimeä (esimerkki 5.23 rivi 2). Tutkija ei vastaa kysymykseen vaan antaa palautteeksi hymähdyksen ja jatkaa tehtävänantoa (t: *y:hm ? mt nyt olis TARKotus että...*), ja puhuja hyväksyy ohjeen *joo*-partikkelilla. Sen jälkeen hän aloittaa kertomuksen (rivillä 8). Näin ollen näiden afaattisten puhujien voidaan havaita ottaneen kertomistehtävän vastaan tarkoitetulla ja periaatteessa samalla tavalla kuin ikäverrokki.

Tekstin dialogisuus sinänsä kuvastaa suoraan tilannetta, jossa teksti on syntynyt: sen tuottamiseen on osallistunut kaksi henkilöä, puhuja ja tutkija. Tekstin aloitusjaksoissa tämä ilmenee esimerkiksi tutkijalle suunnattuina kysymyksinä (A4 *nii ne #o-o# eiks+ne hm (2.4) tossa .*) ja kommentteina (A361 *he he .hh nii (5.7) mun täytys niinku TÄLla taval oikeen puhua .*) ja tutkijan vastauksina (A4 t: *nii se alkaa tästä .*) tai vihjeinä puhujalle (puhuja A124; t: *näätteks+te hän on jossaki PUUhissa siellä .*). Kaikki tämän aineiston dialogit eivät kuitenkaan paljastu tekstin aloitusjakson perusteella. Puhujien A252, A266, A275, A349 ja A447 teksti alkaa nimittäin suoraan viittauksilla tarinan henkilöihin tai tapahtumiin, mutta tekstin tuottaminen ei sitten etenekään ilman tutkijan apua. Tämä käy ilmi jäljempänä annettavista esimerkeistä ja siitä, että tekstin lopetusjaksoissa tutkija tulkitsee tai jatkaa puhujan esitystä (esimerkit 5.24, 5.25 ja 5.26).

Esimerkki 5.24: Tutkija tulkitsee puhujan A252 esitystä ja päättää tehtävän.

- 28) (0.6) p: ja sitten tuota (7.8) siinä on RAAjaki: toi (.) #tuo# UNto ja sitte on
tossa .hhh se (.) sakeko tämä (.) [tämä MENEe hirveen [osaam menee nurim päin .
30) t: [yhm [yhm
31) t: her-hermostuu siinä hän [rupee Ajamaan niitä. ← tutkija tulkitsee
32) p: [NII ? (.) joo ? (.) joo . [joo
33) t: [justiinsa . HYvä . Oikein hyvä ← tutkija päättää
tehtävän

Esimerkki 5.25: Tutkija tulkitsee puhujan A275 esitystä ja päättää tehtävän.

- 66) p: ja joo ja TÄss+o[n (1.3) pa (---)
67) t: [yhm . yhm . yhm .
68) (0.7) t: *nii elikä siinä se HÄÄtää niitä pois .* ← tutkija tulkitsee
+ päättää tehtävän

Esimerkki 5.26: Tutkija jatkaa puhujan A349 esitystä ja päättää tehtävän.

- 21) p: *he he isketään (2.9) VARIkset ja ö harakat ja ö*
22) (4.0 ot .hhh) y-y-m (2.8) mie [o nii (.) yhm
23) t: [pois (.) huiskitaa pois (.) just nii ← tutkija jatkaa +
päättää tehtävän

Näille dialogisille teksteille on kuitenkin tyypillisintä se, että niiden lopetusjaksossa puhujat kommentoivat omaa osaamattomuuttaan (A4 *miten nytte Osaa ja* ; A275 *EI VOI ? (0.5) ei voi . (.) he he* ; A349 *mie o nii (.) yhm*, A361 *EN osaa .* ; A447 *tabikka::b (0.9) em+mä Osaa sanoa .*). Juuri tämä osaamattomuus, puhumisen vaikeus, näyttää selvästi liittyvän siihen, että tekstistä on tullut dialogi. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että puhuja ei olisi ymmärtänyt tehtävän luonnetta. Esimerkiksi puhujan A266 ymmärrys kiteytyy tekstin lopetusjaksossa kommenttiin, että kyseessä *on vähä niinku satu* tai jopa *tositarina* (A266 *se on vähä niin+ku satu Satu (t: Yhm .) vaikka tuo tä:ssä se on TOTTA kun se (0.6) tästä tehdään kaikki (10.0) Tositarinaks muuttuu .*). Tarkastelinkin seuraavaksi yksityiskohtaisemmin niitä kielen käytön piirteitä, jotka heijastavat puhujan otetta sarjakuvatehtävään ja tulkinnan varmuutta sekä puhujan ja tutkijan yhteistyötä tehtävän loppuun saattamiseksi.

5.2.1.2. Monologisten tekstien suhtautumisprofiilit

Kuten ikäverrokkien, myös afaattisten puhujien esityksen varmuus vaihteli, ja afaattisten puhujien monologeista on löydettävissä samanlaisia suhtautumisprofiileja kuin ikäverrokkien teksteistä (taulukko 14; vertaa taulukko 10, s. 76). Dialogisten tekstien suhtautumisprofiilit poikkeavat edellisistä ennen kaikkea juuri dialogisuutensa vuoksi, siis siksi, että puhuja ja tutkija keskustelevat kuvien aiheista tai puhujan vaikeuksista ja että monelle puhujalle tutkijan apu on ollut suorastaan sen edellytys, että tehtävä on tullut suoritetuksi loppuun.

Taulukko 14: Afaattisten puhujien esityksen varmuus ja tutkijan rooli tekstin rakentamisessa

Suhtautumisprofiilit	Puhujat
A Puhuja esittää monologina varman tulkinnan tarinasta	A128, A258, A397
B Puhuja esittää monologina epävarman tulkinnan tarinasta	A12, A161, A303, A312
C Puhuja on epävarma kyvystään tulkita kuvia ja selostaa naureskellen kuvien sisältöä tutkijalle.	-
D Puhuja esittää epävarman tulkinnan tarinasta tutkijan myötäilyn tukemana.	A447
E Puhuja esittää melko varman tulkinnan tarinasta. Tutkija tulkitsee puhujan paikoin vaikeasti ymmärrettävää esitystä ja auttaa puhujaa etenemään.	A252
F Puhuja suoriutuu tehtävästä tutkijan kannustuksen ja avun turvin.	A4, A275, A349, A361
G Puhuja aloittaa varmaotteisesti tarinan, mutta tutkija ohjaa häntä seuraamaan kuvien järjestystä. Puhuja ei jatka tarinaansa.	P266
H Puhuja vastaa niukasti tutkijan kysymyksiin ja tulkintoihin.	P124

Kolmen puhujan esitystä pidän varmana (suhtautumisprofiili A). Puhujan A128 kysymykset tekstin alkupuolella koskevat tarinan päähenkilön toimia ja saavat vastauksen häneltä itseltään (A128 *mistä HYvästä hä sanoi ? ai hän SIEMentä*). Hän kommentoi myös muistivaikeuttaan (A128 *em m-minä en MUIsta näitä PIENiä enää .*), mutta

ei anna sen haitata etenemistään. Tekstin lopetusjakson modaaliset elementit (A128 *NA::in ? jotaki (.) SUUnnillee päin jotaki sinne päi .*) osoittavat hänen olleen tietoinen siitä, että tarina ei ehkä ollut 'täydellinen', mutta *näin* hän sen kertoi. Puhujien A258 ja A397 tekstit puolestaan etenevät lähes ilman kysymyksiä, kommentteja tai epävarmuudesta kertovia modaalililmauksia, ja puhujan A258 kysymyksen on retorinen (A258 *n-nuo VArukset tai barakat kumpia ne nyt sitte on*).

Edellisiä epävarmempia esityksiä ovat puhujien A12, A161, A303 ja A312 tekstit (suhtautumisprofiili B). Puhujan A12 epävarmuus näkyy lukuisina modaalililmauksina, tyypillisimmin kohteen epätarkaksi jättävän *jotakin*-pronominin käyttönä. Hän myös korjailee puhettaan ja esittää vaihtoehdoisen tulkinnan aloituslauseessaan *taikka*-partikkelia käyttäen (A12 *on ensin (2.6) täällä (1.4) perbosia (.) taikka tuota (1.4) ö perbosissa kuvia .*). Esitykseen jää vaihtoehtoja ja varauksia myös tekstin edetessä, mistä kertovat myös *kaiketi*- ja *ikäänkuin*-partikkelit (esimerkki 5.27).

Esimerkki 5.27: Esityksen epävarmuutta osoittavia kielellisiä piirteitä puhujan A12 tekstissä.

- 4) (1.2) *sitten siinä on hb. on (1.3) myöskinh (1.7) PAllo BOLL taikka (1.2) pallo kaiketi se on .*
- 5) (0.9) *ne (.) valmistau(-) ö LEIKKivät ja (0.9) ja myöskin (0.9) KUvittelvevat siinä sitten jotakin .*
- 6) (1.1) *sitten (11.2 ot #ö-ö# hbb. #ö-ö# .hbb) siin+on jotain kuval (1.0) #ö-ö# jotain (1.5) kuvittelua ,*
- 7) (1.6) *jah (1.6 ot #yb#) toisiakin (0.7) olentojah sitten ?,*
- 8) (0.7) *tässä on (1.3) nuolla (.) ikäänkuin (0.7) ja jotakin semmosta*

Puhujan A312 epävarmuus näkyy lukuisina *niinku*-partikkeleina, kun hän pohtii, kuinka *sanoisi* pelättimen (A312 *sitte hän (0.7) me- (.) menee ha (1.0) hakemaan tuolta (1.9) niin+kun (1.3) kuinka mä nyt sanoisin (2.4) niin+kun (1.0) että (.) jo (2.1) kuinka mä nyt SAnoisin tän ,(3.5) kyl mä sen (.) niin+ku (1.0) ymmär:: se on niin+ku näyttää (.) PELottimen .*). Puhujat A161 ja A303 puolestaan etenevät tulkinnassaan kysellen ja itse kysymyksiinsä vastailen; tällainen kyseleminen osoittaa ”puhujan epätietoisuutta tai epäilyä” (Forsberg 1998, 65). Kysymysten lisäksi esitysten epävarmuus ilmenee erilaisina varauksina, jotka toteutuvat konditionaalimuotona, modaaliverbeinä ja erilaisina partikkeleina sekä lukuisina kohteen epätarkaksi jättävinä *jotain*-viittauksina (esimerkit 5.28 ja 5.29).

Esimerkki 5.28 Esityksen epävarmuutta osoittavia kielellisiä piirteitä puhujan A161 tekstissä.

- 7) (5.2) *siellä on niinku se (.) niinku se jotain ISTut ISTuttais tossa sitte toi toi on ainaki tossa noi ja ,*
- 8) (0.9) *ja tää onko tääh (0.5) onko tää sitte .hb JUU siin on LAPio tommonen se on*
- 9) (2.1) *KAI se jotain on ISTuttamassa jotain tossa ,*
- 10) (0.8) *mutta mitä se sitten KUvittelleko se .h joo se kuvittellee tietysti että hänel hän saa tommosia bedelmiä sitten niin kovasti (1.0) kovasti sitte sitte .*

Esimerkki 5.29 Esityksen epävarmuutta osoittavia kielellisiä piirteitä puhujan A303 tekstissä.

- 8) (1.6) *t-ton* (0.9) *tai onks noi sit onks noi* LINTuja ,
 9) (.) *taitaa olla* suuria LINTuja tuolaki on ainakin yks ?,
 10) (1.2) *kyl kai ne* NIitä on LINTuja .
 11) (6.2) ja tossa hän nyt alkaa KIINNittämään (1.0) tota *jotain* (.) telinettä TUObon *mikä lienee* sitte .

Edellä käsitellyissä teksteissä tutkijan puhe on ollut lähinnä kannustavaa hymähtelyä (t: *yhm* ?). Annetuista esimerkeistä käy myös ilmi, että tutkija ei ole vastannut puhujan kysymyksiin vaan on odottanut, että tämä jatkaa itse kertomusta. Sen vuoksi olen määritellyt tekstit monologeiksi.

5.2.1.3. Puhujan ja tutkijan yhteistyö

Monologisen ja dialogisen tekstin rajapintaa edustaa puhujan A447 teksti (esimerkki 5.30).

Esimerkki 5.30: Puhujan A447 ja tutkijan yhteistyötä kertomuksen rakentamisessa.

- 4) (.) p: ja meinaako se PEITTääki laittaisiko se SIemeniä itämään vai mitä: . ←kysymys
 5) (.) t: *yh[m* ←vastaus
 6) p: [joo (.) *ni* ←vahvistus
 7) t: *vois OLLa* ←vahvistus
 8) (0.7) p: JOO (0.7) ja sitten tuo TOinen kuva on (.) *siinä* ., ←vahvistus
 9) (.) *siinä on jo* HEdelmiä suuri ko-kori täynnä . ←puhujaa jatkaa kertomusta
 ...
 28) (0.6) ja TUOSsa sitte se Mies (0.9) tuo mies sitte tuota nin mitä se #o# oikein tekee:: (0.5) tuossa kun se näyttää niin+kun se (0.7) TEkis jollekin tuossa jotakin mitä tuossa . ←kysymys
 29) (0.6) t: *Nin mitähän se vois OLLa* . ←vastakysymys
 30) p: *mitähän se vois TEhä siinä* . ←vastakysymys
 31) (0.5) *niin niin tuota vaa onko se oikea mieskään jos se on joku k-KUva vain* . ←puhujaa jatkaa

Tutkija on tulkinut osan puhujan A447 kysymyksistä dialogisiksi kysymyksiksi ja vastannut niihin myöntävästi (t: *joo, jo-o* ?) tai toistamalla ja työstämällä puhujan ilmausta (t: *vois OLLa, Nin mitähän se vois OLLa*). Puhujaa myös vastaa aina tutkijan puheeseen (*joo, ni*). Sekä tutkija että puhujaa ilmaisevat siis yhteisymmärrystään *joo- ja niin*-dialogipartikkeleilla (ks. Sorjonen 1999). Tutkijan myötäilevän kannustuksen tuella puhujaa A447 saa tehtävän suoritetuksi, vaikka esitys onkin epävarmaa. Epävarmuus näkyy ensinnäkin siten, että puhujaa etenee kysymysten (*meinaako se peittääki; vai onkohan ne*) sekä konditionaalilla (*laittaisiko se siemeniä itämään; näyttäis ni et ne ois omenoita*) ja modaaliverbeillä (*lapsi taitaa tulla*) ilmaistujen arvailujen varassa. Toiseksi puhujan tulkinnan epävarmuus näkyy erilaisina modaalisisina partikkeleina (A447 se *kait* sÄikähää vähä tuota se lunlee *v(h)issiin m(h)ieheksi sitä* .).

Tutkijan rooli tekstin rakentamisessa onkin olennaisempi seuraavaksi käsiteltävissä dialogisissa teksteissä. Esimerkissä 5.31 tutkija tulkitsee puhujan A252 esitystä (rivit 4 ja 24), täydentää hänen esitystään (rivi 10) ja ohjaa häntä etenemään kiinnittämällä huomion siihen, mitä tarinassa seuraavaksi tapahtuu (rivi 19).

Esimerkki 5.31: Puhujan A252 ja tutkijan yhteistyötä tekstin rakentamisessa

- 1) *p: no TOssaban se jo-jossain toka:: (.) toka kerran (.) ja panee TAMmösen näin ,*
 2) *(.) t: yhm ?*
 3) *p: jota kantaa tässä (.) siskoa .*
 4) *(.) t: sie[meniä ? yhm ?* ← tutkija tulkitsee
 5) *p: [ja sitte tässä pannaan tota* ← puhuja jatkaa
 6) *(.) t: y[hm ?*
 7) *p: [tässä (2.2 ot #y#) likka (.) likka siellä hankaa tässä ?*
 8) *(0.8) t: yhm ? yhm .*
 9) *p: ja siellä hän haakkaa siinä .*
 10) *(.) t: lin[tuja ?* ← tutkija täydentää
 11) *p: [ja on tässä TOinenkin VIELä ?,* ← puhuja jatkaa
 12) *(.) t: yhm ?*
 13) *p: ja (1.1) sit+on Iso::*
 14) *(1.2) no nyt tässä ei NÄÄ kyllä tässä (.) mitä si (.) .hh joku kaao .*
 15) *(4.4) siinä se on+nii h-hunnaa että nyt miä en OIkeen-ö tiedä tätä mitä tää nyt oikeen HA/kaa .*
 16) *t: [yhm ?,*
 17) *(0.5) t: y::-hm ?*
 18) *(.) p: ja: ja tuota sitte on tässä::*
 19) *t: hän on päättänyt RAKentaa jotaki .* ← tutkija ohjaa
 20) *t: (.) Minkä hän rakentaa .* ← tutkija kysyy
 21) *(0.9) p: joo (.) no KAA TOTta kai se laittaa herralle tuon he [he tuon o-o (0.5) ROppukastia [he he he s(h)emmose P(H)Ikkuse l(h)ai[dan .* ← puhuja vastaa ja jatkaa; yhteistä naurua
 22) *t: [Yhm . Yhm .*
 23) *t: [he he* ← yhteistä naurua
 24) *t: [j(h)oo (0.7) [LINnun* ← tutkija tulkitsee
 LINnunpelättimen .
 25) *p: [ja (.) nii . JOO* ← puhuja hyväksyy tulkinnan
 joo SEM[monenhan (-) nii .
 26) *t: [JUstiisa . joo-o ?* ← vahvistus

Puhuja A252 ei näytä kiinnittävän huomiota tutkijan tulkintaan (rivit 4 ja 5) ja täydennykseen (rivit 10 ja 11), vaan jatkaa kertomusta tutkijan vielä puhuessa. Tutkija on keskeyttänyt puhujan A252 puheen tämän epäröidessä (sanan lopun pidennys rivillä 18), ja puhuja vastaa tutkijan kysymykseen varmasti ja yhteisen naurun kirjoittavalla kuvauksella (A252 *joo (.) no KAA TOTta kai se laittaa herralle tuon he [he tuon o-o (0.5) ROppukastia [he he he s(h)emmose P(H)Ikkuse l(h)ai[dan .*; rivi 21). Tutkija tulkitsee vielä puhujan tarkoittaneen, että mies rakentaa *linnunpelättintä*, ja puhuja hyväksyy tulkinnan (rivit 24—25). Sen jälkeen hän jatkaa kertomusta. Tutkijan esittämä tarinaa eteenpäin vievä kysymys seuraa jaksoa, jossa puhuja kuvaa vaikeuttaan

saada selvää siitä, mitä kuvissa tapahtuu (rivit 14—15). Muilta osin puhujan A252 tulkinta onkin sangen varmaa, eikä tekstissä juuri ilmene epäröintiä (rivillä 18 *tuota sitten*) tai selkeitä epävarmuuden ilmauksia. Teksti loppuu tutkijan tulkintaan ja yhteisymmärrystä kuvastaviin *joo-* ja *justiisa-*partikkeleihin.

Suuri osa dialogeista paljastaa kuitenkin, että puhujat ovat kokeneet tehtävän vaikeaksi. Puhujat A4, A275, A349, A361 sanovat suoraan, etteivät *osaa* puhua tai *muista* tarvittavia sanoja. Tutkijan apu onkin ollut oleellisen tärkeää juuri näille puhujille tehtävän loppuun saattamiseksi.

Puhujan A4 tulkinta on epävarmaa alusta alkaen (A4 *joo* (.) *siinä jotain* (1.2) *uuh* (7.7) *nih NII* (1.1) *ONk+se nyt siel noita* (--) *tuota yhm* (1.7) *kyty* (.) *KYLVää eh joitai* (.) . Hän kysyy hetken päästä tutkijalta, onko hän tehnyt niin kuin tutkija toivoo (A4 *oONks mie nyt* .) ja valittelee naurahdellen osaamattomuuttaan (A4 *em mie Tiä et MITenkä s(h)ieillä he he* (0.9) *e(h)i s(h)iel* (0.6) *VOI VOI sentää* .) . Tutkija vakuuttaa hänelle, että tarinaa etenee *ihan* niin kuin pitääkin (t: *JUU-u ? tää menee #y# iban* (0.7) *me ollaan jo TÄÄLlä saakka* .) . Puhuja pyrkii kuitenkin päättämään tarinan lyhyeen; ‘luovuttamisen’ hän on merkinnyt myös pitkillä tauoilla (esimerkki 5.32, rivit 31 ja 52).

Esimerkki 5.32: Puhujan A4 ja tutkijan yhteistyötä kertomuksen rakentamisessa.

- 27) (1.5) *eiku LINnut* (1.1) (-) (1.1) *ovat kaikkea SYÖneet ne* .
 28) t: *yhm* ?
 29) (5.2) p: *NIIN* (2.3) *kaikki* .
 30) (0.9) *kyl nää on* (--) .
 31) (10.2) *E-EN MINä muiten* (0.5) *pubu*(--)
 32) (1.6) t: *joo* . *sanoitte viimeks että linnut on kaikki SYÖneet ne* ,
 33) (.) t: *mitäpä SITten tapahtu sen JÄLkee* .
 34) (4.6) p: *NIIN* . (3.0) (--) (5.5) *nehä on sie VIE* (.) *se vie: sit se vie SINne*
sit (1.5) *TUOMmosen* (3.3) *lype lee* (1.7) *tuo tuon* (1.6) *kyvän* ,
 35) (0.6) *tuo tuonki kaa* (4.0) *kaa:* (2.5) *ka::i* (1.7) *kala::* (1.4) *LEN*
LEN (2.2) *käy bekku* (2.6) *kulat KULLa* (1.2) *kyä::* (3.4) *kyyh* (0.8)
leng(--) (1.3) *hyvä* ,
 36) (3.0) *NO KUN ei ossaa tuossa* .
 37) t: *yhm-m* ?
 38) (18.6 *ot .bbb*) t: *yhm* . *se vei sinne semmosen* .
 39) t: *mitäs siitä seuras* .
 40) (2.4) p: *ai NII* (.) *täällä* .
 41) t: *yhm* .
 42) p: *no-o se siinä* (0.8) *ne meni taas ne linnut sii-siitä* (2.3) *sinne* (4.2)
sinne (.) *missä se* (1.8) *äy e::e* (2.4) (--) *HEITto hm* (3.1) *mi:kä* (8.1)
hm (1.2) *lennän* (0.7) *LENNäk* (0.7) *LENNäkki* (1.5) *ovat*
 ...
 51) (2.1) *siinä on: se* (3.3) (--) (1.3) *ajattunut* (0.5) *linnat* (0.7) *linnat* (.)
LINnut (0.8) *pel::* (0.8) *pellost* (4.6) *kaikki* (4.9) *tie::* (1.0) *no*
 52) (11.5) *miten nytte Osaa* [ja
 53) t: *yhm* . *Iha hyvä* . *se riitti* .

puhujaa aikoo
 ← lopettaa
 ← tutkija toistaa ja
 ← kannustaa kysymyksellä
 ← puhujaa hyväksyy
 kannustuksen ja jatkaa
 ← puhujaa aikoo lopettaa
 ← tutkija toistaa ja
 ← kannustaa kysymyksellä
 ← puhujan vastakysymys
 ← tutkija vastaa
 ← puhujaa jatkaa
 ← puhujaa lopettaa
 ← tutkija hyväksyy

Puhuja A4 etenee vaivalloisesti, koska hän tunnistaa puheensa virheellisyydet (rivi 36) ja korjailee sanamuotoja paremmin ymmärrettäviksi. Tutkija kannustaa häntä jatkamaan kertomusta tulkitsemalla hänen esitystään (rivit 32—33 ja 38—39) ja kysymällä, *mitä sen jälkeen tapahtui*. Puhuja ponnisteleekin tarinan loppuun saakka, vaikka toisteleekin väitettään, että *ei ossaa*. Puhuja myös päättää tarinan omaa osaamistaan arvoivaan kommenttiin (A4 *miten nytte Osa [ja.]*), ja tutkija lopettaa tehtävän hyväksymällä puhujan yrityksen (t: *[yhm. Iha hyvä. se riitti.]*).

Myös puhuja A349 tarvitsi tutkijan kannustusta. Hän aloitti tehtävän epävarmasti äännähdellen ja sanoja toistellen (A349 *m-m-mies seisoo #y-yb-y-y# (1.4) y-y (6.0) se sei::soo (1.3) y (0.7) UKki.*) sekä kyselellä kuvan sisältöä (A349 *mikä tehd-d-d-ö-ö (0.7) yb (2.1) TUon ?*) Tähän ensimmäiseen kysymykseen hän keksii itse vastauksen (esimerkki 5.33, rivit 5 ja 6).

Esimerkki 5.33: Puhujan A349 ja tutkijan yhteistyö tekstin rakentamisessa.

- 1) p: *m-m-mies seisoo #y-yb-y-y#*
- 2) (1.4) *y-y (6.0) se sei::soo (1.3) y (0.7) UKki.*
- 3) (.) *t: yhm ?*
- 4) p: *#mi# (2.1) #y-m-ym# (3.0) mikä tehd-d-d-ö-ö (0.7) yb (2.1) TUon ?* ←puhuja kysyy
- 5) (2.0 *ot .bbb) HAH*
- 6) (4.2) *ai (set) VArikset (.) be be .h varikset nuo v-v syövät.* ←puhuja vastaa
- 7) *t: just* ←tutkija vahvistaa
- 8) (3.7) p: *a::inas #ö# (3.7) ta::i (3.3) (p)uu (10.0 ot .bbb) T(H)Aipuu be be be .bbb (0.5) per-ö (0.7) php-m (.) perhob-näh (3.0) per (.) niin (2.7) .bbb NHY. ((hymähdys))*
- 9) (6.1 *ot .bbb) VArikset.*
- 10) *t: yhm ?*
- 11) p: *yhm ?*
- 11) (3.5) *et mul (0.6) t::ai-ki-naa (11.0 ot .bbb) TAIkinaa #ö# yhmp (.) (-)*
- 12) (19.0 *ot mt .hb mt .hb) [be be be* ←pitkä tauko, naurua
- 13) *t: [yhm ? mitäs sit tapahtuu.* ←tutkija kannustaa kysymyksellä
- 14) (0.5) p: *mikä se tää on.* ←puhuja kysyy
- 15) (2.7) *sii::nä-p-p (.) isketään (3.4 ot .bbb) h(h)äh* ←puhuja vastaa
- 16) *t: joo-o JATkaka vaan.* ←tutkija kannustaa kehotuksella
- 17) (6.0 *ot .bbb) p: äh (6.8 ot .bbb)* ←pitkiä taukoja
- 18) *t: mitä siinä isketään.* ←tutkija kannustaa kysymyksellä
- 19) p: *mitä* ←puhuja kysyy
- 20) *t: Mitä siinä isketään.* ←tutkija toistaa kysymyksen
- 21) p: *be be isketään (2.9) VArikset ja ö barakat ja ö* ←puhuja vastaa
- 22) (4.0 *ot .bbb) y-y-m (2.8) mie [o nii (.) yhm* ←puhuja yrittää jatkaa
- 23) *t: [pois (.) huiskitaa pois (.) just nii* ←tutkija tulkitsee ja lopettaa

Puhujan A349 tekstin eteneminen näyttää kuitenkin suorastaan riippuneen tutkijan kysymyksistä, sillä puhuja ei pitkien taukojen jälkeenkään saa tuotetuksi

uutta sisältöä tekstiinsä (rivit 12—18). Teksti on kaiken kaikkiaan kielellisesti kovin niukka, ja päättyy tutkijan tulkintaan (t: *pois* (.) *huiskitaa pois* (.) *just nii*), vaikka puhuja on ilmeisesti yrittänyt vielä kommentoida omaa suoriutumistaan (rivi 22: A349 *y-y-m* (2.8) *mie o nii* (.) *yhm*).

Puhujalle A361 kertomistehtävä on ollut mitä ilmeisimmin tuskallinen. Hän naurahtaa saatuaan ohjeen ja näyttää olleen kaiken aikaa hyvin tietoinen siitä, miten hänen *täytyisi puhua* (A361 *mun täytyys niinku TÄLLä taval oikeen puhua ; mu:tta TEILLähän tietysti täytyy Osatakki* , ; se *täytyy oikeen niinku Osaas Osaasti ilm-ILmeellä* [ilmeikkäästi]). Myös se, että hän pitää *vähän pahana* sitä, että ei tiedä päähenkilön nimeä ja että hän kysyy sitä tutkijalta (A361 *onko se joku osmo vai osmo vai ALI(h)o*), kuvastanee hänen pyrkimystään täyttää tehtävä pyydetyllä tavalla; kertomuksen alussahan tulee määritellä sen henkilöt (ks. s 19). Tutkijalle nimellä *ei ole väliä*, ja hän ohjaakin puhujaa keskittymään siihen, mitä *se puuhailee*. Puhuja aloittaa kertomuksen, mutta toteaa pian, että on *huono puhumaan* (esimerkki 5.34, rivi 12).

Esimerkki 5.34: Puhumisen vaikeutta ilmentäviä kysymyksiä, kommentteja ja modaali-ilmauksia puhujan A361 tekstissä. Kysymykset ja kommentit on alleviivattu ja modaali-ilmaukset lihavoitu.

- 10) (.) *p: no se nyt TEkee tuossa työssä om:: mä* (0.5) ONko se tuoll+o nyt täälä:: #o:# semmosia pieniä .
 11) (1.8) *jab* (2.5) *tää o sitte mitä sillä KUVittelee tuolla* (2.2) *pieneviä hommia ja* .
 12) (2.5) *sitte o VER eikun+nuo* (5.2) *ku mä on mä on hu HUOno HUOno* (1.5) PUhumassa tässä ,
 13) *t: yhm ?*
 14) (1.0) *p: mu:tta TEILLähän tietysti **täytyy** Osatakki* ,
 15) (.) *se+on TÄSs+on* (1.0) KUKa olt nyt .
 16) *kuka ne on ne TÄSs-on nää* (1.3) *nuo SYÖny nuo* (4.2) TUOLta nuo:: (.) *pois* .
 17) (2.1) *ja tuos tulee:: sitte* (3.9) *se+on se* (0.6) mikä:: se on tää VANha mies täällä tää tää täällä on tää .
 18) (1.3) *tää tekee noita* (3.4 *ot mt*) joo joo .
 19) (3.5) *hh. eiku mä en en sor en en EN Opi so-sooran nää* (.) nääkun (1.0) täinnä .
 20) (2.2) *ku mä en pääse KOSkaan tältä JÄreltä ennen kun mä:: saan tulla JÄrki tähän asiaan* .
 21) *t: yhm ?*
 22) (1.2) *p: ni mä en pääse MILlään tästä pois* .
 23) (6.2 *ot .bbb bbb.*) en+en Osaa .
 24) (3.1) *t: ihan HYvin se meni tähän asti sanoitte että että nuo tuli SYÖmään niitä SIE[meniä*
 25) *p:* [kyllä ne syö ja sitten
ne syö TÄmä::kin tästä ?

Tehtävän aikana puhuja A361 etenee kysellen, *mitä* tai *kuka* kuvissa on. Näin hän osoittaa, että hän ei muista sanoja. Tutkija on reagoinut puhujan vaikeuksiin vasta sen jälkeen kun tämä on painokkaasti todennut, ettei hän *saa järkeä tähän asiaan* (rivit 19—22) ja ettei hän siis *osaa* puhua (rivi 23). Tutkija kannustaa puhujaa jatkamaan tarinaa myönteisellä palautteella (t: *iban HYvin se meni tähän asti*) ja toistamalla puhujan esitystä (t: *sanoitte että että nuo tuli SYÖmään niitä SIEmeniä*). Puhuja jatkaakin tästä, mutta lopettaa yrityksensä jälleen toteamukseen, ettei *osaa*. Tutkija päättää tehtävän hyväksymällä puhujan väitteen (t: *selvä* .).

Puhuja A275 suhtautui vaikeuteensa puhua edellistä puhujaa leppoisisemmin. Hänen tulkintansa on toki epävarmaa heti aloitusjaksosta alkaen, kun hän pohtii, onko kuvassa *kaalia vai mitä* siinä on ja vastaa itse ‘suurpiirteisesti’, että *jotain se varmaan* on. Puhujan A275 epävarmuutta selittänee hänen muistivaikeutensa, sillä hän viittaa siihen useasti (esimerkki 5.35).

Esimerkki 5.35 Puhujan A275 ja tutkijan yhteistyötä tarinan rakentamisessa.

17) (.) p: .hbbb em+MÄÄ se MUIsta sitä sitä (1.7) mikä se o .	←puhujaa kysyy
18) (0.6) t: LINnut	←tutkija vastaa
19) (.) p: LINnut no no no NII , l[innut .	←puhujaa hyväksyy
20) t: yhm .	
21) (0.6) p: .hbbb no tässä on KAns ,	
22) (3.9) ON tässä (.) b-m (0.5) mikä's täällä mahtaa OL(--):	←puhujaa kysyy
23) (3.3) mikä tässä mahtaa [olla.	←puhujaa toistaa kysymyksen
24) t: yhm .	
25) t: (1.2) mitä mahtaa (.) ruveta TEekemään .	←tutkijan vastakysymys
26) p: NII (.) jotaiv vi (.) näki Julevan mutta ,	←puhujaa vastaa ja jatkaa
27) EM+minä nää .	

Puhuja A275 hakee tarvitsemiaan sanoja (esim. rivillä 17), ja siksi tekstissä on paljon kysymyslauseita. Tutkija myötäilee puhujaa (t: NII ; yhm) ja vastaa yhteen hänen suoraan kysymykseensä (A275 *mikä se o . t: LINnut ,*) mutta ei toiseen kysymykseen (A275 *mikä tässä mahtaa olla .*). Sitä tutkija sen sijaan työstää suuntaamalla puhujan huomion siihen, *mitä* (se) *mahtaa ruveta tekemään* (rivi 25). Puhuja yrittää jatkaa kuvaamalla, kuinka *se* (sarjakuvan päähenkilö) *näki jotain julevan* [tulevan]. Tämä yritys kuitenkin päättyy, koska puhuja ei *näe*, mitä kuvassa on (rivi 27). Puhuja yrittää edelleen jatkaa tarinaansa, ja tutkija avustaa häntä vastaamalla hänen kysymyksiinsä ja tulkitsemalla hänen esitystään (ks. liite 7b). Puhuja hyväksyy tutkijan tulkinnat, mutta kuitenkin hän *ei uskalla* (A275 *en MINä kyllä kylä USkalla t(h)[ää be be*) – ilmeisesti hän ei uskalla sanoa mitään, kun ei löydä haluamiaan sanoja. Tekstin loppuosassa tutkija tarjoaakin puhujalle apuaan herkemmin kuin tekstin alkuosassa (esimerkki 5.36, rivit 46 ja 59 alkaen). Puhujan humoristiseksiin tulkittavaa suhtautumista ilmentävät useat naureskelut (esim. rivit 43 ja 63), jotka ‘tarttuvat’ myös tutkijaan.

Esimerkki 5.36: Puhujan A275 ja tutkijan yhteisymmärrystä

44) p: (3.2) en MINä kyllä kylä USkalla t(h)[ää be be	←puhujaa ei uskalla jatkaa, nauraa
45) t: yhm . he be	←tutkija hyväksyy, nauraa
46) p: EI sitä saa	←puhujaa ei löydä sanaa
47) t: yhm . (0.5) se on se VArisk[senPElätin .	←tutkija tarjoaa sanan
48) p: [(-) joo-o sä tiität TÄÄ+on tää	←puhujaa hyväksyy
49) t: PElätin .	←tutkija toistaa sanan
...	
53) (0.5) p: j::o (0.9) tässä sitte se: i (0.5) no se i-isk-k mikä	←puhujaa hyväksyy, yrittää jatkaa,

- se o-on .*
- 54) (3.5) ((naputtaa kuvaa)) #y tota:: (1.1) ((naputtaa kuvaa)) Tota:: tota::
 55) (0.5) t: no NII ? Justiinsa .
 56) p: tota (--) [tota
 57) t: [Yhm .
 58) (3.3) p: sitä: .
 59) (1.3) t: elikä ne LINnut
 60) p: j:oo [sit LINnut LINnut joo et ta taa tampe(--). JAA-a JAABA .
 61) t: [LINnut TAAAs (.) TULee (.) yhm .
 62) (1.2) p: j:a (3.6) ja täällä (1.7) täällä kans (1.9) on nuo (1.0) ((naputtaa kuvaa)) j:a (0.5) yhm .
 63) (2.3) EI VOI ? (0.5) ei voi . (.) [be be
 64) t: [yhm . ei VOI s(h)anoa [be be
 65) p: [e(h)ei
- kysyy sanaa
 ← puhuja osoittaa kuvaa
 ← tutkija hyväksyy
 ← tutkija tulkitsee, tarjoaa sanan
 ← puhuja hyväksyy, yrittää jatkaa
 ← tutkija tulkitsee, jatkaa
 ← puhuja yrittää jatkaa
 ← puhuja ei pysty jatkamaan, nauraa
 ← tutkija tulkitsee, nauraa
 ← puhuja hyväksyy, nauraa

Kun edellä kuvatuissa esimerkeissä tutkija ja puhuja tekevät yhteistyötä tarinan rakentamiseksi, kahdessa tekstissä tutkijan rooli on eri tavoin merkittävä. Puhuja A266 aloittaa kertomuksen ohjeen jälkeen ja etenee varmaotteisesti, ilman kyselyjä tai kommentointeja, hyvän matkaa, kunnes pysähtyy (esimerkki 5.37, rivi 9).

Esimerkki 5.37: Tutkijan rooli tarinan rakentamisessa (puhuja A266).

- 1) p: no tässä tässä jotain (3.0) tässä on (11.6) tässä ON ollu oltu-
 o (0.5) hyvin #ee#
 2) (2.6) kun+on näi Hedelmiä ja täällä TÄÄläkin on niin (0.5)
 kaikesta (1.6) on NAUTittu HYvin .
 3) (9.3) j(h)a on syöty i- (0.5) itse KYLLäisiksi ja sitte pantu vielä
 (16.0) variksenpelättimeks TAKki on joutunu .
 4) (6.3) ja varis on sanonu että EI+jä .
 5) (2.9) ei se SIIhen oo mut sinnä siinä se VARiskin ,
 6) (10.7) ja nyt sitä va #e# (2.7) siitä laitetaan oikeen neb
 7) (11.4) siitä on tehty (.) #o:n to#
 8) (7.7) tuossa on oikeen ni (9.3) kirves ja vasara .
 9) (6.6) huvittaako sitä ITseään kun tota (0.7) seb (1.2) kassoo
 tota (4.0) PELAtintä siinä .
 10) (13.2) t: yhm (.) mäpä (.) annan sen OHjeen teille vielä kerran
 uudestaan , ← tutkija toistaa ohjeen pitkän
 tauon jälkeen
 11) (0.6) t: jos te S E Uraatte tätä järjestystä tässä (.) niim
 MINKälaine juttu siitä on tulossa tai tulee sitte . ← tutkija kannustaa kysymyksellä
 12) (13.2) p: semmonen ← puhuja vastaa
 13) (4.9) siinä on vielä niitä (.) se vari- ö niitä
 14) (14.9) miten tuohon nyt SAnoosi . ← puhuja ei tiedä miten jatkaa
 15) (4.5) että minkälainen ← tutkija toistaa ohjeen
 16) (1.4) t: yhm (.) miten se tarina menis jos se alkas tä:stä ja menis
 iban tässä järjestyksessä , ← puhuja tiivistää

- 17) (19.1) *p: se on vähä niin+ku S.Atu*
 18) (.) *t: yhm.*
 19) (9.4) *p: vaikka tuo tä:ssä se on TOTta kun se (0.6) tästä
 tehdään kaikki*
 20) (10.0) *TOSitarinaks muuttuu.*

Puhujan P266 eteneminen on hidasta, sillä ilmausten väliset tauot ovat tyypillisesti pitkiä (yli 6 s). Tutkija odottaa yli 13 sekunnin ajan, että puhuja A266 jatkaisi tarinaa, ja antaa sitten ohjeen uudelleen (rivi 10). Vertaamalla puhujan tekstiä kuvasarjaan syntyy vaikutelma, että tutkija on epäillyt puhujan tulkitsevan vain kuvasarjan oikeanpuoleisia kuvia ja siksi pyytänyt tätä kiinnittämään huomiota kaikkiin kuvaruutuihin (rivi 11 *t: jos te SEuraatte tätä järjestystä tässä (.) niim MINkälaine juttu siitä on tulossa tai tulee sitte .*). Puhujan seuraava tauko on pitkä (13 s) ja vastaus sisällöllisesti köyhä *semmonen* (rivi 12). Puhuja miettii jälleen kauan, liki 15 sekunnin ajan, ennen kuin kysyy ääneen, *mitä tuohon nyt sanoisi* (rivi 14). Tutkija toistaa ohjeen (rivi 16), ja puhuja jää miettimään liki 20 sekunnin ajaksi. Sen jälkeen hän tiivistää tehtävän tarkoituksen: *satuhan* tässä ollaan kertomassa (A266 *se on vähä niin+ku S.Atu*).

On mahdollista, että puhuja A266 olisi jatkanut tarinaansa itsenäisesti mietittyään tarpeeksi kauan, olihan hän pitänyt jopa 16 sekunnin mittaisen tauon tekstin alkuosassakin (rivi 3). On myös mahdollista, että se, että tutkija puuttui hänen esitykseensä, 'sekoitti' hänen ajatuksensa niin, että hän kykeni vain tiivistämään pyrkimyksensä kertoa tarinaa mutta ei lisäämään siihen uutta sisältöä.

Sen sijaan puhujan A124 tekstistä on vaikeata päätellä, miten hän oli orientoitunut tehtävään. Tekstin aloitusjaksossa tutkija jatkaa tehtävänantoa ja ohjaa puhujaa kiinnittämään huomion siihen, mitä *hän* (sarjakuvan päähenkilö) *puuhaa siellä*. Puhuja aloitus (A124 *niä täss+on nää nyt sitteh NÄmä*) ei johda pidemmälle, ja pitkän tauon (10 s) jälkeen tutkija yrittää saada puhujaa jatkamaan kysymällä uudelleen, *mitä hän tekee siinä*. (esimerkki 5.38).

Esimerkki 5.38: Tutkijan kantava rooli tarinan rakentamisessa (puhuja A124).

1) <i>t: näättekste hän on jossaki PUUhissa siellä.</i>	← tutkija ohjaa kysymyksellä
2) (1.7) <i>p: niä täss+on nää nyt sitteh NÄmä (.) [nämä</i>	← puhuja aloittaa
3) <i>t: [yhm ? yhm ?</i>	
4) (10.1) <i>t: mitä hän siinä (0.5) tekis.</i>	← tutkija ohjaa kysymyksellä
5) (2.3) <i>p: niä et näit NÄit laittannu vai (.) [vai tota::,</i>	← puhuja jatkaa kysymyksellä
6) <i>t: [yhm . yhm .</i>	
7) (0.7) <i>t: niä hän oikeestaan niinku HAaveksii siitä (.) ku hän on
ISTuttanut näitä SIemeniä n[äi</i>	← tutkija täydentää
8) <i>p: [yhm</i>	← puhuja hyväksyy
9) <i>t: hän sitte HAaveksii että ,</i>	← tutkija jatkaa täydennystä
10) (1.2) <i>t: mitä Sitte .</i>	← tutkija kannustaa kysymyksellä
11) (0.9) <i>p: niin (11.0) y:b</i>	← puhuja ei jatka (pitkä tauko)
12) (2.8) <i>t: mitä siellä Sitte TApahtuu .</i>	← tutkija toistaa kysymyksen
13) (1.5) <i>p: niin tämän nämä on KAikki niistä .</i>	← puhuja vastaa

14) [(.) en nyt sit tiää .	←puhuja ei jatka
15) t: [yhm (.) tulee LInnut .	←tutkija täydentää
16) (0.7) p: niin ,	←puhuja hyväksyy
17) (0.9) t: ja Mitäs sitte .	←tutkija kannustaa kysymyksellä
18) p: ja sitte näitä TULlee(?) ja (1.0) näitä nii näitä .	←puhuja vastaa
19) t: (.) yhm (1.7) hä RAKentaa jotaki .	←tutkija tulkitsee
20) t: (0.7) eiks TOTta .	←ja kysyy
21) (1.2) p: niin näitä .	←puhuja vahvistaa
22) t: joo . (1.1) rakentaa linnumpelätti[men .	←tutkija jatkaa tulkintaa
23) p: [yhm . (3.1) yhm .	←puhuja kyvääksyy
24) (5.2) niin nämä on niitä ,	←puhuja jatkaa

Puhuja A124 vastaa epävarmasti tutkijan kysymykseen (P124 *nii et näit NAit laittannu vai (.) vai tota*), ja tutkija täydentää hänen esitystään ja tulkitsee hänelle kuvien sisältöä (t: *nii hän oikeestaan niinku HAAveksii siitä (.) ku hän on istuttanut näitä SIEmeniä n[ii hän sitte HAAveksii että* ,). Puhuja ei kuitenkaan jatka tarinaa, ja tutkija kysyy moneen kertaan, *mitä sitten tapahtuu*. Puhujan vastaukset näihin kysymyksiin ovat niukkoja (A124 *niin näitä ; niin nämä on niitä, niin*), ja tutkija täydentää niitä tarjoamalla sanoja ja lauseita (t: *tulee LInnut* .). Puhuja toistaa tutkijan mallia (A124 *ja sitte näitä TULlee(?) ja (1.0) näitä nii näitä* .), mutta ei etene itsenäisesti. Kaiken kaikkiaan teksti rakentuu siis tutkijan kysymysten, täydennysten ja tulkintojen varaan.

Se, että osa afaattista puhujista on tarvinnut tutkijan apua tehtävän suorittamiseksi, ei siis selity sillä, että he eivät olisi ymmärtäneet, mitä heiltä odotettiin. Myöskään esityksen epävarmuus ei liity suoraan siihen, että tekstistä on tullut dialogi. Sekä monologisissa että dialogisissa teksteissä ilmenee epävarmuudesta kertovia piirteitä ja eri teksteissä eri määrin ja laadullisesti erilaisina yhdistelminä. Pikemminkin kyse lienee siitä, että puhujat ovat olleet hyvin tietoisia afaattisen häiriönsä luonteesta, erityisesti siitä, että he eivät saa palautettua mieleensä tarvitsemiaan sanoja, ja siksi vedonneet tutkijaan. Toisaalta tutkija on puolestaan tulkinnut, että puhujan on ollut vaikeata edetä itsenäisesti, ja siksi hän on tarjonnut tukeaan. Seuraavaksi tarkastelenkin näiden ilmiöiden heijastumista ensin tekstin sisältöön ja sitten sen rakenteeseen.

5.2.2. Sisältösanat haussa

Afaattisten puhujien tekstien sisällön kiteyttäminen tapahtumaprofiileiksi tapahtui periaatteessa samalla tavalla kuin ikäverrokkien tekstien. Tekstien sisältöpiirteet vaihtelevat kuitenkin niin paljon, että ikäverrokkien tekstien perusteella määritettyjä profiilityyppejä oli välttämätöntä väljentää alatyypeiksi, niin että afaattisten puhujien kielen käytön vaihtelun kuvaus kävi mahdolliseksi. Lisäksi syntyi yksi uusi tapahtumaprofiilityppi (E; taulukko 15 seuraavalla sivulla). Kielellisen vaihtelun moni-ilmeisyyden vuoksi valitsin ensisijaiseksi

luokittelukriteeriksi tekstin prosessityyppien jakautuman. Analyysin olen koonnut liitteeseen 8 ja syntynyt tapahtumaprofilien luokitus on esitetty taulukossa 15.

Taulukko 15: Afaattisten puhujien tekstien sisältö

Tapahtumaprofiilit	Puhujat
A: Pääosallistuja tekee mentaalaisia ja materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa	-
B: Pääosallistuja tekee materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa. Ba: Vaikeasti tunnistettavat osallistujat tekevät vaikeasti tunnistettavia materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa. Bb: Kuvissa pääosallistuja tekee materiaalisia tekoja. Bc: Kuvissa vaikeasti tunnistettavat osallistujat tekevät vaikeasti tunnistettavia materiaalisia ja behavioraalisia tekoja.	A258, A312, A397 A128 A349 A252
C: Kuvissa on erilaisia osallistujia, ja pääosallistuja tekee materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa. Ca: Kuvissa on erilaisia osallistujia ja niissä on tehty materiaalisia tekoja. Cb: Millaisia osallistujia kuvissa on? Pääosallistuja tekee materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa. Cc: Millaisia osallistujia kuvissa on? Millaisia materiaalisia/materiaalisia ja behavioraalisia tekoja pääosallistuja tekee?	A266 A303 A161, A447
D: Kuvissa on erilaisia osallistujia. Da: Kuvissa on tunnistumattomia osallistujia.	A12 A124
Ea: Vaikeasti tunnistettavat osallistujat tekevät vaikeasti tunnistettavia materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa. En osaa, en puhu. Eb: Kuvissa vaikeasti tunnistettavat osallistujat tekevät vaikeasti tunnistettavia materiaalisia tekoja. En osaa puhua. Ec: Millaisia osallistujia kuvissa on? En muista.	A4 A361 A275

Puhetilanteen piirteet ja kertomuksen maailma osallistujineen, tapahtumineen ja ajallisaikallisine olosuhteineen ilmenevät afaattisten puhujien teksteissä eri tavoin osittain sen perusteella, kuinka varma heidän tulkintansa on ollut, ja osittain heidän ilmaustensa laatuun liittyvien afaattisten piirteiden mukaan. Tarkastelen seuraavissa kappaleissa ensin olosuhdeilmauksia, siis tapahtumien ajallisaikallista kehystystä, sitten tekstien osallistujaviittausten laatua ja lopuksi sitä, millaisia prosesseja eli tekoja ja tapahtumia afaattiset puhujat ovat kuvanneet.

5.2.2.1. Missä ja milloin?

Kuvasin kappaleessa 5.1.2.1 ikäverrokkien kertomuskehityksen laatua käsitteillä ‘tiivis’, ‘väljä’ ja ‘hatara’ sen mukaan, kuinka suuri osa heidän lauseistaan rakensi kertomuksen maailmaa ja minkä laatuista nämä ‘rakennusainekset’ olivat. Käytän samaa luokitusperustetta selvittäessäni seuraavaksi afaattisten puhujien tekstien kertomuskehityksen rakentumista.

Afaattisten puhujien teksteitä seitsemään (7/15) hahmottuu jonkinlainen kertomuksen maailma (ks. liite 8). Kuitenkin vain yhden afaattisen puhujan (A312) monologiseen tekstiin muodostui tiivis kertomuskehys (esimerkki 5.39).

Esimerkki 5.39: Kertomuksen maailmaa rakentavia ilmauksia puhujan A312 tekstissä.

- 12) (.) p: no sitten hänel on (1.2) laittanu (0.5) TAKin ja hatun (1.3) tohon (2.6) PÄÄlle että (.) että PELottaa .
- 13) (1.7) ja sit hän HUOMAakin (0.7) Isäntä että (0.8) nyt ne (0.5) LINnut on KUITenki jo (2.2) tuolla (0.6) KAsvimaalla ja ,
- 14) (4.1) sillon #ö# isäntä SUUttuu ja ottaa sen (2.4) niin+kun (0.7) pelot (.) PELottimen POis ?

Viittauksia konkreettisiin tapahtumapaikkoihin on puhujan A312 tekstissä niukasti (rivillä 13 *tuolla kasvimaalla*), ja aikakin etenee pääasiassa *sitten*-adverbin avulla. Lauseista suurimmassa osassa (4/5) on kuitenkin kehystäviksi ilmauksiksi tulkittavia rakenteita, ja vain noin kolmannes lauseista kytkee tekstin puhetilanteeseen (esim. A312 *kuinka mä nyt sanoisin tän* ,).

Selvästi väljempi kertomuskehys rakentuu puhujien A4, A128, A258 ja A397 teksteihin. Näistä teksteistä dialoginen on vain puhujan A4 (ja tutkijan) teksti. Kukin puhuja käyttää vain yhtä konkreettiseen kohteeseen viittaavaa paikan adverbialia (A4 *pellost*; A128 *kotona*; A258 *ikkunasta*, A397 *vakoon*). Kertomuskehys rakentuu pääasiassa deiktisten pronomien (*siihen*) ja adverbien (*sinne*, *siellä*, *sieltä*) sekä abstraktien ajan- ja paikanadverbien avulla (*sitten*, *vielä*, *edessä*). Lauseista runsaat puolet (ks. liite 8) sisältää kertomuskehystä rakentavia elementtejä ja alle puolet ilmauksia, jotka kytkevät tekstin puhetilanteeseen, siis joko viittaavat edessä olevaan kuvamateriaaliin tai kuvaavat puhujan etenemistä tehtävän aikana (esimerkki 5.40) (ks. tämän luokituksen periaatteista ja ongelmista s. 55—56).

Esimerkki 5.40: Kertomuksen maailmaa puhujan A258 tekstissä. Kertomuskehystä rakentavat ilmaukset on alleviivattu ja ilmaukset, jotka kytkevät tekstin puhetilanteeseen, on lihavoitu.

- 1) p: no tää ainaki nyt (2.6) yhm (0.7) se KYLVää jotaki **tonne** ,
- 2) (1.3) ja sitte se KUvittelee että e- saa kaikenlaisia tommosia hienoja (1.2) tavaroita sieltä ku se KYlvää .
- 3) t:yhm (.) yhm .
- 4) p: ja sitte (0.6) sitte siibe tulee (-) (0.9) n-nuo VARikset tai barakat kumpia ne nyt sitte [on
- 5) t: [yhm yhm
- 6) p: ja sitte tuota (1.3) sitten se tuota #ä-ä# (12.0) yks kaks nii Ajattelee että se pistää VARiksem PELättimen si::nne ja pistää se tuohon noin ?
- 7) (.) t: yhm
- 8) (.) p: ja sitten (0.7) se lähtee POis sieltä nyt sitten ja aattelee että nyt ne (.) varikset ei tuu enää ?
- 9) t: yhm
- 10) (0.5) p: sitte se kattoo i-IKkunasta ?
- 11) (.) nii SIEL+on taas variksia ihan täynnä .
- 12) t: yhm
- 13) (0.7) p: ja sitten se menee (.) sinne TAKa:si ja sitte ,

14) (.) *no eipä muuta ku että se HEITtelee (1.1) tolla VARiksem PELättimellä kaikki noi varikset po:is .*

Edellisiä hatarampi kertomuskehys on syntynyt puhujien A161 ja A303 monologisiin teksteihin. Molemmille puhujille on tyypillistä, että he etenevät kysellen kuvissa esitettyjen asioiden ja tapahtumien laatua. Siksi selvästi suurin osa lauseista sisältää kuviin viittaavia pronomineja (*tuossa, tuolla, tuohon*) ja tehtävän etenemisestä kertovia, siis puhetilanteeseen kytkeviä rakenteita (*sitten täällä, tuolla sitten*) (esimerkit 5.41 ja 5.42).

Esimerkki 5.41: *Sitten*-rakenteita tehtävän etenemisen merkkeinä puhujan A161 tekstissä.

- 7) (5.2) *siellä on niinku se (.) niinku se jotain ISTut ISTuttais tossa sitte toi toi on ainaki tossa noi ja ,*
- 8) (0.9) *ja tää onko tääh (0.5) onko tää sitte .hh JUU siin on LAPio tommonen se on*
- 9) (2.1) *KAI se jotain on ISTuttamassa jotain tossa ,*
- 10) (0.8) *mutta mitä se sitten KUvittelleeko se .h joo se kuvittellee tietysti että hänel hän saa tommosia bedelmiä sitten niin kovasti (1.0) kovasti sitte .*
- 11) (1.2) *tuo sa:: sadosta (1.6) s::adosta ja sitten ?,*
- 12) (5.9) *juu ja sielä on ne ?,*

Esimerkki 5.42: *Sitten*- ja *nyt*-rakenteita tehtävän etenemisen merkkeinä puhujan A303 tekstissä.

- 1) *joo (.) siinä tuota (3.3) miehellä on kädessä ainakin tuo mikä toi nyt on nimeltään tommone (.) työkalu .*
- 2) (2.4) *mitä siinä KARTassa on sitä minä en tiedä .*
- 3) (5.2) *tuol+on sitte jo bedel-HEDELmiä .*
- 4) (2.3) *onk+se omenia vai MITä ne o .*
- 5) (1.3) *sitte tääl on jotain ISOMPIaki (0.8) ISOMPIakin (1.8) juttuja .*
- 6) (2.6) *tuola tulee KOIRi ja esille ,*
- 7) (0.9) *sit mies ihmettelee ku KOIRat kävelee siälä .*

Kahdeksaan tekstiin ei rakennu lainkaan kertomuskehystä. Tekstit ovat kuitenkin keskenään erilaisia. Osassa ajan- ja paikanilmaukset heijastelevat selvästi puhujan etenemistä tehtävän aikana (A12, A252 ja A361; esimerkki 5.43). Osassa taas puhujat viittaavat pääasiassa edessä oleviin kuviin (A266, A275 ja A447; esimerkki 5.44), ja loput kaksi tekstiä ovat kaikin puolin sisällöllisesti kovin niukkoja (A124 ja A349; esimerkki 5.45).

Esimerkki 5.43: Tehtävän etenemisen ilmauksia puhujan A12 tekstissä.

- 1) *p: on ensin (2.6) täälä (1.4) PERhosia (.) taikka tuota (1.4) ö perhosissa KUvia .*
- 2) (1.8) *ja (.) tässä on (4.5 ot ö .hh) tässä onh (1.0) tämä (1.7 ot hh.) kuviteltu henkilö ja ,*
- 3) (0.6) *tässä siinä on paljon (0.7) VIhanneksia ?,*
- 4) (1.2) *sitten siinä on hh. on (1.3) myöskinh (1.7) PALlo BOLL taikka (1.2) pallo kaiketi se on .*
- 5) (0.9) *ne (.) valmistau(-) ö LEIKkivät ja (0.9) ja myöskin (0.9) KUvittelevat siinä sitten jotakin .*
- 6) (1.1) *sitten (11.2 ot #ö-ö# hhh. #ö-ö# .hhh) siin+on jotain kuval (1.0) #ö-ö# jotain (1.5) kuvittelua ,*
- 7) (1.6) *jab (1.6 ot: #yh#) toisiakin (0.7) olentojah sitten ?,*
- 8) (0.7) *tässä on (1.3) nuolla (.) ikäänkuin (0.7) ja jotakin semmosta*
- 9) (3.6) *lopultah on (2.2) nousut jotakin (1.9) RYYPpäämään ,*

Esimerkki 5.44: Tehtävän etenemistä ja viittauksia kuviin puhujan A447 ja tutkijan dialogissa.

- 14) (0.7) p: siinä sitte tässä o ja poika:: pelästyykö se vähä niita #e-e# lintuja vai mitä ku se menee vähä niinku PAKoon tuossa .
- 15) (.) t: jo[o-o ?
- 16) p: [tuo (.) nii (1.0) ja sitte TÄSsä toisessa TÄSsä kolmannessa kuvasa (0.7) neljännessä ninb (1.2) ei tässäkään mitään Erikoista onko se KIRves ja siinä (0.6) siinä ru::vetaan tekemään jota::kin KIRvettöitä .
- 17) #u-u# tekeekö ne siinä (0.6) #ri- (.) tuota:# semmosta #r-r# (1.6) RISTiä tabi jotakin tommosta mitä ne pistää semmosta ## semmosta tuommosta ,
- 18) kun niillä o tuommonenki (.) KIRves ja sitte tuommonen niinkun #o::# mi- e-eihän se RISTI+o mikeskä sitä sanotaan .

Esimerkki 5.45: Puhujan A349 ja tutkijan dialogin niukkoja ajan- ja paikanilmauksia.

- 12) (19.0 ot mt .hh mt .hh) [he he he
- 13) t: [yhm ? mitäs sit tapabtuu .
- 14) (0.5) p: mikä se tää on .
- 15) (2.7) si::nä-p-p (.) isketään (3.4 ot .hbb) h(h)äh
- 16) t: joo-o JATkaka vaan .
- 17) (6.0 ot: .hbb) p: äh (6.8 ot: .hbb)
- 18) t: mitä siinä isketään .
- 19) p: mitä
- 20) t: Mitä siinä isketään .
- 21) p: he he isketään (2.9) VARIKset ja ö barakat ja ö
- 22) (4.0 ot .hbb) y-y-m (2.8) mie [o nii (.) yhm
- 23) t: [pois (.) huiskitaa pois (.) just nii

Kertomuskehyksen tiiviys liittyy pitkälti siihen, onko teksti monologinen vai dialoginen. Tekstit, joihin ei muodostunut kertomuskehystä, ovat yhtä lukuunottamatta dialogeja, ja vastaavasti vain yhteen dialogiseen tekstiin on rakentunut (väljä) kertomuskehys (taulukko 16).

Taulukko 16: Kertomuskehyksen laatu ja tekstin monologisuus/dialogisuus.

Kertomuskehyksen tiiviys	Puhujat	Monologi / dialogi
Tiivis	A312	Monologi
Väljä	A4 A128, A258, A397	Dialogi Monologeja
Hatara	A161, A303	Monologeja
Ei kertomuskehystä	A12 A124, A252, A266, A275, A349, A361, A447	Monologi Dialogeja

Diskurssityypin ja kertomuskehyksen laadun – ja sen, että tekstiin ei ole lainkaan muodostunut kertomuskehystä – välinen yhteys on ymmärrettävä, sillä dialogeissa puhuja ja tutkija tarkastelevat selvästi tiiviimmin yhdessä edessä olevia kuvia kuin

silloin, kun puhuja on kyennyt suoriutumaan tehtävästä itsenäisesti. Tämä johtuu esimerkiksi siitä, että afaattinen puhuja kyselee tutkijalta, mitä kuvissa tapahtuu (A447 *mies sitte tuota nin mitä se #o# oikein tekee:: (0.5) tuossa kun se näyttää niinkun se (0.7) TEkis jollekin tuossa jotakin mitä tuossa .*). Kytkeä puhetilanteeseen on erityisen vahva silloin kun puhuja kommentoi omaa puhumisen vaikeuttaan (A361 *ku mää on mää on hu HUONO HUONO (1.5) Puhumassa tässä ,*). Monologiset tekstit sen sijaan ikäänkuin ‘irtautuvat’ puhetilanteesta ja niihin kehittyä kertomuksen maailma, joskin se useimmiten näiden afaattisten puhujien teksteissä on sangen väljä ja tulkinnanvarainen.

5.2.2.2. Kuka?

Miten puhujan ote ja tekstin kertomuskehityksen laatu liittyvät sitten muihin afaattisten puhujien tekstien sisältöä määritteleviin kielellisiin piirteisiin? Tarkastelen seuraavaksi sitä, millaisia osallistujia puhujat tai puhujat ja tutkija yhdessä tekstissään esittelevät ja kuinka niihin viittaavat tekstin edetessä. Aloitan tarkastelun niistä teksteistä, joissa kehystä ei juuri ole, ja etenen sitten vähitellen niihin teksteihin joissa kertomuskehys on tiiviimpi ja suhteellisen runsas.

Kahdeksaan tekstiin ei siis rakentunut kertomuskehystä. Näistä puhujien A124 ja A349 tekstit ovat kovin niukkoja myös osallistujaviittaustensa suhteen. Puhujan A124 ja tutkijan dialogisen tekstin osallistujat eivät tunnistu lainkaan puhujan ilmausten perusteella. Hän käyttää vain yksinäisiä deiktisiä pronomineja, jotka kaikki viittaavat kuvissa esitettyihin olioihin tai asioihin (A124 *ni et näit NÄit laittannu vai (.) vai tota: ,*), mutta viittausten täsmällistä kohdetta on vaikea tulkita. Tutkija tarjoaa puhujalle substantiiveja, mutta puhuja ei käytä niitä hyväkseen vaan toistelee samoja pronomineja koko tehtävän ajan (esimerkki 5.46).

Esimerkki 5.46: Tutkija tarjoaa osallistujaviittausta varten sanoja, mutta puhuja A124 ei käytä niitä omassa puheessaan.

- 18) t: (.) *yhm (1.7) hä RAKentaa jotaki .*
 19) t: (0.7) *eiks TOTta .*
 20) (1.2) p: *nin näitä .*
 21) t: *joo . (1.1) rakentaa linnumpelätti[men .*
 22) p: *[yhm . (3.1) yhm.*
 23) (5.2) *nin nämä on niitä , [(1.0) yhm .*
 24) t: *[nän*
 ...
 26) t: *ja mites (0.8) äijälle käy .*
 27) (1.2) p: *ni nämä on niitä ja sitte NÄitä .*

Myös puhujan A349 ja tutkijan dialogi on sisällöllisesti niukka, mutta puhuja esittelee itse kaikki osallistujat. Hän määrittelee päähenkilön ensin *mieheksi*

ja sitten *ukikesi* (A349 *m-m-mies seisoo #y-yh-y-y#(1.4) y-y (6.0) se sei::soo (1.3) y (0.7) UKki .*) ja kuvaa sitten, kuinka *varikset* syövät *nuo* (esimerkki 5.47).

Esimerkki 5.47: Puhujan A349 vaikeatulkintaisia osallistujaviittauksia.

- 6) (4.2) *ai (set) V Arikset (.) he be .h varikset nuo v-v syövät .*
- 7) *ter: just*
- 8) (3.7) *a::inas #ö# (3.7) tai (3.3) (p)uu (10.0 ot .bbb) T(H)AIpuu he be be be .bbb (0.5) per-ö (0.7) pbp-m (.) perhob-näh (3.0) per (.) niin (2.7) .bbb NHY. ((hymähdys))*
- 9) (6.1 ot .bbb) *V Arikset .*
- 10) *t: yhm ?*
- 11) *yhm ?*
- 12) (3.5) *et mul (0.6) t::ai-ki-naa (11.0 ot .bbb) TAIkinaa #ö# ybmp (.) (-)*

Esimerkin 5.47 *nuo* viittanee päähenkilön kylvämiin siemeniin, mutta muita selkeitä osallistujaviittauksia puhuja A349 ei sitten käytäkään. Mahdollisesti perhoseen viittaava *perhob-näh* saattaa olla sanan linnut semanttinen substituutio, mutta viittausta *taikinaan* on mahdotonta tulkita kuvienkaan avulla.

Puhujien A275 ja A447 teksteille on yhteistä se, että puhujat käyttävät usein korrelaattittomia deiktisiä pronomineja ja kysymyssanoja osallistujiin viitatessaan. Puhuja A275 viittaa päähenkilöön pronomiinilla *tää* ja myöhemmin *se*. Hän ei löydä itsenäisesti tarvitsemiaan sanoja, ja kommentoidessaan muistivaikeuttaan hän viittaa luonnollisesti itseensä (A275 *en minä sitä (3.7) en MINä mää mää mää kun en (-) , ; bbbb em+MÄÄ se MUIsta sitä sitä (1.7) mikä se o .*). Ainoat puhujan A275 käyttämät kertomuksen maailman osallistujiin mahdollisesti viittaavat substantiivit ovat *kaalia* ja *lankea*, jonka tutkija on tulkinnut tarkoittaneen *lapiota*. Tutkija tarjoaa puhujalle sanaa *linnut*, jonka tämä heti toistaakin muttei pysty pitämään mielessään käyttääkseen sitä myöhemmin uudelleen (esimerkki 5.48).

Esimerkki 5.48: Puhuja A275 ei pysty pitämään mielessään sanaa *linnut*.

- 17) *p: bbbb em+MÄÄ se MUIsta sitä sitä (1.7) mikä se o .* ←puhuja kysyy sanaa
- 18) (0.6) *t: LINnut* ←tutkija tarjoaa sanan
- 19) (.) *p: LINnut no no no NII , l[innut .* ←puhuja toistaa sanan
- 20) *t: [yhm .*
- 21) (0.6) *p: .bbbb no tässä on KAns ,*
- ...
- 52) (0.5) *j:o (0.9) tässä sitte se:: i (0.5) no se i-ISK-k mikä se o-on .* ←puhuja kysyy sanaa
- 53) (3.5) ((naputtaa kuvaa)) *#y tota:: (1.1) ((naputtaa kuvaa)) Tota:: tota::* ←korvaava osoitus ja pronomini
- 54) (0.5) *t: no NII? JUstiinsa .*
- 55) *p: tota (-) [tota* ←korvaava pronomini
- 56) *t: [Yhm .*
- 57) (3.3) *p: Sitä:: .* ←korvaava pronomini
- 58) (1.3) *t: elikä ne LINnut* ←tutkija tarjoaa sanan
- 59) *p: j:oo [sit LINnut LINnut joo et ta taa tampe(-) JAA-a JAAbA .* ←puhuja toistaa sanan
- 60) *t: [LINnut TAAS (.) TULee (.) yhm .* ←tutkija toistaa sanan
- 61) (1.2) *p: j::a (3.6) ja täällä (1.7) täällä kans (1.9) on nuo (1.0)* ←korvaava osoitus ja

((naputtaa kuvaa)) *j::a (0.5) yhm .*
 62) (2.3) *EI VOi ? (0.5) ei voi . (.) [be be*

pronomini

Puhuja A447 kuvaa päähenkilön *lihavahkoksi mieheksi* ja kyselee ja arvailee, *mitähän* muut osallistujat ovat. Korrelaattottomat, kuvissa esitettyihin osallistujiin viittavat pronominit korvaavat substantiiveja silloin, kun tarvittava sana ei palaudu puhujan mieleen, mutta toisaalta puhuja A447 esittelee runsaasti erilaisia osallistujia ja yleensä täsmällisin substantiivi- viittauksin (esimerkki 5.49).

Esimerkki 5.49: Osallistujaviittauksia puhujan A447 ja tutkijan dialogissa. Korrelaattottomat, kuvissa esitettyihin osallistujiin viittaavat deiktiset pronominit on tummennettu.

- 12) (.) *p: nii (0.8) ja sitte tässä tässä (.) poika juoksee tuonne KOvaa kyytiä ?*
 13) (0.6) *se katsoo nuita KAnoja tuossa vai mitähän ne on nuo #e-ö# ei ne+o KAnoja ne o LIntuja jota::ki .*
 ...
 23) *.hhh ja t-tuo LAPsi taitaa tulla onko se nyt LAPsikka (.) sill+ol LUSIKka tipahtaa siinä kun (.) se kait SÄikähtää vähä tuota se luulee v(b)issiin m(b)ieheksi sitä .*
 24) *.hhh nin-ni LUSikka putovaa SUUsta .*

Puhujan A266 tapa rakentaa kertomuksen aikajatkumoa on poikkeuksellinen, ja poikkeuksellista tässä aineistossa on myös se, että puhuja A266 ei määrittele tekijäosallistujia tekstin alkuosassa lainkaan. Aikaulottuvuuden erilaisuus johtuu hänen käyttämästään perfektistä (ks. Hakulinen ja Karlsson 1979, 246 alkaen) ja tekijöitten epämääräisyys passiivilauseista (Shore 1986)³⁴. Päähenkilön olemassaolo on kuitenkin mahdollista tulkita viittauksesta *itse* ja myöhemmin viittauksista *sitä*, *sitä itseään* ja *se* (esimerkki 5.50, rivi 3 ja 9).

Esimerkki 5.50: Tekijäviittaukset puhujan A266 tekstin alkuosassa.

- 1) *p: no tässä tässä jotain (3.0) tässä on (11.6) tässä ON ollu oltu-o (0.5) hyvin #e::#*
 2) (2.6) *kun+on näi HEdelmiä ja täällä TÄÄläkin on niin (0.5) kaikesta (1.6) on NAUtittu HYvin .*
 3) (9.3) *j(h)a on syöty i- (0.5) itse KYLLäisiksi ja sitte pantu vielä (16.0) variksenpelättimeks TAKki on joutunu .*
 4) (6.3) *ja varis on sanonu että EI+jä .*
 5) (2.9) *e::i se SIihen oo mut sinnä siinä se VAriskin ,*
 6) (10.7) *ja nyt sitä va #e# (2.7) siitä laitetaan oikeen neh*
 7) (11.4) *siitä on tehty (.) #o::n to#*
 8) (7.7) *tuossa on oikeen ni (9.3) kirves ja vasara .*
 9) (6.6) *huvittaako sitä ITseään kun tota (0.7) seh (1.2) kassoo tota (4.0) PELÄtintä siinä .*

Puhujan A266 tekstin kaikista osallistujaviittauksista noin puolet on täsmällisiä substantiiveja, mutta pronomini- viittausten kohdetta on paikoin vaikea tulkita (esimerkissä 5.50 riveillä 5—7). Sen sijaan suurin osa puhujan A361 käyttämistä

³⁴ Passiivista ja passiivilauseiden funktiosta puhutussa suomen kielessä ks. Shore 1986 ja Helasvuo 1988.

osallistujaviittauksista on korrelaattomia deiktisiä pronomineja, ja harvat substantiiviwiittauksetkin ovat sangen epäspesifejä, kuten *työssä* [työtä] ja *hommia* sekä pääosallistujan viittava *tää vanha mies* (esimerkki 5.51).

Esimerkki 5.51: Sananhakua ja kuviin viittaavia pronomineja puhujan A361 ja tutkijan dialogissa. Sananhakujaksot (kysymykset, kiertoilmaukset ja korjaukset) on alleviivattu ja korrelaattomat kuviin viittaavat deiktiset pronominit on tummennettu.

- 10) (.) p: *no se nyt TEkee tuossa työssä om:: mää (0.5) ONko se tuoll+o nyt tiällä: #o::# semmosia pieniä .*
 11) (1.8) *jab (2.5) tää o sitte mitä sillä KUVittelee tuolla (2.2) pieneviä hommia ja .*
 12) (2.5) *sitte o VER eikun+nuo (5.2) ku mää on mää on hu HUOno HUOno (1.5) Puhumassa tässä ,*
 13) *t: yhm ?*
 14) (1.0) p: *mu::tta TEILlähän tietysti täytyy Osatakki ,*
 15) (.) *se+on TÄSs+on (1.0) KUKa olt nyt .*
 16) *kuka ne on ne TÄSs-on nää (1.3) nuo SYÖny nuo (4.2) TUOLta nuo:: (.) pois .*
 17) (2.1) *ja tuos tulee:: sitte (3.9) se+on se (0.6) mikä:: se on tää VANha mies täällä tää tää täällä on tää*
 18) (1.3) *tää tekee **noita** (3.4 ot mt) joo joo .*

Puhujien A12 ja A252 teksteille on yhteistä se, että monien osallistujaviittausten kohdetta on vaikea tunnistaa sen vuoksi, että puhujien käyttämät sanat ovat kovin muuntuneita. Puhuja A12 esittelee pääosallistujan käyttäen viittausta *tämä kuviteltu henkilö*, kun puhuja A252 viittaa häneen deiktisellä pronomiinilla *tää*. Molempien tekstille on tyypillistä se, että osallistujiin viittaavat sanat ovat semanttisia substituutioita ja uudissanoja (esimerkit 5.52 ja 5.53).

Esimerkki 5.52: Semanttisia substituutioita ja uudissanoja puhujan A12 monologissa.

- 1) p: *on ensin (2.6) täällä (1.4) PERhosia (.) taikka tuota (1.4) ö perhosissa KUVia .*
 2) (1.8) *ja (.) tässä on (4.5 ot ö .hh) tässä onh (1.0) tämä (1.7 ot hh.) kuviteltu henkilö ja ,*
 ...
 11) (4.8 ot öb-öh) *ja sitten (1.4) sypätään sei ? ,*
 12) (0.9) *ensin on (1.9) ö-ENSin on säpä (1.6) LUakieta (?) ,*
 13) (0.7 ot #ö-ö#) *jokka siinä sitten (.) lenta*
 14) (3.1) *näitä TOIsia otuksiah .*
 15) (1.8) *olemassa ? ,*
 16) (0.9) *ja sittenh (6.0 ot .hh hh.) on (1.9) olemassa myös+kin+kin (3.0) Uudelleen (.) otuksiah (0.9) ja (1.4) PUheitah ikään kuin ,*

Esimerkki 5.53: Semanttisia substituutioita ja uudissanoja puhujan A252 ja tutkijan dialogissa.

- 1) p: *no TOssaban se jo-jossain toka:: (.) toka kerran (.) ja panee TÄMmösen näin ,*
 2) (.) *t: yhm ?*
 3) p: *jota kantaa tässä (.) siskoa .*
 4) (.) *t: sie[menä] ? yhm ?*
 ...
 17) (.) p: *ja: ja tuota sitte on tässä::*
 18) t: *hän on päättäny RAkentaa jotaki .*

- 19) t: (.) *MI*nkä hän rakentaa .
 20) (0.9) p: joo (.) *no KAA* *Totta kai se laittaa herralle tuon he* [be tuon o-o (0.5) *ROppukastia* [be be be s(h)emmose *P(H)Ikkuse l(h)ai[dan* .
 21) t: [Yhm . Yhm . [be be
 22) t: [j(h)oo (0.7) [LINnun LINnunpelättimen .
 23) p: [ja (.) *ni* . JOO joo SEM[monenhan (-) *ni*

Esimerkissä 5.52 rivillä 1 puhuja A12 esittelee *perhosia* ja korjaa, että *perhosissa* on *kuvia* (A12 *on ensin* (2.6) *täällä* (1.4) *PERhosia* (.) *taikka tuota* (1.4) *ö perhosissa KUVia* (.) . Tämän ilmauksen tulkitsemisen substituutioksi, joka tarkoittaa, että on ‘kuvissa on lintuja’ tai ‘linnuista on kuvia’. Puhujan A12 osallistujaviittaukset ovat usein lisäksi kovin abstrakteja: hän esittelee *olentoja* ja *otuksia*, *kuvittelua* ja *puheita* (esimerkki 5.52 yllä, rivit 14—16). Puhujan A252 ja tutkijan dialogissa puhujan ilmausten tunnistaminen osallistujaviittauksi on mahdollista siksi, että sanat ovat päätteidensä avulla tunnistettavissa substantiiveiksi, siis sanoiksi joihin on mahdollista viitata (Helasvuo ym. tulossa). Osallistujaviittausten tarkoitteiden tunnistaminen on kuitenkin paikoin mahdollista vain sen vuoksi, että tutkija on pystynyt tulkitsemaan puhujan esitystä seuraamalla tämän etenemistä kuvasta toiseen (esimerkki 5.53 yllä, rivit 3—4 ja 19—21).

Kahteen tekstiin rakentui hatara kertomuskehys. Puhujat A161 ja A303 yrittävät palauttaa mieleensä osallistujaviittauksiin tarvitsemiaan sanoja kyselemällä ääneen, *mitä* kuvissa on. Sananlöytämisvaikeutta kuvaavat myös kohteen epätarkaksi jättävät *jotain*-viittaukset ja korrelaatittomat, kuvissa esitettyihin osallistujiin viittaavat deiktiset pronominit (esimerkit 5.54 ja 5.55).

Esimerkki 5.54: Osallistujaviittauksia puhujan A161 tekstissä. Korrelaatittomat, kuvissa esitettyihin kohteisiin viittavat deiktiset pronominit on tummennettu.

- 7) (5.2) p: *siellä on niinku se* (.) *niinku se jotain* ISTut ISTuttais tossa *sitte toi toi on ainaki tossa noi ja* ,
 8) (0.9) ja *tää onko tääh* (0.5) *onko tää sitte .hh JUU siin on LApio tommonen se on*
 9) (2.1) *KAI se jotain on ISTuttamassa jotain tossa* ,
 10) (0.8) *mutta mitä se sitten KUVittelleeko se .h joo se kuvittellee tietysti että hänel hän saa tommosia hedelmiä sitten niin kovasti (1.0) kovasti sitte sitte .*

Esimerkki 5.55: Osallistujaviittauksia puhujan A303 tekstissä. Korrelaatittomat, kuvissa esitettyihin kohteisiin viittavat deiktiset pronominit on tummennettu.

- 11) (6.2) ja tossa hän nyt alkaa KIINNittämään (1.0) *tota jotain (.) telinettä TUOhon mikä lienee sitte* .
 12) (2.1) jaaba sitte hän on pannu sinne (1.2) *niinku* (0.5) *TAKin* ja (.) *HATun onks se sitte niiku joku (0.5) eläämem (.) PELotusta varten pantu tobon varmaan* .
 13) (.) *varmaan täälähän se on ja ?*
 14) (1.1) *mikskä noita nyt SAnotaankaan niin noita tommosia*
 15) (1.1) *ku Eläämiä varten joskus MUIStan (.) jo LAPSena kun niit laitettii niinku PELotukseks* .
 16) (1.5) *eiks+ne SEMmosia ollu* .
 17) t: *yhm*

Puhuja A161 määrittelee kertomuksen päähenkilön *äijäksi* ja viittaa tähän tarinan edetessä pronominilla *se*. Puhuja A303 esittelee *miehen* ja viittaa tähän joko

pronomiinilla tai toistamalla ensiviittauksen. Puhujan A303 sananlöytämistä vaikeus ilmenee myös yleiskäsitteen *juttuja* käyttönä (A303 *sitte tääl on jotain ISOmpiaki (0.8) ISOmpiakin (1.8) juttuja* .) ja kiertoilmauksina, kun puhuja etsii sanaa, jolla viitataan niihin, joita *laitettiin pelotukseksi* (esimerkissä 5.55 yllä riveillä 12 ja 15). Kaiken kaikkiaan näiden puhujien käyttämät sanat ovat kuitenkin hyvin ymmärrettäviä.

Edellisiin puhujiin verrattuna tiiviimmin mutta edelleen väljästi tarinansa tapahtumia kehystäneitä puhujia on yhteensä neljä. Puhujien A4 ja A128 käyttämien osallistujaihin viittaavien sanojen tarkoitteet jäävät monin paikoin epäselväksi tai niiden tulkinta on kovin vaikeaa (esimerkit 5.56 ja 5.57).

Esimerkki 5.56: Osallistujaviittauksia puhujan A4 ja tutkijan dialogissa.

- 32) (1.6) t: joo . sanoitte viimeks että linnut on kaikki SYÖneet ne , (.) mitäpä SITten tapahtu sen JÄLkee .
 33) (4.6) p: NIIN. (3.0) (-- (5.5) nehä on sie VIE (.) se vie:: sit se vie SINne sit (1.5) TUOMmosen (3.3) hype lee (1.7) tuo tuon (1.6) kyvän ,
 34) (0.6) tuo tuonki kaa (4.0) kaa:: (2.5) ka::i (1.7) kala:: (1.4) LEN LEN (2.2) käy bekku (2.6) kulat KULLa (1.2) kyä:: (3.4) kyyh (0.8) leng(-- (1.3) hyvä ,
 35) (3.0) NO KUN ei ossaa tuossa .
 36) t: yhm-m ?
 37) (18.6 ot .bbh) t: yhm . se vei sinne semmosen .
 38) t: mitäs siitä seuras .
 39) (2.4) p: ai NII (.) täälä .
 40) t: yhm .
 41) (1.0) p: no-o se siinä (0.8) ne meni taas ne linnut sii-siitä (2.3) sinne (4.2) sinne (.) missä se (1.8) äy e::e (2.4) (-- HEITto hm (3.1) mi:kä (8.1) hm (1.2) lennän (0.7) LENnäk (0.7) LENnäkki (1.5) ovat
 42) t: yhm ?
 43) (2.3) p: lin (0.5) linnut (-- (0.8) linnut (0.8) len:: (1.0) lentäni (3.2) pois juuri .
 44) (11.1) nii se v-ve-vei nyt sen (3.8) sen (6.1) len lennäty LENnät-tin (3.1) ku-kuvas .

Esimerkki 5.57: Osallistujaviittauksia puhujan A128 monologissa.

- 7) (0.5) p: ja mitä MUUTA hän ,
 8) .h hänhän PIKKU öö PIKKU (.) pikkupoika+j .h ja ja korinat om mukana ,
 9) (.) .hh ja kerä-kerätääm samaa .
 10) .hh ja hän IHmettelee et MIhkä ne NYt jouku .
 11) (.) t: y[hm
 12) p: [mut PIKKUPOIKA pi ke-KERTO ja koira on mukana hyvänä ,
 13) (.) .hh ja poika om mukana tästä ,
 14) .hh SAMA MIE::s ja sit seki (seki lä) ?
 15) (0.8) (.ot hh .hh) ä:: .hh .hh ä:: ettäm:: (.) em m-minä en MUIsta näitä PIENIä enää .
 16) t: [yhm ? yhm ?
 17) p:[.hh .hh ö eiky .hh mut SAMat y-y jav-ja-v-v-ö-m yöte (.) .hh ö-ö k-ka-katselee niinku pikkupoika katselee että ne .hh että ne .hh hä hän KERääv KERäät et näitä se varaos-a
 18) (.) .hh no .hh ja PIKKUPOIKA katselaa ja katseloo ihan KOTona ja .
 19) (.) .hh ja HUOMaa ,
 20) .hh on PIKKUPOIKAT vie Edussa ,
 21) (.) .hh .hh ja .h Iso poika katselee ja katselee .

Puhujan A4 osallistujaviittauksiin käyttämä substantiivisanasto on niukka, vain viisi tunnistettavaa käsitettä, ja pääosallistujaankin hän viittaa pronominilla *se*. Kun puhujan A4 on vaikeata tuottaa täsmällisiä sanamuotoja ja äänneasua (A4 *lennän* (0.7) *LENNäk* (0.7) *LENNäkki*, ; *len lennäty* *LENNät-tin* [pelätin]), puhujan A128 käyttämät sanat ovat usein niin muuntuneita, että niiden merkitystä on vaikea ymmärtää (*hyvöt*, *korinat*, *yöte*, *pikkukoisa*). Lisäksi puhuja A128 käyttää samoja sanoja viitatessaan eri kohteisiin niin, että kuulijan on vaikeata tietää, mistä osallistujasta kulloinkin on kyse (esimerkissä 5.57 *hän pikkupoika—hän—pikkupoika—poika—sama mies—pikkupoika—hän—pikkupoika—pikkupoikat—iso poika*).

Myös puhuja A258 viittaa päähenkilöön ainoastaan pronomineilla *tää* ja *se*, mutta puhuja A397 esittelee hänet *mieheksi* ja viittaa häneen jatkossa pronominilla *se* (esimerkit 5.58 ja 5.59).

Esimerkki 5.58: Osallistujaviittauksia puhujan A258 tekstissä.

- 1) *p*: no *tää* ainaki nyt (2.6) *yhm* (0.7) *se* KYLVää *jotaki tonne* ,
- 2) (1.3) ja *sitte se* KUVittelee että e- saa *kaikenlaisia tommosia hienoja* (1.2) *tavaroita sieltä ku se* KYlyvää .

Esimerkki 5.59: Osallistujaviittaukset puhujan A397 tekstissä.

- 1) *p*: no *tos ensimmäises kuvas ainaki:: yy-b* (1.9) *miäs* (.) #ö# *laittaa* (1.2) *vakoon SLÄmeniä ja* .
- 2) (4.4) *toisessa kuvassa se* (3.5) *se ajattelee* (1.5) *tomattia ja* (1.5) *kurkkuja ja* (1.2) *ETTä se vissiin saa sen siältä* (1.5) *siältä siältä* .
- 3) (3.8) *mitä se on istuttanu* .
- 4) (2.6) ja *sit tulee* (1.0) *VARikset ja nokkii sen* (1.2) *sen sen* (2.1) *pois* .
- 5) (1.8) *sit se menee ja* (1.6) *rakentaa itselleen* (1.9) *yh:: ton* (0.5) *variksenpelättimē+ja*
- 6) (3.3) *mu::tta ei niist oo sitte Apua ja*
- 7) (5.9) *siihen se päätty* .
- 8) *t*: *HYvä* .

Puhujan A258 vaikeus löytää osallistujaviittauksiin tarvitsemiaan sanoja ilmenee lähinnä epätarkkoina pronominiviittauksina (*jotakin*) ja yleiskäsitteiden käyttönä (*tavaroita*). Puhuja A397 taas korvaa substantiiveja *se*-pronomineilla (esimerkissä 5.59 riveillä 2 ja 4) ja käyttää myös kiertoilmausta *sen mitä se on istuttanu* (rivillä 5).

Afaattisista puhujista ainoastaan A312 rakensi tiiviin kertomuskehityksen. Hän esittelee *isännän* ja viittaa tähän joko pronominilla *hän* tai toistamalla ensiviittauksen. Osallistujaviittauksista suurin osa on substantiiveja, ja pronominiviittauksen käyttö muussa tarkoituksessa kuin päähenkilöä tarkoitettaessa liittyy tyypillisimmin sanojen mieleenpalauttamisen ongelmiin (esimerkki 5.60).

Esimerkki 5.60: Sananhakua puhujan A312 tekstissä.

- 6) (.) *p*: *sitte hän* (0.7) *me-* (.) *menee ha* (1.0) *hakemaan tuolta* (1.9) *niin+kun* (1.3) *kuinkas mä nyt sanoisin* (2.4) *niin+kun* (1.0) *että* (.) *jo* (2.1) *kuinka mä nyt SAnoisin tän* ,
- 7) (3.5) *kyl mä sen* (.) *niin+ku* (1.0) *ymmär: se on niinku näyttää* (.) *PElottomen* .

Afaattisten puhujien käyttämien osallistujaviittausten laatu siis vaihtelee sen mukaan, onko tekstiin syntynyt kertomuskehys vai ei. Kun tekstiin ylipäätään on hahmotettavissa kertomuskehys, myös osallistujaviittaukset ovat pääosin täsmällisiä ja niiden kohteet helposti tunnistettavia. Osallistujaviittausten tarkoitteiden tulkitseminen on vaikeaa silloin, kun puhujan käyttämät osallistujiin viittaavat sanat ovat rakenteeltaan tai äänneasultaan poikkeavia tai kun puhujan viittaukset ovat monitulkintaisia esimerkiksi siksi, että hän käyttää samoja sanoja (substantiiveja tai pronomineja) viitatessaan useaan eri kohteeseen. Erityisesti yksinäisten deiktisten pronomien ja semanttisten substituutioitten tarkoitetta on usein vaikea ymmärtää täsmällisesti. Tämän tyyppisiä viittausten tulkinnan ongelmia ilmeni etenkin niissä teksteissä, joihin ei ole rakentunut kertomuskehystä lainkaan. Tämä vertailu on tiivistetty taulukkoon 17.

Taulukko 17: Osallistujaviittausten ja kertomuskehysten laadun yhteisvaihtelua.

Kertomuskehysten tiiviys	Puhujat	Osallistujaviittauksen ymmärrettävyys	Osallistujia yhteensä
Tiivis	A312	Kohde yleensä selvä	12
Väljä	A258	Kohde yleensä selvä	8
	A397	- ” -	10
	A4	Kohteet monin paikoin epäselviä	?13
	A128	tai vaikeasti tulkittavissa	?14
Hatara	A161	Kohde yleensä selvä	13
	A303	- ” -	16
Ei kertomuskehystä	A124	Pronominiviittausten kohteet	?10
	A266	paikoin epäselviä	?16
	A275	- ” -	?15
	A447	- ” -	?25
	A12	Kohteet monin paikoin epäselviä	?20
	A252	tai vaikeasti tulkittavissa	?14
	A349	- ” -	?11
	A361	- ” -	?16

Osallistujaviittauksen kohteen tunnistumattomuus on syy siihen, että olen merkinnyt taulukossa 17 esitettyjen lukujen eteen kysymysmerkin; minun on ollut mahdotonta päätellä, mihin osallistajaan – ja yhteensä kuinka moneen – puhuja on viitannut. Tällaisia tekstejä on tässä aineistossa kymmenen. Siten vain viisi afaattista puhujaa on pystynyt identifioimaan kertomuksen maailman henkilöt ja heidän tekojensa kohteet niin täsmällisesti, että tulkintaongelmia ei ole syntynyt.

Kun nyt siirryn tarkastelemaan, millaisia prosesseja (tekoja ja tapahtumia) afaattiset puhujat kuvaavat, tutkin myös sitä, liittyykö taulukossa 17 esitetty osallistujaviittausten laadun vaihtelu yhteen sen kanssa, millaisia prosessikuvauksia puhujat esittävät.

5.2.2.3 Mitä tekee?

Viiden afaattisen puhujan viittaukset tekstissä esitettyihin osallistujiin olivat selkeitä. Näistä teksteistä kolmelle (puhujien A258, A312 ja A397) on yhteistä myös se, että puhujat kuvaavat pääasiassa päähenkilön materiaalisia tekoja (tapahtumaprofiili B; taulukko 15, s. 106). Kahden puhujan (A258 ja A397) varma tulkinta sisältää myös viittauksia siihen, mitä päähenkilö *ajattelee*, mutta näitä mentaalisia prosesseja puhujat kuvaavat selvästi harvemmin kuin toisiin osallistujiin kohdistuvia tekoja (esimerkit 5.61 ja 5.62).

Esimerkki 5.61: Mentaalisia ja materiaalisia prosesseja puhujan A258 tekstissä. Mentaaliset prosessit on alleviivattu ja materiaaliset transitiiviset prosessit on lihavoitu.

- 6) *p: ja sitte tuota (1.3) sitten se tuota #ä-ä# (12.0) yks kaks ni Ajattelee että se pistää VARIKSEM PELÄTTIMEN si::nne ja pistää se (~sen) tuohon noin ?*
- 7) *(.) t: yhm*
- 8) *(.) p: ja sitten (0.7) se lähtee pois sieltä nyt sitten ja aattelee että nyt ne (.) varikset ei tuu enää ?*

Esimerkki 5.62: Mentaalisia ja materiaalisia prosesseja puhujan A397 tekstissä. Mentaaliset prosessit on alleviivattu ja materiaaliset transitiiviset prosessit on lihavoitu.

- 1) *p: no tos ensimmäises kuvas ainaki:: yy-b (1.9) miäs (.) #ö# laittaa (1.2) vakoon SIÄmeniä ja*
- 2) *(4.4) toisessa kuvassa se (3.5) se ajattelee (1.5) tomattia ja (1.5) kurkkuja ja (1.2) ETTÄ se vissiin saa sen siältä (1.5) siältä siältä .*
- 3) *(3.8) mitä se on Istuttanu .*

Sijaintia ja olemassaoloa (relaationaalisia ja eksistentiaalisia prosesseja) ilmaisevia lauseita näiden puhujien teksteissä on tuskin lainkaan. Siksi *olla*-rakenteiden määrä on selvästi pienempi kuin leksikaalisilla verbeillä ilmaistujen prosessien määrä.

Myös puhuja A312 kuvaa päähenkilön mentaalisia mutta etenkin tämän materiaalisia tekoja. Suurin osa niistä on transitiivisia, joten transitiivilauseita on hänen tekstissään runsaasti (7/17 kaikista leksikaalisilla verbeillä ilmaistuista prosesseista; ks. liite 8). Lisäksi puhuja viittaa omaan puhumiseensa ja ymmärtämiseensä etsiessään sanaa, jolla viitata variksenpelättimeen (esimerkki 5.63).

Esimerkki 5.63: Verbaalisia ja mentaalisia prosesseja puhujan A312 tekstissä.

- 1) *p: no is-i-isäntä ruppee (3.2) niin+kun (.) siemeniä ,*
- 2) *(1.4) ja sitten hän (0.5) KUvittelee että NYT tulee hieno sa-sato .*
- 3) *(3.4) ja sitte tuleekin nuo (1.8) HArakat ?*
- 4) *(0.5) ja varikset tuossa .*
- 5) *(4.5) ja sitten (.) isäntä (0.9) vähä niin+ku SUUttuu siinä ja ,*
- 6) *(.) sitte hän (0.7) me- (.) menee ha (1.0) hakemaan tuolta (1.9) niin+kun (1.3) kuinkas mä nyt sanoisin (2.4) niin+kun (1.0) että (.) jo (2.1) kuinka mä nyt SAnoisin tän ,*
- 7) *(3.5) kyllä mä sen (.) niin+ku (1.0) ymmär:: se on niin+ku näyttää (.) PELottimen .*

Puhujan A312 aloituslauseesta puuttuu pääverbi, mutta lauseen voi tulkita viittaavan siihen, että *isäntä ruppee* kylvämään *siemeniä*. Esimerkissä 5.63 rivillä 6 puhuja etsii sanaa osallistujaviittausta varten, mutta sananhaku näyttää aiheuttaneen myös verbirakenteen tuottamisen takeltelua (A312 *sitte hän (0.7) me- (.) menee ha (1.0) hakemaan*). Alkutavun toisto voi tosin viitata myös sanojen äänneasun löytämisen vaikeuteen, sillä sananalkuista korjailua ilmenee sekä osallistujaviittausten että prosessikuvausten yhteydessä (A312 *no is-i-isäntä ruppee (3.2) niin+kun (.) siemeniä , ; ja rupee hi-be-boitamaan niit (?) (.) Ympäriinsä että (0.8) kaikki (.) joutu (.) nuo nuo (1.1.) Linnut (.) pois .*). Osallistujaviittausten sananhakujaksoon liittyy myös se, että puhuja jättää kesken sanan ‘ymmärtää’; *r*-äänteen pidennys kuvastanee empimistä, jonka aikana puhuja sitten saakin palautettua mieleensä tarvitsemansa sanan. Kaiken kaikkiaan puhujan A312 käyttämät verbirakenteet viittaavat pääasiassa tarinan päähenkilön tekoihin.

Päähenkilön materiaalisiksi teoiksi olen tulkinnut myös suurimman osan puhujan A128 kuvaamista prosesseista, vaikka sitä, kuka on tekijäosallistuja ja mitä tämä tarkalleen ottaen tekee, on paikoin vaikea ymmärtää (esimerkki 5.64).

Esimerkki 5.64: Toistuvia verbirakenteita puhujan A128 tekstissä.

- 8) p: .h hänhän pikku öö pikku (.) pikkupoika+j .h ja ja korinat om mukanaaki ,
- 9) (.) .hh ja kerä-kerätääm samaa .
- 10) .hh ja hän ihmettelee et Mihkä ne NYT jouku .
- 11) (.) t: y[hm
- 12) p: [mut pikkupoika pi ke-Kerto ja koira on mukana hyvänä ,
- 13) (.) .hh ja poika om mukana tästä ,
- 14) .hh sAma MIE::s ja sit seki (seki lä) ? ,
- 15) (0.8) (ot: .hh .hh) ä: .hh .hh ä:: ettäm:: (.) em m-minä en MUIsta näitä PIENiä enää .
- 16) t: [yhm ? yhm ?
- 17) p:[.hh .hh ö eiky .hh mut sAMat y-y jav-ja-v-ö-m yöte (.) .hh ö-ö k-ka-katselee niinku pikkupoika katselee että ne .hh että ne .hh hä hän KERääv KERäät et näitä se varaos-a
- 18) (.) .hh no .hh ja pikkupoika katselaa ja katseloo ihan KOTona ja .
- 19) (.) .hh ja HUOMaa ,
- 20) .hh on pikkupoikat vie Edussa ,
- 21) (.) .hh .hh ja .h Iso poika katselee ja katselee .
- 22) (0.6) .HH [Ö HE ovat POis ,
- 23) t: [yhm ?
- 24) p: kukaan ei oo VIEty ?
- 25) (0.5) [.hh ja TÄÄlläki pikkukoisa .hh katselee koko ju::ttua ,
- 26) t: [yhm .
- 27) (0.5) p: .hh ja läbetää vielä TÄÄllä on se ku VIEdää .

Puhujan A128 prosesseille on nimittäin tyypillistä, että samat verbit toistuvat tekstissä useaan kertaan (esimerkissä 5.64 alleviivatut prosessit). Verbin toisto voi olla myös puhujan kerronnallinen tyylikeino, tapa ilmaista aspektia eli tekojen jatkumista (riveillä 18 ja 21) (Helasvuo ym. 2001; Ojutkangas 1998, 134). Kun kuitenkin myös tekijäviittausten toistuminen aiheuttaa tulkintavaikeuksia (ks. s.

116), tapahtumien etenemistä on vaikea seurata. Lisäksi osa verbeistä on fragmentaarisia ja äänneellisesti muuntuneita, joten niiden tarkoitteen tulkitseminen on epävarmaa (esimerkissä 5.64 rivillä 17 *varaos-a* [varastoi?]).

Muuntuneita ovat myös monet puhujan A252 käyttämät verbit (esimerkki 5.65).

Esimerkki 5.65: Verbisubstituutioita puhujan A252 ja tutkijan dialogissa.

9) p: ja siellä hän haakkaa siinä .

10) (.) t: lin[tuja ?

11) p: [ja on tässä TOinenkin VIelä ?,

12) (.) t: yhm ?

13) p: ja (1.1) sit+on Iso:.

14) (1.2) no nyt tässä ei NÄÄ kyllä tässä (.) mitä si (.) .hh joku kaa .

15) (4.4) siinä se on+nii h-hunnaa että nyt miä en OIkeen-ö tiedä tätä mitä tää nyt oikeen HA[kaa .

16) t: [yhm ? , (0.5)

y:-hm ?

17) (.) p: ja:: ja tuota sitte on tässä:

18) t: hän on päättäny RAkentaa jotaki .

19) t: (.) MINkä hän rakentaa .

20) (0.9) p: joo (.) no KAA TOTta kai se laittaa herralle tuon he [he tuon o-o (0.5) ROppukastia [he he he s(h)emmose P(H)Ikkuse l(h)ai[dan .

21) t: [Yhm . Yhm . [he he

22) t: [j(b)oo (0.7) [LINnun LINnunpelättimen .

23) p: [ja (.) nii . JOO joo SEM[monenhan (-) nii .

24) t: [JUstiä . joo-o ?

25) (0.4) p: ja Sitten tuota (0.9) TÄSsä on täänen ö-ö toinen jo (.) onnessaan sillä (.) KATtoo sitä sitä (.) ulkopaita .

26) t: yhm ? yhm ?

27) p: ja sitten tuota (2.5) joo se o REkkanu vähä vähän sokalleen vähä ja nyt ja uhkaa UUdestaan sit tu[kkaamaan sitä ?,

Leksikaalisten verbien korvautuminen uudissanamuodoilla (esimerkissä 5.65 riveillä 9 ja 15 *haakkaa*, *hakaa* ja rivillä 27 *o rekkanu*, *uhkaa tukkaamaan*) ja osallistujaviittausten uudissanasubstituutiot (ks. s. 113) luonnehtivat siis puhujan A252 tekstiä. Puhujan esitys on kuitenkin varmaotteinen, ja hän viittaa vain kerran vaikeuteensa hahmottaa, mitä kuvissa tapahtuu (esimerkissä 5.65 rivit 14—15). Myös eksistentiaali- ja suhdelauseiden määrä on pieni, hieman yli 1/3 kaikista prosessikuvauksista. Tulkintani mukaan pääosa tekstin verbirakenteista toteuttaakin päähenkilön tekoja ja käyttäytymistä eli materiaalisia ja behavioraalaisia prosesseja.

Kun edellä esiteltyjen tekstien tapahtumaprofiili perustuu siihen, että puhujat kuvaavat pääosin päähenkilön tai sellaiseksi tulkittavan osallistujan materiaalisia tekoja, seuraavaksi esiteltävät neljä tekstiä rakentuvat kahdesta toisiinsa limittyvästä sisältöalueesta. Niille on tyypillistä, että puhujat viittaavat kuvissa näkyvien osallistujien olemassaoloon, sijaintiin tai johonkin ominaisuuteen *olla*-rakentein liki yhtä usein tai useammin kuin he viittaavat

kuvissa esitettyihin tapahtumiin leksikaalisin verbein (tapahtumaprofiili C muunnelmiseen; taulukko 15, s. 106).

Puhujan A266 ja tutkijan dialoginen teksti on erikoislaatuinen sen vuoksi, että puhuja kuvaa tapahtumia perfektimuotoisin passiivilausein (esimerkki 5.66).

Esimerkki 5.66: Passiivilausein ilmaistuja tapahtumia puhujan A266 ja tutkijan dialogissa.

- 1) *p: no tässä tässä jotain (3.0) tässä on (11.6) tässä ON ollu oltu-o (0.5) hyvin #ee#*
- 2) *(2.6) kun+on näi HEdelmiä ja täälä TÄÄläkin on niin (0.5) kaikesta (1.6) on NAUTittu HYvin .*
- 3) *(9.3) j(b)a on syöty i- (0.5) itse KYLLäisissä ja sitte pantu vielä (16.0) variksenpelättimeks TAKki on joutunu .*
- 4) *(6.3) ja varis on sanonu että EI+jä .*
- 5) *(2.9) e:i se SIIhen oo mut sinnä siinä se VARiskin ,*
- 6) *(10.7) ja nyt sitä va #e# (2.7) siitä laitetaan oikeen neh*
- 7) *(11.4) siitä on tehty (.) #o:n to#*
- 8) *(7.7) tuossa on oikeen ni (9.3) kirves ja vasara .*
- 9) *(6.6) huvittaako sitä ITseään kun tota (0.7) seb (1.2) kassoo tota (4.0) PELÄtintä siinä .*

Tulkitsen puhujan A266 kuvaamat tapahtumat pääosin päähenkilön materiaaliksi ja behavioraaliksi prosesseiksi. Hän nimittäin viittaa johonkin tarkemmin määrittelemättömään *itse*n ja tämän käyttäytymiseen (A266 *j(b)a on syöty i- (0.5) itse KYLLäisissä; huvittaako sitä ITseään kun tota (0.7) seb (1.2) kassoo tota (4.0) PELÄtintä siinä* .). Tämän *itsen* voi siis myös kuvitella *panneen variksenpelättimeks takin ja tehneen pelättimen* (esimerkissä 5.66 rivit 3 ja 7—10) (vrt. Shore 1986, 28). Puhujan ilmaukset ovat kuitenkin paikoin vaikeatulkintaisia (rivit 5—6), sillä lauseista puuttuu verbiainesta (A266 *e:i se SIIhen oo mut sinnä siinä se VARiskin*) sen lisäksi että pronomini viittaukset jättävät kohteen usein epämääräiseksi.

Pronominiviittausten paikoittainen epätarkkuus yhdistää puhujien A266 ja A447 tekstejä samoin kuin se, että molemmissa kuvataan transitiivisia tekoja ja käyttäytymistä. Puhujan A447 ja tutkijan dialogi rakentuu kuitenkin puhujan esittämien kysymysten varaan, kun hän pohtii, mitä ja millaisia asioita kuvissa on ja mitä niissä tapahtuu (esimerkki 5.67).

Esimerkki 6.67: Materiaalisia ja behavioraalaisia prosesseja puhujan A447 ja tutkijan dialogissa. Materiaaliset prosessit on lihavoitu ja behavioraaliset alleviivattu.

- 1) *p: siinä tuommonen Lihavahko Mies n:in se*
 - 2) *(0.5) ty-tuosa on semmonen:: #ö-ö# joku:: #öb# LAAtikko vai mikähän ois+siäl semmonen pikkunen LApio ?*
 - 3) *.hb ja se TIputtaa tuosta LAAtikosta tuohon MAahan sitä: .*
 - 4) *(.) ja meinaako se PEITtääki laittaisiko se SIEmeniä itämään vai mitä:: .*
- ...
- 13) *(.) nii (0.8) ja sitte tässä tässä (.) poika juoksee tuonne KOvaa kyytiä ?*
 - 14) *(0.6) se katsoo nuita KAnoja tuossa vai mitähän ne on nuo #e-ö# ei ne+o KAnoja ne o LINTuja jota::ki .*
 - 15) *(0.7) siinä sitte tässä o ja poika:: pelästyykö se vähä nuita #e-e# lintuja vai mitä ku se menee vähä niinku PAKoon tuossa .*

Kysellen ja itselleen vastailleen etenivät myös puhujat A161 ja A303. Tekstien prosessikuvaukset rakentuvat siis osallistujien olemassaoloa, sijaintia, laatua tai toimintaa koskevista kysymyksistä ja niitä seuraavista vastauksista (esimerkit 5.68 ja 5.69).

Esimerkki 5.68: Materiaalisia prosesseja puhujan A161 tekstissä.

- 7) (5.2) *p: siellä on niinku se (.) niinku se jotain ISTut ISTuttais tossa sitte toi toi on ainaki tossa noi ja ,*
- 8) (0.9) *ja tää onko tääh (0.5) onko tää sitte .hh JUU siin on LApio tommonen se on*
- 9) (2.1) *KAI se jotain on ISTuttamassa jotain tossa ,*
- 10) (0.8) *mutta mitä se sitten KUVittelleeko se .h joo se kuvittellee tietysti että hänel hän saa tommosia bedelmiä sitten niin kovasti (1.0) kovasti sitte sitte .*

Esimerkki 5.69: Materiaalisia prosesseja puhujan A303 tekstissä.

- 11) (6.2) *p: ja tossa hän nyt alkaa KIINNittämään (1.0) tota jotain (.) telinettä TUObon mikä lienee sitte .*
- 12) (2.1) *jaaha sitte hän on pannu sinne (1.2) niinku (0.5) TAKin ja (.) HATun onks se sitte niiku joku (0.5) eläämem (.) PELotusta varten pantu tobon varmaan .*

Kyseleminen ja vastaileminen on aiheuttanut myös sen, että puhujien A161 ja A303 teksteissä samat leksikaaliset verbit toistuvat usein. Kyselemiseen liittyvien lausefragmenttien laskeminen lauseiksi nostaa materiaalisten prosessien määrää, mutta uusia tapahtumakuvauksia on sangen vähän. Puhuja A161 kuvaa, kuinka päähenkilö *istuttaa* jotain, *hätyyttelee* lintuja ja *vie* pelottimen, puhuja A303 puolestaan, kuinka päähenkilö *alkaa kiinnittämään* telinettä, *on pannu* takin ja *nostaa* pelättimen.

Kolmas tapahtumaprofiilityyppi (D ja sen muunnelma; taulukko 15, s. 106) kuvaa kahden puhujan (A12 ja A124) tekstin sisältöä. Vaikka puhujan A12 varmaotteinen monologi on runsas ja puhujan A124 ja tutkijan dialogi niukka, koostuvat tekstit pääosin osallistujien olemista kuvaavista ilmauksista. Puhujan A12 tarina etenee sujuvasti, ja hän kuvaa myös osallistujien tekoja (esimerkki 5.70).

Esimerkki 5.70: Materiaalisia ja mentaalisia prosesseja puhujan A12 tekstissä.

Alleviivatut prosessit ovat materiaalisia ja lihavoitu mentaalinen.

- 1) *p: on ensin (2.6) täälä (1.4) PERbosia (.) taikka tuota (1.4) ö perbosissa KUvia .*
- 2) (1.8) *ja (.) tässä on (4.5 ot ö .hh) tässä onb (1.0) tämä (1.7 ot hh.) kuviteltu henkilö ja ,*
- 3) (0.6) *tässä siinä on paljon (0.7) Vihanneksia ?,*
- 4) (1.2) *sitten siinä on hh. on (1.3) myöskinb (1.7) PALlo BOLL taikka (1.2) pallo kaiketi se on .*
- 5) (0.9) *ne (.) valmistau(-) ö LEIKkinvät ja (0.9) ja myöskin (0.9) KUVittelevat siinä sitten jotakin .*
- 6) (1.1) *sitten (11.2 ot #ö-ö# hbb. #ö-ö# .hbb) siin+on jotain kuval (1.0) #ö-ö# jotain (1.5) kuvittelua ,*
- 7) (1.6) *jah (1.6 ot #yb#) toisiakin (0.7) olentojah sitten ?,*
- 8) (0.7) *tässä on (1.3) nuolla (.) ikäänkuin (0.7) ja jotakin semmosta*
- 9) (3.6) *lopultah on (2.2) nousut jotakin (1.9) RYYPpäämään ,*
- 10) (2.2) *jotakinb semmostah .*
- 11) (4.8 ot öb-öh) *ja sitten (1.4) sypätään sei ?,*
- 12) (0.9) *ensin on (1.9) ö-ENsin on säpä (1.6) LUakieta (?) ,*

13) (0.7 ot #ö-ö#) jokka siinä sitten (.) lenta

Puhujan A12 leksikaalisten verbien tarkoitteita on kuitenkin paikoin vaikea tulkita, koska sanat ovat muuntuneita tai koska niiden konventionaalinen merkitys ei sovi tekstikontekstiin (*on noussut ryyppäämään, sypätään sei* esimerkissä 5.70 riveillä 9 ja 11). Verbisubstituutiot ja osallistujaviittausten uudissanat näyttävät siis liittyvän yhteen puhujan A12 tekstissä samoin kuin puhujan A252 tekstissä (ks. s. 113).

Kaikkein niukimmin kuvissa esitettyjä tapahtumia on kuvannut puhuja A124: hänen ja tutkijan dialogissa kuvatut tapahtumat ovat pääosin tutkijan puhetta (esimerkki 5.71).

Esimerkki 5.71: Materiaalisia ja mentaalisia prosesseja puhujan A124 ja tutkijan dialogissa. Alleviivatut prosessit ovat materiaalisia ja lihavoidut mentaalisia.

- 1) *t: näättekste hän on jossaki PUUhissa siellä .*
- 2) (1.7) *p: nii täss+on nää nyt sitteh NÄmä (.) [nämä*
- 3) *t: [yhm ? yhm ?*
- 4) (10.1) *t: mitä hän siinä (0.5) tekis .*
- 5) (2.3) *p: nii et näit NÄit laittannu vai (.) [vai tota: ,*
- 6) *t: [yhm . yhm .*
- 7) (0.7) *t: nii hän oikeestaan niinku HAAveksii siitä (.) ku hän on istuttanut näitä SIEmeniä n[ii*
- 8) *p: [yhm*
- 9) *t: hän sitte HAAveksii että ,*
- 10) *t: (1.2) mitäs Sitten .*
- 11) (0.9) *p: niin (11.0) y:b*
- 12) (2.8) *t: mitä siellä Sitte TApabtuu .*
- 13) (1.5) *p: niin tämänän nämähä on KAIkki niistä .*
- 14) *[(.) en nyt sit tiä .*

Puhuja A124 käyttää itsenäisesti vain kahta leksikaalista verbiä. Esimerkissä 5.71 rivillä 5 hän viittaa päähenkilön materiaaliseen toimintaan (A124 *nii et näit NÄit laittannu*) ja rivillä 14 omaan kognitoonsa (A124 *en nyt sit tiä*). Suurin osa hänen lauseistaan rakentuu siis *olla*-verbin varaan.

Afaattisten puhujien tekstien neljäs tapahtumaprofiilityyppi (E muunnelmiseen, taulukko 15, s. 106) perustuu siihen, että puhujat ovat usein viitanneet omaan puhumisen ja/tai muistamisen vaikeuteensa sen lisäksi, että he ovat kuvanneet kuvasarjan tapahtumia tai siinä esitettyjä osallistujia. Näitä tekstejä on kolme, ja kahdelle niistä on tyypillistä, että sekä osallistujaviittaukset että prosessikuvaukset ovat monin paikoin vaikeasti tunnistettavia.

Puhuja A4 yrittää kyllä kuvata kertomuksen henkilöiden materiaalisia tekoja, mutta ilmausten rakentaminen on työlästä. Vaikka puhuja pyrkii korjaamaan sanojensa rakennetta, verbien merkitystä on paikoin vaikea tulkita (esimerkki 5.72, rivit 6—8).

Esimerkki 5.72: Prosessien toteuttamisen vaikeuksia puhujan A4 ja tutkijan dialogissa.

- 1) p: *nii ne #o-o# eiks+ne hm (2.4) tossa .*
- 2) (2.0) t: *nii se alkaa tästä .*
- 3) (1.1) p: *joo (.) siinä jotain (1.2) u::b*
- 4) (7.7) *nih NII (1.1) ONk+se nyt siel noita (--)* *tuota yhm (1.7) kyty (.) KYLrää eh joitai .*
- 5) t: *yhm .*
- 6) (5.5) p: *kyö:: (13.3) niis (.) kaikkia (3.4) se kuu KULut KUU kuu (2.3) sölkii .*
- 7) (8.3) *ei se (.) kule KULut (0.7) KULut*
- 8) (10.4 ot: .hbb hbb. hm) *jotain (2.7) se nyt (2.4) se se nyt nyt (.) nyt tietys (1.3) kat (0.9) katsee (0.9) (--)*
(1.4) että tuo hän (8.1 ot .hb) kuu (2.1) KULuu .
- 9) (4.1) s-siiben *TUlee (.) PALjon (0.5) yksie:: (0.7) hyl (1.5) hyl (0.6) EIH [he he*
- 10) t: *[yhm ? yhm ?*
- 11) (3.8) p: *kälä joo et et SILt (.) tulee paljon (2.3) nä nää (2.8) k-säl SELn sss-sss-sä (1.1) selä:: SELämaita*

Puhuja A4 käyttää leksikaalisia verbejä selvästi useammin kuin *olla*-rakenteita. Tätä ei selitä se, että *olla*-verbi näyttää puuttuvan joistakin puhujan lauseista (esimerkissä 5.72 rivit 1 ja 3). Leksikaalisten verbien määrää nostaa päähenkilön tekojen kuvauksen lisäksi se, että puhuja viittaa usein osaamattomuuteensa ja puhumiseensa eli kuvaa omia mentaalisia (A4 *em mie Tiiä et Mitenkä s(h)ieillä he he*) ja verbaalisia prosessejaan (A4 *E-EN MINä muuten (0.5) puhu*; NO KUN *ei ossaa [puhua] tuossa*.). Myös näistä ilmauksista näkyy, että lauseista puuttuu usein verbiainesta, erityisesti pääverbit.

Myös puhuja A361 pyrkii kuvaamaan kertomuksen henkilöiden materiaalisia tekoja, mutta tekstissä toistuvat tekeminen ja tuleminen (esimerkki 5.73).

Esimerkki 5.73: Toistuvia materiaalisia prosesseja puhujan A361 ja tutkijan dialogissa.

- 24) (3.1) t: *iban HYvin se meni tähän asti sanoitte että että nuo tuli SYÖmään niitä SIE[meniä*
- 25) *[kyllä ne syö ja sitten*
ne syö TAMä::kin tästä ?,
- 26) (1.4) p: *ja sitte tästä se tekee Uudestaas Uuden kuopan ,*
- 27) (1.7) ja TAAS *takii tekee kuopan ,*
- 28) (1.6) *tekee niin+ku UUDen (1.8) työn ?,*
- 29) (0.8) ja SITte vasta *tulee tää (3.6 ot mt) sit se tulee Uudetaan toi ?,*
- 30) (2.4) *noh se on tulee tä (4.6 ot .hb hb.) tule-tulee se on sano (2.0) no MISTä ne nyt TUlee tuol[ta ,*
- 31) t: *[yhm ?*
- 32) p: *joo .*
- 33) (0.7) ja: (.) ja sitte *sehä: tekee tästä se tekee (2.5) laittaa sinne (1.7) sen Uudetaan ,*
- 34) (2.4) ja sit *se TUlee taas ,*
- 35) (2.5) *mistä se OTtaa tuolta .*

Samojen verbien ja epätarkkojen osallistujaviittausten toistuminen yhdessä heikentää kuulijan mahdollisuutta ymmärtää tekstissä esitettyjen tapahtumien kulkua. Puhujan A361 usein käyttämät verbit, etenkin *tekee*, ovat lisäksi merkitykseltään sangen yleisiä ja tapahtumien luonteen selvittämiseksi

epäspesifejä. Puhujan ja tutkijan dialogisen tekstin prosesseista suuri osa viittaaakin puhujan vaikeuteen saada palautettua mieleensä tarvittavia sanoja (A361 *ku mä en TIEDä si tota Nimee ollenka ; ku mä en pääse KOSkaan tältä JÄreltä*) ja siihen, miten puhujan mielestä tehtävässä tulisi puhua (A361 *mun täytyys niinku TÄLla taval oikeen puhua ; se täytyys oikeen niinku Osaas Osaasti ilm-ILmeellä*). Kyse ei kuitenkaan ole yksin osallistujaviittauksissa tarvittavien sanojen mieleenpalauttamisongelmasta, vaan myös verbiaineksen katoa on nähtävissä; lauseitten modaaliset ainekset ja apuverbit ovat yleensä säilyneet, mutta pääverbit puuttuvat monistakin lauseista.

Myös puhujan A349 ja tutkijan dialogin osallistujaviittausten tarkoitteiden ymmärtäminen oli paikoin vaikeaa, ja epävarmaa on myös tapahtumakuvausten tulkinta (esimerkki 5.74).

Esimerkki 5.74: Tapahtumakuvausten tulkinnan ongelmapaikkoja puhujan A349 ja tutkijan dialogissa.

- 6) (4.2) p: *ai (set) VARIKset (.) he he .h varikset nuo v-v syövät .*
- 7) t: *just*
- 8) (3.7) p: *a::inas #ö# (3.7) ta:i (3.3) (p)uu (10.0 ot .bbb) T(H)AIpuu he he he he .bbb (0.5) per-ö (0.7) php-m (.) perhob-näh (3.0) per (.) niin (2.7) .bbb NHY. ((hymähdys))*
- 9) (6.1 ot .bbb) VARIKset .
- 10) t: *yhm ?*
- 11) p: *yhm ?*
- 12) (3.5) *et mul (0.6) t::ai-ki-naa (11.0 ot .bbb) TAIkinaa #ö# yhmp (.) (-)*
- 13) (19.0 ot mt .hh mt .hh) [*he he he*
- 14) t: [*yhm ? mitäs sit tapahtuu .*
- 15) (0.5) p: *mikä se tää on .*
- 16) (2.7) *sii::nä-p-p (.) isketään (3.4 ot .bbb) h(h)äh*

Puhuja A349 tuottaa itsenäisesti vain kaksi kuvausta päähenkilön toiminnasta (A349 *m-m-mies seisoo ; sii::nä-p-p (.) isketään*) ja yhden tämän toimintaan kohdistuvan kysymyksen (A349 *mikä tehd-d-d-ö-ö (0.7) yh (2.1) TUon ?*). Esimerkissä 5.74 (yllä, rivi 8) näkyvä yritys kuvata (ilmeisesti) varisten toimintaa ei tuota tulosta, sillä *taipuu-*sanan merkitys ja yhteys variksiin ei avaudu kuulijalle. Rivin 11 omistuslauseesta (A349 *et mul (0.6) t::ai-ki-naa*) puolestaan puuttuu *olla-*verbi. Niukkuudesta huolimatta suurin osa tekstin tapahtumakuvauksiin käytetyistä lauseista viittaa päähenkilön teoiksi tulkittaviin materiaalsiin prosesseihin.

Sen sijaan puhuja A275 ei pysty kuvaamaan leksikaalisin verbein, mitä kuvissa tapahtuu. Hän viittaa, osin myös kysellen, pääasiassa osallistujien olemassaoloon ja sijaintiin (eksistentiaalisia ja relationaalisia prosesseja) sekä omaan muistamisen ja puhumisen vaikeuteensa (mentaaliset ja verbaaliset prosessit) (esimerkki 5.75).

Esimerkki 5.75: Mentaalisia ja verbaalisia prosesseja puhujan A275 ja tutkijan dialogissa.

- 1) p: *no TÄmmötetki (1.8) tää VIssii (2.0) k-ka-KAha KAAlia vai m(h)itä tää he he*
- 2) t: *yh[m ?*

- 3) p: [em+minä tiää]jj-jotai se [se varma ni TUUssa ja ,
 4) t: [yhm ? yhm ?
 5) (.) p: tääll+on ny ?
 6) (1.6) tässä ova KAns ja (0.7) ja tämä
 7) (0.9) en minä sitä (3.7) en Minä mää mää mää kun en (-),
 8) (2.8) ei o-oo (0.9) saa m-MUistia .
 9) t: NII . ei saa yh[m:
 10) p: [niitä
 11) (2.8) ja (3.5) tässä on (2.2) nii tässä on (2.7 t:##) tässä+mä (1.6 t: ##) mi::täbän nämä o-Olis
 oikee[n
 12) t: [yhm
 13) p: KU::kaban sen SH)Anot s(h)i[lle
 14) t: [yh[m .

Esimerkistä 5.75 käy ilmi se, että puhujan A275 lauseista saattaa puuttua kokonaan verbiaines (rivit 1 ja 3) tai ainakin pääverbi (rivi 7). Lisäksi puhujan harvat yritykset kuvata kertomuksen maailman tapahtumia jäävät fragmenteiksi (A275 j::o (0.9) tässä sitte se:: i (0.5) no se i-ISK-k mikä se o-on .). Tämä näyttää liittyvän osallistujaviittauksen sananhakuun (A275 mikä se o-on . (3.5) ((naputtaa kuvaa)) #y tota:: (1.1) ((naputtaa kuvaa)) TOta:: tota::). Puhuja ei kuitenkaan aina tuota kokonaisia verbirakenteita edes viitatessaan omaan puhevaikeuteensa (A275 en Minä kyllä kylä USkalla t(h)[ää he he ; EI VOi ? (0.5) ei voi . (.) [he he); kuten puhujan A361 tekstissä, lauseen modaaliset apuverbit näyttävät säilyneen mutta pääverbit olevan vaikeasti palautettavissa mieleen.

Kun afaattisten puhujien käyttämien kielellisten keinojen kirjo on edellä kuvatun kaltainen, tekstien sisällön tiivistäminen tapahtumaprofiileiksi oli pulmallista. Usein niukkojen kehyslementtien ja vaikeasti tunnistettavien osallistujien lisäksi myös verbien merkityksen tulkinta oli ongelmallista (taulukko 18 seuraavalla sivulla).

Tekstien sisältöä kuvaavien profiilien luokitteluperusteeksi valitsin lopulta sen, millaisia tapahtumia ja tekoja saatoinkin tulkita puhujan kuvanneen. Tulkintaani ohjasi puhujan tuottaman kielellisen aineksen lisäksi puhetilanteessa läsnäolleen tutkijan tulkinta puhujan ilmauksista ja se, että tekstin sisällölle oli olemassa prototyyppi (Korpijaakko-Huuhka 1995). Niiden avulla ja vertaamalla puhujan ilmauksia kuvasarjan yksityiskohtiin oli esimerkiksi sanafragmenttien tai muuntuneiden sanamuotojen tarkoite mahdollista ymmärtää kontekstissaan (A4 nii se v-vei-vei nyt sen (3.8) sen (6.1) len lennäty LENnät-tin (3.1) ku-kuvas [se vei pelätin]). Myös morfologiset seikat, kuten nominien sijamuoto (lennättin [pelätti+n]), verbien persoona- ja aikamuoto (siinä se haakekaa, se on rekkannu sokalleen) sekä lauseen kokonaisrakenne (isäntä ruppee siemeniä, uhkaa tukkaamaan sitä) auttoivat ilmausten merkityksen tulkinnassa (vrt. Helasvuo ym. 2001). Siten suurin osa afaattisten puhujien teksteistä oli mahdollista sijoittaa ikäverrokkien tekstien perusteella syntyneisiin tapahtumaprofiililuokkiin, joskin muunnelmina. Kolmea tekstiä varten tarvitsin uuden luokan, joka kuvaa sitä, että teksti koostuu kahdesta

sisältöalueesta eli kertomuksen tapahtumista ja puhujan kognitiota ja puhumista koskevista kommentteista.

Taulukko 18: Tekstin tapahtumaprofilia muodostavien piirteiden yhteenveto.

Kertomus- kehyyksen tiiviyys	Osallistujaviittauksen ymmärrettävyys	Prosessiviittauksen ymmärrettävyys	Puhujat
Tiivis	Kohde yleensä selvä	Selkeästi materiaalisia prosesseja	A312
Väljä	Kohde yleensä selvä - ” - Kohteet monin paikoin epäselviä tai vaikeasti tulkittavissa - ” -	Selkeästi materiaalisia prosesseja - ” - Paikoin vaikeasti tulkittavia materiaalisia prosesseja + puhujan mentaalisia ja verbaalisia prosesseja Monin paikoin vaikeasti tulkittavia materiaalisia prosesseja	A258 A397 A4 A128
Hatara	Kohde yleensä selvä - ” -	Selkeästi materiaalisia prosesseja + olla	A161 A303
Ei kertomus- kehystä	Pronominiviittausten kohteet paikoin epäselviä - ” - - ” - - ” - Kohteet monin paikoin epäselviä tai vaikeasti tulkittavissa - ” - - ” - - ” -	Olla + niukasti materiaalisia prosesseja Selkeästi materiaalisia ja behavioraalisia prosesseja + olla Olla + puhujan mentaalisia ja verbaalisia prosesseja Selkeästi materiaalisia ja behavioraalisia prosesseja Olla + vaikeasti tunnistettavia verbejä Monin paikoin vaikeasti tulkittavia materiaalisia ja behavioraalisia prosesseja Niukasti materiaalisia prosesseja Monin paikoin vaikeasti tulkittavia materiaalisia prosesseja + puhujan mentaalisia ja verbaalisia prosesseja	A124 A266 A275 A447 A12 A252 A349 A361

5.2.3. Teema ja sen muunnelmat

Osallistujaviittausten ymmärrettävyys ja kuvattujen prosessien laatu heijastuu suoraan siihen, millaiseksi afaattisten puhujien tekstin rakenne on muodostunut. Koska tarkastelen tekstin temaattista rakennetta osallistujaviittauksia seuraamalla, kuvaan ensin temaattista rakennetta, sidoskeinojen käyttöä ja kertomuksen skemaattisuutta niissä teksteissä, joissa puhujien käyttämien osallistujaviittausten kohteet ovat helposti tunnistettavat, ja etenen sitten niiden tekstien tarkasteluun, joissa viittausten kohteet ovat monin paikoin epäselviä tai vaikeasti tulkittavia (ks. taulukko 17, s .117).

Afaattisten puhujien tekstien sidoksisuusprofiilien määrittely osoittautui hankalaksi tehtäväksi. Temaattisen rakenteen kuvauksessa seuraan siksi vain sitä, onko tekstin pääteemana pääosallistuja vai ei. Teemojen tulkinta perustuu usein tutkijan jo puhetilanteessa tekemiin tulkintoihin, ja myös tarinan skeema rakentuu usein pääosin tutkijan panoksen avulla. Lisäksi omat tulkintani tekstistä vaikuttavat luonnollisesti siihen, millaiseksi tarinan skeema hahmottuu. Näiden tulkinnanvaraisuuksien vuoksi kuvaan tarinan tapahtumarakennetta sen perusteella, toteutuuko tarinan prototyyppinen rakenne (ks. kappale 4.2.) vai onko teksti skemaattiselta rakenteeltaan tyypistynyt vai onko siihen lainkaan muodostunut skemaattista jäsenystä. Näin syntyneet sidoksisuusprofiilit olen tiivistänyt taulukkoon 19 ja temaattisen analyysin yksityiskohdat olen kuvannut liitteessä 9.

Taulukko 19: Afaattisten puhujien tekstien rakenne

Sidoksisuusprofiilit	Puhujat
A: Pääteemana on pääosallistuja. Teemojen ja sidosten vaihtelu jäsentää koherenttia skemaattista tarinaa miehestä ja hänen teoistaan.	A258, A312, A397
Aa: Pääteemana on pääosallistuja. Skemaattinen tarina miehestä ja hänen teoistaan rakentuu palasina ja tutkijan kannustuksen avulla. Teemojen ja sidosten vaihtelu jäsentää tarinaa.	A4
B: Pääteemana on pääosallistuja. Orientoitumisjakson jälkeen teemojen ja sidosten vaihtelu jäsentää koherenttia skemaattista tarinaa miehestä ja hänen teoistaan	-
C: Pääteemana on pääosallistuja, ja puhuja esittelee myös osallistujia, joista ei tule teemoja. Teemojen vaihtelu on runsasta, mutta <i>ja</i> -sidosten runsaus tekee tekstin alkuosasta luettelon. Tekstin loppuosan episodimaisen jakson pääteemana on pääosallistuja.	-
Ca: Pääteemana on pääosallistuja. Tekstiin rakentuu selkeästi vain yksi episodi.	A161, A303
D: Pääteemana on pääosallistuja, ja puhuja esittelee myös osallistujia, joista ei tule teemoja. Teemojen vaihtelu on runsasta, mutta <i>ja</i> - sidosten runsaus sekä elliptisten ja muiden sidosten niukkuus tekevät tekstistä toisistaan riippumattomien asioiden ja tapahtumien luettelon.	-
Da: Tekstiin ei synny pääteemaa. Puhuja esittelee useita osallistujia, joista ei tule teemoja. Temporaalet sidokset ilmoittavat puhujan etenevän kuvasta toiseen ja tekevät siksi tekstistä irrallisten asioiden luettelon.	A12
E. Pääteemana on pääosallistuja. Vaihtelevien teemojen ja sidosten avulla tekstiin on mahdollista tulkita ainakin tyypistynyt skemaattinen rakenne.	A128, A252, A361
F. Vaihtelevat teemat seuraavat toisiaan ilman sidoksia. Skemaattinen rakenne on kovin tyypistynyt.	349
G. Teemat ja sidokset vaihtelevat, mutta teksti ei jäseny skemaattiseksi tarinaksi.	A266, A447
H. Tutkija rakentaa tarinaa.	A124, A275

Viiden puhujan käyttämät osallistujaviittaukset olivat yksitulkintaisia (A161, A258, A303, A312 ja A397). Kun puhujan tulkinta on ollut varma (puhujat A258, A312 ja A397), hänen tekstinsä sisältö kuvaa, kuinka pääosallistuja

tekee materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa. Tämä tulkinnan varmuus näkyy myös tekstin temaattisen rakenteen selkeytenä ja siinä, miten sidostyyppien vaihtelu jäsentää kertomuksen skeemaa (sidoksisuusprofiili A). Pääteemana on pääosallistuja (*tää, miäs, isäntä*), jonka tekoja kuvaavat lauseet liittyvät toisiinsa yleensä elliptisin sidoksia. Pääteeman jatkuvuutta ei riko edes puhujan A312 sananhakujakso (esimerkkissä 5.76 riveillä 6 ja 7).

Esimerkki 5.76: Teeman jatkuminen sananhakujakson yli puhujan A312 tekstissä. Teemat on alleviivattu ja sananhakujakso osoitettu nuolilla. Ellipsoidit teemat on merkitty Ø-symboleilla; niihin liitetyt alaindeksit osoittavat, mihin tarkoitteeseen (hakasuluissa) ellipsis viittaavat.

- 5) (4.5) *p: ja sitten (.) isäntä (0.9) vähä niinku SUUttuu siinä ja ,*
- 6) (.) *sitte [hän]1 (0.7) me- (.) menee ha (1.0) hakemaan tuolta (1.9) niin+kun (1.3) → kuinkas mä nyt sanoisin (2.4) niin+kun (1.0) että (.) jo (2.1) kuinka mä nyt sanoisin tän ,*
- 7) (3.5) *kyl mä sen (.) niin+ku (1.0) ymmär:: se on niinku näyttää (.) PELottimen . ←*
- 8) *t: yhm .*
- 9) (1.3) *p: ja sitten Ø1 pistää (.) NArut ja ?,*
- 10) (0.8) *hänel on jo (.) ja Ø1 pistää (.) kato (2.0) niin+ku sem PYstyyn .*

Esimerkissä 5.76 rivien 6 ja 7 sananhakujakson teemana (parenteettisena sivuteemana; ks. s. 58) on *mä*, joka tarkoittaa siis puhujaa itseänsä. Tämän sivuteeman lisäksi jaksosta löytyy alateema *se*, joka puolestaan viittaa juuri siihen kuvassa esitettyyn osallistujaan (*tän—sen—se*), jonka nimeä puhuja etsii. Löydettyään hakemansa sanan (*pelottimen*) puhuja jatkaa tarinan pääteemaa käyttämällä elliptistä sidosta eli osoittamalla teeman presupponoiduksi (rivi 9) (Halliday ja Hasan 1976, 143).

Tarinan skemaattinen rakenne jäsentyy puhujien A258, A312 ja A397 teksteissä helposti. Vaikka puhujat käyttävät tyypillisesti (*ja*) *sitten* -konnektoria edetessään tapahtumasta toiseen, rakenneyksiköitten sisällä he käyttävät myös elliptisiä sidoksia. Kun (*ja*) *sitten* osuu yksin uuden osallistujan esittelyn kanssa (esimerkissä 5.77 rivillä 4) tai kun puhuja palaa pääteemaan toistamalla viittauksen päähenkilöön (riveillä 6, 10 ja 13), rakenneyksiköitten rajat erottuvat selvästi (vrt. Kalliokoski 1989, 172).

Esimerkki 5.77: Teeman ja sidostyyppien vaihtelua puhujan A258 tekstissä. Teemat (PT ja ST) on alleviivattu ja sidokset tummennettu. Ellipsoidit teemat on merkitty Ø-symboleilla; niihin liitetyt alaindeksit osoittavat, mihin tarkoitteeseen (hakasuluissa) ellipsis viittaavat. Tarinan skemaattiset rakenneyksiköt on kirjoitettu kapiteelikirjaimilla.

- 1) *p: no tää ainaki nyt (2.6) yhm (0.7) se KYlvää jotaki tonne ,* ORIENTAATIO
- 2) (1.3) *ja sitte [se]1 KUvittelee että Ø1 e- saa kaikenlaisia tommosia hienoja* PT *se*
(1.2) *tavaroita sieltä ku se KYlvää .*
- 3) *t: yhm (.) yhm .*
- 4) *p: ja sitte (0.6) sitte siibe tulee (-) (0.9) n-nuo VArikeset tai barakat* KOMPLIKAATIO
kumpia ne nyt sitte [on ST *ne*
- 5) *t: [yhm yhm*

- 6) *p: ja sitte tuota (1.3) sitten se tuota #ä-ä# (12.0) yks kaks nii Ajattelee RESOLUUTIO
että [se]2 pistää VARIKSEM PELÄTTIMEN si::nne ja Ø2 pistää se tuohon noin ? PT se*
- 7) *(.) t: yhm*
- 8) *(.) ja sitten (0.7) [se]3 lähtee POIS sieltä nyt sitten ja Ø3 aattelee että nyt
ne (.) varikset ei tuu enää ?*
- 9) *t: yhm*
- 10) *(0.5) sitte se kattoo i-IKKUNASTA ?, KOMPLIKAATIO*
- 11) *(.) nii SIELL+on taas variksia ihan täynnä . PT se*
- 12) *t: yhm*
- 13) *(0.7) ja sitten se menee (.) sinne TAKA::si ja sitte , RESOLUUTIO
PT se*
- 14) *(.) no eipä muuta ku että se HEITTELEE (1.1) tolla VARIKSEM PELÄTTIMELLÄ CODA
kaikki noi varikset pois .*

Puhujan A397 tekstin skemaattinen rakenne on hieman tyypistynyt, kun puhuja lopettaa tarinansa toteamukseen, että *variksenpelättimestä ei ole apua* (esimerkki 5.78).

Esimerkki 5.78: Teeman ja sidostyyppin vaihtelua puhujan A397 tekstissä. Teemat (PT ja ST) on alleviivattu ja sidokset tummennettu. Ellipsoidut teemat on merkitty Ø-symbolilla; niihin liitetyt alaindeksit osoittavat, mihin tarkoitteeseen (hakasuluissa) ellipsit viittaavat. Tarinan skemaattiset rakenneyksiköt on kirjoitettu kapiteelikirjaimilla.

- 1) *p: no tos ensimmäises kuvas ainaki:: yy-b (1.9) miäs (.) #ö# laittaa (1.2) ORIENTAATIO
vakoon SLÄMENIÄ ja . PT miäs*
- 2) *(4.4) toisessa kuvassa se (3.5) se ajattelee (1.5) tomattia ja (1.5) kurkkuja ja*
- 3) *(1.2) ETTÄ se vissiin saa sen siältä (1.5) siältä siältä .*
- 4) *(3.8) mitä se on ISTUTTANU .*
- 5) *(2.6) ja sit tulee (1.0) [VARIKSET]1 ja Ø1 nokkii sen (1.2) sen sen (2.1) pois KOMPLIKAATIO
ST varikset*
- 6) *(1.8) sit [se]2 menee ja (1.6) Ø2 rakentaa itselleen (1.9) yb:: ton (0.5) RESOLUUTIO
variksenpelättime+ja PT se*
- 7) *(3.3) mu::tta ei niist oo sitte Apua ja ST niist [siitä]*
- 8) *(5.9) siihen se päätty . CODA*
- 9) *t: HYVÄ .*

Puhujien A161 ja A303 tulkintaa luonnehdin epävarmaksi, mutta heidänkin tekstinsä pääteemana on pääosallistuja (*äijä; se, mies*). Kummankin puhujan tapahtumakuvaukset rakentuvat puhujan itselleen esittämistä kysymyksistä ja heidän omista vastauksistaan. Puhujan A161 tekstistä kyselemiset eivät erotu selvästi omikse jaksoikseen, vaan tarina etenee niiden avulla (esimerkki 5.79).

Esimerkki 5.79: Pääteeman etenemistä puhujan A161 tarinassa. Teemat on alleviivattu. Ellipsoitu teema on merkitty Ø-symbolilla; siihen liitetty alaindeksi osoittaa, mihin tarkoitteeseen (hakasuluissa) ellipsi viittaa.

- 10) *(0.8) mutta mitä se sitten KUVITTELLEKO se .h joo [se]1 kuvittellee tietysti että hänel hän saa tommosia
bedelmiä sitten niin kovasti (1.0) kovasti sitte sitte .*

- 11) (1.2) *tuo sa:: sadosta (1.6) s::adosta ja sitten ?*,
 12) (5.9) *juu ja sielä on ne ?*,
 13) (0.6) Q1 *seuraa niiden kos KASvua ?*

Sen sijaan puhujan A303 kyselyjaksot katkaisevat hetkeksi kertomuksen etenemisen. Näillä jaksoilla on omat teemansa; puhuja esimerkiksi pohtii, *onk_{se} (teline) pantu pelotusta varten ja mikskä noita tommosia (telineitä) sanotaankaan*, ja muistelee lapsuuttaan, joilloin alateemaksi tulee *minä* (esimerkki 5.80).

Esimerkki 5.80: Pääteeman (hän) jatkuminen puhujan A303 tekstissä kyselyjakson jälkeen. Kyselyjakson alku ja loppu on merkitty nuolilla, ja sivuteemoina ovat *se* [teline] ja *noita* sekä alateemana *minä*.

- 11) (6.2) *p: ja tossa hän nyt alkaa KIINNittämään (1.0) tota jotain (.) telinettä TUObon mikä lienee sitte .*
 12) (2.1) *jaaha sitte hän on pannu sinne (1.2) niinku (0.5) TAKin ja (.) HATun → onk+se sitte nii+ku joku (0.5) eläämem (.) PELotusta varten pantu tobon varmaan .*
 13) (.) *varmaan täälähän se on ja ?*,
 14) (1.1) *mikskä noita nyt SAnotaankaan niin noita tommosia*
 15) (1.1) *ku Eläimiä varten joskus [minä] MUISTan (.) jo LAPsena kun niit laitettii niin+ku PELotukseks*
 16) (1.5) *eiks+ne SEMmosia ollu .←*
 17) *t: yhm*
 18) (4.0) *p: nyt hän nostaa sen tästä vissiin jobonkin MUUalle sittev vai .*

Puhujan A161 tarinassa ei ole muita osallistujia teemoina kuin pääosallistuja (*se*; tämän kuvitelmiin viittaavassa lauseessa *hän*, ks. esimerkki 5.81, rivi 10), eivätkä hänen käyttämänsä sidokset jäsennä tekstiä selkeästi skemaattiseksi tarinaksi. Sen sijaan tapahtumien kulkua on mahdollista jäsentää *mutta mitä-* ja *mitä-*kysymysten avulla (esimerkki 5.81, rivit 14—15 ja 18—19). Puhujan A303 tarinan skemaattinen rakenne on tulkittavissa pääasiassa teemojen vaihtelun perusteella (esimerkki 5.82). Kummankin puhujan tekstiin jäsentyy selkeästi vain yksi episodi, joka koostuu komplikaatio- ja resoluutio-osasta (sidoksisuusproliifi Ca).

Esimerkki 5.81: Typistynyt skemaattinen rakenne puhujan A161 tekstissä. Teemat on alleviivattu ja rajamerkit on tummennettu. Tarinan skemaattiset rakenneyksiköt on kirjoitettu kapiteelikirjaimilla. Kysymysmerkit pienellä kirjoitettujen nimikkeiden yhteydessä tarkoittavat, että tulkintani on epävarma.

- 7) (5.2) *siellä on niinku se (.) niinku se jotain ISTut ISTuttais tossa sitte toi toi on* ORIENTAATIO
ainaki tossa noi ja ,
 8) (0.9) *ja tää onko tääh (0.5) onko tää sitte .hb JUU siin on LAPio tommonen*
se on
 9) (2.1) *KAI se jotain on ISTuttamassa jotain tossa ,*
 10) (0.8) *mutta mitä se sitten KUVittelleeko se .h joo [se]1 kuvittellee tietysti että*
hänel hän saa tommosia bedelmiä sitten niin kovasti (1.0) kovasti sitte sitte .
 11) (1.2) *tuo sa:: sadosta (1.6) s::adosta ja sitten ?*,
 12) (5.9) *juu ja sielä on ne ?*,
 13) (0.6) Q1 *seuraa niiden kos KASvua ?*

- 14) (1.2) *mitäs* Ø₁ *sielä* LINTUJAKIN *sielä* *bätyyttelee* komplikaatio?
 15) (1.0) (rykii) (3.3) *joo: ja mitä se tos* *tossa se vie* (5.5) *viekö se tossai jotain* resoluutio?
 (1.4) *JOO se vie jotain* (.) PELotinta *niille linnuille sitte*
 16) (1.0) *tässä näi jab tuos tuola onkin sitte jo tommone variksenpeläti* .
 17) (1.2) *jah sitte täälä onh-ö* (1.6) TÄÄLÄ *on sitten KA:NSSA* .,
 18) (2.5) *mutta mitä se* (1.2) *miten se* TUOSSA *sitten tekee* KOMPLIKAATIO
 19) (17.2) *siin+on* (.) ((rykii)) *siin+on* (0.5) *niitten lintuja takasin mut se hä* RESOLUUTIO
 (0.5) *HÄtyyttelee niitä pois kyllä* .,
 20) *em+mä* EM+mä *osaa muuta siibe sanookkaa* (2.4) *että se* (1.6) *että mitäb* CODA
 21) (5.7) *t: no HYvä* .

Esimerkki 5.82: Typistynyt skemaattinen rakenne puhujan A303 tarinassa. Tarinaa jäsentävät teemat on alleviivattu ja rajamerkit on tummennettu. Tarinan skemaattiset rakenneyksiköt on kirjoitettu kapiteelikirjaimilla. Kysymysmerkit pienellä kirjoitettujen nimikkeiden yhteydessä tarkoittavat, että tulkintani on epävarma.

- 1) *p: joo* (.) *siinä tuota* (3.3) *miehellä on kädessä ainakin tuo mikä toi nyt on* ORIENTAATIO
nimeltään tommone (.) *työkalu* .
 2) (2.4) *mitä siinä* KARTASSA *on sitä minä en tiedä* .
 3) (5.2) *tuol+on sitte jo bedel-HEDELMiä* .
 4) (2.3) *onk+se omenia vai* MITÄ *ne o* .
 5) (1.3) *sitte tääl on jotain* ISOMPIAKI (0.8) *ISOMPIAKIN* (1.8) *juttuja* .
 6) (2.6) *tuola tulee* KOIRI *ja esille* , KOMPLIKAATIO
 7) (0.9) *sit mies ihmettelee ku* KOIRAT *kävelee siälä* .
 8) (1.6) *t-ton* (0.9) *tai onks noi sit onks noi* LINTUJA ,
 9) (.) *taitaa olla suuria* LINTUJA *tuolaki on ainakin yks* ?,
 10) (1.2) *kyl kai ne* NIITÄ *on* LINTUJA .
 11) (6.2) *ja tossa hän nyt alkaa kiinnittämään* (1.0) *tota jotain* (.) *telinettä* RESOLUUTIO
TUOHON *mikä lienee sitte* .
 12) (2.1) *jaaha sitte hän on pannu sinne* (1.2) *niinku* (0.5) *TAKIN* *ja* (.) *HATUN*
onk+se sitte nii+ku joku (0.5) *eläimem* (.) *PELOTUSTA varten pantu tobon*
varmaan .
 13) (.) *varmaan täälähän se on ja* ?,
 14) (1.1) *miksikä noita nyt* SANOANKAAN *niin noita tommosia*
 15) (1.1) *ku* ELÄIMIÄ *varten joskus* MUISTAN (.) *jo* LAPSENA *kun niit laitettii*
niin+ku PELOTUKSEKS .
 16) (1.5) *eiks+ne* SEMMOSIA *ollu* .
 17) *t: yhm*
 18) (4.0) *p: nyt hän nostaa sen tästä vissiin johonkin* MUUALLE *sittev vai* . komplikaatio?
 19) (.) *tai tuleeks siibe* UUS *lisää* .
 20) (2.0) *TUOL* *lahan se sit taas on* .
 21) (2.3) *kyllä se nyt semmonen* LINTUPELOTINTAULUJUTTU *siinä nyt on käsittelyssä* , ABSTRAKTI
 22) (.) *em+mä nyt oikeen* MUUTA *osaa selittää siihen* . CODA

Tarinan skeemaattinen rakenne on siis ainakin jossain määrin tulkinnanvarainen ja typistynyt puhujien A161 ja A303 tekstissä. Puhujan A161 tekstistä ei käy ilmi, että linnut tulevat syömään siemeniä, vaan puhuja jatkaa *se*-teemaa (ellipsoitu *se* riveillä 13 ja 14 esimerkissä 5.81) ja kuvaa pääosallistujan toimintaa. Puhuja A303 taas ei ilmeisesti keksi syytä sille, miksi päähenkilö *nostaa sen* (pelättimen) *muualle*

vaan tiivistää tarinansa toteamalla, että *käsittelyssä on linnunpelotintaulujuttu* (esimerkki 5.82, rivi 21).

Kun puhujan käyttämien osallistujaviittausten tarkoitteiden tulkinta oli ongelmallista, myös tekstin temaattisen rakenteen jäsentäminen kävi edellä kuvattua hankalammaksi. Tällaisia tekstejä on aineistossa kaikkiaan 10, ja niissä tutkijan tulkinnat ja hänen roolinsa tarinan koostajana ovat merkittäviä. Tämä näkyy hyvin puhujan A4 ja tutkijan dialogissa, johon rakentuu skemaattinen tarina useammassa erässä, kun tutkija ei tyydy puhujan ensimmäiseen tuotokseen (sidoksisuusprofiili Aa) (esimerkki 5.83).

Esimerkki 5.83: Tarinan rakentamista puhujan A4 ja tutkijan dialogissa. Pääteema *se* ja sivuteema *linnut* on alleviivattu ja rajamerkit on tummennettu.

- 1) *p: nii ne #o-o# eiks+ne hm (2.4) tossa .* ORIENTAATIO
- 2) (2.0) *t: nii se alkaa tästä .*
- 3) (1.1) *p: joo (.) siinä jotain (1.2) uub*
- 4) (7.7) *nih NII (1.1) ONk+[se]1 nyt siel noita (--) tuota yhm (1.7) kyty (.) KYLvää eh joitai .*
- 5) *t: yhm .*
- 6) (5.5) *p: Ø1[P] kyö:: (13.3) niis (.) kaikkia (3.4) se kuu KULut KUU kuu (2.3) sölkiä .*
- 7) (8.3) *ei se (.) kule KULut (0.7) KULut*
- 8) (10.4) *ot .hhb hbb. hm) jotain (2.7) se nyt (2.4) se se nyt nyt (.) nyt tietys (1.3) kat (0.9) katsee (0.9) (--) (1.4) e::ttä tuo hän (8.1) ot .hb) kuu (2.1) KULuu .*
- 9) (4.1) *s-siiben TULee (.) PALjon (0.5) yksie:: (0.7) hyl (1.5) hyl (0.6) EIH [he he*
- 10) *t: [yhm*
? yhm ?
- 11) (3.8) *p: kälä joo et et SILt (.) tulee paljon (2.3) nä nää (2.8) k-säl SELv sss-sss-sä (1.1) selä:: SELämaita .*
- 12) (2.5) *t: yhm ?*
- 13) (2.0) *ja sitte (0.7) täällä jottait (1.9) menee (.) MENEe kaikkei (2.0) ot --) KOMPLIKAATIO*
LINnut:: linnut an-antaa tuota (6.4) hot:: HOT (5.6) ot .hb hb.) JOO siellä (--) LINnut
- 14) (27.8) (--) (6.4) *ONks mie nyt .*
- 15) (1.5) *t: JUU-u ? tää menee #y# iban (0.7) me ollaan jo TÄÄLLä saakeka .*
- 16) (3.7) *p: ne ne vissiin jotain (2.4) ne LYÖny (--) (1.7) LENnä (--) (0.6) ja ,*
- 17) (1.6) *nyt siellä jo LINLINnat ja (6.5) Ovat .*
- 18) (7.7) *no VOI hyvänen aika sentää .*
- 19) (1.0) *t: yhm ?*
- 20) (9.5) *ja ja ja:: (0.6) näi se (3.9) nää SIELtä (--) (1.2) SIELtä KAIKKih RESOLUUTIO*
(15.2) jaa jaa (.) EIH (1.7) e::i (ei se) LENnät lennät (0.6) LENnättää (--) (1.0) lennät lennättää ja ulos .
- 21) *t: y[hm ?*
- 22) *p: [yhm .*
- 23) (7.2) *t: mitäpä sitte tapabtu .* KOMPLIKAATIO
- 24) (10.0) *nii-in (--) (1.1) no (--) Mites se o .*
- 25) (6.1) *em mie TIIä et MITenkä s(h)iellä he he (0.9) e(h)i s(h)iel (0.6) VOI VOI sentää .*

- 26) (2.6) *sielä sie n-n* (1.6) *s-sis-sis::* (2.9) *kaikki ne* (.) *KAIKKI ne tee-#ö#-n ne ne nen:* (0.8) *LINnut* (4.1) *JAAjajajaja* . (.) *ja* (1.2) *ne* (1.2) *KYLp KYLp kylpemä KYLpee* .
- 27) (1.5) *eiku LINnut* (1.1) (-) (1.1) *ovat kaikka SYÖneet ne* .
- 28) *ter: h-hm ?*
- 29) (5.2) *NIIN* (2.3) *kaikki* .
- 30) (0.9) *kyl nää on* (-) .
- 31) (10.2) *E-EN MINä muiten* (0.5) *pubu(-)* CODA
- 32) (1.6) *t: joo . sanoitte viimeks että linnut on kaikki SYÖneet ne* ,
- 33) (.) *mitäpä SITten tapahtu sen JÄLkee* .
- ...

Vaikka puhujan A4 osallistujaviittaukset ovat paikoin vaikeasti tulkittavia, teemat tunnistuvat helposti. Pääteemana on pääosallistuja (*se*), ja toinen tärkeä teema on *linnut*. Lintu-teemaa kuljettaessaan puhuja kommentoi omaa puhumistaan, mutta nämä jaksot eivät katkaise teeman etenemistä (esimerkissä 5.83 riveillä 14 ja 25). Esimerkki 5.83 päättyy lopetuslausekkeeseen, ja tällaisenaan tarinan skeema olisi hieman tyypistynyt. Tutkija ei ole kuitenkaan tyytynyt vielä tähän versioon, vaan on tulkinnut puhujan esitystä ja kehottanut tätä jatkamaan (rivi 32—33). Näin tekstiin (ks. liite 9) on syntynyt myös toinen episodi, jonka komplikaatiojaksossa puhuja kuvaa, kuinka *ne linnut taas meni sinne mistä ne olivat juuri lentäneet pois*. Toisessa resoluutio-osassa puhuja kertoo jo ensiversionsa kuvauksen siitä, että *se ajaa linnut pois pellosta*. Myös puhujan käyttämät *ja sitten* sekä *ja näin* –sidokset jäsentävät tarinan skemaattista rakennetta (esimerkissä 5.83 riveillä 13 ja 20).

Osallistujaviittausten kohteiden tunnistettavuuden ongelmat vaikeuttavat myös puhujien A128, A252 ja A361 ja tutkijan dialogien sidoksisuusprofiilin määrittelyä (profiili E, taulukko 19, s. 128). Puhujan A128 tekstin pääteemana on pääosallistuja, johon hän viittaa pronomineilla *se* ja *hän*. Teeman jatkumista on helppo seurata niin kauan kuin puhuja vielä viittaa *samaan mieheen*. Sen jälkeen hän alkaa käyttää sanaa *pikkupoika* tarkoittaessaan ilmeisesti päähenkilöä, mutta sana ja sen muunnokset (*pikkupoikat*, *iso poika*) näyttävät viittaavan myös muihin osallistujiin kuin päähenkilöön. Siksi kuuliija ei voi olla täysin varma siitä, että pääosallistujateema jatkuu tekstin loppuun asti (esimerkki 5.84).

Esimerkki 5.84: Puhujan A128 tekstin pääteeman eteneminen ja skemaattinen rakenne.

- 1) *t: yrittäisittekö KERTOa minulle että MITä tässä tapahtuu* .
- 2) (.) *koittakaa kertoa minulle* .
- 3) (0.6) *p: jää se:: se on PELlin ö-ö PIKKUtaVaroita* , ORIENTAATIO
- 4) *ö se laittaa pienen TAVaroita ja ?*
- 5) (0.7) *ja* (0.7) *.hh mistä HYvästä hä sanoi ?*
- 6) *ai hän SIementä ja sama lajit n-ne hyvöt meni KOMennelta* .
- 7) *.hh ja ja tää kuuluu samaa JU::ttua ?*
- 8) (0.5) *ja mitä MUUTA hän* ,
- 9) *.h hänhän PIKKU öö PIKKU* (.) *pikkupoika+j .h ja ja korinat om mukanaaki* ,
- 10) (.) *.hh ja kerä-kerätääm samaa* .
- 11) *.hh ja hän IHmettelee et MIhkä ne NYT jouku* .

- 12) (.) t: y[hm
 13) p: [mut pikku^{poika} pi ke-KERTO ja koira on mukana hyvänä ,
 14) (.) .hh ja poika om mukana tästä ,
 15) .hh S^AMa MIE::s ja sit seki (seki lä) ?,
 16) (0.8 ot: hh .hh) ä:: .hh .hh ä:: ettäm:: (.) em m-minä en MUIsta näitä PIENiä enää .
 17) t: [yhm ? yhm ?
 18) p:[hh .hh ö eiky .hh mut S^AMat y-y jav-ja-v-v-ö-m yöte (.) .hh ö-ö k-ka-katselee niinku pikku^{poika} katselee että ne .hh että ne .hh hä hän KERääv KERäät et näitä se varaos-a
 19) (.) .hh no .hh ja [pikku^{poika}]₁ katselaa ja katselee ihan KOTona ja . KOMPLIKAATIO?
 20) (.) .hh ja Ø₁ HUOmaa ,
 21) .hh on pikku^{poika}kat vie Edussa ,
 22) (.) .hh .hh ja .h Iso poika katselee ja katselee .
 23) (0.6) .HH [Ö HE ovat POis ,
 24) t: [yhm ?
 25) p: kukaan ei oo VIETy ?
 26) (0.5) [hh ja TÄÄLLäki pikku^{kouso} .hh katselee koko ju:ttua , RESOLUUTIO?
 27) t: [yhm .
 28) (0.5) p: .hh ja lähetää vielä TÄÄLLä on se ku VIEDää .
 29) t: yhm
 30) p: jap ja pik Iso pikku^{poika} nau-nauraa et koko ju:ttua et NOIha se kävi tietet .hh
 31) t: yhm . yb[m .
 32) p: [NÄ::I[n ? CODA
 33) t: [HYvä ?
 34) p: [jotaki (.) SUUnnillee päin jota[ki sinne päi .
 35) t: [HYvä ? [jotaki (.) HYvä ? sinne PÄIn tuli ? OIkein
 HYvä , HYvä .

Esimerkistä 5.84 käy myös ilmi, että puhuja A128 sitoo esittämänsä tapahtumat yhteen pääasiassa *ja*-sidoksin. Kun kuulijalle lisäksi jää epäselväksi, keitä ovat *he* (rivillä 23) ja mikä tai kuka on se *kukaan*, jota *ei oo viety*, orientaatiojakson ja lopetuslausekkeen välistä tapahtumarakennetta on vaikea tulkita. Oletan, että puhuja kuvaa tekstin lopussa, kuinka päähenkilö huomaa lintujen olevan pellolla (rivit 19—21) ja kuinka tämä lähtee sitten vielä viemään pelätintä (rivit 26—28). Tämän tulkinnan perusteella tekstin temaattinen rakenne on tyypistynyt.

Tulkintaan perustuvat pääosin myös puhujien A252 ja A361 ja tutkijan dialogien rakennepiirteet. Puhuja A252 pyrkii mitä ilmeisimmin kuvaamaan pääosallistujan tekemisiä, ja pääteemaksi nousee *se (hän—tää—toinen—tämä)*. Tarinan skeema jäsenyy puhujan ja tutkijan tuottamasta sisältöaineksesta ja osin sen perusteella, että puhuja käyttää *ja sitten* -sidosta siirtyessään eteenpäin kuvasta toiseen (esimerkki 5.85).

Esimerkki 5.85: Teemojen kuljetusta ja skemaattista rakennetta puhujan A252 ja tutkijan dialogissa. Teemat on alleviivattu ja sidokset tummennettu. Ellipsoidit teemat on merkitty Ø-symboleilla; niihin liitetyt alaindeksit osoittavat, mihin tarkoitteeseen (hakasuluissa) ellipsi viittaa. Tarinan skemaattiset rakenneyksiköt on kirjoitettu kapiteelikirjaimin.

- 1) p: *no TOssahan [se]1 jo-jossain toka:: (.) toka kerran (.) ja Ø1 panee* ORIENTAATIO
TAMmösen näin ,
- 2) (.) t: *yhm ?*
- 3) p: *jota Ø1 kantaa tässä (.) siskoa .*
- 4) (.) t: *sie[meniä ? yhm ?*
- 5) p: *[ja sitte tässä pannaan tota*
- 6) (.) t: *y[hm ?*
- 7) p: *[tässä (2.2 ot #y#) liikka (.) liikka siellä hankaa tässä ?* KOMPLIKAATIO?
- 8) (0.8) t: *yhm ? yhm .*
- 9) p: *ja siellä hän haakkaa siinä .*
- 10) (.) t: *lin[tuja ?*
- 11) p: *[ja on tässä TOinenkin vielä ?,*
- 12) (.) t: *yhm ?*
- 13) p: *ja (1.1) sit+on Iso::* RESOLUUTIO
- 14) (1.2) *no nyt tässä ei NÄÄ kyllä tässä (.) mitä si (.) .hh joku kaao .*
- 15) (4.4) *siinä se on+nii h-hunnaa että nyt miä en OIkeen-ö tiedä tätä mitä tää*
nyt oikeen HA[kaa .
- 16) t: *[yhm ?, (0.5) y:-hm ?*
- 17) (.) p: *ja: ja tuota sitte on tässä::*
- 18) t: *hän on päättäny RAkentaa jotaki .*
- 19) t: (.) *MInkä hän rakentaa .*
- 20) (0.9) p: *joo (.) no KAA TOTta kai se laittaa herralle tuon he [be tuon o-o (0.5)*
ROppukastia [he he he s(h)emmose P(H)Ikkuse l(h)ai[dan .
- 21) t: *[Yhm . Yhm .*
- 22) t: *[be he*
- 23) t: *[j(h)oo (0.7) [LINnun*
LINnunpelättimen .
- 24) p: *[ja (.) nii*
. JOO joo SEM[monenhan (-) nii .
- 25) t: *[JUstiisa . joo-o ?*

Tekstin pääteeman eteneminen katkeaa hetkeksi siihen, että puhuja A252 ei saa selvää, mitä päähenkilö tekee (esimerkissä 5.85 rivillä 14). Tämän kommenttijakson jälkeen puhuja yrittää siirtyä eteenpäin (rivi 17), mutta tutkija haluaa täsmennystä puhujan esitykseen ja vahvistaa pysymisen pääteemassa (t: *hän on päättäny RAkentaa jotaki . (.) MInkä hän rakentaa .*). Ilman tutkijan tulkintoja tarinan skemaattisen rakenteen esiin saaminen olisi ollut vaikeaa myös tekstin loppuosassa (esimerkki 5.86).

Esimerkki 5.86: Tutkija tulkitsee puhujan A252 esitystä.

- 28) (0.6) p: *ja sitten tuota (7.8) siinä on RAAjaki:: toi (.) #tuo# UNto ja sitte on tossa .hhh se (.) sakeko*
tämä (.) [tämä MENee hirveen [osaam menee nurim päin .

- 29) t: [yhm] [yhm]
 30) t: her-hermostuu siinä hän [rupee Ajamaan niitä .
 31) p: [NII ? (.) joo ? (.) joo . [joo
 32) t: [justiinsa . HYvä . Oikein hyvä .

Puhujan A361 ja tutkijan dialogin teemat ovat kahden tyyppisiä, sillä teksti jakautuu useammaksi palaseksi. Johdantojaksossa puhuja kuvaa ensin omaa toimintaansa, jolloin teemana on *mä*. Tarinan käynnistyttyä kerrontajaksojen pääteemana on pääosallistuja (*se*). Kerronnan eteneminen katkeilee kuitenkin useaan otteeseen, kun puhuja siirtyy esittelemään uutta osallistujaa. Näiden sananhakuun selvästi liittyvien kommenttijaksojen teemana on jälleen *mä*, kun puhuja valittaa osaamattomuuttaan (A361 *ku mää on mää on hu HUOno HUOno (1.5) Puhumassa tässä*). Tarinan skeeman rakentaminen etenee (usein) tutkijan avustuksella (esimerkki 5.87).

Esimerkki 5.87: Teemojen vaihtelua ja skemaattista rakennetta puhujan A361 ja tutkijan dialogissa. Teemat on alleviivattu. Kommenttijaksojen alut ja loput on merkitty nuolilla.

- 12) (2.5) p: *sitte o VER eikun+nuo → (5.2) ku mää on mää on hu HUOno KOMPLIKAATIO?
 HUOno (1.5) Puhumassa tässä ,*
 13) t: *yhm ?*
 14) (1.0) p: *mu::tta TEIL^lähän tietysti täytyy Osatakeki ,*
 15) (.) *se+on TÄSs+on (1.0) KUKa olt nyt .*
 16) *kuka ne on ne TÄSs-on nää (1.3) ← nuo SYÖny nuo (4.2) TUOLta nuo: (.)
 pois .*
 17) (2.1) *ja tuos tulee:: sitte (3.9) se+on se (0.6) mikä:: se on tää VANha mies RESOLUUTIO
 täällä tää tää täällä on tää .*
 18) (1.3) *tää tekee noita (3.4 ot mt) joo joo .*
 19) (3.5) → *hb. ei+ku mä en en sor en en EN Opi so-sooran nää (.) nääkun (1.0)
 täinnä .*
 20) (2.2) *ku mä en pääse KOSkaan tältä JÄreltä ennen kun mää saan tulla JÄRki
 tähän asiaan .*
 21) t: *yhm ?*
 22) (1.2) p: *ni mä en pääse MILlään tästä pois .*
 23) (6.2 ot .hbb hbb.) *en+en Osaa .*
 24) (3.1) t: *ihan HYvin se meni tähän asti sanoitte että että
nuo tuli SYÖmään niitä SIE[meniä
 [kyllä ne syö ja sitten ne syö TÄmä::kin tästä ? , ←*
 25) p:
 26) (1.4) *ja sitte tästä [se]₁ tekee UUdestaas UUDen kuopan ,*
 27) (1.7) *ja TAAS Q1 takii tekee kuopan ,*
 28) (1.6) *Q1 tekee niinku UUDen (1.8) työn ?*
 29) (0.8) *ja SITte vasta tulee tää (3.6 ot mt) sit se tulee UUdestaan toi ?*
 30) (2.4) *nob se on tulee tä (4.6 ot .hb hb.) tule-tulee se on sano (2.0) no MISTä ne
 nyt TULEe tuol[ta ,*
 31) t: *[yhm ?*
 32) p: *joo .*

KOMPLIKAATIO
 [tutkijan tulkinta]

RESOLUUTIO

Puhujan A361 pyrkimys rakentaa kertomusta (ks. s. 99) ilmenee myös niin, että yrittäessään kuvata tapahtumia hän käyttää *ja-*, *sitten-* sekä *ja sitten* –sidoksia, joita ei esiinny kommenttijaksoissa. Niiden avulla ja tutkijan tulkintojen tukemana puhujan A361 tekstiin on mahdollista jäsentää tyypistynyt skemaattinen rakenne.

Myös puhujan A275 ja tutkijan dialoginen teksti on temaattisesti rikkonainen. Teksti alkaa osallistujaviittauksella *tää*, joka tarkoittanee päähenkilöä. Vaikka *tää* ja *se* esiintyvät teemana usein, ei niistä muodostu varsinaista pääteemaa. Toinen usein esiintyvä teema on nimittäin *minä*, kun puhuja kuvaa muistivaikeuttaan. Näiden jaksojen ja toistuvien kyselemisten rinnalla tutkija yrittää viedä tarinaa eteenpäin viittauksilla pääosallistujaan (sidoksisuusprofiili H; esimerkki 5.88).

Esimerkki 5.88 *Tää-* ja *minä-*teemojen vaihtelua puhujan A275 ja tutkijan dialogissa.

- 1) *p: no TAMmötetki (1.8) tää VIssii (2.0) k-ka-KAha KAAlia vai m(b)itä tää ORIENTAATIO*
he he
 - 2) *t: yh[m ?*
 - 3) *p: [em+minä tiä jji-jotai se [se varma ni TUUsa ja ,*
 - 4) *t: [yhm ? yhm ?*
 - 5) *(.) p: tääll+on ny ?*
 - 6) *(1.6) tässä ova KAns ja (0.7) ja tämä*
 - 7) *(0.9) en minä sitä (3.7) en MINä mää mää mää kun en (--),*
 - 8) *(2.8) ei o-oo (0.9) saa m-MUistia .*
 - 9) *t: NII . ei saa yh[m:*
 - 10) *p: [niitä*
 - 11) *(2.8) ja (3.5) tässä on (2.2) nii tässä on (2.7 ##) täss+mä (1.6 ##) komplikaatio?*
mi::tähän nämä o-Olis oikee[n
 - 12) *t: [yhm*
 - 13) *p: KU::kaban sen S(H)Anot s(h)i[lle*
 - 14) *t: [yhm .*
 - 15) *p: k(h)ai ?tää t(h)os taito [ne ?,*
 - 16) *t: [yhm .*
 - 17) *(.) p: .bbhh em+MÄÄ se MUIsta sitä sitä (1.7) mikä se o .*
 - 18) *(0.6) t: LINnut*
 - 19) *(.) p: LINnut no no no NII , l[innut .*
 - 20) *t: [yhm .*
 - 21) *(0.6) p: .bbhh no tässä on KAns ,*
 - 22) *(3.9) ON tässä (.) b-m (0.5) mikäs täällä mahtaa OL(--):*
 - 23) *(3.3) mikä tässä mahtaa [olla. resoluutio?*
 - 24) *t: [yhm . (1.2) mitä Ø mahtaa (.) ruveta TEekemään .*
 - 25) *p: NII (.) jotaiv Ø vi (.) näki JUlevan mutta ,*
 - 26) *EM+minä nää .*
- ...

Koska puhuja A275 etupäässä kyselee, mitä kuvat esittävät, hän ei käytä juurikaan sidoksia, jotka liittäisivät asiat yhteen. Tarinan skemaattinen rakenne jäsentyy suureksi osaksi tutkijan tulkintojen avulla, mutta tekstin lopussa puhuja pyrkii itse

aloittamaan uuden episodin (esimerkki 5.89). Kaiken kaikkiaan tarinan tapahtumarakenne jää kuitenkin suppeaksi.

Esimerkki 5.89: Episodimainen jakso puhujan A275 ja tutkijan dialogin lopussa.

- 49) p tässä tää [linnut] m[m (-)jo MENi . KOMPLIKAATIO?
50) t: [yhm . (.) yhm . yhm . ST linnut
- 51) p: .hhh nii
52) (1.0) t: Yhm .
53) (0.5) p: j::o (0.9) tässä sitte se: i (0.5) no se i-isk-k mikä se o-on . RESOLUUTIO
54) (3.5) ((naputtaa kuvaa)) #y tota:: (1.1) ((naputtaa kuvaa)) Tota:: tota:: PT se
55) (0.5) t: no NII ? JUstiinsa .
56) p: tota (-) [tota
57) t: [Yhm .
58) (3.3) p: Sitä:: .
59) (1.3) t: elikä ne LINnut KOMPLIKAATIO
60) p: joo [sit LINnut LINnut joo et ta taa tampe(-)JAA-a JAABA . [tutkija täydentää:
61) t: [LINnut TAAs (.) TULee (.) yhm . elikä ne linnut tulee
62) (1.2) p: j::a (3.6) ja täällä (1.7) täällä kans (1.9) on nuo (1.0) ((naputtaa taas]
kuvaa)) j::a (0.5) yhm . ST linnut
63) (2.3) EI VOi ? (0.5) ei voi . (.) [he he
64) t: [yhm . ei VOI s(h)anoa [he he
65) p: [e(h)ei [(.) ja joo ja
TÄss+o[n (1.3) pa (---)
66) t: [NII
[yhm . yhm . yhm . RESOLUUTIO
67) (0.7) t: Nnii elikä siinä se HÄÄtää niitä pois . [tutkijan tulkinta:
elikä se häätää]
PT se

Sen sijaan kolmen puhujan (A12, A266 ja A447) teksteistä ei voi jäsentää skemaattista tarinaa (sidoksisuusprofiili G; taulukko 19, s. 128). Puhujan A447 tekstiin hahmottuu kyllä useita episodin kaltaisia jaksoja, joissa puhuja kuvaa eri osallistujien tekoja. Myös episodisten jaksojen sisään jäävillä korjaus- ja hakujaksoilla on omat teemansa. Siten teksti on temaattisesti vaihteleva, mutta pääteemaa ei synny (esimerkki 5.90).

Esimerkki 5.90: Vaihtuvia teemoja ja irrallisia episodeja puhujan A447 tekstissä. Episodien teemat on alleviivattu.

- 1) p: siinä tuommonen LIhavahko Mies n::in se (0.5) ty-tuosa on semmonen: #ö- EPISODI 1
ö# joku:: #öh# LAAtikko vai mikähän ois+siäl semmonen pikkekunen LAPio
?
2) .hh ja se TIputtaa tuosta LAAtikosta tuohon MAAHAN sitä: .
3) (.) ja meinaako se PEITtääki laittaisiko se SIemeniä itämään vai mitä: .
4) (.) t: mm[m
5) p: [joo (.) nii
6) t: vois OLLa
7) (0.7) p: JOO (0.7) ja sitten tuo TOInen kuva on (.) siinä .,

- 8) (.) *siinä on jo HEdelmiä suuri ko-kori täynnä.*
 9) (0.5) # näyttäis nii et ne ois OMENOita .
 10) (1.0) NII (.) vai onkohan ne .
 11) (0.6) t: mmm
 12) (.) p: nii (0.8) ja sitte tässä tässä (.) poika juoksee tuonne KOvaa kyytiä ? EPISODI 2
 13) (0.6) se katsoo nuiita KANOja tuossa vai mitähän ne on nuo #e-ö# ei ne+o
 KANOja ne o LINTuja jota::ki .
 14) (0.7) *siinä sitte tässä o ja poika: pelästyykö se vähä nuiita #e-e# lintuja vai
 mitä ku se menee vähä niinku PAKoon tuossa .*
 15) (.) t: jo[o-o ?
 16) p: [tuo (.) nii (1.0) ja sitte TÄSSä toisessa TÄSSä kolmannessa kuvasa (0.7) EPISODI 3
 neljännessä ninb (1.2) ei tässäkään mitään Erikoista onko se KIRves ja siinä
 (0.6) siinä ru::vetaan tekemään jota::kin KI-KIRvettöitä .
 17) #u-u# tekeekö ne siinä (0.6) #ri- (.) tuota:# semmosta #r-r# (1.6) RISTIä
 tabi jotakin tommosta mitä ne pistää semmosta ## semmosta tuommosta ,
 18) kun niillä o tuommonenki (.) KIRves ja sitte tuommonen niinkun #o:# mi- e-
 eihän se RISTI+o mikskä sitä sanotaan .
 19) t: mmm ?
 20) p: tuotab nii (0.6) ni SEMmonen siinä on .

Puhuja A447 kuvaa siis *miehen, pojan* ja luultavasti näiden yhteisiä tekoja (esimerkissä 5.90 riveillä 16—18). Korjaus- ja hakujaksoissa puhuja selvittelee, mitä *bedelmiä kori on täynnä* ja että *linnut eivät ole kanoja*. Lisäksi hän pohtii, *miskä ristiä sanotaan* ja (tekstin loppuosassa) *onko siinä mies vai miehen kuva*. Episodien rajat erottuvat ja sitten –sidosten käytön perusteella, mutta koska episodit eivät selkeästi liity toisiinsa, yhtenäisen kertomuksen skemaattista rakennetta ei synny.

Puhujan A266 ja tutkijan dialogiin ja puhujan A12 monologiin ei jäsenny sen paremmin temaattista kuin skemaattistakaan rakennetta. Kummassakin tekstissä sidokset kyllä vaihtelevat, mutta eri tavoin ja ilman että ne auttaisivat kuulijaa (lukijaa) hahmottamaan selkeästi tapahtumien kulkua. Koska tekstit ovat kuitenkin kaiken kaikkiaan kovin erilaiset, tarkastelen niitä seuraavassa erikseen.

Puhujan A266 ja tutkijan dialoginen teksti jakautuu kahteen osaan. Tekstin alussa puhuja etenee itsenäisesti ja kuvaa kuvissa esitettyjä tapahtumia. Näissä passiivilauseissa (tai indefiniittilauseissa; ks. Shore 1986, 42—43) tekijät jäävät epämääräisiksi, joten niissä ei ole osallistujateemaa. Tekstin edetessä tekijäksi nousee edelleen epämääräinen *se itse* (esimerkki 5.91, rivi 9).

Esimerkki 5.91: Teemojen vaihtelua puhujan A266 ja tutkijan dialogin alkuosassa.

- 1) *no tässä tässä jotain (3.0) tässä on (11.6) tässä ON ollu oltu-o (0.5) hyvin #ee#*
- 2) (2.6) *kun+on näi HEdelmiä ja täälä TÄÄläkin on niin (0.5) kaikesta (1.6) on NAUtittu HYvin .*
- 3) (9.3) *j(h)a on syöty i- (0.5) itse KYLLäisissä ja sitte pantu vielä (16.0) variksenpelättimeks TAKki on joutunu .*
- 4) (6.3) ja varis on sanonu että EI+jä .
- 5) (2.9) *e::i se [varis?] Siihen oo mut sinnä siinä se VAriskin ,*
- 6) (10.7) ja nyt sitä va #e# (2.7) siitä [takista?] laitetaan oikeen neb
- 7) (11.4) *siitä on tehty (.) #o::n to#*
- 8) (7.7) *tuossa on oikeen ni (9.3) kirves ja vasara .*

9) (6.6) *huvittaako sitä itseään kun tota (0.7) seh (1.2) kassoo tota (4.0) PELÄtintä siinä .*

Puhujan A266 tekstin osallistujateemoista siis vain *se (itse)* ja *varis* ovat tunnistettavia. Pronominiviittausten kohteitten epämääräisyyden vuoksi kuulija ei voi varmuudella tietää, mistä tai kenestä puhuja puhuu ja miten teemat etenevät.

Kuten aiemmin (s. 104) esitin, tutkija on luultavasti arvellut, että puhuja A266 ei kiinnittänyt huomiota kaikkiin kuviin, ja otti puheenvuoron. Tämän jälkeen tekstin teemaksi nousee itse tarina, kun tutkija kysyy, *minikälainen juttu siitä tulisi*, jos puhuja seuraisi kuvien järjestystä. Puhujan vastaus tähän kysymykseen on kiteytyneesti *satu* (esimerkki 5.92, rivi 17).

Esimerkki 5.92: Tekstin loppuosan pääteeman eteneminen puhujan A266 ja tutkijan dialogissa.

- 10) (13.2) *t: yhm (.) mäpä (.) annan sen OHjeen teille vielä kerran uudestaan ,*
- 11) (0.6) *t: jos te SEuraatte tätä järjestystä tässä (.) niim MINKälaine [juttu]¹ siitä on tulossa tai tulee sitte .*
- 12) (13.2) *p: s::emmonen Ø₁*
- 13) (4.9) *siinä on vielä niitä (.) se vari- ö niitä*
- 14) (14.9) *miten tuohon nyt SAnoosi .*
- 15) (4.5) *että minikälainen Ø₁*
- 16) (1.4) *t: yhm (.) miten se tarina menis jos [se]² alkas tä::stä ja Ø₂ menis ihan tässä järjestyksessä ,*
- 17) (19.1) *p: se on vähä niinku SATu*
- 18) (.) *t: Yhm .*
- 19) (9.4) *p: vaikka tuo tä::ssä se on TOTta kun se (0.6) tästä tehdään kaikki*
- 20) (10.0) *TOSitarinaks muuttuu .*

Puhujan A12 teksti puolestaan on useiden osallistujien luettelo. Pääteemaa ei synny, vaikka puhuja esittelee myös *kuvitellun henkilön*. Kuulijan on kuitenkin mahdotonta tietää, tarkoittaako teema *ne* tätä samaista henkilöä, varsinkin kun puhuja selvästi kuvaa useamman kuin yhden osallistujan toimintaa (esimerkki 5.93, rivi 5).

Esimerkki 5.93: Teemojen niukkuutta ja tulkitaongelmia puhujan A12 tekstissä.

- 1) *p: on ensin (2.6) täällä (1.4) PERbosia (.) taikka tuota (1.4) ö perbosissa KUVia .*
- 2) (1.8) *ja (.) tässä on (4.5 ot ö .hh) tässä onh (1.0) tämä (1.7 ot hh.) kuviteltu henkilö ja ,*
- 3) (0.6) *tässä siinä on paljon (0.7) Vihanneksia ? ,*
- 4) (1.2) *sitten siinä on hh. on (1.3) myöskinh (1.7) PAllo BOLL taikka (1.2) pallo kaiketi se on .*
- 5) (0.9) *[ne]¹ (.) valmistau(-) ö LEIKkivät ja (0.9) ja myöskin (0.9) Ø₁ KUVittelevat siinä sitten jotakin .*
- 6) (1.1) *sitten (11.2 ot #ö-ö# hhh. #ö-ö# .hhh) siin+on jotain kuval (1.0) #ö-ö# jotain (1.5) kuvittelua ,*
- 7) (1.6) *jah (1.6 ot #yb#) toisiakin (0.7) olentojah sitten ? ,*
- 8) (0.7) *tässä on (1.3) nuolla (.) ikäänkuin (0.7) ja jotakin semmosta*
- 9) (3.6) *lopultah [kuka?] on (2.2) nousnut jotakin (1.9) RYYPpäämään ,*
- 10) (2.2) *jotakinb semmostah .*
- 11) (4.8 ot öb-öh) *ja sitten (1.4) sypätään sei ? ,*
- 12) (0.9) *ensin on (1.9) ö-ENSin on säpä (1.6) LUakieta (?) [lintuja?] ,*
- 13) (0.7 ot #ö-ö#) *jokka siinä sitten (.) lenta*
- 14) (3.1) *näitä TOisia otuksiab .*

- 15) (1.8) olemassa ?,
 16) (0.9) ja sittenh (6.0 ot .hh bh.) on (1.9) olemassa myös+kin+kin (3.0) Uudelleen (.) otuksiah (0.9) ja (1.4) PUbeitah ikään kuin ,
 17) (1.3) ja sitten (.) ne (1.3) KUvat ovat (5.4 ot #hö-hö-hö#) ikäänkun pilviä ja ,
 18) (0.7) ja sittenh (1.2) MUIta otuksia .
 19) (1.8) EN [minä] oikeen osaa sanoa .
 20) (.) t: selvä

Toinen mahdollinen teema on linnut, jotka lentävät (esimerkissä 5.93 rivillä 13). Puhuja A12 kuitenkin siis pääasiassa luetteloi *olemassaolevia olentoja* ja käyttää monipuolisesti temporaalisia sidoksia näiden esiintymisjärjestyksen osoittamiseen; *ensin* yhdessä kuvassa on jotakin, *sitten* toisessa ja *lopulta* kolmannessa jotakin muuta. Tekstiin ei synny skemaattista, tapahtumien loogisiin suhteisiin perustuvaa rakennetta, koska tekstissä ei juurikaan kuvata osallistujien tekoja (sidoksisuusprofiili Da, taulukko 19, s. 128). Lisäksi näiden harvojen kuvausten (*on noussut ryyppäämään, sypätään*) tulkinta tässä kontekstissa on vaikeaa (ks. myös s. 120).

Tulkinnanvarainen ja selvästi tyypistynyt on myös puhujan A349 ja tutkijan dialogiin sisältyvän tarinan skemaattinen rakenne (sidoksisuusprofiili F; taulukko 19, s. 128). Tekstiin ei synny selkeää pääteemaa. Temaattisia elementtejä on kaiken kaikkiaan vähän ja lauseet seuraavat toisiaan ilman kieliopillisia sidoksia. Tarinan skemaattinen rakenne on tulkittavissa ainoastaan siitä, että orientaatiojakson teema *mies* vaihtuu komplikaatiojakson teemaksi *varikset*. Resoluutio-osan voi päätellä alkavan tutkijan kysymyksestä (t: *mitäs sit tapabtuu .*), mutta jakson ainut osallistujateema on puhujaan itseensä viittaava *mie* (esimerkki 5.94, rivi 22).

Esimerkki 5.94: Tarinan tyypistynyt skemaattinen rakenne puhujan A349 ja tutkijan dialogissa. Osallistujateemat on alleviivattu ja skemaattiset rakenne-elementit merkitty kapiteelikirjaimilla.

1) p: <u>m-m-mies</u> seisoo #y-yh-y-y#	ORIENTAATIO
2) (1.4) y-y (6.0) <u>se</u> sei:soo (1.3) y (0.7) UKki .	PT <i>mies</i>
3) (.) t: yhm ?	
4) p: #mi# (2.1) #y-m-ym# (3.0) mikä tehd-d-d-ö-ö (0.7) yb (2.1) TUon ?	
5) (2.0 ot .hhh) HAH	
6) (4.2) ai (set) <u>VARIkset</u> (.) he he .h <u>varikset</u> nuo v-v syövät .	KOMPLIKAATIO
7) t: just	ST <i>varikset</i>
8) (3.7) p: a:inas #ö# (3.7) ta:i (3.3) (p)uu (10.0 ot .hhh) T(H)AIpuu he he he he .hhh (0.5) per-ö (0.7) php-m (.) perboh-näh (3.0) per (.) niin (2.7) .hhh NHY. ((hymähdys))	
9) (6.1 ot .hhh) <u>VARIkset</u> .	
10) t: yhm ?	
11) p: yhm ?	
12) (3.5) et <u>mul</u> (0.6) t::ai-ki-naa (11.0 ot .hhh) TAIkinaa #ö# ybmp (.) (-)	
13) (19.0 ot mt .hh mt .hh) [he he he	
14) t: [yhm ? mitäs sit tapabtuu .	RESOLUUTIO

- 15) (0.5) p: mikä se tää on .
 16) (2.7) sii::nä-p-p (.) isketään (3.4 ot .hbb) h(h)äh
 17) t: joo-o JATkakaa vaan .
 18) (6.0 p: ot .hbb) äh (6.8 ot .hbb)
 19) t: mitä siinä isketään .
 20) p: mitä
 21) t: MITä siinä isketään .
 22) p: he he isketään (2.9) V Arikset ja ö harakat ja ö
 23) (4.0 ot .hbb) y-y-m (2.8) mie [o nii (.) ybm
 24) t: [pois (.) huiskitaa pois (.) just nii

Puhujan A124 ja tutkijan dialogin sidoksisuusprofiili määrittynyt yksin tutkijan valintojen perusteella (profiili H; taulukko 19, s. 128). Puhujalla on yksi ainut teema *nämä* sen lisäksi, että hän viittaa kerran itseensä (A124 *en nyt sit tiää*). Hän käyttää hyväkseen tutkijan tuottamaa teemaa *hän* vastauksessaan tämän kysymykseen (presupponoitu teema). Puhuja ei tuota sellaista kielellistä ainesta, jonka perusteella tarinan skeema rakentuisi (esimerkki 5.95).

Esimerkki 5.95: Tutkija rakentaa tarinaa puhujan A124 ja tutkijan dialogissa. Teemat on alleviivattu. Skemaattiset rakenneosat on kirjoitettu pienillä kirjaimilla, koska niiden tulkinta perustuu tutkijan puheeseen.

- 1) t: näättekste hän on jossaki PUUhissa siellä . orientaatio
 2) (1.7) p: nii täss+on nää nyt sitteh NÄmä (.) [nämä
 3) t: [ybm ? ybm ?
 4) (10.1) t: mitä [hän]₁ siinä (0.5) tekis .
 5) (2.3) p: nii et Ø1 näit NÄit laittannu vai (.) [vai tota: ,
 6) t:: [ybm . ybm .
 7) (0.7) t:nii hän oikeestaan niinku HAAveksii siitä (.) ku hän on ISTuttanut näitä
 SIEMeniä n[ü
 8) p: [ybm
 9) t: hän sitte HAAveksii että ,
 10) (1.2) mitäs SITten .
 11) (0.9) p: niin (11.0) y:b
 12) (2.8) t: mitä siellä SITte TApabtuu . komplikaatio
 13) (1.5) p: niin tämähän nämähä on KAIkki niistä .
 14) [(.)en nyt sit tiää .
 15) t: [ybm (.) tulee LInnut .
 16) (0.7) p: niin ,
 17) (0.9) t: ja MITäs sitte . resoluutio
 18) p: ja sitte näitä TULlee(?) ja (1.0) näitä nii näitä .
 19) t: (.) ybm (1.7) [hä]₂ RAKentaa jotaki .
 20) (0.7) eiks TOTta .
 21) (1.2) p: niin näitä .
 22) t: joo . (1.1) Ø2 rakentaa linnumpelätti[men .
 23) p: [ybm . (3.1) ybm .

Kaiken kaikkiaan siis kuvattujen tekstien rakenne vaihtelee suuresti. Yhdeksässä tekstissä pääteemana on pääosallistuja tai ainakin niin on mahdollista tulkita. Samoin näihin yhdeksään tekstiin on mahdollista hahmottaa skemaattista kertomusrakennetta, vaikka variksenpelätinkertomuksen prototyypin tapahtumien jatkumo ei kaikissa teksteissä toteudukaan. Lähes kaikissa näissä teksteissä myös sidosten vaihtelu jäsentää tarinaa. Suurin ero onkin se, että viiden tekstin tulkinta on huomattavasti luotettavampaa kuin neljän muun, koska näissä jälkimmäisissä osallistujaviittausten tarkoitteiden tunnistaminen on monin paikoin vaikeaa. Kolme teksteistä on dialogisia, ja niiden sidoksisuusprofiilien määrittelemisen riippuikin pitkälti tutkijan tulkinnoista ja osallistumisesta tarinan rakentamiseen.

Neljään tekstiin ei synny pääteeman varassa etenevää tarinaa. Kahdessa tapauksessa on kyse siitä, että teksti jakautuu erillisiin osiin; toisessa puhujan ja tutkijan puheeseen ja toisessa useisiin puhujan tuottamiin irrallisiin pikkuepisodeihin. Kolmannessa tapauksessa puhuja pääasiassa luettelee erilaisia osallistujia. Neljännessä tapauksessa tekstiin on mahdollista tulkita tyypistynyt kertomusskeema, mutta pääteemaa ei siinäkään ole, vaan teksti etenee vaihtelevin teemoin. Lisäksi kahden muun tekstin rakentamisen päävastuun kantaa tutkija.

5.3. Puhujaryhmien vertailuja

5.3.1. Afaattisten puhujien ja ikäverrokkien tekstien yhteiset ja erilaiset piirteet

Afaattisten puhujien tekstien kielellinen vaihtelu on osittain samankaltaista kuin ikäverrokkien, mutta puhujaryhmien erot ovat myös selvät. Kuvaan tässä kappaleessa yhteenvedonomaaisesti molempien puhujaryhmien tekstien piirteitä. Tarkastelen ensin suhtautumisprofiilien eroja ja samankaltaisuuksia, sitten tapahtumaprofiileja ja lopuksi sidoksisuusprofiilien hahmottamiseen vaikuttaneita kielenkäytön piirteitä.

Afaattisista puhujista suurin osa on pyrkinyt suoriutumaan sarjakuvatehtävästä pyydetyllä tavalla tai ainakin he näyttävät ymmärtäneen, mitä heiltä on pyydetty. Tehtävän haltuunotto – suhtautuminen tehtävään ja sen toteutus – ilmenee edellä kuvatuissa teksteissä monella tavalla. Ensinnäkin, afaattisten puhujien monologisille teksteille (7/15) on tyypillistä, että tarina käynnistyy heti aloituslauseessa (A258 *no tää ainaki nyt (2.6) hmm (0.7) se kylvää jotaki tonne*) ja että se päättyy useimmiten lopetuslausekkeeseen (A397 *siihen se päätty;* A128 *NA:in ?*). Samoin kuin yksi ikäverrokeista myös yksi afaattinen puhuja pohtii päähenkilön nimeä (P18 *mikä siel sitte tämä tämmöne tuttu tuttu kuva muttab tuo ööh (1.0) herran tai he he:: (.) hermannin Nimi on Mikä se tämä o .;* A161 *mikäs mikäs toi ny olikaan toi oli (1.2) toi Aijä he he mikäs*) ennen kuin pääsee aloittamaan tarinansa, ja muutenkin afaattiset puhujat aloittavat ja päättävät monologiset tarinansa samalla tavoin kuin

ikäverrokkit. Toiseksi tarinan tiivistäminen *linnunpelotintaulujutuksi* (A303 *kyllä se nyt semmonen LINTU-pelotintaulujuttu siinä nyt on käsittelyssä*) ja kolmanneksi oman suoriutumisen arviointi tekstin lopetusjaksossa (A128 *jotaki (.) SUunnillee päin jotaki sinne päi* ; A161 *em+mä EM+mä osaa muuta siibe sanookkaa*) kuvastavat sitä, että afaattisilla puhujilla on ollut selkeä käsitys siitä, mitä heidän on odotettu puhuvan.

Dialogisissa teksteissä afaattisten puhujien pyrkimys suoriutua tehtävästä pyydettyllä tavalla ilmenee samalla tavalla kuin monologissa teksteissä. Päähenkilön identifiointi on tarinan käynnistymisen edellytys (A361 *se on vähän paha (.) joo . (4.7) ku mä en TIEDä si tota NIMEE ollenka*). Tekstin tiivistäminen *saduksi* (A266 *se on vähä niinku SATU*) määrittelee tekstilajin ja kertoo, mitä puhuja on ajatellut olevansa tekemässä. Myös oman puhumisen arviointi voi kuvastaa puhujan tietoisuutta siitä, että juuri tässä tehtävässä olisi tullut puhua tietyllä tavalla (A4 *oONkes mie nyt* ; A361 *ku mää on mää on hu HUONO HUONO (1.5) PUBumassa tässä ; mu:ttä TEILlähän tietysti täytyy Osatakki ; se täytyy oikeen niinku Osaas Osaasti ilm-ILmeellä*). Vain yhden afaattisen puhujan (A124) ja tutkijan dialogista ei voi päätellä, miten puhuja oli tehtävään orientoitunut.

Myös dialogiset tekstit alkavat tyypillisesti afaattisen puhujan puheella, mutta tarinan eteneminen on sen sijaan useimmiten riippunut tutkijan panoksesta. Puhujat ovat vaihtelevasti vedonneet tutkijan apuun, esimerkiksi kyselemällä tältä, mitä kuvat esittävät (A275 *mikä tässä mahkaa olla*) tai miten päähenkilöä tulisi nimittää (A361 *onko se joku osmo vai osmo vai ALt(h)o be be*) tai arvioimalla omaa puhumistaan (A4 *NO KUN ei ossaa tuossa*). Tutkija on usein vastannut heidän kysymyksiinsä, kannustanut heitä jatkamaan tarinaa (t: *ihan HYvin se meni tähän asti; mitäpä sitte tapattu*), tarjonnut sanoja heidän käyttöönsä ja/tai tulkinnut puhujien vaikeasti ymmärrettäviä ilmauksia. Jotkut afaattiset puhujat ovat kyenneet käyttämään hyväkseen tutkijan tarjoamaa kieltä toistamalla tämän ilmauksia (t: *elikkä (.) minkä se PISTää A275: (.) p: nii . (0.7) PISTääj joku (2.3 ot #ö-ö#) #a-a#-am tai tuolla se on joku: (1.0) lo long (-) (1.2) LAnka .*). Tehtävä onkin saatu loppuun suoritetuksi tutkijan ja puhujan yhteistyön ansiosta. Kaikki ikäverrokkit sen sijaan suoriutuivat tehtävästä ilman tutkijan apua.

Puhujan suhtautuminen tehtävään ja ilmaustensa paikkaansapitävyyteen, siis esityksen varmuus, vaihtelee sekä monologeissa että dialogeissa. Sekä ikäverrokeista että itsenäisesti suoriutuneista afaattisista puhujista kolme esitti varman tulkinnan ja neljä henkilöä epävarman. Monologisten tekstien osalta tekstien tuottamiseen osallistuneiden afaattisten puhujien esitys oli kuitenkin ryhmien suhtautumisprofiilien jakautuma onkin samanlainen. Dialogisten useammin (6/8) epävarmaa kuin varmaa (2/8), ja suhtautumisprofiilien laatu vaihteli paljon (taulukko 20 seuraavalla sivulla).

Esityksen epävarmuutta kuvaavat ensinnäkin lukuisat kysymyslauseet. Monologeissa puhuja on itse vastannut kysymyksiinsä ja dialogeissa vastaajana on usein myös tutkija. Puhujan arvailusta kertovat modaaliset partikkelit (*kai, tai, vai, ilmeisesti ihanku, vissiin, kaiketi*) ja modaaliverbit (*näyttäis olevan, taitaa olla, lienee*). *Niinku*-partikkelin tiuha käyttö, naurahteleminen ja varaukset (esimerkiksi verbin

konditionaalimuoto ja *jotain*-pronominin käyttö) kuvaavat niin ikään sitä, että puhuja on ollut epävarma (P1 (1.4) *pih(h)en r(h)ennalla (0.6) on tuolla niin+ku SIELL+on ?*, (1.2) *mi::täbän sunka siin+on jotain ?*, (.) *ihan+ku olis KASviks(h)ia t(h)ossa* .). Nämä piirteet sinänsä ovat kummankin puhujaryhmän teksteille yhteisiä, ja niiden käyttö näyttää liittyvän erityisesti siihen, että puhujat etsivät sopivia ilmauksia, esimerkiksi päähenkilön nimeä tai muuta tarvitsemaansa sanaa, tai korjailevat esitystään.

Taulukko 20: Puhujaryhmien suhtautumisprofiilien vertailu.

Suhtautumisprofiilit	Ikäverrokkit	Afaattiset puhujat
A. Puhuja esittää monologina varman tulkinnan tarinasta	P5, P44, P45	A128, A258, A397
B. Puhuja esittää monologina epävarman tulkinnan tarinasta.	P18, P42, P43	A12, A161, A303, A312
C. Puhuja on epävarma kyvystään tulkita kuvia ja selostaa naureskellen kuvien sisältöä tutkijalle.	P1	-
D. Puhuja esittää epävarman tulkinnan tarinasta tutkijan myötäilyn tukemana	-	A447
E. Puhuja esittää melko varman tulkinnan tarinasta. Tutkija tulkitsee puhujan paikoin vaikeasti tunnistettavia ilmauksia.	-	A252
F. Puhuja suoriutuu tehtävästä tutkijan kannustuksen ja avun turvin.	-	A4, A275, A349, A361
G. Puhuja aloittaa varmaotteisesti tarinan, mutta tutkija ohjaa häntä seuraamaan kuvien järjestystä. Puhuja ei jatka tarinaansa.	-	A266
H. Puhuja vastailee niukasti tutkijan kysymyksiin ja tulkintoihin.	-	A124

Afaattisten puhujien epävarmuus selittyneekin suorastaan sillä, että he tiesivät puhumisen – oikeastaan sanojen mieleenpalauttamisen – vaikeaksi. Tämä kiteytyy yleensä viimeistään tekstin lopussa puhujan toteamukseksi, ettei hän *oikein osaa sanoa*. Jos hän väittää jo tekstin alkuosassa, ettei hän *muista* sanoja tai *osaa* tai *uskalla* puhua, lienee selvää, että hän on epäillyt kykyään suoriutua tehtävästä. Tutkijan kantava rooli korostuu näiden kaikkein epävarmimpien puhujien kohdalla. Kun tekstistä ei juuri löydy kysymyksiä tai modaali-ilmauksia, puhuja on edennyt varmaotteisesti, vaikka olisikin tarvinnut tutkijan kannustusta jatkaakseen tarinaa.

Puhujan ote tehtävään ennustaa jossain määrin sitä, millainen tekstin sisällöstä rakentuu, millainen tapahtumaprofiili siihen hahmottuu. Kun tarkastellaan koko 22 puhujan joukkoa, puolet (6/12) niistä puhujista, jotka ovat kuvanneet pääosallistujan materiaalisia (ja mentaalisia) tekoja kertomuksen maailmassa, ovat olleet tulkinnassaan sangen varmoja. Sen sijaan suurinta osaa (8/10) niistä puhujista, jotka ovat kuvanneet kuvissa esitettyjä olioita ja/tai vähemmässä määrin osallistujien materiaalisia tekoja, luonnehdin epävarmoiksi

tulkitsijoiksi. Afaattisia puhujia näistä on seitsemän eli noin puolet kaikista 15 afaattisesta puhujasta, ikäverrokeista vain yksi seitsemästä.

Afaattisten puhujien tekstien tapahtumaprofiilien määrittely oli selvästi vaikeampaa kuin ikäverrokkien (taulukko 21). Siksi jouduin muokkaamaan alkuperäisiä profiloitokriteerejä saadakseni esille tekstien samankaltaisuudet ja keskeisimmät erot.

Taulukko 21: Puhujaryhmien tekstien tapahtumaprofiilien vertailu

Tapahtumaprofiilit	Ikäverrokkit	Afaattiset puhujat
A: Pääosallistuja tekee mentaalisia ja materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa	P44, P45	-
B: Pääosallistuja tekee materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa. Ba: Vaikeasti tunnistettavat osallistujat tekevät vaikeasti tunnistettavia materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa. Bb: Kuvissa pääosallistuja tekee materiaalisia tekoja. Bc: Kuvissa vaikeasti tunnistettavat osallistujat tekevät vaikeasti tunnistettavia materiaalisia ja behavioraalisia tekoja.	P5, P18	A258, A312, A397 A128 A349 A252
C: Kuvissa on erilaisia osallistujia, ja pääosallistuja tekee materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa. Ca: Kuvissa on erilaisia osallistujia ja niissä on tehty materiaalisia tekoja. Cb: Millaisia osallistujia kuvissa on? Pääosallistuja tekee materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa. Cc: Millaisia osallistujia kuvissa on? Millaisia materiaalisia/materiaalisia ja behavioraalisia tekoja pääosallistuja tekee?	P42, P43	A266 A303 A161, A447
D: Kuvissa on erilaisia osallistujia. Da: Kuvissa on tunnistumattomia osallistujia.	P1	A12 A124
Ea: Vaikeasti tunnistettavat osallistujat tekevät vaikeasti tunnistettavia materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa. En osaa, en puhu. Eb: Kuvissa vaikeasti tunnistettavat osallistujat tekevät vaikeasti tunnistettavia materiaalisia tekoja. En osaa puhua. Ec: Millaisia osallistujia kuvissa on? En muista.		A4 A361 A275

Ikäverrokkien tekstien tapahtumaprofiilit määrittelin sen perusteella, minkä laatuinen kertomuskehys niihin hahmottui, miten puhujat viittasivat osallistujiin ja millaisia ja kenen tekoja he kuvasivat. Koska afaattisten puhujien teksteissä tapahtumien kehystys on niukempaa kuin ikäverrokkien teksteissä ja erityisesti koska osallistujaviittausten tarkoitteita oli usein vaikea varmuudella tunnistaa, määrittelin tapahtumaprofiilit ensisijaisesti sen mukaan, millaisia tekoja ja tapahtumia teksteistä oli mahdollista tulkita. Ensinnäkin tutkijan jo itse tutkimushetkellä tekemät tulkinnat auttoivat minua ymmärtämään, mitä puhuja

oli tavoittelemassa. Toiseksi kuvamateriaalin tuttuus ja se, että tekstin sisällöstä oli olemassa prototyyppi, johon puhujien ilmauksia oli mahdollista verrata, vaikutti päättelyyni eli siihen, miten tulkitsin puhujien kielen tunnistettavia rakenteellisia piirteitä ja niiden merkityksiä. Ilman näitä kontekstuaalisia vihjeitä afaattisten puhujien tekstien sisältö olisi jäänyt monin paikoin käsittämättömäksi.

Niinpä tämän tekstiaineiston tulkinnan perusteella suurin osa (10/15) afaattisista puhujista pystyi kuvaamaan osallistujien materiaalisia tekoja leksikaalisin verbein. Kuitenkin noin puolet (7/15) puhujista turvautui usein tai ainoastaan *olla*-verbiin. Näiden puhujien teksteille on tyypillistä, että niissä puhuja joko kyselee osallistujien laatua tai kuvaa heidän olemassaoloaan ja sijaintiaan kuvissa. Neljä puhujaa kuvasi myös osallistujien materiaalisia tekoja leksikaalisin verbein, mutta kolmen puhujan käytössä ei materiaalisten prosessien kuvaamiseen tarvittavia leksikaalisia verbejä näytä juurikaan olleen. Sen sijaan mentaalisia prosesseja, nimenomaan puhujan omaan kognitioon (muistamiseen) viittaavia verbirakenteita, löytyy sellaisistakin teksteistä, jotka koostuvat pääasiassa osallistujia koskevista kysymyksistä. Kertomuksen maailman tekijäosallistujien mentaalisia tekoja (ajattelua, havaintoja) afaattiset puhujat kuvasivat harvoin, omaa osaamattomuuttaan ja muistamattomuuttaan – puhumisen vaikeutta – selvästi useammin.

Suhdelauseiden (*olla*-rakenteiden) käytön runsaus on tyypillisempää afaattisten puhujien ryhmälle kuin ikäverrokeille. Ikäverrokkit puolestaan kuvasivat useammin ja useammilla lauseilla päähenkilön erilaisia mentaalisia, behavioraalisia ja materiaalisia tekoja kuin afaattiset puhujat. Puhujaryhmien toteuttamien prosessien jakautumien erot käyvät ilmi taulukosta 22 seuraavalla sivulla. Tarkastelu perustuu eri prosesseja kuvaavien lauseiden määrien vaihteluväleihin (vv) ja keskimmäisten puhujien lauseiden määrään eli mediaaniarvoihin (me). Koska molemmissa ryhmissä on pariton määrä puhujia (15 afaattista puhujaa ja seitsemän ikäverrokkia), ryhmät voi jakaa kahteen osaan niin, että keskimmäisten puhujien (8. ja 4.) molemmille puolille jää yhtä monta puhujaa (seitsemän afaattista puhujaa ja kolme ikäverrokkia). Lauseiden määrät on koottu liitteistä 4 ja 8.

Taulukosta 22 käy ilmi myös se, että afaattisten puhujien toteuttamien prosessien määrien vaihtelu on suurempaa kuin ikäverrokkien lukuunottamatta behavioraalisia prosesseja. Tämä ryhmätason tulos selittyy kuitenkin sillä, että afaattisten puhujien joukossa oli muutamia yksittäisiä puhujia, jotka tuottivat paljon yhdentyypisiä prosesseja: esimerkiksi neljä puhujaa käytti pääasiassa suhdelauseita ja vain yksi puhuja paljon mentaalisia ja toinen paljon verbaalisia prosesseja toteuttavia lauseita. Näin pienien ryhmien vertailussa yksittäisten tutkittavien osuus korostuu niin, että numeeriseen tulokseen tulee suhtautua varauksella.

Taulukko 22: Prosessityyppien jakaumat puhujaryhmittäin. Ame=afaattisten puhujien ja Ime=ikäverrokkien ryhmän mediaaniarvo; Avv=afaattisten puhujien ja Ivv=ikäverrokkien toteuttamisen prosessien määrän vaihteluväli.

Prosessityyppi	Afaattisten puhujien prosessien määrän vaihteluvälit			Ikäverrokkien prosessien määrän vaihteluvälit			Tulkinta mediaaniarvojen ja vaihteluvälien perusteella
	1.—7. puhuja	8. Ame	9.—15. puhuja	1.—3. puhuja	4. Ime	5—7. puhuja	
Eksistentiaalinen	0—1	3	4—9	0—1	2	6—7	Ame > Ime + Avv > Ivv
RElationalinen	1—3	5	5—17	1—2	3	9—11	Ame > Ime + Avv > Ivv
MEntaalinen	0—2	2	2—8	1—2	2	3—5	Ame = Ime mutta Avv > Ivv
VERbaalinen	0—1	1	2—8	0	1	1—2	Ame = Ime mutta Avv > Ivv
BEhavioraalinen	0—1	1	1—6	0—1	2	2—6	Ame < Ime mutta Avv = Ivv
MAteriaalinen (intransitiivinen)	1—3	3	4—12	2—5	5	7—8	Ame < Ime mutta Avv > Ivv
MATeriaalinen (transitiivinen)	1—5	6	6—12	3—6	8	8—10	Ame < Ime mutta Avv > Ivv

Kertomuksen maailma jää afaattisten puhujien teksteissä selvästi epämääräisemmäksi kuin ikäverrokkien teksteissä. Kertomuskehyksen suhteellinen tiivisyys (tiivis tai väljä kehys) liittyy selvästi siihen, että puhuja on kuvannut pääosallistujan materiaalisia (ja ikäverrokkit myös mentaalisia) tekoja. Kehyksen hataruus tai sen puuttuminen puolestaan liittyy siihen, että tekstissä on tyypillisesti paljon *olla*-rakenteita. Puhujista vain ikäverrokkit P44 ja P45 käyttivät useampaa kuin yhtä tai kahta konkreettiseen tapahtumien paikkaan viittavaa määritettä (P44 *riviin, pellostä, kasvimaalle, kotiinsa, ikkunasta, hatun päällä, käteensä*; P45 *maahan, siibe ristikkoo, päähän, pelättimen päälle, käteensä, kasvimaaltaan*). Ajanmääritteiden käyttö oli niukempaa (P44 *sitten syksyllä*), mutta tapahtumien aikajatkumoa saattoi seurata muiden ajanilmausten avulla (P44 *sitte hän mielessänsä (1.6) kuvittelee jo...; ja hän lähtee sitte vihoissansa sinne kasvimaalle*; P45 *mutta yhtä äkkiä hän huomaa...; ...ja syövät edelleen siemeniä*). Tällaisten ilmaukset rakentavat tiiviin kertomuskehyksen. Afaattisista puhujista puhujan A312 tekstistä hahmotin myös tiiviin kertomuskehyksen, mutta sen hän oli rakentanut pääasiassa adverbien *sitten, jo* ja *siinä* avulla; ainoa viittaus konkreettiseen paikkaan oli *tuolla kasvimaalla*. Kaiken kaikkiaan afaattisten puhujien teksteissä on erittäin vähän tarinan juoneen liittyviä ajan- ja paikan adverbiaaleja. Vain yhteensä seitsemän afaattista puhujaa on viitannut konkreettisiin kohteisiin (*kasvimaalla, laatikosta maahan, maasta, vakoon, kartassa, pellostä, suussa, suusta, ikkunasta, kotiin*), ja suurin osa paikanmääritteistä on abstrakteja sijaintia tai muita avaruudellisia suhteita ilmaisevia adverbeja (*päällä,*

ympäriinsä, edessä, muualle). Näiden lisäksi (sangen hatara) kertomuskehys rakentuu pääasiassa pronominiinien (*siihen*) ja pronominiadverbien (*sinne, siellä, sieltä*) ja abstraktien ajan- ja paikanadverbien avulla (*sitten, vielä, edessä*). Suurin osa afaattisten puhujien käyttämistä ajan- ja paikanilmauksista kuvasikin suoraan sitä, että puhujat etenivät tehtävää suorittaessaan kuvasta toiseen (A4 *ja sitte (0.7) täällä jottait (1.9) menee (.) MENEe kaikki*; A12 *on ensin (2.6) täällä (1.4) PERbosia – sitten sinä on bh. on (1.3) myöskinb (1.7) PAllo BOLL taikka – lopultab on (2.2) nousnut jotakin (1.9) RYYPpäämään ; A161 jab sitte täällä onb-ö (1.6) TÄÄlä on sitten KA:NSsa .,).*

Kertomuksen maailmaa rakentavat myös osallistujaviittaukset. Osallistujien määrä ikäverrokkien ja afaattisten puhujien teksteissä on samaa suuruusluokkaa (vaihteluvälit 7—20 ja 8—25), mutta viittauksissa käytettyjen sanojen laatu vaihtelee (taulukko 23 seuraavalla sivulla). Ikäverrokeista vain puhujan P1 pronomini- viittausten kohdetta oli paikoin vaikea tunnistaa varmasti, ja afaattista puhujista kolmen tekstin pronomini- viittaukset olivat epätarkkoja. Sen sijaan ikäverrokkien substantiivi- viittaukset olivat yksitulkintaisia, kun afaattisista puhujista vain viisi puhujaa pystyi nimeämään kuvissa esitetyt oliot niin yksiselitteisesti, että tulkintaongelmia ei syntynyt. Afaattisten puhujien kertomuksen maailman henkilöiden ja muiden osallistujien tunnistumista vaikeuttavat etenkin sanojen muuntuminen uudissanamuodoiksi ja semanttiset substituutiot.

Tiiviisti kehystetyissä tarinoissa viittaukset (myös pronomini- viittaukset) ovat yksiselitteisiä, ja teksti kuvaa tarinan päähenkilön (*isännän, miehen, sen*) materiaalisia (*kylvää siemeniä, rakentaa pelättimen, heittelee varikset pois*) ja mentaalisia (*ajattelee, huomaa*) tekoja kertomuksen maailmassa. Jos tekstiin sen sijaan ei ole rakentunut kertomuskehystä, osallistujaviittauksia voi olla paljonkin, mutta niiden tarkoitteiden tunnistaminen on monin paikoin vaikeaa. Näissä teksteissä voivat sekä substantiivi- että erityisesti pronomini- viittaukset olla epätarkkoja tai monitulkintaisia. Kun lisäksi myös tapahtumakuvauksia on vähän tai kun pääosa prosesseista on olemassaoloa ja sijaintia ilmaisevia *olla*-rakenteita, tekstin sisältö jää kaiken kaikkiaan niukaksi.

Näiden ääripäiden väliin jää joukko (afaattisten puhujien) tekstejä, joiden sisällön ymmärrettävyyteen vaikuttaa se, että niiden osallistuja- ja tapahtumaviittaukset ovat usealla eri tavalla keskenään samankaltaisia tai esiintyvät muuten tietynlaisina yhdistelminä:

Ensiksikin, jos puhujan käyttämät osallistujiin viittaavat substantiivit ovat rakenteeltaan tai äänneasultaan poikkeavia, niin ovat myös hänen tapahtumakuvauksissa käyttämänsä verbit. Kun fonologisia ja/tai semanttisia substituutioita tai uudissanoja esiintyy sekä substantiiveissa että verbeissä (A4 *ne ne vissiin jottain (2.4) ne LYÖny (---) (1.7) LENnä (--) (0.6) ja , (1.6) nyt siellä jo LIN LINnat ja (6.5) Ovat . ; A252 joo se o REkkanu vähä vähän sokalleen vähä ja nyt ja uhkaa UUdestaan sit tukkaamaan sitä ?),* tekstin sisällön ymmärtäminen voi olla vaikeaa.

Taulukko 23: Osallistujaviittausten ja kertomuskehityksen laadun yhteisvaihtelua.

Kertomuskehityksen tiivis Osallistujaviittausten ymmärrettävyys	Ikäverrokot	Afaattiset puhujat	Teksissä osallistujia yhteensä	Substantiivi- viittauksia
Tiivis Kohde yleensä selvä	P5 P44 P45	A312	12 13 7 10	10 11 6 9
Väljä Kohde yleensä selvä Kohteet monin paikoin epäselviä tai vaikeasti tulkittavissa	P18 P42	A258 A397 A4 A128	8 10 14 20 ?13 ?14	4 7 10 19 ?5 ?11
Hatara Kohde yleensä selvä Pronominiviittausten kohteet paikoin epätarkkoja	P43 P1	A161 A303	13 16 18 15	6 11 13 9
Ei kertomuskehystä Pronominiviittausten kohteet paikoin epäselviä Kohteet monin paikoin epäselviä tai vaikeasti tulkittavissa		A124 A266 A275 A447 A12 A252 A349 A361	?10 ?16 ?15 ?25 ?20 ?14 ?11 ?16	-- 8 ?3 ?19 ?14 ?9 ?6 ?7

Toiseksi, jos puhuja käyttää toistuvasti samoja substantiiveja osallistujaviittauksissaan, hän toistelee myös verbejä tapahtumaviittauksissaan (A128 *.hh no .hh ja pikkupoika katselaa ja katseloo ihan kotona ja . (.). .hh ja HUOmaa , .hh on pikkupoikat vie Edussa , (.). .hh .hh ja .h Iso poika katselee ja katselee .*). Tekstiin syntyy vähän uutta sisältöä.

Kolmanneksi, jos puhuja tulkitsee kuvamateriaalia epävarmasti ja siksi etenee kysellen osallistujien ja asioitten luonnetta, tekstissä on paljon *olla*-rakenteita sen lisäksi että samat leksikaaliset verbit toistuvat tiuhaan (A161 *ja tää onko tääh (0.5) onko tää sitte .hh JUU siin on LAPio tommonen se on (2.1) KAI se jotain on Istuttamassa jotain tossa , (0.8) mutta mitä se sitten kuvittelleko se .h joo se kuvittellee tietysti että hänel hän saa tommosia bedelmiä sitten niin kovasti (1.0) kovasti sitte sitte*). Lisäksi pronomini- viittausten epämääräisyys näyttää liittyvän yhteen *olla*-rakenteiden yleisyyden kanssa, erityisesti silloin kun puhujan tulkinnan epävarmuus ilmenee kyselemisenä.

Kuten edellä tuli ilmi, vain viisi afaattista puhujaa on pystynyt käyttämään enimmäkseen niin täsmällisiä osallistujaviittauksia, ettei kertomuksen maailman

Taulukko 24: Puhujatyhmien tekstien sidoksisuusprofiilien vertailu

Sidoksisuusprofiilit	Ikäverrokot	Afaattiset puhujat
A: Pääteemana on pääosallistuja. Teemojen ja sidosten vaihtelu jäsentää koherenttia skemaattista tarinaa miehestä ja hänen teoistaan. Aa: Pääteemana on pääosallistuja. Skemaattinen tarina miehestä ja hänen teoistaan rakentuu palasina. Teemojen ja sidosten vaihtelu jäsentää tarinaa.	P5, P44, P45	A258, A312, A397 A4
B: Pääteemana on pääosallistuja. Orientoitumisjakson jälkeen teemojen ja sidosten vaihtelu jäsentää koherenttia skemaattista tarinaa miehestä ja hänen teoistaan	P18, P43	-
C: Pääteemana on pääosallistuja, ja puhuja esittelee myös osallistujia, joista ei tule teemoja. Teemojen vaihtelu on runsasta, mutta <i>ja</i> -sidosten runsaus tekee tekstin alkuosasta luettelon. Tekstin loppuosan episodimaisen jakson pääteemana on pääosallistuja. Ca: Pääteemana on pääosallistuja. Tekstiin rakentuu selkeästi vain yksi episodi.	P42	- A161, A303
D: Pääteemana on pääosallistuja, ja puhuja esittelee myös osallistujia, joista ei tule teemoja. Teemojen vaihtelu on runsasta, mutta <i>ja</i> - sidosten runsaus sekä elliptisten ja muiden sidosten niukkuus tekevät tekstistä toisistaan riippumattomien asioiden ja tapahtumien luettelon. Da: Tekstiin ei synny pääteemaa. Puhuja esittelee useita osallistujia, joista ei tule teemoja. Temporaalet sidokset ilmoittavat puhujan etenevän kuvasta toiseen ja tekevät tekstistä irrallisten asioiden luettelon.	P1	- A12
E. Pääteemana on pääosallistuja. Vaihtelevien teemojen ja sidosten avulla tekstiin on mahdollista tulkita ainakin tyypistynyt skemaattinen rakenne.		A128, A252, A361
F. Vaihtelevat teemat seuraavat toisiaan ilman sidoksia. Skemaattinen rakenne on kovin tyypistynyt.		A349
G. Teemat ja sidokset vaihtelevat, mutta teksti ei jäsennyt skemaattiseksi tarinaksi.		A266, A447
H. Tutkija rakentaa tarinaa.		A124, A275

Toisaalta aineistossa on neljä tekstiä, joissa teema-aineuksista ei sidoksisuudenkaan avulla jäsennyt skemaattista tarinaa. Nämä tekstit ovat kuitenkin keskenään erilaiset: Kahdessa niistä puhuja pääasiassa luettelee useita osallistujia. Puhujan P1 teksti jää toisistaan riippumattomien asioiden ja tapahtumien luetteloksi, sillä hän ei juurikaan käytä asioiden välisiä läheisiä suhteita ilmaisevia elliptisiä sidoksia. Puhuja A12 puolestaan liittyy toisiaan seuraavissa kuvissa esitettyjen osallistujien olemassaoloa tai laatua kuvaavat

lauseet toisiinsa temporaalisin sidoksin (A12 *ö-ENSin on säpä (1.6) LUakieta (?) , (0.7 ot #ö-ö#) jokka siinä sitten (.) lenta (3.1) näitä TOISia otuksiab . (1.8) olemassa ?, (0.9) ja sittenh (6.0 ot .bb hb.) on (1.9) olemassa myös+kin+kin (3.0) Uudelleen (.) otuksiab (0.9) ja (1.4) Pubeitab ikään kuin). Kolmannessa tapauksessa puhuja A447 taas rakentaa tekstiin useita irrallisia episodeja, joissa kussakin on oma pääteemansa (*mies, poika, ne, mies, lapsi, mies*). Episodit erottuvat toisistaan paitsi temaattisesti myös sidostyyppin vaihtumisen ansiosta, mutta yhtenäistä juonellista kertomusta niistä ei muodostu nimenomaan sen vuoksi, että osallistujaviittausten tarkoitteet ovat epäselvät; kuvasarjassahan on vain yksi inhimillinen osallistuja, sarjakuvahahmo Ferd'nand. Neljännessä tapauksessa teksti jakautuu kahteen osaan. Sen alussa puhuja kuvaa menneitä tapahtumia passiivin perfektin avulla mutta niin, että tapahtumien syy—seuraussuhteet eivät käy ilmi paitsi aivan tekstin alussa (A266 *tässä ON ollu oltu-o (0.5) hyvin #ee# (2.6) kun+on näi HEDelmiä ja täälä TÄÄläkin on niin (0.5) kaikesta (1.6) on NAUTittu HYvin . (9.3) j(h)a on syöty i- (0.5) itse KYLLäisiksi ja sitte pantu vielä (16.0) variksenpelättimeks TAKki on joutunu . (6.3) ja varis on sanonu että EI+jä . (2.9) e:i se SIihen oo mut sinnä siinä se VARiskin ,) . Tutkija onkin sittemmin keskeyttänyt puhujan ja neuvonut tätä kiinnittämään huomion kuvien järjestykseen. Tekstin jälkimmäinen osan teemaksi nousee itse asiassa itse tarina, ei se mitä kuvissa esitetään tapahtuvan (*t: miten se tarina menis jos se alkas tästä ja menis ihan tässä järjestyksessä , p: (19.1) se on vähä niinku SATu*). Lisäksi kahden tarinan rakentamisesta päävastuun kantaa tutkija.**

Afaattisten puhujien kielellisten valintojen perusteella syntyy siis kuva, että heistä suurin osa on pyrkinyt noudattamaan heille annettua tehtävää kertoa tarina. Suurin osa heistä hallitsee kertovalle tekstille tyypillisiä tapahtumien temporaalisen ja loogisen kytkennän keinoja ja kykenee erilaisin sidoksin jäsentämään tekstiä niin, että siihen hahmottuu skemaattista rakennetta. Tekstin temaattinen kehittäminen ja tapahtumarakenteen toteuttaminen kärsivät kuitenkin siitä, että puhujien henkilö- ja tapahtumaviittauksissa käyttämät sanat ovat usein niin muuntuneita, että niiden tarkoitteet ovat tulkinnanvaraisia ja ilman kontekstuaalisia vihjeitä niitä on jopa mahdotonta ymmärtää. Tekstiin saattaa myös muodostua kysely- ja kommentointijaksoja, kun puhuja etsii tarvitsemiaan sanoja ja arvioi omaa suoriutumistaan. Nämä saattavat hajottaa tekstin rakennetta. Tutkijan roolina on ollut auttaa puhujaa eteenpäin rohkaisemalla tätä ja joskus myös tarjoamalla suoraan kieltä puhujan käyttöön. Puhujan ja tutkijan yhteistyö ilmenee myös niin, että usein tutkijan tulkinta puhujan esityksestä suorastaan vie tarinaa eteenpäin. Vain harvoin teksti on kuitenkaan rakentunut pääasiassa tutkijan puheen avulla.

5.3.2. Kielelliset valinnat ja afasian laatu

Kun afasia on määritelmänsä mukaan kielellinen häiriö, on luontevaa ajatella, että afasian laatu heijastuisi suoraan afaattisen puhujan kielellisiin valintoihin. Edellisissä kappaleissa olen kuvannut afaattisten puhujien kielenkäytön vaihtelua

pyrkien välttämään sitä, että puhujien tietyt kielen piirteet leimautuisivat tietynlaisiin afaattisiin oireyhtymiin kuuluviksi. Väistämättä edellisissä kappaleissa on kuitenkin käynyt ilmi, että afaattisten puhujien on vaikeaa palauttaa mieleensä tarvitsemiaan sanoja tai sitten heidän käyttämänsä sanat ovat eri tavoin muuntuneita. Sananlöytämisvaikeus onkin kaikille afasioille yhteinen kielellisen häiriön piirre, vaikka sen luonne vaihtelee (katsaus esim. Benson 1979).

Tässä kappaleessa tarkastelen kielenkäytön piirteiden ja afasioireyhtymän yhteisvaihtelua. Afasiat luokitellaan ensinnäkin sujuviksi ja sujumattomiksi ja toisaalta sen mukaan, katsotaanko niihin liittyvän ymmärtämishäiriöitä vai ei. Sujuvia afasiatyyppisiä ovat anominen, Wernicken, transkortikaalinen sensorinen ja konduktioafasia, kun Brocan afasia, transkortikaalinen motorinen ja globaalifasia ovat sujumattomia afasioita. Ymmärtämishäiriöt taas liitetään etupäässä Wernicken afasiaan, transkortikaaliseen sensoriseen afasiaan ja globaalifasiaan. Tähän tutkimukseen valikoitujen tutkittavien afasiadiagnooseissa on kaikkia muita tyyppisiä paitsi Brocan afasiaa, ja suurin osa puhujien afasioista on sujuvaa tyyppiä (taulukko 25).

Taulukko 25: Afasiadiagnoosien jakauma

Sujumattomat afasiat	Puhujat	Sujuvat afasiat	Puhujat
transkortikaalinen motorinen afasia	A349	anominen afasia	A161, A258, A266, A303, A312, A397, A447
globaalifasia	A124	konduktioafasia	A4
		Wernicken afasia	A128, A252, A275, A361
		transkortikaalinen	A12
		sensorinen afasia	

Sujumattomaan afasiaan liittyy tämän tutkimuksen perusteella ennen kaikkea puhujan ilmaisun niukkuus. Kumpikaan puhujista, joilla on sujumaton afasia, ei suoriutunut sarjakuvatehtävästä itsenäisesti. Puhuja A124, jolla on globaalifasia, ei käyttänyt lainkaan substantiiveja, vaan kaikki osallistujaviittaukset toteutuivat deiktisinä pronomineina (*nämä* ja sen taivutusmuodot). Näiden tarkoitetta oli useimmiten vaikea tunnistaa pelkän ääninauhan perusteella; videonauhoitteesta olisi ollut mahdollista tarkistaa esimerkiksi se, osoitteliko puhuja samalla joitakin kuvien yksityiskohtia. Spontaanisti hän käytti kahta leksikaalista verbiä (*on laittannu, en tiää*) ja toisti yhden tutkijan tarjoaman verbin (A124 *ja sitte näitä TULlee (?) ja (1.0) näitä nii näitä* .). Muut lauseet rakentuivat *olla*-verbin avulla ja toimivat vastauksina tutkijan kysymyksiin (A124 *niin tämänämähä on KAIkeki niistä* .). Lisäksi puhujan käytössä oli joitakin pronominaalisia paikanadverbejä (*tässä, siellä*). Näillä erittäin niukoilla keinoilla tekstiin syntyi hyvin vähän sosältöä.

Myös puhujan A349, jolla on transkortikaalinen motorinen (dynaaminen) afasia, sanasto ja siten myös tekstin sisältö on niukka. Hänen tekstissään on vain kolme tapahtumakuvausta (*mies seisoo, varikset nuo syövät, siinä isketään*) ja yksi kysymys, jossa hän käytti verbiä *tehdä* (A349 #mi# (2.1) #y-m-ym# (3.0) *mikä tehd-d-d-ö-ö*

(0.7) *yh* (2.1) *TUon ?*). Tarinan hän aloitti itse, mutta tarvitsi sen loppuun saattamiseen tutkijan apua. Hänen oli selvästi vaikea edetä itsenäisesti, sillä hän taukoili usein ja pitkään ja toisteli samoja ajatuksia (A349 *m-m-mies seisoo #y-yh-y-y#* (1.4) *y-y* (6.0) *se sei::soo* (1.3) *y* (0.7) *UKki . ;* (3.5) *et mul* (0.6) *t::ai-ki-naa* (11.0 *ot .bbb*) *TAikinaa #ö# ybmp*). Osa puhujan käyttämistä sanoista oli myös vaikeatulkintaisia (*perhoh-näh, taikinaa*).

Muiden 13 puhujan afasia on sujuva. Heidän kielellisten valintojensa laatu vaihtelee kuitenkin niin paljon, että mitään yleispätevää luonnehdintaa heidän tavalleen käyttää kieltä sarjakuvatehtävissä ei voi antaa. Kaikkien voi kuitenkin arvioida pyrkineen muodostamaan tarinaa annetun ohjeen mukaan sen perusteella, kuinka he kommentoivat tehtävää ja omaa suoriutumistaan (kappale 5.2.1). Ne puhujat, joilla on anominen afasia, ovat suoriutuneet kertomistehtävästä itsenäisesti suhteellisesti useammin kuin ne puhujat, joilla on Wernicken afasia (taulukko 26).

Taulukko 26: Esityksen varmuus ja tekstin monogisuus afasiatyyppin mukaan

Afasiatyyppi	Monologinen teksti		Dialoginen teksti	
	Varma esitys	Epävarma esitys	Varma esitys	Epävarma esitys
anominen afasia	2/7	3/7	1/7	1/7
konduktioafasia				1/1
Wernicken afasia	1/4		1/4	2/4
transkortikaalinen		1/1		
sensorinen afasia				

Sen sijaan puhujien esityksen varmuus tai epävarmuus vaihtelee kummassakin ryhmässä yhtä paljon. Anomista afasiaa pidetään yleensä lievänä häiriönä ja Wernicken afasiaa vaikeana, mutta puhujan tulkinnan varmuus tai epävarmuus ei näytä tämän aineiston perusteella liittyvän suoraan afasian vaikeusasteeseen ainakaan WAB-testin afasiaosamäärän (AO) jakautumien perusteella. Sekä anominen afasia –ryhmässä että Wernicken afasia –ryhmässä epävarmimpia tulkintoja tekivät ne puhujat, joiden AO oli ryhmänsä korkeimpia, ja varmimpia ne, joiden AO oli ryhmänsä alhaisimpia (taulukko 27).

Taulukko 27: Esityksen varmuuden, afasian tyyppin ja vaikeuasteen yhteisvaihtelu

Anominen afasia ja epävarma tulkinta		Anominen afasia ja varma tulkinta	
Puhuja ja afasiaosamäärä		Puhuja ja afasiaosamäärä	
A161	93.5	A258	87.9
A302	87.8	A266	88.7
A312	82.4	A397	89.5
A447	91.0		
Wernicken afasia ja epävarma tulkinta		Wernicken afasia ja varma tulkinta	
Puhuja ja afasiaosamäärä		Puhuja ja afasiaosamäärä	
A275	49.0	A128	25.1
A361	59.7	A252	35.3

Afaattisten häiriöiden erityispiirteet tulevat edellistä selvemmin esille tarkasteltaessa tekstien sisältöä. Puhujan kyky kuvata ympäröivää tai sisäistä maailmaa – tässä tapauksessa kyky rakentaa kertomuksen maailma osallistujineen ja heidän tekoineen – edellyttää, että hän kykenee kuvaamaan ymmärrettävällä tavalla aikaa ja paikkaa sekä osallistujia ja prosesseja. Anomiseen afasiaan kuuluva sananlöytämistä vaikeus ilmenee tässä aineistossa monella tavalla. Kysymyssanat (*mikä, kuka*) kertovat suoraan, että puhuja etsii sanaa. Yleiskäsitteet (*juttuja, tavarointa*) ja *jotain*-pronomini korvaavat usein tarkat viittaukset, ja kiertoilmauksin puhuja pystyy tekemään itsensä ymmärretyksi, kun tarvittava sana ei tule mieleen. Kuitenkin lähinnä pronomini viittausten epätarkkuus heikentää sisällön ymmärrettävyyttä, kun puhujalla on anominen afasia. Lisäksi, kun puhujan tulkinta on ollut epävarma, tekstin sisältö on kaksijakoinen: puhuja käyttää paljon *olla*-rakenteita kysellessään asioitten laata ja leksikaalisia verbejä kuvatessaan päähenkilön tekoja. Anomisen afasian vaikeusaste ei suoraan ennusta tekstin sisällön laatua, olkoonkin että vaikeusastetta kuvaavien AO-lukujen vaihtelu ei ole kovin suurta. Sen sijaan muissa afasiatyypeissä ilmenee monenlaisia poikkeavuuksia, jotka heikentävät osallistuja- ja tapahtumaviittausten ymmärrettävyyttä (taulukko 28).

Taulukko 28: Tekstin tapahtumaprofilia muodostavien piirteiden ja afasiatyyppin yhteisvaihtelu.

Tapahtumaprofilia muodostavat piirteet	Puhuja	Afasian tyyppi ja vaikeusaste (AO)
Puhuja kuvaa selkeästi osallistujien materiaalisia prosesseja. Osallistujaviittausten kohteet ovat yleensä selvät. Kertomuskehys on tiivis tai väljä.	A258 A312 A397	anominen 87.8 anominen 82.4 anominen 89.5
Puhuja kyselee asioita <i>olla</i> -rakentein ja kuvaa selkeästi osallistujien materiaalisia prosesseja. Osallistujaviittausten kohteet ovat yleensä selvät. Kertomuskehys on hatara.	A161 A303	anominen 93.5 anominen 87.8
Puhuja kuvaa osallistujia <i>olla</i> -rakentein ja selkeästi osallistujien materiaalisia ja behavioraalisia prosesseja. Pronominiviittausten kohteet ovat paikoin epäselvät. Ei kertomuskehystä.	A266 A447	anominen 88.7 anominen 91.0
Puhuja kuvaa osallistujien paikoin vaikeasti tulkittavia materiaalisia (ja behavioraalisia) prosesseja (ja omia mentaalisia ja verbaalisia prosessejaan). Osallistujaviittausten kohteet ovat paikoin epäselviä tai vaikeasti tulkittavissa. Kertomuskehys on väljä tai sitä ei ole.	A4 A128 A252 A361	konduktio 50.7 Wernicke 25.1 Wernicke 35.3 Wernicke 59.7
Puhuja kuvaa osallistujien olemassaoloa tai sijaintia <i>olla</i> -rakentein ja/tai muita prosesseja niukasti tai vaikeasti tunnistettavien leksikaalisin verbein. Osallistujaviittausten kohteet ovat paikoin epäselviä tai vaikeasti tulkittavissa. Ei kertomuskehystä.	A12 A124 A275 A349	transkortikaalinen sensorinen 65.9 globaali 10.8 Wernicke 49.0 transkortikaalinen motorinen 68.7

Kuten aiemmin esitin (kappale 5.2.2.), osallistujaviittausten ja tapahtumakuvausten ongelmien laatu on useimmiten hyvin samanlainen. Konduktioafasiaan liittyy se, että puhujan on vaikea koota sanojen äänneasua, olivatpa nämä substantiiveja tai verbejä. Puhujan A4 substantiivisanasto on niukka ja joistakin lauseista puuttuu verbiainesta, mutta ponnistelujen tuloksena puhuja saa itsensä ymmärretyksi.

Lievästi afaattisten puhujien toistot ovat tämän aineiston perusteella sananhakuilmiöitä (A397 *ja sit tulee (1.0) VARIKset ja nokkii sen (1.2) sen sen (2.1) pois .*) tai ne liittyvät ilmausten korjailemiseen (A312 *ja sitten pistää (.) NARut ja ?, (0.8) hänel on jo (.) ja pistää (.) kato (2.0) niin+ku sem PYSyy .*). Toistelemisen voi kertoa myös tulkinnan epävarmuudesta, esimerkiksi kun puhuja kyselee ääneen ja vastailee itse näihin kysymyksiinsä (A161 *mutta mitä se sitten kuvittelleeko se .h joo se kuvittellee tietysti että...;* A303 *tai onks noi sit onks noi LINTuja , (.) taitaa olla suuria LINTuja tuolaki on ainakin yks ?, (1.2) kyl kai ne NIITÄ on LINTuja .*). Toistelemisesta huolimatta lievästi afaattisten puhujien tekstien sisältö on sangen rikas, toisin kuin niiden vaikeasti afaattisten puhujien, joiden teksteihin ei synny uutta sisältöä (tai kun sen tulkinta on vaikeaa) juuri runsaan toistelemisen vuoksi. Puhujat, joilla on Wernicken afasia, saattavat käyttää samoja sanoja viitatessaan eri osallistujiin (A128 *.hh no .hh ja PIkkupoika katselaa ja katseloo iban KOTona ja .(.) .hh ja HUOmaa , .hh on PIkkupoikat [linnut] vie Edussa*) tai toistella samoja (tai samankaltaisia) (ajatus)rakenteita perättäisissä lauseissa (A361 *ja sitte tästä se tekee UUdestaas UUDen kuopan , (1.7) ja TAAS takii tekee kuopan , (1.6) tekee niin+ku UUDen (1.8) työn ?*).

Wernicken afasian ja transkortikaalisen sensorisen afasian piirteet ovat tämän aineiston perusteella keskenään hyvin samankaltaiset. Puhujien osallistuja- ja tapahtumaviittauksiin käyttämät sanat voivat olla äänneistöltään muuntuneita ja samankin sanan äänneasua saattaa vaihdella tekstin eri osissa. Sanarakenteen hajoamista ilmenee myös, ja puhuja saattaa kyetä palauttamaan mieleensä vain sanan alkuosan. Lauseista voi puuttua verbejä (pääverbit). Sanojen substantiivien ja verbien toistelu tekee puheesta sisällöllisesti köyhää. Sisällöllisesti rikkaammissa teksteissä osallistuja- ja tapahtumaviittaukset ovat usein substituutioita. Puhuja saattaa käyttää myös sinänsä tunnistettavia suomen sanoja, mutta niiden merkitys ei aukene tehtäväkontekstissa, tai hän korvaa ne vaikeasti tunnistettavilla uudissanamuodoilla. Tässä työssä kuvatun puhujan transkortikaalisen sensorisen afasian piirteet eroavat Wernicken afasian piirteistä vain siinä, että puhuja käyttää etupäässä *olla*-rakenteita kuvatakseen osallistujien olemassaoloa, sijaintia ja laatua sen sijaan että olisi kuvannut heidän tekojaan leksikaalisin verbein. Näyttääkin siltä, että tekstin sisällön ymmärrettävyyttä heikentävät leksikaaliset ongelmat ovat ainakin kuulijan kannalta vaikeimpia niissä sujuvissa afasioissa, joihin määritelmän mukaan kuuluu ymmärtämishäiriöitä.

Tekstin rakenteeseen erilaiset sanojenkäytön ongelmat heijastuvat niin, että sen temaattisen rakenteen hahmottaminen riippuu (tässä tutkimuksessa) osallistujaviittausten ja kertomuksen skeeman toteutuminen prosessiviittausten ymmärrettävyydestä. Myös erilaisten sidosten käyttö vaikuttaa siihen, miten

tekstissä esitetyt asiat liittyvät yhteen ja jäsenyvät rakenteellisesti. Nämä tekstuaaliset piirteet vaihtelevat afasiatyypistä toiseen, mutta myös saman afasiatyypin sisällä (taulukko 29).

Taulukko 29: Tekstin sidoksisuusprofiilia muodostavien piirteiden ja afasiatyypin yhteisvaihtelu.

Sidoksisuusprofiilia muodostavat piirteet	Puhuja	Afasian tyyppi ja vaikeusaste (AO)
Pääteemana on pääosallistuja. Teemojen ja sidosten vaihtelu jäsentää skemaattista tarinaa miehestä ja hänen teoistaan. TAI Skemaattinen tarina miehestä ja hänen teoistaan rakentuu palasina tutkijan kannustuksen avulla.	A258 A312 A397 A4	anominen 87.8 anominen 82.4 anominen 89.5 konduktio 50.7
Pääteemana on pääosallistuja. Vaihtelevien teemojen ja sidosten avulla tekstiin on mahdollista tulkita ainakin tyypistynyt skemaattinen rakenne.	A128 A252 A361	Wernicke 25.1 Wernicke 35.3 Wernicke 59.7
Pääteemana on pääosallistuja. Kyseleminen jaksottaa tekstiä, mutta siihen rakentuu selkeästi vain yksi episodi.	A161 A303	anominen 93.5 anominen 87.8
Vaihtelevat teemat seuraavat toisiaan ilman sidoksia.. Skemaattinen rakenne on kovin tyypistynyt.	A349	transkortikaalinen motorinen 68.7
Teemat ja sidokset vaihtelevat, mutta teksti ei jäseny skemaattiseksi tarinaksi.	A266 A447	anominen 88.7 anominen 91.0
Tekstiin ei synny pääteemaa. Puhuja esittelee useita osallistujia, joista ei tule teemoja. Temporaalet sidokset ilmoittavat puhujan etenevän kuvasta toiseen ja tekevät tekstistä irrallisten asioiden luettelon	A12	transkortikaalinen sensorinen 65.9
Tutkija rakentaa tarinaa Puhujan tuottamana teemana on <i>nämä</i> TAI <i>minä</i> .	A124 A275	globaali 10.8 Wernicke 49.0

Ensinnäkin konduktioafasia ei näytä heikentävän puhujan kykyä rakentaa tekstistä yhtenäisen kokonaisuus. Puhujan vaikeus koostaa ymmärrettäviä sanoja ja lauseita saataa kuitenkin ilmetä niin, että hän pyrkii suoriutumaan tehtävästä mahdollisimman vähällä vaivalla. Halu tiivistää tekstiä ja siitä seuraava sisällön niukkuus on tyyppillistä ainakin tässä työssä kuvatulle puhujalle, jolla on konduktioafasia. Kun tutkija ei ole tyytynyt puhujan esitykseen, puhuja on jatkanut ja täydentänyt tarinaansa, ja sen skemaattinen rakenne on lopulta tutkijan kannustuksen turvin toteutunut.

Toiseksi vain kolme seitsemästä puhujasta, joilla on anominen afasia, on rakentanut tekstinsä kuten suurin osa ikäverrokeista. Tällöin tekstin pääteemana on kertomuksen maailman päähenkilö, jonka teoista muodostuu yhtenäinen tarina. Sen rakenneosat erottuvat toisistaan teemojen ja sidosten vaihtelun avulla. Muille niistä puhujista, joilla on anominen afasia, tapahtumien hahmottaminen kuvista on ilmeisesti ollut vaikeampaa, koska teksteihin muodostuu vain yksi episodi tai koska teksti rakentuu useasta toisiinsa liittymättömästä episodista. Kahden puhujan (A161 ja A303) teksti etenee kysymysten ja lyhytten

kerrontajaksojen vuorotellessa. Tekstin pääteemana on tarinan päähenkilö, ja tarinan rakenne jäsentyy selvemmin kysymyssanojen kuin esimerkiksi temporaalisten sidosten avulla. Yhden puhujan (A447) tekstin kullakin episodilla on oma pääteemansa, ja ne erottuvat toisistaan sidostyyppien vaihtelun avulla. Yhden puhujan (A266) kielelliset valinnat ovat kaiken kaikkiaan erikoiset, sillä hän on kuvannut tapahtumia passiivirakentein. Näin tekstin alkuosan lauseissa ei ole osallistujateemoja (ks. Shore 1986, 27), eivätkä myöskään tapahtumien loogiset suhteet käy selvästi ilmi. Kun tutkija on yrittänyt opastaa puhujaa koherentimpaan kerrontaan, tekstin teemaksi on noussut itse tarina, eikä kertomuksen skemaattinen rakenne lopultakaan ole toteutunut.

Sen sijaan kolme niistä neljästä puhujasta, joilla on Wernicken afasia, on rakentanut skemaattisen, tosin hieman tyypistyneen tarinan, jota teemojen ja sidosten vaihtelu jäsentää. Tämä havainto perustuu kuitenkin siihen, että olen moninaisten kontekstuaalisten vihjeiden avulla tulkinnut puhujien osallistuja- ja prosessiivittausten tarkoitteet, joihin tekstin temaattisen rakenteen ja tapahtumien skeeman hahmottaminen perustui. Jos tulkintani ovat päteviä, nämä puhujat hallitsevat hyvin tekstin rakentamisen keinot, vaikka kuulijan on monin paikoin vaikea ymmärtää heidän puheensa sisältöä ja vaikka puhuja on tarvinnut tutkijan tukea suoriutuakseen tehtävästä, joka on joillekin heistä tuntunut kovin vaikealta. Jos puhujan kokemus kyvyttömyydestään palauttaa mieleensä tarvitsemiaan sanoja on kuitenkin niin vahva, että hän ei juuri muusta puhu, jää tarinan rakentaminen tutkijan vastuulle. Tässä työssä esitellyistä teksteistä yksi on tällainen: siinä puhuja (A275), jolla on Wernicken afasia, pääasiassa kyselee tutkijalta, mitä kuvissa on, ja toteaa useampaan kertaan, että ei pysty muistamaan tarvitsemiaan sanoja.

Puhujalle A12, jolla on transkortikaalinen sensorinen afasia, tehtävä ei näytä tuottaneen vaikeuksia. Hänen monologinsa ei kuitenkaan rakennu skemaattiseksi tarinaksi, vaan puhuja pääasiassa luettelee useita osallistujia, kuvaa niiden olemassaoloa. Mitään yhtenäistä teemaa ei siis synny, ja harvoja tapahtumakuvauksiakin on vaikea seurata, koska verbimuodot ovat muuntuneita tai muuten kontekstiinsa sopimattomia (*on noussut ryypäämään, sypätään*). Sen sijaan puhuja käyttää monipuolisesti temporaalisia sidoksia, jotka ilmoittavat esiteltyjen osallistujien ja tapahtumien esiintymisjärjestyksen puhujan selostaessa perättäisiä kuvia.

Afasian vaikeuaste ei näytä suoraan ennustavan sitä, millaiseksi tekstin rakenne muodostuu. Toki odotuksenmukaisesti tässäkin aineistossa kaikkein heikoimmat AO-pisteet saanut puhuja, jolla on kaikkein vaikein afasiamuoto eli globaalifasia, ei ole pystynyt itsenäisesti rakentamaan tarinaa, ja toki kaikkein koherentempia tarinoita ovat tuottaneet puhujat, joilla on lievimpänä pidetty afasia eli anominen afasia (taulukko 30 seuraavalla sivulla). Ääripäiden välille hahmottuu kuitenkin kielellisten piirteiden yhteisvaihtelun jatkumo, joka ei ole suoraan suhteessa afasian vaikeusasteeseen tai tyyppiin. Tälle jatkumolle on ominaista, että paremmin rakentuneissa kertomuksissa on suhteellisesti tiiviimpi

Taulukko 30: Afaattisten puhujien kielenkäytön piirteiden yhteenveto

Pu- huja	Afasia- tyyppi, AO	Inter- sonaaliset piirteet	Eksperientiaaliset piirteet			Tekstuaaliset piirteet		
			Kerto- mus- kehys	Osallistu- jat	Prosessit	Pää- teema	Tem tai sidosten vaihtelu	Skeeman toteu- tuminen
A258	ano 87.8	Vmono	VÄ	S	S	+	+	+
A312	ano 82.4	Emono	T	S	S	+	+	+
A397	ano 89.5	Vmono	VÄ	S	S	+	+	+
A4	kon 50.7	Edia	VÄ	ES	OES+PP	+	+	+
A128	Wer 25.1	Vmono	VÄ	ES	ES	+	+	(+)
A252	Wer 35.3	Vdia	-	ES	ES	+	+	(+)
A361	Wer 59.7	Edia	-	ES	ES+PP	+	+	(+)
A161	ano 93.5	Emono	H	S	S+KO	+	-	+/-
A303	ano 87.7	Emono	H	S	S+KO	+	-	+/-
A349	tma 68.7	Edia	-	ES	S	-	(+)	(+/-)
A266	ano 88.7	Vdia	-	PES	S+KO	-	+	-
A447	ano 91.0	Edia	-	PES	S	-	+	-
A12	tsa 65.9	Emono	-	ES	ES+KO	-	+	-
A275	Wer 49.0	Edia	-	PES	KO+PP	-	-	-
A124	glo 10.8	Edia	-	PES	KO	-	-	-

Lyhenteet: Afasiatyyppit: ano=anominen afasia, Wer=Wernicken afasia, kon=konduktioafasia, tma=transkortikaalinen motorinen afasia, tsa=transkortikaalinen sensorinen afasia, glo=globaalifasia

Esityksen varmuus: V=varma, E=epävarma, mono=monologinen teksti, dia=dialoginen teksti

Kertomuskehys: T=tiivis, VÄ=väljä, H=hatara, -=ei kertomuskehystä

Osallistujat: S=selvät substantiiviviittaukset, ES=epäselvät substantiiviviittaukset, PES=pronominiviittaukset epäselvät

Prosessit: S=selvät verbiviittaukset, ES=epäselvät verbiviittaukset, OES=osittain epäselviä viittauksia, KO=kopula eli olla-rakenteita, PP=puhujan omaan kognitioon tai puhumiseen viittaavia prosesseja

Pääteema: +=tekstillä on pääteema, -=tekstillä ei ole pääteemaa

Temaattinen ja/tai sidosten systemaattinen vaihtelu: +=esiintyy, -=ei esiinny, (+)=tulkittavissa

Kertomusskeemaan toteutuminen: +=toteutuu, -=ei toteudu, (+)=tulkittavissa, +/-=typistynyt skeema, (+/-)=typistynyt skeema tulkittavissa

kertomuskehys – siis enemmän ajan- ja paikanmääritteitä – kuin sellaisissa teksteissä, joihin temaattista tai skemaattista rakennetta ei hahmotu.

Koherentimmissä teksteissä on käytetty osallistujaviittauksissa substantiiveja ja prosessiiviittauksissa leksikaalisia verbejä – olkoonkin, että niiden tarkoitteiden tunnistaminen on joissakin teksteissä vaikeaa – kun taas pronomien ja *olla*-rakenteiden käyttö liittyy epäkoherentteihin tarinoihin. Teemojen ja sidostyyppien vaihtelun systemaattisuus jäsentää skemaattisia tarinoita, ja pääteeman puuttuminen on tyypillistä niille teksteille, joissa temaattisesta vaihtelusta ja runsaastakin sidoksisuudesta huolimatta tapahtumien syyt ja seuraukset eivät käy ilmi.

Afaattisen puhujan kielellisiin valintoihin sarjakuvatehtävässä ei siis yksinomaan vaikutta hänen afasiensa laatu ja vaikeusaste, vaan hän voi yksilöllisesti valita, mistä hän puhuu ja millaisin kielellisin keinoin hän tekstiänsä rakentaa. Omasta puhumisen vaikeudesta puhuminen on interpersonaalinen valinta samoin kuin ovat turvautuminen läsnäolevaan tutkijaan tai tulkinnan epävarmuuden paljastaminen kielen modaalaisia elementtejä käyttäen. Nämä heijastuvat myös eksperientiaalsiin ja tekstuaalsiin valintoihin. Tekstin sisältö on ympäröivän maailman kuvaus, ja puhuja voi sarjakuvatehtävää suorittaessaan valita esimerkiksi niin, että kuvattuun maailmaan kuuluvat sekä hän itse että tutkija ja heidän kognitionsa ja kielellinen vuorovaikutuksensa tai sitten niin, että siihen kuuluvat pääosin kuvissa esitetyt osallistajat ja heidän tekonsa – tai eri määrin molempia. Näiden eksperientiaalisten valintojen kielellistämiseen puhuja voi käyttää joko pääosin substantiiveja tai suuremmissa määrin pronomineja ja enimmäkseen leksikaalisia verbejä tai etupäässä *olla*-rakenteita – ja kaikenlaisia näiden yhdistelmiä. Nämä valinnat vaihtelevat afasiatyyppistä riippumatta, mutta afasian laatu näkyy valintojen toteutumien vaihteluna, sanaston kapeutumisenä ja erilaisina sanojen tarkoitteiden tunnistettavuutta heikentävinä piirteinä. Tekstuaalsiin valintoihin interpersonaaliset valinnat heijastuvat esimerkiksi siinä, missä määrin puhuja pitää yllä tekstin pääteemaa silloin, kun hän on välillä valinnutkin topiikiksi itsensä, siis kommentoidessaan puhumisen tai muistamisen vaikeuttaan tarinan rakentamisen ohessa. Vedotessaan tutkijaan tai tuodessaan ilmi tulkintansa epävarmuutta puhuja voi temporaalisten sidosten sijaan jäsentää tarinan rakennetta esimerkiksi kysymyssanoilla. Tarinan yhtenäisyys, sen skemaattinen rakenne, kärsii, kun puhuja ei sido asioita yhteen vaan valitsee enimmäkseen niiden esittelyn *olla*-rakentein tai silloin, kun topikaalisen teeman asemassa on tekstin edetessä useita erilaisia osallistujia, etenkin jos puhuja ei osoita näiden tekojen välille loogisia yhteyksiä. Afasian laatu heijastuu interpersonaalisten valintojen piiriin; on kuulijan (tässä työssä tutkijan) valinnoista kiinni, missä määrin ja miten hän tulkitsee puhujan tekstin sisältöä ja millaisin keinoin hän osallistuu sen rakentamiseen silloin, kun puhujan puhe ei etene tai on muuntunut. Kaikki nämä valinnat ovat synnyttäneet teksteihin monenlaisia toisiinsa kietoutuvia merkitysjuonteita, ja niiden ymmärtäminen taas on riippunut minun valinnoistani, siitä, millaisin kielellisin perustein minun on ollut mahdollista tulkita puhujien suoriutumista sarjakuvatehtävän aikana.

5.4. Tulosten yhteenveto

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut afaattisten puhujien kielenkäyttöä systeemis-funktionaalisen teorian tarjoaman mallin avulla. Tutkittuani sitä, millaisin leksikaalis-kieliopillisin keinoin puhujat toteuttivat kielen metafunktioita, interpersonaalista, eksperientiaalista ja tekstuaalista, vastaan sivuilla 30—31 esittämiini kysymyksiin seuraavasti:

- 1) Afaattiset puhujat tiesivät, mitä heidän tuli tehdä sarjakuvatehtävän aikana. Suurin osa sekä afaattisista puhujista että ikäverrokeista aloitti tarinan heti ohjeen saatuaan. Jos niin ei käynyt, puhujalla oli vaikeuksia hahmottaa kuvien esittämiä olioita tai tapahtumia tai nimetä tarinan päähenkilö.
- 2) Puolet afaattisista puhujista ja kaikki ikäverrokkit pystyivät ottamaan vastaan tarjotun kertojanroolin eli suoriutuivat sarjakuvatehtävästä itsenäisesti. Puolet afaattisista puhujista suoriutui tutkijan avustuksella.
- 3) Afaattiset puhujat tiesivät, että heidän on vaikea puhua, etenkin saada käyttöönsä tarvitsemiaan sanoja. Heidän esityksensä oli epävarmaa useammin kuin ikäverrokkien.
- 4) Afaattisten puhujien tekstien kertomuksen maailman henkilöt ja muut oliot (osallistujat) olivat usein vaikeasti tunnistettavia. Kontekstuaalisten vihjeiden perusteella oli kuitenkin useimmiten mahdollista tulkita, mistä osallistujista tutkittavat puhuivat. Useimmiten afaattisten puhujien ja kaikkien ikäverrokkien tekstit käsitelivät tarinan päähenkilöä.
- 5) Suurin osa afaattisista puhujista ja ikäverrokeista kuvasi kertomuksen maailman tapahtumia, erityisesti päähenkilön materiaalisia tekoja (prosesseja). Osa afaattisten puhujien kuvaamista teoista oli kuitenkin tulkittavissa vain kontekstuaalisten vihjeiden avulla. Jotkut afaattisista puhujista ja ikäverrokeista puolestaan kuvasivat suuremmassa määrin olioiden olemassaoloa tai sijaintia (edessä olevissa kuvissa), ja muutamassa tekstissä korostuvat afaattisten puhujien omat mentaaliset ja verbaaliset prosessit (muistaminen, puhuminen).
- 6) Afaattisten puhujien teksteissä korostuivat kertomuksen maailmaa rakentavan kehyksen sijasta itse sarjakuvatehtävän etenemistä kuvaavat ajallisaikalliset kytkökset. Ikäverrokkien tekstien kertomuskehyksen tiiviys vaihteli, mutta afaattisten puhujien teksteille oli tyypillisempää, että kertomuskehys jäi hataraksi tai sitä ei syntynyt lainkaan.
- 7) Afaattisten puhujien teksteistä suurimpaan osaan ja kaikkiin ikäverrokkien teksteihin syntyi päteema; teksti kertoo päähenkilöstä. Tämän päteeman ja sivuteemojen tunnistaminen edellytti joissakin tapauksissa kuitenkin tulkintaa (ks. vastaus 4). Afaattisten puhujien teksteissä oli päteeman etenemistä katkovia puhejaksoja (sananhakua, korjailua ja oman suoriutumisen kommentointia) useammin kuin ikäverrokkien teksteissä.

- 8) Puolet afaattisista puhujista ja suurin osa ikäverrokeista käytti tarinan temaattisten yksiköitten sisällä erilaisia sidoskeinoja kuin niitten rajoilla. Muissa teksteissä sidosten ja teemojen yhteisvaihtelu ei ollut yhtä systemaattista.
- 9) Pieni osa afaattisten puhujien ja suurin osa ikäverrokeitten teksteistä jäsenyi skemaattiseksi tapahtumakokonaisuudeksi, ja tarinan juonen eteneminen hahmottui selkeästi myös teemojen ja sidosten yhteisvaihtelun avulla. Suurimpaan osaan afaattistenkin puhujien teksteistä oli kuitenkin tulkittavissa (ks. vastaukset 4 ja 5) vähintäänkin tyypistynyt tapahtumarakenne, tai niissä oli ainakin yksi loogisesti toisiinsa liittyvistä tapahtumista muodostunut episodi. Kahdessa tapauksessa tarinan rakentamisesta vastasi tutkija. Kummankin puhujaryhmän teksteistä yksi jäi toisiinsa liittymättömien asioiden tai tapahtumien luetteloksi.

Näihin tiivistyksiin sisältyvät tämän työn keskeiset tulokset. Ensinnäkin – täysin odotuksenmukaisesti – *sekä ikäverrokkien että afaattisten puhujien kielenkäytön keinot vaihtelivat suuresti*. Ei-afaattisten puhujien kielenkäytön vaihtelua on selitetty mm. puhetyylieroilla (esim. Korpijaako-Huuhka 1991b; Armstrong 2002), ja tämän vaihtelun tunteminen onkin afaattisten puhujien kielenkäytön arvioinnin pätevyyden edellytys. Afaattisten puhujien kielenkäyttöä arvioitaessa on tyylin sijasta puhuttu esimerkiksi strategisista, afaattisia ongelmia kompensoivista valinnoista (esim. Holland 1982; Penn 1988; Leiwo ja Klippi 2000). Myös tässä tutkimuksessa esiin tulleita kielenkäytön piirteitä on mahdollista tarkastella tilannesidonnoisina strategisina valintoina. Toinen tämän työn keskeisistä tuloksista on nimittäin se, että useimmilla afaattisilla puhujilla on ollut käytössään erilaisten kielenkäytön keinojen laaja kirjo. Jotkut niistä näyttävät olevan yhteisiä kaikille puhujille ja jotkut taas helpommin saatavilla toisille puhujille kuin toisille (myös Armstrong 1991; 1992), mutta *afasian tyyppi ei suoraan ennustanut sitä, miten tutkittavat suoriutuivat sarjakuvatehtävästä*. Kolmas tärkeä tulos on se, että *afaattisten puhujien kielen tavanomaisesta poikkeavia toteutumia on usein mahdollista ymmärtää vain kontekstuaalisten vihjeitten avulla*. Tekstien lauseiden toisilleen luoma konteksti sinänsä sekä sanojen ja lauseiden säilyneet morfosyntaktiset rakenteet ja prosodiset piirteet ohjasivat tulkintaani. Näiden lisäksi kielenulkoiset vihjeet osoittautuivat usein ratkaiseviksi. Ilman tutkimustilanteessa läsnä olleen tutkijan välittömiä tulkintoja, ilman tietoa tutkimuksessa käytetyn kuvamateriaalin esittämistä yksityiskohdista ja ilman tietoa siitä, millaisen tarinan ei-afaattiset puhujat kuvista tavallisimmin rakentavat, afaattisten puhujien kielenkäytöstä syntynyt kuva olisi erilainen kuin se tämän tutkimuksen perusteella on.

6. POHDINTA

Afaattisten puhujien kielellis-kognitiivisten toimintojen ja kielenkäytön tutkimus on monisyistä ja sen tulokset eri laatuista sen mukaan, millaiset ovat tutkijoiden teoreettiset lähtökohdat, tavoitteet ja heidän käyttämänsä tutkimusmenetelmät. Neurolingvistisen afasiatutkimus on perinteisesti kohdistunut pääasiassa puhujien psykolingvististen toimintojen, kuten sanahaun ja lauseiden muodostamisen selvittämiseen. Tämä on tietysti motivoitua, sillä afaattisten puhujien sananlöytämisvaikeudet ja lausepuheen ongelmat ovat yleisiä ja huomiota herättäviä. Diskurssintutkimuksen kehityksen myötä neurolingvistiikka on laajentunut erilaisten tekstien ymmärtämisen ja tuottamisen tutkimukseen. Vastavuoroinen kommunikointi on afasiatutkimuksen uusinta aluetta, ja sitä kautta myös kielenkäytön tilanteisten piirteiden tutkimuksen tarpeellisuus on korostunut.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia kielellisiä keinoja afaattisilla puhujilla on käytössään sarjakuvatehtävässä. Tutkimuksen kantava ajatus on se, että kielenkäyttö on aina sidoksissa siihen tilanteeseen, jossa kieltä käytetään (esim. Halliday 1978, ks. logopedian näkökulmasta esim. Silvast ym. 1990; Klippi 1995). Siksi tutkimukseni on lähtökohtaisesti erilainen kuin perinteinen kliininen afasiatutkimus, jonka tavoitteena on ollut arvioida kielellisiä perustoimintoja, joiden on ajateltu olevan tutkimustilanteesta riippumattomia, puhujan (aivojen) sisäisiä tapahtumia, ja jotka siksi myös saadaan parhaimmin esille käyttämällä 'kontekstittomia' metalingvistisiä testitehtäviä (esim. Edmundson ja McIntosh 1995, 138; Edwards 1995, 110, 116). Tätä perinteistä näkemystä horjuttavat kuitenkin lukuisat tutkimukset, jotka osoittavat, että afaattiset puhujat käyttävät sanoja ja lauseita eri tavoin riippuen siitä, mitä ja kenen kanssa he ovat tutkimustilanteessa olleet tekemässä (esim. Ulatowska ym. 1981, 1983; Bloom ym. 1993; Bracy ja Drummond 1993; Williams ym. 1994; Chin Li ym. 1995; Booth ja Perkins 1999; Lindsay ja Wilkinson 1999; Laakso 2000; Streit Olness ym. 2002). Myös tämän työn tulokset osoittavat, miten tutkimustilanteen keskeiset piirteet sinänsä – tässä tapauksessa tutkijan läsnäolo ja kuvamateriaalin käyttäminen – heijastuvat suoraan afaattisten puhujien kielellisiin valintoihin eli siihen, miten he käyttävät kielen tarjoamia mahdollisuuksia erilaisten merkitysten toteuttamiseen.

Seuraavissa kappaleissa tarkastelen ensin afaattisten puhujien ja ikäverrokkien kielenkäytön yhtäläisyyksiä ja eroja ja pohdin, mitä havaintoni kertovat afasiasta ja siitä, missä määrin afaattisten puhujien kielenkäytön erityispiirteet selittyvät tutkimustilanteen ominaisuuksilla. Toinen tarkastelun pääalue on sitten käyttämäni tekstien analyysimenetelmän arviointi ja erityisesti sen tarjoamat mahdollisuudet kliinisen tutkimuksen ja kuntoutuksen käytäntöjen kehittämiseksi. Pohdintani päättyy tämän tutkimuksen esille nostamien ilmiöiden jatkotutkimuksen suuntaviivojen esittelyyn.

6.1. Afaattinen kieli kontekstissaan

6.1.1. Tutkimustilanteen vuorovaikutuspuhe

Kliininen afasiatutkimus on omanlaisensa institutionaalinen vuorovaikutustilanne, jossa afaattinen puhuja joutuu väistämättä kohtamaan hänelle henkilökohtaisesti kenties hyvinkin raskaan ongelman, oman puhumisensa vaikeuden (vrt. Raevaara 2000; Haakana 2001). Perinteisesti tutkijan, esimerkiksi puheterapeutin, rooliin (ks. institutionaalisen vuorovaikutustilanteen rooleista myös Drew ja Sorjonen 1997) kuuluu haastatella tutkittavaa, antaa tälle tehtäviä ja kirjata tämän suoritukset myöhempää tarkastelua varten. Tutkittavan tehtävänä on vastata kysymyksiin ja suoriutua annetuista tehtävistä parhaan kykynsä mukaan ilman tutkijan apua. Tutkijan on sallittua osallistua tutkittavan suoritukseen vain hymähtelemällä; näillä dialogipartikkeleilla hän voi osoittaa seuraavansa tutkittavan puhetta (vrt. Routarinne 1997, 147). Näin oli tarkoitus toimia myös SAM-tutkimuksen aineistoa kerätessä. Tähän työhön valikoituneet tekstit osoittavat, että osa afaattisista puhujista pystyikin ottamaan vastaan tarjotun kertojanroolin tarkoitettulla tavalla eli tuottamaan monologisen tekstin. Osa teksteistä rakentui kuitenkin puhujan ja tutkijan yhteistyön avulla, dialogina, jolloin perinteinen kliinisen tutkimuksen roolijako murtui. Tämä johtui useimmiten siitä, miten afaattinen puhuja ja tutkija suhtautuivat siihen, että puhujan oli vaikeata palauttaa mieleensä tarvittavia sanoja. Kun toiset afaattisista puhujista eivät antaneet sananlöytämisaikaa häiritä esitystään vaan etenivät itsenäisesti, joillekin puhumisen vaikeudesta tuli etenemisen este. Näille puhujille tutkijan apu tarjosi mahdollisuuden suoriutua sarjakuvatehtävästä vaikeuksista huolimatta.

Dialogisissa teksteissä näkyy selkeimmin kolme erilaista vuorovaikutuspuheen muotoa. Ensinnäkin niissä on keskusteluille tyypillisiä kysymys—vastaus-pareista muodostuvia jaksoja (ks. Sacks ym. 1974). Kysyjänä on usein afaattinen puhuja, joka ei löydä tarvitsemaansa sanaa (A275 *em+MÄÄ se MUIsta sitä sitä (1.7) mikä se o . ; A361 se+on TÄSs+on (1.0) KUka olt nyt .*). Tutkijan kysymykset ovat puolestaan usein myös kehoituksia jatkaa tarinaa (A124 *t: mitä siellä SITte TApabtuu .*). Tavallisimmin ne liittyvät toiseen dialogisten tekstien tyypilliseen piirteeseen eli tilanteisiin, joissa tutkija tulkitsee afaattisen puhujan esitystä (A4 *t: joo . sanoitte viimeks että linnut on kaikki SYÖneet ne , (.) mitäpä SITten tapabtu sen JÄLkee .*). Suoria tutkijan antamia jatkamiskehoituksia teksteissä on vähän (A349 *t: joo-o JATkakaavaan .*). Kolmas dialogisten tekstien vuorovaikutuspuheen keskeinen muoto ovat afaattisten puhujien omaa puhumistaan (A361 *mun täytyy niinku TÄLla taval oikeen puhua . ; A275 en MINä kyllä kylä USkalla t(b)[ää he he*), tietämistään (A124 *en nyt sit tiä .*) ja/tai muistamistaan koskevat väitteet ja tutkijan kommentit näihin väitteisiin (A275 *en minä sitä (3.7) en MINä mää mää mää kun en (-) ,(2.8) ei o-oo (0.9) saa m-MUIstia . t: NII . ei saa yh[m:]*) Näiden kaikkien interpersonaalisten merkitysten toteuttamisen kielelliset keinot

ovat sängen hyvin säilyneet myös kaikkein vaikeimmin afaattisten puhujien käytössä. Kysymykset ja omaan kognitioon viittaavat lauseet ovat siis mitä ilmeisimmin sellaisia arkipäiväisissä vuorovaikutustilanteissa kiteytyneitä skemaattisia rakenteita, jotka eivät katoa, vaikka sanojen mieleenpalauttaminen sinänsä olisi vaikeutunut (Helasvuo ym. 2001, ks. myös Tomasello 1998, xvi; van Lancker 2001).

Tätä kertomistehtävien vuorovaikutuspuhetta on joissakin tutkimuksissa luonnehdittu esimerkiksi irrelevantiksi (Christiansen 1995) ja idiosynkraattiseksi (Huber 1990, 172; ks. myös s. 178). Tällöin relevanttina tai tehtävätyyppiin sopivana on pidetty vain sellaisia ilmauksia, joilla puhujat rakentavat kertomusta, tarkemmin sanottuna kuvaavat tarinan tapahtumia (Ahlsén 1985, 199—200, 206). Afaattisten puhujien voidaan siis tällä perusteella väittää rikkovan tehtävän sopivaisuussääntöjä. Luonnehdinnat eivät tee oikeutta afaattisten puhujien kielellisille vuorovaikutustaidoille, ja ne osoittavat vain sen, että itse tutkimustilanteen sosiaalinen erityisluonne on kokonaan jätetty huomiotta.

Tutkimustilanteen vuorovaikutuspuhe ei luonnollisestikaan rajoittunut dialogeihin, vaan kaikissa teksteissä näkyy se, miten puhuja ilmaisee kuulijalle suhtautumistaan tehtävään ja omaan suoriutumiseensa. Verbien modaalimuotojen, modaaliverbien, modaalisten partikkelien, erilaisten varausten ja kysymyslauseiden käyttö sekä naurahteleminen – erityisesti silloin kun useampi näistä esiintyi yhdessä – kertoivat puhujien epävarmuudesta (Halliday 1994, 91; Kangasniemi 1992, 1—4; Luukka 1995, 33—37) ja/tai siitä, että puhujat pyrkivät säilyttämään kasvonsa vieraan tutkijan edessä (Leiwo ym. 1992, 42—43; Haakana 1999, 225—226). Ilmaisemalla tutkijalle, että on itsekkin tietoinen esityksen mahdollisista heikkouksista, puhujan oli mahdollista suoriutua tehtävästä kunniallisesti. Afaattisten puhujien käyttämät kielen modaalisen järjestelmän tarjoamat keinot olivat samoja kuin ikäverrokkien (myös Armstrong 1992), ja niiden käyttö kummassakin puhujaryhmässä liittyi erityisesti siihen, että puhujat etsivät tarvitsemiaan sanoja tai korjailivat esitystään, siis esityksen epävarmuuteen. Afaattisten puhujien ja ikäverrokkien monologisista esityksistä yhtä suuret osuudet olivat varmoja ja epävarmoja, mutta dialogeina syntyneissä teksteissä afaattisen puhujan esityksen epävarmuus oli selvästi tyypillisempää kuin tulkinnan varmuus.

Afasian vaikeusaste tai laatu ei näytä suoraan selittävän puhujien erilaista suhtautumista omaan suoriutumiseensa (ks. kappale 5.2.1.). Tässä tutkittavien joukossa esimerkiksi kaikkein lievimmän afaattiseksi diagnosoitu puhuja (anominen afasia, AO=93.5; WAB-testin maksimipistemäärä on 100) suoriutui kyllä tehtävästä itsenäisesti, mutta teksti on täynnä kysymyksiä ja epävarmuudesta kertovia varauksia (*niinku*-partikkeleita, modaalisia partikkeleita ja *jotain*-pronomineja). Toinen lievästi afaattinen puhuja (anominen afasia; AO=91.0) eteni epävarmasti, kysellen sekä konditionaalilla ja modaaliverbeillä ilmaistujen arvailujen varassa. Hän sai tehtävän suoritetuksi tutkijan kannustuksen turvin. Toisaalta puhuja, jolla on vaikea Wernicken afasia (AO=25.1), suoriutui

tehtävästä itsenäisesti ja varmaotteisesti. Tekstin ainoaan kysymykseen tarinan alkuosassa hän vastasi itse. Hän ilmaisi sananlöytämisen vaikeutensa väitelauseella *minä en muista näitä pieniä enää*, mutta eteni sen jälkeen sujuvasti tarinan loppuun saakka. Kohtalaisen vaikeaan konduktioafasiaan (AO=50.7) liittyvä sanamuotojen ja sanojen äänneasun toteuttamisen vaikeus ja siitä syntynyt epävarmuus näyttävät puolestaan johtaneen siihen, että puhuja pyrki suoriutumaan tehtävästä nopeasti (A4 E-EN *Minä muuten (0.5) puhu(-)*). Tutkijan mielestä tarina kuitenkin jäi kesken, ja tutkijan houkuttelemana puhuja sitten jatkoikin tehtävää ja pystyi epävarmuudestaan huolimatta saattamaan tarinan päätökseen.

Kun kaikki puhujat – kenties yhtä lukuun ottamatta (globaaliafasia, AO=10.8) – tunnistivat oman puhumisensa vaikeuksia ja tiesivät mitä heiltä tutkimuksessa odotettiin, selitys erilaiseen suhtautumiseen ei löytyne siitä, että lievimminkin afaattiset puhujat tiedostavat ongelmansa kenties paremmin kuin vaikeasti afaattiset puhujat, joilla yleensä on myös ymmärtämisen vaikeuksia. Erityisesti Wernicken afasiaan on liitetty oman puheen monitoroinnin heikkous eli se, että puhujat eivät tiedosta omia virheellisiä sanamuotojaan ja siksi puhuvat sujuvasti ”hölynpölyä” (katsaus Laakso 1997, 29–30). On myös esitetty, että puhujat, joilla on Wernicken afasia, eivät pysty päättämään, mikä on puhetilanteessa merkittävää tietoa ja mikä ei, ja siksi he puhuvat ”varmuuden vuoksi” kaiken mitä mieleen tulee (Christianssen 1995). Keskustelututkimuksessa on kuitenkin havaittu, että afaattiset puhujat, olipa heillä sujuva afasia (Laakso 1997, 187) tai vaikea-asteinen sujumaton afasia (Leiwo ja Klippi 2000), tunnistavat oman puheensa puutteita ja pyrkivät korjaamaan ilmauksiaan joko itse tai vetoamalla keskustelukumppaneihinsa (myös Ahlsén 1985, 86). Tämän tutkimuksen perusteella afaattisten puhujien oiretiedostus ilmenee eri tavoin riippuen afasian vaikeusasteesta. Lievästi afaattisten puhujien oiretiedostus ja puhumisen epävarmuus olivat pääteltävissä kielen modaalisten piirteiden käytön laadusta ja määrästä (A161 *siellä on niin+ku se (.) niin+ku se jotain istut istuttais tossa...*; A303 *miehellä on kädessä ainakin tuo mikä toi nyt on nimeltään tommone (.) työkalu .*), kun taas juuri vaikeasti afaattiset puhujat, joista useimmilla on sujuva afasia ja puheen ymmärtämisen vaikeuksia, toivat ongelmansa esiin puhumalla niistä suoraan (A275 *em+MÄÄ se muista sitä sitä (1.7) mikä se o .*; A361 *ku mää on mää on hu HUONO HUONO (1.5) Puhumassa tässä .*).

Siten myös afasian vaikeusasteen ja tekstin dialogisuuden välillä näyttää olevan yhteys. Suurin osa monologisista teksteistä (5/7) on nimittäin puhujilta, joiden WAB-testissä saama afasiaosamäärä on yli 80 pistettä (max. 100), ja suurin osa dialogeista (6/8) taas on syntynyt sellaisten puhujien panoksesta, joiden afasiaosamäärä on alle 70 pistettä. Näistä yhteensä kuudesta dialogista kolmessa afaattinen puhuja on itse sekä esittänyt tutkijalle kysymyksiä että väittänyt puhumisen olevan vaikeaa. Kolmessa tapauksessa puolestaan tutkija on puuttanut afaattisen puhujan esitykseen, koska on mitään ilmeisimmin tulkinnut tämän tarvitsevan apua tehtävän suorittamisessa. Näistä kolmesta tapauksesta yhdellä puhujalla on Wernicken afasia, yhdellä transkortikaalinen motorinen afasia ja

yhdellä globaaliafasia. Transkortikaalisen motorisen (dynaamisen) afasian tunnuspiirteenä pidetään juuri sitä, että puhuja ei kykene itsenäisesti tuottamaan lausetta laajempia tekstejä (Goodglass ja Kaplan 1983, 173; Luria 1973, 319—320). Globaaliafasiassa taas kaikki kielelliset toiminnat ovat vahvasti häiriintyneet ja spontaanipuhe on erittäin niukkaa (Goodglass ja Kaplan 1983; 174). Tutkijan sensitiivisyys puhujan vaikeuksia kohtaan on siis mahdollistanut tehtävän loppuunsaattamisen.

Kaikissa näissä tapauksissa tutkijan puhe on vaikeasti afaattiselle puhujalle lisäresurssi; afaattinen puhuja voi itse kutsua tutkijan rakentamaan tekstiä tai sitten tutkija voi tarjoutua osallistumaan tarinan tuottamiseen. Tällainen yhteistyö (co-authorship, Goodwin 1979) on luontevinta aidoissa keskustelutilanteissa (Goodwin 1995), mutta tämän tutkimuksen perusteella on syytä pohtia sitäkin, olisiko kliinisen afasiatutkimuksen perinteistä toimintatapaa ja roolijakoa syytä muuttaa. Sen sijaan, että tutkija antaa tehtäviä afaattiselle puhujalle ja kirjaa tämän vastauksia, hän voisi – vähintäänkin perinteisen testauksen lisäksi – kokeilla, miten hänen tarjoamansa kielellinen apu kenties vaikuttaa afaattisen puhujan suoriutumiseen. Tässä työssä tarkastellut tekstit nimittäin osoittavat, että vaikeasti afaattiset puhujat pystyvät jatkamaan tarinan rakentamista tutkijan tulkintojen ja kannustuksen avulla ja jotkut myös käyttämällä hyväkseen tutkijan tarjoamaa kieltä (A124 *t: [y]hm (.) tulee LInnut . (0.7) p: niin , (0.9) t: ja Mitäs sitte . p: ja sitte näitä TULlee(?) ja (1.0) näitä nii näitä . ; A275 t: elikkä (.) minkä se PISTää (.) p: nii . (0.7) PISTääj joku (2.3 ot #ö-ö#) #a-a#-am tai tuolla se on joku:: (1.0) lo long (-) (1.2) LAnka*). Tutkimustilanne, jossa tutkija avustaa tutkittavaa suoriutumaan mahdollisimman hyvin, muistuttaisi silloin myös luonnollista yhteistyöhön perustuvaa kerrontatilannetta, jonka piirteitä ovat kuvanneet esimerkiksi Tarja Aaltonen ja Minna Laakso (Aaltonen ja Laakso 2000³⁵; ks. myös Aaltonen 2002, esim. 72—74). Tällainen toimintatapa paljastaisi todennäköisesti myös sellaisia afaattisen puhujan kielenkäytön säilyneitä piirteitä, joita testit eivät paljasta. Tämä antaisi myös kuntoutuksen tavoitteidenasettelulle vankemman pohjan. Tämä ajatuskulkuni perustuu Lev Vygotskin (1978) teoriaan siitä, mihin ihmisen sosiaalis-kognitiivinen kehitys ja uusien kognitiivisten taitojen oppiminen yleensäkin perustuu. Kehityspsykologian piirissä hyödylliseksi osoittautunut käsite lähikehityksen vyöhyke (zone of proximal development; Vygotsky 1978, 86³⁶) on mahdollista siirtää mihin tahansa vuorovaikutustilanteeseen, jossa taitavamman kumppanin avulla taitamattomampi kykenee suoriutumaan – ajattelemaan, puhumaan, toimimaan – paremmin kuin yksikseen. Afaattisen puhujan (vähemmän taitavan puhujan) lähikehityksen vyöhyke on hänen ja tutkijan tai muun taitavamman puhekumppanin välisessä

³⁵ Lähdeluettelossa mainittu julkaisu on kongressiesitelmän abstrakti, ja esitelmän kirjoitetun version, jossa tutkimuksen yksityiskohdat käyvät ilmi tarkasti, olen saanut käyttööni tekijöiltä.

³⁶ Vygotsky 1978, 86: "...the zone of proximal development. It is the distance between the actual developmental level as determined by independent problem solving and the level of potential development as determined through problem solving under adult guidance or in collaboration with more capable peers."

vuorovaikutuksessa. Sitä hyödyntämällä afaattista puhujaa on mahdollista auttaa saamaan esille taitonsa, jotka ilman apua jäisivät tutkimuksessa näkymättömiin ja kuntoutuksessa kehittymättä (myös Salonen 1991).

6.1.2. Sanojen käytön rajoitukset ja lausepuhe

Tarinan tapahtumien kuvaaminen – eksperientiaalisten merkitysten toteuttaminen – oli afaattisille puhujille selvästi vaikeampaa kuin oman toiminnan kommentointi tai muu vuorovaikutuspuhe (myös Armstrong 1992, Nespoulous ym. 1998). Käytettävissä olevan substantiivi- ja verbisanaston kaventuminen ja laadullinen köyhtyminen (esim. Bastiaanse ja Jonkers 1998; Sloan Berndt ym. 2002) näkyvät tekstiaineistossa selvästi, vaikka afaattisten puhujien keskinäiset erot ovat suuret. Myös syntaktisten häiriöiden väitetään oleva syynä afaattisten puhujien diskurssin ongelmiin (esim. Edwards ja Bastiaanse 1998). Muita afasiaan liittyviä piirteitä, kuten sanojen ja rakenteiden toistelemista, äänneasun ja sanarakenteiden muodostamisen motorisia vaikeuksia sekä sanojen uudismuotojen käyttöä ja korvaamista toisillaan, voidaan myös pitää ongelmina, jotka rajoittavat kielen eksperientiaalisia valintoja.

6.1.2.1. Sananlöytämisvaikeudet

Sananlöytämisvaikeus on afasian kenties tunnetuin oire. Puheentuoton teoriat ja sananprosessointimallit (esim. Levelt 1991; ks. mallien vertailun vuoksi Laine ja Martin 1996; verbien osalta Marshall ym. 1997; Kemmerer ja Tranel 2000a ja 2000b) esittävät, että afasiassa ei olisi kyse mentaalisen leksikon, itse valikon (pitkäkestoisessa muistissa olevan semanttisen representaation) hajoamisesta. Sen sijaan kyse olisi sananhaun ongelmasta (access deficit) eli siitä, että afaattinen puhuja ei pääse käsiksi muistissaan olevaan tietoon tai että haku onnistuu vain osittain (ks. kritiikkiä Persson 1995, 68, 215 alkaen). David Howard (2001, 79—80) kokoaa sananprosessoinnin eri tasoilta juontuvat oireet seuraavasti: Semanttinen substituutio on merkki siitä, että puhuja on kyennyt valitsemaan semanttisesta leksikostaan oikean semanttisen luokan mutta väärän yksikön. Kiertoilmaukset taas osoittavat puhujan tietävän kohdesanan mutta epäonnistuvan sen fonologisen muodon mieleen palauttamisessa (myös Laine ym. 1992). Myös puheentuoton myöhemmät vaiheet (äänteellisen toteutuksen taso) voivat epäonnistua, ja siksi esimerkiksi sanojen äänneasun voi olla muuntunut. Äännesubstituutiot ja uudissanamuodot (neologismit) ovat merkki tämän tason prosessointiongelmasta (Laine ym. 1992). Tämän tutkimuksen tekstiaineistossa ilmenee kaikkia näitä piirteitä. Erityisen merkillepantavaa on se, että substantiivi- ja verbisanaston käytön kapeutumisen ja/tai substantiivien ja

kertomusten ajallisaikallista kehystä adverbiin avulla, jos rakensivat lainkaan. Substantiiveista johdetut ajan- ja paikanmääritteet (adverbiaalit) ovat melko harvinaisia afaattisten puhujien teksteissä. Näitä tarinan tapahtumia kehystäviä, konkreettisiin kohteisiin viittaavia sanoja (*kasvimaalla, maasta, pellostä*) esiintyy vain seitsemän afaattisen puhujan tekstissä. Suurin osa afaattisten puhujien kertomuskehystä rakentavista ilmauksista on ensinnäkin paikanmääritteitä, aivan kuten ikäverrokeillakin. Toiseksi afaattiset puhujat käyttivät valtaosin abstrakteja sijaintia ja muita avaruudellisia suhteita ilmaisevia adverbeja (*päällä, edessä*) tai deiktisiä pronomineja (*siihen*) ja pronominiadverbeja (*sinne, sieltä*). Viimeksi mainittujen käyttö kuvaa jälleen sitä, että afaattiset puhujat turvautuivat kuulijan mahdollisuuteen tulkita viittausten tarkoitteet edessä olevista kuvista. Kolmanneksi myös tarinan aikaulottuvuus toteutui adverbeina (*sitten, vielä*). Kertomuskehys jäi näillä keinoin varsin hataraksi, ja kaiken kaikkiaan adverbiin käyttö ilmensi enemmänkin sarjakuvatehtävän jatkamista tutkimustilanteessa (erityisesti *sitten siinä/tässä on* -rakenteet) kuin tarinan tapahtumien ajallisaikallista etenemistä kertomuksen maailmassa.

Substantiivisanaston käytön ongelmien lisäksi tässä aineistossa ilmeni, kuten edellä jo on käynyt ilmi, leksikaalisten verbien käytön kaventumista ja muuntuneita verbimuotoja. Ensinnäkin osalla afaattisista puhujista oli siis käytössään hyvin harvoja leksikaalisia verbejä, joilla he olisivat kuvanneet tarinan tapahtumia. Puheen niukkuus sinänsä on vaikea-asteisten sujumattomien afasioiden keskeinen piirre: sekä substantiivien että verbien käyttö on vähäistä. Toisaalta myös sujuvissa afasiamuodoissa verbien käyttö voi olla rajoittunutta (esim. Bastiaanse ym. 1996; Bastiaanse ja Jonkers 1998). Kolme neljästä tähän tutkimukseen osallistuneesta puhujasta, jolla on Wernicken afasia, toisteli samoja verbejä (etenkin yleisiä verbejä *katsoo/katselee, laittaa/tekee, tulee*³⁷.) ja/tai tuotti neologistisia tai äänteellisesti muuten muuntuneita verbimuotoja. Neljäs puhuja, jolla on Wernicken afasia, ei pystynyt käyttämään leksikaalisia verbejä lainkaan kuvatakseen tarinan tapahtumia. Sen sijaan hän, kuten kaksi muutakin puhujaa, joilla on Wernicken afasia, käytti leksikaalisia verbejä viitatessaan omaan kognitioonsa (*en tiedä, en muista, en saa järkeä*) (myös Helasvuo ym. 2001). Merkille pantavaa on myös se, että modaaliset verbit (*täytyy, luulen, mahtaa [tehdä]*), joilla välitetään asennoitumista itse tehtävään ja omaan suoriutumiseen, näyttävät säilyneen niidenkin puhujien käytössä, joiden on vaikea löytää verbejä tapahtumien kuvaamiseksi. Tämä havainto tukee Armstrongin (1992) oletusta, että afaattisten puhujien on helpompi käyttää kieltä interpersonaalisten merkitysten ilmaisemiseen kuin eksperimentaalisten (ks. kappale 6.1.1. yllä). Verbisanaston kaventuminen vaikuttaa siis semanttisesti valikoituneelta ja koskevan varsinkin niitä verbejä, joilla toteutetaan materiaalisia ja behavioraalisia prosesseja, siis kuvataan konkreettisia tekoja.

³⁷Ks. suomen verbien yleisyydestä Pajunen 1999, 169—173.

Sanaston käytön rajoituksia saattaa ilmentää myös sanojen ja rakenteiden toisteleminen, mikä osaltaan vähentää kielenkäytön monimuotoisuutta. Lievästi afaattisten puhujien toistot ovat tämän aineiston perusteella sanahakuilmiöitä tai ne liittyvät ilmausten korjailemiseen. Toisteleminen voi kertoa myös tulkinnan epävarmuudesta, esimerkiksi kun puhuja kyselee ääneen ja vastailee itse näihin kysymyksiinsä (A161 *mutta mitä se sitten KUvittelleeko se .h joo se kuvittellee tietysti että...*). Toisto voi olla myös kerronnan tyylikeino (A128 *.hh .hh ja .h Iso poika katselee ja katselee*. [jatkaa katselamista]) (ks. esim. Ojutkangas 1998, 134—138), mutta tässä tekstiaineistossa toisteleminen lienee pikemminkin merkki sanojen ja rakenteiden joustavan valinnan heikentymisestä, perseveraatiosta (katsaukset esim. Sandson ja Albert 1984; Albert ja Sandson 1986; Vilkki 1989). Perseveroitus- eli juuttumistaipumus ilmenee aivojen takaosien vaurioiden jälkeen aiemmin tuotettujen sanojen toistoina (recurrent perseverations; Albert ja Sandson 1986; Vilkki 1989). Aivojen etuosien vaurioihin taas näyttää liittyvän suuremmassa määrin vaikeus siirtyä uusiin toimintoihin tai ajatusmalleihin (stuck-in-set perseveration). Perseveraation aiheuttama ajatusten juuttuminen ja puheen etenemisvaikeus onkin perinteisesti liitetty etisiin, sujumattomiin afasiamuotoihin (dynaaminen afasia, efferentti motorinen afasia; Luria 1973, esim. 185, 206 ja 322; Kaczmarek 1987, 231). Myös tähän tutkimukseen osallistuneista henkilöistä puhujan, jolla on transkortikaalinen motorinen (dynaaminen) afasia, oli selvästi vaikea edetä itsenäisesti asiasta toiseen. Uutta sisältöä tekstiin syntyi pääasiassa vastauksina tutkijan kysymyksiin, siis ulkoisen yllykkeen ansiosta. Tämän tutkimuksen perusteella myös sujuviin afasiamuotoihin, ainakin Wernicken afasiaan, näyttää liittyvän taipumus juuttua samoihin ajatusrakenteisiin (A361 *ja sitte tästä se tekee UUdestaas UUDen kuopan , (1.7) ja TAAS takii tekee kuopan , (1.6) tekee niin+ku UUDen (1.8) työn ?.) sen lisäksi, että puhujilla, joilla on Wernicken afasia ilmenee myös yksittäisten sanojen toistoa perättäisissä lauseissa (myös Kaczmarek 1987, 234).*

6.1.2.2. Lausemuodot

Neurolingvistisen tutkimuksen keskeisiä keskustelunaiheita on pitkään ollut se, mikä osuus sanaston käytön rajoituksilla on lauseiden muodostamisessa ja se, johtuvatko afaattisten puhujien lausepuheen ongelmat erillisestä syntaktisesta häiriöstä (esim. Edwards ja Bastiaanse 1998; katsaus van Lancker 2001). Tässä tutkimuksessa tarkastelin lauseita sen mukaan, millaisia prosesseja ne toteuttivat, millaisia tekoja ja tapahtumia puhujat kuvasivat, siis en niiden kieliopillisen hyvinmuodostuneisuuden tai syntaktisen kompleksisuuden näkökulmasta (vrt. esim. Glosser ja Deser 1990; Bastiaanse ym. 1996) enkä edes lauseiden loogisten suhteiden kannalta (vrt. Armstrong 1992; 2002). Tekstiaineiston analyysin perusteella on kuitenkin mahdollista tarkastella myös sitä, minkälaisia lausemuotoja puhujien on ollut mahdollista käyttää.

Ryhmänä afaattiset puhujat käyttivät useammin suhdelauseita kuin ikäverrokkit. Suhdelauseiden (nominaalilauseiden; Pajunen 1999, 39) predikaattiverbillä *olla* ei ole omaa semanttista sisältöä, vaan sen tehtävä on pelkästään syntaktinen: ”kantaa mahdolliset kieliopilliset morfeemit (tempus-, modus- ja persoonatunnukset)”. Tämä syntaktinen keino siis ainakin oli afaattisten puhujien hallinnassa, ja sen avulla he kykenivät muodostamaan osallistujia koskevia kysymyslauseita ja väitelauseita, joilla he kuvasivat osallistujien olemassaoloa, laatua, keskinäistä suhdetta (kuten omistusta) tai sijaintia kuvissa. Kuitenkin vain kolmen vaikeasti afaattisen puhujan lauseet olivat pääosin suhdelauseita, ja jokainen heistä kykeni toteuttamaan myös ainakin yhden mentaalisen, materiaalisen tai behavioraalisen prosessin transitiivilauseena, joka kuvaa (karkeasti ilmaisten) jonkun osallistujan toiseen osallistujaan kohdistuvan teon (A12. *ne* (.) *valmistau(-) ö LEIKKivät ja (0.9) ja myöskin (0.9) KUvittelvevat siinä sitten jotakin* . ; A124 *nii et näit NÄit laittannu vai* (.) [*vai tota:* . ; A275 *no se i-ISk-k mikä se o-on* . (3.5) ((naputtaa kuvaa)) #*y tota:* (1.1) ((naputtaa kuvaa)) *Tota:: tota::*). Näilläkin kolmella puhujalla näyttää siis olleen tallella tieto siitä, kuinka erilaisia tekoja ilmaistaan lauseilla: morfologiset piirteet (teon kohdetta ja tapahtumien paikkaa tarkoittavien pronomien sijapäätteet, verbin persoona- ja aikamuodot) kertovat säilyneistä syntaktisista taidoista (myös Helasvuo ym. 2001). Säilyneet lausemuodot näkyvät erityisen hyvin lauseissa, joilla puhujat viittaavat omaan kognitioonsa tai puhumiseensa (A275 *KU::kaban sen s(H)Anot s(h)i[llle ; em+MÄÄ se MUIsta sitä sitä (1.7) mikä se o* .) ja muussa vuorovaikutuspuheessa, etenkin modaalisissa ilmauksissa (A361 *mun täytyy niinku TÄLla taval oikeen pubua* .) (myös Nespoulos ym. 1998).

Joittenkin afaattisten puhujien lauseista puuttuu verbiainesta. Verbikatoa esiintyy kuitenkin vain yhdellä puhujalla (Wernicken afasia; AO=49) useammassa kuin yhdessä tai kahdessa lauseessa. Näistä osa on kertomuksen ensimmäisiä lauseita (A4 *nii ne #o-o# eiks+ne hm (2.4) tossa [ole/tee jotakin].; joo* (.) *siinä jotain (1.2) u::h* [on/tekee]; A275 *no TÄmmötetki (1.8) tää VIssii (2.0) k-ka-KAha KAAlia vai m(h)itä tää he he* [kylvää, istuttaa] ; A312 *no is-i-isäntä ruppee (3.2) niin+kun* (.) [kylvämään] *siemeniä* ,). Kenties puhujan suunnitelma siitä, mitä hän aikoo sanoa, on ollut vielä kesken ja siksi ilmauskin on jäänyt kesken. Toisaalta kyse voi toki olla myös verbisanaston käytön rajoituksista (ks. kappale 6.1.2.1.). Leksikaalisten pääverbien puuttuminen on kuitenkin kaiken kaikkiaan harvinaista. Osa lauseiden verbeistä on tulkittavissa tilannekontekstin (kuvien ja tarinan tunnetun prototyypin) perusteella (*kylvää*-tapaukset). Osa ’puuttuvista’ verbeistä taas on ellipsoituja ja tulkittavissa tekstikontekstin perusteella; erityisesti sellaisia ovat verbaalisia prosesseja toteuttavien lauseiden pääverbit (A4 *NO KUN ei ossaa [puhua] tuossa* . ; A275 *en Minä kyllä kylä USkalla [sanoa] t(h)[ää he he* ; A361 *mu::tta TEILlähän tietysti täytyy Osatakki* [puhua]). Näissä tapauksissa puhujat olivat (useimmiten) jo aiemmin puhuneet puhumisesta ja jättivät sanomasta verbin, jonka he (oletettavasti) olettivat olevan tulkittavissa (presupponoivat) aiemmin sanotun tai sitten itse tilannekontekstin perusteella; tutkija oli juuri pyytännyt heitä puhumaan tietyllä tavalla eli kertomaan tarinan. Suhdelauseiden *olla*-verbien kato on tässä tekstiaineistossa harvinainen ja tulkinnanvarainen ilmiö,

sillä lauseesta puuttuva verbi voisi useimmiten olla yhtä hyvin jokin leksikaalinen verbi kuin *olla*-verbikin (A266 *ei se siihen oo* [sanonut] *mut sinnä siinä se VARiskin* [on/tekee jotakin]; kuitenkin A349 *et mul* [on](0.6) *t::ai-ki-naa*).

Tekstien muut vajaat lauseet ovat fragmentteja, jotka ovat syntyneet sananhaun yhteydessä sekä lievissä afasioissa (A161 *joo: ja mitä se tos tossa se vie* (5.5) *viekö se tossai jotain*) että vaikeissa afasiamuodoissa (A275 *en minä sitä* (3.7) *en MINä mää mää mää kunn en* (-), (2.8) *ei o-oo* (0.9) *saa m-MUistia* .). Myös ikäverrokkien tekstien lausefragmentit saattavat muodostaa pitkiäkin ketjuja, jotka esimerkiksi osoittavat, miten puhuja yrittää saada selvää edessään olevista kuvista tai korjailee ilmaustaan (P1 *ja tuossa on tuota* (1.3) *minä EN näistä saa SELvää mikä ihme* , (1.4) *pilv(h)en r(h)eunalla* (0.6) *on tuolla niinku SIELL+on ?*, (1.2) *mitähän sunka siin+on jotain ?*, (.) *ihan+ku olis KASviks(h)ia t(h)ossa .* ; P43 *ai JUU hänellä on* (.) *siellä* (.) *hän KYLVää täällä ENSimmäisessä o-os* , (1.3) *joo minä nyt vasta buomasin et se on kyhväHOMma siinä* ,). Verbin puuttuminen lauseesta tai lausefragmenttien runsaus ei siis vielä todista lauseiden muodostamisen (syntaktisesta) häiriöstä, kun otetaan huomioon, että 1) osa tapauksista on pragmaattisesti motivoituja (presupponoituja predikaattiverbejä; ks. yllä), 2) verbisanaston kaventuminen on semanttisesti valikoitunutta (materiaalisten prosessien toteuttamisen ongelmat; ks. kappale 6.1.2.1.) ja että 3) sekä subjektin, objektin ja muiden lauseenjäsenten asemassa olevien nominien että predikaattina toimivien verbien morfosyntaktiset muodot ovat useimmiten täysin kieliopillisia, kuten edellä annetuista esimerkeistäkin voi havaita. Pikemminkin nämä havainnot tukevat käsitystä, että afaattisten puhujien lausepuheen piirteet heijastelevat sananlöytämistä vaikeuden aiheuttamia rajoituksia (myös Saffran ym. 1989; Bird ja Franklin 1996; Bastiaanse ja Jonkers 1998; Helasvuo ym. 2001).

6.1.3. Kertomuksen koherenssi

Miten afaattiset puhujat sitten pystyvät yhtäältä käyttämään hallitsemiaan kielen mahdollisuuksia kertomuksen rakentamiseksi ja miten toisaalta kielenkäytön rajoitukset ilmenevät tekstin rakenteissa ja niiden välisissä sidoksissa? Tarinan muistinvaraisen kerronnan perusteella lievästi ja kohtalaisen vaikeasti afaattisten puhujien (afasian tyypistä riippumatta) on todettu hallitsevan hyvin kertomuksen ydinrakenteen ja jättävän tekstistään pois lähinnä sellaisia sisältöjä (abstrakti, evaluaatio, coda; ks. kertomuskieliopit kappale 2.3.2.), jotka eivät tarinan juonenkulun kannalta ole oleellisen tärkeitä (esim. Ulatowska ym. 1981, 1983; Ahlsén 1985, 137—138). Puhujien, joilla on sujuva afasia, on todettu kykenevän tuottamaan myös oman elämänsä tapahtumista temaattisesti koherentteja tekstejä, vaikka heidän käyttämänsä sanat ja lauseet olivat virheellisiä ja sidokset puutteellisia (Glosser ja Deser 1990). Kertomuksen koherenssia synnyttävät seikat eivät siis ole välttämättä kielellisesti eksplisiittisiä, vaan tekstin lauseidenväliset käsitteelliset (loogiset, temporaaliset) yhteydet on mahdollista päätellä esimerkiksi asioiden esittämisjärjestyksen perusteella. Tällöin on kyse

tekstin geneerisestä koherenssista, siis siitä, että tekstissä toteutuu tekstilajille (genrelle, tässä tarinalle) tunnusomainen skemaattinen rakenne (Eggins 1994, 89; Eggins ja Martin 1997, 235—236).

Tässä tutkimuksessa saatoin pitää vain neljän afaattisen puhujan tarinaa samalla tavoin skemaattisina ja koherentteina kokonaisuuksina kuin suurinta osaa ikäverrokkien tarinoista, ja näistäkin puhuja, jolla on konduktioafasia, tarvitsi tutkijan kannustusta rakentaakseen tarinan valmiiksi. Lisäksi kolmen puhujan, joilla on Wernicken afasia, tekstiin oli mahdollista hahmottaa skemaattinen, joskin hieman tyypistynyt tarina tulkitsemalla heidän käyttämiensä sanojen merkityksiä erilaisten kontekstuaalisten ja tekstuaalisten vihjeiden avulla. Kolmen muun afaattisen puhujan tekstistä löytyi vain niukasti tarinaan kuuluvia, skemaattisia ja loogisesti toisiinsa liittyviä tapahtuma-aineksia. Kolmen puhujan tekstit jäivät irrallisten tapahtumien esittelyksi tai kuvissa esitettyjen olioitten luetteloinniksi, ja kahdessa tapauksessa tarinan rakentaminen jäi tutkijan puheen varaan. Näiden tekstien sekä geneerinen että tilanteinen koherenssi (situational coherence; Eggins 1994, 89) on heikko, sillä ne eivät ole odotuksenmukaisia monologisia ja yhtenäisiä, juonellisia kertomuksia. Dialogisten tekstien rakennetta ja koherenssia tulisi kuitenkin tarkastella juuri dialogisuuden kannalta; niiden tilanteinen koherenssi syntyy tutkijan ja tutkittavan toisiaan täydentävien puheenvuorojen sarjoista (katsaus Klippi 1996, 29 alkaen; ks. myös Schegloff & Sacks 1973; Jefferson 1988). Seuraavaksi tarkastelen kuitenkin koherenssia kertomuksen rakentumisen suunnasta.

6.1.3.1. Tekstien rakenteet

Tekstin temaattisen rakenteen hahmottaminen perustui tässä työssä osallistujateemojen tarkasteluun. Tapahtumarakenne puolestaan määrittyi sen mukaan, millaisia ja kenen osallistujan tekoja (prosesseja) puhujat tekstissään kuvasivat. Kuten edellä olen esittänyt, afaattisten puhujien käyttämä sanasto osoittautui joko kaventuneeksi tai toteutumiltaan muuntuneeksi, ja joissakin teksteissä näkyi näitä molempia piirteitä. Nämä rajoitukset heijastuivat suoraan tekstuaalisten merkitysten toteuttamiseen. Kuulijan on ensinnäkin vaikea tunnistaa se osallistuja, josta tulee topikaalinen teema – se kenestä tai mistä lauseessa on kyse (ks. Downing 1991) – ja seurata teeman etenemistä sanaketjujen avulla, kun afaattisten puhujien käyttämät sanat ovat muuntuneita tai korvautuvat toisillaan (A128 *hh no .hh ja pikkupoika katselaa ja katseloo ihan Kotona ja .(.) .hh ja HUOMAA , .hh on pikkupoikat [linnut] vie Edussa , (.) .hh .hh ja .h Iso poika katselee ja katselee .*). Toiseksi monet puhujat käyttivät pronomineja esitellessään osallistujia ensi kertaa, jolloin viittausten tarkoitteet oli pääteltävä edessä olleiden kuvien perusteella. Ensiviittaukset tarinan päähenkilöön *se*-pronominilla tulkitsin niin, että puhuja viittasi tutkimustilanteessa jo aiemmin, tehtävänannon aikana, tunnetuksi tulleeseen osallistujaan (vrt. keskustelupuheen henkilöviittaukset Laury 1994;

Seppänen 1998, 208). Kolmanneksi pronomini viittausten seuraaminen tekstin edetessä oli joissakin tapauksissa vaikeaa niiden monitulkintaisuuden vuoksi.

Afaattisten puhujien topikaaliset teemat olivat kuitenkin pääasiassa samoja kuin ikäverrokkien valitsemat, jos tulkintani osallistujiin viittaavien sanojen (substantiivien ja pronomien) tarkoitteista ovat osuneet oikeaan (myös Menn ym. 1998). Suurimpaan osaan (9/15) afaattisten puhujien teksteistä syntyi myös pääteema. Näissä teksteissä oli siis kyse tarinan päähenkilöstä, ja tämän pääteeman useimmat puhujat pystyivät säilyttämään, vaikka sananhaku ja muu tutkimustilanteen vuorovaikutuspuhe välillä katkoikin teeman etenemistä. Kolme puhujaa tarvitsi kuitenkin tutkijan apua pystyäkseen palaamaan pääteemaan.

Puhujat, joilla on anominen afasia, tuottivat kahta poikkeusta lukuun ottamatta temaattisesti eheän (pääteema ja selkeät sivuteemat) tekstin. Näistä toisen (puhujan A447) tekstissä on useita erillisiä temaattisia kokonaisuuksia, joista jokaisessa on oma teemansa (*mies, poika, ne, lapsi, mies*). Kyse voi olla tietysti siitä, että puhuja korvasi sanoja virheellisesti toisillaan – kuvasarjassahan on vain yksi inhimillinen osallistuja. Tekstin temaattinen hajanaisuus näyttää kuitenkin johtuvan siitä, että hän ei pystynyt varmuudella tulkitsemaan (mitä ilmeisimmin visuaalisen hahmotushäiriön vuoksi), mitä kuvat esittävät. Erikoisimpia puhujan A447 tulkinnoista ovat väitteet, että *lapsella on lusikka suussa* ja että sitten *lusikka putoaa suusta*. Toinen poikkeus on puhujan A266 teksti, jonka alkuosan lauseiden tekijäosallistujat puhuja on häivyttänyt käyttämällä passiivilauseita, minkä vuoksi tekstiin ei syntynyt pääosallistujan varassa etenevää pääteemaa (ks. Shore 1986, 17, 27). Tekstin loppuosan teemaksi nousi itse tarina, kun tutkija yritti saada puhujaa seuraamaan kuvia ja rakentamaan kertomusta samassa järjestyksessä kuin oli ohjetta antaessaan kuvat esiteltyt. Puhujan A266 valinta on erikoinen, mutta ei ennennäkemätön, sillä liseniaatintyöni aineistosta löytyy yksi ns. normaalipuhujan teksti, jossa puhuja on käyttänyt passiivilauseita tapahtumakuvauksissa (Korpijaakko-Huuhka 1995, 64; ks. myös passiivilauseiden funktiosta tekemisen kohteen etualaistamisessa Helasvuo 1988).

Myös neljästä muusta tekstistä puuttuu selkeä pääteema. Kolme teksteistä on dialogeja. Yhdessä tapauksessa tutkija näyttää yrittäneen pitää yllä pääteemaa *hän* tulkitsemalla puhujalle, jolla on globaali afasia, tämän niukkoja ilmauksia. Puhujan omien lauseiden toistuvana teemana on epämääräinen *nämä*. Toisessa dialogissa puhuja, jolla on Wernicken afasia, on kyllä usein käyttänyt pääosallistujaan viittaavaa pronominia *tää*, mutta tämän teeman eteneminen on katkennut useaan otteeseen, kun puhuja on alkanut toistuvasti puhua muistivaikeudestaan. Kolmannessa dialogissa tutkija on yrittänyt saada puhujaa, jolla on transkortikaalinen motorinen afasia, tuottamaan uutta sisältöä ja jatkamaan aiempia teemoja (*mies, varikset*) siinä onnistumatta. Neljäs tapaus on monologinen teksti, jossa puhuja, jolla on transkortikaalinen sensorinen afasia, on pääasiassa esiteltyt uusia osallistujia. Pääteemaa ei syntynyt, ja kahden muunkin teeman (*ne, luakieta* [lintuja?]) tulkinta oli epävarmaa.

Tarinan tapahtumarakenteen hahmottaminen kulki rinnan temaattisen rakenteen jäsennyksen kanssa, ja pääteeman ja sivuteemojen tunnistamisen vaikeudet vaikuttivat suuresti myös siihen, miten tekstien esittämät tapahtumat oli mahdollista jäsentää. Se oli helppoa silloin, kun puhujien substantiivi- ja verbiviittaukset olivat yksiselitteisiä ja kun puhujat vielä merkitsivät tarinan juonenkäänteet (uuden osallistujan teot ja paluun pääosallistujan toiminnan kuvaukseen) eri tyyppisillä sidoksilla (ks. Flashner 1987; Felson Duchan ym. 1992; tarkemmin seuraavassa kappaleessa). Kun osallistujaviittaukset olivat vaikeatulkintaisia, tekojen tekijät jäivät tunnistumatta ja siten myös tarinan tapahtumien kulkua oli vaikea seurata. Esimerkiksi puhujan A128, jolla on Wernicken afasia, tekstin alkuosasta on mahdotonta tunnistaa tarinan prototyypisiä tapahtumia (lintujen tulo ja pelättimen rakentaminen) (ks. variksenpelätinkertomuksen prototyypinen tapahtumarakenne kappaleessa 4.2.). Sen sijaan tarinan loppuosan tapahtumat (lintujen paluu ja hätyyttely) on mahdollista tulkita. Juuri päinvastoin kävi kahden muun tekstin kohdalla. Puhujien A252 ja A361, joilla myös on Wernicken afasia, teksteistä on vaikeata havaita tarinan loppuosan tapahtumia, mutta eri syistä. Kun puhujan A252 käyttämät substantiivit ja verbit olivat usein uudissanamuotoja (A252 *joo se o REkkanu vähä vähän sokalleen vähä ja nyt ja ubkaa UUdestaan sit tu[kkaamaan sitä ?*), puhuja A361 toisteli verbejä *tekee* ja *tulee* eikä kyennyt tuottamaan tekstiin uutta sisältöä. Sanaston käytön erilaatuiset rajoitukset siis vaikeuttivat selkeästi myös tekstin tulkittamista skemaattiseksi tarinakokonaisuudeksi.

Tämä tulos on vastoin yleistä käsitystä, että afaattiset puhujat pystyvät tuottamaan geneerisesti koherentteja (kertovia) tekstejä sanastollisista (ja/tai syntaktisista) ongelmista huolimatta (esim. Glosser ja Deser 1990). Tulos on kuitenkin samansuuntainen kuin ovat Walter Huberin (1990, 176) havainnot puhujista, joilla on Wernicken afasia. Vertaillessaan afaattisten puhujien ilmauksia (propositioita) ei-afaattisten puhujien tekstien perusteella määriteltyyn standardiin Huber havaitsi, että odotuksenmukaisten propositioiden lisäksi puhujat, joilla on Wernicken afasia, tuottivat paljon tai jopa pääasiassa idiosynkraattisia propositioita. Osa näistä oli puhujien kommentteja omasta suorituksestaan (ts. tutkimustilanteen vuorovaikutuspuhetta; ks. s. 167) ja osa johtui siitä, että puhujat tuottivat semanttista jargonia eli puhetta, joka koostuu pitkälti vaikeasti tulkittavista uudissanamuodoista ja semanttisista substituutioista. Huber jää pohtimaan – afasiatutkimuksen suurmiehiin John Huglings Jacksoniin ja Kurt Goldsteiniin viitaten – sitä, olisiko näillä puhujilla todella perustavanlaatuinen propositionaalisen (abstraktin) ajattelun häiriö vai olisiko niin, että kielelliset häiriöt sinänsä aiheuttavat tekstin propositioiden suunnittelun ongelmia. Tämän tutkimuksen perusteella jälkimmäinen vaihtoehto vaikuttaa todennäköisimmältä.

Tässä tutkimuksessa tuli myös ilmi se, että lieväkään afasia – tai afaattisen häiriön puuttuminen – ei sinänsä takaa sitä, että tekstistä rakentuu yhtenäinen kertomus. Tekstiaineistossa on nimittäin kuusi tapausta, joissa tekstin hajanaisuus ei johdu sanaston käytön ongelmista vaan pikemminkin siitä, että puhujat eivät

kyenneet ilmaisemaan esittämiensä tapahtumien keskinäisiä suhteita. Yksi näistä teksteistä on ikäverrokin P1, joka jo tehtävää aloittaessaan antoi ymmärtää olevansa *buono sarjakuvien tulkitsija* ja aikovansa *selostaa* kuvien sisältöä. Niinpä hän sitten ainoastaan kuvaili kuvissa esitettyjä olioita ja luetteli toisiaan seuraavia, mutta loogisesti toisiinsa liittymättömiä tapahtumia. Myös ikäverrokin P42 teksti koostuu pääasiassa irrallisten tapahtumien luettelosta. Hänen tekstinsä loppuun kuitenkin syntyi yksi episodin kaltainen rakenne, jossa tapahtumien syyt ja seuraukset ovat tunnistettavissa. Lisensiaatintyössäni (Korpijaako-Huuhka 1995, 75—76) esitin, että näiden kahden puhujan tarinan skemaattisen rakenteen heikkous voisi johtua diffuusista kognitiivisesta häiriöstä. Ilman neuropsykologisia tutkimustietoja on kuitenkin arveluttavaa väittää, että heidän makroprosessointinsa (kognitiiviset toiminnot) olisi heikentynyt. Sellaista ei voi suoralta kädeltä väittää myöskään niistä kahdesta puhujasta (molemmilla anomien afasia), joiden tekstien skeema on myös tyypistynyt yhteen selkeästi tunnistettavaan episodiin. Puhujan A161 tekstin alusta puuttuu juonen käynnistävä tapahtuma, lintujen tulo pellolle siemeniä syömään, ja siksi kuvaus *pelottimen viemisestä* ei kytkeydy loogisesti edelliseen eikä seuraaviin tapahtumiin. Puhujan A303 tekstistä puolestaan puuttuu syy siihen, että päähenkilö *nostaa sen* (pelottimen) *johonkin muualle*. Näin ollen Ulatowskan työryhmien (1981; 1983) väite, että lievästi ja kohtalaisesti afaattisten puhujien kertomuksista puuttuu vain juonen kannalta epäolennaisia aineksia, ei näytä pitävän täysin paikkaansa.

Vaikka suurimpaan osaan afaattisten puhujien teksteistä ei jäsentynyt samanlaisia skemaattisia tarinoita kuin suurimpaan osaan ikäverrokkien teksteistä, monissa afaattisten puhujien teksteissä kertomuksen tapahtumarakenne on siis ainoastaan tyypistynyt, se ei puutu kokonaan. Tämä tulos selittyy sillä, että minun on ollut mahdotonta tulkita tekstin rakenteita varmasti etenkin vaikeasti afaattisten puhujien sanastollisten rajoitusten vuoksi. Toiseksi lievästi afaattisten puhujien esityksen epävarmuus tai suoranaiset visuaalisen hahmottamisen vaikeudet ovat mitä ilmeisemmin johtaneet siihen, että teksteissä on jaksoja, jotka liittyvät heikosti kokonaisuuteen. Myös afaattisten puhujien sanahakujaksot ja oman toiminnan kommentointi voivat rikkoa teeman etenemistä ja tapahtumien jäsentymistä kokonaisuudeksi. Tämän työn perusteella afaattiset puhujat kuitenkin pyrkivät rakentamaan kertomusta, ja kaikkine ongelmineenkin useimmat heistä onnistuivat siinä sangen hyvin. Siksi ei ole syytä kokonaan hylätä vallitsevaa käsitystä, että ainakin lievästi ja kohtalaisen vaikeasti afaattiset puhujat hallitsevat kertomuksen rakenteen, siis että heidän makroprosessointinsa toimii afasiasta huolimatta. Sen sijaan on syytä tarkentaa, että sanojen käytön rajoitukset ja niiden aiheuttamat lausepuheen ongelmat (mikroprosessointi) kyllä saattavat rajoittaa myös puhujan mahdollisuuksia rakentaa temaattisesti selkeä ja loogisesti etenevä, koherentti kertomus. Jos kuulija lisäksi arvioi kertomuksen juonen kulkua (tarinan ymmärrettävyyttä) vain ääninauhujen perusteella, on ymmärrettävää, että tekstin esittämät tapahtumat saattavat jäädä monin paikoin epäselväksi (ks. esim. Ulatowska 1983).

Tekstuaalisten merkitysten toteuttaminen on heikentynyt erityisesti vaikeissa afasioissa. Wernicken afasia, silloin kun sen tyyppipiirteenä on uudissanojen ja semanttisten substituutioiden käyttö (jargon-puhe), ei näytä estävän puhujaa rakentamasta kertomusta, vaikka puhujien käyttämiä sanoja on usein vaikea ymmärtää. Jos puhujalla kuitenkin on vaikea kielellinen muistihäiriö, kuten puhujalla A361 ja etenkin puhujalla A275 näyttää olevan, tekstin rakentaminen omin voimin ei kerta kaikkiaan onnistu, koska puhuja ei saa käyttöönsä tarvittavia sanoja³⁸. Oman ryhmänsä vaikeasti afaattisista puhujista muodostavat ne, joilla on sujumaton afasia (globaaliafasia, transkortikaalinen motorinen afasia). Heidän niukat tai ilman ulkopuolista apua saavuttamattomat kielelliset keinonsa eivät riitä monipuolisten tapahtumasekvenssien kuvaamiseen.

6.1.3.2. Tarinan jatkuvuus- ja epäjatkuvuuskohdat

Tekstin temaattisen rakenteen ja sen kuvaamien tapahtumien johdonmukaisuuden lisäksi kertomuksen koherenssia luovat lauseiden keskinäiset semanttiset suhteet (Armstrong 1991). Tekstin osien sidoksisuus, koheesio, toteutuu erilaisin sanastollisin ja kieliopillisin keinoin (Halliday ja Hasan 1976, 6). Tässä työssä tutkin afaattisten puhujien käyttämiä sidoskeinoja siltä kannalta, kuinka ne yhdessä temaattisen kehittelyn kanssa jäsensivät tarinan skeemaa. Sanastollisen sidoksisuuden ja viittausuhteitten sijasta (vrt. esim. Peng 1992) tarkastelin siis sanaketjujen avulla tekstin temaattista rakennetta. Lauseiden loogisia ja temporaalisia suhteita ilmaisevia konjunktioita ja konnektoreja tutkin temaattisten kokonaisuuksien ja niistä muodostuvien skemaattisten rakenteiden rajamerkkeinä. Siten etsin teksteistä sekä temaattista jatkuvuutta osoittavia sidoksia että tarinan juonenkäänteistä vihjaavia epäjatkuvuuskohtia (kuten esim. Felson Duchan ym. 1992; ks. myös Flashner 1987, esim. 135—136).

Väite, että afaattisten puhujien tekstien leksikaalinen koheesio on sananlöytämistä vaikeuksien vuoksi alentunut (esim. Glosser ja Deser 1990; Huber 1990, 170—171; Glosser 1993, 197), näyttää myös tämän tutkimuksen perusteella pitävän paikkansa, mutta väitettä, että sanastollinen ja viittausuhteiden kautta syntyvä koheesio ei olisi edellytys temaattisen koherenssin ylläpitämiselle (Glosser ja Deser 1990), tuntuu tämän tutkimuksen perusteella vaikealta hyväksyä. Kuulijan on nimittäin selvästi vaikeata seurata teeman etenemistä ja tietää, milloin teema vielä jatkuu ja milloin se vaihtuu toiseksi, jos teemaa toteuttavien sanojen

³⁸ Puhujien A275 ja A361 afaattinen häiriö vaikuttaa perustaltaan erilaiselta kuin puhujien A128 ja A252. Edellisiltä ei sanojen mieleenpalauttaminen semanttisesta leksikosta näytä onnistuvan (sanojen puuttuminen), ja jälkimmäisillä kyse voi olla epäonnistuneista semanttisten luokkien sisäisistä (semanttiset substituutiot) ja fonologisen tason valinnoista (neologismit ja fonologiset substituutiot). Samaan diagnostiseen luokkaan, Wernicken afasia, näiden puhujien häiriökokonaisuudet sijoittuvat siksi, että kaikilla puhujilla on sinänsä sujuva puhe ja puheen ymmärtämisen vaikeuksia.

tarkoitteiden tunnistaminen on hankalaa, kuten edellä olen esittänyt. Leksikaalinen koheesio toteutuu samamerkityksisinä (tai semanttisesti muuten läheisiä kytkentöjä osoittavina) substantiiveina (ja verbeinä), ja tekstin sisäisiä viittaussuhteita toteutetaan myös pronomien avulla (ks. Halliday ja Hasan 1985, 80 alkaen). Jos näiden sanojen tarkoitteet ovat epäselvät tai monitulkintaiset, kärsii sekä lauseiden merkityssuhteiden (koheesion) toteutuminen että temaattinen johdonmukaisuus, siis myös koherenssi.

Tässä tutkimuksessa en vertaillut afaattisten puhujien ja ikäverrokkien käyttämien viittaussuhteitten laatua, enkä siksi ota kantaa siihen, onko afaattisten puhujien käytössä harvempia tai yksipuolisempia tekstin sisäisiä (endoforisia) viittauskeinoja kuin verrokkipuhujilla (ks. Berko-Gleason ym. 1980; Ulatowska ym. 1983; Armstrong 1991; Peng 1992). Sen sijaan tämän työn perusteella on mahdollista yhtyä käsitykseen, että afaattiset puhujat käyttävät useammin kuin ikäverrokkit eksoforisia viittauksia, deiktisiä pronomineja, joiden tarkoitteet kuulijan on etsittävä tekstin ulkopuolelta, puhetilanteesta (kuvista tai tutkijan puheesta tehtävänannon aikana). Kerrontatehtävissä käytettyjen eksoforisten viittausten on sanottu rikkovan diskurssin koheesiosääntöjä (Berko-Gleason ym. 1980), mutta tämän työn perusteella ne toimivat tutkimustilanteelle luonteenomaisina, afaattisten puhujien keinona kompensoida sananlöytämistä vaikeuksiaan (myös Huber 1990, 170).

Tässä tutkimuksessa keskeistä oli siis selvittää, millaisin keinoin afaattiset puhujat merkitsevät tarinan tapahtumien etenemisen ja juonen käännteet. Silloin kun afaattiset puhujat ylipäättään (yksin tai tutkijan avulla) kykenivät muodostamaan tarinaa, heidän käyttämänsä keinot olivat pääosin samoja kuin ikäverrokkien teksteissä ilmenevät keinot (myös Ulatowska ym. 1981, Peng 1992). Kertovalle tekstille on tyypillistä se, että samaan temaattiseen kokonaisuuteen (rakenneyksikköön, episodiin; Kalliokoski 1987, 164, 172) kuuluvat lauseet liittyvät toisiinsa elliptisin sidoksin (myös Flashner 1987, 152). Ne käsittelevät siis saman osallistujan tekoja, ja sidos on hyvin tiivis, sillä jälkimmäis(t)en lause(id)en ellipsoitu teema on perättäisille lauseille yhteinen. Kun puhuja sitten esittelee uuden osallistujan ja alkaa kuvata tämän tekoja, teema vaihtuu, ja niin vaihtuu yleensä myös sidostyyppi. Kun se temaattisen kokonaisuuden sisällä on tyypillisimmin *ja*-konnektori ja ellipsi, temaattisten yksiköitten rajoilla puhujat käyttävät usein *(ja) sitten* -konnektoria tai konjunktioita (usein *mutta*). Kuten ikäverrokeista suurin osa (5/7), afaattisista puhujista puolet (7/15) pystyi rakentamaan tekstikokonaisuuden tällä tavoin systemaattisesti eri tyyppisiä sidoksia käyttäen. Lisäksi kahden afaattisen puhujan käytössä oli kyllä näitä eri tyyppisiä sidoksia, mutta tekstit eivät rakentuneet koherentiksi skemaattiseksi tarinaksi, koska tekstiin ei syntynyt pääteemaa (ks. yllä).

Afaattisista puhujista yksi, jolla on transkortikaalinen motorinen afasia, ei käyttänyt lainkaan lauseita toisiinsa liittäviä sidoksia. Puhuja, jolla on transkortikaalinen sensorinen afasia, puolestaan hallitsi monipuolisen temporaalisia suhteita ilmaisevan sanaston. Kertomuksen tapahtumien ajallisia

käänteitä nämä sidokset eivät kuitenkaan aina toteuttaneet, sillä puhuja käytti niitä pääosin uusia osallistujia esittelevissä lauseissa (A12 *ensin on (1.9) ö-ENsin on säpä (1.6) LUakieta (?) , (0.7 ot #ö-ö#) jokka siinä sitten (.) lenta (3.1) näitä TOisia otuksiah . (1.8) olemassa ?, (0.9) ja sittenb (6.0 ot .bb bh.) on (1.9) olemassa myös+kin+kin (3.0) UUdelleen (.) otuksiah (0.9) ja (1.4) PUbeitah ikään kuin ,*). Kahdessa tapauksessa, joissa tutkija on rakentanut tarinaa, tutkijan käyttämä *sitten* esiintyy tehtävän jatkumista kuvaavana ja tarinaa jäsentävänä elementtinä kysymyslauseissa (*mitäs sitten tapahtui*).

Kaiken kaikkiaan siis useimpien afaattisten puhujien käytössä näyttää olleen monia samanlaisia kielenkäytön keinoja kuin ikäverrokkienkin, mutta substantiivi- ja verbisanaston käytön rajoitukset erottavat ryhmät selvästi toisistaan. Mitä vaikeampi sanojen käytön ongelma on, sitä selvemmin itse tutkimustilanteen ominaispiirteet näkyvät afaattisten puhujien teksteissä. Tutkimustilanteessa, jossa tutkija on läsnä, on luonnollista, että tutkittavat suuntaavat sanansa tutkijalle, vaikka tehtävän ohjeessa heitä pyydetäisiin kuvittelemaan poissaoleva kuulija. Tutkijan ja tutkittavan vuorovaikutusta ilmentävät sekä suorat kysymykset ja niihin annetut vastaukset että erilaiset tehtävän suorittamista koskevat kommentit ja tutkijan tulkinnat, ja näitä on selvästi useammin vaikeammin afaattisten puhujien teksteissä kuin lievemmin afaattisten puhujien tai ikäverrokkien teksteissä. Tutkittavan asennoitumista, erityisesti suorituksen epävarmuutta paljastavia modaali-ilmauksia on kaikissa teksteissä, mutta vaikeimmin afaattisten puhujien teksteissä niitä on useammin kuin muiden teksteissä. Kun tutkimuksessa käytetään kuvamateriaalia, on luonnollista, että tutkittavat viittaavat edessä oleviin kuviin deiktisin määrittein (*tämä mies, tuossa maassa*). Luonnollisena on pidettävä myös sitä, että afaattiset puhujat turvautuvat läsnä olevan tutkijan kykyyn tulkita pronomini viittauksia (*tää, siellä*) kuvamateriaalin perusteella silloin, kun he eivät saa käyttöönsä tarvitsemiaan täsmällisiä substantiiveja ja niistä johdettuja adverbialleja. Erityisen selvästi itse sarjakuvatehtävää luonnehtivat lauseet, jotka ilmaisevat puhujan etenevän yhdestä kuvasta toiseen (*siinä sitten on, ja tässä nyt sitten*). Kaikkien näiden tutkimustilannetta kuvaavien kielenkäytön piirteiden tiheys on afaattisten puhujien teksteissä suurempi kuin ikäverrokkien teksteissä.

6.2. Menetelmän arviointia

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli sekä kuvata afaattisten puhujien kielenkäyttöä sarjakuvatehtävässä että kokeilla uudenlaista kuvausmenetelmää. Uuden tutkimusmenetelmän soveltamiseen liittyy monia epävarmuustekijöitä varsinkin silloin, kun tutkija ei voi vertailla omia menettelytapojaan muiden samaa menetelmää soveltaneiden tutkijoiden toimintatapoihin ja tulkintoihin. Yleisiä tutkimustoiminnan ohjenuoria lukuun ottamatta mitään yhtenäistä selkeää metodista mallia tai paradigmaa ei ollut valmiina aloittaessani afaattisten puhujien kertovan kielenkäytön tutkimusta, monia erilaisia lähestymistapoja kyllä

runsaastikin (ks. kappale 2). Niinpä myös tämän tutkimuksen menetelmän muotoutuminen – sekä tutkittavien valinta että tekstiaineiston kerääminen ja analyysimenetelmän yksityiskohdat – on noudattanut osittain eräänlaista pseudoserendipisyyden periaatetta (ks. Roberts 1998, 5³⁹): vuosien kuluessa kertyneeseen kokemukseen, hankkimaani tietoon ja mielessäni kyteviin vaihtoehtoihin osui otolliseen aikaan ensinnäkin uusia tai aiemmin hedelmättömiä havaintoja ja toiseksi konkreettisia toimintamahdollisuuksia. Kokonaisuudessaan tämä väitöskirjatyöni on siis monien (onnellistenkin) sattumusten ja liki kaksikymmenvuotisen oppimisprosessin tulos.

6.2.1. Menetelmän syntyprosessi

Afaattisten puhujien kertovan puheen tutkimus nousi 1980-luvun ajan hengestä. Pragmatiikka ja diskurssitutkimus olivat nousussa, ja afasiaterapian tuloksellisuuden arvioinnista keskusteltiin jopa intohimoisesti (esim. Korpijaakko-Huuhka ym. 1985). Oli löydettävä uusia keinoja kuvata afaattisten puhujien kommunikointia, siis muitakin kielenkäytön piirteitä kuin sanojen ja lauseiden tuottamista testitehtävissä. Puheterapeutin työssäni koin usein vaikeaksi määritellä, mistä kaikesta tarkkaan ottaen oli kyse silloin, kun afaattisen puhujan tarina ei oikein sujunut ’normaalisti’. Ja mikä onkaan normaalia kertovaa puhetta? Siirryttyäni Helsingin yliopistollisen keskussairaalan korvaklinikan puhe- ja äänihäiriöiden poliklinikalle 1980-luvun lopulla minulle tarjoutui tilaisuus kerätä näytteitä ns. normaalipuhujilta ja alkaa selvittää ensin sitä, miten ei-afaattiset puhujat rakentavat kuvasarjan avulla kertomusta. Sarjakuvien käytöstä kliinisessä afasiatutkimuksessa oli jo tarjolla malleja (ks. kappaleet 2.2. ja 4.2.), ja Ferd’nand-piirrossarjan sain käyttööni sarjakuvakirjoja aikanaan keräilleeltä vanhemmalta kollegalta – onnellinen sattuma sekin. Metodinen ratkaisuni oli kuitenkin tietoinen valinta, sillä tavoitteenani on ollut alunperinkin selvittää, millaista tietoa tietynlaiset puheterapeuttiset tutkimuskäytännöt antavat afaattisten puhujien kielenkäytöstä (ks. Korpijaakko-Huuhka 1995, esipuhe).

Kun SAM-tutkimus alkoi vuonna 1994, työskentelin Helsingin yliopiston fonetiikan laitoksessa ja valmistelin korvaklinikan aineistoon perustuvaa liseniaatintyötäni kertovan puheen koherenssista (Korpijaakko-Huuhka 1995). SAM-projektiin kutsuttu kollega pyysi minutkin mukaan tutkimukseen, ja liseniaatintyön aikana syntynyt sarjakuvakertomuksen sisällönanalyysi otettiin yhdeksi niistä mittareista, joiden tulosten perusteella neuropsykologit ohjasivat SAM-kohortin potilaita logopediseen tutkimukseen (ks. kappale 4.3.). Siihen

³⁹ Royston M. Roberts (1998, 5) viittaa Louis Pasteurin kuuluisaan lauseeseen: ”Tutkimustyössä sattuma suosii vain aiheeseen perehtynyttä tutkijaa” ja jatkaa: ”Itse olen kehittänyt termin pseudoserendipisyys, jolla tarkoitan sattumalta keksittyjä keinoja päästä etsittyyn päämäärään. Käytän sitä erotuksena todellisesta serendipisyydestä, joka tarkoittaa sitä, että sattumalta keksitään jotakin, mitä ei etsitty.”

sisältyi jälleen sarjakuvakertomus ja muodollinen diagnostinen afasiatutkimus, WAB-testi. Testin perusteella potilaista 65:llä oli afasia. Käytössäni oli nyt ennen näkemättömän laaja tekstiaineisto, jota olisi ollut mahdollista verrata korvaklinikalla aikanaan keräämäni 45 tekstin aineistoon.

Vaikka lisensiaattityössä kehittämäni sisällönanalyysi (ks. kappale 4.2.) toimi hyvin seulontamenetelmänä ja (kollegoilta saamani henkilökohtaisen palautteen perusteella myös) kliinisenä työkaluna, minusta se alkoi pian tuntua riittämättömältä, sillä tavoitteenani oli selvittää aiempaa tarkemmin afaattisten puhujien kielenkäyttöä, ei pelkästään tekstiin syntyneen tarinan skemaattista rakennetta. Mutta miten? Neurolingvistiikan valtavirrassa kulkevia tutkijoita kiinnostivat sanojen ja lauseiden prosessointi ja niitä koskevien teorioiden testaaminen, ei kielenkäyttö sinänsä (ks. kappale 2.3.), joten heidän käyttämänsä menetelmät eivät tuntuneet kelvollisilta. Joitakin monipuolisia afaattisten puhujien kielenkäytön kuvauksia oli kyllä julkaistu (etenkin Ulatowskan työryhmien työt, ks. Ulatowska ym. 1990; 1993), ja systeemis-funktionaalinen ajattelu oli minulle tuttu lähinnä sosiolingvistisenä afasiaterapian lähestymistapana (ks. Armstrong 1993). Keskustelunanalyysia käyttävät afasiatutkijat (esim. Klippi 1995) korostivat kielenkäytön kontekstuaalisuutta ja puhekuppaneiden keskinäistä vuorovaikutusta, mutta keskustelujen kielellisten erityispiirteiden, esimerkiksi korjausjaksojen kuvaukset (esim. Klippi 1996, 133 alkaen; Laakso 1997, 113 alkaen), eivät vielä synnyttäneet minussa odottamaani oivallusta.

Sitten – aivan sattumalta – osuin Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen tekstianalyysin harjoituskurssille syksyllä 1998. Sen aikana – ja etenkin sen jälkeen – aloin perehtyä systeemis-funktionaaliseen teoriaan ja laajemminkin kielentutkimuksen eri suuntauksiin. Vähitellen, tekstiaineiston tullessa monien erilaisten kokeilujen kautta (esim. Korpijaakko-Huuhka 1999; 2000a ja b; 2001) yhä tutummaksi, systeemis-funktionaalisen teorian peruskäsitteet, kielenkäytön kontekstuaalisuus ja semanttiset metafunktiot, alkoivat hahmottua mielessäni ensinnäkin niiksi keskeisiksi kysymyksiksi, joihin halusin vastauksia (kappale 3), ja toiseksi konkreettisiksi toimintaohjeiksi, tekstien analyysin välineiksi (kappale 4.4.) (laadullisen tutkimuksen prosessiluonteesta ks. esim. Syrjälä ym. 1994, 81). Menetelmäni kiteytyi siis tekstiaineiston ja teorian vuoropuheluna, ja sitä voi luonnehtia teoriasidonnaiseksi analyysiksi (ks. Tuomi ja Sarajärvi 2002, 98–99). Tällaiselle laadullisen tutkimuksen menetelmälle on tyypillistä esimerkiksi se, että analyysissa käytetään tutkimuskysymyksen kannalta mielekkäästi valikoituja aiemman tutkimustiedon tuottamia käsitteitä tai havaintokategorioita, jotka eivät kuitenkaan estä aineistossa ilmenevien uusien ilmiöiden havaitsemista tai uudenlaisten ratkaisu- tai ajatusmallien syntymistä.

6.2.2. Tutkittavien valinta, aineiston edustavuus ja tulosten yleistettävyys

Ennen aineiston lopullista analyysia oli kuitenkin välttämätöntä karsia tutkittavien tekstien määrää, sillä jo ensimmäisten kokeilujen jälkeen oli selvää, että monivaiheinen laadullinen tekstianalyysi on työläs ja paljon aikaa vievä tehtävä. Siksi rajasin tutkittavien henkilöiden joukkoa sekä teoreettisin että käytännöllisin perustein (ks. kappale 4.3.2 sekä kappale 6.3.1 alla). Se 15 afaattisen puhujan ryhmä, jonka tekstejä olen tässä työssä tutkinut, edustaa afasiatyyppien jakaumaltaan sangen hyvin koko 65 afaattisen puhujan joukkoa paitsi, että tutkittavaksi ei tullut yhtään sellaisten puhujien tekstiä, joilla oli Brocan afasia. Siten tämän työn tulokset kertovat pääosin sellaisten puhujien kielenkäytöstä, joilla on sujuva afasia. Ei-afaattisten verrokkipuhujien seitsemän tekstiä valikoituivat liseniaatintyöni aineistosta niin, että puhujaryhmien ikäjakautumat vastasivat toisiaan (kappale 4.3.3). Demografisten tekijöiden osuutta tuloksiin en tässä työssä tarkastele lainkaan, sillä esimerkiksi koulutuksellisten taustatietojen vertaileminen ei ollut mahdollista vaillinaisten tietojen takia (ks. ikä-, koulutus- ja sukupuolivaikutuksista puhutun kielen piirteisiin esim. Mackenzie 2000b).

Tutkittavien tekstien määrä (22) ei siis ollut päätä huimaavan suuri, mutta aineisto on mitä ilmeisimmin kohtuullisen edustava ainakin sujuvien afasioiden osalta (ks. kuitenkin kappale 6.3.1), ja saadut tulokset lienevät jopa jossain määrin yleistettäviä, sillä aineistossa näkyy tietynlaista saturoitumista (saturaation eli kylläntymisen problematiikasta laadullisessa tutkimuksessa ks. Mäkelä 1990, 52; Tuomi ja Sarajärvi 2002, 89—92). Tällä tarkoitan sitä, että tekstiaineistosta nousseet havainnot toistuivat, siis että tutkittavien kielenkäytön piirteissä oli paljon samanlaisuutta, joskin myös erilaisuutta. Tämä erilaisuus puolestaan oli riittävän samanlaista, jotta minun oli mahdollista yhdistellä tutkittavien kielenkäytön piirteitä erilaisiksi profiileiksi. Nämä profiilit ovat siis jo yleistyksiä ja kuvaavat tekstiaineistossa toteutuneiden merkitysten vaihtelua.

Kun puhujien tehtävänä oli muodostaa kuvasarjan perusteella tarina niin, että sen ymmärtäisi sellainenkin henkilö, joka ei näe puhujan edessä olevia kuvia, kunkin puhujan kielenkäyttöä on mahdollista arvioida sen mukaan, kuinka hän on annettua ohjetta noudattanut. Siten puhujien kielenkäytön perusteella muodostetut profiilit on mahdollista asettaa metafunktoittain jatkumoille, joiden toiset ääripäät edustavat tapauksia, joissa puhujat ovat vastaanottaneet kertojanroolinsa, etenevät itsenäisesti ja tulkitsevat kuvissa esitettyjä tapahtumia varmaotteisesti (interpersonaaliset merkitykset), kuvaavat tarinan päähenkilön materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa (eksperientiaaliset merkitykset) ja rakentavat tekstiin temaattisesti jäsenyvän ja erilaisin sidoksin merkityn koherentin tarinan (tekstuaaliset merkitykset). Toisena ääripäänä ovat tapaukset, joissa tekstit rakentuvat puhujan ja tutkijan dialogeista, kun puhujat eivät ole kyenneet saamaan käyttöönsä tarvitsemiaan sanoja kuvatakseen tarinan tapahtumia eivätkä rakentamaan teksteihin skemaattista kertomusta. Näiden

ääripäiden välille sijoittuu myös profiililuokkia, jotka perustuvat vain yksittäisten puhujien kielenkäyttöön. Profiililuokituksen yleistettävyyden kannalta tämä on tietysti ongelma, mutta on täysin odotuksenmukaista, että pienessä tutkittavien ryhmässä ja tarkan analyysin vuoksi yksilölliset piirteet korostuvat ja että etenkin afaattisten puhujien yksilölliset kielenkäytön vahvuudet ja ongelmat tulevat esille. Perinteisestihän afaattisten puhujien kielen piirteitä on kuvattu kliinisten afasialuokkien (Wernicken afasia, anominen afasia jne.) avulla; ne taas perustuvat suurten potilasryhmien kielellisten toimintojen sangen karkeisiin kuvauksiin ja peittävät alleen sen tosiasian, että saman diagnoosin saaneiden afaattisten puhujien kielen piirteet voivat vaihdella suuresti (ks. Byng 1993, 119; Caplan 1993). Juuri siksi päätin alunperinkin tarkastella aineistoani kytkemättä siinä ilmeneviä kielenkäytön piirteitä ensisijaisesti mihinkään afasiadiagnoosin (ks. s. 31). Samasta syystä halusin jättää profiililuokitukseen näkyville myös afaattisten puhujien yksilöllisiä valintoja silloin, kun ne olivat selvästi erilaatuisia kuin muiden puhujien valinnat. Pakottamalla yksittäistapaukset laadullisesti sekalaisiin ryhmiin olisin menettänyt oleellista tietoa, olkoonkin, että lopputulos harvempine ja useampia puhujia edustavine luokkineen olisi kenties ollut tässä työssä esitettyä tulosta tyylikkäämpi.

Profiililuokkien määrä on kuitenkin kutakin kielen metafunktiota tarkasteltaessa selvästi pienempi kuin tutkittavien määrä. Tämä on oleellista, sillä 22 täysin erilaisen profiilin syntyminen kunkin metafunktion analyysissä olisi ollut osoitus menetelmäni täydellisestä epäonnistumisesta. Siihen olisi voinut johtaa monikin tekijä. Ensinnäkin tutkittavien tekstien määrä olisi todella voinut olla liian vähäinen minkäänlaisten samankaltaisuuksien havaitsemiseksi. Toiseksi tulosta olisi voinut selittää sillä, että kielenkäyttö sarjakuvatehtävässä on todella niin vaihtelevaa, että siitä ei löydy riittävän paljon samankaltaisuutta minkäänasteisten yleistysten tekemiseen. Tämän tiesin kuitenkin jo liseniaatintyöni perusteella epätodennäköiseksi, sillä 45 normaalipuhujan kertomuksista 80 % (ja afaattisten puhujien kuudesta tekstistä kaksi) oli vähintäänkin niin samanlaisia, että niiden perusteella oli mahdollista määrittellä tarinan prototyyppinen sisältö (Korpijaako-Huuhka 1995, 51). Kolmas syy olisi voinut olla käyttämäni analyysimenetelmän riittämätön herkkyys erojen havaitsemiseksi ja neljäs, että luokitusta ohjaavat kriteerit olisivat voineet olla täysin epäpäteviä. Nyt kuitenkin osoittautui, että afaattisten puhujien teksteistä säännönmukaisesti noin puolet sijoittui (afaattisen puheen erityispiirteiden aiheuttamasta variaatiosta huolimatta; ks. kritiikkiä kappaleessa 6.2.3. alla) samoihin profiililuokkiin – tapahtuma- ja suhtautumisprofiilien osalta kahteen ja sidoksisuusprofiilin osalta neljään luokkaan – kuin suurin osa ikäverrokkien teksteistä ja että toinen puoli jakaantui useampaan erilliseen luokkaan. Tämän perusteella on mahdollista olettaa, että tulokset kuvaavat yhtäältä joitakin tämän tekstiaineiston tuottaneille puhujille yhteisiä, kenties ainakin samanikäisiin puhujiin yleistettäviä piirteitä ja toisaalta joillekin puhujille erityisiä, osittain afaattisen häiriön laadun mukaan yleistettäviä sarjakuvatehtävässä ilmeneviä

kielenkäytön piirteitä Tutkimuksen tarkoitusta ajatellen – kielenkäytön vaihtelun kuvaamiseksi – tutkittavien valikoituminen näyttää siis onnistuneen riittävän hyvin.

6.2.3. Tekstianalyysin ja piirreluokitusten ongelmat

Aineiston analyysia edelsi sen ”käsittely” analysoitavaan muotoon (ks. Ehrnrooth 1990, 37—38) Tämä tarkoitti tekstien litteraation tarkkuudesta päättämistä, prosodisen notaation tarkistamista ja sen luotettavuuden selvittämistä kuuntelukokeen avulla (kappale 4.4.1.). Litteraattien kielellisen sisällön tarkistaminen vaati lukuisia kuuntelukertoja, ja prosodisen notaation apuna käytin akustista analyysia. En editoinut tekstejä, toisin kuin esimerkiksi propositioanalyysia käyttävissä tutkimuksissa tehdään (esim. Huber 1990, 172—173, ks. myös Ehrnrooth 1990, 38), enkä myöskään mitenkään ’normalisoinut’ niitä ymmärrettävyyden parantamiseksi (esim. Christiansen 1995). Tämän päätöksen perusteena oli se, kuten keskusteluntutkimuksen piirissä korostetaan (esim. Seppänen 1997, 20), että mitään kielenkäytön tai puheen piirrettä ei voida ennalta pitää merkityksettömänä. Yksinkertaistin kuitenkin keskusteluntutkijoiden käyttämää merkintätapaa jonkin verran sen perusteella, mitä olin oppinut puheen prosodisten piirteiden havaitsemisesta (ks. s. 42—43), ja kuuntelukokeen perusteella olisin voinut helpottaa työtäni vielä lisää. Lauseenloppuisen intonaatiomuutoksen asteen (hieman/selvästi nouseva/laskeva) havaitsemisen luotettavuus osoittautui nimittäin selvästi alhaisemmaksi kuin sen suunnan (nouseva/laskeva) havaitsemisen luotettavuus. Tekstien ”analyysiyksikköjen” (Mäkelä 1990, 57), tässä työssä intonaatioyksikköjen – lauseitten ja temaattisten kokonaisuuksien – erottaminen toisistaan olisi ollut mahdollista ilman notaation hienosäätökin (ks. Korpijaako-Huuhka ja Aulanko 1994). Työ oli kuitenkin jo tehty, eikä prosodisen notaation tarkkuudesta ollut ainakaan haittaa tekstien rakenteiden analyysivaiheessa (ks. kappale 4.4.2.).

Kuten aiemmin mainitsin, tutkimuskysymykset kiteytyivät ja tekstianalyysin yksityiskohdat muokkaantuivat tekstiaineiston ja teorian vuoropuheluna. Afaattisten puhujien kielenkäytöstä oli julkaistu vain englannin kieleen perustuvia systeemis-funktionaalista teoriaa soveltavia tapaustutkimuksia⁴⁰, ja niissä jokaisessa tarkasteltiin pääasiassa yhtä semanttista metafunktiota kerrallaan (esim. Armstrong 1991; 1992; 1995; Ferguson 1992; Peng 1992; Togher 2000a ja b). Nämä tutkimukset osoittivat, että yhtä syvälliseen analyysiin kuin tapaustutkimuksissa ja yhden metafunktion tarkastelussa on mahdollista en

⁴⁰ Aivan uusi systeemis-funktionaalista mallia osittain soveltava tutkimus on Merja Karjalaisen, Leena Rantalan ja Anne Remeksen (2002) kuvaus siitä, kuinka suomenkieliset dementiaipotilaat nimeävät kuvassa esitettyjä kohteita ja toimintoja.

voinut menetelmän työläydenkään vuoksi tällä tekstiaineistolla ryhtyä, joten valikoin kirjallisuutta apunani käyttäen sellaiset kielenkäytön piirteet, jotka tunnistin tekstiaineistostani selvimmin ja jotka olivat mielestäni tutkimustehtävän kannalta olennaisimpia. Nämä valinnat olen kirjannut kappaleeseen 4.4.2. Koska tutkimukseni oli tarkoituskin olla menetelmällinen kokeilu, en siis edes pyrkinyt kuvaamaan afaattisten puhujien kielellisten valintojen kaikkia niitä mahdollisuuksia, joita teoria tarjosi tutkittaviksi ja joita lingvistisesti kouliintuneemmat englanninkieliset kollegat olivat esittäneet. Tarkastelun ulkopuolelle rajasin niin ikään sen, miten puhujat toteuttivat erilaisia semanttisia konfiguraatioita, enhän ollut tekemässä systeemis-funktionaalista suomen kielen kuvausta (vrt. Shore 1992).

Aloitin analyysin ideationaalisesta metafunktiosta, kielen esittävästä tehtävästä. Kysymys oli siis siitä, millaisen sisällön puhujat tekstiin tuottivat ja millaisia sanoja ja lauseita he sitä tehdessään käyttivät. Osallistujakategorian (henkilöiden, olioiden, asioiden) analyysi oli yksiselitteinen tehtävä: etsin teksteistä nominilausekkeita (substantiiveja ja pronomineja määritteineen) ja päättelin, ketä tai mitä ne tarkoittivat. Jos en kyennyt tulkitsemaan sanojen tarkoitteita kaiken sen kontekstuaalisen tiedon perusteella, jota käytettävissäni oli, merkitsin sanat kysymysmerkillä. Samoin toimin, kun en pystynyt tulkitsemaan afaattisten puhujien tapahtumakuvauksissa toteutuvia prosesseja sen vuoksi, että puhujien käyttämät rakenteet olivat sanastollisesti muuntuneita. Näin myös vaikeasti ymmärrettävä puhe säilyi aineistossa (vrt. esim. Christiansen 1995), ja sen osuutta semanttisten metafunktioiden toteutumissa oli mahdollista tarkastella järjestelmällisesti.

Prosessien luokittelu materiaalsiin, mentaalsiin ja relationaalsiin sekä näiden 'välimuotoihin' behavioraalsiin, verbaalsiin ja eksistentiaalsiin (ks. Halliday 1994, 107 alkaen) ei ollut aina vaivatonta. Prosessityypit eivät ole täysin toisistaan erotettavia ja yksiselitteisiä kategorioita (Shore 1992, 213), eikä lauseiden merkityksiä voi tulkita kontekstistaan irrotettuina. Pyrin tietenkin läpinäkyvään luokitukseen ja perustelin päätöksiäni esimerkein kappaleessa 4.4.2.1. Ilmoitin myös selkeästi, että analyysiin jää kysymysmerkkejä, jos olen ollut tulkinnassani epävarma. Suurin osa prosesseista oli kuitenkin helppo tunnistaa käsikirjaesimerkkienkin perusteella, etenkin selkeät materiaaliset (joku tekee jollekin jotakin), mentaaliset (ajatteleminen, muistaminen, näkeminen) ja verbaaliset (puhuminen) prosessit, mutta ongelmapaikkojakin teksteissä tuli vastaan. Mitä esimerkiksi merkitsi lause *että pelottaa?* Oliko kyseessä mentaalinen prosessi, siis kuvaus siitä, kuinka lintu kokevat pelkoa variksenpelättimen tai päähenkilön toimien vuoksi (ks. Siirainen 2001, 99, 116), vai oliko prosessi behavioraalinen, siis kuvaus siitä, kuinka variksenpelätin tai päähenkilö käyttäytyy lintuja kohtaan? En katsonut voivani etsiä kirjallisuudesta esimerkkejä kaikista ongelmallisista prosesseista ja perehtyä kaikkiin mahdollisiin tulkintoihin, mutta minkä ratkaisun kunkin tällaisen monitulkintaisen prosessin kohdalla teinkin, se perustui aina kontekstuaaliseen päättelyyn. Tämän *pelottaa*-tapauksen määrittelin

behavioraaliseksi prosessiksi, kuvaukseksi siitä, että joko *pelottimen* tai päähenkilön on tarkoitus *pelottaa* lintuja niin, että ne lähtevät pois pelloilta (ks. s. 51).

Tulkintojeni luotettavuutta olisi periaatteessa ollut mahdollista testata niin, että joku tai jotkut toiset lukijat olisivat luokitelleet tekstien prosessit käyttämiini tyyppeihin – sama koskee itse asiassa kaikkia analyysini yksityiskohtia. Heidän tulkintojansa olisin sitten voinut verrata omiini ja laskea luokituksen yhdenmukaisuudelle reliabiliteettikertoimen. Tätä en kuitenkaan pitänyt mahdollisena, sillä samanlaisten kriteerien varmistamiseksi rinnakkaisarvioijien olisi pitänyt ensin perehtyä kirjallisuuteen ja tähän tekstiaineistoon vähintään samassa määrin kuin olin itse tehnyt (Mäkelä 1990, 55; Syrjälä ym. 1994, 130—131). Sitä paitsi tutkimukseni tarkoituksena ei ollut testata systeemifunktionaalisen teorian englannin kieleen perustuvaa prosessityypityksen pätevyyttä sinänsä eikä sitä, miten suomalaisten puhujien kielellinen kognitio kenties tässä suhteessa eroaa englanninkielisten puhujien kognitiosta, enkä siksi katsonut tarpeelliseksi ryhtyä selvittämään, miten eri ihmiset ymmärtävät erilaisten verbiakenteiden merkityksiä. Prosessien luokittelun epävarmuudesta johtuvia kysymysmerkkejä ei analyysiini jäänyt paljon (yhteensä yhdeksään tekstiin), eikä niitä yksissä ja samoissa teksteissä ole paria poikkeusta lukuun ottamatta kuin yksi kussakin. Tapahtumaprofiilien muodostumiseen nämä yksittäistapaukset eivät vaikuttaneet ratkaisevasti.

Prosessityyppien luokitusta ongelmallisemmaksi osoittautui olosuhdeilmausten analyysi. Koska tavoitteenani oli selvittää, rakentavatko puhujat tarinan tapahtumille myös ajallispaikallisen kehyksen, olin rajannut analyysini pääasiassa ajan- ja paikanmääritteisiin. Näidenkin käyttämisen monet vaihtoehdot tuottivat kuitenkin vaikeuksia kategorisuuteen pyrkivälle ajattelulleni. Adverbiaalit *kasvimaalla*, *pellolla* ja *keväällä* oli helppo tulkita tapahtumia kehystäväksi määritteiksi. Useimmiten myös pronominiin (*siinä*) ja pronominaalisten adverbien (*siellä*, *tässä*) tarkoitteet olivat selvät; niillä puhuja viittasi joko kertomuksen maailmaan tai suoraan edessä oleviin kuviin (ks. s. 54—55). Sen sijaan adverbit *nyt* ja *sitten* osoittautuivat monimerkityksisemmiksi kuin olin aiemmin osannut ajatellakaan. Puhuja saattoi tietysti käyttää niitä tapahtumien ajan ilmaisemiseen (*nyt tässä* puhetilanteessa; *sitten siellä* kertomuksen maailmassa), mutta *nyt* esiintyi myös kertomuksen maailman ajassa, erityisesti sen henkilöiden mentaalisten ja verbaalisten prosessien yhteydessä (A128 *.hh ja hän IHmettelee et Mihkä ne NYT jouku .*). Toisaalta *sitten* ei aina tarkoittanutkaan, että tarinan tapahtumat etenivät ajanhetkestä toiseen, pikemminkin tehtävän suorittamista, siis sitä, että puhuja siirtyi tarkastelemaan seuraavaa kuvaa (P1 ja *tässä on sitte .*) *jotain LINTUJA*) (Halliday ja Hasan 1976). Tein siis kenties uhkarohkean päätöksen, kun luokittelin ilmaukset kahteen kategoriaan sen mukaan, ymmärsinkö niiden olevan puhetilannekytköksiä vai tapahtumia kehystäviä ajan- ja paikanmääritteitä. Näiden määrällisen suhteen ja ilmausten laadun mukaan määrittelin sitten kertomuskehysten laadun. Se saattoi olla tiivis, väljä tai hatara, tai sitten tekstiin ei lainkaan hahmottunut kertomuskehystä.

Syntynyt luokitus on intuitiivinen, enkä tiedä kenenkään ennen esittäneen vastaavaa. Se ei kuitenkaan ole mielivaltaisen, vaan perustuu kielen tutkijoiden (Halliday ja Hasan 1976; Kalliokoski 1989; Larjavaara 1990; Laury 1995; Etelämäki 1996; Cruse 2000) havaintoihin kielenkäytön tilanteisista piirteistä (ks. s. 54—56). Lisäksi luokitus perustuu tekstien keskinäiseen vertailuun ja eri piirteiden suhteellisiin osuuksiin, ei absoluuttisiin määriin. Kertomuskehiksen laadun luokitus osoittautuikin mielekkääksi, sillä varsinkin ikäverrokkien teksteissä tapahtumia kehystävien ilmausten tiheys liittyi yhteen sen kanssa, millaisia tekoja ja tapahtumia puhujat kuvasivat. Nämä molemmat taas heijastivat sitä, kuinka varmaotteisesti puhuja oli kuvissa esitettyjä tapahtumia tulkinnut. Varmaotteiset puhujat muodostivat tapahtumille tiiviin kehiksen ja kuvasivat päähenkilön materiaalisia ja mentaalisia tekoja, kun epävarmempien tulkitsijoiden teksteissä kertomuskehys oli hatarampi ja tekstit kuvasivat suuremmassa määrin osallistujien olemassaoloa tai sijaintia (edessä olevissa kuvissa).

Afaattisten puhujien teksteissä yhteys oli samankaltainen kuin ikäverrokkien teksteissä, mutta ei likikään yhtä suoraviivainen, ja vain puolet (7/15) afaattisista puhujista rakensi ylipäättään minkäänlaista kertomuksen maailmaa ajan- ja paikanmäärittämisen avulla (ks. yllä kappale 6.1.2.1). Tämä ja monien afaattisten puhujien ilmausten vaikeatulkintaisuus johti siihen, että muutin tapahtumaprofiilien alkuperäisiä luokitteluperusteita ja keskityin tapahtumiin, prosessityyppien jakautumiin (ks. kappale 5.2.2.3). Määrittelin siis yhden keskeisen kielenkäytön piirteen (verbirakenteiden) avulla tekstien sisältöjen samankaltaisuutta, ja ilman tätä ratkaisua tapahtumaprofiilien määrä olisi kasvanut vaikeaksi käsitellä (vrt. yllä kappale 6.2.2). Profiilien variaatioiden sanallisissa kuvauksissa pyrin kuitenkin säilyttämään myös tiedon tekstien erilaisista sisältöpiirteistä ja puhujien yksilöllisistä valinnoista.

Tekstuaalisen metafunktion analyysissä osa edellä kuvaamistani tulkintaongelmista sai uuden luonteen; sanojen käytön rajoitukset vaikuttivat tekstin rakenteelliseen yhtenäisyyteen. Kun puhujien käyttämien sanojen tarkoitteita oli vaikea tunnistaa, tekstin sisällön ymmärtäminen oli vaikeaa ja pyrin tulkitsemaan puhujien esitystä erilaisten kontekstuaalisten vihjeiden avulla. Kun en pystynyt seuraamaan puhujan käyttämistä sanoista muodostuvien ketjujen avulla, kenestä lauseessa oli kulloinkin kysymys, saatoinkin suoraan osoittaa, missä kohden tekstin temaattinen rakenne uhkasi hajota tai hajosi. Lisäksi tapahtumakuvausten tulkinnan vaikeudet johtivat siihen, että teksti ei hahmottunut skemaattisesti koherentiksi tarinaksi, vaikka puhuja olisi käyttänyt erilaisia sanastollisia ja prosodisia rajamerkkejä. Nämä hankaluudet johtuivat siis pääasiassa puhujien käyttämien verbien muuntuneista muodoista, eivät prosessityyppien luokituksen ongelmista. Toinen tekstien koherenssia heikentävä tekijä oli se, että puhujan esittämät tapahtumat eivät liittyneet toisiinsa riittävän selkeästi. Tämä tulos taas perustui minun loogiseen päättelyyni ja siihen, että tiesin etukäteen, miten ns. normaalipuhujat Variksenpelätinkertomuksen rakentavat (ks. Korpijaakko-Huuhka 1995). Tulkintojeni asianmukaisuutta

(tulosten luotettavuutta) on mahdollista arvioida tietysti vain sen perusteella, miten uskottavasti ja ymmärrettävästi olen pystynyt analyysin eri vaiheet kuvaamaan ja tulokset esittämään (Ehrnroot 1990, 40; Mäkelä 1990, 53—55; Syrjälä ym. 1994, 129—131, 154—156; Tuomi ja Sarajärvi 2002, 70—71).

Edellä sanottu koskee luonnollisesti myös interpersonaalisten merkitysten analyysia ja analyysin tulosten arviointia. Kliinisen tutkimuksen perinteisen roolijaon mukaan odotin puhujan ensinnäkin tarttuvan tehtävään (alkavan antaa pyydettyä tietoa) heti saatuaan ohjeen tutkijalta ja toiseksi suoriutuvan tehtävästä itsenäisesti (pitäytyvän tiedon antajan rooliin) (vrt. exchange structure analysis; Togher 2000a ja b). Koska näin ei kuitenkaan ollut aina käynyt, nousi puhujan ja tutkijan kielellisen yhteistyön tarkastelu yhdeksi keskeiseksi tutkimuskohteeksi, ja tässä tarkastelussa olivat keskusteluntutkijoiden käyttämät käsitteet ja havainnot suureksi avuksi (esim. Klippi 1996, Laakso 1997). Tehtävän aloittaminen ja lopettaminen, irtaantuminen aiemmasta dialogista tutkijan kanssa ja palaaminen siihen takaisin, kuvaavat osaltaan sitä, miten puhuja on suhtautunut hänelle annettuun tehtävään. Aina tämä ei kuitenkaan käynyt ilmi kertomusten aloitus- ja lopetusjaksoista, sillä etenkin afaattisten puhujien sanojen käytön vaikeudet johtivat siihen, että he eivät kyenneet pysymään tiedon antajan (kertojan) roolissaan, vaan pyysivät tutkijan apua. Toisaalta myös tutkija oli voinut murtaa perinteisen kuuntelijan (tiedon vaatijan ja vastaanottajan) roolin tulkitseamalla puhujan esitystä ja avustamalla tätä tehtävän suorittamisessa (antamalla lisää tietoa). Näiden dialogisten tekstien tiedonvaihdon kuvioiden lisäksi tutkin sitä, millaisin modaalisiin keinoin puhujat ilmaisivat suhtautumistaan omaan suoriutumiseensa, erityisesti kuinka varmoina he pitivät esitystään (väitteitään esittämistään asioista). Tulkintani perustuivat ensisijaisesti suomalaisten kielentutkijoiden näkemyksiin ja esimerkkeihin, mutta havaintoni saavat tukea myös englanninkielisten tutkijoiden tuloksista (ks. Armstrong 1992; Nespoulous ym. 1998).

6.2.4. Semanttiset metafunktiot puheterapeutin ajattelun apuneuvoina

Tämän tutkimuksen keskeisimpiä systeemis-funktionaaliseen teoriaan perustuvia metodisia ratkaisuja on kaksi. Ensimmäinen on käsitys kielenkäytön kontekstuaalisuudesta ja toinen käsitys kielen monifunktioisuudesta (esim. Halliday ja Hasan 1985, 23; Halliday 1994, 35). Nämä peruskäsitykset ovat ohjanneet tämän tutkimuksen kysymyksenasettelua ja toteutusta, ja niiden soveltaminen myös kliiniseen puheterapiatyöhön voi tarjota uudenlaisia ajattelu- ja toimintamalleja perinteisten käytäntöjen rikastuttamiseksi.

Kun kielenkäyttö on aina sidoksissa siihen tilanteeseen, jossa se ilmenee, ei tutkijan – eikä tutkittavankaan – tarvitse olettaa jotakin yhtä ja ainutta (kieliopillisesti) oikeata tapaa käyttää kieltä. Tämä vapauttaa kliinisen tutkijan, esimerkiksi puheterapeutin, tarkastelemaan niitä autenttisia ilmauksia, joita hänen

tutkittavansa käyttä, ja arvioimaan niissä ilmeneviä säännönmukaisuuksia ja erityisesti sitä, mitä ne tarkoittavat juuri siinä tilanteessa tulkittuina. Irtautuminen perinteisen normatiivisen kieliopin ennalta määrittelemistä oikeakielisyysäännöistä ja virheiden etsinnästä – juuri niistä seikoista, joiden perusteella neurolingvistisen tutkimuksen valtavirtaa kulkevat tutkijat edelleen tuloksiansa tulkitsevat – avaa puheterapeutille mahdollisuuden havaita afaattisen puhujan kielenkäytön monivivahteisuuden kaikkine todellisine ongelmineen ja niistä huolimattakin. Tämä ei tietenkään merkitse sitä, että puheterapeutti näin menetellen vapautuisi kielitieteellisen terminologian opettelemisen vaivasta, pikemminkin päinvastoin. Kielenkäytön kontekstuaalisten piirteiden tunnistaminen ja kuvaaminen edellyttävät kielitieteellisten käsitteiden ja teorioiden tuntemuksen syventämistä ja laajentamista. Ilman niiden hallintaa puheterapeutin(kin) on mahdotonta pätevästi dokumentoida havaintojaan ja arvioida havaintojensa merkitystä.

Tässä tutkimuksessa tarkastelin kielenkäytön tilannesidonnaisia piirteitä kielen monifunktioisuushypoteesin mukaan kolmesta eri näkökulmasta, tekstin sisällön (eksperientiaalinen metafunktio), sen rakenteiden (tekstuaalinen metafunktio) ja vuorovaikutuksen (interpersonaalinen metafunktio) toteuttamisen keinoina. Kun puheterapeutti tapaa afaattisen asiakkaansa ensimmäisiä kertoja, hän pyrkii kartoittamaan tämän kielellisten häiriöiden ja säilyneiden taitojen laadun kuntoutustarpeen arvioimiseksi ja kuntoutussuunnitelman laatimiseksi. Siksi hän haastattelee asiakasta ja tekee diagnostisia kokeita ja testejä. Puheterapeutti myös keskustelee asiakkaan ja hänen omaistensa kanssa afasian aiheuttamista seurauksista ja pyrkii neuvoillaan ja ohjeillaan helpottamaan heidän elämistään. Tästä monipuolisesta kielellisestä vuorovaikutuksesta, monista erilaatuisista diskursseista, jää harvoin muita dokumentteja kuin joitakin muistiinpanoja, testipöytäkirjat ja jokunen testauksen aikana nauhoitettu puhenäyte sekä puheterapeutin kirjoittama lausunto, jossa kielenkäytön piirteiden kuvauksen tarkkuus riippuu sekä puheterapeutin omasta afasiakäsityksestä että sen instituution käytännöistä, jossa puheterapeutti toimii.

Vuorovaikutuskäyttäytymisen arviointi on afaattisen puhujan kielellisten (ja ei-kielellisten) kommunikointitaitojen tutkimuksen olennainen osa, ja vuorovaikutuksen varassa etenee koko kuntoutu(mi)sprosessikin (esim. Byng 1995, 8, 10; Horton ja Byng 2000; Ferguson ja Elliot 2001). Puheterapeutti saattaa tarkkailla esimerkiksi, miten afaattinen puhuja ottaa huomioon muut ihmiset, miten tarkkaavainen hän on ja toimiiko hän vastavuoroisesti tutkimustilanteessa, ymmärtääkö hän ohjeita ja toimiiko hän niiden mukaan, onko hän oma-aloitteinen ja aktiivinen jne. Nämä kuvauskategoriat juontuvat pitkälti kliinisen neuropsykologian traditiosta, joka on vaikuttanut suuresti suomalaisen afasiatutkimuksen ja -kuntoutuksen käytäntöihin (ks. Salonen ja Söderholm 1991, 114, 124). Kielen tehtävä vuorovaikutuksen luomisessa ja ylläpitämisessä on varmasti ymmärretty ainakin intuitiivisesti, mutta vasta keskustelunanalyttisen afasiatutkimuksen kehityksen myötä vuorovaikutuspuhe on tullut näkyväksi.

Tässä työssä sovellettu interpersonaalisen metafunktion analyysi lisää tutkimustilanteen vuorovaikutuspuheen eri puolien näkyvyyttä ja tarjoaa puheterapeutille keinoja aiempaa tarkempaan kielellisten toimintojen kuvaukseen, kuntoutuksen suunnitteluun ja kuntoutuksen aikana tapahtuvien muutosten seurantaan. Keskeistä on tietysti se, että puheterapeutti tunnistaa tutkimustilanteen rekisteripiirteet, kuten afaattisen puhujan pyrkimykset säilyttää kasvonsa arviointitilanteessa, ja pystyy erottamaan ne kielellisestä häiriöstä.

Afaattisten puhujien variksenpelätinteksteissä kontekstuaaliset kytkökset näyttävät olevan tiheämmässä kuin ei-afaattisten puhujien teksteissä, ja sitä tiheämmässä mitä suurempi puhujan vaikeus löytää tarvitsemiaan sanoja on (ks. s. 180). Kuntoutuksen tavoitteidenasettelussa ja tulosten seurannassa tätä havaintoa on mahdollista hyödyntää monin tavoin. Jos esimerkiksi afaattisen puhujan sananhakuun liittyvä metapuhe (haku- ja korjausjaksoihin liittyvä kyseleminen, oman toiminnan kommentointi) haittaa asiakokonaisuuksien käsittelyä myös arkisissa diskursseissa, puheterapiassa on kenties syytä kehittää puhujan ja hänen läheistensä keinoja esimerkiksi ohittaa nämä ongelmapaikat (ks. Laakso ja Klippi 1999; Lindsay ja Wilkinson 1999) tai muutoin helpottaa kommunikoinnin sujumista (ks. Whitney ja Goldstein 1989; Wilkinson ym. 2003). Jos sen sijaan puhujan sangen sujuva esitys on täynnä epävarmuudesta kertovia modaalisia verbimuotoja (*mahtaa olla, lienee*) ja partikkeleita (*kai, vai*) ja/tai varauksia (esim. *niinku*-partikkeleita, epämääräisiä pronomimuotoja, naurahtelemista), näiden piirteiden väheneminen kuntoutuksen aikana voi olla osoitus afaattisen puhujan kielellisten taitojen, erityisesti sananhaun tehostumisesta ja siksi esityksen varmentumisesta. Jos taas afaattisen puhujan vuorovaikutuspuhe on kovin yksipuolista, esimerkiksi vain vastauksia toisten kysymyksiin, omien kysymysten, käskyjen ja väitteiden ilmaantuminen puheeseen on merkki kielellisten keinojen monipuolistumisesta. Näiden arviointia varten ei tarvitse kehittää erillistä lausetyyppien tuoton testiä tai ”niinkuttelumittaria”, ainoastaan pyytää afaattista puhujaa (ja/tai hänen läheisiään) nauhoittamaan erilaisia arkisia diskursseja sen lisäksi, että näytteitä voidaan nauhoittaa myös puheterapiatilanteissa (ks. myös kappale 6.3.2. alla). Näiden interpersonaalisten piirteiden dokumentointi – kuten laadullisen analyysin tekeminen yleensäkin – edellyttää kuitenkin aikaa, aikaa litteroida puhe tekstiksi ja aikaa etsiä näitä usein ’pieniä’ kielenkäytön yksityiskohtia tekstin monien muiden merkitysjuonteiden seasta.

Perinteisessä kliinisessä afasiatutkimuksessa arvioidaan pääasiassa niitä keinoja, joilla afaattinen puhuja toteuttaa kielen esittävää (representoivaa) tehtävää (Armstrong 1991; 2000). Puheterapeutti arvioi, miten afaattinen puhuja pystyy käyttämään sanoja esineiden, asioiden tai tapahtumien identifioimiseksi (nimeämiseksi). Kun afaattisen puhujan on vaikea saada käyttöönsä tarvitsemiaan sanoja, hän voi kompensoida vaikeuttaan esimerkiksi korvaamalla täsmälliset substantiivit ja verbit yleistermeillä tai turvautumalla kontekstiin (ks. kappale 6.1.2.1). Hän voi esimerkiksi käyttää deiktisiä pronomineja ja jättää niiden tulkinnan sen varaan, että kuulija ymmärtää viittauksen tarkoitteen

puhetilanteessa jaetun tiedon perusteella. Tällainen strategia on ymmärrettävä, mutta siihen turvautuminen on yhtä kaikki merkki sanojen käytön rajoituksista. Niinpä kuntoutuksen tulosta voidaan pitää toivottuna, jos kompensatiostrategioiden käyttö ja riippuvuus puhekumppanin tulkinnasta vähenevät kuntoutuksen aikana siksi, että puhuja pystyy käyttämään sanoja aiempaa monipuolisemmin.

Lausepuheen tutkimuksen tavoitteena on arvioida puhujan syntaktisia taitoja, minkä lisäksi lausepuheen laadun perusteella voidaan arvioida toiminnallisen kommunikoinnin, siis tiedon välittämisen sujumista (Crary ja Gonzales Roth 1989). Sitä, millaista tietoa, millaisia tekoja ja tapahtumia afaattiset puhujat pystyvät lauseillaan välittämään, ei ole kliinisessä afasiatutkimuksessa systemaattisesti tarkasteltu. Tämä tutkimus osoittaa, että vaikeastikin afaattiset puhujat pystyvät kuvaamaan erityisen hyvin omaa kognitiotaan, siis kommentoimaan muistamistaan, ajatteluaan ja puhumistaan. Näiden mentaalisten ja verbaalisten prosessien toteuttaminen on selvästi helpompaa kuin materiaalisten ja behavioraalisten prosessien toteuttaminen. Kenties tämä helppous johtuu kuitenkin siitä, että vuorovaikutuspuheessa usein toistuvat lausumat kuten *en nyt sit tiää, emmää muista sitä* tai *en minä kyllä uskalla* [sanoa] tuotetaan kiteytyminä, kokonaisina rakenteina (Helasvuo ym. 2001), kun taas toisten ihmisten (tai kuvasarjan esittämien olioiden) tekojen kuvaaminen edellyttää toisenlaista kielellistä prosessointia (ks. myös s. 201). Tässä työssä näkyy myös se, että afaattiset puhujat käyttivät ikäverrokkejaan useammin suhdelauseita, siis *olla*-rakenteita, joiden avulla he kuvasivat kuvissa esitettyjen olioiden olemassaoloa tai sijaintia tai muita keskinäisiä suhteita sen sijaan, että olisivat kuvanneet näiden tekoja leksikaalisin verbein. Verbirakenteiden semanttisen analyysin tekeminen (prosessityyppien luokitus) voisi auttaa puheterapeuttia ymmärtämään paremmin kunkin afaattisen asiakkaansa kielenkäytön erityispiirteitä ja suuntaamaan kielellisen kuntoutuksen tavoitteita asiakkaan yksilöllisten tarpeiden mukaan.

Edellä esitetty lausepuheen semanttinen analyysi auttaa myös osaltaan ymmärtämään sitä, miksi afaattisten puhujien tarinat eivät aina kuulosta koherenteilta kertomuksilta. Jos puhuja pystyy käyttämään ainoastaan suhdelauseita, siis esittelemään uusia osallistujia *olla*-rakentein, muttei kuvaamaan näiden tekoja perättäisissä lauseissa, tekstin temaattinen rakenne voi jäädä kovin hajanaiseksi. Tekstiin ei kenties synny lainkaan pääteemaa tai sen tunnistaminen käy kuulijalle kovin työlääksi; tässä on tämä, mutta mitä siitä? kenestä tekstissä siis mahtaakaan olla kysymys?. Jos myös tapahtumakuvaukset jäävät toisistaan irrallisiksi selostuksiksi, ei tekstiin rakennu skemaattisesti yhtenäistä, loogista kertomusta. Näiden piirteiden avulla puheterapeutin on mahdollista sekä aiempaa tarkemmin kuvata afaattisen asiakkaansa kertovan kielenkäytön laatua että arvioida, olisiko paikallaan suorastaan sellainen kielellinen harjoitus, jossa nämä keskeiset tekstuaaliset seikat – teeman ylläpitäminen ja tapahtumien syiden ja seurausten esittäminen – otetaan tietoisesti työskentelyn kohteiksi (ks. kappale

6.3.2. alla). Vielä hienosäätöisemmäksi työskentely muuttuu, jos tarkasteltavaksi otetaan myös se, millä tavoin afaattinen puhuja voi käyttää erilaisia 'suullisia välimerkkejä' tarinansa juonenkäänneiden merkitsemiseen (Armstrong 1992, ks. kappale 6.1.3.2.).

Edellä esittämäni keinot tarkastella afaattisten puhujien kielenkäytön piirteitä edellyttävät soveltajaltaan perehtymistä analyysin teoreettisiin perusteisiin. Yksittäisten kielellisten piirteiden tunnistaminen ja dokumentointi ei sinänsä liene opinhaluiselle ihmiselle ylitsepääsemätön ongelma, mutta kokonaisuudessaan – tai edes siinä laajuudessa ja syvyydessä kuin mihin minä olen tässä työssä yltänyt – semanttisten metafunktioiden analyysi on teoreettisesti vaativa ja paljon aikaa vievä menetelmäkokonaisuus. Tieteellisessä afasiatutkimuksessa sillä on varmasti vielä paljon käyttömahdollisuuksia, ja sen edistymisen myötä kehittyvät myös kliininen afasiatutkimus ja puheterapeuttiset käytännöt. Kliinistä työtä tekeville puheterapeuteille tässä tutkimuksessa esittämäni mallit tarjoavat ainakin uudenlaisia ajattelun työkaluja; erilainen näkökulma tuttuihin asioihin voi johtaa uusiin oivalluksiin ja uteliaisuuteen, jota kaikenlainen kehittyminen edellyttää.

6.3. Jatkotutkimusnäkyvät

Afasiatutkimuksen kehityslinjoja, menneitä ja kenties tulevia, on mahdollista luonnehtia esimerkiksi Brigitte Stemmerin (1999) esittämän neurolingvistisen diskurssintutkimuksen luokituksen avulla seuraavasti:

1) Perinteisin afasiatutkimus on pyrkinyt kuvaamaan afaattisten ihmisten säilyneitä ja häiriintyneitä taitoja joko kielellisten rakenteiden tai vuorovaikutuksen tasolla. Tähän tutkimusperinteeseen Stemmer sisällyttää sanojen ja lauseiden tuoton ja ymmärtämisen tutkimuksen, tekstinlingvistiset lähestymistavat sekä sosiolingvistiset suuntaukset, keskusteluanalyysi mukaan lukien. 2) Osa afasiatutkijoista on pyrkinyt rakentamaan teoriaa siitä, miten ihmisen aivot prosessoivat diskurssia. Keskeinen menetelmä on ollut tutkia, miten kielen mikrotason (sanojen ja lauseiden) ja makrotason (tekstien, diskurssin tai pragmaattisen tason) prosessointi häiriintyy eri tavoin sen mukaan, missä aivojen osassa vaurio sijaitsee. 3) Kognitiivisten toimintojen (työmuistin, tarkkaavaisuuden, toiminnan ohjauksen jne.) osuutta diskurssin prosessointiin on tutkittu toistaiseksi varsin vähän, vaikka prosessoinnin ymmärtämiseksi näiden tutkimus on Stemmerin mukaan välttämätöntä. 4) Diskurssintutkimus tarvitsee myös lisää tietoa siitä, miten prosessoinnin biologiset edellytykset ja neurofysiologiset mekanismit (kuten anatomiset lähtökohdat, aivojen aineenvaihdunta, hermoimpulssien sähköiset ilmiöt) vaikuttavat prosessointiin. Näiden tavoittamiseksi tarvitaan perinteisten käyttäytymistason mittausten lisäksi uuden teknologian tuottamia kuvantamistekniikoita (ks. esim. Ferstl ja von Cramon 2001).

Vaikka Stemmer (1999) perää jo siirtymistä 1—2)-vaiheista 3—4)-vaiheisiin, tämän tutkimuksen tekstiaineistossa ilmenevä kielenkäytön moninaisuus osoittaa selvästi, että myös kuvausten (ja prosessointiteorioiden) tarkentamisessa riittää vielä tutkimussarkaa tuleville vuosille. On myös helppo yhtyä Stemmerin varoituksen sanoihin: ilman riittävän tarkkaa tutkittavan ilmiön erityispiirteiden kuvausta tai ilman järkevää teoreettista kehystä uusinkaan teknologia ei takaa tutkimuksen pätevyyttä. Tämän tutkimuksen perusteella näenkin jatkotutkimuksen tarvetta ja mahdollisuuksia itse asiassa kaikilla Stemmerin yllä esittämillä tutkimuslinjoilla. Eri tutkimusalojen avoin vuoropuhelu lienee ainut tie pyrkiä kohti kielenkäytön monitasoisten syys- ja seuraussuhteiden ymmärrystä (ks. myös Albert ym. 2000).

6.3.1. Afasian neurologiset ja neuropsykologiset taustatekijät

Afasia on yleisnimitys sangen monimuotoisille kielellis-kognitiivisille häiriöille, joiden luonteen ja seurauksien ymmärtämiseksi tarvitaan monialaista tutkimusyhteistyötä. *Helsinki Stroke Aging Memory* -tutkimus (SAM-tutkimus) on Suomessa ainutlaatuinen monialainen hanke, jonka tavoitteena on ollut selvittää, millaisia älyllisen, sosiaalisen ja emotionaalisen toimintakyvyn muutoksia aivoverenkiertohäiriöt aiheuttavat (ks. Erkinjuntti 1994, 2). Neurolingvistisen diskurssintutkimuksen keskeisiä tavoitteita on tuottaa uutta tietoa kielellisten toimintojen ja eri aivoalueitten välisistä yhteyksistä sekä kielellisten ja (muiden) kognitiivisten prosessien keskinäisistä suhteista (esim. Joanne ja Brownell 1990, xiii). Nämä neuropsykologian teorianmuodostuksen kannalta keskeiset kysymykset olen rajannut tämän väitöskirjatyöni ulkopuolelle (kappale 1.1.), sillä tavoitteenani on ollut etsiä sellaista kuvaustapaa, joka antaisi aiempaa monipuolisemman käsityksen afaattisten puhujien kielenkäytöstä ja jota soveltamalla myös afaattisten puhujien kielenkäytön neurologisten ja neuropsykologisten korrelaattien tutkimus edistyisi. SAM-tutkimuksen aikana kertynyt monen erityisalan (kliinisen neurologian, neuroradiologian, psykiatrian, neuropsykologian ja logopedian) tutkimusaineisto on monipuolinen ja tarjoaa mahdollisuuden tällaiseen jatkotutkimukseen.

SAM-tutkimuksen aikana puheterapeutit tutkivat yhteensä 186 ihmistä, joilla neuropsykologisen tutkimuksen perusteella oli kielellisiä ja/tai puheen häiriöitä (ks. kappale 4.3.1.). Logopedisen tutkimuksen mukaan heistä 65:llä oli afaattinen häiriö. Tähän työhön valitsin 15 puhujaa, eli suurin osa, 50 henkilöä, ns. afasiapankin potilaista jäi tämän tutkimuksen ulkopuolelle (ks. kappale 4.3.2.). Tavallisin yksittäinen poissulkukriteeri oli afasiaa aiheuttaneen aivovaurion 'epätyypillinen' sijainti, sillä 29 henkilöä jätin pois siksi, että heidän aivovaurionsa sijaitsi muualla kuin vasemman hemisfäärin kortikaalisilla ja subkortikaalisilla alueilla, joiden on perinteisesti esitetty vastaavan kielellisistä toiminnoista. Pois jätetyistä 29 tapauksesta 16 henkilön aivovaurio sijaitsi oikean aivopuoliskon

kortiko-subkortikaalisilla alueilla, minkä lisäksi useilla heistä oli myös syvien alueiden pieniä infarktimuutoksia. Vain aivojen syvien harmaan tai valkean aineen alueiden infarkteja oli 13 potilaalla⁴¹. Suurin osa, 21 näistä 29 henkilöstä oli saanut diagnosoitukseen anominen afasia, eli heillä oli sangen lieviä kielellisiä häiriöitä (AO:n vaihteluväli 81,2—93,7) (vrt. Myers 1986; 450; Myers 1993, 293). Se, että kielellisiä häiriöitä kuitenkin esiintyy näin usein oikeanpuoleisen aivovaurion tai aivojen syvien alueiden vaurioiden yhteydessä, johtaa väistämättä pohtimaan ensinnäkin kielellis-kognitiivisten toimintojen aivostollista organisoitumista ylipäätään (ks. esim. Kennedy ja Murdoch 1994; Zaidel ym. 2002) ja toiseksi tämän aivo-organisaation ja kielellis-kognitiivisten toimintojen mahdollisia ikämuutoksia ja niiden vaikutuksia kielellisten häiriöiden syntyyn, olivathan SAM-kohortin potilaat jo sangen iäkkäitä (71,2 ± 7,6 vuotta; Pohjasvaara 1998, 29; ks. myös Guimaraes dos Santos ja Nespoulous 1993, 144; Ceccaldi ym. 1996; Mackenzie ym. 1999; Mackenzie 2000a, 2000b). Tämän tutkimuksen ulkopuolelle jääneiden henkilöiden logopedisten, neuropsykologisten ja neuroradiologisten tutkimusten tulosten lähempi tarkastelu ja vertaaminen tässä tutkimuksessa mukana olleiden puhujien – ja kenties laajemman ei-afaattisten puhujien vertailuryhmän – vastaaviin tietoihin on tulevaisuuden haaste. Siihen vastaaminen voi osaltaan lisätä ymmärrystämme kielellis-kognitiivisten toimintojen keskinäisistä suhteista ja aivostollisesta perustasta.

Kolmas kiinnostava kysymysryhmä liittyy afasian ja muistihäiriöiden, erityisesti dementian suhteeseen. Nimittäin osa afaattisista puhujista oli saanut jo ennen logopediseen tutkimukseen tuloaan dementiadiagnoosin ja osan diagnoosi varmistui myöhemmin (ks. Pohjasvaara 1998, esim. 45—46; ks. myös liite 2). Näiden potilaiden aivovauriot olivat tyypillisesti joko suuria otsalohkojen kortiko-subkortikaalisia tai/ja syvien alueitten lukuisia pieniä infarkteja. Afasiadiagnoosit vaihtelivat lievästä anomisesta afasiasta vaikeaan Wernicken afasiaan; kaikilla näillä henkilöillä oli kuitenkin sujuva afasia. Dementian ja afasian erottaminen toisistaan pelkän kielellisen testituloksen perusteella ei siis ole mahdollista, vaan erotusdiagnostiikka edellyttää hienosyisempää kielenkäytön analyysia ja laajempia neuropsykologisia tutkimuksia (ks. Kontiola ym. 1990; Mortensen 1992; Bond Chapman ym. 1998; Laine ym. 1998; Ulatowska ym. 1998). Tässä työssä kehitellyn menetelmän avulla on mahdollista selvittää (myös SAM-tutkimuksen aikana kertyneiden) neuropsykologisten havaintojen ja kielenkäytön laadun korrelaatioita aiempaa tarkemmin.

Mikä sitten on muistitoimintojen osuus erilaisissa diskursseissa silloin, kun tutkittavalla ei ole dementiaa? Tätä kysymystä on selvitetty pääasiassa niissä tutkimuksissa, joissa on tarkasteltu neurologisten potilaiden suoriutumista esimerkiksi kertomusten ymmärtämisen- ja mieleenpalauttamistehtävissä (katsaus Yasuda ja Nakamura 2000; myös Murray ym. 2001) Sen sijaan esimerkiksi työmuistin mahdollisten häiriöiden osuutta erilaisten diskurssien sujumisessa ja

⁴¹ Valkean aineen muutosten yleisyydestä SAM-kohortissa ks. Mäntylä 2001, 60.

kielenkäytössä on tutkittu kovin vähän (ks. Van der Linden ja Poncelet 1998, 298; Stemmer 1999; Caspari ja Parkinson 2000). Tämä on hämmästyttävää siksikin, että esimerkiksi afaattisten puhujien yritykset ratkaista sananlöytämisvaikeuksia – kuten usein vaivalloiset haku- ja korjausjaksot – kuormittavat todennäköisesti heidän työmuistiaan ja siten kykyään ylläpitää eheää diskurssia. Neurolingvistisen diskurssitutkimuksen monitasoisista kysymyksistä nämä eivät varmaankaan ole kaikkein helpoimpia vastata, mutta afaattisten häiriöiden luonteen ymmärtämiseksi sekä afaattisten puhujien kommunikoinnin kuntoutuksen perusteiden selkiyttämiseksi ja uusien aiempaa osuvampien keinojen kehittämiseksi vaikeisiin kysymyksiin on uskallettava yrittää etsiä vastauksia.

6.3.2. Kertovan kielenkäytön logopedinen tutkimus

Kuvittele, kehottaa Elinor Ochs (1997, 186) maailma ilman kertomista. Kuvittele, hän jatkaa, että et pystyisi kertomaan muille, mitä sinulle on tapahtunut tai mitä tapahtui eilen näkemässäsi elokuvassa tai lomalla lukemassasi kirjassa. Kuvittele, että et ymmärtäisi toisten kertomia tarinoita. Tällaiset kuvitelmat ovat pitkälti olleet syy siihen, että olen koskaan ryhtynyt tutkimaan afaattisten puhujien kertovaa kieltä; kertomisyhteyden menettäminen voi paitsi eristää afaattisen ihmisen yhteisöstään myös heikentää hänen kykyään hallita omaa elämäänsä. Kertomukset ja kertominen – sekä kielellisin että monin ei-kielellisin keinoin – kuuluvat nimittäin perustavanlaatuisiin ihmisten keskinäisen kanssakäymisen muotoihin. Niiden avulla ihmiset kiinnittyvät yhteisöönsä, omaksuvat ja muokkaavat sen kulttuuria ja välittävät sitä jälkipolville (esim. Apo 1987; Siikala 1987; 1990; Ulatowska ym. 1993; 171—172; Ochs 1997, 189). Kertomisella on myös yksilön sisäistä eheyttä tai identiteettiä rakentava ja ylläpitävä vaikutus. Etenkin elämän kriisitilanteissa tapahtumien jäsentäminen kertomuksen muotoon antaa niille ymmärrettäviä syitä ja seurauksia ja edistää sopeutumista muuttuneisiin olosuhteisiin (psykoanalyttisen perinteen mukaan esim. Stern 1992; Siltala 1992; sosiaalipsykologisesta perspektiivistä Aaltonen 2002; esim. 35, 43—44, 162).

Logopedian alan afasiatutkijana olen tarkastellut kertomuksia kielentutkimuksen ja kielellis-kognitiivisten toimintojen (neuro)psykologisen tutkimuksen näkökulmasta. Tutkimukseni on kohdistunut siihen, miten ihmiset – erityisesti afaattiset ihmiset – käyttävät kieltä yhdessä tietäntyyppisessä puheterapeuttiseen käytäntöön vakiintuneessa tutkimustilanteessa, (sarja)kuvasta kertomisen tehtävässä. Tämän tutkimuksen tulokset eivät siis kerro siitä, miten afaattiset puhujat käyttävät kieltä jossakin muussa diskurssissa, vaikka oletettava onkin, että ainakin tietyt (eksperientiaalisten ja tekstuaalisten merkitysten toteuttamisen) vaikeudet ilmenevät myös esimerkiksi keskustelussa (ks. esim. Laakso 1999; Leiwo ja Klippi 2000; Helasvuo ym. 2001). Kielenkäytön

tutkimuksen laajentaminen sarjakuvatehtävistä muihin puheterapiadiskursseihin, kuten afaattisten puhujien ja heidän läheistensä kanssa käytäviin ohjauskeskusteluihin ja harjoitustilanteisiin, olisikin luonnollinen jatko tälle tutkimukselle. Siten olisi mahdollista päästä selvittämään myös sitä, millaisin kielenkäytön keinoin puheterapeutti pyrkii omiin tavoitteisiinsa, vaikkapa saamaan ohjeensa ymmärretyiksi, ja mitkä näistä keinoista eivät kenties auta esimerkiksi ymmärtämishäiriöistä afaattista asiakasta.

Tutkimuksen suuntaaminen puheterapeutin kielelliseen käyttäytymiseen on itse puheterapiatoiminnan luonteen selvittämiseksi ja kehittämiseksi välttämätöntä (myös Horton ja Byng 2000; Ferguson ja Elliot 2001). Keskustelututkijat ovat havainneet, että puheterapeutin käyttäytymisen laatu vaikuttaa siihen, miten afaattinen puhuja voi toteuttaa keskustelijanrooliaan (Booth ja Perkins 1999; Laakso ja Klippi 1999; Lindsay ja Wilkinson 1999). Tämän tutkimuksen aineistossa on tekstejä, joissa afaattinen puhuja ja tutkija ovat rakentaneet kertomusta yhdessä, mikä – kuten aiemmin mainitsin (kappaleessa 6.1.1.) – oli vastoin sekä alkuperäistä tavoitetta (että tutkittavat tuottavat monologin) että kliinisen tutkimuksen perinteistä roolijakoa. Nämä tapaukset kuitenkin osoittavat, että tutkijan apu on auttanut afaattista puhujaa suoriutumaan tehtävästä ja tuomaan esille kielenkäytön sellaisia piirteitä, jotka ilman apua olisivat jääneet havaitsematta. Jos afaattisen puhujan kielellisistä taidoista ja vaikeuksista syntyvä kuva riippuu niin selvästi puheterapeutin käyttäytymisestä kuin se näyttää riippuvan, olisi korkea aika saada lisää tietoa siitä, mitkä puheterapeutin toiminnan piirteet edistävät ja mitkä rajoittavat afaattisten puhujien mahdollisuuksia käyttää kielellisiä keinojaan parhaimmalla mahdollisella tavalla.

Ehdotin myös (s. 169), että puheterapeutti tarjoaisi myös kliinisessä tutkimustilanteessa afaattiselle asiakkaalleen lähikehityksen vyöhykkeen (Vygotski 1978, 86), oman osallistumisensa ja apunsa ongelmien ratkaisemiseksi, ja tutkisi, muuttuuko hänen käsityksensä tämän suoriutumisen verrattuna tilanteeseen, jossa afaattinen puhuja joutuu suoriutumaan tehtävistä ilman apua. Tämän työn tuloksiin perustuvaa oletustani, että kuva muuttuu, on mahdollista tutkia yksinkertaisella koesarjalla: Ensiksi on valmistettava muutamia samanlaatuisten tehtävien rinnakkaisversioita. Sitten puheterapeutti voi esimerkiksi arpomalla päättää, milloin hän pidättäytyy perinteiseen tarkkailijan rooliinsa ja milloin hän osallistuu tutkimustehtävän tekemiseen. Ymmärrettävästi tällainen tutkijan käyttäytymisen satunnainen vaihtelu saattaa suuresti hämmentää afaattista puhujaa, ellei sitä perustella hänelle ymmärrettävästi. Satunnaistamalla tehtävän suorittamisen tavan puheterapeutti voi kuitenkin kontrolloida järjestysvaikutuksen osuuden tuloksiin. Nauhoitettu aineisto on sitten saatettava analysoitavaan muotoon, riippuen valituista muuttujista (mitä siis arvioidaan) koodattava tai kirjoitettava tekstiksi. Lopuksi tilannekohtaisia tuloksia verrataan toisiinsa. Ymmärtääkseni tällaisen tapaustutkimuksen sisällyttäminen puheterapeutin tavalliseen arkityöhön on lisärasitus vain siltä osin, että aineiston

analysointi edellyttää ylimääräistä työpanosta. Olipa tulos kumpi tahansa – joko että puheterapeutin toimintatapa vaikuttaa tuloksiin tai että se ei vaikuta – panostus on ollut vaivan arvoinen, sillä vain siten on mahdollista selvittää, vaativatko kliinisen tutkimuksen menettelytavat perustavanlaatuisia muutoksia.

Kertomusten muodostuminen arkisten keskustelujen lomaan olisi sitten luonteva, kliinisen puheterapiatilanteen ulkopuolelle laajeneva tutkimuskohde. Näissä diskursseissa olisi mahdollista nähdä myös se, minkälaisilla keinoilla afaattinen puhuja pystyy – vai pystyykö? – ottamaan keskustelussa kertojan paikan (ks. Routarinne 1997, 145) ja millaisin kielellisin keinoin keskustelukumppanit yhdessä toteuttavat kielen metafunktoita silloin, kun afaattisen puhujan keinot eivät yksin riitä. Keskusteluntutkijoiden havainnot osoittavat, että yhteistyö sinänsä voi toimia hyvinkin (esim. Laakso 1999, Aaltonen ja Laakso 2000; Leiwo ja Klippi 2000), mutta sitä, millaisen tarinan puhujat yhdessä muodostavat, ei liene aiemmin logopedian piirissä tutkittu⁴². Esimerkiksi Gail Ramsbergerin ja Barbara Renden (2002) tutkimus tiedon välittämisen onnistumisesta voisi tarjota yhdenlaisen mallin tällaisen työn asetelmaksi. Ramsbergerin ja Renden tutkimuksessa afaattiset puhujat kertoivat televisiosarjan episodeja ei-afaattisille kuulijoille ja nämä puolestaan tutkijalle sen, mitä olivat afaattisen puhujan kanssa keskustellessaan tarinasta ymmärtäneet. Näiden versioiden perusteella tutkijat sitten laskivat, kuinka paljon tietoa afaattiset puhujat olivat onnistuneet välittämään kuulijoilleen. Sitä, millaisin kielenkäytön keinoin tämä tapahtui, ei kuitenkaan selvitetty lainkaan.

Edellisenkaltaista asetelmaa olisi mahdollista soveltaa myös kuntoutuksessa ja kuntoutustutkimuksessa. Olen esittänyt (Korpijaakko-Huuhka 1995, 80), että avustetun kerronnan mahdollisuuksia afaattisten puhujien (ja muiden aivovauriopotilaiden) kielellisen ajattelun ja ilmaisun kuntoutuskeinona olisi syytä selvittää tarkemmin. Avustettu kerronta voisi olla juuri esimerkiksi Tarja Aaltosen (2002) väitöskirjassaan kuvaamien keskustelujen kaltaista yhdessä kertomista. Sitä strukturoidumpi menettelytapa voisi olla sellainen, että kerrontaa avustava henkilö saa puheterapeutilta ohjausta, jossa kertovan kielenkäytön piirteitä tuodaan tietoisien tarkastelun kohteeksi (vrt. tuettu keskustelu; ks. Kagan ja Gailey 1993). Tällöin avustavalla henkilöllä on afaattista puhujaa täsmällisempää tietoa siitä, millaisista osatekijöistä ja miten koherentti kertomus muodostuu. Luonnollisesta keskustelussa syntyvästä kerronnasta tällainen menettely tietenkin poikkeaa juuri tämän metakielellisen lisäyksensä vuoksi. Arkisissa elämäntilanteissa kontekstuaaliset vihjeet, puhekumppaneiden jakama maailmantieto ja keskinäinen yhteistyö edistävät kielellistä kanssakäymistä, mutta afaattiset puhujat joutuvat myös sellaisiin diskursseihin, joissa näitä tuttuja ja

⁴² Tarja Aaltonen on sosiaalipsykologian väitöskirjassaan (2002, 160) kuvannut afaattisten puhujien ja heidän läheistensä haastattelutilanteissa yhdessä muodostamia kertomuksia sisällöllisesti 'sairauden kulun ja muutoksen tarinoina' ja 'henkilökohtaisina identiteettitarinoina'.

turvallisia apuneuvoja ei ole käytettävissä. Miten he niistä suoriutuvat (ks. Togher 2001)? Olisiko avustetun, luonnollisen keskustelun periaatteita noudattavan kerronnan keinoin mahdollista edistää afaattisten ihmisten kykyä selviytyä tilanteista, joissa hän joutuu selvittämään vieraille kuulijalle tälle ennalta tuntemattomia asioita ja tapahtumia? Vai olisiko lopputulos parempi, jos harjoitus toteutettaisiin perinteisempään tapaan metakielellisinä tehtävinä, ohjattuna kerrontana? Tuottaisiko siis esimerkiksi tarinoiden tietoinen suunnittelu, tapahtumien hierarkkisen järjestyksen analysointi ja kriittisten kielellisten keinojen (kuten viittausten; ks. Armstrong 1991) harjoittelu kielellisesti 'parempaa' (sanastoltaan täsmällisempää, rakenteellisesti jäsentyneempää, koheisiivisempää jne.) tekstiä kuin avustettuun kerrontaan perustuvaa harjoitusta? Helpottaisiko tekstin osien semanttisten suhteiden tutkiskelu sananlöytämistä vaikeutta? Yleistyisikö tämä mahdollinen harjoitusvaikutus myös arkisiin keskusteluihin niin, että kumppaneiden keskusteluun käyttämästä ajasta aiempaa suurempi osa kuluisi uusien asioiden käsittelyyn korjailemisen ja arvailemisen sijasta? Nämä kysymykset vaativat toki vielä teoreettista terästyttämistä, mutta afaattisten ihmisten ja heidän läheistensä elämänlaadun kohentumista tavoittelevalla puheterapeutilla ne ovat mielekkäitä ja vaativat vastauksia.

Edellä esitettyjen kysymysten lisäksi mahdollisia jatkotutkimusaiheita ovat luonnollisesti jo aiemmin tässä tarkastelussa (ks. kappale 6.1.2.) esiin nousseet neurolingvistisen tutkimuksen keskeiset kysymykset, kuten näkemykset afaattisten puhujien syntaktisten taitojen häiriöistä tai säilymisestä ja sananlöytämistä vaikeuden osuudesta syntaktisten rakenteiden hajoamiseen. Yhteistyö afasiatutkimukseen perehtyneiden kielitieteilijöiden kanssa on kuitenkin tällaisen tutkimuksen edellytys, ja erityisen kiinnostavalta yhteistyösuunnalta vaikuttaa voimakkaasti kehittyvä kognitiivinen kielitiede, koska sen edustajien esittämät käsitykset kielionnista ja kielionnistumisesta tuntuvat sopivan paremmin yksin autenttista puhetta kuuntelevan puheterapeutin ajatuksien kanssa kuin perinteisen autonomisen kielitieteen käsitykset (ks. esim. Langacker 1998, 2, 5—6; Hopper 1998, 156; van Lancker 2001; Helasvuo 2001; vrt. Gallagher 1991).

Myös aiemmin mainitsemani oletus, että interpersonaalisten merkitysten toteuttaminen on afaattisille puhujille helpompaa kuin ideationaalisten ja tekstuaalisten merkitysten toteuttaminen (kappale 6.1.1; myös Armstrong 1992; Nespoulous ym. 1998), vaatii lisätutkimusta. Oletus on nimittäin erityisen mielenkiintoinen senkin vuoksi, että se johdattaa pohtimaan perustavanlaatuisia kysymyksiä kielen ja kognition sekä yksilön aivotoiminnan ja kielen kontekstuaalisten tehtävien suhteesta. Neurolingvistejä refentiaalisen (ideationaalisen) ja modaalisen kielenkäytön dissosiaatiassa (Nespoulous ym. 1998) kiinnostaa erityisesti se, onko kyseessä perustavanlaatuinen kielellisten toimintojen aivostollisen työnjaon ilmenemismuoto ja/tai afaattisen puhujan strateginen kompensatiokeino. Kysymyksen voisi asettaa myös toisin. Onko niin, että interpersonaalisten merkitysten toteuttaminen on kielen sosiaalis-semioottisesta alkuperästä ja tehtävästä (Halliday 1978; Tomasello 1999) johtuen

se kielenkäytön muoto, johon ihminen kieltä oppiessaan pisimpään harjaantuu ja joka siksi säilyy parhaiten silloinkin, kun sanojen käyttäminen maailman esittämiseksi vaikeutuu? Ja siksikö olisi niin, että vuorovaikutuspuheen aivostollinen perusta löytyisi sekä lajikehityksen että yksilökehityksen varhemmin kehittyneiltä alueilta, aivojen syvistä osista, joiden toimintaa eivät ylempien ja myöhemmin kehittyneiden aivoalueiden vauriot häiritse (ks. Ahlsén 1985, 30)?

Sanojen käytön ongelmien heijastuminen tekstuaalisten merkitysten toteutumiseen, etenkin afaattisten puhujien koheesio-ongelmien lähempi tarkastelu olisi sekin yksi monista tämän tutkimuksen tekstiaineiston esiin nostamista mielenkiintoisista tutkimusaiheista. Jos esimerkiksi joidenkin koheesiokeinojen (esim. viittaussuhteiden) käyttö heikkenee normaalin ikääntymisen myötä (Stover ja Haynes 1989), kuvastavatko havainnot afaattisten puhujien koheesiokeinojen kapeutumisesta (Berko-Gleason ym. 1980; Ulatowska ym. 1983; Armstrong 1991; Peng 1992) suoraan tätä ikämuutosta? Rikkaan aineiston ääressä tutkijalla on runsauden pulan aiheuttama valinnanvaikeus!

6.4. Kliiniset johtopäätökset

Tämän väitöskirjatyön perimmäisimpiä tavoitteita on ollut osallistua kliinisen afasiatutkimuksen menetelmien kehittämistyöhön (ks. s. 1). Afaattisten puhujien kielenkäyttö on monipuolinen tutkimuskohde, ja tässä työssä olen tarkastellut yhtä kliinisen puheterapeuttisen tutkimuksen tyypillistä tilannetta ja siinä ilmenevää kielenkäyttöä yhtä teoreettista mallia apunani käyttäen. Systemisfunktionaalisen teorian oletus kielen semanttisista metafunktoista on jäsentänyt tätä työtäni sekä teoreettisesti että metodisesti, ja tulosteni perusteella uskon, että menetelmällä tulee olemaan monia sovellusmahdollisuuksia sekä teoreettisen että kliinisen afasiatutkimuksen saralla (myös Armstrong 2000; Togher 2001). En kuitenkaan (vieläkään) pysty tarjoamaan kollegoilleni valmista (helppokäyttöistä) tuotetta hyllylle pantavaksi ja sieltä aina tarpeen mukaan käyttöön otettavaksi (vrt. Doyle ym. 2000; McNeill ym. 2002). Sen sijaan olen tarjonnut ajatteluaani työkaluiksi niille, jotka haluavat kehittää omaa ajatteluaan (ks. kappale 6.2.4), ja tarjoan jälleen neuvojani, jotka perustuvat osin toisten tutkijojen aiemmin esittämiin ajatuksiin ja osin tämän tutkimuksen aikana vahvistuneisiin omiin käsityksiini.

Niinpä tämänkin tutkimuksen perusteella on selvää, että afaattisten puhujien kielenkäytöstä syntyvä kuva on liian yksipuolinen, jos arviointi perustuu yksinomaan psykolingvistisiin afasiatesteihin. Testithän tarjoavat tietoa pääasiassa siitä, miten tutkittavat käyttävät yksittäisiä sanoja ja lauseita erilaisissa metakielellisissä tehtävissä. Tutkimustilanteen ulkopuolella sanoja ja lauseita käytetään kuitenkin merkitysten rakentamiseen, ja afaattisilla puhujilla on tämänkin tutkimuksen perusteella käytössään erilaisia kielen keinoja – sanoja, lauserakenteita ja prosodisia keinoja – erilaisten merkitysten toteuttamiseksi.

Afasia kuitenkin rajoittaa afaattisen puhujan mahdollisuuksia saada käyttöönsä kieltä, ja sanojen ja lauseiden käyttöä tulisikin tarkastella myös suhteessa siihen, minkälaista maailmaa afaattiset puhujat pystyvät säilyneellä kielellään esittämään (ideationaaliset merkitykset): kenen ja minkä laatuista tekoja ja tapahtumia he kuvaavat ja millaisiin olosuhteisiin he nämä tapahtumat sijoittavat? Käsitys afaattisen puhujan kielenkäytöstä ei rikastu pelkästään sillä, että afaattista puhujaa pyydetään kertomaan omia kokemuksiaan tai tarinaa kuvasta tai sarjakuvasta, jos arviointi kohdistuu edelleen vain sanoihin ja lauserakenteisiin. Tarkastelun tuleekin laajentua siihen, miten puhujat käyttävät sanoja ja lauseita tekstikokonaisuuden rakentamisessa (tekstuaaliset merkitykset): miten tarinan teema etenee ja juoni kulkee ja miten puhujat merkitsevät eri juonenkäänteet? Erityisen yksipuoliseksi kuva afaattisten puhujien kielenkäytöstä jää, jos ja kun tutkimustilanteen vuorovaikutuspuhetta (interpersonaaliset merkitykset) ei oteta millään tavoin huomioon arvioitaessa afaattisen puhujan kommunikoinnin heikkouksia ja vahvuuksia: minkälaisia asioita ja millaisin kielen keinoin puhuja kuitenkin pystyy itseään ilmaisemaan, vaikka sanojen ja lauseiden käyttö olisikin vaikeaa?

Kliinisen afasiatutkimuksen aikana syntyy itse asiassa monenlaisia tekstejä (tehtäväpuhetta, haastatteluja, keskusteluja), joiden avulla on mahdollista laajentaa ymmärrystä kunkin afaattisen puhujan kielenkäytön yksilöllisistä piirteistä erilaisissa diskursseissa. Ääni- ja/tai videonauhoittamalla tutkimustilanteita ja pyytämällä afaattista puhujaa ja hänen läheisiään nauhoittamaan arkisia kommunikointitilanteita aineisto monipuolistuu ja arvioinnin pätevyys kasvaa. Kun kielenkäyttöä tarkastellaan puhetilanteensa funktiona ja merkitysten toteuttamisen keinona, joutuvat afaattisten puhujien kielellisen toiminnan perinteiset selitysmallit koetukselle (ks. esim. van Lancker 2001). Tästä syntyvä uusi ymmärrys muuttaa – niin uskon vakaasti – vuosien kuluessa myös puheterapeuttisia käytäntöjä niin, että niiden avulla on aiempaakin paremmin mahdollista ymmärtää afasian luonnetta ja auttaa afaattisia puhujia ja heidän läheisiään selviytymään elämän erilaisissa kommunikointitilanteissa.

LÄHTEET

- Aaltonen, T. 2002. *Sanatonko tarinaton? Afaatikon intersubjektiiivinen maailma ja kertoen rakentuva identiteetti*. Helsinki: Miina Sillanpään säätiön julkaisuja A:5.
- Aaltonen, T. & Laakso, M. 2000. Aphasia and conversational story telling. *Journal of Neurolinguistics* 13, 265—266.
- Ahlsén, E. 1985. Discourse patterns in aphasia. *Gothenburg Monographs in Linguistics* 5. Department of Linguistics, University of Göteborg.
- Alanen, R. 2002. Lev Vygotski: kieli ja ajattelu ihmisen kehityksessä. Dufva, H. & Lähteenmäki, M. (toim.), *Kielentutkimuksen klassikoita*, 201—234. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Albert, M.L. & Sandson, J. 1986. Perseveration in aphasia. *Cortex* 22, 103—115.
- Albert, M.L., Tabor Connor, L. & Obler, L.K. 2000. Brain, language, and environment. *Brain and Language* 71, 4—6.
- Alexander, M.P., Benson, F.D. & Stuss, D.T. 1989. Frontal lobes and language. *Brain and Language* 37, 656—691.
- Apo, S. 1987. Suullisten kertomusten kulttuuriset merkitykset: esimerkkejä suomalais-karjalaisesta kansanperinteestä. Hoikkala, T. (toim.), *Kieli, kertomus, kulttuuri*, 118—133. Helsinki: Gaudeamus.
- Armstrong, E. 1991. The potential of cohesion analysis in the analysis and treatment of aphasic discourse. *Clinical Linguistics & Phonetics* 5, 1, 39—51.
- Armstrong, E. 1992. Clause complex relations in aphasic discourse: a longitudinal case study. *Journal of Neurolinguistics* 7, 44, 261—275.
- Armstrong, E. 1993. Aphasia rehabilitation: A sociolinguistic perspective. Holland, A.L. & Forbes, M.M. (toim.), *Aphasia Treatment. World Perspectives*, 263—290. San Diego: Singular.
- Armstrong, E. 1995. A linguistic approach to the functional skills of aphasic speakers. Code, C. & Müller, D. (toim.), *The Treatment of Aphasia: From Theory to Practice*, 70—89. Lontoo: Whurr.
- Armstrong, E. 2000. Aphasic discourse analysis: The story so far. *Aphasiology* 14, 9, 875—892.
- Armstrong, E. 2002. Variation in the discourse of non-brain-damaged speakers on a clinical task. *Aphasiology* 16, 4/5/6, 647—658.
- Barr, W.B., Bilder, R.M., Goldberg, E. ym. 1989. The neuropsychology of schizophrenic speech. *Journal of Communication Disorders* 22, 327—349.
- Bastiaanse, R., Edwards, S. & Kiss, K. 1996. Fluent aphasia in three languages: aspects of spontaneous speech. *Aphasiology* 10, 6, 561—575.
- Bastiaanse, R. & Jonkers, R. 1998. Verb retrieval in action naming and spontaneous speech in agrammatic and anomic aphasia. *Aphasiology* 12, 11, 951—969.
- Bastiaanse, R. & Visch-Brink, E. 1997. Discourse analysis and therapy: some finetuning requested. *Aphasiology* 11, 6, 614—617.

- Bayles, K.A., Tomoeda, C.K. & Trosset, M.W. 1992. Relation of linguistic communication abilities of Alzheimer's patients to stage of disease. *Brain and Language* 42, 454—472.
- de Beaugrande, R. 1997. The story of discourse analysis. van Dijk, T.A. (toim.), *Discourse as Structure and Process. A Multidisciplinary Introduction* 1, 35—62. London: SAGE.
- Benson, D.F. 1979. Neurologic correlates of anomia. Whitaker, H. & Whitaker H.A. (toim.), *Studies in Neurolinguistics* 4, 293—328. New York: Academic Press.
- Berko Gleason, J., Goodglass, H., Obler, L ym. 1980. Narrative strategies of aphasic and normal-speaking subjects. *Journal of Speech and Hearing Research* 23, 2 370—382.
- Bird, H. & Franklin, S. 1996. Cinderella revisited: A comparison of fluent and non-fluent aphasic speech. *Journal of Neurolinguistics* 9, 3, 187—206.
- Blomert, L. 1990. What functional assessment can contribute to setting goals for aphasia therapy. *Aphasiology* 4, 4, 307—320.
- Blomert, L., Kean, M-L., Koster, Ch. & Schokker, J. 1994. Amsterdam—Nijmegen Everyday Language Test: construction, reliability and validity. *Aphasiology* 8, 381—407.
- Blomert, L., Koster, Ch., van Mier, H. & Kean, M-L. 1987. Verbal communication abilities of aphasic patients: The everyday language test. *Aphasiology* 1, 463—474.
- Bloom, R.L., Borod, J.C., Obler, L.K. & Gerstman, L.J. 1993. Suppression and facilitation of pragmatic performance: effects of emotional content on discourse following right and left brain damage. *Journal of Speech and Hearing Research* 36, 1227—1235.
- Bond Chapman, S., Peterson Highley, A. & Thompson, J.L. 1989. Discourse in fluent aphasia and Alzheimer's disease: Linguistic and cognitive considerations. *Journal of Neurolinguistics* 11, 1—2, 55—78.
- Bond Chapman, S. & Ulatowska, H.K. 1998. Discourse in aphasia: Integration deficits in processing reference. *Brain and Language* 36, 651—668.
- Booth, S. & Perkins, L. 1999. The use of conversation analysis to guide individualized advice to carers and evaluate change in aphasia: a case study. *Aphasiology* 13, 4/5, 283—303.
- Borod, J.C., Goodglass, H. & Kaplan, E. 1980. Normative data on the Boston Diagnostic Aphasia Examination, Parietal Lobe Battery and the Boston Naming Test. *Journal of Clinical Neuropsychology* 2, 209—215.
- Bracy, C.B. & Drummond, S.S. 1993. Word retrieval in fluent and nonfluent aphasia: utilization of pictogram. *Journal of Communication Disorders* 26, 113—128.
- van den Broek, P. 1994. Comprehension and memory of narrative texts: inferences and coherence. Gernsbacher, M.A. (toim.), *Handbook of Psycholinguistics*, 539—588. San Diego: Academic Press.

- Brookshire, R.H. & Nicholas, L.E. 1993. Comprehension of narrative discourse by aphasic listeners. Brownell, H.H. & Joanette, Y. (toim.), *Narrative Discourse in Neurologically Impaired and Normal Aging Adults*, 151—170. San Diego: Singular.
- Burjam, N. 1998. *Aivoinfarktipotilaiden puheen ymmärtämiseen vaikuttavia tekijöitä*. Logopedian tutkielma. Helsingin yliopisto, fonetiikan laitos.
- Byng, S. 1993. Hypothesis testing and aphasia therapy. Holland, A.L. & Forbes, M.M. (toim.), *Aphasia Treatment. World Perspectives*, 115—130. San Diego: Singular.
- Byng, S. 1995. What is aphasia therapy? Code, C. & Müller, D. (toim.), *Aphasia: From Therapy to Practice*, 3—17. Lontoo: Whurr.
- Caplan, D. 1987. *Neurolinguistics and linguistic aphasiology. An introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Caplan, D. 1993. Toward a psycholinguistic approach to acquired neurogenic language disorders. *American Journal of Speech-Language Pathology: A Journal of Clinical Practice* 2, 59—83.
- Caspari, I. & Parkinson, S.R. 2000. Effects of memory impairment on discourse. *Journal of Neurolinguistics* 13, 15—36.
- Ceccaldi, M., Joanette, Y., Tikhomirof, F., Macia, M. & Poncet, M. 1996. The effects of age-induced changes in communicative abilities on the type of aphasia. *Brain and Language* 54, 75—85.
- Chafe, W.L. 1980. The deployment of consciousness in the production of a narrative. Chafe, W.L. (toim.), *The Pear Stories. Cognitive, Cultural, and Linguistic Aspects of Narrative Production*, 9—50. Norwood: Ablex.
- Chafe, W. 1987. Cognitive constraints on information flow. Tomlin, R.S. (toim.), *Coherence and grounding in discourse*, 21—52. Amsterdam: John Benjamins.
- Chafe, W. 1998. Language and the flow of thought. Tomasello, M. (toim.), *The New Psychology of Language. Cognitive and Functional Approaches to Language Structure*, 93—111. Lontoo: LEA.
- Chantraine, Y., Joanette, Y. & Cardebat, D. 1998. Impairments in discourse-level representations and processes. Stemmer, B. & Whitaker, H.A. (toim.), *Handbook of Neurolinguistics*, 261—274. San Diego: Academic Press.
- Chapey, R. (toim.), 1981. *Language Intervention Strategies in Adult Aphasia*. Baltimore: Williams & Wilkins.
- Chenery, H.J. & Murdoch, B.E. 1994. The production of narrative discourse in response to animations in persons with dementia of the Alzheimer's type: preliminary findings. *Aphasiology* 8, 2, 159—171.
- Cherepski, M.A. & Drummond, S.S. 1987. Linguistic description in nonfluent aphasia: utilization of pictograms. *Brain and Language* 30, 285—304.
- Chin Li, E., Williams, S.E. & Della Volpe, A. 1995. The effect of topic and listener familiarity on discourse variables in procedural and narrative discourse tasks. *Journal of Communication Disorders* 28, 39—55.

- Christensen, A.-L. 1974. *Luria's Neuropsychological Investigation*. Text. Copenhagen: Munksgaard.
- Christiansen, J.A. 1995. Coherence violations and propositional usage in the narratives of fluent aphasics. *Brain and Language* 51, 291—317.
- Clark, H.H. 1994. Discourse in production. Gernsbacher, M.A. (toim.), *Handbook of Psycholinguistics*, 985—1022. New York: Academic Press.
- Coelho, C.A. 1995. Discourse production deficits following traumatic brain injury: a critical review of the recent literature. *Aphasiology* 9, 5, 409—429.
- Coelho, C.A., McHugh, R.E. & Boyle, M. 2000. Semantic feature analysis as a treatment for aphasic dysnomia: A replication. *Aphasiology* 14, 2, 133—142.
- Correia, L., Brookshire, R. & Nicholas, L. 1990. Aphasic and non-brain-damaged adults' descriptions of aphasia test pictures and gender-biased pictures. *Journal of Speech and Hearing Disorders* 55, 4, 713—720.
- Craig, H.K., Hinckley, J.J., Winkelseth, M. ym. 1993. Quantifying connected speech samples of adults with chronic aphasia. *Aphasiology* 7, 2, 155—163.
- Crary, M. & Gonzales Roth, L. 1989. Predicting the Western Aphasia Battery Aphasia Quotient. *Journal of Speech and Hearing Disorders* 54; 163—166.
- Cruse, A. 2000. *Meaning in Language. An Introduction to Semantics and Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- Damico, J.S., Oelschlaeger, M. & Simmons-Mackie, N. 1999. Qualitative methods in aphasia research: conversation analysis. *Aphasiology* 13, 9—11, 667—679.
- De Renzi, E. & Faglioni, P. 1978. Normative data and screening power of a shortened version of the Token test. *Cortex* 14, 41—49.
- van Dijk, T.A. 1981. *Studies in the Pragmatics of Discourse*. The Hague: Mouton.
- Downing, A. 1991. An alternative approach to theme: A systemic-functional perspective. *Word* 42, 119—143.
- Doyle, P.J., McNeill, M.R., Park, G. ym. 2000. Linguistic validation of four parallel forms of a story retelling procedure. *Aphasiology* 14, 5/6, 537—549.
- Doyle, P.J., McNeil, M.R., Spencer, K.A. ym. 1998. The effects of concurrent picture presentations on retelling of orally presented stories by adults with aphasia. *Aphasiology* 12, 7/8, 561—574.
- Dressler, W.U. & Pléh, C. 1988. On text disturbances in aphasia. Dressler, W.U. & Stark, J.A. (toim.), *Linguistic Analyses of Aphasic Language*, 151—178. New York: Springer Verlag.
- Drew, P. & Sorjonen, M-L. 1997. Institutional dialogue. Van Dijk TA: (toim.), *Discourse as Social Interaction. Discourse Studies. A Multidisciplinary Introduction* 2, 92—118. Lontoo: SAGE.
- Duez, D. 1993. Acoustic correlates of subjective pauses. *Journal of Psycholinguistic Research* 22, 21—39.
- Duvallon, O. & Routarinne, S. 2001. Parenteesi keskustelun kieliopin voimavarana. Halonen, M. & Routarinne, S. (toim.), *Keskusteluanalyysin näkymiä*. Kieli 13, 122—154. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

- Edmundson, A. & McIntosh, J. 1995. Cognitive neuropsychology and aphasia therapy: Putting the theory into practice. Code, C. & Müller, D. (toim.), *Aphasia: From Theory to Practice*, 137—163. Lontoo: Whurr
- Edwards, S. 1995. Linguistic approaches to the assessment and treatment of aphasia. Code, C. & Müller, D. (toim.), *Aphasia: From Theory to Practice*, 108—134. Lontoo: Whurr.
- Edwards, S. & Bastiaanse, R. 1998. Diversity in the lexical and syntactic abilities of fluent aphasic speakers. *Aphasiology* 12, 2, 99—117.
- Ehrlich, J.S., Obler, L.K. & Clark, L. 1997. Ideational and semantic contributions to narrative production in adults with dementia of the Alzheimer's type. *Journal of Communication Disorders* 30, 79—99.
- Ehrnrooth, J. 1990. Intuitio ja analyysi. Mäkelä, K. (toim.), *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*, 30—41. Helsinki: Gaudeamus.
- Eggs, S. 1994. *An Introduction to Systemic Functional Linguistics*. Lontoo: Pinter.
- Eggs, S. & Martin, J.R. 1997. Genres and registers of discourse. Van Dijk, T.A. (toim.), *Discourse as Structure and Process. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*, vol. 1, 230—256. Lontoo: SAGE.
- Eklund, N. 1987. Nu har Ferd'nand fyllt 50 år i Hbl. *Hufvudstadsbladet* 2.11.1987.
- Enderby, P. 1983. *Frenchay Dysarthria Assessment*. San Diego: College-Hill Press.
- Erbaugh, M.S. 1987. A uniform pause and error strategy for native and non-native speakers. Tomlin, R.S. (toim.), *Coherence and Grounding in Discourse*, 107—130. Amsterdam: John Benjamins.
- Erkinjuntti, T. 1994. *Aivoverenkiertohäiriöt ja käyttäytyminen*. Julkaisematon tutkimussuunnitelma. Helsingin yliopistollinen keskussairaala, neurologian klinikka.
- Ernest-Baron, C.R., Brookshire, R.H. & Nicholas, L.E. 1987. Story structure and retelling of narratives by aphasic and non-brain-damaged adults. *Journal of Speech and Hearing Research* 30, 44—49.
- Etelämäki, M. 1996. Keskustelu tarkoitteesta kamerataiteen oppitunnilla – ja pronominit tuo, se, tämä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen laitos.
- Etelämäki, M. 1998. Kuva puheenalaisena. Laitinen, L. & Rojola, L. (toim.), *Sanan voima. Keskusteluja performatiivisuudesta*, 34—80. Tietolipas 160. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Fairclough, N. 1992. *Discourse as Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fayol, M. & Lemaire, P. 1993. Levels of approach to discourse. Brownell, H.H. & Joannette, Y. (toim.), *Narrative Discourse in Neurologically Impaired and Normal Aging Adults*, 3—22. San Diego: Singular.
- Felson Duchan, J., Meth, M. & Waltzman, D. 1992. *Then* as an indicator of deictic discontinuity in adults' oral descriptions of a film. *Journal of Speech and Hearing Research* 35, 1367—1375.
- Ferguson, A. 1992. Interpersonal aspects of aphasic conversation. *Journal of Neurolinguistics* 7, 4, 277—294.

- Ferguson, A. & Elliot, N. 2001. Analysing aphasia treatment sessions. *Clinical Linguistics & Phonetics* 15, 3, 229—243.
- Flashner, V. 1987. The grammatical marking of theme in oral Polish narrative. Tomlin, R.S. (toim.), *Coherence and grounding in discourse*, 131—156. Amsterdam: John Benjamins.
- Ferstl, E.C. & von Cramon, D.Y. 2001. The role of coherence and cohesion in text comprehension: an event-related fMRI study. *Cognitive Brain Research* 11, 325—340.
- Fex, B. & Månsson, A.C. 1998. The use of gestures as a compensatory strategy in adults with acquired aphasia compared to children with specific language impairment (SLI). Paradis, M. (toim.), *Pragmatics in Neurogenic Communication Disorders*, 191—206. Elsevier, Oxford.
- Forsberg, H. 1998. *Suomen murteiden potentiaali. Muoto ja merkitys*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Gallagher, T.M. 1991. A retrospective look at clinical pragmatics. Gallagher, T.M. (toim.), *Pragmatics of Language: Clinical practice issues*, 1—9. San Diego: Singular.
- Glosser, G. 1993. Discourse production patterns in neurologically impaired and aged populations. Brownell, H.H. & Joanette, Y. (toim.), *Narrative Discourse in Neurologically Impaired and Normal Aging*, 191—212. San Diego: Singular.
- Glosser, G. & Deser, T. 1990. Patterns of discourse production among neurological patients with fluent language disorders. *Brain and Language* 40, 67—88.
- Goldstein, K. 1946. On naming and pseudonaming. Alkuperäisartikkeli *Word* 2, 1, 1—7. Ks. Eling, P. 1994. *Reader in the History of Aphasia. From [Franz] Gall to [Norman] Geschwind*, 336—343. Amsterdam: John Benjamins.
- Golper, L.A.C., Thorpe, P., Tompkins, C. ym. 1980. Connected language sampling: An expanded index of aphasic language behavior. *Clinical Aphasiology. Proceedings of the Conference*, 174—186. Minneapolis: BRK Publishers.
- Goodglass, H. & Kaplan, E. 1972. *The Assessment of Aphasia and Related Disorders*. Philadelphia: Lea Febiger.
- Goodglass, H. & Kaplan, E. 1983. Afasian ja liitännäishäiriöiden kartoitus. Suomenkielinen laitos Laine, M., Niemi, J., Koivuselkä-Sallinen P. & Tuomainen, J. 1997. Helsinki: Psykologien Kustannus.
- Goodwin, C. 1979. The interactive construction of a sentence in natural conversation. Psathas, G. (toim.), *Everyday Language: Studies in Ethnometodology*, 97—121. New York: Erlbaum.
- Goodwin, C. 1995. Co-constructing meaning in conversations with an aphasic man. *Research on Language and Social Interaction* 28, 3, 233—260.
- Grzybek, P. 1993. A neurosemiotic perspective on text processing. Brownell, H.H. & Joanette, Y. (toim.), *Narrative Discourse in Neurologically Impaired and Normal Aging Adults*, 47—74. San Diego: Singular.

- Guimaraes dos Santos, C.L.N. & Nespoulous, J-L. 1993. Narrative discourse processing and normal aging: A neuropsychological and comparative study. Brownell, H.H. & Joanette, Y. (toim.), *Narrative Discourse in Neurologically Impaired and Normal Aging Adults*, 135—147. San Diego: Singular.
- Haakana, M. 1999. *Laughing matters. A conversation analytical study of laughter in doctor—patient interaction*. Julkaisematon väitöskirja. Helsingin yliopisto, suomen kielen laitos.
- Haakana, M. 2001. Lääkäri, potilas ja nauru. Sorjonen, M.-L., Peräkylä, A & Eskola, K. (toim.), *Keskustelu lääkärin vastaanotolla*, 135—160. Jyväskylä: Vastapaino.
- Hagoort, P. 1998. The shadows of lexical meaning in patients with semantic impairments. Stemmer, B. & Whitaker, H.A. (toim.), *Handbook of Neurolinguistics*, 236—248. San Diego: Academic Press.
- Hakulinen, A. & Karlsson, F. 1979. *Nykeysuomen lauseoppia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 3. muuttamaton painos.
- Halliday, M.A.K. 1978. *Language as social semiotic. The social interpretation of language and meaning*. Lontoo: Edward Arnold.
- Halliday, M.A.K. 1994. *An Introduction to Functional Grammar*. Second Edition. Lontoo: Edward Arnold. (1. p. 1985.)
- Halliday, M.A.K & Hasan, R. 1976. *Cohesion in English*. Lontoo: Longman.
- Halliday, M.A.K. & Hasan, R. 1985. *Language, context, and text: Aspects of language as a social-semiotic perspective*. Victoria: Deakin University Press.
- Heikkinen, V. 1999. *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Heikkinen, V., Hiidenmaa, P. & Tiililä, U. 2000. *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Helasvuo, M.-L. 1988. *Subjekteina ja objekteina toimivat nominilausekkeet puhutussa suomessa*. Lisensiaatintyö. Helsingin yliopisto, suomen kielen laitos.
- Helasvuo, M.-L. 2001. *Syntax in the Making. The emergence of syntactic units in Finnish conversations*. Amsterdam: John Benjamins.
- Helasvuo, M.-L., Klippi, A. & Laakso, M. 2001. Grammatical structuring in Brocas's and Wernicke's aphasia in Finnish. *Journal of Neurolinguistics* 14, 231—254.
- Helasvuo, M.-L., Laakso, M. & Sorjonen, M.-L. Tulossa. Searching for words: syntactic and sequential construction of word search in conversation of Finnish speakers with aphasia. *Research on Language and Social Interaction* 1.
- Herkman, J. 1998. *Sarjakuvan kieli ja mieli*. Tampere: Vastapaino.
- Hoikkala, T. 1990. Teun A. van Dijkin diskurssianalyysi. Mäkelä, K. (toim.), *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*, 142—161. Gaudeamus, Helsinki.
- Hokkanen, L., Laine, M., Hietanen, M. ym. 2001. Kognitiiviset häiriöt ja niiden tutkiminen. Soinila, S, Kaste, M., Launes, J. & Somer, H. (toim.), *Neurologia*, 102—126. Helsinki: Duodecim.

- Holland, A.L. 1980a. *Communicative abilities of daily living. Manual*. Baltimore: University Park Press.
- Holland, A.L. 1980b. *CADL. Communicative Abilities in Daily Living. A Test for Functional Communication for Aphasic Adults*. Austin: Pro-Ed.
- Holland, A.L. 1982. Observing functional communication of aphasic adults. *Journal of Speech and Hearing Disorders* 47, 50—56.
- Holland, A.L., Frattali, C. & Fromm, D. 1999. *Communicative abilities in daily living*. (2. painos). Austin: Pro-Ed.
- Honda, R., Mitachi, M. & Watamori, T. 1999. Production of discourse in high-functioning individuals with aphasia – with reference to performance on the Japanese CADL. *Aphasiology* 13, 6, 475—493.
- Hopper, P.J. 1998. Emergent grammar. Tomasello, M. (toim.), *The New Psychology of Language. Cognitive and Functional Approaches to Language Structure*, 155—175. Lontoo: LEA.
- Horton, S. & Byng, S. 2000. Examining interaction in language therapy. *International Journal of Language and Communication Disorders*, 35, 3, 355—375.
- Howard, D. 2001. Cognitive neuropsychology and aphasia therapy: the case of word retrieval. Papathanasious, I. (toim.), *Acquired neurogenic communication disorders. A clinical perspective*, 76—100. Lontoo: Whurr.
- Huber, W. 1990. Text comprehension and production in aphasia: Analysis in terms of micro- and macrostructure. Joannette, Y. & Brownell, H.H. (toim.), *Discourse Ability and Brain Damage. Theoretical and Empirical Perspectives*, 154—179. New York: Springer-Verlag.
- Huber, W. & Gleber, J. 1982. Linguistic and nonlinguistic processing of narratives in aphasia. *Brain and Language* 16, 1—18.
- Huber, W., Klingenberg, G., Poeck, K. & Willmes, K. 1993. Die Supplemente zum Aachener Aphasia Test. Aufbau und Resultate der Validierung. *Neurolinguistik* 7,1, 43—66.
- Huber, W., Poeck, K. & Willmes, K. 1984. The Aachen Aphasia Test. Rose, F.C. (toim.), *Progress in Aphasiology*, 291—303. *Advances in Neurology* 42. New York: Raven Press.
- Iivonen, A. 1988. Functional interpretation of prosody within the linguistic system. *The 1998 Yearbook of the Linguistic Association of Finland*, 69—91.
- Iivonen, A. 2000. Onko puhuja säveltäjä ja soittaja samassa persoonassa? Iivonen, A., Aulanko, R. & Vainio, M. (toim.), *Monikäyttöinen fonetiikka*, 1—17. Helsingin yliopiston fonetiikan laitoksen monisteita 21. Helsinki: Yliopistopaino.
- Iivonen, A., Nevalainen, T., Aulanko, R. & Kaskinen, H. 1987. *Puheen intonaatio*. Helsinki: Gaudeamus.
- Irwin, W.H., Wertz, R.T. & Avent, J.R. 2002. Relationships among language impairment, functional communication, and pragmatic performance in aphasia. *Aphasiology* 16,8, 823—835.

- Jefferson, G. 1988. On the sequential organization of troubles-talk in ordinary conversation. *Social Problems* 35, 4, 418—441.
- Joanette, Y. & Brownell H.H. 1990. Introduction. Joanette, Y. & Brownell, H.H. (toim.), *Discourse Ability and Brain Damage. Theoretical and Empirical Perspectives*, xiii—xvi. New York: Springer-Verlag.
- Joanette, Y. & Goulet, P. 1990. Narrative discourse in right-brain-damaged right-handers. Joanette, Y. & Brownell, H.H. (toim.), *Discourse Ability and Brain Damage. Theoretical and Empirical Perspectives*, 131—153. New York: Springer-Verlag.
- Joanette, Y., Goulet, P., Ska, B. & Nespoulous, J.-L. 1986. Informative content of narrative discourse in right-brain-damaged right-handers. *Brain and Language* 29, 81—105.
- Kaczmarek, B.L.J. 1987. Regulatory function of the frontal lobes. A neurolinguistic perspective. Perecman, E. (toim.), *The Frontal Lobes Revisited*, 225—240. New York: The IRBN Press.
- Kagan, A. & Gailey, G.F. 1993. Functional is not enough: Training conversation partners for aphasic adults. Holland, A.L. & Forbes, M.M. (toim.), *Aphasia Treatment. World Perspectives*, 199—226. San Diego: Singular
- Kalliokoski, J. 1989. *Ja. Rinnastus ja rinnastuskonjuntion käyttö*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Kangasniemi, H. 1992 *Modal expressions in Finnsb*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuude Seura.
- Karjalainen, M., Rantala, L. & Remes, A.M. 2002. Miten frontotemporaalista degeneraatiota sairastava henkilö kielentää kuvaa? *Puhe ja kieli* 22, 2, 51—62.
- Karvonen, P. 1995. *Oppikirjateksti toimintana*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kaste, M., Hernesniemi, J., Järvinen, ym. 2001. Aivoverenkiertohäiriöt. Soinila, S., Kaste, M., Launes, J. & Somer, H. (toim.), *Neurologia*, 247—299. Helsinki: Duodecim.
- Kazdin, A.E. 1982. *Single-Case Research Designs: Methods for Clinical and Applied Settings*. Oxford: Oxford University Press.
- Keller, E. 1990. *Instructions for scoring the Speech Examination (SE)*. Version 2.0, August 1990. Julkaisematon käsikirjoitus.
- Kemmerer, D. & Tranel, D. 2000a. Verb retrieval in brain-damaged subjects: 1. Analysis of stimulus, lexical, and conceptual factors. *Brain and Language* 73, 347—392.
- Kemmerer, D. & Tranel, D. 2000b. Verb retrieval in brain-damaged subjects: 2. Analysis of errors. *Brain and Language* 73, 393—420.
- Kennedy, M. & Murdoch, B. 1994. Thalamic aphasia and striato-capsular aphasia as independent aphasic syndromes: a review. *Aphasiology* 8, 4, 303—313.
- Kertesz, A. 1979. *Aphasia and associated disorders: Taxonomy, locations, recovery*. New York: Grune and Stratton.

- Kertesz, A. 1982. *The Western Aphasia Battery. Test Manual*. New York: Grune & Stratton.
- Kertesz, A. 1991. Language cortex. *Aphasiology* 5, 207—234.
- Kertesz, A. (toim.), 1983. *Localization in Neuropsychology*. New York: Academic Press.
- Kertesz, A. & Phipps, J.B. 1977. Numerical taxonomy of aphasia. *Brain and Language* 4, 1—10.
- Kertesz, A. & Poole, F. 1972. The Aphasia Quotient, The taxonomic approach to measurement of aphasic disability. *Canadian Journal of Neurological Sciences* 1, 7—16.
- Kintch, W. 1994. The psychology of discourse processing. Gernsbacher, M.A. (toim.), *Handbook of Psycholinguistics*, 721—740. New York: Academic Press.
- Klippi, A. 1988. Communicative strategies of aphasics in group situations. Koivuselkä-Sallinen, P. & Sarajärvi, L. (toim.), *Proceedings of the 3rd Finnish Conference of Neurolinguistics* 27—42. Kielitieteellisiä tutkimuksia 12. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Klippi, A. 1990. Conversational dynamics between aphasics. *Aphasiology* 5, 4 & 5, 373—378.
- Klippi, A. 1992. Reaching towards mutual understanding in aphasic conversation: Aphasics as contributors in conversation. Aulanko, R. & Lehtihalmes, M. (toim.), *Studies in Logopedics and Phonetics*, 45—67. Publications of the Department of Phonetics, University of Helsinki. Series B: Phonetics, Logopedics and Speech Communication. Helsinki: Helsinki University Press.
- Klippi, A. 1995. Konteksti logopedisessä tutkimuksessa. *Suomen logopedis-foniatrinen aikakauslehti* 15, 3—4, 97—109.
- Klippi, A. 1996. *Conversation as an achievement in aphasics*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Klippi, A., Korpijaakko-Huuhka, A.-M., Kukkonen, P. ym. 1987. Afasiakuntoutus ja kuntoutustutkimus. *Suomen Lääkärilehti* 42, 1879—1882.
- Klippi, A., Korpijaakko-Huuhka, A.-M. & Lehtihalmes, M. 1994. *The Communicative Effectiveness Index (CETI) / Kommunikaation tehokkuuden arviointi*. Julkaisematon suomenkielinen versio.
- Kontiola, P., Laaksonen, R., Sulkava, R. & Erkinjuntti, T. 1990. Pattern of language impairment is different in Alzheimer's disease and multi-infarct dementia. *Brain and Language* 38, 363—383.
- Korpijaakko-Huuhka, A.-M. 1987. Kertovan puheen tehokkuuden mittaaminen. Tapaustutkimus nimeämisvaikeuden aiheuttaman kommunikaatiohaitan arvioimisesta. *Suomen logopedis-foniatrinen aikakauslehti* 1/1987, 2—18.
- Korpijaakko-Huuhka, A.-M. 1991a. Narrative speech in aphasia: Experiments in communicative efficiency. Aulanko, R. & Leivo, M. (toim.), *Studies in Logopedics and Phonetics*, 57—70. Publications of the Department of

- Phonetics, University of Helsinki, Series B: Phonetics, Logopedics and Speech Communication 3.
- Korpijaakko-Huuhka, A.-M. 1991b. Narrative speech styles in non-brain-damaged subjects. Laine, M., Niemi, J. & Koivuselkä-Sallinen, P. (toim.), *Proceedings of the 4th Finnish Conference of Neurolinguistics, Turku 1991*, 61—74. Joensuun yliopisto, Humanistinen tiedekunta, 23.
- Korpijaakko-Huuhka, A.-M. 1992. Toiminnallisen kommunikaation mittareiden arviointia. *Pubheterapeutti* 1, 22—24.
- Korpijaakko-Huuhka, A.-M. 1995. *Kertomuksen koherenssi: Sarjakuvakertomuksen normaalivariaation piirteitä ja kuuden afaattikon kertomuksen analyysi*. Logopedian lisensiaatintyö. Helsingin yliopisto, fonetiikan laitos.
- Korpijaakko-Huuhka, A.-M. 1999. *Aphasic speakers may be skilled storytellers but most of them are not. – Why not?* Poster. Norfa: Basic course in neurolinguistics. Gran, Norja 11.—15.6.1999.
- Korpijaakko-Huuhka A.-M. 2000a. *Situational features in aphasic speakers' texts*. Esitelmä. Scandinavian Research and Practice in Logopedics and Phoniatrics. Helsinki, 4.—5.2.2000.
- Korpijaakko-Huuhka, A.-M. 2000b. *Afaattisen puhujan valinnanvaikeus – kielen vai kognition ongelma?* Esitelmä. Kieli keskellä kognitiota. FiCLA:n laivaseminaari. Turku, 13.—14.10.2000.
- Korpijaakko-Huuhka, A.-M. 2001. *Evaluating discourse skills in aphasia – features of narrative language use*. Kutsuesitelmä. Logopedstämman Tukholma, 1.—2.2.2001.
- Korpijaakko-Huuhka, A.-M. & Aulanko, R. 1994. Auditory and acoustic analyses of prosody in clinical evaluation of narrative speech. Aulanko, R. & Korpijaakko-Huuhka, A.-M. (toim.), *Proceedings of the Third Congress of the International Clinical Phonetics and Linguistics Association. Helsinki 1993*, 91—98. Publications of the Department of Phonetics, University of Helsinki 39.
- Korpijaakko-Huuhka, A.-M. & Kiesiläinen, A. 1998. Aikuisiän kielellikognitiiviset häiriöt. Launonen, K. & Korpijaakko-Huuhka, A.-M. (toim.), *Kommunikoinnin häiriöt. Syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita*, 225—250. Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Korpijaakko-Huuhka, A.-M., Klippi, A., Lehtihalmes, M. & Vartiainen, R. 1985. Onko afasiakuntoutus kriisissä? *Pubheterapeutti* 2, 19—22.
- Launonen, K. & Korpijaakko-Huuhka, A.-M. 2000. Kolmannen painoksen esipuhe. Launonen, K. & Korpijaakko-Huuhka, A.-M. (toim.), *Kommunikoinnin häiriöt. Syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita*, 8. Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Kress, G. 1976. (toim.), *Halliday: System and function in language*. Lontoo: Oxford University Press.
- Kukkonen, P. 1993. On paragrammatism in Finnish. *Nordic Journal of Linguistics* 16, 123—135.

- Kumpf, L.E. 1987. The use of pitch phenomena in structuring of stories. Tomlin, R.S. (toim.), *Coherence and grounding in discourse*, 189—216. Amsterdam: John Benjamins.
- Laakso, M. 1992. Interactional features of aphasia therapy conversations. Aulanko, R. & Lehtihalmes, M. (toim.), *Studies in Logopedics and Phonetics* 3, 69—90. Publications of the Department of Phonetics, University of Helsinki. Series B: Phonetics, Logopedics and Speech Communication. Helsinki: Helsinki University Press.
- Laakso, M. 1997. *Self-initiated repair by fluent aphasic speakers in conversation*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Laakso, M. 1999. Afaattisten puhujien sananlöytämistä vaikeudet keskustelussa. *Suomen logopedis-foniatriin aikakauslehti* 19,3, 109—123.
- Laakso, M. 2000. Self-initiated repair by aphasic speakers in home and aphasia therapy conversations. *Journal of Neurolinguistics* 13, 241—327.
- Laakso, M. & Klippi, A. 1999. A closer look at the 'hint and guess' sequences in aphasic conversation. *Aphasiology* 13, 4/5, 345—363.
- Laakso, M. & Klippi, A. 2001. Sanojen löytämisen vaikeudesta. Keskusteluanalyysi afasiatutkimuksessa. Halonen, M. & Routarinne, S. (toim.), *Keskusteluanalyysin näkymiä*, 89—104. Kieli 13. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Laasanen, H. 1998. *Aivohalvauspotilaiden lievät kielelliset oireet ja kommunikaatiovaikeudet*. Logopedian tutkielma. Helsingin yliopisto, fonetiikan laitos.
- Labov, W. 1977. *Language in the inner city. Studies in the Black English Vernacular*. Oxford: Basil Blackwell. (1972. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.)
- Labov, W. & Auger, J. 1993. The effect of normal aging on discourse: A sociolinguistic approach. Brownell, H.H. & Joannette, Y. (toim.), *Narrative Discourse in Neurologically Impaired and Normal Aging Adults*, 115—134. San Diego: Singular.
- Laine, M., Kujala, P., Niemi, J. & Uusipaikka, E. 1992. On the nature of naming difficulties in aphasia. *Cortex* 28, 537—554.
- Laine, M., Laakso, M., Vuorinen, E. & Rinne, J. 1998. Coherence and informativeness of discourse in two dementia types. *Journal of Neurolinguistics* 11, 1—2, 79—87.
- Laine, M. & Martin, N. 1996. Lexical retrieval deficit in picture naming: Implications for word production models. *Brain and Language* 53, 283—314.
- Laine, M. & Marttila, R. 1992. Aikuisen afasia. *Duodecim* 108, 1039—1047.
- Laine, M., Niemi, J., Koivuselkä-Sallinen, P. & Tuomainen, J. 1997. *Goodglass H. & Kaplan E. Afasian ja sen liitännäishäiriöiden arviointi*. Helsinki: Psykologien Kustannus.
- van Lancker, D. 2001. Is your syntactic component really necessary? *Aphasiology* 15, 4, 343—406.

- Langacker, R.W. 1998. Conceptualization, symbolization, and grammar. Tomasello, M. (toim.), *The New Psychology of Language. Cognitive and Functional Approaches to Language Structure*, 1—40. Lontoo: LEA.
- Larjavaara, M. 1990. *Suomen deiksis*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Laury, R. 1994. *Se* ensimaininnan pronomininä puhutussa suomessa. *Virittäjä* 98, 3, 449—453.
- Laury, R. 1995. *The interactional dynamics of demonstratives: The emergence of se as a definite article in spoken Finnish*. Julkaisematon väitöskirja. Santa Barbara: University of California.
- Lehtihalmes, M. 1992. *Effect of age, sex, and lesion localization on language disorders in vascular brain lesion*. Lisensiaatintyö. Helsingin yliopisto, fonetiikan laitos.
- Lehtihalmes, M. 2001. Arvio afaattisten potilaitten määrästä; henkilökohtainen tiedonanto 15.3.2001.
- Lehtihalmes, M., Klippi, A. & Lempinen, M. 1993. Western Aphasia Battery. Suomenkielinen kokeiluversio tutkimuskäyttöön. Helsingin yliopisto, fonetiikan laitos.
- Leino, P. 1987. Kieli ja maailman hahmottaminen. Mäkelä, T. (toim.), *Kieli, kertomus, kulttuuri*, 26—51. Helsinki: Gaudeamus.
- Leiwo, M. 1991. On aphasia and communicative speech therapy. Laine, M., Niemi, J. & Koivuselkä-Sallinen, P. (toim.), *Proceedings of the 4th Finnish Conference of Neurolinguistics, Turku 1991*, 137—152. Kielitieteellisiä tutkimuksia 23. Joensuun yliopisto, Humanistinen tiedekunta.
- Leiwo, M. & Klippi, A. 2000. Lexical repetition as a communicative strategy in Broca's aphasia. *Aphasiology* 14, 2, 203—224.
- Leiwo, M., Luukka, M.-R. & Nikula, T. 1992. *Pragmatiikan ja retoriikan perusteita*. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksen julkaisuja 8.
- Lesser, R. & Milroy, L. 1993. *Linguistics and Aphasia: Psycholinguistic and Pragmatic Aspects of Intervention*. Lontoo: Longman.
- Levelt, W. 1989. *Speaking: from Intention to Articulation*. Massachusetts: The MIT Press.
- Levelt, W.J.M. 1991. (toim.), *Lexical Access in Speech Production*. Oxford: Blackwell.
- Lindsay, J. & Wilkinson, R. 1999. Repair sequences in aphasic talk: a comparison of aphasic—speech and language therapist and aphasic—spouse conversations. *Aphasiology* 13, 4/5, 305—325.
- Lojek-Osiejuk, E. 1996. Knowledge of scripts reflected in discourse of aphasics and right-brain-damaged patients. *Brain and Language* 53, 58—80.
- Lomas, J., Pickard, L., Bester, S. ym. 1989. The Communicative Effectiveness Index. *Journal of Speech and Hearing Disorders* 54, 113—124.
- Luria, A.R. 1966. *Higher cortical functions in man*. New York: Basic Books.
- Luria, A.R. 1973. *The Working Brain. An Introduction to Neuropsychology*. Harmondsworth: Penguin Books.

- Luukka, M.-R. 1995. *Pubuttua ja kirjoitettua tiedettä. Funktionaalinen ja yhteisöllinen näkökulma tieteen kielen interpersonaalisiin piirteisiin*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Luukka, M.-R. 2000. Näkökulma luo kohteen: diskurssintutkimuksen taustaoletukset. Sajavaara, K. & Piirainen-Marsh, A. (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö*, 133—160. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Luukka, M.-R. 2002. M.A.K. Halliday ja systeemis-funktionaalinen kielitiede. Dufva, H. & Lähteenmäki, M. (toim.), *Kielentutkimuksen klassikoita*, 89—123. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Mackenzie, C. 2000a. The relevance of education and age in the assessment of discourse comprehension. *Clinical Linguistics & Phonetics* 14, 2, 151—161.
- Mackenzie, C. 2000b. Adult spoken discourse: the influences of age and education. *International Journal of Communication Disorders* 35, 2, 269—285.
- Mackenzie, C., Begg, T., Lees, K.R. & Brady, M. 1999. The communication effects of right brain damage on the very old and the not so old. *Journal of Neurolinguistics* 12, 79—93.
- MacroMedia 1996. *SoundEdit™ 16 version 2*. USA: MacroMedia.
- Marshall, J., Chiat, S. & Pring, T. 1997. An impairment in processing verbs' thematic roles: a therapy study. *Aphasiology* 11, 9, 855—876.
- McNeill, M.R., Doyle, P.J., Park, G.H. ym. 2002. Increasing the sensitivity of the Story Retell Procedure for the discrimination of normal elderly subjects from persons with aphasia. *Aphasiology* 16, 8, 815—822.
- Menn, L. 2000. History and methods of comparative aphasiology. *Suomen logopedis-foniatriinen aikakauslehti* 20, 2, 34—46.
- Menn, L. & Obler, L. 1990. (toim.), *Agrammatic Aphasia. A Cross-language Narrative Sourcebook*. Amsterdam: John Benjamins.
- Menn, L., Ramsberger, G. & Helm-Estabrooks, N. 1994. A linguistic communication measure for aphasic narratives. *Aphasiology* 8: 4, 343—359.
- Menn, L., Reilly, K.F., Hayashi, M. ym. 1998 The interaction of preserved pragmatics and impaired syntax in Japanese and English aphasic speech. *Brain and Language* 61, 2, 183—225.
- Mentis, M. & Prutting, C. 1987. Cohesion in the discourse of normal and head-injured adults. *Journal of Speech and Hearing Research* 30, 88—98.
- Mentis, M. & Prutting C. 1991. Analysis of topic as illustrated in a head-injured and a normal adult. *Journal of Speech and Hearing Research* 34, 583—595.
- Mortensen, L. 1992. A transitivity analysis of discourse in dementia of the Alzheimer's type. *Journal of Neurolinguistics* 7, 4, 309—321.
- Mross, E.F. 1990. Text analysis: macro- and microstructural aspects of discourse processing. Joannette, Y. & Brownell, H.H. (toim.), *Discourse Ability and Brain Damage. Theoretical and Empirical Perspectives*, 50—68. New York: Springer-Verlag.

- Murray, L.L., Ramage, A.E. & Hopper, T. 2001. Memory impairments in adults with neurogenic communication disorders. *Seminars in Speech and Language* 22, 2, 127—136.
- Myers, P.S. 1986. Right hemisphere communication impairment. Chapey, R. (toim.), *Language Intervention Strategies in Adult Aphasia*, 444—461. Baltimore: Williams & Wilkins.
- Myers, P.S. 1993. Narrative expressive deficits associated with right-hemisphere damage. Brownell, H.H. & Joanette, Y. (toim.), *Narrative Discourse in Neurologically Impaired and Normal Aging Adults*, 279—298. San Diego: Singular.
- Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Mäkelä, K. (toim.), *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*, 42—61. Helsinki: Gaudeamus.
- Mäntylä, R. 2001. *White Matter Hyperintensities and Brain Infarcts on Magnetic Resonance Imaging in Elderly Patients with Ischaemic Stroke*. Academic disseratation. Departments of Radiology and Clinical Neurosciences & Memory Research Unit, Helsinki University Central Hospital. Helsinki: Yliopistopaino.
- Nelson, K. 1996. *Language in Cognitive Development. The Emergence of the Mediated Mind*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nespoulous, J.L., Code, C., Virbel, J. & Lecours, A.R. 1998. Hypotheses in the dissociation between “referential” and “modalizing” verbal behaviour in aphasia. *Applied Psycholinguistics* 19, 2, 311—331.
- Nicholas, L.E. & Brookshire, R.H. 1993. A system for quantifying the informativeness and efficiency of the connected speech of adults with aphasia. *Journal of Speech and Hearing Research* 36, 338—350.
- Nicholas, M., Connor, L.T., Obler, L.K. & Albert, M.L. 1998. Aging, language, and language disorders. Taylor Sarno, M. (toim.), *Acquired Aphasia*, 413—449. Third Edition. San Diego: Academic Press.
- Niemi, J., Koivuselkä-Sallinen, P. & Sarajärvi, L. 1988. Syntax in Wernicke speech: a quantitative analysis. Koivuselkä-Sallinen, P. & Sarajärvi, L. (toim.), *Proceedings of the 3rd Finnish Conference of Neurolinguistics*, 73—80. Kielitieteellisiä tutkimuksia 12. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Niemi, J., Laine, M., Hänninen, R. & Koivuselkä-Sallinen, P. 1990. Agrammatism in Finnish: two case studies. Menn, L. & Obler, L. (toim.), *Agrammatic Aphasia. A Cross-language Narrative Sourcebook* 2, 1013—1085. Amsterdam: John Benjamins.
- Novoa, O.P. & Ardila, A. 1987. Linguistic abilities in patients with prefrontal damage. *Brain and Language* 30, 206—225.
- Ochs, E. 1997. Narrative. Van Dijk, T.A. (toim.), *Discourse as Structure and Process. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction* 1, 185—207. Lontoo: SAGE.
- Oelschlaeger, M.L. & Damico, J.S. 2000. Partnership in conversation: A study of word search strategies. *Journal of Communication Disorders* 33, 205—225.

- Ojutkangas, K. 1998. Asyndeettisistä verbi-ilmaisista suomalais-ugrilaisissa kielissä. Pajunen, A. (toim.), *Kieliopillistumisesta, analogiasta ja typologiasta*, 110—143. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Osiejuk, E. 1989. Discourse analysis in aphasics and right-brain-damaged patients. *Polish Psychological Bulletin* 20, 139—146.
- Pajunen, A. (toim.) 1998. *Kieliopillistumisesta, analogiasta ja typologiasta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pajunen, A. 2001. *Argumenttirakenne. Asiantilojen luokitus ja verbien käyttäytyminen suomen kielessä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pajunen, A. 1999. *Suomen verbirektiosta. Verbin argumenttirakenteen jäsenten valinnasta*. Yleisen kielitieteen julkaisuja 1. Turun yliopisto. Turku: Åbo Akademics tryckeri.
- Palomäki, H., Öhman, J. & Koskinen, S. 2001. Aivovammat. Soinila, S., Kaste, M., Launes, J. & Somer, H. (toim.), *Neurologia*, 386—405. Helsinki: Duodecim.
- Paradis, M. 1998. The other side of language: Pragmatic competence. *Journal of Neurolinguistics* 11, 1—2, 1—10.
- Patry, R. & Nespoulous, J-L. 1990. Discourse analysis in linguistics: historical and theoretical background. Joannette, Y. & Brownell, H.H. (toim.), *Discourse Ability and Brain Damage. Theoretical and Empirical Perspectives*, 3—27. New York: Springer-Verlag.
- Peng, V.M. 1992. The usage of reference items in aphasic and normal conversations. *Journal of Neurolinguistics* 7, 4, 295—307.
- Penn, C. 1988. The profiling of syntax and pragmatics in aphasia. *Clinical Linguistics & Phonetics* 2, 3, 179—207.
- Persson, I.-B. 1995. *Connectionism, language production and adult aphasia. Elaboration of a connectionist framework for lexical processing and a hypothesis of agrammatic aphasia*. Commentationes Humanarum Litterarum 106. Helsinki: Suomen Tiedeseura.
- Pohjasvaara, T. 1998. *Cognitive, emotional and functional consequences of stroke*. Academic Dissertation. Department of Clinical Neurosciences, Helsinki University Central Hospital, Memory Research Unit.
- Pohjasvaara, T., Erkinjuntti, T., Vataja, R. & Kaste M. 1998. Correlates of dependent living 3 months after ischemic stroke. *Journal of Cerebrovascular Diseases* 8, 259—266.
- Préneron, C. & Kugler-Lambert, M. 1994. Pictures into stories. Language impairment and the construction of the meaning of a picture story. Aulanko, R. & Korpijaakko-Huuhka, A-M. (toim.), *Proceedings of the Third Congress of the International Clinical Phonetics and Linguistics Association, Helsinki 1993*, 215—220. Publications of the Department of Phonetics, University of Helsinki 39.
- Putkonen, A.-R. & Heiskari, P. 1977. *Anne-Lise Christensen: Lurian neuropsykologinen tutkimus. Käsikirja*. Helsinki: Psykologien Kustannus.

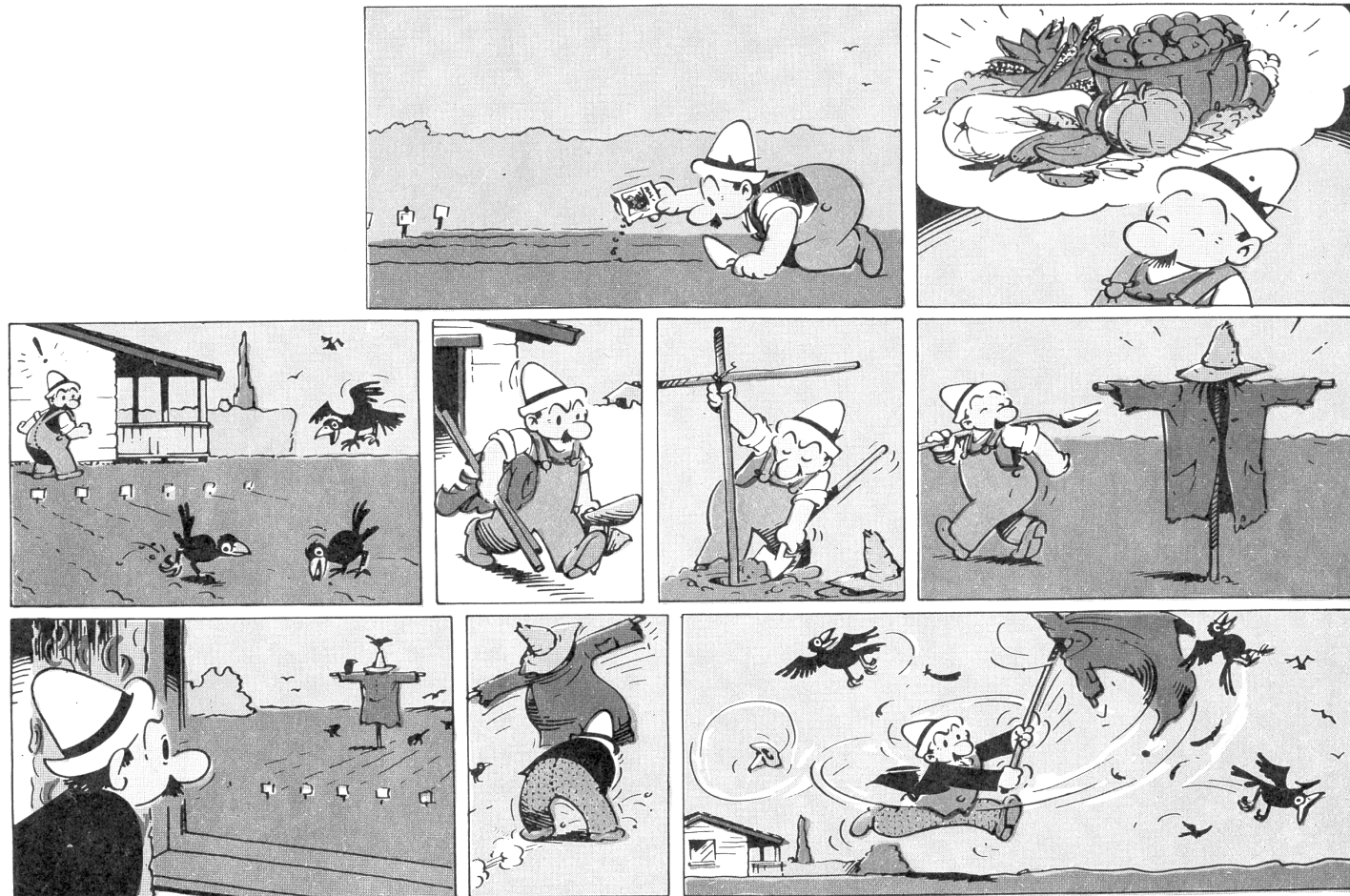
- Raevaara, L. 2000. *Potilaan diagnoosiehdotukset lääkärin vastaanotolla. Keskustelunanalyttinen tutkimus potilaan institutionaalisista tehtävistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ramsberger, G. & Rende, B. 2002. Measuring transactional success in the conversation of people with aphasia. *Aphasiology* 16, 3, 337—353.
- Rezania, K., Hambrecht, G. & Quist, R. 1989. How do aphasic and normal speaking subjects restate a message in response to feedback? *Journal of Communication Disorders* 22, 13—21.
- Roberts, R.M. 1998. *Sattuma tieteessä. Onnekkaitten oivallusten historiaa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Routarinne, S. 1997. Kertomuksen rakentaminen. Tainio, L. (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet*, 138—155. Tampere: Vastapaino.
- Sacks, H., Schegloff, E.A. & Jefferson, G. 1974. A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. *Language* 50, 696—735.
- Saffran, E.M., Berndt, R.S & Schwartz, M.F. 1989. A quantitative analysis of agrammatic production: procedure and data. *Brain and Language* 37, 440—479.
- Salonen, L. 1991. Activity theory and rehabilitation of aphasia. Julkaisematon käsikirjoitus.
- Salonen, L. & Södersholm, S. 1991. Aikuisneurologisen puheterapian kehitysvaiheita. Kiesiläinen, A., Korpijaako-Huuhka, A.-M. & Salonen, L. (toim.), *Puheterapiakäytäntöjen juuret ja kehitys*. Puheterapian vuosikirja 7, 111—139. Suomen Puheterapeuttiliitto ry:n julkaisuja 18. Helsinki: Yliopistopaino.
- Sandson, J. & Albert, M.L. 1984. Varieties of perseveration. *Neuropsychologia* 22, 6, 715—732.
- Schegloff, E.A. & Sacks, H. 1973/74. Opening up closings. *Semiotica* 7, 4, 289—327 (Uudelleen julkaistu teoksessa Turner, R. 1974. *Ethnomethodology: selected readings*. Harmondsworth: Penguin Books.)
- Seppänen, E.-L. 1997. Vuorovaikutus paperilla. Tainio, L. (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet*, 18—31. Tampere : Vastapaino.
- Seppänen, E.-L. 1998. *Läsnäolon pronominit. Tämä, tuo, se ja hän viittaamassa keskustelun osallistujiin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Shore, S. 1986. *Onko suomessa passiivia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Shore, S. 1991. A systemis-functional perspective on mood. Niemi, J. (toim.), *Papers from the Eighteents Finnish Conference of Linguistics*, 235—255. Kielitieteellisiä tutkimuksia 24, Joensuun yliopisto, humanistinen tiedekunta.
- Shore, S. 1992. *Aspects of a Systemis-Functional Grammar of Finnish*. Väitöskirja. School of English and Linguistics, Sydney, Macquarie University.
- Shore, S. 2001. Henkilökohtainen tiedonanto.
- Shore, S. 1996. Process types in Finnish: Implicate order, covert categories, and prototypes. Hasan, R., Cloran, C. & Butt, D.G. (toim.), *Functional Descriptions. Theory in Practice*, 237—263. Amsterdam: John Benjamins.

- Siikala, A.-L. 1984. *Tarina ja tulkinta. Tutkimus kansankertojista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Siikala, A.-L. 1987. Kertomus, kerronta, kulttuuri. Hoikkala, T. (toim.), *Kieli, kertomus, kulttuuri*, 98—117. Helsinki: Gaudeamus.
- Siikala, A.-L. 1990. *Interpreting oral narrative*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, FF Communications No. 245.
- Siironen, M. 2001. *Kuka pelkää, ketä pelotta?. Nykysuomen tunneverbien kielioppia ja semantiikkaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Siltala, P. 1992. *Aikuisiällä hankitun kielihäiriön vaikutus persoonallisuuden rakenteeseen*. Julkaisematon puheenvuoro Suomen Puheterapeuttiliitto ry:n täydennyskoulutuspäivillä Vaasassa 18.11.1992.
- Silvast, M., Klippi, A., Timonen, A. & Hakala, T. 1990. Pragmaattinen näkökulma logopediassa. *Suomen logopedis-foniatriinen aikakauslehti* 1, 6—17.
- Silvast, M. 1991. Aphasia therapy dialogues. *Aphasiology* 5, 4 & 5, 383—390.
- Sloan Berndt, R., Burton, M.W., Haendiges, A.N. & Mitchum, C.C. 2002. Production of nouns and verbs in aphasia: Effects of elicitation context. *Aphasiology* 16, 1—2, 83—106.
- Sorjonen, M.-L. 1999. Dialogipartikkelien tehtävistä. *Virittäjä* 2, 170—194.
- Stein, N.L. & Glenn, C.G. 1979. An analysis of story comprehension in elementary school children. Freedle, R.O. (toim.), *New Directions in Discourse Processing*. Advances in Discourse Processes 2, 53—120. New Jersey: Norwood.
- Stern, D.N. 1992. *Maailma lapsen silmin – mitä lapsi näkee, kokee ja tuntee*. Helsinki: WSOY.
- Streit Olness, G., Ulatowska, H.K., Wertz, R.T. ym. 2002. Discourse elicitation with pictorial stimuli in African Americans and Caucasians with and without aphasia. *Aphasiology* 6, 623—233.
- Stemmer B. 1999. Discourse studies in neurologically impaired populations: a quest for action. *Brain and Language* 68, 402—418.
- Stover, S.E. & Haynes, W.O. 1989. Topic manipulation and cohesive adequacy in conversations of normal adults between the ages 30 and 90. *Clinical Linguistics & Phonetics* 3, 2, 137—149.
- Ståhlberg-Forsén, E. 1996. *Språk- och talstörningar i det kroniska skedet av stroke*. Logopedian tutkielma. Helsingin yliopisto, fonetiikan laitos.
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Takala, E. 1997. *The Communicative Effectiveness Index (CETI) afaatikkojen toiminnallisen kommunikaation kuvaajana*. Logopedian tutkielma. Helsingin yliopisto, fonetiikan laitos.
- Taylor Sarno, M. 1965. A measurement of functional communication in aphasia. *Archives of Physiological and Medical Rehabilitation* 46, 101—107.
- Tiainen, O. 1998. Referenttien kuljettaminen diskurssissa. *Virittäjä* 102, 4, 498—528.

- Tirkkonen-Condit, S. 1982. Makrotematiikka asiategstin arviointikriteerinä. Tommola, J. & Ruusuvoori, R. (toim.), *Näkökulmia kirjoitettuun kieleen*, 47—68. Turku: AFINLA 33.
- Togher, L. 2000a. Discourse sampling with people with neurogenic communication disorders: an evolving science. *Journal of Neurolinguistics* 13, 260—264.
- Togher L. 2000b. Giving information: the importance of context on communicative opportunity for people with traumatic brain injury. *Aphasiology* 14, 4, 365—390.
- Togher, L. 2001. Discourse sampling in the 21st century. *Journal Of Communication Disorders* 34, 131—150.
- Tomasello, M. 1998. Introduction: A cognitive—functional perspective on language structure. Tomasello, M. (toim.), *The New Psychology of Language. Cognitive and Functional Approaches to Language Structure*, vii—xxiii. Lontoo: LEA.
- Tomasello, M. 1999. *The Cultural Origins of Human Cognition*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Toolan, M. J. 1988. *Narrative: a critical linguistic perspective*. Lontoo: Routledge.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Ulatowska, H.K., Allard, L. & Bond Chapman, S. 1990. Narrative and procedural discourse in aphasia. Joannette, Y. & Brownell, H.H. (toim.), *Discourse Ability and Brain Damage. Theoretical and Empirical Perspectives*, 180—198. New York: Springer-Verlag.
- Ulatowska, H.K., Bond Chapman, S., Peterson Highley, A. & Prince, J. 1998. Discourse in healthy old-elderly adults: a longitudinal study. *Aphasiology* 12, 7/8, 619—633.
- Ulatowska, H.K., Freedman-Stern, R., Weiss Doyel, A. ym. 1983. Production of narrative discourse in aphasia. *Brain and Language* 19, 317—334.
- Ulatowska, H.K., North, A.J. & Malacuso-Haynes, S. 1981. Production of narrative and procedural discourse in aphasia. *Brain and Language* 13, 345—371.
- Ulatowska, H.K., Sadowska, M., Kordys, J. & Kadzielawa, D. 1993. Selected aspects of narratives in Polish-speaking aphasics as illustrated by Aesop's fables. Brownell, H.H. & Joannette, Y. (toim.) *Narrative Discourse in Neurologically Impaired and Normal Aging Adults*, 171—190. San Diego: Singular.
- Van der Linden, M. & Poncelet, M. 1998. The role of working memory in language and communication disorders. Stemmer, B. & Whitaker, H.A. (toim.), *Handbook of Neurolinguistics*, 289—300. San Diego: Academic Press
- Varley, R. 1993. Deictic terms, lexical retrieval and utterance length in aphasia: An investigation of inter-relations. *European Journal of Disorders of Communication* 28, 23—41.

- Ventola, E. 1987. *The Structure of Social Interaction. A Systemic Approach to the Semiotics of Service Encounters*. Lontoo: Frances Printer.
- Vilkki, J. 1989. Differential perseverations in verbal retrieval related to anterior and posterior left hemisphere lesions. *Brain and Language* 36, 543—554.
- Vygotsky, L.S. 1978 *Mind in Society. The Development of Higher Psychological Processes*. Lontoo: Harvard University Press.
- Vygotsky, L.S. 1982. *Ajattelu ja kieli*. Espoo: Weilin & Göös. (Venäjänkielinen alkuperäisteos 1931.)
- Wallén, M. 1989. Ferd'nand blir dansk. *Hufvudstadsbladet* 16.4.1989.
- Werner, S., Tuomainen, J. & Lehtihalmes, M. 1990. *The Speech Examination (SE)*. Julkaisematon suomenkielinen versio.
- Whitney, J.L. & Goldstein, H. 1989. Using self-monitoring to reduce disfluencies in speakers with mild aphasia. *Journal of Speech and Hearing Disorders* 54, 576—586.
- Wilkinson, R. 1999a. Introduction. *Aphasiology* 13, 4/5, 251—258.
- Wilkinson, R. 1999b. Sequentiality as a problem and resource for intersubjectivity in aphasic conversation: analysis and implications for therapy. *Aphasiology* 13, 4/5, 327—343.
- Wilkinson, R., Beeke, S. & Maxim, J. 2003. Adapting to conversation. On the use of linguistic resources by speakers with fluent aphasia in the construction of turns of talk. Goodwin, C. (toim.), *Conversation and Brain Damage*, 59—89. Oxford: Oxford University Press.
- William, S.E., Chin Li, E., Della Volpe, A. & Ritterman S.I. 1994. The influence of topic and listener familiarity on aphasic discourse. *Journal of Communication Disorders* 27, 207—222.
- Willmes, K., Poeck, K., Weniger, D. & Huber, W. 1983. Facet theory applied to the construction and validation of Aachen Aphasia Test. *Brain and Language* 18, 259—276.
- Yasuda, K. & Nakamura, T. 2000. Comprehension and storage of four serially presented radio news stories by mild aphasic subjects. *Brain and Language* 75, 399—415.
- Ylikoski, R. 2000. *The Relationship of Neuropsychological Functioning with Demographic Characteristics, Brain Imaging Findings, and Health in Elderly Individuals*. Academic Dissertation. University of Helsinki, Department of Psychology and Neurology. <http://ethesis.helsinki.fi>.
- Yorkston, K.M. & Beukelman, D.R. 1980. An analysis of connected speech samples of aphasic and normal speakers. *Journal of Speech and Hearing Disorders* 45, 1, 27—36.
- Zaidel, E., Kasher, A., Soroker, N. & Batori, G. 2002. Effects of left hemisphere damage on performance of the “Right Hemisphere Communication Battery”. *Brain and Language* 80, 510—535.

LIITE 1: Variksenpelätin-sarjakuva (Henning Dahl Mikkelsen: Fugleskraemsel går amok; tutkittaville näytettiin alkuperäisen kuvasarjan värillinen jäljennös)

LIITE 2: Afaattisten puhujien radiologiset taustatiedot ja poissulkuperusteet.

ano=anomina afasia, kon=konduktionafasia, Bro=Brocan afasia, Wer=Wernicken afasia, glo=globaali afasia, tsa=transkortikaalinen sensorinen afasia, tma=transkortikaalinen motorinen afasia, dysartr.=dysartria

Pot. no.	Ikä v.	Sukupuoli	MRI-tutkimuksen tulos: F=frontaali-, P=parietaali-, T=temporaali- ja O=okkipitaalilohkojen vauriot	AO	Afasia-tyyppi	Poissulkuperusteet
4	74	n	Kortikaaliset pienet infarktut molemmin puolin T Kortiko-subkortikaaliset 2 suurehkoa infarktia vasemmalla P-T+O, 1 pienehkö oikealla F Syvän harmaan aineen pieni infarkti vasemmalla	50.7	kon	
12	73	m	Kortiko-subkortikaalinen suuri infarkti vasemmalla F-P-T Syvän harmaan aineen molemminpuoliset pienet infarktut	65.9	tsa	
13	68	n	Kortiko-subkortikaalinen pieni infarkti oikealla T Syvän harmaan aineen pieni infarkti. oikealla Valkean aineen suuri infarkti vasemmalla	8.3	glo	Ei nauhoitusta
29	83	n	Kortiko-subkortikaalinen suuri infarkti oikealla F-P-T Syvän harmaan aineen pienet infarktut molemmin puolin Valkean aineen 2 pienehköä infarktia vasemmalla	92.7	ano	Oikean aivopuoliskon vaurio
35	67	n	Kortiko-subkortikaalinen suurehko infarkti. vasemmalla F-P Syvän harmaan aineen pienet infarktut 2 vas., 1 oikealla	84.9	ano	Epätyypillinen anomina afasia
49	77	n	Kortiko-subkortikaaliset 2 infarkti oikealla F, toinen suurehko, toinen pienehkö Valkean aineen pieni infarkti oikealla, pienehkö vasemmalla	92.8	ano	Oikean aivopuoliskon vaurio
54	63	m	Kortiko-subkortikaalinen suuri infarkti vasemmalla F-P-T, pieni oikealla	12.0	Bro	Ei nauhoitusta
65	84	n	Syvän harmaan aineen pienet infarktut molemmin puolin Valkean aineen pieni infarkti vasemmalla	79.6	tsa	Ei kortiko-subkortikaalista vauriota – Dementia
68	81	m	Kortiko-subkortikaalinen suuri infarkti oikealla P-T-O Syvän harmaan aineen 2 pientä infarktia vasemmalla Valkean aineen useita pieniä infarkteja molemmin puolin	92.3	ano	Oikean aivopuoliskon vaurio Näköhäiriö
90	81	n	Syvän harmaan aineen pienehkö infarkti oikealla Valkean aineen 2 infarktia oikealla, pieni ja pienehkö	88.1	ano	Ei kortiko- subkortikaalista vauriota – Dementia
92	72	n	Kortiko-subkortikaaliset suuret infarktut molemmin puolin, oikealla T-O, vasemmalla P, kolmas pieni infarkti oikealla	-	-	Molemminpuolinen vaurio Neglect

Pot. no.	Ikä v.	Sukupuoli	MRI-tutkimuksen tulos: F=frontaali-, P=parietaali-, T=temporaali- ja O=okkipitaalilohkojen vauriot	AO	Afasia-tyyppi	Poissulkuperusteet
95	62	m	Syvän harmaan aineen pienet infarktit molemmin puolin Valkean aineen infarktit molemmin puolin, vasemmalla suuri, oikealla pieni	92.8	ano	Ei kortiko-subkortikaalista vauriota
103	78	n	Kortiko-subkortikaalinen suuri infarkti vasemmalla F-T-P Syvän harmaan aineen pieni infarkti oikealla	15.4	Wer	Ei nauhoitusta
108	62	n	Kortiko-subkortikaalinen pieni infarkti oikealla T Valkean aineen pieni infarkti oikealla	62.5	tma	Oikean aivopuoliskon vaurio
124	60	m	Kortiko-subkortikaalinen suuri infarkti vasemmalla P-T	10.8	glo	
126	78	m	Syvän harmaan aineen pienehkö infarkti oikealla Valkean aineen pienet infarktit mol. puolin	85.9	ano	Ei kortiko-subkortikaalista vauriota – Kuulohäiriö
128	82	n	Kortiko-subkortikaalinen suuri infarkti vasemmalla P-T Syvän harmaan aineen pienet infarktit molemmin puolin Valkean aineen pieni infarkti oikealla	25.1	Wer	
131	79	n	Kortiko-subkortikaalinen pieni infarkti oikealla Valkean aineen pieni infarkti vasemmalla	93.3	ano	Oikean aivopuoliskon vaurio
138	80	n	Kortiko-subkortikaalinen suurehko infarkti vasemmalla F Syvän harmaan aineen 2 infarktia vasemmalla, pieni ja pienehkö; Valkean aineen 2 pientä infarktia oikealla	81.7	ano	Vasemmanpuoleinen frontaali-lohkovaurio, epätyypillinen afasia Dementia
148	84	m	Kortiko-subkortikaaliset infarktit molemmin puolin T-O, oikealla suuri, vasemmalla suurehko, kolmas pienehkö infarkti oikealla F Syvän harmaan aineen 2 pientä infarktia oikealla, pieni ja pienehkö vasemmalla Valkean aineen pienehkö infarkti oikealla	93.5	ano	Molemminpuolinen temporo-okkipitaalinen vaurio Näköhäiriö
153	83	n	Kortiko-subkortikaalinen suurehko infarkti vasemmalla P-T Syvän harmaan aineen pienet infarkti molemmin puolin Valkean aineen pieni infarkti vasemmalla	43.7	Wer	Ei puhu tarpeeksi
161	80	n	Kortiko-subkortikaalinen pienehkö infarkti vasemmalla O Syvän harmaan aineen pieni infarkti oikealla Valkean aineen pieniä infarkteja, 2 oikealla, 1 vasemmalla	93.5	ano	

Pot. no.	Ikä v.	Sukupuoli	MRI-tutkimuksen tulos: F=frontaali-, P=parietaali-, T=temporaali- ja O=okkipitaalilohkojen vauriot	AO	Afasia-tyyppi	Poissulkuperusteet
164	67	m	Syvän harmaan aineen pieniä infarkteja, 2 vasemmalla, 1 oikealla; Valkean aineen infarkteja molemmin puolin, oikealla 1 suuri ja 4 pientä, vasemmalla 2 pientä ja 1 pienehkö	93.0	ano	Ei kortiko-subkortikaalista vauriota
173	80	n	Kortiko-subkortikaalinen suuri infarkti vasemmalla F-P-T Syvän harmaan aineen pieni infarkti oikealla	15.8	glo	Ei nauhoitusta
190	66	m	Syvän harmaan aineen 2 pientä infarktia vasemmalla Valkean aineet pienet infarktut molemmin puolin	91.1	ano	Ei kortiko-subkortikaalista vauriota
194	81	n	Kortiko-subkortikaalinen suuri infarkti oikealla F-P-T	89.1	ano	Oikean aivopuoliskon vaurio Dementia
200	76	n	Kortiko-subkortikaalinen suuri infarkti oikealla F-P-T	92.6	ano	Oikean aivopuoliskon vaurio
201	77	n	Syvän harmaan aineen pienehkö verenvuoto ja pieni infarkti oikealla; Valkean aineen 2 pientä verenvuotoa oikealla, pieni ja pienehkö infarkti oikealla, pieni ja suurehko vasemmalla	93.7	ano	Ei kortiko-subkortikaalista vauriota
213	75	m	Kortiko-subkortikaaliset infarktut vasemmalla pieni ja pienehkö F-P, oikealla suurehko verenvuoto F Syvän harmaan aineen pieniä infarkteja vasemmalla 2, oik. 1 Valkean aineen pieni infarkti oikealla	85.3	ano	Oikean frontaalilohkon verenvuoto Kuulohäiriö
216	64	m	Kortiko-subkortikaalinen suuri infarkti vasemmalla F-P-T Syvän harmaan aineen pieni infarkti vasemmalla	80.1	ano	Epätyypillinen anominen afasia
226	71	n	Kortiko-subkortikaaliset infarktut molemmin puolin, suurehko vasemmalla P-T, pienehkö oikealla F-T	68.8	kon	Ei nauhoitusta
231	72	m	Kortiko-subkortikaaliset pienehköt infarktut molemmin puolin O, oikealla suuri F-P-T	93.0	ano	Oikean aivopuoliskon vaurio
238	67	n	Syvän harmaan aineen pieni infarkti oikealla Valkean aineen infarkti molemmin puolin, pieni oikealla, suuri vasemmalla	56.8	Wer	Ei nauhoitusta Ei kortiko-subkortikaalista vauriota
240	74	m	Kortiko-subkortikaalinen suuri infarkti vasemmalla F-P-T	17.3	glo	Ei nauhoitusta
249	75	m	ei MRI-tutkimusta	24.0	Bro	Ei nauhoitusta

Pot. no.	Ikä v.	Sukupuoli	MRI-tutkimuksen tulos: F=frontaali-, P=parietaali-, T=temporaali- ja O=okkipitaalilohkojen vauriot	AO	Afasia-tyyppi	Poissulkuperusteet
252	75	n	Kortikaalinen pieni infarkti vasemmalla Kortiko-subkortikaaliset infarktit molemmin puolin, pienehkö oikealla, suuri vasemmalla P-T-O Syvän harmaan aineen pieni infarkti oikealla; Valkean aineen pieni infarktit oikealla ja pienehköt molemmin puolin	35.3	Wer	
258	82	n	Kortiko-subkortikaalinen suurehko infarkti vasemmalla F	87.8	ano	
259	75	m	Kortiko-subkortikaalisia infarkteja molemmin puolin, vasemmalla pienehkö ja suuri F-P, oikealla suurehko F-P Syvän harmaan aineen pienet infarktit molemmin puolin ja pienehkö oikealla	80.6	ano	Molemminpuolinen fronto-parietaalinen vaurio Dementia
266	81	n	Kortikaalinen pienehkö infarkti oikealla T Kortiko-subkortikaalisia pieniä infarkteja molemmin puolin, 2 oikealla, 1 vasemmalla T Syvän harmaan aineen pienet infarktit molemmin puolin Valkean aineen 2 pientä infarktia oikealla	88.7	ano	
275	63	m	Kortiko-subkortikaaliset infarktit vasemmalla, suurehko T, suuri F-P-T Valkean aineen pieni infarkti oikealla	49.0	Wer	
288	81	m	Kortiko-subkortikaaliset infarktit oikealla, pienehkö ja suurehko O Valkean aineen pieni infarkti vasemmalla	89.4	ano	Oikean aivopuoliskon vaurio
291	81	n	Kortiko-subkortikaalinen suuri infarkti oikealla F-P-T	-	-	Oikean aivopuoliskon vaurio Neglect
295	63	n	Kortiko-subkortikaalinen suuri infarkti vasemmalla F-P-T	25.5	Bro	Ei nauhoitusta
297	81	m	Kortiko-subkortikaaliset infarktit molemmin puolin, suuri oikealla T-O, pienehkö vasemmalla O Syvän harmaan aineen pieniä infarkteja molemmin puolin, 2 oikealla ja 2 vasemmalla; Valkean aineen pienet infarktit molemmin puolin, kolmas pienehkö vasemmalla	-	-	Oikean aivopuoliskon vaurio Neglect

Pot. no.	Ikä v.	Sukupuoli	MRI-tutkimuksen tulos: F=frontaali-, P=parietaali-, T=temporaali- ja O=okkipitaalilohkojen vauriot	AO	Afasia-tyyppi	Poissulkuperusteet
303	76	m	Kortiko-subkortikaaliset suuret infarktit molemmin puolin T-O; Syvän harmaan aineen pienet infarktit molemmin puolin; Valkean aineen pieni infarkti oikealla	87.8	ano	
312	70	m	Kortiko-subkortikaaliset infarktit vasemmalla, suuri ja pieni F-P-T araknoideakysta oikealla	82.4	ano	
321	85	n	Kortiko-subkortikaalinen suuri infarkti oikealla T Valkean aineen pieni infarkti oikealla	91.5	ano	Oikean aivopuoliskon vaurio
325	64	m	Kortiko-subkortikaalinen suuri infarkti oikealla F-P-T Syvän harmaan aineen pieni infarkti oikealla Valkean aineen pieni infarkti vasemmalla	83.9	tsa	Oikean aivopuoliskon vaurio Dementia
330	82	n	Syvän harmaan aineen infarkteja, 2 pientä oikealla, pienehköt molemmin puolin Valkean aineen pieniä infarkteja molemmin puolin, 2 oikealla, 2 vasemmalla	65.0	Bro dysartr.	Ei kortiko-subkortikaalista vauriota
335	76	m	Kortiko-subkortikaalisia infarkteja molemmin puolin, suurehkot F, oikealla suurehko T ja vasemmalla pienehkö T Kortiko-subkortikaaliset infarktit oikealla, pienehkö O ja suuri P; Syvän harmaan aineen pienet infarktit mol. puolin	87.7	ano	Potilas kroonisesti alkoholisoitunut
336	57	m	Kortiko-subkortikaalinen suuri infarkti vasemmalla F-P-T	19.0	Bro	Ei nauhoitusta
340	77	m	Syvän harmaan aineen pieni infarkti oikealla Valkean aineen pienehköt infarktit molemmin puolin	90.0	ano dysartr.	Ei kortiko-subkortikaalista vauriota
349	80	n	Kortiko-subkortikaalinen suuri infarkti vasemmalla F-T-P	68.7	tma	
354	79	m	Kortiko-subkortikaalinen pienehkö infarkti oikealla O Valkean aineen 3 pientä infarktia oikealla	81.3	ano	Oikean aivopuoliskon vaurio Näköhäiriö
361	67	m	Kortiko-subkortikaaliset pienet infarktit molemmin puolin, suuri vasemmalla P-T-O ja suurehko oikealla O Syvän harmaan aineen pieni infarkti oikealla, pienehkö vasemmalla	59.7	Wer	

Pot. no.	Ikä v.	Suku-puoli	MRI-tutkimuksen tulos: F=frontaali-, P=parietaali-, T=temporaali- ja O=okkipitaalilohkojen vauriot	AO	Afasia-tyyppi	Poissulkuperusteet
362	67	m	Syvän harmaan aineen pieni infarkti oikealla ja pienehköt molemmin puolin Valkean aineen pienet infarktit molemmin puolin ja pienehkö vasemmalla	91.7	ano dysartr.	Ei kortiko-subkortikaalista vauriota
397	69	m	Kortiko-subkortikaalinen pienehkö infarkti vasemmalla T Syvän harmaan aineen 2 pientä infarktia oikealla ja pienehkö vasemmalla	89.5	ano	
403	78	n	Kortiko-subkortikaaliset suurehkot infarktit molemmin puolin, vasemmalla F-P ja oikealla T-O	15.9	Wer	Molemminpuolinen vaurio Dementia
411	85	n	Kortiko-subkortikaalinen suurehko infarkti vasemmalla F-P Valkean aineen pienehkö infarkti vasemmalla O	88.6	ano	Näköhäiriö
443	69	m	Syvän harmaan aineen pieni infarkti oikealla Valkean aineen pienehköt infarktit molemmin puolin	92.7	ano dysartr.	Ei kortiko-subkortikaalista vauriota
446	82	n	Kortiko-subkortikaalisesti suurehko infarkti oikealla O Syvän harmaan aineen pienehkö infarkti oikealla Valkean aineen 1 pieni ja 2 pienehköä infarktia oikealla	81.2	ano	Oikean aivopuoliskon vaurio Näköhäiriö Dementia
447	85	n	Kortiko-subkortikaalisia infarkteja, pieni vasemmalla O, suurehko vasemmalla P, pienehköt molemmin puolin	91.0	ano	
465	72	n	Kortiko-subkortikaalinen pienehkö infarkti vasemmalla T Syvän harmaan aineen pienet infarktit molemmin puolin Valkean aineen 2 pienehköä infarktia	90.9	ano	Ei nauhoitusta
485	79	m	Syvän harmaan aineen pienehkö infarkti vasemmalla	91.6	ano	Ei kortiko-subkortikaalista vauriota
486	77	m	Kortikaalinen pienehkö infarkti vasemmalla P Kortiko-subkortikaalisia infarkteja, suurehkot vasemmalla F ja oikealla F-P, 2 pienehköä oikealla O, 1 vasemmalla O	69.3	tsa dysartr.	Molemminpuolinen frontaalilohkovaurio Dementia

LIITE 3: Ikäverrokkien tekstien suhtautumisprofiilien määrittely: suhtautuminen tehtävään ja tulkinnan varmuus.

Tehtävään suhtautumista ilmaisevat ainekset on alleviivattu.

SUHTAUTUMISPROFIILI: Puhuja P1 on epävarma kyvystään tulkita kuvia ja selostaa naureskellen kuvien sisältöä tutkijalle.	Kysymykset ja vastaukset	Kommentit ja sitaattit (“-“)	Modaali-ilmaukset ja n(h)auru (he he)
<p>1) <i>p: mitä minä ossaan t(h)ästä S(H)Elittää teille .</i> 2) <i>(1.3) no TUOssa se niin+ku on .</i> 3) <i>mistä tää TÄstäks tää alottaa sitte vai</i> 4) <i>t: joo TÄstä se alkaa .</i> 5) <i>p: aha ((rykäisy)) mie oon niin huono (.) sarjakuvien TULkit(h)sija e(h)ttä he he ?,</i> 6) <i>(0.5) no siinä tuo (1.1) pp sarjakuvamies on tuolla (.) VATSallaan siinä VEITSkö sill+on nyt kääjessä tuossa .</i> 7) <i>(0.7) joku SEMmonen sillä on .</i> 8) <i>(0.8) ja tuossa on tuota (1.3) minä EN näistä saa SELvää mikä ihme ,</i> 9) <i>(1.4) pilv(h)en r(h)eunalla (0.6) on tuolla niin+ku SIELl+on ?,</i> 10) <i>(1.2) mi:tähän sunka siin+on jotain ?,</i> 11) <i>(.) ihan+ku olis KASviks(h)ia t(h)ossa .</i> 12) <i>t: yhm-m ?</i> 13) <i>(0.9) p: ja tässä on sitte (.) jotain LINTuja ?,</i> 14) <i>(1.1) ja tuolla on (0.9) Isompi lintu ja se KATselee ja ihmettellee niitä nuo (0.6) ilmeises(h)ti i(h)han ku K(H)ESkustelisivat tuos ,</i> 15) <i>(0.6) tuossa sillä on (0.6) joku HANke t(h)uossa (0.5) tai SEIVäskiiiv (0.5) kainalossaan ja ?</i> 16) <i>(.) kulkee harppii eteenpäin siin ja ?,</i></p>	<p>1) <u><i>mitä minä ossaan t(h)ästä S(H)Elittää teille .</i></u> 3) <u><i>mistä tää TÄstäks tää alottaa sitte vai</i></u> 4) <u><i>ter: joo TÄstä se alkaa .</i></u> 5) <u><i>aha</i></u> 6) <u><i>VEITSkö sill+on nyt kääjessä tuossa .</i></u> 7) <u><i>joku SEMmonen sillä on .</i></u> 8) <u><i>ja tuossa on tuota (1.3) – mikä ihme ,</i></u> 10) <u><i>mi:tähän sunka siin+on jotain ?,</i></u> 11) <u><i>ihan+ku olis KASviks(h)ia t(h)ossa .</i></u></p>	<p>5) <u><i>mie oon niin huono (.) sarjakuvien TULkit(h)sija e(h)ttä</i></u> 8) <u><i>minä EN näistä saa SELvää</i></u></p>	<p>1) <i>t(h)ästä S(H)Elittää</i> 2) <i>niin+ku</i> 3) <i>vai</i> 5) <i>huono TULkit(h)sija e(h)ttä he he</i> 7) <i>joku</i> 9) <i>niin+ku</i> 10) <i>jotain</i> 11) <i>i h a n + k u o l i s K A S v i k s (h) i a t (h) o s s a .</i> 13) <i>jotain</i> 14) <i>ilmeises(h)ti i(h)han ku K(H)ESkustelisivat</i> 15) <i>joku HANke t(h)uossa tai</i></p>

<p>17) (.) tuossaba se tota iskeem MAahan .</p> <p>18) (0.8) ja SIInä sill+on (.) asetettu (0.5) joku niin+ku PELätin tobon (0.5) viereen sit se KATsoo v(h)ielä että o(h)nk+se h(h)yvän n(h)äköne be be .</p> <p>19) (0.9) ja TUOSSa se vielä TIRkistellee tuota (0.7) PELätintä siellä ja ?</p> <p>20) .nff (0.7) nyt se on tota (.) KAAAtunu ja tuop PELätin on iban ku sen (.) päällä tossa .</p> <p>21) (.) tuossa se lentää tuon (.) pelättimen kanssa (.) tonne YLÄi(h)lmoihin be he ?,</p> <p>22) t: se:lvä .</p>		<p>22) t: selvä</p>	<p>18) joku niin+ku – se KATsoo v(h)ielä että o(h)nk+se h(h)yvän n(h)äköne be be .</p> <p>20) iban ku</p> <p>21) YLÄi(h)lmoihin be he ?,</p>
---	--	---------------------	--

SUHTAUTUMISPROFIILI: Puhuja P5 esittää monologina sangen varman tulkinnan tarinasta	Kysymykset ja vastaukset	Kommentit ja sitaatit (“-“)	Modaali-ilmaukset ja n(h)auru (he he)
<p>1) p: no Mitäs mä nyt KERtoisin että ,</p> <p>2) (1.1) tä toi mies (.) kylvää SIemeniä ja ?</p> <p>3) (1.1) ja sitten SE km (0.6) kuvittelee et miten (.) paljon siinä sitte KASvaa niitä .</p> <p>4) (2.0) tomaattia ja (.) hernettä ja kurpitsaa ja (1.9) mitäs kaikkea SIIN nyt onkaa .</p> <p>5) (0.9) mut sitte meneeki jo LINnut menee ja syö siitä siemeniä ja ?</p> <p>6) (1.1) mies hakee tuolta TARpeita ja laittaa (0.9) semmosen MIkä se on VAricksenPElätin .</p> <p>7) (.) laittaa sen PUUN siihen ja ?,</p> <p>8) (0.6) PYStyyn semmosen RISTipuun ja (0.9) sen päälle sitte HATuj jah takin ja .</p> <p>9) (1.9) mutta ei LINnut siitä mitään välitä ne vaan L E N tää sinne (2.6) mt sev varicksenpelättimen PÄÄlle ja .</p>	<p>1) <u>no Mitäs mä nyt KERtoisin että ,</u></p> <p>4) <u>mitäs kaikkea SIIN nyt onkaa .</u></p> <p>6) <u>MIkä se on VAricksenPElätin .</u></p>		<p>1) <u>KERtoisin</u></p>

<p>10) (.) syövät siemeniä s (.) jatkuvast . 11) (.) th mies tietysti SUUTTuu ja ? 12) (0.9) menee ja ottaa semp KEpin siitä MAASta ja ?, 13) (0.7) alkaa huiskimaan niitä lintujap+ ., 14) PAremin mä en osaa . 15) t: oikein hyvä 16) p: he he</p>		<p>14) PAremin mä en osaa . 15) t: oikein hyvä</p>	<p>11) tietysti 14) PAremin 15) t: oikein hyvä 16) he he</p>
--	--	---	--

SUHTAUTUMISPROFIILI: Puhujan P18 tekstin alkuosa on keskustelua päähenkilön nimestä. Sitten puhuja esittää monologina hieman epävarman tulkinnan tarinasta.	Kysymykset ja vastaukset	Kommentit ja sitaatit (“-“)	Modaali-ilmaukset ja n(h)auru (he he)
<p>1) p: jahab (.) mitä muuta . 2) (.) t: eipä muu[ta st 3) p: [tästä vaan . 4) t: siitä vaan . 5) p: mikä siel sitte tämä tämmöne tuttu tuttu kuva muttah tuo ööh (1.0) herran tai he he: (.) hermannin NIimi on MIkä se tämä o . 6) t: sillei o mitään väliä . 7) jaa (.) nii kum mie MUIStan tämän oon nähny tämän (1.2) tai TIEdän tämän NIimenki mutta minä (0.9) hjoka tapauksessa nii hänen (1.4) tai kii tai siis öö kuvittelee (0.6) ruokaa kovasti sii HEDelmiä etupäässä , 8) (3.3) en tiää ja sittehan siinä on (1.0) siihen on tuota (1.4) VIILjely tuolla jotai kai hä om pistäny KAsvamaa viljelly jotakin (0.7) jotaki SIEmeniä ja , 9) (0.7) siinä sitte on variksenpoikasta ja mitä</p>	<p>1) jahab (.) mitä muuta . 2) (.) t: eipä muu[ta st 3) [tästä vaan 4) t: siitä vaan . 5) <u>mikä siel sitte tämä tämmöne tuttu tuttu kuva muttah tuo ööh (1.0) herran tai he he: (.) hermannin NIimi on MIkä se tämä o .</u> 6) t: sillei o mitään väliä . 7) jaa 9) variksenpoikasta ja mitä</p>	<p>7) (.) nii kum mie MUIStan tämän oon nähny tämän (1.2) tai TIEdän tämän NIimenki 8) en tiää</p>	<p>5) herran tai he he: (.) hermannin 7) tai hjoka tapauksessa tai kii tai siis etupäässä 8) tuota jotai kai jotaki</p>

<p>4) (3.0) (mt) (0.7) minä e SIT tiedäh mihin hääl on küire taib KONTtaamalla hän kulkeeb .</p> <p>5) (3.3) SIT TÄ-Ässä hän o HIRveen tyytyväisen NÄköinenh ?</p> <p>6) hymyile-e ?</p> <p>7) (0.6) ja TÄs onh HEdelmäKORI-I ?</p> <p>8) (0.9) jossa onk kurpitsaah panaaniab porkkanaab (0.8) lehtivihanneksiä ja tämä lienee tomaattih .</p> <p>9) (7.4) hhh Onko hän sit TÄÄllä päässyt määränpäähä-än ,</p> <p>10) (1.7) ja RUOKkiiko hän näitäh lintujah .</p> <p>11) (2.2) ne on Ihan ku KORppia MUSTia ja SUURia .</p> <p>12) (1.3) ja SIEllon (.) arapilaine rakennus takana ei O suomalaisine .</p> <p>13) (3.6) siinä tää sama MIES kulkee jonnekin ?</p> <p>14) (.) häällä on (.) kaksi sauvvaa kaina-alossa ?</p> <p>15) ja tuolla-inen (0.8) mt (0.6) vaatemykkyrä .</p> <p>16) (3.6) TÄ-Ässä hän on laittamassa maahan (.) niin sanottuuh VARiksempelätintä .</p> <p>17) (0.5) jota ma-alla käytetään ette-i varikset syö mansikoita .</p> <p>18) (1.6) ja tässä (.) pelätin ov valmis ,</p> <p>19) siin on VANha JAKku ?</p> <p>20) (.) HAttu PÄÄssä ?</p> <p>21) (0.5) ja hän HY-Yvin tyytyväisen-ä katselee sitä .</p> <p>22) (3.5) no TÄssä hä-n sitte katselee asuntonsa AKkunasta ?</p> <p>23) (0.8) näkee sen tek-emänsä variksempelättime:n .</p> <p>24) (0.7) ja (.) LInnut on ku KOTona-an sen</p>	<p>9) O nko hän sit TÄÄllä päässyt määränpäähä-än</p> <p>10) ja RUOKkiiko hän näitäh lintujah .</p>	<p>4) minä e SIT tiedäh</p> <p>12) ei O suomalaisine</p>	<p>4) taib</p> <p>8) lienee</p> <p>11) ihan ku</p> <p>13) jonnekin</p>
---	---	--	--

<p>pelättimen (.) VIERessä ja päällä . 25) (7.7) TÄssä häm menee sitte sen (.) variksempelättimen luokse-e . 26) (1.2) ja kuinka se ON ? 27) se on niin ku KAAtumaisillaan , 28) (0.5) ja lintu ihmettelee vieressä . 29) (1.2) ja TÄssä hän SUUtahtaab (.) koska siit ei ollu Apua ? 30) (0.7) Ottaa seipästä KIinne , 31) (.) vie koko PELättime-em POIs ? 32) (.) ja linnuth (1.0) LINnut lentävät ja ihmettelevät ympärillä . 33) t: kiitos ?</p>	<p>26) (1.2) ja kuinka se ON ? 27) se on niin ku KAAtumaisillaan ,</p>	<p>33) t: kiitos</p>	<p>27) niin ku</p>
--	---	----------------------	--------------------

SUHTAUTUMISPROFILI: Puhuja P43 esittää monologina alkuosastaan epävarman tulkinnan tarinasta; lopussa oivaltaa kuvien yhteydet.	Kysymykset ja vastaukset	Kommentit ja sitaatit (“-“)	Modaali-ilmaukset ja n(h)auru (he he)
<p>1) p: mt hbb niin siinä on (.) tämänen UKko joka , 2) (1.7) joka tekee h-m (.) mitä se nyt TEkee siinä . 3) (1.2) sil on jokuh KAUBa KÄdessä tämä YKkös hm ?, 4) (1.2) sama ukko on täällä sitten (1.3) ajattelee (1.9 ot mt) kaikkia:h , 5) (2.1) siinä on Vihanneksia siinä on (0.6) kurpitsoja ?, 6) (1.1) onko siinä TOMaattia ja , 7) (2.0) se oli se TOine ja sitte KOLmas on ?, 8) (1.2) siinä on (1.5 ot: mt) LINnut nokkii JYviä ja .</p>	<p>2) mitä se nyt TEkee siinä 6) onko siinä TOMaattia</p>		<p>3) jokuh</p>

<p>9) (2.1) ja mies sama mies kävelee tässä , 10) (3.9) ihmettelee vähä ja . 11) (2.3) sitten hän (1.5) käy sisällä ja tuo jotain TARvikkeita ? (0.7) mukanaan ? 12) (1.7) ja:h hän laittaa tommosen RISTikon ?, 13) (1.2) pystyttää tähän (0.7) maabaj+ja , 14) (1.1) se on niin kun (1.6) variksiem PELotin tulee siitä sitte se: (0.6) laittaa (1.8) ta (.) takki ja hattu silleh ristikolle tää on (0.9) variksemPElätin . 15) (2.5) hm-mutta (1.3) neh varikset tai LINnut nin ne on (0.6) SEUraavassa kuvassa ne on sitten sen (1.4) variksempelättimenh (0.5) päällä istuu yks ja ?, 16) kaikki on (.) siinä (2.2) kaikki on siinä (2.6) taas hn (2.0) nokkimassa . 17) (1.2) ai JUU hänellä on (.) siellä (.) hän KYLvää täällä ENSimmäisessä o-os , 18) (1.3) joo minä nyt vasta huomasiin et se on kylvöHOMma siinä , 19) (1.4) ja sitte hänh SUUTtuu ja ? 20) (2.0) koko variksempelätin nin (0.8) sillä huitoo LINnut pois . 21) t: oikeen hyvä .</p>		<p>17) ai JUU 18) joo minä nyt vasta huomasiin 21) t: oikeen hyvä</p>	<p>11) jotain 14) niin kun 21) t: oikeen hyvä</p>
--	--	---	---

SUHTAUTUMISPROFIILI: Puhuja P44 esittää monologina varman ja eläytyvän tulkinnan tarinasta.	Kysymykset ja vastaukset	Kommentit ja sitaattit (“-“)	Modaali-ilmaukset ja n(h)auru (he he)
<p>1) <i>p: ja: tässä on nyt tämä SARjakuvasankari onkohan tämä salttu .</i></p> <p>2) <i>(0.8) niin tämä: (.) y-y-kylvää (0.7) suoriin kauniisiin riviin SIemeniä ?</i></p> <p>3) <i>(1.1) ja: (.) sitten hän mielessänsä (1.6) kuvittelee jo mitä kaikkea hän sitten syksyllä kerää tosta PELLosta ?</i></p> <p>4) <i>(1.6) ja sitten kun hän (.) lähtee sieltä POIS nin hän huomaa et aHAA et muillakin on MIElenkiintoa sin (.) sinne lentää LINTuja ?,</i></p> <p>5) <i>(1.1) jotka kuopsuttavat ja heti löytävät ä nuos noita SIemeniä ?,</i></p> <p>6) <i>(1.5 ot mt ja sitten salttu ajattelee että (.) NO sehän on olemassa semmonen (1.3) h:arakamPElätin vai variksempelätin kuinka sitä nyt SAnotaankaan ja (.) jab rakentaa semmosen sinneh (1.5) kasvimaalle ?</i></p> <p>7) <i>(1.9) ja aattelee et no NII asia on nyt hoidettu .</i></p> <p>8) <i>(0.9) ja sitten häm menee Kotiinsa ?</i></p> <p>9) <i>(0.5) ja näkee ikkunnasta että (.) EIPä mitä SIELlähän ne kodikkaasti (0.6) istuvat ne varikset siellä PELättimen hatum päällä jab (0.7) ja käsivarrella ja pellolla ja ?,</i></p> <p>10) <i>(1.8 ot mt) ja häl lähtee sitte VIhoissansa sinneh (1.2) kasvimaalle ja ?,</i></p> <p>11) <i>(1.7 ot mt) ottaa koko tämän PELättimen (.) k-hökötyksen Käteensä ja ?,</i></p> <p>12) <i>(.) rupee sillä sitten huitomaan niitäh (0.7) variksia (1.2) tiehensä .</i></p>	<p>1) <i>onkohan tämä salttu .</i></p> <p>6) <i>kuinka sitä nyt SAnotaankaan</i></p>	<p>4) <i>“aHAA et muillakin on MIElenkiintoa”</i></p> <p>6) <i>“NO sehän on olemassa semmonen (1.3) h:arakamPElätin vai variksempelätin”</i></p> <p>7) <i>“no NII asia on nyt hoidettu .”</i></p> <p>9) <i>“EIPä mitä”</i></p>	<p>6) <i>vai</i></p>

13) t: oikein hyvä .		13) t: oikein hyvä	13) t: oikein hyvä
----------------------	--	--------------------	--------------------

SUHTAUTUMISPROFIILI: Puhuja P45 esittää monologina varman tulkinnan tarinasta.	Kysymykset ja vastaukset	Kommentit ja sitaattit (“-“)	Modaali-ilmaukset ja n(h)auru (he he)
<p>1) p: no nyt tässä (.) kertoa pitäis SEMmosta että (1.1) tämä (0.7) kaveri istuttaa SIEMeniä MAAban ja ,</p> <p>2) (1.2) kuvittelee sitte että minkäm miten ison SAAdon hän ((rykäisy)) saa näistä (0.8) siemenistään .</p> <p>3) (1.5) mutta yhtä äkkiä hä HUOMaa että (0.7) varikset nokkii hänen siemenet maasta .</p> <p>4) (1.4) ja sittemb (.) tämäh (0.7) mies KEKSii että tehdäänpäs siinä variksempelätij ja ,</p> <p>5) (0.8) pistää pystyym semmosen PUURistikon ?</p> <p>6) (0.9) ja: ja takin siiber ristikkooj+ja hatum päähän ,</p> <p>7) ja näin on (0.9) valmis tämä (0.7) VARiksempelätin .</p> <p>8) (1.1) mut ei siitä ollu paljon Apua nää varikset (1.0) menit ym süben (.) hänen PELättimem päälle (1.1) istumaaj ja nauramaaj+ja syövät Edelleen siemeniä ja .</p> <p>9) (1.3) no nyt tämä SUUttuu tämä mies ja menee ja (1.1) ottaa kokom (.) PELättimen käteensä ja ,</p> <p>10) (0.6) hätistää VARiksia sitten (1.5) sittem POis hänen kasvimaaltaan .</p> <p>11) (4.1) että sem PITUinen se .</p>		<p>1) <u>no nyt tässä (.) kertoa pitäis</u></p> <p>4) “tehdäänpäs siinä variksempelätij”</p> <p>11) että sem PITUinen se .</p>	<p>1) <u>pitäis</u></p>

LIITE 4: Ikäverrokkien tekstien tapahtumaprofilien määrittely. Merkintöjen selitykset:

LITTERAATTI	OSALLISTUJAT	PROSESSIT	OLOSUHTEET
<p>Notaatiomerkit sivulla xiii. Analyysin yhteenveto (tapahtumaprofiili) on esitetty litteraatin alla.</p>	<p>Uudet osallistujat on osoitettu numeroinnilla (esim. 1tämä mies, 2siemeniä, 1se, 2niitä, 3hedelmiä). Viittaukset, jotka kytkevät tekstin puhetilanteeseen, on alleviivattu (esim. <u>1tämä mies</u>).</p> <p>Muut kuin puhujaan ja tutkijaan viittaavat yksinäiset deiktiset pronominit (ydp) on tummennettu.</p> <p>Tutkijan puhe on merkitty sulkuihin ja kirjoittajan tulkinnat hakasulkuihin.</p>	<p>ME=mentaalinen prosessi eli ajattelevainen, havaitseminen tai tunteminen (esim. MEkaveri kuvittelee että; MEhän näkee ne linnut)</p> <p>MAT=materiaalinen prosessi, perint. toisiin osallistujiin kohdistuva teko (esim. MATmies kylvää siemeniä)</p> <p>MA=muu materiaalinen prosessi (esim. MAmies käy liiterissä, MALinnut tulevat)</p> <p>BE=behavioraalinen prosessi eli ihmiselle ominainen käyttäytyminen (esim. BEne katselee; BEhän suuttuu)</p> <p>VE=verbaalinen prosessi eli puhuminen (esim. VEkertoa pitäs semmosta)</p> <p>R=relaationaalinen prosessi eli osallistujien suhteet ja sijainti (esim. Rmiehellä on kauha, Rlinnut on pellolla)</p> <p>E=eksistentiaalinen prosessi eli osallistujan olemassaolo (Etäsön tämmönen mies).</p> <p><u>Alleviivaukset</u> ja lihavoinnit liittävät fragmenttirakenteitten osat toisiinsa (esim. R<u>pilven reunalla on Rsiellon</u> Emitähän Esiinon jotain)</p>	<p>Kertomuskehystä määrittävät ajan- ja paikailmaukset on merkitty kirjaimella K (esim. Ksitten sinne pellollensa).</p> <p>Ilmaukset, jotka kytkevät lauseet puhetilanteeseen, on merkitty kirjaimella P tai alleviivauksin (esim. Psitten tässä, <u>Ktonne</u> kasvimaallensa).</p> <p>Samaan intonaatioyksikköön kuuluvien eri lauseiden ilmaukset on erotettu toisistaan pilkulla.</p>

P1 LITTEERAATTI	OSALLISTUJAT	PROSESSIT	OLOSUHTEET
1) <i>p: mitä minä ossaan t(h)ästä S(H)Elittää teille .</i>	1) 1mitä <u>2minä 3teille</u>	1) VEmitä ossaan selittää	1) Ptästä
2) <i>(1.3) no TUOssa se niinku on .</i>	2) <u>?4se</u>	2) Etuossa se on	2) Ptuossa
3) <i>mistä tää TÄstäks tää alottaa sitte vai</i>	3) <u>5tää</u>	3) ?MATmistäs tää alottaa	3) Pmistäs tästäks sitte
4) <i>t: joo TÄstä se alkaa .</i>	4) (5se)	4)	4) (tästä)
5) <i>p: aba ((rykäisy)) mie oon niin huono (.) sarjakuvien TULkit(h)sija e(h)ttä he he ?,</i>	5) <u>2mie</u> 6huono sarjakuvien tulkitsija	5) Rmie oon huono tulkitsija	5)
6) <i>(0.5) no siinä tuo (1.1) pp sarjakuvamies on tuolla (.) VATSallaan siinä VEITSkö sill+on nyt kääjessä tuossa .</i>	6) <u>4tuo sarjakuvamies</u> 7veitskö 4sill	6) Rsarjakuvamies on vatsallaan Rveitskö sillon	6) Psiinä tuolla siinä, Pnyt tuossa Kk:ssä
7) <i>(0.7) joku SEMmonen sillä on .</i>	7) 7joku semmonen 4sillä	7) Rjoku sillä on	7)
8) <i>(0.8) ja tuossa on tuota (1.3) minä EN näistä saa SELvää mikä ihme ,</i>	8) <u>2minä 8näistä</u> 9mikä ihme	8) <u>Etuoossa on</u> MEen saa selvää <u>mikä ihme</u>	8) Ptuossa
9) <i>(1.4) pilv(h)en r(h)eunalla (0.6) on tuolla niinku SIEL+on ?,</i>	9)	9) <u>Rpilven reunalla on Rsiellon</u>	9) Kpilven reunalla Ptuolla, Ksiell
10) <i>(1.2) mi:tähän sunka siin+on jotain ?,</i>	10) 10mitähän jotain	10) <u>Emitähän Esiinon jotain</u>	10) Psiin
11) <i>(.) iban+ku olis KASviks(h)ia t(h)ossa .</i>	11) 10kasviksia	11) Eolis kasviksia	11) Ptossa
12) <i>t: yhm-m ?</i>	12)	12)	12)
13) <i>(0.9) p: ja tässä on sitte (.) jotain LINTuja ?,</i>	13) 11jotain lintuja	13) Eon lintuja	13) Ptässä sitte
14) <i>(1.1) ja tuolla on (0.9) Isompi lintu ja se KATselee ja ihmettellee niitä nuo (0.6) ilmeises(h)ti i(h)han ku K(H)ESkustelisivat tuos ,</i>	14) 12isompi lintu ?4se ?11niitä ? <u>11nuo</u>	14) Eon isompi lintu BEse katselee ja BEihmettellee niitä BEnuo keskustelisivat	14) Ptuolla, Ptuos
15) <i>(0.6) tuossa sillä on (0.6) joku HANko t(h)uossa (0.5) tai SEIVäskii (0.5) kainalossaan ja ?</i>	15) 4sillä 13joku hanko 14seiväskii	15) Rsillä on hanko	15) Ptuossa tuossa Kkainalossaan
16) <i>(.) kulkee harppii eteenpäin siin ja ?,</i>	16)	16) MAKulkee MAharppii	16) Psiin
17) <i>(.) tuossaha se tota iskeem MAAban .</i>	17) 4se <u>14tota</u>	17) MATse tota iskee	17) Ptuossa Kmaahan
18) <i>(0.8) ja SIinä sill+on (.) asetettu (0.5) joku niinku PELätin tobon (0.5) viereen sit se KATsoo v(h)ielä että o(h)nk+se h(h)yvän n(h)äköne he he .</i>	18) 4sill 15joku pelätin 4se 15se	18) MATon asetettu pelätin BEse katsoo Ronkse hyvän näköne	18) Psiinä tohon viereen Ksit vielä
19) <i>(0.9) ja TUOssa se vielä TIRkistellee tuota (0.7) PELätintä siellä ja ?</i>	19) 4se <u>15tuota pelätintä</u>	19) BEse tirkistellee pelätintä	19) Ptuossa Kvielä siellä
20) <i>.nff (0.7) nyt se on tota (.) KAAtunu ja tuop PELätin on iban ku sen (.) päällä tossa .</i>	20) 4se <u>15uo pelätin</u>	20) MAse on kaatunu Rpelätin on sen päällä	20) Pnyt, Ksen päällä Ptossa
21) <i>(.) tuossa se lentää tuon (.) pelättimen kanssa (.) tonne</i>	21) 4se	21) MAse lentää	21) Ptuossa tonne

YLÄi(h)lmoihin he he ?, 22) t: se:lvä .			Kyläilmoihin
TAPAHTUMAPROFIILI: Kuvissa on erilaisia osallistujia.	15 osallistujaa, 5 ydp pronomini viittaukset paikoin epätarkkoja 9/15 subst. viittausta: tulkitsija, sarjakuvamies, veitskö, ihme, kasviksia, lintuja, (isompi lintu), hanko, seiväskii, pelätin	E: 7 R: 9 ← yht. 16 VE: 1 (puhujan aloitus) ME: 1 (puhujan kognitiota) MAT: 3 (1 päähenkilön teko) MA: 4 (päähenkilön teot) BE: 5 (3 päähenkilön käyttäytyminen) yht. 14	20/21 kytkevää; erit. kuviin+jatkavia, 9/21 kehystävää määritettä; konkr. paikkoja, aika etenee P ~ 1/1, K < 1/2 → hatara kertomuskehys

P5 LITTEERAATTI	OSALLISTUJAT	PROSESSIT	OLOSUHTEET
1) p: no Mitäs mä nyt KERTOISIN että ,	1) <u>1mä</u>	1) VEmitäs mä kertoisin	1) Pnyt
2) (1.1) tä toi mies (.) kylvää SIEMENIÄ ja ?	2) <u>2toi mies</u> 3siemeniä	2) MATmies kylvää siemeniä	2)
3) (1.1) ja sitten SE km (0.6) kuvittelee et miten (.) paljon siinä sitte KASvaa niitä .	3) 2se 4niitä	3) MEse kuvittelee et MAkasvaa niitä	3) Ksitten, Ksiinä sitte
4) (2.0) tomaattia ja (.) hernettä ja kurpitsaa ja (1.9) mitäs kaikkea SIIN nyt onkaa .	4) 5tomaattia 6hernettä 7kurpitsaa 4mitäs kaikkea	4) Emitäs siin nyt onkaa	4) Psiin nyt
5) (0.9) mut :sitte meneeki jo LINnut menee ja syö siitä siemeniä ja ?	5) 8linnut 3siemeniä	5) MAmeneeki linnut MAmenee ja MATsyö siemeniä	5) Ksitte jo, Ksiitä
6) (1.1) mies hakee tuolta TARpeita ja laittaa (0.9) semmosen MIKÄ se on VARiksenPELÄTIN .	6) 2mies 9tarpeita 10semmosen 10mikä se variksenpelätin	6) MATmies hakee tarpeita MATlaittaa semmosen Rmikä se on	6) Ptuolta
7) (.) laittaa sen PUUN siihen ja ?,	7) 11sen puun	7) MATlaittaa puun	7) Ksiihen
8) (0.6) PYStyyn semmosen RISTipuun ja (0.9) sen päälle sitte HATUJ jah takin ja .	8) 11semmosen ristipuun 12hatun 13takin	8)	8) Ksen päälle sitte
9) (1.9) mutta ei LINnut siitä mitään välitä ne vaan LENTÄÄ sinne (2.6) mt sev variksenpelättimen PÄÄLLE ja .	9) 8linnut 10siitä 8ne	9) MELinnut ei siitä välitä MAne lentää	9) Ksinne pelätt:n päälle
10) (.) syövät siemeniä s (.) jatkuvast .	10) 3siemeniä	10) MATsyövät siemeniä	10)
11) (.) th mies tietysti SUUTTUU ja ?	11) 2mies	11) BEmies suuttuu	11)
12) (0.9) menee ja ottaa semp KEPin siitä MAASTA ja ?,	12) 11sen kepin	12) MAmenee ja MATottaa	12) Ksiitä maasta

13) (0.7) alkaa huiskimaan niitä lintujap+ .,	13) 8niitä lintuja	kepin 13) MATalkaa huiskimaan lintuja	13)
14) Paremmiin mä en osaa .	14) <u>1mä</u>	14) VEmä en osaa [kertoa]	14)
15) t: oikein hyvä	15)	15)	15)
16) p: he he	16)		
TAPAHTUMAPROFIILI: Pääosallistuja tekee materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa.	13 osallistujaa; 4=5—7=4, 1 ydp viittausten kohteet selkeät 11/13 subst. viittausta: mies, siemeniä, tomaattia, hernettä, kurpitsaa, linnut, tarpeita, variksenpelätin, ristipuun, hatun, takin	E: 1 R: 1 (kysymyksiä) yht. 2 VE: 2 (puhujan aloitus ja lopetus) ME: 2 (1 päähenkilön, 1 lintujen kognitiota) MAT: 8 (6 päähenkilön tekoa)← MA: 5 (3 lintujen. tekoa) BE: 1 (päähenkilön käyttäytymistä) yht. 17	3/11 kytkevää, 8/11 kehystävää; vähän konkr. paikkoja aika etenee P ~1/4 K ~ 2/3 → tiivis kertomuskehys

P18 LITTEERAATTI	OSALLISTUJAT	PROSESSIT	OLOSUHTEET
1) p: jabab (.) mitä muuta .	1) 1mitä	1)	1)
2) (.) t: eipä muu[ta st	2)	2)	2)
3) p: [tästä vaan .	3)	3)	3) Ptästä
4) t: siitä vaan .	4)	4)	4)
5) p: mikä siel sitte tämä tämmöne tuttu tuttu kuva muttab tuo ööh (1.0) herran tai he he: (.) hermannin Nimi on Mikä se tämä o .	5) 2mikä <u>tämmönen kuva</u> 3nimi <u>3se tämä</u>	5) <u>Rmikä Rsiel tämä tuttu kuva herran nimi on</u> Rmikä tämä o	5) Psiel sitte
6) t: sillei o mitään väliä .	6) (sill)	6) (Rsil ei oo väliä)	6)
7) jaa (.) nii kum mie MUIStan tämän oon nähny tämän (1.2) tai TIEDän tämän Nimenki mutta minä (0.9) hjoka tapauksessa nii hänen (1.4) tai kii tai siis öö kuvittelee (0.6) ruokaa kovasti sii HEDelmiä etupäässä ,	7) <u>4mie 3tämän</u> 4muista-n <u>3tämän</u> 4tiedä-n 3nimenki <u>4minä</u> 5hänen [hän] 6ruokaa 7hedelmiä	7) MEmie muistan tämän MEoon nähny tämän METiedän nimenki MEhän(en) kuvittelee ruokaa	7) Psii [siinä?]
8) (3.3) en tiiä ja sittehän siinä on (1.0) siihen on tuota (1.4) viljelty tuolla jotai kai hä om pistänyt Kasvamaa viljelly jotakin (0.7) jotaki SIemeniä ja ,	8) 4e-n 8jotai 5hä 8siemeniä	8) MEen tiiä MATon viljelty jotai MATHä om pistänyt <u>kasvamaan</u> MATviljelly <u>siemeniä</u>	8) Psittehän siinä, Ksiihen Ptuolla

<p>9) (0.7) siinä sitte on variksenpoikasta ja mitä (0.5) etsimässä (0.5) nuo POIS sitte ,</p> <p>10) (1.0) sitten tuota ö-ö mt hän ö käy tuolla (1.4) LIITERISSÄ ja etsii jotakin työkaluja sieltä tietysti ja ,</p> <p>11) (0.9) rakentaa RISTIN niistä .</p> <p>12) t: yhm-m ?</p> <p>13) (0.8) p: ja ja siis tämän ää ristin päälle tehdään sitten (1.2) VARIKSEMPELÄTIN .</p> <p>14) (2.9) ja stte tää (1.0) sit tää menee si siis mm SEURAAMAAN sitä pihaa vaikuttaako PELÄTTI mutta ,</p> <p>15) (0.5) eihä tämä (.) tämän vaikuta MITTÄÄ siellä ,</p> <p>16) (0.5) linnut nokkii jatkuvasti .</p> <p>17) (3.6 ot: mt mt) mutta mitä hän tekee sitte tuolla hän menee KATKASEE tuon (0.7) pelättimen ja ,</p> <p>18) (1.3) ottaa sen (0.5) he he (--- 1.5) jotenki niinku LIPUKS itelleen .</p> <p>19) (0.8) nii se (0.8) öhm SIIRTÄÄ sej jobonki toiseem paikkaan ja se (.) varikset seuraa MUKANA .</p>	<p>9) 9variksenpoikasta 10mitä 8nuo</p> <p>10) 5hän 11työkaluja</p> <p>11) 12ristin ?11niistä</p> <p>12)</p> <p>13) 13variksempelätin</p> <p>14) 5tää 14sitä pihaa 13pelätti</p> <p>15) 13tämä</p> <p>16) 9linnut</p> <p>17) 5hän 5hän <u>13tuon pelättimen</u></p> <p>18) 13sen</p> <p>19) 5se 13sej 9varikset</p>	<p>9) Eon variksenpoikasta MATetsimässä nuo pois</p> <p>10) MAhän käy liiterissä MATetsii työkaluja</p> <p>11) MATrakentaa ristin</p> <p>12)</p> <p>13) MATtehdään variksempelätin</p> <p>14) MATää menee BEseuraamaan pihaa ?MAvaikuttaako pelätti</p> <p>15) ?MAeihä tämä vaikuta</p> <p>16) MALinnut nokkii</p> <p>17) MAmitä hän tekee MAhän menee MATkatkasee pelätt:n</p> <p>18) MATottaa sen</p> <p>19) MATse siirtää sej MAvarikset seuraa</p>	<p>9) Psiinä sitte sitte</p> <p>10) Psitten tuota Ktuolla liit:ssä, Ksieltä</p> <p>11)</p> <p>12)</p> <p>13) Kristin päälle sitten</p> <p>14) Ksit</p> <p>15) Ksiellä</p> <p>16)</p> <p>17) Psitte tuolla</p> <p>18)</p> <p>19) Ktoiseem paikkaan</p>
<p>TAPAHTUMAPROFIILI: Pääosallistuja tekee materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa.</p>	<p>14 osallistujaa, 4 ydp viittausten kohteet selkeät 10/14 subst. viittausta: kuva, nimi, ruokaa, hedelmiä, siemeniä, variksenpoikasta, työkaluja, ristin, variksempelätin, pihaa</p>	<p>E: 1 R: 3 (kysymyksiä) yht. 4 VE: - ME: 5 (puhujan kognitiota) MAT 10 (päähenkilön. tekoja)← MA: 8 (4 päähenkilön. tekoa) BE: 1 (päähenkilön käytt.) yht. 24</p>	<p>8/13 kytkevää, etenkin alussa kuviin+jatkavia, 7/13 kehystävää, vähän konkr. paikkoja, aika etenee P ~2/3 K ~ 1/2 →väljä kertomuskehys</p>

P42 LITTEERAATTI	OSALLISTUJAT	PROSESSIT	OLOSUHTEET
<p>1) p: ((ryiskehyä)) (2.0) si-inä on KUVA-ab ,</p> <p>2) (1.9) tuommoneh hauskan näköinen UKKOB (.) kulkeeh (1.1) tuommone-enb SEmenttil LASTA kädessä .</p> <p>3) (0.5) mutta TÄÄL o-om MERKIT niin+ku hä-än JU-</p>	<p>1) <u>1kuva</u></p> <p>2) <u>2tuommonen hauskan näkönen ukko</u></p> <p>3) 3merkit 2hä</p>	<p>1) Eon kuva</p> <p>2) MAukko kulkee</p> <p>3) Eom merkit MAhä juoksis</p>	<p>1) Psiinä</p> <p>2)</p> <p>3) Ptääl</p>

<p>Oksis tätä-ä rataa .</p> <p>4) (3.0) (mt) (0.7) minä e SIT tiedäh mihin häl on kiire taib KONTtaamalla hän kulkeeb .</p> <p>5) (3.3) SIT TÄ-Ässä hän o HIRveen tyytyväisen NÄköinenh ?</p> <p>6) hymyile-e ?</p> <p>7) (0.6) ja TÄs onh HEdelmäKORI-I ?</p> <p>8) (0.9) jossa onk kurpitsaab panaaniah porkkanaah (0.8) lehtivihanneksiä ja tämä lienee tomaattih .</p> <p>9) (7.4) hbb Onko hän sit TÄÄllä päässyt määränpääh-än ,</p> <p>10) (1.7) ja RUOKkiiko hän näitä lintujah .</p> <p>11) (2.2) ne on Ihan ku KORppia MUSTia ja SUURia .</p> <p>12) (1.3) ja SIELlon (.) arapilaine rakennus takana ei o suomalaisine .</p> <p>13) (3.6) siinä tää sama MIEs kulkee jonnekin ?</p> <p>14) (.) hällä on (.) kaksi sauvvaa kaina-alossa ?</p> <p>15) ja tuolla-inen (0.8) mt (0.6) vaatemykkyrä .</p> <p>16) (3.6) TÄ-Ässä hän on laittamassa maahan (.) niin sanottuab VARiksempelätintä .</p> <p>17) (0.5) jota ma-alla käytetään ette-i varikset syö mansikoita .</p> <p>18) (1.6) ja tässä (.) pelätin ov valmis ,</p> <p>19) siin on VANba JAKku ?</p> <p>20) (.) HATTU PÄÄssä ?</p> <p>21) (0.5) ja hän HY-Yvin tyytyväisen-ä katselee sitä .</p> <p>22) (3.5) no TÄssä hä-n sitte katselee asuntonsa AKKeunasta ?</p> <p>23) (0.8) näkee sen tek-emänsä variksempelättim:e:n .</p> <p>24) (0.7) ja (.) Linnut on ku KOTona-an sen pelättimen (.) VIERessä ja päällä .</p> <p>25) (7.7) TÄssä häm menee sitte sen (.) variksempelättimen luokse-e .</p> <p>26) (1.2) ja kuinka se ON ?</p>	<p>4) <u>4</u>minä 2häl 5kiire 2hän</p> <p>5) 2hän</p> <p>6)</p> <p>7) 6hedelmäkori</p> <p>8) 7kurpitsaa 8panaania 9porkk. 10lehtivih:a 11tämä 11tomaatti</p> <p>9) 2hän</p> <p>10) 2hän <u>12</u>näitä <u>lintuja</u></p> <p>11) 12ne 12korppia</p> <p>12) 13rakennus</p> <p>13) <u>2</u>tää <u>sama</u> <u>mies</u></p> <p>14) 2hällä 14sauvaa</p> <p>15) <u>15</u>tuollainen vaatemykkyrä</p> <p>16) 2hän 16variksempelätintä</p> <p>17) 16jota 12varikset 17mansikoita</p> <p>18) 16pelätin</p> <p>19) 18jakku</p> <p>20) 19hattu</p> <p>21) 2hän 16sitä</p> <p>22) 2hän</p> <p>23) 16sen variksempelättimen</p> <p>24) 12linnut</p> <p>25) 2häm</p> <p>26) 16se</p>	<p>4) MEminä e tiedä Rmihin häl on kiire MAhän kulkee</p> <p>5) Rhän o tyytyväisen näköinen</p> <p>6) BEhymyilee</p> <p>7) Eon hedelmäkori</p> <p>8) Ejossa onk kurpitsaa Rtämä lienee tomaatti</p> <p>9) MAonko hän päässyt mp:hän</p> <p>10) MATruokkiiko hän lintuja</p> <p>11) Rne on korppia</p> <p>12) Eon rakennus Rei o suomalaisine</p> <p>13) MAmies kulkee</p> <p>14) Rhällä on kaksi sauvvaa</p> <p>15)</p> <p>16) MAThän on laittamassa variksempelätintä</p> <p>17) MATjota käytetään ettei MATvarikset syö mansikoita</p> <p>18) Rpelätin on valmis</p> <p>19) Esiin on jakku</p> <p>20)</p> <p>21) BEhän katselee sitä</p> <p>22) BEhän katselee</p> <p>23) MEnäkee variksempelättimen</p> <p>24) Rlinnut on kuin kotonaan</p> <p>25) MAhäm menee</p> <p>26) Rkuinka se on</p>	<p>4) Ptsit mihin</p> <p>5) Psit tässä</p> <p>6)</p> <p>7) Ptäs</p> <p>8) Kjossa</p> <p>9) Psit täällä Kmääränpäähän</p> <p>10)</p> <p>11)</p> <p>12) Ksiell takana</p> <p>13) Psiinä jonnekin</p> <p>14) Kkainalossa</p> <p>15)</p> <p>16) Ptässä Kmaahan</p> <p>17) Kmaalla</p> <p>18) Ptässä</p> <p>19) Psiin</p> <p>20) Kpäässä</p> <p>21)</p> <p>22) Ptässä sitte Kas:nsa akk:sta</p> <p>23)</p> <p>24) Kp:n vieressä ja päällä</p> <p>25) Ptässä sitte Kpelätt:n luokse</p> <p>26)</p>
---	---	--	--

<p>27) <i>se on niin ku</i> KAAtumaisillaan , 28) (0.5) <i>ja lintu ihmettelee vieressä .</i> 29) (1.2) <i>ja TÄssä hän SUUtahtaah (.) koska siit ei ollu Apua ?</i> 30) (0.7) <i>Ottaa seipäästä KIInne ,</i> 31) (.) <i>vie koko PELättime-em POIs ?</i> 32) (.) <i>ja linnuth (1.0) LInnut lentävät ja ihmettelevät ympärillä .</i> 33) <i>t: kiitos ?</i></p>	<p>27) 16se 28) 12lintu 29) 2hän 16siit 20apua 30) 14seipäästä 31) 16koko pelättimen 32) 12linnut 33)</p>	<p>27) Rse on kaatumaisillaan 28) BElintu ihmettelee 29) BEhän suutahtaah Rsiit ei ollu apua 30) MAottaa seipäästä kiinne 31) MATvie pelättimen 32) MALinnut lentävät ja BEihmettelevät</p>	<p>27) 28) Kvieressä 29) Ptässä 30) 31) 32) Kympärillä 33)</p>
<p>TAPAHTUMAPROFIILI: Kuvissa on erilaisia osallistujia, ja ukko tekee materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa.</p>	<p>20 osallistujaa, 1 ydp viittausten kohteet selkeät 19/20 subst. viittausta: kuva, ukko (+mies), merkit, kiire, hedelmäkori, kurpitsaa, panaania, porkkanaa, lehtivihanneksia, tomaatti, lintuja (+korppeja, varikset), rakennus, sauvaa, vaatemykkyrä, variksempelätintä, mansikoita, jakku, hattu, seipäästä</p>	<p>E: 6 R: 11 ← yht. 17 VE: - ME: 2 (1 puhujan kognitiota) MAT: 5 (3 päähenkilö. tekoa) MA: 8 (7 päähenkilön. tekoa) ← BE: 6 (4 päähenkilön käyttäytyminen) yht. 22</p>	<p>13/21 kytkevää, etenkin kuviin+jatkavia, 11/21 kehystävää; konkr. paikkoja, ei tapahtumien aikajatkumoa P ~ 3/5 K ~ 1/2 →väljä kertomuskehys</p>

P43 LITTEERAATTI	OSALLISTUJAT	PROSESSIT	OLOSUHTEET
<p>1) <i>p: mt hhh niin siinä on (.) tällöinen UKko joka ,</i> 2) (1.7) <i>joka tekee h-m (.) mitä se nyt TEkee siinä .</i></p>	<p>1) <u>1tällöinen ukko</u> 1joka 2) 1joka 1se</p>	<p>1) Eon ukko 2) MAjoka tekee MAmitä se tekee 3) Rsil on kauha</p>	<p>1) Psiinä 2) Pnyit siinä</p>
<p>3) (1.2) <i>sil on jokuh KAUhA KÄdessä tämä YKköös hm ?,</i></p>	<p>3) 1sil 2kauha <u>3tämä ykkös</u> <u>[kuva]</u></p>	<p>4) Rsama ukko on täällä MEajattelee kaikkia</p>	<p>3) Kkädessä 4) Ptäällä sitten</p>
<p>4) (1.2) <i>sama ukko on täällä sitten (1.3) ajattelee (1.9 ot mt) kaikkia:h ,</i> 5) (2.1) <i>siinä on Vihanneksia siinä on (0.6) kurpitsoja ?,</i></p>	<p>4) 1sama ukko 4kaikkia 5) 5vihanneksia 6kurpitsoja</p>	<p>5) Eon vihanneksia Eon kurpitsoja 6) Eonko tomaattia</p>	<p>5) Psiinä, Psiinä 6) Psiinä</p>
<p>6) (1.1) <i>onko siinä TOMaattia ja ,</i> 7) (2.0) <i>se oli se TOIne ja sitte KOLmas on ?,</i></p>	<p>6) 7tomaattia 7) 8se <u>8se toine</u> <u>[kuva]</u> <u>9kolmas</u></p>	<p>7) Rse oli toine Ekolmas on</p>	<p>7) Psitte</p>

<p>8) (1.2) <i>siinä on (1.5 ot: mt) LINnut nokkii JYviä ja .</i></p> <p>9) (2.1) <i>ja mies SAma mies kävelee tässä ,</i></p> <p>10) (3.9) <i>ihmettelee vähä ja .</i></p> <p>11) (2.3) <i>sitten hän (1.5) käy SISällä ja tuo jotain TARvikkeita ? (0.7) mukanaan ?</i></p> <p>12) (1.7) <i>ja:h hän laittaa tommosen RISTikon ?,</i></p> <p>13) (1.2) <i>pystyttää tähän (0.7) maahaj+ja ,</i></p> <p>14) (1.1) <i>se on niin kun (1.6) variksiem PELotin tulee siitä sitte se: (0.6) laittaa (1.8) ta (.) takki ja hattu sille ristikolle tää on (0.9) variksemPElätin .</i></p> <p>15) (2.5) <i>hm-mutta (1.3) neh varikset tai LINnut nin ne on (0.6) SEURaavassa kuvassa ne on sitten sen (1.4) variksempelätimenh (0.5) päällä istuu yks ja ?,</i></p> <p>16) <i>kaikki on (.) siinä (2.2) kaikki on siinä (2.6) taas hn (2.0) nokkimassa .</i></p> <p>17) (1.2) <i>ai JUU hänellä on (.) siellä (.) hän KYLvää täällä ENSimmäisessä o-os ,</i></p> <p>18) (1.3) <i>joo minä nyt vasta huomasi et se on kylvöHOMma siinä ,</i></p> <p>19) (1.4) <i>ja sitte hänh SUUTtuu ja ?</i></p> <p>20) (2.0) <i>koko variksempelätin nin (0.8) sillä huitoo LINnut pois .</i></p> <p>21) <i>t: oikeen hyvä .</i></p>	<p>[kuva]</p> <p>8) 10linnut 11jyviä</p> <p>9) 1sama mies</p> <p>10)</p> <p>11) 1hän 12tarvikkeita</p> <p>12) 1hän <u>13tommosen ristikon</u></p> <p>13)</p> <p>14) 13se 14variksiem pelotin 13siittä 1se 15takki 16hattu 13sille ristikolle 14tää 14pelätin</p> <p>15) 10ne varikset tai linnut 10ne 10yks [lintu]</p> <p>16) 10kaikki [linnut]</p> <p>17) 1hänellä 1hän</p> <p>18) <u>17minä</u> 18se 18kylvöhomma</p> <p>19) 1hän</p> <p>20) 14koko variksempelätin 10linnut</p>	<p>8) <u>Esiinä on MATlinnut</u> nokkii jyviä</p> <p>9) MA mies kävelee</p> <p>10) BE ihmettelee</p> <p>11) MAhän käy sisällä ja MATtuo tarvikkeita</p> <p>12) MAThän laittaa ristikon</p> <p>13) MATpystyttää [ristikon]</p> <p>14) Rse on Rpelotin tulee siitä MATse laittaa takki ja hattu Rtää on variksempelätin</p> <p>15) Rvarikset on seuraavassa kuvassa Rne on sen päällä MAistuu yks</p> <p>16) Rkaikki on siinä MAkaikki on nokkimassa</p> <p>17) <u>Rhänellä on</u> MAhän kylvää</p> <p>18) MEminä huomasi et Rse on <u>kylvöhomma</u></p> <p>19) BEhän suuttuu</p> <p>20) MATHuitoo linnut</p>	<p>8) PTsiinä</p> <p>9) Ptässä</p> <p>10)</p> <p>11) Ksitten sisällä</p> <p>12)</p> <p>13) <u>Ktähän</u> maahaj</p> <p>14) Ksitte</p> <p>15) Pseuraavassa kuvassa sitten Kvp:n päällä</p> <p>16) Ksiinä, Psiinä Ktaas</p> <p>17) Ksiellä Ptäällä 1. os(:ssa)</p> <p>18) Pnyt vasta, Psiinä</p> <p>19) Ksitte</p> <p>20)</p>
<p>TAPAHTUMAPROFIILI: Kuvissa on erilaisia osallistujia, ja päähenkilö tekee materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa.</p>	<p>18 osallistujaa (4=5—7), 1 ydp viittausten kohteet selkeät 13/18 subst. viittausta: ukko (+mies), kauha, vihanneksia, kurpitsoja, tomaattia, linnut (+varikset), jyviä, tarvikkeita, ristikon, pelotin, takki, hattu, kylvöhomma</p>	<p>E: 6 R: 11 ← yht. 17 VE: - ME: 2 (1 päähenkilön ajatuksia) MAT: 6 (päähenkilön. tekoa) ← MA: 7 (5 päähenkilön. tekoa) ← BE: 2 (päähenkilön käyttäytyminen) yht. 17</p>	<p>16/21 kytkevää; erit. viittauksia kuviin, 8/21 kehystävää; vähän konkreettisia paikkoja, aika etenee P ~ 3/4 K < 1/2 →hatara kertomuskehys</p>

P44 LITTERAATTI	OSALLISTUJAT	PROSESSIT	OLOSUHTEET
<p>1) <i>p: ja: tässä on nyt tämä SARjakuvasankari onkohan tämä salttu .</i></p> <p>2) <i>(0.8) niin tämä: (.) y-y-kylvää (0.7) suoriin kauniisiin riviin SIEMeniä ?</i></p> <p>3) <i>(1.1) ja: (.) sitten hän mielessänsä (1.6) kuvittelee jo mitä kaikkea hän sitten syksyllä kerää tosta PELLosta ?</i></p> <p>4) <i>(1.6) ja sitten kun hän (.) lähtee sieltä POIS nin hän huomaa et aHAA et muillakin on MIElenkiintoa sin (.) sinne lentää LINTuja ?,</i></p> <p>5) <i>(1.1) jotka kuopsuttavat ja heti löytävät ä nuos noita SIEMeniä ?,</i></p> <p>6) <i>(1.5 ot mt ja sitten salttu ajattelee että (.) NO sehän on olemassa semmonen (1.3) h:arakampELätin vai variksempelätin kuinka sitä nyt sAnotaankaan ja (.) jah rakentaa semmosen sinneh (1.5) kasvimaalle ?</i></p> <p>7) <i>(1.9) ja aattelee et no NII asia on nyt hoidettu .</i></p> <p>8) <i>(0.9) ja sitten häm menee KOTiinsa ?</i></p> <p>9) <i>(0.5) ja näkee ikkunasta että (.) EIpä mitä SIELlähän ne kodikkaasti (0.6) istuvat ne varikset siellä PELättimen hatum päällä jah (0.7) ja käsivarrella ja pellolla ja ?,</i></p> <p>10) <i>(1.8 ot mt) ja häl lähtee sitte VThoissansa sinneh (1.2) kasvimaalle ja ?,</i></p> <p>11) <i>(1.7 ot mt) ottaa koko tämän PELättimen (.) k-hökötyksen Käteensä ja ?,</i></p> <p>12) <i>(.) rupee sillä sitten huitomaan niitäh (0.7) variksia (1.2) tiebensä .</i></p> <p>13) <i>t: oikein hyvä .</i></p>	<p>1) <u>1tämä sarjakuvasankari</u> 1tämä 1salttu</p> <p>2) <u>1tämä</u> 2siemeniä</p> <p>3) 1hän 3mitä kaikkea 1hän</p> <p>4) 1hän 4muillakin 5mielenkiintoa 4lintuja</p> <p>5) 4jotka <u>2noita siemeniä</u></p> <p>6) 1salttu 6semmonen harampelätin 6sitä 6semmosen</p> <p>7) 7asia</p> <p>8) 1hän</p> <p>9) 4ne varikset</p> <p>10) 1häl</p> <p>11) <u>6tämän pelättimen</u></p> <p>12) 4variksia</p>	<p>1) Eon sarjakuvasankari Ronkohan tämä salttu</p> <p>2) MATtämä kylvää siemeniä</p> <p>3) MEhän kuvittelee MATmitä kaikkea hän kerää</p> <p>4) MAhän lähtee MEhän huomaa et Rmuillaki on mielenkiintoa MAlentää lintuja</p> <p>5) MATjotka kuopsuttavat MATlöytävät <u>siemeniä</u></p> <p>6) MESalttu ajattelee että Eon olemassa harakanpelätin VEmikskä sitä sanotaankaan MATrakentaa semmosen</p> <p>7) MEaattelee et ?MATasia on hoidettu</p> <p>8) MAhän menee</p> <p>9) MENäkee että MAVarikset istuvat</p> <p>10) MAhäl lähtee</p> <p>11) MATottaa pelättimen</p> <p>12) MATrupee huitomaan variksia</p>	<p>1) Ptässä nyt</p> <p>2) Kriviin</p> <p>3) Ksitten mielessänsä jo, Ksitten syksyllä <u>tosta</u> pellosta</p> <p>4) Ksitten kun sieltä, Ksinne</p> <p>5) Kheti</p> <p>6) Ksitten, Pnyt, Ksinne kasvimaalle</p> <p>7) Knyt (sit.)</p> <p>8) Ksitten kotiinsa</p> <p>9) Kikkunasta, Ksiellähän p:n hatun päällä jne.</p> <p>10) Ksitten sinne kasvimaalle</p> <p>11) Kkäteensä</p> <p>12) Ksitten</p>
<p>TAPAHTUMAPROFIILI.</p> <p>Pääosallistuja tekee mentaalisia ja materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa.</p>	<p>7 osallistujaa, 1 ydp viittausten kohteet selkeät 6/7 subst. viittauksia:</p>	<p>E: 2 R: 2 yht. 4 VE: 1 (puhujan kysymys) ME: 5 (päähenkilön kognitio) ←</p>	<p>3/17 kytkevää, 15/17 kehystävää; konkreettiset paikat,</p>

	sarjakuvasankari (+salttu), siemeniä, mielenkiintoa, lintuja, harakampelätin, asia	MAT: 8 (6 päähenkilön tekoa) ← MA: 5 (3 päähenkilön tekoa) yht. 19	aika etenee P < 1/5 K ~1/1 →tiivis kertomuskehys
--	--	--	--

P45 LITTEERAATTI	OSALLISTUJAT	PROSESSIT	OLOSUHTEET
1) <i>p: no nyt tässä (.) kertoa pitäis SEMmosta että (1.1) tämä (0.7) kaveri istuttaa SIEmeniä MAAban ja ,</i>	1) <u>1tämä kaveri</u> 2siemeniä	1) VEkertoa pitäs semmosta että MATkaveri istuttaa siemeniä	1) Pnyt tässä, Kmaahan
2) <i>(1.2) kuvittelee sitte että minkäm miten ison SAdon hän ((rykäisy)) saa näistä (0.8) siemenistään .</i>	2) 3sadon 1hän <u>2näistä siemenistään</u>	2) MEkuvittelee että MATsadon hän saa	2) Ksitte
3) <i>(1.5) mutta yhtä äkkiä hä HUOmaa että (0.7) varikset nokkii hänen siemenet maasta .</i>	3) 1hä 4varikset 2hänen siemenet	3) MEhä huomaa että MATvarikset nokkii siemenet	3) Kyhtä äkkiä, Kmaasta
4) <i>(1.4) ja sittemb (.) tämäh (0.7) mies KEKSii että tehdäänpäs siinä variksempelätij ja ,</i>	4) <u>1tämä mies</u> 5variksempelätin	4) MEMies keksii että MATtehdäänpäs v-pelätin	4) Ksittmh, Ksiinä (sit.)
5) <i>(0.8) pistää pystyym semmosen PUURistikon ?</i>	5) 6semmosen puuristikon	5) MATpistää puuristikon	5)
6) <i>(0.9) ja: ja takin siher ristikkooj+ja hatum päähän ,</i>	6) 7takin 8hatum	6)	6) Ksiuhe ristikkoo, Kpäähän
7) <i>ja näin on (0.9) valmis tämä (0.7) VAriksempelätin .</i>	7) <u>5tämä variksempelätin</u>	7) Ron valmis variksempelätin	7)
8) <i>(1.1) mut ei siitä ollu paljon Apua nää varikset (1.0) menit ym siihen (.) hänen PELättimem päälle (1.1) istumaaj ja nauramaaj+ja syövät Edelleen siemeniä ja .</i>	8) 5siitä 9apua <u>4nää varikset</u> 2siemeniä	8) Rei siitä ollu apua MAvarikset menit istumaaj ja BEnauramaaj ja MATsyövät siemeniä	8) Kpelättimem päälle, Kedelleen
9) <i>(1.3) no nyt tämä SUUttuu tämä mies ja menee ja (1.1) ottaa kokom (.) PELättimen käteensä ja ,</i>	9) <u>1tämä mies</u> 5pelättimen	9) BEsuuttuu mies ja MAmenee ja MATottaa pelättimen ja	9) Knyt (narr.), Kkäteensä
10) <i>(0.6) häitistää VAriksia sitten (1.5) sittem POis hänen kasvimaaltaan .</i>	10) 4variksia	10) MATHäitistää variksia	10) Ksitten kasvimaaltaan
11) <i>(4.1) että sem Pituinen se .</i>	11) 10se	11)	11)
TAPAHTUMAPROFIILI: Pääosallistuja tekee mentaalisia ja materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa.	10 osallistujaa, 10se=kertomus viittausten kohteet selkeät 9/10 subst. viittausta: kaveri (+mies), siemeniä, sadon, varikset, variksempelätin, puuristikon, takin, hatum, apua	E: - R: 2 yht. 2 VE: 1 (puhujan aloitus) ME: 3 (päähenkilön kognitio) ← MAT: 8 (6 päähenkilön tekoa) ← MA: 2 (1 päähenkilön teko) BE: 2 (1 linnut nauravat) yht. 16	3/14 kytkevää, 12/14 kehystävää; konkreettiset paikat, aika etenee P < 1/4 K ~1/1 →tiivis kertomuskehys

LIITE 5: Ikäverrokkien tekstien sidoksisuusprofiilien määrittely: tekstin temaattinen rakenne, sidoskeinot ja skeeman toteutuminen. Teemat on merkitty isoilla kirjaimilla: A=päähenkilö (mies), B=linnut, C=pelätin, PU=puhuja, TU=tutkija, O=muut osallistujat. Uuden osallistujan esittely on merkitty pienin kirjaimin: a, b, c jne. Ellipsoidut teemat on merkitty Ø-symbolilla; niihin liitetyt alaindeksit osoittavat, mihin tarkoitteeseen (hakasuluissa) ellipsis viittaavat. Kertomuksen rakenneyksikköjen rajoja merkitsevät piirteet on tummennettu.

P1:	TOPIKAALISET TEEMAT	SIDOKSET	SKEEMAN TOTEUTUMINEN
1) <i>p: mitä minä ossaan t(h)ästä S(H)Elittää teille .</i>	1) PU minä	1)	1)
2) <i>(1.3) no TUOssa se niinku on .</i>	2) a se	2)	2)
3) <i>mistäs tää TÄstäks tää alotettaa sitte vai</i>	3) O1 tää	3)	3)
4) <i>t: joo TÄstä se alkaa .</i>	4) (O1 se)	4)	4)
5) <i>p: aba ((rykäisy)) mie oon niin huono (.) sarjakuvien TULkit(h)sija e(h)ttä be be ?</i>	5) PU mie	5)	5)
6) <i>(0.5) no siinä tuo (1.1) pp sarjakuvamies on tuolla (.) VATsallaan siinä VEITSkö sill+on nyt kääjessä tuossa .</i>	6) A tuo sarjakuvamies O2 veitskö	6)	6) ORI
7) <i>(0.7) joku SEMmonen sillä on .</i>	7) O2 joku semmonen	7)	7)
8) <i>(0.8) ja tuossa on tuota (1.3) minä EN näistä saa SELvää mikä ihme</i>	8) esittely-yritys PU minä	8) ja	8)
9) <i>(1.4) pih(h)en r(h)euunalla (0.6) on tuolla niinku SIELL+on ?</i>	9) esittely-yritys	9)	9)
10) <i>(1.2) mitähän sunka siin+on jotain ?</i>	10) esittely-yritys	10)	10)
11) <i>(.) ihan+ku olis KASviks(h)ia t(h)ossa .</i>	11) o3 kasviksia	11)	11)
12) <i>t: yhm-m ?</i>	12)	12)	12)
13) <i>(0.9) p: ja tässä on sitte (.) jotain LINTuja ?</i>	13) b lintuja	13) ja – sitte	13)
14) <i>(1.1) ja tuolla on (0.9) Isompi lintu ja se KATselee ja ihmettellee niitä nuo (0.6) ilmeises(h)ti i(h)han ku K(H)ESkustelisivat tuos ,</i>	14) b isompi lintu [A se]1 Ø1 B nuo	14) ja – ja – <u>ja+ellipsi</u>	14)
15) <i>(0.6) tuossa sillä on (0.6) joku HANko t(h)uossa (0.5) tai SEIväskiiv (0.5) kainalossaan ja ?</i>	15) A sillä o4 hanko o5 seiväs	15) <u>ja+</u>	15)
16) <i>(.) kulkee harppii eteenpäin siin ja ?</i>	16) Ø1	16) <u>ellipsi</u> – ja	16)
17) <i>(.) tuossaha se tota iskeem MAAban .</i>	17) A se	17)	17)
18) <i>(0.8) ja SIinä sill+on (.) asetettu (0.5) joku niinku PELätin tohon (0.5) viereen sit se KATsoo v(h)ielä että o(h)nk+se h(h)yvän n(h)äköne be be .</i>	18) A sill c pelätin A se C onkse	18) ja (+tempus) – sit – että	18)
19) <i>(0.9) ja TUOssa se vielä TIRkistellee tuota (0.7) PELätintä siellä ja ?</i>	19) A se	19) ja – ja	19)

20) .nff (0.7) nyt se on tota (.) KAAAtunu ja tuop PELätin on ihan ku sen (.) päällä tossa . 21) (.) tuossa se lentää tuon (.) pelättimen kanssa (.) tonne YLÄi(h)lmoihin he he ?, 22) t: se:lvä .	20) A se C pelätin 21) A se	20) nyt (+tempus) – ja 21)	20) 21)
SIDOKSISUUSPROFIILI: Pääteema on <i>sarjakuvamies</i> , ja puhuja esittelee myös osallistujia, joista ei tule teemoja. Teemojen vaihtelu on runsasta, mutta <i>ja</i> -sidosten runsaus sekä elliptisten ja muiden sidosten niukkuus tekevät tekstistä toisistaan riippumattomien asioiden ja tapahtumien luettelon.	vaihtelevat teemat, PUOPUAOPUABACACA useita esittely-yrityksiä ja osallistujia, joista ei tule teemoja A: 11/20 B: 1/20 C: 2/20 PU: 3/20 O: 3/20	<i>ja</i> 9; <i>ja</i> +ellipsi 3; <i>sitten</i> 2; muut 1; yht. 15 <i>ja</i> -sidosten runsaus ja elliptisten vähyyys → luettelo	Skeema ei toteudu

P5	TOPIKAALISET TEEMAT	SIDOKSET	SKEEMAN TOTEUTUMINEN
1) <i>p: no</i> Mitäs mä nyt KERTOisin että , 2) (1.1) <i>tä</i> toi mies (.) kylvää SIEMeniä ja ? 3) (1.1) ja sitten SE km (0.6) kuvittelee et miten (.) paljon siinä sitte KASvaa niitä . 4) (2.0) tomaattia ja (.) hernetä ja kurpitsaa ja (1.9) mitäs kaikkea SIIN nyt onkaa . 5) (0.9) <i>mut s::itte</i> meneeki jo LINnut menee ja syö siitä siemeniä ja ? 6) (1.1) mies hakee tuolta TARpeita ja laittaa (0.9) semmosen MIKä se on VARiksenPELätin . 7) (.) laittaa sen PUUN siihen ja ?, 8) (0.6) PYStyyn semmosen RISTipuun ja (0.9) sen päälle sitte HATuj jab takin ja . 9) (1.9) <i>mutta</i> ei LINnut siitä mitään välitä ne vaan LENTää sinne (2.6) mt sev variksenpelättimen PÄÄLLe ja . 10) (.) syövät siemeniä s (.) jatkuvast . 11) (.) th mies tietysti SUUTTuu ja ?	1) PU mä 2) A toi mies 3) A se 4) o1 tomaattia jne. 5) [B linnut] 1 Ø1 6) [A mies] 2 Ø2 7) Ø2 8) Ø2 9) B linnut [B ne]3 10) Ø3 11) [A mies] 4 12) Ø4	1) että 2) (et)tä – ja 3) ja sitten – et– sitte 4) ja 5) mut sitte – ja+ellipsi – ja 6) ja+ellipsi 7) ellipsi – ja+ 8) ellipsi– ja+ellipsi – ja 9) mutta – vaan – ja+ 10) ellipsi 11) ja+ 12) ellipsi – ja+	1) 2) ORI 3) 4) 5) KOMPL 6) RESOL 7) 8) 9) KOMPL 10) 11) RESOL 12)

12) (0.9) menee ja ottaa semp KEpin siitä MAASTa ja ?, 13) (0.7) alkaa huiskimaan niitä lintujap+ ., 14) Paremmiin mä en osaa . 15) t: oikein hyvä 16) p: hbe be	13) Ø4 14) PU mä	13) ellipsi 14)	13) 14) CODA
SIDOKSISUUSPROFIILI: Aloitus- ja lopetuslausekkeen välissä vaihtelevat teemat ja sidokset jäsentävät koherenttia skemaattista tarinaa miehestä ja hänen teoistaan.	vaihtelevat teemat: PUABABAPU pääteemana mies A: 9/15 B: 4/15 C: - PU: 2/15	ja+ellipsi 7; ellipsi 1; ja 4; ja sitten 1; mutta sitten 1; sitten 1; muut 5; teeman jatkuessa ja+ellipsi, ja teeman vaihtuessa mutta	Skeema toteutuu ja rakenneyksiköitten rajat on merkitty

P18	TOPIKAALISET TEEMAT	SIDOKSET	SKEEMAN TOTEUTUMINEN
1) p: jabab (.) mitä muuta . 2) (.) t: eipä muu[ta st 3) p: [tästä vaan . 4) t: siitä vaan . 5) p: mikä siel sitte tämä tämmöne tuttu tuttu kuva muttah tuo ööh (1.0) herran tai he he: (.) hermannin Nimi on Mikä se tämä o . 6) t: sillei o mitään väliä . 7) jaa (.) nii kum mie MUIstan tämän oon nähny tämän (1.2) tai TIEDän tämän Nimenki mutta minä (0.9) hjoka tapauksessa nii hänen (1.4) tai kii tai siis öö kuvittelee (0.6) ruokaa kovasti sii HEdelmiä etupäässä , 8) (3.3) en tiia ja sittehän siinä on (1.0) siihen on tuota (1.4) VIIjelty tuolla jotai kai hä om pistäny KAsvamaa viljelly jotakin (0.7) jotaki SIEmeniä ja , 9) (0.7) siinä sitte on variksenpoikasta ja mitä (0.5) etsimässä (0.5) nuo POIS sitte , 10) (1.0) sitten tuota ö-ö mt hän ö käy tuolla (1.4) LIIterissä ja etsii jotakin työkaluja sieltä tietysti ja , 11) (0.9) rakentaa RISTin niistä .	1) 2) 3) 4) 5) o1 tuttu kuva o2 herran nimi 6) (O2 sill) 7) PU mie PU oon PU tiedän A hän(en) 8) PUen [A hä] 1 Ø1 9) [b variksenpoikasta]2 Ø2) 10) [A hän]3 Ø3 11) Ø3	1) 2) 3) 4) 5) sitte 6) 7) kum – mutta joka tapauksessa nii 8) ja sittehän – ellipsi – ja 9) sitte – ja+ellipsi – sitte 10) sitten – ja+ellipsi – ja+ 11) ellipsi	1) 2) 3) 4) 5) 6) 7) ORI 8) 9) KOMPL 10) RESOL 11)

<p>12) <i>t: yhm-m ?</i> 13) (0.8) <i>p: ja ja siis tämän ää ristin päälle tehdään sitten (1.2) VARIKSEMPELÄTIN .</i> 14) (2.9) <i>ja stte tää (1.0) sit tää menee si siis mm SEURAAMAAN sitä pihaa vaikuttaako PELÄTTI MUTTA ,</i> 15) (0.5) <i>eihä tämä (.) tämän vaikuta MITTÄÄ siellä ,</i> 16) (0.5) <i>linnut nokkii jatkuvasti .</i> 17) (3.6 <i>ot: mt mt) mutta</i> mitä hän tekee sitte tuolla hän menee KATKASEE tuon (0.7) pelättimen ja , 18) (1.3) <i>ottaa sen (0.5) he he (-- 1.5) jotenki niinku LIPUKS itelleen .</i> 19) (0.8) <i>ni se (0.8) öhm SIIRTÄÄ sej jobonki toiseem paikkaan ja se (.) varikset seuraa MUKANA .</i></p>	<p>12) 13) c variksempelätin 14) A tää 15) C tämä 16) B linnut 17) A hän [A hän]4 Ø4 18) Ø4 19) A se B varikset</p>	<p>12) 13) ja ja – sitten 14) ja stte, sit – mutta 15) 16) jatkuvasti 17) mutta – sitte – ellipsi – ja+ 18) ellipsi 19) ja</p>	<p>12) 13) 14) 15) KOMPL 16) 17) RESOL 18) 19)</p>
<p>SIDOKSISUUSPROFIILI: Puhuja etsii aluksi päähenkilön nimeä. Sitten tarina alkaa (->) jäsenyvä vaihtelevin teemoin ja sidoksin skemaattiseksi tarinaksi miehestä ja hänen teoistaan.</p>	<p>vaihtelevat teemat: PUAPU -> ACBAB pääteemana hän A: 12/20 B: 3/20 C: 1/20 PU: 4/20</p>	<p><i>ja+ellipsi 3; ellipsi 2; ja 3; ja sitten 2; sitten 6; muut 3</i> teeman jatkuessa <i>ja, ja+ellipsi</i> teeman vaihtuessa <i>sitten, mutta</i></p>	<p>Skeema toteutuu ja rakenneyksiköitten rajat on merkitty</p>

P42	TOPIKAALISET TEEMAT	SIDOKSET	SKEEMAN TOTEUTUMINEN
<p>1) <i>p: ((ryiskehjä)) (2.0) si-inä on KUVA-ab ,</i> 2) (1.9) <i>tuommoneh hauskan näköinen UKKOH (.) kulkeeh (1.1) tuommone-enh SEMENTTIL LASTA kädessä .</i> 3) (0.5) <i>mutta TÄÄL o-om MERKIT niin+ku hä-än JU-Oksis tätä-ä rataa .</i> 4) (3.0) (mt) (0.7) <i>minä e SIT tiedäh mihin hääl on kiire taih KONTTAAMALLA hän kulkeeh .</i> 5) (3.3) <i>SIT TÄ-Ässä hän o HIRVEEN tyytyväisen NÄKÖINENH ?</i> 6) <i>hymyile-e ?</i> 7) (0.6) <i>ja TÄs onh HEDelmäKORI-I ?</i> 8) (0.9) <i>jossa onk kurpitsaab panaaniab porkkanaab (0.8) lehtivihanneksia ja tämä lienee tomaattih .</i></p>	<p>1) o1 kuva 2) A ukko 3) o2 merkit A hän 4) PU minä A hääl A hän 5) [A hän]1 6) Ø1 7) o3 hedelmäkori 8) o4 kurpitsaa jne.</p>	<p>1) 2) 3) mutta 4) sit – mihin – tai 5) sit 6) ellipsi 7) ja 8) jossa – ja</p>	<p>1) 2) ORI 3) 4) 5) 6) 7) 8)</p>

<p>9) (7.4) <i>hbb Onko hän sit TÄällä päässyt määränpäähän ,</i> 10) (1.7) <i>ja RUOKKUIKO hän näyttää lintujab .</i> 11) (2.2) <i>ne on Ihan ku KORPPIA MUSTIA ja SUURIA .</i> 12) (1.3) <i>ja SIELLON (.) arapilaine rakennus takana ei O suomalaisine .</i> 13) (3.6) <i>siinä tää sama MIES kulkee jonnekin ?</i> 14) (.) <i>hällä on (.) kaksi sauvvaa kaina-alossa ?</i> 15) <i>ja tuolla-inen (0.8) mt (0.6) vaatemykkyrä .</i> 16) (3.6) <i>TÄ-Ässä hän on laittamassa maahan (.) niin sanottuab</i> <i>VARIKSEMPELÄTINTÄ .</i> 17) (0.5) <i>jota ma-alla käytetään ette-i varikset syö mansikoita .</i> 18) (1.6) <i>ja tässä (.) pelätin on valmis ,</i> 19) <i>siin on VANHA JAKKU ?</i> 20) (.) <i>HATTU PÄÄSSÄ ?</i> 21) (0.5) <i>ja hän HY-YVIN tyytyväisen-ä katselee sitä .</i> 22) (3.5) <i>no TÄssä hä-n SITTE katselee asuntonsa AKKUNASTA ?</i> 23) (0.8) <i>näkee sen tek-emänsä variksempelättime:n .</i> 24) (0.7) <i>ja (.) LINNUT on ku KOTONA-an sen pelättimen (.) VIERESSÄ ja</i> <i>päällä .</i> 25) (7.7) <i>TÄssä häm menee SITTE sen (.) variksempelättimen luokse-e .</i> 26) (1.2) <i>ja kuinka se ON ?</i> 27) <i>se on niin ku KAAATUMAISILLAAN ,</i> 28) (0.5) <i>ja lintu ihmettelee vieressä .</i> 29) (1.2) <i>ja TÄssä hän SUUTAHTAAB (.) koska siit ei ollu APUA ?</i> 30) (0.7) <i>Ottaa seipästä KIINNE ,</i> 31) (.) <i>vie koko PELÄTTIME-em POIS ?</i> 32) (.) <i>ja linnutb (1.0) LINNUT lentävät ja ihmettelevät ympärillä .</i> 33) <i>t: kiitos ?</i></p>	<p>9) A hän 10) A hän b lintuja 11) B ne 12) [o5 rakennus]2 Ø2 [??] 13) A tää sama mies 14) A hällä o6 kaksi sauvvaa 15) o7 vaatemykkyrä 16) A hän c variksempelätintä 17) C jota B varikset 18) C pelätin 19) o8 jakku 20) o9 hattu 21) A hän 22) [A hän]3 23) Ø3 24) B linnut 25) A hän 26) C se 27) C se 28) B lintu 29) [A hän]4 C siit 30) Ø4 31) Ø4 32) [C linnut]5 Ø5</p>	<p>9) sit 10) ja 11) 12) ja+ellipsi [??] 13) sama 14) 15) ja 16) 17) jota – ettei 18) ja 19) 20) 21) ja 22) no sitte 23) ellipsi 24) ja 25) sitte 26) ja 27) 28) ja 29) ja – koska 30) ellipsi 31) ellipsi 32) ja – ja+ellipsi</p>	<p>9) 10) 11) 12) 13) 14) 15) 16) ori? 17) 18) 19) 20) 21) 22) kompl? 23) 24) 25) resol? 26) 27) 28) 29) 30) 31) 32)</p>
<p>SIDOKSISUUSPROFIILI: Teemojen vaihtelu on runsasta, ja puhuja esittelee osallistujia, joista ei tule teemoja. Ja-sidosten runsaus tekee tekstin alkuosasta luettelon. Tekstin lopussa (->) pääteemana on <i>hän</i>. Episodimainen jakso kertoo miehestä ja hänen teoistaan.</p>	<p>vaihtelevat teemat: APUAOABOA ->ACBCABACBACAC puhuja esittelee useita osallistujia, joista ei tule teemoja → luettelon jälkeen</p>	<p>ja+ellipsi 1; elliptisiä <i>hän</i>-sidoksia 4, muita 2; ja 12; sitten 5; muut 6 Ja-sidosten runsaus (12/26) tekee tekstistä luettelomaisen. Episodiosassa sidokset</p>	<p>Tekstin lopussa on episodimainen jakso, jonka rajat merkitty (<i>sitte</i> + tauot)</p>

	pääteemana hän A: 19/32 B: 4/32 C: 6/32 PU:1/32 O: 2/32	vaihtelevat; teeman jatkuessa ja, ellipsit, teeman vaihtuessa sitte	
--	---	---	--

P43	TOPIKAALISET TEEMAT	SIDOKSET	SKEEMAN TOTEUTUMINEN
1) <i>p: mt hhh niin siinä on (.) tämän UKko joka ,</i>	1) a ukko	1) joka	1) ORI+
2) (1.7) <i>joka tekee b-m (.) mitä se nyt TEkee siinä .</i>	2) A joka A se	2) joka	2)
3) (1.2) <i>sil on jokuh KAUBa KÄdessä tämä YKKös hm ?,</i>	3) A sil	3) ykkös [kuva]	3)
4) (1.2) <i>sama ukko on täällä sitten (1.3) ajattelee (1.9 ot mt) kaikkia:h ,</i>	4) [A sama ukko]1 Ø1	4) sama – sitten – ellipsi	4)
5) (2.1) <i>siinä on VIhanneksia siinä on (0.6) kurpitsoja ?,</i>	5) o1 vihanneksia jne.	5)	5)
6) (1.1) <i>onko siinä TOMaattia ja ,</i>	6) o2 tomaattia	6) ja	6)
7) (2.0) <i>se oli se TOIne ja sitte KOLmas on ?,</i>	7) o3 se o4 kolmas [kuva]	7) toine [kuva] ja sitte kolmas [kuva]	7)
8) (1.2) <i>siinä on (1.5 ot: mt) LINnut nokkii JYviä ja .</i>	8) B linnut	8) ja	8) KOMPL
9) (2.1) <i>ja mies SAMA mies kävelee tässä ,</i>	9) [A sama mies]2	9) ja sama	9)
10) (3.9) <i>ihmettelee vähä ja .</i>	10) Ø2	10) ellipsi – ja	10)
11) (2.3) <i>sitten hän (1.5) käy SISällä ja tuo jotain TARvikkeita ? (0.7) mukanaan ?</i>	11) [A hän]2 Ø2	11) sitten – ja+ellipsi	11) RESOL
12) (1.7) <i>ja:h hän laittaa tommosen RISTikon ?,</i>	12) [A hän]3 o5 ristikon	12) ja	12)
13) (1.2) <i>pystyttää tähän (0.7) maahaj+ja ,</i>	13) Ø3	13) ellipsi – ja	13)
14) (1.1) <i>se on niin kun (1.6) variksiem PELotin tulee siitä sitte se: (0.6) laittaa (1.8) ta (.) takki ja battu silleh ristikolle tää on (0.9) variksemPElätin .</i>	14) O5 se c variksiem pelotin A se O5 tää	14) sitte	14)
15) (2.5) <i>hm-mutta (1.3) neh varikset tai LINnut nin ne on (0.6) SEUraavassa kuvassa ne on sitten sen (1.4) variksempelättimenh (0.5) päällä istuu yks ja ?,</i>	15) B ne varikset Bne Byks [varis]	15) mutta – sitten – ja-seuraavassa kuvassa – sitten – yks – ja	15) KOMPL
16) <i>kaikki on (.) siinä (2.2) kaikki on siinä (2.6) taas hn (2.0) nokkimassa .</i>	16) B kaikki [varikset]	16) kaikki – taas	16)
17) (1.2) <i>ai JUU hänellä on (.) siellä (.) hän KYLvää täällä ENSimmäisessä o-os ,</i>	17) A hänellä A hän	17) ai juu – ensimmäisessä o-os	17) +ORI
18) (1.3) <i>joo minä nyt vasta huomasin et se on kylvöHOMma siinä ,</i>	18) PU minä O6 se	18) nyt vasta – et	18)

19) (1.4) ja sitte hänh SUUTuu ja ? 20) (2.0) koko variksempelätin nin (0.8) sillä huitoo LINnut pois . 21) t: oikeen hyvä .	19) [A hän]4 20) Ø4	19) ja sitte – ja+ 20) ellipsi	19) RESOL 20)
SIDOKSISUUSPROFIILI: Alkuosan orientoitumisjakso on luettelomainen. Sen jälkeen vaihtelevat teemat ja sidokset jäsentävät koherenttia skemaattista tarinaa miehestä ja hänen teoistaan.	vaihtelevat teemat: ABAOAOBAPUOA pääteemana ukko A: 16/25 B: 5/25 C: - O: 3/25 PU: 1/25	ja+ellipsi 2; ellipsi 2; ja 7; ja sitten 2; sitten 4; muut 4 + Ykkös-toinen-kolmas-seuraavassa; luettelomaisuutta teeman jatkuessa ja, ellipsit teeman vaihtuessa (ja) sitten, mutta	Skeema toteutuu ja rakenneyksiköitten rajat on merkitty

P44	TOPIKAALISET TEEMAT	SIDOKSET	SKEEMAN TOTEUTUMINEN
1) p: ja: tässä on nyt tämä SARjakuvasankari onkohan tämä salttu .	1) a sarjakuvasankari A tämä	1)	1) ORI
2) (0.8) niin tämä: (.) y-y-kylvää (0.7) suoriin kauniisiin riviin SIEMeniä ?	2) A tämä	2)	2)
3) (1.1) ja: (.) sitten hän mielessänsä (1.6) kuvittelee jo mitä kaikkea hän sitten syksyllä kerää tosta PELlostä ?	3) A hän A hän	3) ja sitten – mitä – sitten	3)
4) (1.6) ja sitten kun hän (.) lähtee sieltä POIS nin hän huomaa et aHAA et muillakin on MIelenkiintoa sin (.) sinne lentää LINTuja ?,	4) A hän A hän b lintuja	4) ja sitten kun – nin – et, et	4) KOMPL
5) (1.1) jotka kuopsuttavat ja heti löytävät ä nuos noita SIEMeniä ?,	5) [B jotka]1 Ø1	5) jotka – ja+ellipsi	5)
6) (1.5 ot mt ja sitten salttu ajattelee että (.) NO sehän on olemassa semmonen (1.3) b::arakamPElätin vai variksempelätin kuinka sitä nyt SAnotaankaan ja (.) jab rakentaa semmosen sinneh (1.5) kasvimaalle ?	6) [A salttu]2 c variksenpelätin C sitä Ø2	6) ja sitten – että – ja+ellipsi	6) RESOL
7) (1.9) ja aattelee et no NII asia on nyt hoidettu .	7) Ø2	7) ja+ellipsi – et	7)
8) (0.9) ja sitten häm menee KOTiinsah ?	8) [A hän]3	8) ja sitten	8) KOMPL
9) (0.5) ja näkee ikkunasta että (.) EIPä mitä SIELlähän ne kodikkaasti (0.6) istuvat ne varikset siellä PELättimen hatum päällä jab (0.7) ja käsivarrella ja pellolla ja ?,	9) Ø3 B varikset	9) ja+ellipsi – että, ja	9)
10) (1.8 ot mt) ja häl lähtee sitte VIhoissansa sinneh (1.2) kasvimaalle ja ?,	10) [A häl]4	10) ja sitte – ja+	10) RESOL
11) (1.7 ot mt) ottaa koko tämän PELättimen (.) k-bökötyksen KÄteensä	11) Ø4	11) ellipsi – ja+	11)

<p><i>ja ?,</i> 12) (.) rupee sillä sitten huitomaan niitäh (0.7) variksia (1.2) tiebensä . 13) t: oikein hyvä .</p>	12) Ø4	12) ellipsi – sitten	12)
<p>SIDOKSISUUSPROFIILI: Vaihtelevat teemat ja sidokset jäsentävät koherenttia skemaattista tarinaa miehestä ja hänen teoistaan.</p>	<p>vaihtelevat teemat: ABACABA pääteemana sarjakuvasankari A: 14/18 B: 3/18 C: 1/18</p>	<p><i>ja+ellipsi 6; ja 1; ja sitten 4; ja sitten kun 1; sitten 2; muut 6 teeman jatkuessa tai vaihdellessa rakenneyksikön sisällä että, ja+ellipsi teeman vaihtuessa ja sitten (kun)</i></p>	<p>Skeema toteutuu ja rakenneyksiköitten rajat on merkitty</p>

P45	TOPIKAALISET TEEMAT	SIDOKSET	SKEEMAN TOTEUTUMINEN
<p>1) <i>p: no nyt tässä (.)</i> kertoa pitäis SEMmosta että (1.1) tämä (0.7) kaveri istuttaa SIemeniä MAahan ja ,</p> <p>2) (1.2) kuvittelee sitte että minkäm miten ison SAdon hän ((rykäisy)) saa näistä (0.8) siemenistään .</p> <p>3) (1.5) <i>mutta</i> yhtä äkkiä hä HUOmaa että (0.7) varikset nokkii hänen siemenet maasta .</p> <p>4) (1.4) <i>ja sittemh</i> (.) tämäh (0.7) mies KEKsii että tehdäänpäs siinä variksempelätij ja ,</p> <p>5) (0.8) pistää pystyym semmosen PUURistikon ?</p> <p>6) (0.9) <i>ja: ja takin süber ristükkooj+ja hatum päähän ,</i></p> <p>7) <i>ja näin on</i> (0.9) valmis tämä (0.7) VARiksempelätin .</p> <p>8) (1.1) <i>mut</i> ei siitä ollu paljon Apua nää varikset (1.0) menit ym siihen (.) hänen PELättimem päälle (1.1) istumaaj ja nauramaaj+ja syövät Edelleen siemeniä ja .</p> <p>9) (1.3) <i>no nyt</i> tämä SUUttuu tämä mies ja menee ja (1.1) ottaa kokom (.) PELättimen käteensä ja ,</p> <p>10) (0.6) hätistää VARiksia sitten (1.5) sittem POis hänen kasvimaaltaan .</p> <p>11) (4.1) että sem Pituinen se .</p>	<p>1) [A tämä kaveri]1</p> <p>2) Ø1 A hän</p> <p>3) A hä B varikset</p> <p>4) [A tämä mies]2 c variskempelätij</p> <p>5) Ø2</p> <p>6) [Ø2 + pistää ellipsoitu]</p> <p>7) c pelätin</p> <p>8) C siitä [B nää varikset]3 Ø3</p> <p>9) [A tämä mies]4 Ø4 Ø4</p> <p>10) Ø4</p> <p>11)</p>	<p>1) että – ja+</p> <p>2) ellipsi – sitte että minkäm miten</p> <p>3) mutta – että</p> <p>4) ja sittemh – että – ja+</p> <p>5) ellipsi</p> <p>6) ja+ellipsit</p> <p>7) ja näin</p> <p>8) mut – ja+ellipsi – ja – edelleen – ja</p> <p>9) no nyt – ja+ellipsi – ja+ellipsi – ja+</p> <p>10) ellipsi – sitten</p> <p>11) että sem pituinen se</p>	<p>1) ORI</p> <p>2)</p> <p>3) KOMPL</p> <p>4) RESOL</p> <p>5)</p> <p>6)</p> <p>7)</p> <p>8) KOMPL</p> <p>9) RESOL</p> <p>10)</p> <p>11) CODA</p>
<p>SIDOKSISUUSPROFIILI: Aloitus- ja lopetuslausekkeiden välissä vaihtelevat teemat ja sidokset jäsentävät koherentta skemaattista tarinaa miehestä ja hänen teoistaan.</p>	<p>vaihtelevat teemat: ABACBA pääteemana kaveri A: 11/15 B: 3/15 C: 1/15</p>	<p><i>ja+ellipsi 7; ja 1; ja sitten 1; ja näin 1; sitten 2; muut 8</i> teeman jatkuessa <i>että,</i> <i>ja+ellipsi</i> teeman vaihtuessa <i>mutta, ja sitten, no nyt</i></p>	<p>Skeema toteutuu ja rakenneyksiköitten rajat on merkitty</p>

LIITE 6a: Afaattisten puhujien monologisten tekstien aloitus- ja lopetusjaksot

Puhuja	Tekstin alku ja loppu	
A12	1) p: on ensin (2.6) täällä (1.4) PERbosia (.) taikka tuota (1.4) ö perbosissa KUVia . 18) (0.7) ja sittenb (1.2) MUIta otuksia . 19) (1.8) EN oikeen osaa sanoa . 20) (.) t: selvä	← tarinan aloitus ← tarinan lopetus ← tehtävän lopetus
A128	1) t: yrittäisittekö KERtoa minulle että MITä tässä tapahtuu . (.) koittakaa kertoa minulle . 2) (0.6) p: jää se:: se on PELLin ö-ö PIkkUTAVaroita , 3) ö se laittaa pienen TAVaroita ja ?, 31) p: NÄ::i[n ? 32) t: [HYvä ? 33) p: [jotaki (.) SUUnnillee päin jota[ki sinne päi . 34) t: [HYvä ? [jotaki (.) HYvä ? sinne PÄIn tuli ? OIkein HYvä , HYvä .	← tarinan aloitus ← tarinan lopetus ← tehtävän lopetus
A161	1) t: ja tarina etenee [TÄÄltä ? 2) p: [se on se on mikäs mikäs toi ny olikaan toi oli (1.2) toi Äijä [be he mikäs 3) t: [y:bm ? mt nyt olis TARKotus että KERTositte tästä TARinan sillä tavalla että .h SEMmonenki ihminen joka kuuntelis VAan NAUBaa (.) eikä näkis näitä kuvia .h nii YMMärtäs mitä siinä tapahtuu , 4) (2.9) t: et se alkaa tuosta sitte . 5) (.) p: j::o[o:: 6) t: [yhm ? 7) (5.2) p: siellä on niinku se (.) niinku se jotain ISTut ISTuttais tossa sitte toi toi on ainaki tossa noi ja , 20) p: em+mä EM+mä osaa muuta siibe sanookkaa (2.4) että se (1.6) että mitäh 21) (5.7) t: no HYvä .	← tehtävän aloitus ← tarinan aloitus ← tarinan ja tehtävän lopetus
A258	1) p: no tää ainaki nyt (2.6) yhm (0.7) se KYLVää jotaki tonne , 14) (.) p: no eipä muuta ku että se HEITtelee (1.1) tolla VARIksem PELättimellä kaikki noi varikset po:is .	← tarinan aloitus ← tarinan lopetus
A303	1) p: joo (.) siinä tuota (3.3) miehellä on kädessä ainakin tuo mikä toi nyt on nimeltään tommone (.) työkalu . 21) (2.3) p: kyllä se nyt semmonen LINTupelotintaulujuttu siinä nyt on käsittelyssä , 22) (.) em+mä nyt oikeen MUUTA osaa selittää siihen .	← tarinan aloitus ← tarinan lopetus ← tehtävän lopetus
A312	1) p: no is-i-isäntä ruppee (3.2) niin+kun (.) siemeniä , 15) (1.4) p: ja rupee hi-be-boitamaan (niit) (.) YMPäriinsä että (0.8) kaikki (.) joutu (.) nuo nuo (1.1) LINnut (.) pois	← tarinan aloitus ← tarinan lopetus
A397	1) p: no tos ensimmäises kuvas ainaki:: yy-b (1.9) miäs (.) #ö# laittaa (1.2) vakoon SLÄmeniä ja . 8) (5.9) p: siihen se päätty . 9) t: HYvä .	← tarinan aloitus ← tarinan lopetus

LIITE 6b: Afaattisten puhujien ja tutkijan dialogisten tekstien aloitus- ja lopetusjaksot

Puhuja	Tekstin alku ja loppu	
A4	1) p: <i>nii ne #o-o# eiks+ne hm (2.4) tossa .</i> 2) (2.0) t: <i>nii se alkaa tästä .</i> 3) (1.1) p: <i>joo (.) siinä jotain (1.2) uuh</i> 4) (7.7) <i>nih NII (1.1) ONk+se nyt siel noita (-) tuota yhm (1.7) kyty (.) KYLvää eh joitai .</i> 52) (11.5) p: <i>miten nytte Osaa [ja</i> 53) t: <i>[yhm . Iha hyvä . se riitti .</i>	← tehtävän aloitus ← tarinan aloitus ← tarinan lopetus ← tehtävän lopetus
A12	19) p: <i>on ensin (2.6) täällä (1.4) PERbosia (.) taikka tuota (1.4) ö perbosissa KUVia .</i> 2) (1.8) p: <i>EN oikeen osaa sanoa .</i> 3) (.) t: <i>selvä</i>	← tarinan aloitus ← tarinan lopetus ← tehtävän lopetus
A124	1) t: <i>näätteks+te hän on jossaki PUUhissa siellä .</i> 2) (1.7) p: <i>nii täss+on nää nyt sitteh NÄmä (.) [nämä</i> 3) t: <i>[yhm ? yhm ?</i> 32) t: <i>ja menee ajamaan ne pois .</i> 33) (0.7) p: <i>joo-o .</i> 34) (0.6) t: <i>hyvä (.) Oikein hyvä .</i>	← tarinan aloitus ← tarinan lopetus ← tehtävän lopetus
A252	1) p: <i>no TOssaban se jo-jossain toka:: (.) toka kerran (.) ja panee TÄMmösen näin ,</i> 28) (0.6) p: <i>ja sitten tuota (7.8) siinä on RAAjaki:: toi (.) #tuo# UNTO ja sitte on tossa .hhb se (.) sakko tämä (.) [tämä MEnee birveen [osaam menee nurim päin .</i> 30) t: <i>[yhm [yhm</i> 31) t: <i>ber-hermostuu siinä hän [rupee Ajamaan niitä .</i> 32) p: <i>[NII ? (.) joo ? (.) joo . [joo</i> 33) t: <i>[justiinsa . HYvä . Oikein hyvä .</i>	← tarinan aloitus ← tarinan lopetus ← tehtävän lopetus
A266	1) p: <i>no tässä tässä jotain (3.0) tässä on (11.6) tässä ON ollu oltu-o (0.5) hyvin #ee#</i> 17) (19.1) p: <i>se on vähä niin+ku SATu</i> 18) (.) t: <i>Yhm .</i> 19) (9.4) p: <i>vaikea tuo tä:ssä se on TOTta kun se (0.6) tästä tehdään kaikki</i> 20) (10.0) <i>TOSitarinaks muuttuu .</i>	← tarinan aloitus ← tarinan lopetus ← tehtävän lopetus
A275	1) p: <i>no TÄmmötetki (1.8) tää VIssii (2.0) k-ka-KAha KAAlia vai m(b)itä tää he he</i> 2) t: <i>yh[m ?</i> 3) p: <i>[em+minä tiia jij-jotai se [se varma ni TUUssa ja ,</i> 62) (2.3) p: <i>EI VOi ? (0.5) ei voi . (.) [he he</i>	← tarinan aloitus

	<p>63) t: [ybm . ei VOI s(h)anoa [he he 64) p: [e(h)ei 65) t: NII 66) p: ja joo ja TÄss+o[n (1.3) pa (---) 67) t: [ybm . ybm . ybm . 68) (0.7) t: nii elikä sinä se HÄÄtää niitä pois .</p>	←tarinan ja tehtävän lopetus
A349	<p>1) p: m-m-mies seisoo #y-yb-y-y# 21) p: he he isketään (2.9) VArokset ja ö harakat ja ö 22) (4.0 ot .hbb) y-y-m (2.8) mie [o nii (.) ybm 22) t: [pois (.) huiskitaa pois (.) just nii</p>	←tarinan aloitus ←tarinan ja tehtävän lopetus
A361	<p>1) p: he he .hh nii 2) (5.7) mun täytyy niinku TÄLla taval oikeen pubua . 3) t: ybm ? 4) (0.7) p: joo se (3.2) se on (.) se+on (1.2) se on Pirun pahal pahaks , 5) (1.9) EM+mä oikeen (6.8 ot .hbb hbb) se on vähän paha (.) joo . 6) (4.7) ku mä en TIEDä si tota NIMEE ollenka , 7) t: ybm ? 8) (1.3) p: että mistäs mikä:: onko se joku osmo vai osmo vai ALt(h)o [he he (---) 9) t: [Yhm ? m-joo sill+ei oikeestaan oo VÄliäkään mut mitäs se (.) PUUhailee . 10) (.) p: no se nyt TEkee tuossa työssä om:: mä (0.5) ONko se tuoll+o nyt tiälä: #o::# semmosia pieniä . 38) (2.7) p: EN o[saa . 39) t: [selvä .</p>	←tehtävän aloitus ←tarinan aloitus ←tehtävän lopetus
A447	<p>1) p: siinä tuommonen LIhavahko MIEs n::in se 2) (0.5) ty-tuosa on semmonen: #ö-ö# joku:: #öb# LAAtikko vai mikäbän ois+siäl semmonen pikkunen LAPio ? 30) (0.7) p: tabikka::h (0.9) em+mä Osaa sanoa . 31) (0.9) ja TÄÄlä sitte nin (0.2) VAris lentää ja (0.9) ja ja ja tuo MIEs JUOKsee (.) juoksee tuossa kovasti . 32) (0.6) PAKoonko se menee nuita LINTuja vai Mitä se (.) siinä oikeen MEInaa kun (.) se JUOKSulla menee tuov VIImeise tuo mies tuolla . 33) [nii . 34) t: [just . 35) p: nii .</p>	←tarinan aloitus ←tarinan lopetus ←tehtävän lopetus

LIITE 7a: Afaattisten puhujien monologisten tekstien suhtautumisprofiilien määrittely: suhtautuminen tehtävään ja tulkinnan varmuus.

Tehtävään suhtautumista ilmaisevat ainekset on alleviivattu.

SUHTAUTUMISPROFIILI: Puhuja A12 esittää monologina hieman epävarman tulkinnan tarinasta.	Kysymykset ja vastaukset	Kommentit ja sitaatit (“-“)	Modaali-ilmaukset ja n(h)auru (he he)
<p>1) <i>p: on ensin (2.6) täällä (1.4) PERhosia (.) taikka tuota (1.4) ö perhosissa KUvia .</i></p> <p>2) <i>(1.8) ja (.) tässä on (4.5 ot ö .hh) tässä onb (1.0) tämä (1.7 ot hh.) kuviteltu henkilö ja ,</i></p> <p>3) <i>(0.6) tässä siinä on paljon (0.7) Vihanneksia ?,</i></p> <p>4) <i>(1.2) sitten siinä on hh. on (1.3) myöskinb (1.7) Pallo BOLL taikka (1.2) pallo kaikei se on .</i></p> <p>5) <i>(0.9) ne (.) valmistau(-) ö LEIKkivät ja (0.9) ja myöskin (0.9) KUvittelevat siinä sitten jotakin .</i></p> <p>6) <i>(1.1) sitten (11.2 ot #ö-ö# hhh. #ö-ö# .hhh) siin+on jotain kuval (1.0) #ö-ö# jotain (1.5) kuvittelua ,</i></p> <p>7) <i>(1.6) jah (1.6 ot: #yh#) toisiakin (0.7) olentojah sitten ?,</i></p> <p>8) <i>(0.7) tässä on (1.3) nuolla (.) ikään+kuin (0.7) ja jotakin semmosta</i></p> <p>9) <i>(3.6) lopultab on (2.2) noussut jotakin (1.9) RYYPpäämään ,</i></p> <p>10) <i>(2.2) jotakinb semmostab .</i></p> <p>11) <i>(4.8 ot öb-öb) ja sitten (1.4) sypätään sei ?,</i></p> <p>12) <i>(0.9) ensin on (1.9) ö-ENsin on säpä (1.6) (LUakieta) ,</i></p> <p>13) <i>(0.7 ot #ö-ö#) jokka siinä sitten (.) lenta</i></p> <p>14) <i>(3.1) näitä TOisia otuksiah .</i></p> <p>15) <i>(1.8) olemassa ?,</i></p> <p>16) <i>(0.9) ja sittenb (6.0 ot .hh hh.) on (1.9) olemassa myöskin+kin (3.0) UUdelleen (.) otuksiah (0.9) ja (1.4) PUbeitab ikään kuin ,</i></p> <p>17) <i>(1.3) ja sitten (.) ne (1.3) KUvat ovat (5.4 ot :#hö-hö-hö#) ikään+kun pilviä ja ,</i></p>			<p>1) <i>taikka tuota</i></p> <p>4) <i>taikka – kaikei</i></p> <p>5) <i>jotakin</i></p> <p>6) <i>jotain</i></p> <p>8) <i>ikään+kuin ja jotakin semmosta</i></p> <p>9) <i>jotakin</i></p> <p>10) <i>jotakinb semmostab</i></p> <p>16) <i>ikään kuin</i></p> <p>17) <i>ikään+kun</i></p>

18) (0.7) ja sittenh (1.2) MUIta otuksia . 19) (1.8) EN oikeen osaa sanoa . 20) (.) t: selvä		19) EN oikeen osaa sanoa 20) t: selvä	19) oikeen
--	--	--	------------

SUHTAUTUMISPROFIILI: Puhuja A128 esittää monologina sangen varman tulkinnan tarinasta.	Kysymykset ja vastaukset	Kommentit ja sitaattit (“-“)	Modaali-ilmaukset ja n(h)auru (he he)
1) t: yrittäisittekö KERtoa minulle että MITä tässä tapabtuu . 2) t: (.) koittakaa kertoa minulle . 3) (0.6) p: jää se:: se on PELLin ö-ö PIKKuTAVaroita , 4) ö se laittaa pienon TAVaroita ja ?, 5) (0.7) ja (0.7) .hh mistä HYvästä hä sanoi ? 6) ai hän SIEMentä ja sama lajit n-ne hyvöt meni KOMennelta . 7) .hh ja ja tää kuuluu samaa JU:ttua ? 8) (0.5) ja mitä MUUTA hän , 9) .h hänen PIKKu öö PIKKu (.) pikkupoika+j .h ja ja korinat om mukanaki , 10) (.) .hh ja kerä-kerätääm samaa . 11) .hh ja hän IHmettelee et MIhkä ne NYT jouku . 12) (.) t: y[hm 13) p: [mut pikkupoika pi ke-KERTO ja koira on mukana hyvänä , 14) (.) .hh ja poika om mukana tästä , 15) .hh SAMA MIE::s ja sit seki (seki lä) ? , 16) (0.8 ot .hh .hh) ä:: .hh .hh ä:: ettäm: (.) em m-minä en MUIsta näitä PIENiä enää . 17) t: [yhm ? yhm ? 18) p: [.hh .hh ö eiky .hh mut SAMat y-y jav-ja-v-ö-m yöte (.) .hh ö-ö k-ka-katselee niin+ku pikkupoika katselee että ne .hh että ne .hh hä hän KERääv KERäät et näitä se varaos-a 19) (.) .hh no .hh ja pikkupoika katselaa ja katseloo ihan KOTona ja .	1) t: yrittäisittekö KERtoa minulle 3) jää [joo] 5) mistä HYvästä hä sanoi ? 6) ai hän SIEMentä 8) ja mitä MUUTA hän 9) hänen PIKKu öö PIKKu (.) pikkupoika+j .h ja ja korinat om mukanaki ,	7) ja ja tää kuuluu samaa JU:ttua ? 11) ”MIhkä ne NYT jouku” 12) t: yhm 16) em m-minä en MUIsta näitä PIENiä enää . 17) t: yhm ? yhm ?	1) t: yrittäisittekö 17) eiky [eiku?], niin+ku

<p>20) (.) .hh ja HUOmaa , 21) .hh on PIkkupoikat vie Edussa , 22) (.) .hh .hh ja .b Iso poika katselee ja katselee . 23) (0.6) .HH [Ö HE ovat POis , 24) t: [yhm ? 25) p: kukaan ei oo VIETy ? 26) (0.5) [.hh ja TÄÄLLäki PIkkukoisa .hh katselee koko ju:ttua , 27) t: [yhm . 28) (0.5) p: .hh ja lähetää vielä TÄÄllä on se ku VIEDää . 29) t: yhm 30) p: jap ja pik Iso pikkupoika nau-nauraa et koko ju:ttua et NOIha se kävi tietet .hh 31) t: yhm . yh[m . 32) p: [NÄ::I[n ? 33) t: [HYvä ? 34) p: [jotaki (.) SUUnnillee päin jota[ki sinne päi .</p> <p>35) t: [HYvä ? [jotaki (.) HYvä ? sinne PÄIn tuli ? OIkein HYvä , HYvä .</p>		<p>24) t: yhm ?</p> <p>27) t: yhm .</p> <p>29) t: yhm</p> <p>31) t: yhm . yh[m . 32) <u>NÄ::in</u> ? 33) t: HYvä ? 34) <u>jotaki (.) SUUnnillee päin jotaki sinne päi .</u> 35) t: HYvä ? jotaki (.) HYvä ? sinne PÄIn tuli ? OIkein HYvä , HYvä .</p>	<p>30) tietet [tietysti?]</p> <p>33) t: HYvä ? 34) jotaki (.) SUUnnillee päin jotaki sinne päi 35) t: HYvä ? jotaki (.) HYvä ? sinne PÄIn OIkein HYvä , HYvä</p>
--	--	--	---

SUHTAUTUMISPROFIILI: Puhuja A161 esittää kysellen ja itse vastailen monologina epävarman tulkinnan tarinasta.	Kysymykset ja vastaukset	Kommentit ja sitaattit (“-“)	Modaali-ilmaukset ja n(h)auru (he he)
<p>1) t: ja tarina etenee [TÄÄltä ? 2) p: [se on se on mikäs mikäs toi ny olikaan toi oli (1.2) toi Äijä [he he mikäs 3) t: [y:m ? mt nyt olis TARKotus että KERTositte tästä TARinan sillä tavalla että .h SEMmonenki ihminen joka kuuntelis VAan NAUhaa (.)</p>	<p>2) se on se on <u>mikäs mikäs toi ny olikaan toi oli (1.2) toi Äijä [he he mikäs</u> 3) t: yhm ?</p>	<p>1) t: ja tarina etenee TÄÄltä ? 3) t: mt nyt olis TARKotus että ...</p>	<p>2) he he mikäs 3) t: olis - KERTositte - kuuntelis - eikä näkis - Ymmärtäs</p>

<p>eikä näkis näitä kuvia .h nii YMmärtäs mitä siinä tapahtuu ,</p> <p>4) t: (2.9) et se alkaa tuosta sitte .</p> <p>5) (.) p: j:o[o:</p> <p>6) t: [ybm ?</p> <p>7) (5.2) p: siellä on niin+ku se (.) niin+ku se jotain Istut Istuttais tossa sitte toi toi on ainaki tossa noi ja ,</p> <p>8) (0.9) ja tää onko tääh (0.5) onko tää sitte .hh JUU siin on LAPio tommonen se on</p> <p>9) (2.1) KAI se jotain on Istuttamassa jotain tossa ,</p> <p>10) (0.8) mutta mitä se sitten kuvittelleeko se .h joo se kuvittellee tietysti että hänel hän saa tommosia hedelmiä sitten niin kovasti (1.0) kovasti sitte sitte .</p> <p>11) (1.2) tuo sa:: sadosta (1.6) s::adosta ja sitten ?,</p> <p>12) (5.9) juu ja sielä on ne ?,</p> <p>13) (0.6) seuraa niiden kos KASvua ?</p> <p>14) (1.2) mitäs sielä LINTujakin sielä hätyyttelee</p> <p>15) (1.0) (rykii) (3.3) joo:: ja mitä se tos tossa se vie (5.5) viekö se tossai jotain (1.4) JOO se vie jotain (.) PELotinta niille linnuille sitte</p> <p>16) (1.0) tässä näi jah tuos tuola onkin sitte jo tommonen variksenpeläti .</p> <p>17) (1.2) jah sitte täälä onh-ö (1.6) TÄÄlä on sitten KA::NSsa .,</p> <p>18) (2.5) mutta mitä se (1.2) miten se TUOSSa sitten tekee</p> <p>19) (17.2) siin+on (.) (rykii) siin+on (0.5) niitten lintuja takasin mut se hä (0.5) HÄtyyttelee niitä pois kyllä .,</p> <p>20) em+mä EM+mä osaa muuta siibe sanookkaa (2.4) että se (1.6) että mitäh</p> <p>21) (5.7) t: no HYvä .</p>	<p>8) ja tää onko tääh (0.5) onko tää sitte .hh JUU siin on LAPio</p> <p>10) mutta mitä se sitten kuvittelleeko se .h joo se kuvittellee tietysti että...</p> <p>12) juu</p> <p>14) mitäs sielä LINTujakin sielä hätyyttelee</p> <p>15) joo: ja mitä se tos tossa se vie (5.5) viekö se tossai jotain (1.4) JOO se vie jotain (.) PELotinta niille linnuille sitte</p> <p>18) mutta mitä se (1.2) miten se TUOSSa sitten tekee</p> <p>19) se hä (0.5) HÄtyyttelee niitä pois kyllä .,</p>	<p>4) t: et se alkaa tuosta sitte .</p> <p>5) joo:</p> <p>6) t: ybm ?</p> <p>20) EM+mä osaa muuta siibe sanookkaa (2.4) että se (1.6) että mitäh</p> <p>21) no HYvä .</p>	<p>7) niin+ku se (.) niin+ku se jotain Istut Istuttais – ainaki</p> <p>9) KAI – jotain, jotain</p> <p>10) tietysti</p> <p>15) jotain, jotain</p> <p>21) HYvä .</p>
--	---	---	--

SUHTAUTUMISPROFIILI: Puhuja A258 esittää monologina varman tulkinnan tarinasta.	Kysymykset ja vastaukset	Kommentit ja sitaatit (“-“)	Modaali-ilmaukset ja n(h)auru (he he)
<p>1) p: no tää ainaki nyt (2.6) yhm (0.7) se KYLvää jotaki tonne ,</p> <p>2) (1.3) ja sitte se KUVittelee että e- saa kaikenlaisia tommosia hienoja (1.2) tavaroita sieltä ku se KYhyvää .</p> <p>3) t: yhm (.) yhm .</p> <p>4) p: ja sitte (0.6) sitte siibe tulee (-) (0.9) n-nuo VArokset tai barakat kumpia ne nyt sitte [on</p> <p>5) t: [yhm yhm</p> <p>6) p: ja sitte tuota (1.3) sitten se tuota #ä-ä# (12.0) yks kaks nii Ajattelee että se pistää VArokset PELättimen si::nne ja pistää se tuohon noin ?</p> <p>7) (.) t: yhm</p> <p>8) (.) p: ja sitten (0.7) se lähtee POis sieltä nyt sitten ja aattelee että nyt ne (.) varokset ei tuu enää ?</p> <p>9) t: yhm</p> <p>10) (0.5) p: sitte se kattoo i-ikkunasta ?,</p> <p>11) (.) nii SIELL+on taas varoksia ihan täynnä .</p> <p>12) t: yhm</p> <p>13) (0.7) p: ja sitten se menee (.) sinne TAKa::si ja sitte ,</p> <p>14) (.) no eipä muuta ku että se HEITtelee (1.1) tolla VArokset PELättimellä kaikki noi varokset po:is .</p>	<p>4) n-nuo VArokset tai barakat kumpia ne nyt sitte on</p>	<p>3) t: yhm (.) yhm .</p> <p>5) t: yhm yhm</p> <p>7) t: yhm</p> <p>8) ” nyt ne (.) varokset ei tuu enää”</p> <p>9) t: yhm</p> <p>12) t: yhm</p>	<p>1) ainaki</p> <p>4) tai</p> <p>6) ja sitte tuota (1.3) sitten se tuota #ä-ä#</p>

SUHTAUTUMISPROFIILI: Puhuja A303 esittää kysellen ja itse vastailen monologina epävarman tulkinnan tarinasta.	Kysymykset ja vastaukset	Kommentit ja sitaatit (“-“)	Modaali-ilmaukset ja n(h)auru (he he)
<p>1) p: joo (.) siinä tuota (3.3) miehellä on kädessä ainakin tuo mikä toi nyt on nimeltään tommone (.) työkalu .</p> <p>2) (2.4) mitä siinä KARTassa on sitä minä en tiedä .</p> <p>3) (5.2) tuol+on sitte jo hedel-HEDELMiä .</p> <p>4) (2.3) onk+se omenia vai Mitä ne o .</p>	<p>1) mikä toi nyt on nimeltään tommone (.) työkalu .</p> <p>2) mitä siinä KARTassa on</p> <p>4) onk+se omenia vai Mitä ne o .</p>	<p>1) joo</p> <p>2) sitä minä en tiedä .</p>	<p>1) ainakin</p> <p>4) vai</p>

<p>5) (1.3) sitte tääl on jotain ISOmpiaki (0.8) ISOmpiakin (1.8) juttuja .</p> <p>6) (2.6) tuola tulee KOIrri ja esille ,</p> <p>7) (0.9) sit mies ihmettelee ku KOIrat kävelee siälä .</p> <p>8) (1.6) t-ton (0.9) tai onks noi sit onks noi LINTuja ,</p> <p>9) (.) taitaa olla suuria LINTuja tuolaki on ainakin yks ?,</p> <p>10) (1.2) kyl kai ne NIItä on LINTuja .</p> <p>11) (6.2) ja tossa hän nyt alkaa KIINNittämään (1.0) tota jotain (.) telinettä TUObon mikä lienee sitte .</p> <p>12) (2.1) jaaba sitte hän on pannu sinne (1.2) niin+ku (0.5) TAKin ja (.) HATun onk+se sitte nii+ku joku (0.5) eläimem (.) PELotusta varten pantu tohon varmaan .</p> <p>13) (.) varmaan täälähän se on ja ?,</p> <p>14) (1.1) mikskä noita nyt SAnotaankaan niin noita tommosia</p> <p>15) (1.1) ku Eläimiä varten joskus MUIStan (.) jo LAPsena kun niit laitettii niin+ku PELotukseks .</p> <p>16) (1.5) eiks+ne SEMmosia ollu .</p> <p>17) t: yhm</p> <p>18) (4.0) p: nyt hän nostaa sen tästä vissiin jobonkin MUUalle sitter vai .</p> <p>19) (.) tai tuleeks siibe UUs lisää .</p> <p>20) (2.0) TUOLLahan se sit taas on .</p> <p>21) (2.3) kyllä se nyt semmonen LINTupelotintaulujuttu siinä nyt on käsittelyssä ,</p> <p>22) (.) em+mä nyt oikeen MUUta osaa selittää siihen .</p>	<p>8) tai onks noi sit onks noi LINTuja</p> <p>9) taitaa olla suuria LINTuja</p> <p>10) kyl kai ne NIItä on LINTuja .</p> <p>11) mikä lienee sitte .</p> <p>12) onks se sitte nii+ku joku (0.5) eläimem (.) PELotusta varten pantu tohon varmaan</p> <p>13) varmaan täälähän se on ja ?,</p> <p>14) mikskä noita nyt SAnotaankaan</p> <p>16) eiks+ne SEMmosia ollu .</p> <p>17) t: yhm</p> <p>18) nyt hän nostaa sen tästä vissiin jobonkin MUUalle sitter vai .</p> <p>19) tai tuleeks siibe UUs lisää .</p>	<p>12) jaaba</p> <p>15) MUIStan (.) jo LAPsena...</p> <p>17) t: yhm</p> <p>21) <u>kyllä se nyt semmonen LINTupelotintaulujuttu siinä nyt on käsittelyssä ,</u></p> <p>22) <u>em+mä nyt oikeen MUUta osaa selittää siihen</u></p>	<p>5) jotain</p> <p>8) tai</p> <p>9) taitaa olla—ainakin</p> <p>10) kyl kai</p> <p>11) jotain – lienee</p> <p>12) niin+ku, nii+ku joku – varmaan</p> <p>13) varmaan</p> <p>15) niin+ku</p> <p>18) vissiin jobonkin - vai</p> <p>19) tai</p> <p>21) kyllä</p> <p>22) oikeen</p>
---	---	--	--

SUHTAUTUMISPROFIILI: Puhuja A312 esittää monologina hieman epävarman tulkinnan tarinasta.	Kysymykset ja vastaukset	Kommentit ja sitaatit (“-“)	Modaali-ilmaukset ja n(h)auru (he he)
<p>1) <i>p: no is-i-isäntä ruppee (3.2) niin+kun (.) siemeniä ,</i> 2) <i>(1.4) ja sitten hän (0.5) kuvittelee että NYT tulee hieno sa-sato .</i> 3) <i>(3.4) ja sitte tuleekin nuo (1.8) HArakat ?</i> 4) <i>(0.5) ja varikset tuossa .</i> 5) <i>(4.5) ja sitten (.) isäntä (0.9) väbä niin+ku SUUttuu siinä ja ,</i> 6) <i>(.) sitte hän (0.7) me- (.) menee ha (1.0) bakemaan tuolta (1.9) niin+kun (1.3) kuinkas mä nyt sanoisin (2.4) niin+kun (1.0) että (.) jo (2.1) kuinka mä nyt sanoisin tän ,</i> 7) <i>(3.5) kyl mä sen (.) niin+ku (1.0) ymmär:: se on niin+ku näyttää (.) PELottimen .</i> 8) <i>t: yhm .</i> 9) <i>(1.3) p: ja sitten pistää (.) NArut ja ?,</i> 10) <i>(0.8) hänel on jo (.) ja pistää (.) kato (2.0) niin+ku sem PYSbyn .</i> 11) <i>t: yhm ?</i> 12) <i>(.) p: no sitten hänel on (1.2) laittanu (0.5) TÄkin ja hatun (1.3) tobon (2.6) PÄÄlle että (.) että PELottaa .</i> 13) <i>(1.7) ja sit hän HUOmaakin (0.7) Isäntä että (0.8) nyt ne (0.5) LINnut on KUITenki jo (2.2) tuolla (0.6) KAsvimaalla ja ,</i> 14) <i>(4.1) silloin #ö# isäntä SUUttuu ja ottaa sen (2.4) niin+kun (0.7) pelot (.) PELottimen POis ?</i> 15) <i>(1.4) ja rupee hi-be-boitamaan (niit) (.) YMPäriinsä että (0.8) kaikki (.) joutu (.) nuo nuo (1.1.) Linnut (.) pois .</i></p>	<p>6) <i>kuinkas mä nyt sanoisin (2.4) niin+kun (1.0) että (.) jo (2.1) kuinka mä nyt sanoisin tän</i></p>	<p>2) <i>” NYT tulee hieno sa-sato .”</i> 7) <i>kyl mä sen (.) niin+ku (1.0) ymmär:: se on niin+ku näyttää (.) PELottimen .</i> 8) <i>t: yhm .</i> 10) <i>kato</i> 11) <i>t: yhm ?</i> 13) <i>” nyt ne (0.5) LINnut on KUITenki jo (2.2) tuolla (0.6)...”</i></p>	<p>1) <i>niin+kun</i> 5) <i>väbä niin+ku</i> 6) <i>niin+kun, niin+kun – sanoisin</i> 7) <i>niin+ku, niin+ku näyttää</i> 10) <i>niin+ku niin+kun</i> 14) <i>niin+kun</i></p>

SUHTAUTUMISPROFIILI: Puhuja A397 esittää monologina varman tulkinnan tarinasta.	Kysymykset ja vastaukset	Kommentit ja sitaatit (“-“)	Modaali-ilmaukset ja n(h)auru (he he)
<p>1) <i>p: no tos ensimmäises kuvas ainaki:: yy-h (1.9) miäs (.) #ö# laittaa (1.2) vakoon slÄmeniä ja .</i></p> <p>2) <i>(4.4) toisessa kuvassa se (3.5) se ajattelee (1.5) tomattia ja (1.5) kurkkuja ja</i></p> <p>3) <i>(1.2) ETTä se vissiin saa sen siältä (1.5) siältä siältä .</i></p> <p>4) <i>(3.8) mitä se on Istuttanu .</i></p> <p>5) <i>(2.6) ja sit tulee (1.0) varikset ja nokkii sen (1.2) sen sen (2.1) pois .</i></p> <p>6) <i>(1.8) sit se menee ja (1.6) rakentaa itselleen (1.9) yb:: ton (0.5) variksenpelättime+ja</i></p> <p>7) <i>(3.3) mu::tta ei niist oo sitte Apua ja</i></p> <p>8) <i>(5.9) siihen se päätty .</i></p> <p>9) <i>t: HYvä .</i></p>		<p>8) <i><u>siihen se päätty .</u></i></p> <p>9) <i>t: HYvä</i></p>	<p>1) <i>ainaki</i></p> <p>3) <i>vissiin</i></p> <p>9) <i>t: HYvä .</i></p>

<p>17) (1.6) nyt siellä jo LIN LINnat ja (6.5) Ovat .</p> <p>18) (7.7) no VOI hyvänen aika sentää .</p> <p>19) (1.0) t: yhm ?</p> <p>20) (9.5) p: ja ja ja:: (0.6) näi se (3.9) nää SIELtä (--) (1.2) SIELtä KAIKkih (15.2) jaa jaa (.) EIH (1.7) e::i (ei se) LENnät lennät (0.6) LENnättää (--) (1.0) lennät lennättää ja ulos .</p> <p>21) t: y[hm ?</p> <p>22) p: [yhm .</p> <p>23) (7.2) t: mitäpä sitte tapahtu .</p> <p>24) (10.0) p: ni-in (--) (1.1) no (--) MITes se o .</p> <p>25) (6.1) em mie Tiiä et MITenkä s(h)ieillä be be (0.9) e(h)i s(h)iel (0.6) VOI VOI sentää .</p> <p>26) (2.6) sielä sie n-n (1.6) s-sis-sis:: (2.9) kaikki ne (.) KAIKki ne tee-#ö#-n ne ne nen:: (0.8) LINnut (4.1) JAAjajajajaja . (.) ja (1.2) ne (1.2) KYLp KYLp kylpemä KYLpee .</p> <p>27) (1.5) eiku LINnut (1.1) (-) (1.1) ovat kaikka SYÖneet ne .</p> <p>28) t: h-hm ?</p> <p>29) (5.2) p: NIIN (2.3) kaikki .</p> <p>30) (0.9) kyl nää on (--) .</p> <p>31) (10.2) E-EN MINä muiten (0.5) pubu(--)</p> <p>32) (1.6) t: joo . sanoitte viimeks että linnut on kaikki SYÖneet ne ,</p> <p>33) (.) mitäpä SITten tapahtu sen JÄLkee .</p> <p>34) (4.6) p: NIIN. (3.0) (---) (5.5) nehä on sie VIE (.) se vie:: sit se vie SINne sit (1.5) TUOMmosen (3.3) lype lee (1.7) tuo tuon (1.6) kyvän ,</p> <p>35) (0.6) tuo tuonki kaa (4.0) kaa:: (2.5) ka::i (1.7) kala:: (1.4) LEN LEN (2.2) käy hekku (2.6) kulat KULLa (1.2) kyä:: (3.4) kyyh (0.8) leng(--) (1.3) hyvä ,</p>	<p>23) t: mitäpä sitte tapahtu</p> <p>24) p: ni-in (---) (1.1) no (---) MITes se o .</p> <p>33) t: mitäpä SITten tapahtu sen JÄLkee .</p> <p>34) p: niin nehä on...</p>	<p>18) p: no VOI hyvänen aika sentää</p> <p>19) t: yhm ?</p> <p>20) p: jaa jaa (.) EIH (1.7) ei (ei se) LENnät lennät (0.6) LENnättää (--) (1.0) lennät lennättää ja ulos</p> <p>21) t: yhm ?</p> <p>22) p: yhm .</p> <p>25) p: em mie Tiiä et MITenkä s(h)ieillä be be (0.9) e(h)i s(h)iel (0.6) VOI VOI sentää .</p> <p>27) (1.5) eiku LINnut (1.1) (-) (1.1) ovat kaikka SYÖneet ne .</p> <p>28) t: h-hm ?</p> <p>29) (5.2) p: NIIN (2.3) kaikki .</p> <p>30) (0.9) kyl nää on (--) .</p> <p>31) (10.2) E-EN MINä muiten (0.5) pubu(--)</p> <p>32) (1.6) t: joo . sanoitte viimeks että...</p>	<p>25) MITenkä s(h)ieillä be be (0.9) e(h)i s(h)iel</p>
---	---	---	---

<p>36) (3.0) NO KUN ei ossaa tuossa . 37) t: yhm-m ? 38) (18.6 ot .bbb) t: yhm . se vei sinne semmosen . 39) t: mitäs siitä seuras . 40) (2.4) p: ai NII (.) täällä . 41) t: yhm . 42) (1.0) p: no-o se siinä (0.8) ne meni taas ne linnut siitä (2.3) sinne (4.2) sinne (.) missä se (1.8) äy e::e (2.4) (--) HEITto hm (3.1) mi::kä (8.1) hm (1.2) lennän (0.7) LENnäke (0.7) LENnäkeki (1.5) ovat 43) t: yhm ? 44) (2.3) p: lin (0.5) linnut (--) (0.8) linnut (0.8) len:: (1.0) lentäni (3.2) pois juuri . 45) (11.1) nii se v-ve-vei nyt sen (3.8) sen (6.1) len lennäty LENnät-tin (3.1) ku-kuvas . 46) t: yhm ? 47) (6.1) p: niin (0.6) ei tiää MUUte (--) . 48) (0.6) no lennät lännät (2.3) hmm . 49) (1.0) em mie tiää ((kuiskaten)) 50) (1.8) t: olisko teillä muuta sanomista siitä vielä . 51) (7.5) p: nii TÄÄLTä . 52) t: yhm . 53) (2.1) p: siinä on:: se (3.3) (--) (1.3) ajattunut (0.5) linnat (0.7) linnat (.) LINnut (0.8) pel:: (0.8) pellost (4.6) kaikki (4.9) tie:: (1.0) no 54) (11.5) miten nytte Osaa [ja 55) t: [yhm. Iha hyvä . se riitti .</p>	<p>39) t: mitäs siitä seuras . 40) p: ai NII (.) täällä . 41) t: yhm . 42) p: no-o – mi::kä (8.1) hm (1.2) lennän (0.7) LENnäke (0.7) LENnäkeki (1.5) ovat 43) t: yhm ? 50) t: olisko teillä muuta sanomista siitä vielä . 51) p: nii TÄÄLTä . 52) t: yhm .</p>	<p>36) p: NO KUN <u>ei</u> ossaa tuossa . 37) t: yhm-m ? 38) t: yhm . se vei sinne semmosen . 46) t: yhm ? 47) p: <u>niin</u> (0.6) ei tiää MUUte (--) . 48) no lennät lännät (2.3) hmm . 49) <u>em</u> mie tiää 53) p: no 54) <u>miten</u> nytte Osaa ja 55) t: yhm. Iha hyvä . se riitti</p>	<p>49) kuiskaten 55) t: Iha hyvä</p>
--	--	---	---

SUHTAUTUMISPROFIILI: Puhuja A124 vastailee niukasti tutkijan kysymyksiin ja tulkintoihin.	Kysymykset ja vastaukset	Kommentit ja sitaatit (“-“) + tutkijan tulkinnat	Modaali-ilmaukset ja n(h)auru (he he)
<p>1) t: <i>näättekste hän on jossaki PUUhissa siellä .</i></p> <p>2) (1.7) p: <i>nii täss+on nää nyt sitteh NÄmä (.) [nämä</i></p> <p>3) t: <i>[yhm ? yhm ?</i></p> <p>4) (10.1) t: <i>mitä hän siinä (0.5) tekis .</i></p> <p>5) (2.3) p: <i>nii et näit NÄit laittannu vai (.) [vai tota:: ,</i></p> <p>6) t: <i>[yhm . yhm .</i></p> <p>7) (0.7) t: <i>nii hän oikeestaan niin+ku HAAveksii siitä (.) ku hän on Istuttanut näitä SIemeniä n[ü</i></p> <p>8) p: <i>[yhm</i></p> <p>9) t: <i>hän sitte HAAveksii että ,</i></p> <p>10) t: (1.2) <i>mitäs Sitten .</i></p> <p>11) (0.9) p: <i>niin (11.0) y::b</i></p> <p>12) (2.8) t: <i>mitä siellä Sitte TApahtuu .</i></p> <p>13) (1.5) p: <i>niin tämänän nämähä on KAikki niistä .</i></p> <p>14) p: <i>[(.) en nyt sit tiää .</i></p> <p>15) t: <i>[yhm (.) tulee Linnut .</i></p> <p>16) (0.7) p: <i>niin ,</i></p> <p>17) (0.9) t: <i>ja Mitäs sitte .</i></p> <p>18) p: <i>ja sitte näitä Tullee(?) ja (1.0) näitä nii näitä .</i></p> <p>19) t: <i>(.) yhm (1.7) hä RAkentaa jotaki .</i></p> <p>20) t: (0.7) <i>eiks Totta .</i></p> <p>21) (1.2) p: <i>niin näitä .</i></p> <p>22) t: <i>joo . (1.1) rakentaa linnumpelätti[men .</i></p> <p>23) p: <i>[yhm . (3.1) yhm.</i></p> <p>24) (5.2) <i>niin nämä on niitä ,</i></p> <p>25) t: <i>niin</i></p> <p>26) p: <i>yhm .</i></p> <p>27) t: <i>ne tulee TAKasin .</i></p>	<p>1) t: <i>näättekste hän on jossaki PUUhissa siellä .</i></p> <p>2) p: <i>nii täss+on nää nyt sitteh NÄmä</i></p> <p>3) t: <i>yhm ? yhm ?</i></p> <p>4) t: <i>mitä hän siinä (0.5) tekis .</i></p> <p>5) p: <i>nii et näit NÄit laittannu vai</i></p> <p>6) t: <i>yhm . yhm .</i></p> <p>7) t: <i>nii hän oikeestaan niin+ku HAAveksii siitä</i></p> <p>8) p: <i>yhm</i></p> <p>9) t: <i>hän sitte HAAveksii</i></p> <p>10) t: <i>mitäs Sitten .</i></p> <p>11) p: <i>niin (11.0) y::b</i></p> <p>12) t: <i>mitä siellä Sitte TApahtuu .</i></p> <p>13) p: <i>niin tämänän nämähä on KAikki niistä</i></p> <p>17) t: <i>ja Mitäs sitte .</i></p> <p>18) p: <i>ja sitte näitä Tullee(?)</i></p> <p>19) t: <i>(.) yhm</i></p> <p>20) t: (0.7) <i>eiks Totta .</i></p> <p>21) p: <i>niin näitä .</i></p> <p>22) t: <i>joo .</i></p>	<p>14) p: <i>en nyt sit tiää .</i></p> <p>15) t: <i>yhm (.) tulee Linnut .</i></p> <p>16) p: <i>niin ,</i></p> <p>22) t: <i>rakentaa linnumpelättimen .</i></p> <p>23) p: <i>yhm . (3.1) yhm.</i></p> <p>24) p: <i>niin nämä on niitä ,</i></p> <p>25) t: <i>niin</i></p> <p>26) p: <i>yhm</i></p> <p>27) t: <i>ne tulee TAKasin .</i></p>	<p>4) t: <i>mitä tekis</i></p> <p>5) p: <i>vai (.) vai tota::</i></p> <p>7) t: <i>oikeestaan niin+ku</i></p> <p>19) t: <i>jotaki</i></p>

<p>28) p: niin . 29) (2.7) t: ja mites (0.8) äijälle käy . 30) (1.2) p: nii nämä on niitä ja sitte NAIttä . 31) t: yhm . (0.7) yhm. (1.4) SUUttuu . 32) p: yhm . 33) t: ja menee ajamaan ne pois . 34) (0.7) p: joo-o . 35) (0.6) t: hyvä (.) OIkein hyvä .</p>	<p>29) t: ja mites (0.8) äijälle käy . 30) p: nii nämä on niitä ja sitte NAIttä . 31) t: yhm .</p>	<p>28) p: niin . 31) t: yhm. (1.4) SUUttuu 32) p: yhm . 33) t: ja menee ajamaan ne pois . 34) p: joo-o . 35) t: hyvä (.) OIkein hyvä .</p>	<p>35) t: hyvä (.) OIkein hyvä .</p>
--	--	---	--------------------------------------

SUHTAUTUMISPROFIILI: Puhuja A252 esittää melko varman tulkinnan tarinasta. Tutkija tulkitsee paikoin vaikeasti ymmärrettävää esitystä ja auttaa puhujaa etenemään.	Kysymykset ja vastaukset	Kommentit ja sitaatit (“-“) + tutkijan tulkinnat	Modaali-ilmaukset ja n(h)auru (he he)
<p>1) p: no TOssahan se jo-jossain toka.: (.) toka kerran (.) ja panee TAMmösen näin , 2) (.) t: yhm ? 3) p: jota kantaa tässä (.) siskoa . 4) (.) t: sie[meniä ? yhm ? 5) p: [ja sitte tässä pannaan tota 6) (.) t: y[hm ? 7) p: [tässä (2.2 ot #y#) likka (.) likka siellä hankaa tässä ? 8) (0.8) t: yhm ? yhm . 9) p: ja siellä hän haakkaa siinä . 10) (.) t: lin[tuja ? 11) p: [ja on tässä TOinenkin Vtelä ?, 12) (.) t: yhm ? 13) p: ja (1.1) sit+on Iso:. 14) (1.2) no nyt tässä ei NÄÄ kyllä tässä (.) mitä si (.) .hh joku kaa . 15) (4.4) siinä se on+nii b-hunnaa että nyt miä en OIkeen-ö tiedä tätä mitä tää nyt oikeen HA[kaa .</p>		<p>1) p: no TOssahan se jo-jossain toka: (.) toka kerran 2) t: yhm ? 4) t: siemeniä ? yhm ? 6) t: yhm ? 8) t: yhm ? yhm . 10) t: lintuja ? 11) p: ja on tässä TOinenkin Vtelä 12) t: yhm ? 14) p: no nyt tässä ei NÄÄ kyllä tässä 15) <u>nyt miä en OIkeen -ö tiedä tätä</u> mitä tää nyt oikeen HA kaa .</p>	<p>1) p: jo-jossain 14) p: joku</p>

<p>16) t: [yhm ?, (0.5) y:-hm ? 17) (.) p: ja: ja tuota sitte on tässä: 18) t: hän on päättäny RAkentaa jotaki . 19) t: (.) MIInkä hän rakentaa . 20) (0.9) p: joo (.) no KAA Totta kai se laittaa herralle tuon he [he tuon o-o (0.5) ROppukastia [he he he s(h)emmose P(H)Ikkeuse l(h)ai[dan .</p> <p>21) t:[Yhm . Yhm . [he he 22) t: [j(h)oo (0.7) [LINnun LINnunpelättimen . 23) p: [ja (.) nii . JOO joo SEM[monenban (--) nii . 24) t: [JUstiisa . joo-o ? 25) (0.4) p: ja sitten tuota (0.9) TÄSSä on tänään ö-ö toinen jo (.) onnessaan sillä (.) KAttoo sitä sitä (.) ulkopaita . 26) t: yhm ? yhm ? 27) p: ja sitten tuota (2.5) joo se o REkkanu vähä vähän sokalleen vähä ja nyt ja uhkaa UUdestaan sit tu[kkaamaan sitä ?, 28) t:[tul nii ? 29) (0.6) p: ja sitten tuota (7.8) siinä on RAAjaki: toi (.) #tuo# UNto ja sitte on tossa .bbb se (.) sakeo tämä (.) [tämä MEnee hirveen [osaam menee nurim päin . 30) t: [yhm [yhm 31) t: ber-bermostuu siinä hän [rupee Ajamaan niitä .</p> <p>32) p: [NII ? (.) joo ? (.) joo . [joo 33) t: [jus- tiinsa . HYvä . OIkein hyvä .</p>	<p>19) t: MIInkä hän rakentaa . 20) p: joo (.) no KAA Totta kai se laittaa herralle tuon</p> <p>21) t: Yhm. Yhm:</p>	<p>16) t: yhm ?, (0.5) y:-hm ?</p> <p>18) t: hän on päättäny RAkentaa jotaki</p> <p>22) t: j(h)oo (0.7) LINnun LINnunpelättimen . 23) p: ja (.) nii . JOO joo SEM[monenban (--) nii 24) t: JUstiisa. joo-o ?</p> <p>26) t: yhm ? yhm ?</p> <p>28) t: tul nii ?</p> <p>30) t: yhm yhm 31) t: ber-bermostuu siinä hän rupee Ajamaan niitä . 32) p: NII? (.) joo ? (.) joo . joo 33) t: justiinsa . HYvä . OIkein hyvä .</p>	<p>18) t: jotaki</p> <p>20) Totta kai he he tuon o-o ROppukastia he he he s(h)emmose P(H)Ikkeuse l(h)ai[dan . 21) t: he he 22) t: j(h)oo</p> <p>24) t: JUstiisa.</p> <p>33) t: justiinsa . HYvä . OIkein hyvä .</p>
--	--	--	---

SUHTAUTUMISPROFIILI: Puhuja A266 aloittaa varmaotteisesti tarinan, mutta tutkija ohjaa häntä seuraamaan kuvien järjestystä. Puhuja ei jatka tarinaansa.	Kysymykset ja vastaukset	Kommentit ja sitaatit (“-“)	Modaali-ilmaukset ja n(h)auru (he he)
<p>1) <i>p: no tässä tässä jotain (3.0) tässä on (11.6) tässä ON ollu oltu-o (0.5) hyvin #ee#</i></p> <p>2) <i>(2.6) kun+on näi HEdelmiä ja täällä TÄÄläkin on niin (0.5) kaikesta (1.6) on NAUTittu HYvin .</i></p> <p>3) <i>(9.3) j(h)a on syöty i- (0.5) itse KYLLäisissä ja sitte pantu vielä (16.0) variksenpelättimeks TAKki on joutunu .</i></p> <p>4) <i>(6.3) ja varis on sanonu että EI+jä .</i></p> <p>5) <i>(2.9) e:i se SIIhen oo mut sinnä siinä se VAriskin ,</i></p> <p>6) <i>(10.7) ja nyt sitä va #e# (2.7) siitä laitetaan oikeen ne#</i></p> <p>7) <i>(11.4) siitä on tehty (.) #o:n to#</i></p> <p>8) <i>(7.7) tuossa on oikeen ni (9.3) kirves ja vasara .</i></p> <p>9) <i>(6.6) huvittaako sitä ITseään kun tota (0.7) seh (1.2) kassoo tota (4.o) PELÄtintä siinä .</i></p> <p>10) <i>(13.2) t: yhm (.) mäpä (.) annan sen OHjeen teille vielä kerran uudestaan ,</i></p> <p>11) <i>(0.6) jos te SEUraatte tätä järjestystä tässä (.) niim MINkälaine juttu siitä on tulossa tai tulee sitte .</i></p> <p>12) <i>(13.2) p: s::emmonen</i></p> <p>13) <i>(4.9) siinä on vielä niitä (.) se vari- ö niitä</i></p> <p>14) <i>(14.9) miten tuohon nyt SAnoosi .</i></p> <p>15) <i>(4.5) että minkälainen</i></p> <p>16) <i>(1.4) t: yhm (.) miten se tarina menis jos se alkas tä::stä ja menis ihan tässä järjestyksessä ,</i></p> <p>17) <i>(19.1) p: se on vähä niin+ku SAtu</i></p> <p>18) <i>(.) t: Yhm .</i></p> <p>19) <i>(9.4) p: vaikka tuo tä::ssä se on TOTta kun se (0.6)</i></p>	<p>9) <i>p: huvittaako sitä ITseään</i></p> <p>11) <i>t: niim MINkälaine juttu siitä on tulossa tai tulee sitte</i></p> <p>12) <i>p: s::emmonen</i></p> <p>14) <i>p: miten tuohon nyt SAnoosi .</i></p> <p>15) <i>p: että minkälainen</i></p> <p>16) <i>t: yhm (.) miten se tarina menis jos se alkas tä::stä ja menis ihan tässä järjestyksessä ,</i></p> <p>17) <i>p: se on vähä niin+ku SAtu</i></p> <p>18) <i>t: Yhm .</i></p>	<p>4) <i>p: ”EI+jä”</i></p> <p>5) <i>p: e:i se SIIhen oo mut...</i></p> <p>10) <i>t: yhm (.) mäpä (.) annan sen OHjeen teille vielä kerran uudestaan</i></p> <p>11) <i>t: jos te SEUraatte tätä järjestystä tässä</i></p> <p>19) <i>p: vaikka tuo tä::ssä se on TOTta</i></p>	<p>3) <i>p: j(h)a</i></p> <p>11) <i>t: jos – tai</i></p> <p>14) <i>p: miten SAnoosi</i></p> <p>16) <i>t: menis jos se alkas</i></p> <p>17) <i>p: vähä niin+ku</i></p>

<i>tästä tehdään kaikki</i>		<i>kun se (0.6) tästä tehdään kaikki</i>	
20) (10.0) TOSitarinaks muuttuu .		20) TOSitarinaks muuttuu .	

SUHTAUTUMISPROFIILI: Puhuja A275 suoriutuu tehtävästä tutkijan kannustuksen ja avun turvin.	Kysymykset ja vastaukset	Kommentit ja sitaatit (“-“) + tutkijan tulkinnat	Modaali-ilmaukset ja n(h)auru (he he)
<p>1) p: no TÄmmötetki (1.8) tää VIssii (2.0) k-ka-KAha KAAlia vai m(h)itä tää he he</p> <p>2) t: yb[m ?</p> <p>3) p: [em+minä tiä j:::jotai se [se varma ni TUUssa ja ,</p> <p>4) t: [ybm ? ybm ?</p> <p>5) (.) p: tääll+on ny ?</p> <p>6) (1.6) tässä ova KAns ja (0.7) ja tämä</p> <p>7) (0.9) en minä sitä (3.7) en MINä mää mää mää kun en (-),</p> <p>8) (2.8) ei o-oo (0.9) saa m-MUistia .</p> <p>9) t: NII . ei saa yb[m::</p> <p>10) p: [niitä</p> <p>11) (2.8) ja (3.5) tässä on (2.2) nii tässä on (2.7 ##) täss+mä (1.6 ##) mi::tähän nämä o-Olis oikee[n</p> <p>12) t: [ybm</p> <p>13) p: KU::kaban sen S(H)Anot s(h)i[lle</p> <p>14) t: [ybm .</p> <p>15) p: [k(h)ai tää t(h)os taito [ne ?,</p> <p>16) t: [ybm .</p> <p>17) (.) p: .bbbh em+MÄÄ se MUIsta sitä sitä (1.7) mikä se o .</p> <p>18) (0.6) t: LINnut</p> <p>19) (.) p: LINnut no no no NII, l[innut .</p> <p>20) t: [ybm .</p> <p>21) (0.6) p: .bbbh no tässä on KAns ,</p>	<p>1) p: vai m(h)itä tää</p> <p>2) t: yb[m ?</p> <p>11) p: mi::tähän nämä o-Olis oikeen</p> <p>12) t: ybm</p> <p>13) p: KU::kaban sen S(H)Anot s(h)ille</p> <p>14) t: ybm</p> <p>17) p: mikä se o .</p> <p>18) t: LINnut</p> <p>19) p: LINnut no no no NII</p> <p>20) t: ybm .</p>	<p>3) p: em+minä tiä j:::jotai se se varma ni TUUssa ja</p> <p>4) t: ybm ? ybm ?</p> <p>7) p: en minä sitä (3.7) en MINä mää mää mää kun en</p> <p>8) p: ei o-oo (0.9) saa m-MUistia</p> <p>9) t: NII . ei saa ybm:</p> <p>15) p: k(h)ai tää t(h)os taito ne</p> <p>16) t: ybm</p> <p>17) p: em+MÄÄ se MUIsta sitä sitä</p>	<p>1) p: VIssii – vai m(h)itä tää he he</p> <p>3) p: jotai se se varma</p> <p>11) p: o-Olis oikeen</p> <p>13) p: S(H)Anot s(h)i[lle</p> <p>15) p: k(h)ai tää t(h)os taito</p>

<p>22) (3.9) ON tässä (.) h-m (0.5) mikäs täällä mahtaa OL(--) 23) (3.3) mikä tässä mahkaa [olla . 24) t: [yhm . 25) (1.2) t: mitä mahtaa (.) ruvetaTEekemään .</p> <p>26) p: NII (.) jotaiv vi (.) näki Julevan mutta , 27) EM+minä nää . 28) (1.0).hhhh ja tämä:: (3.9) mitäs se sitte TÄmä:: o 29) (1.2) t: yhm ? 30) (0.8) p: aa aa (3.3 ot #m::# mt) EI sieltä saa+aa+al # [#muisto# . 31) t: [yhm . yhm . (0.9) y-bm ? 32) (2.3) p: #voi voi kun# no MIkäs tässä he [be ei se</p> <p>33) t: [NII (.) nii se kaivaa siinä [vähän , 34) p: [NII (.) nii-[I ? 35) t: [elikkä (.) minkä se PISTää 36) (.) p: nii . (0.7) PISTääj joku (2.3 ot #ö-ö#) #a-a#-am tai tuolla se on joku: (1.0) lo long (--) (1.2) LAnka . 37) [e::- e::i . e::i:: . 38) t: [yhm ? 39) (0.7) t: L: [Apio . 40) p: [joo (.) SEMmone n[o:: no semmone 41) t: [yhm . yhm . 42) (1.0) p: .hhh tässä ovat sitte:: (3.3 t: #a-a-o#) tämä . 43) (.) t: Yhm . 44) (2.5) p: s-s-s-sitä . 45) (3.2) en MINä kyllä kylä USkalla t(h)[ää be be 46) t: [yhm . be be 47) p: EI sitä saa 48) t: yhm . (0.5) se on se VARik[senPElätin .</p>	<p>22) p: mikäs täällä mahtaa OL(--): 23) p: mikä tässä mahkaa olla 24) t: yhm . 25) t: mitä mahtaa (.) ruvetaTEekemään .</p> <p>26) p: NII (.) jotaiv vi (.) näki Julevan 28) p: mitäs se sitte TÄmä: o 29) t: yhm ? 32) p: MIkäs tässä 33) t: NII (.) nii se kaivaa siinä vähän 34) p: NII (.) nii-I ? 35) t: elikkä (.) minkä se PISTää 36) p: nii . (0.7) PISTääj joku 39) t: L: Apio 40) p: joo (.) SEMmone no: no semmone 41) t: yhm . yhm .</p>	<p>27) p: EM+minä nää 30) p: EI sieltä saa+aa+al # muisto# 31) t: yhm . yhm . (0.9) y-bm ? 32) p: #voi voi kun# no MIkäs tässä he be ei se 36) p:) LAnka . 37) e::- e::i . e::i:: 38) t: yhm ? 42) t: Yhm . 45) p: en MINä kyllä kylä USkalla 46) t: yhm 47) p: EI sitä saa 48) t: yhm . se on se</p>	<p>22) p: mahtaa OL(--): 23) p: mahtaa olla 25) t: mahtaa (.) ruvetaTEekemään 32) p: be be ei se 36) p: joku 45) p: t(h)ää be be 46) t: be be</p>
--	--	--	---

SUHTAUTUMISPROFIILI: Puhuja A349 suoriutuu tehtävästä tutkijan kannustuksen ja avun turvin.	Kysymykset ja vastaukset	Kommentit ja sitaatit ("-" + tutkijan tulkinnat	Modaali-ilmaukset ja n(h)auru (he he)
<p>1) p: m-m-mies seisoo #y-yb-y-y#</p> <p>2) (1.4) y-y (6.0) se sei::soo (1.3) y (0.7) UKki .</p> <p>3) (.) t: ybm ?</p> <p>4) p: #mi# (2.1) #y-m-ym# (3.0) mikä tehd-d-d-ö-ö (0.7) yb (2.1) TUon ?</p> <p>5) (2.0 ot .hbb) HAH</p> <p>6) (4.2) ai (set) V Arikset (.) he he .h varikset nuo v-v syövät .</p> <p>7) t: just</p> <p>8) (3.7) p: a::inas #ö# (3.7) ta::i (3.3) (p)uu (10.0 ot .hbb) T(H)AIpuu he he he he .hbb (0.5) per-ö (0.7) pbp-m (.) perhob-näh (3.0) per (.) niin (2.7) .hbb NHY. ((hymähdys))</p> <p>9) (6.1 ot .hbb) V Arikset .</p> <p>10) t: ybm ?</p> <p>11) p: ybm ?</p> <p>12) (3.5) et mul (0.6) t::ai-ki-naa (11.0 ot .hbb) TAIkinaa #ö# ybmp (.) (-)</p> <p>13) (19.0 ot mt .hb mt .hb) [he he he</p> <p>14) t: [ybm ? mitä sit tapahtuu .</p> <p>15) (0.5) p: mikä se tää on .</p> <p>16) (2.7) sii::nä-p-p (.) isketään (3.4 ot .hbb) h(h)äh</p> <p>17) t: joo-o JATkakaa vaan .</p> <p>18) (6.0 ot .hbb) p: äh (6.8 ot: .hbb)</p> <p>19) t: mitä siinä isketään .</p> <p>20) p: mitä</p> <p>21) t: MITä siinä isketään .</p> <p>22) p: he he isketään (2.9) V Arikset ja ö barakat ja ö</p> <p>23) (4.0 ot .hbb) y-y-m (2.8) mie [o nii (.) ybm</p> <p>24) t: [pois (.) huiskitaa pois (.)</p>	<p>4) p: #mi# (2.1) #y-m-ym# (3.0) mikä tehd-d-d-ö-ö (0.7) yb (2.1) TUon ?</p> <p>5) p: HAH</p> <p>6) p: ai (set) V Arikset (.) he he .h varikset nuo v-v syövät</p> <p>14) t: mitä sit tapahtuu</p> <p>15) p: mikä se tää on</p> <p>16) p: sii::nä-p-p (.) isketään</p> <p>19) t: mitä siinä isketään</p> <p>20) p: mitä</p> <p>21) t: MITä siinä isketään</p> <p>22) p: he he isketään (2.9) V Arikset ja ö barakat</p>	<p>3) t: ybm ?</p> <p>7) t: just</p> <p>10) t: ybm ?</p> <p>11) p: ybm ?</p> <p>14) t: ybm ?</p> <p>17) t: joo-o JATkakaa vaan</p> <p>23) p: y-y-m (2.8) mie o nii (.) ybm</p> <p>24) t: pois (.) huiskitaa pois (.) just</p>	<p>7) t: just</p> <p>8) p: T(H)AIpuu he he he he</p> <p>13) p: he he he</p> <p>24) t: just nii</p>

<i>just nii</i>		<i>nii</i>	
SUHTAUTUMISPROFIILI: Puhuja A361 suoriutuu tehtävästä tutkijan kannustuksen ja avun turvin.	Kysymykset ja vastaukset	Kommentit ja sitaattit (“-“) + tukijan tulkinnat	Modaali-ilmaukset ja n(h)auru (he he)
<p>1) <i>p: he he .hh nii</i></p> <p>2) (5.7) <i>mun täytyys niin+ku TÄIla taval oikeen puhua .</i></p> <p>3) <i>t: yhm ?</i></p> <p>4) (0.7) <i>p: joo se (3.2) se on (.) se+on (1.2) se on Pirun pahal pahaks ,</i></p> <p>5) (1.9) <i>EM+mä oikeen (6.8 ot .hhh hhh.) se on vähän paha (.) joo .</i></p> <p>6) (4.7) <i>ku mä en TIEDä si tota NIMEE ollenka ,</i></p> <p>7) <i>t: yhm ?</i></p> <p>8) (1.3) <i>p: että mistäs mikä:: onko se joku osmo vai osmo vai ALT(h)o [he he (-)]</i></p> <p>9) <i>t: [Yhm ? m-joo sill+ei oikeestaan o VÄliäkään mut mitäs se (.) PUUhailee .</i></p> <p>10) (.) <i>p: no se nyt TEkee tuossa työssä om:: mää (0.5) ONko se tuoll+o nyt tiälä: #o:# semmosia pieniä .</i></p> <p>11) (1.8) <i>jab (2.5) tää o sitte mitä sillä KUvittelee tuolla (2.2) pieneviä hommia ja .</i></p> <p>12) (2.5) <i>sitte o VER eikun+nuo (5.2) ku mää on mää on hu HUOno HUOno (1.5) Puhumassa tässä ,</i></p> <p>13) <i>t: yhm ?</i></p> <p>14) (1.0) <i>p: mu::tta TEILlähän tietysti täytyy Osatakki ,</i></p> <p>15) (.) <i>se+on TÄSs+on (1.0) KUKa olt nyt .</i></p> <p>16) <i>kuka ne on ne TÄSs+on nää (1.3) nuo SYÖny nuo (4.2) TUOLta nuo:: (.) pois .</i></p> <p>17) (2.1) <i>ja tuos tulee:: sitte (3.9) se+on se (0.6) mikä:: se</i></p>	<p>8) <i>p: että mistäs mikä: onko se joku osmo vai osmo vai ALT(h)o</i></p> <p>9) <i>t: Yhm ? m-joo sill+ei oikeestaan o VÄliäkään mut mitäs se (.) PUUhailee</i></p> <p>10) <i>p: no se nyt TEkee tuossa työssä om: mää (0.5) ONko se tuoll+o nyt tiälä: #o:# semmosia pieniä</i></p> <p>15) <i>p: KUKa olt nyt</i></p> <p>16) <i>p: kuka ne on ne TÄSs+on nää (1.3) nuo SYÖny nuo</i></p> <p>17) <i>p: mikä:: se on tää VANha mies täällä</i></p>	<p>2) <i>mun täytyys niinku TÄIla taval oikeen puhua .</i></p> <p>3) <i>t: yhm ?</i></p> <p>4) <i>p: joo se (3.2) se on (.) se+on (1.2) se on Pirun pahal pahaks ,</i></p> <p>5) <i>p: EM+mä oikeen (6.8 ot .hhh hhh.) se on vähän paha (.) joo .</i></p> <p>6) <i>p: ku mä en TIEDä si tota NIMEE ollenka</i></p> <p>7) <i>t: yhm</i></p> <p>12) <i>ku mää on mää on hu HUOno HUOno (1.5) Puhumassa tässä</i></p> <p>13) <i>t: yhm</i></p> <p>14) <i>p: mu::tta TEILlähän tietysti täytyy Osatakki</i></p>	<p>1) <i>p: he he .hh nii</i></p> <p>2) <i>p: täytyys niin+ku</i></p> <p>4) <i>p: Pirun pahal pahaks</i></p> <p>5) <i>p: vähän paha</i></p> <p>6) <i>p: ollenka</i></p> <p>8) <i>p: joku osmo vai osmo vai ALT(h)o he he</i></p> <p>12) <i>p: HUOno HUOno</i></p> <p>14) <i>p: tietysti</i></p>

<p>on tää VANha mies täällä tää tää täällä on tää .</p> <p>18) (1.3) tää tekee noita (3.4 ot mt) joo joo .</p> <p>19) (3.5) hb. ei+ku mä en en sor en en EN Opi so-sooran nää (.) nääkun (1.0) täinnä .</p> <p>20) (2.2) ku mä en pääse KOSkaan tältä JÄreltä ennen kun mä saan tulla JÄrki tähän asiaan .</p> <p>21) t: yhm ?</p> <p>22) (1.2) p: ni mä en pääse MILlään tästä pois .</p> <p>23) (6.2 ot .bbb bbb.) en+en Osaa .</p> <p>24) (3.1) t: ihan HYvin se meni tähän asti sanoitte että että nuo tuli SYömään niitä SIE[meniä</p> <p>25) p: [kyllä ne syö ja sitten ne syö TÄmä::kin tästä ?,</p> <p>26) (1.4) ja sitte tästä se tekee UUdestaas UUDen kuopan ,</p> <p>27) (1.7) ja TAAS takii tekee kuopan ,</p> <p>28) (1.6) tekee niinku UUDen (1.8) työn ?,</p> <p>29) (0.8) ja SITte vasta tulee tää (3.6 ot mt) sit se tulee UUdestaan toi ?,</p> <p>30) (2.4) nob se on tulee tä (4.6 ot .bb hb.) tule-tulee se on sano (2.0) no MISTä ne nyt TULee tuol[ta ,</p> <p>31) t: [yhm ?</p> <p>32) p: joo .</p> <p>33) (0.7) ja: (.) ja sitte sebä:: tekee tästä se tekee (2.5) laittaa sinne (1.7) sen UUdestaan ,</p> <p>34) (2.4) ja sit se TULee taas ,</p> <p>35) (2.5) mistä se OTtaa tuolta .</p> <p>36) (2.6) se täytyis oikeen niin+ku Osaas Osaasti ilm-ILmeellä mutta tääki on (1.3) MILlä tavalla se on sitte SAS (.) PES (1.3) PESTy ei+kun ei se+on se+on</p> <p>37) (1.8) se on taas pois mä luulen .</p>	<p>30) p: no MISTä ne nyt TULee tuolta</p> <p>31) t: yhm</p> <p>32) p: joo</p> <p>35) p: mistä se OTtaa tuolta</p> <p>36) p: MILlä tavalla se on sitte SAS (.) PES (1.3) PESTy</p>	<p>18) p: joo joo</p> <p>19) p: ei+ku mä en en sor en en EN Opi so-sooran nää</p> <p>20) p: ku mä en pääse KOSkaan tältä JÄreltä ennen kun mä saan tulla JÄrki tähän asiaan</p> <p>21) t: yhm</p> <p>22) p: ni mä en pääse MILlään tästä poi</p> <p>23) p: en+en Osaa</p> <p>24) t: ihan HYvin se meni tähän asti sanoitte että että nuo tuli SYömään niitä SIEmeniä</p> <p>25) kyllä ne syö</p> <p>36) p: se täytyis oikeen niin+ku Osaas Osaasti ilm-ILmeellä</p> <p>37) se on taas pois mä luulen</p>	<p>20) p: KOSkaan</p> <p>22) p: MILlään</p> <p>24) t: ihan HYvin</p> <p>36) p: oikeen niin+ku</p> <p>37) mä luulen</p>
--	--	--	--

38) (2.7) EN o[saa]. 39) t: [selvä].		38) p: EN osaa 39) t: selvä	
---	--	--------------------------------	--

SUHTAUTUMISPROFIILI: Puhuja A447 esittää epävarman tulkinnan tarinasta tutkijan myötäilyn tukemana.	Kysymykset ja vastaukset	Kommentit ja sitaattit (“-“)	Modaali-ilmaukset ja n(h)auru (he he)
<p>1) p: siinä tuommonen Lihavahko Mies n::in se (0.5) tytuosa on semmonen: #ö-ö# joku:: #öb# LAAtikko vai mikähän ois+siäl semmonen pikkunen LApio ?</p> <p>2) .hb ja se Tiputtaa tuosta LAAtikosta tuohon MAABan sitä:: .</p> <p>3) (.) ja meinaako se PEITtääki laittaisiko se SIEMeniä itämään vai mitä:: .</p> <p>4) (.) t: yb[m</p> <p>5) p: [joo (.) nii</p> <p>6) t: vois OLLa</p> <p>7) (0.7) p: JOO (0.7) ja sitten tuo TOInen kuva on (.) siinä ”</p> <p>8) (.) siinä on jo HEdelmiä suuri ko-kori täynnä .</p> <p>9) (0.5) # näyttäis nii et ne ois OMEnoita .</p> <p>10) (1.0) NII (.) vai onkohan ne .</p> <p>11) (0.6) t: ybm</p> <p>12) (.) p: nii (0.8) ja sitte tässä tässä (.) poika juoksee tuonne KOvaa kyytiä ?</p> <p>13) (0.6) se katsoo niita KAnoja tuossa vai mitähän ne on nuo #e-ö# ei ne+o KAnoja ne o LINTuja jota::ki .</p> <p>14) (0.7) siinä sitte tässä o ja poika:: pelästyykö se vähä niita #e-e# lintuja vai mitä ku se menee vähä niin+ku PAKoon tuossa .</p> <p>15) (.) t: jo[o-o ?</p> <p>16) p: [tuo (.) nii (1.0) ja sitte TÄSSä toisessa TÄSSä kolmannessa kuvasa (0.7) neljännessä ninb (1.2) ei tässäkään mitään Erikoista onko se KIRves ja siinä</p>	<p>1) p: LAAtikko vai mikähän ois+siäl semmonen pikkunen LApio</p> <p>3) p: ja meinaako se PEITtääki laittaisiko se SIEMeniä itämään vai mitä:</p> <p>4) t: ybm</p> <p>5) p: joo (.) nii</p> <p>6) t: vois OLLa</p> <p>7) p: JOO</p> <p>10) p: onkohan ne</p> <p>13) p: mitähän ne on nuo #e-ö# ei ne+o KAnoja ne o LINTuja jota::ki</p> <p>14) p: pelästyykö se vähä niita #e-e# lintuja vai mitä</p> <p>15) t: joo-o</p> <p>16) p: onko se KIRves</p>	<p>10) p: NII</p> <p>11) t: ybm</p> <p>12) p: nii</p>	<p>1) p: joku – vai</p> <p>3) p: meinaako se PEITtääki laittaisiko vai mitä</p> <p>6) t: vois OLLa</p> <p>9) p: näyttäis, ois</p> <p>10) p: vai onkohan</p> <p>13) p: vai mitähä – jota:ki</p> <p>14) p: vai mitä – vähä niin+ku</p> <p>16) p: jota:kin</p>

<p>(0.6) siinä ru:vetaan tekemään jota:kin KI-KIRvettöitä .</p> <p>17) #u-u# tekeekö ne siinä (0.6) #ri- (.) tuota::# semmosta #r-r# (1.6) RISTiä tabi jotakin tommosta mitä ne pistää semmosta ## semmosta tuommosta ,</p> <p>18) kun niillä o tuommonenki (.) KIRves ja sitte tuommonen niin+kun #o:# mi- e-eihän se RISTI+o mikskä sitä sanotaan .</p> <p>19) t: yhm ?</p> <p>20) p: tuotah nii (0.6) ni SEMmonen siinä on .</p> <p>21) .hh ja sitte tuossa mies juoksee ja (0.6) se siinä on tuossa: #v-v# sitten miehen PAI #ö-ö# TAKki ja HATtu .,</p> <p>22) .hhh ja t-tuo LAPsi taitaa tulla onko se nyt LAPsikaa (.) sill+ol LUSIKka tipahtaa siinä kun (.) se kait SAikähtää vähä tuota se luulee v(h)issiin m(h)iebeksi sitä .,</p> <p>23) .hhh nin-ni LUSikka putovaa SUUSTA .</p> <p>24) (.) lusikka sillä on suussa .</p> <p>25) (0.8) ja sitte TÄÄlä sitte nin (0.7) sitte tuota siinä mies:. (.) ihmettellee taas ja katsoo tuota: kuvaa mikä siinä lie siin+on samanlainen miehen kuva vai ei se MIES o ku joku miehen kuva .</p> <p>26) (0.6) ja TUOSsa sitte se MIES (0.9) tuo mies sitte tuota nin mitä se #o# oikein tekee: (0.5) tuossa kun se näyttää niin+kun se (0.7) TEkis jollekin tuossa jotakin mitä tuossa .</p> <p>27) (0.6) t: Niin mitähän se vois Olla .</p> <p>28) p: mitähän se vois TEhä siinä .</p> <p>29) (0.5) niin niin tuota vua onko se oikea mieskään jos se on joku k-KUva vain .</p> <p>30) (0.7) tabikka: h (0.9) em+mä Osaa sanoa .</p> <p>31) (0.9) ja TÄÄlä sitte nin (0.2) VARis lentää ja (0.9) ja ja ja tuo MIES JUOKsee (.) juoksee tuossa kovasti .</p>	<p>17) p: tekeekö ne siinä (0.6) #ri- (.) tuota::# semmosta #r-r# (1.6) RISTiä tabi jotakin tommosta mitä ne pistää</p> <p>18) p: mikskä sitä sanotaan</p> <p>19) t: yhm</p> <p>22) p: onko se nyt LAPsikaa</p> <p>25) p: mikä siinä lie siin+on samanlainen miehen kuva vai ei se MIES o ku joku miehen kuva .</p> <p>26) p: mitä se #o# oikein tekee:.</p> <p>27) t: Niin mitähän se vois Olla</p> <p>28) p: mitähän se vois TEhä siinä</p> <p>29) p: onko se oikea mieskään</p>	<p>18) p: e-eihän se RISTI+o</p> <p>30) p: em+mä Osaa sanoa</p>	<p>17) p: RISTiä tabi jotakin tommosta</p> <p>18) p: niin+kun</p> <p>22) p: taitaa tulla, kait SAikähtää, luulee v(h)issiin m(h)iebeksi</p> <p>25) p: lie – vai – joku</p> <p>26) p: näyttää niin+kun se TEkis jollekin jotakin mitä</p> <p>27) t: vois Olla</p> <p>28) p: vois TEhä</p> <p>29) p: jos se on joku k- KUva</p> <p>30) p: tabikka: h</p>
--	--	---	--

<p>32) (0.6) PAkoonko se menee niita LINTuja vai MITä se (.) sänä oikeen MEInaa kun (.) se JUOKSulla menee tuov VIimeise tuo mies tuolla .</p> <p>33) p: [nii . 34) t: [just . 35) p: nii .</p>	<p>32) p: PAkoonko se menee niita LINTuja vai MITä se (.) sänä oikeen MEInaa</p> <p>33) p: nii</p>	<p>34) t: just 35) p: nii</p>	<p>32) p: vai MITä, MEInaa</p> <p>34) t: just</p>
---	---	------------------------------------	--

LIITE 8: Afaattisten puhujien tekstien tapahtumaprofilien määrittely.

Merkintöjen selitykset:	OSALLISTUJAT	PROSESSIT	OLOSUHTEET
<p>Notaatiomerkit sivulla xiii. Analyysin yhteenveto (tapahtumaprofiili) on esitetty litteraatin alla.</p>	<p>Uudet osallistujat on osoitettu numeroinnilla (esim. 1tämä mies, 2siemeniä, 1se, 2niitä, 3hedelmiä). Viittaukset, jotka kytkevät tekstin puhetilanteeseen, on alleviivattu (esim. <u>1tämä mies</u>). Muut kuin puhujan ja tutkijaan viittaavat yksinäiset deiktiset pronominit (ydp) on tummennettu. Tutkijan puhe on merkitty sulkuihin ja kirjoittajan tulkinnat hakasulkuihin.</p>	<p>ME=mentaalinen prosessi eli ajatteleva, havaitseminen tai tunteminen (esim. MEkaveri kuvittelee että; MEhän näkee ne linnut) MAT=materiaalinen prosessi, perint. toisiin osallistujiin kohdistuva teko (esim. MATmies kylvää siemeniä) MA=muu materiaalinen prosessi (esim. MAmies käy liiterissä, MALinnut tulevat) BE=behavioraalinen prosessi eli ihmiselle ominainen käyttäytyminen (esim. BEne katselee; BEhän suuttuu) VE=verbaalinen prosessi eli puhuminen (esim. VEkertoa pitäs semmosta) R=relaationaalinen prosessi eli osallistujien suhteet ja sijainti (esim. Rmiehellä on kauha, Rlinnut on pellolla) E=eksistentiaalinen prosessi eli osallistujan olemassaolo (Etässon tämmönen mies). <u>Alleviivaukset</u> ja lihavoinnit liittävät fragmenttirakenteitten osat toisiinsa (esim. <u>Rpilven reunalla on Rsiellon</u> Emitähän Esiinon <u>jotain</u>).</p>	<p>Kertomuskehystä määrittävät ajan- ja paikailmaukset on merkitty kirjaimella K (esim. Ksitten sinne pellolle). Ilmaukset, jotka kytkevät lauseet puhetilanteeseen, on merkitty kirjaimella P tai alleviivauksin (esim. Psitten tässä, <u>Ktonne</u> kasvimaallensa). Samaan intonaatioyksikköön kuuluvien eri lauseiden ilmaukset on erotettu toisistaan pilkulla.</p>

A4 LITTEERAATTI	OSALLISTUJAT	PROSESSIT	OLOSUHTEET
1) <i>p: nii ne #o-o# eiks+ne hm (2.4) tossa .</i>	1) 1ne	1) ?-V eiksne tossa	1) Ptossa
2) (2.0) <i>t: nii se alkaa tästä .</i>	2) (se)	2) (se alkaa)	2) (tästä)
3) (1.1) <i>p: joo (.) siinä jotain (1.2) uuh</i>	3) 2jotain	3) ?-V siinä jotain	3) Psiinä
4) (7.7) <i>nih NII (1.1) ONk+se nyt siel noita (-) tuota yhm (1.7) kytty (.) KYLVää eh joitai .</i>	4) 3se ?2noita ?2jotai	4) Eonkse siel MATkylvää jotai	4) ?Knyt siel
5) <i>t: yhm .</i>	5)	5)	5)
6) (5.5) <i>p: kyö:: (13.3) niis (.) kaikkia (3.4) se kuu KULut KUU kuu (2.3) sölki .</i>	6) 4kaikkia ?3se	6) ?MATkyö kaikkia ?MATse kulut sölki	6)
7) (8.3) <i>ei se (.) kule KULut (0.7) KULut</i>	7) ?3se	7) ?MATei se kulut	7)
8) (10.4) <i>ot: .hbb hbb. hm) jotain (2.7) se nyt (2.4) se se nyt nyt (.) nyt tietys (1.3) kat (0.9) katsee (0.9) (-) (1.4) e::ttä tuo hän (8.1 ot .hb) kuu (2.1) KULuu .</i>	8) ?5jotain 3se 3hän	8) BEjotain se katsee ?hän kuu kuluu	8) Knyt
9) (4.1) <i>s-siiben TULee (.) PALjon (0.5) yksie:: (0.7) hyl (1.5) hyl (0.6) EIH [be he</i>	9) 6yksie hyl	9) Rtulee yksie hyl	9) Ksiihen
10) <i>t: [yhm ? yhm ?</i>	10)	10)	10)
11) (3.8) <i>p: kälä joo et et SILt (.) tulee paljon (2.3) nä nää (2.8) k-säl SELv sss-sss-sä (1.1) selä:: SELämaita .</i>	11) 6selämaita [hedelmiä?]	11) Rtulee selämaitä	11)
12) (2.5) <i>t: yhm ?</i>	12)	12)	12)
13) (2.0) <i>p: ja sitte (0.7) täällä jottait (1.9) menee (.) MENEe kaikki (2.0 ot --) LINnut:: linnut an-antaa tuota (6.4) bot:: HOT (5.6 ot .hb hb.) JOO siellä (-) LINnut</i>	13) 7jottait 7linnut 8tuota	13) MAmenee linnut MATlinnut antaa tuota	13) Psitte täällä Ksiellä
14) (27.8) <i>(-) (6.4) OONks mie nyt .</i>	14) <u>9mic</u>	14) ?Roonks mie [?]	14) Pnyt
15) (1.5) <i>t: JUU-u ? tää menee #y# ihan (0.7) me ollaan jo TÄÄLLä saakka .</i>	15) (tää me)	15) (tää menee, me ollaan)	15) (täällä saakka)
16) (3.7) <i>p: ne ne vissiin jotain (2.4) ne LYÖny (-) (1.7) LENnä(-) (0.6) ja ,</i>	16) 7ne ?10jotain	16) MATne jotain lyöny	16)
17) (1.6) <i>nyt siellä jo LIN LINnat ja (6.5) Ovat .</i>	17) 7linnat [linnut]	17) Rsiellä linnat ovat	17) Knyt siellä jo
18) (7.7) <i>no VOI hyvänen aika sentää .</i>	18)	18)	18)
19) (1.0) <i>t: yhm ?</i>	19)	19)	19)
20) (9.5) <i>p: ja ja ja:: (0.6) näi se (3.9) nää SIELtä (-) (1.2) SIELtä KAIKkih (15.2) jaa jaa (.) EIH (1.7) ei (ei se) LENnät lennät (0.6) LENnättää (-) (1.0) lennät lennättää ja ulos .</i>	20) 3se 7nää 3se	20) MATse nää lennättää	20) Ksieltä

21) t: y[hm ?	21)	21)	21)
22) p: [yhm .	22)	22)	22)
23) (7.2) t: mitäpä sitte tapahtu .	23) (mitäpä)	23) (mitäpä tapahtu)	23) (sitte)
24) (10.0) p: nii-in (-) (1.1) no (-) Mites se o .	24) ?11se	24) Rmites se o	24)
25) (6.1) em mie Tiä et MITenkä s(b)ieillä he he (0.9) e(h)i s(b)iel (0.6) VOI VOI sentää .	25) 9mie	25) MEem mie tiä et –V Rmitenkä [se on?]	25) Ksiellä
26) (2.6) sielä sie n-n (1.6) s-sis-sis:: (2.9) kaikki ne (.) KAIKKi ne tee-#ö#-n ne ne nen:: (0.8) LINnut (4.1) JAAjajajajaja (.) ja (1.2) ne (1.2) KYLp KYLp kylpemä KYLpee .	26) 7ne kaikki linnut	26) MALinnut kylpee	26) Ksiellä
27) (1.5) eiku LINnut (1.1) (-) (1.1) ovat kaikka SYÖneet ne .	27) 7linnut ?2ne	27) MATlinnut ovat syöneet ne	27)
28) t: h-hm ?	28)	28)	28)
29) (5.2) p: NIIN (2.3) kaikki .	29) ?2kaikki	29)	29)
30) (0.9) kyl nää on (-) .	30) ?7nää	30) ?nää on (---)	30)
31) (10.2) E-EN Minä muiten (0.5) puhu(-)	31) 9minä	31) VEen minä muiten puhu	31)
32) (1.6) t: joo . sanoitte viimeks että linnut on kaikki SYÖneet ne ,	32) (te linnut ne mitäpä)	32) (sanoitte linnut on syöneet ne	32)
33) t: (.) mitäpä SITten tapahtu sen JÄLkee .	33)	33) (mitäpä tapahtu)	33) (sitte sen jälkee)
34) (4.6) p: NIIN. (3.0) (-) (5.5) nehä on sie VIE (.) se vie:: sit se vie SINne sit (1.5) TUOMmosen (3.3) hpe lee (1.7) tuo tuon (1.6) kyvän ,	34) ?7nehä 3se 12kyvän [kuvan; pelätin?]*	34) Rne on sie MATse vie kyvän	34))Ksie vie [vielä], Ksit sinne
35) (0.6) tuo tuonki kaa (4.0) kaa:: (2.5) ka:i (1.7) kala:: (1.4) LEN LEN (2.2) käy hekku (2.6) kulat KULLa (1.2) kyä:: (3.4) kyyb (0.8) leng(-) (1.3) hyvä ,	35) ?12tuonki kaa kai kala len...	35) ?MAT tuonki käy hekku [käy hakemassa?]	35)
36) (3.0) NO KUN ei ossaa tuossa .	36)	36) –V VEei ossaa [puhua?]	36) Ptuossa
37) t: yhm-m ?	37)	37)	37)
38) (18.6 ot .bbb) t: yhm . se vei sinne semmosen .	38) (se semmosen)	38) (se vei semmosen)	38) (sinne)
39) t: mitäs siitä seuras .	39) (mitäs)	39) (mitä siitä seuras)	39)
40) (2.4) p: ai NII (.) täällä .	40)	40)	40) Ptäällä
41) t: yhm .	41)	41)	41)
42) (1.0) p: no-o se siinä (0.8) ne meni taas ne linnut sii-siitä (2.3) sinne (4.2) sinne (.) missä se (1.8) äy e::e (2.4) (-) HEITto hm (3.1) mi::kä (8.1) hm (1.2) lennän (0.7) LENnäki (0.7) LENnäkki (1.5) ovat	42) 7ne linnut ?12lennäkki [pelätti?]*	42) MAmeni taas linnut Rmissä lennäkki ovat	42) Psiinä Ktaas siitä sinne missä
43) t: yhm ?	43)	43)	43)

<p>44) (2.3) p: lin (0.5) linnut (-- (0.8) linnut (0.8) len:: (1.0) lentäni (3.2) pois juuri .</p> <p>45) (11.1) nii se v-ve-vei nyt sen (3.8) sen (6.1) len lennäty LENnät-tin (3.1) ku-kuvas .</p> <p>46) t: yhm ?</p> <p>47) (6.1) p: niin (0.6) ei tiää MUute (--).</p> <p>48) (0.6) no lennät lännät (2.3) hmm .</p> <p>49) (1.0) em mie tiää ((kuiskaten))</p> <p>50) (1.8) t: olisko teillä muuta sanomista siit vielä .</p> <p>51) (7.5) p: nii TÄÄLTä .</p> <p>52) t: yhm .</p> <p>53) (2.1) p: siinä on:: se (3.3) (-- (1.3) ajattunut (0.5) linnat (0.7) linnat (.) LINnut (0.8) pel:: (0.8) pellost (4.6) kaikkei (4.9) tie:: (1.0) no</p> <p>54) (11.5) miten nytte Osaa [ja</p> <p>55) t: [yhm. Iha hyvä . se riitti .</p>	<p>44) 7linnut</p> <p>45) 3se 12lennätin kuvas [pelätin kuvan?]*</p> <p>46)</p> <p>47) 13muute [muuta?]</p> <p>48) ?12 lennät lännät</p> <p>49) <u>9mie</u></p> <p>50) (teillä muuta)</p> <p>51)</p> <p>52)</p> <p>53) 3se 7linnat [linnut]</p> <p>54)</p> <p>55) (se)</p>	<p>44) MALinnut lentäni pois</p> <p>45) MATse vei lennätin kuvas</p> <p>46)</p> <p>47) MEei tiää muute</p> <p>48)</p> <p>49) MEem mie tiää</p> <p>50) (olisko teillä muuta sanomista)</p> <p>51)</p> <p>52)</p> <p>53) MATon se ajattunut linnat</p> <p>54) –V VEmiten ossaa [puhua?]</p> <p>55) (se riitti)</p>	<p>44) Kjuuri</p> <p>45) Knyt</p> <p>46)</p> <p>47)</p> <p>48)</p> <p>49)</p> <p>50) (vielä)</p> <p>51) Ptäältä</p> <p>52)</p> <p>53) Psiinä Kpellost</p> <p>54) Pnytte</p> <p>55)</p>
<p>TAPAHTUMAPROFIILI: Vaikeasti tunnistettavat osallistujat tekevät vaikeasti tunnistettavia materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa. En osaa, en puhu.</p>	<p>13? osallistujaa, 6 ydp viittauksen kohde paikoin epäselvä tai vaikeasti tulkittava (äänessubstituutioita, keskeneräisiä hakuja, pron. viittaukset, epämääräisyydet) 5/13 subst. viittausta: selämaita [hedelmiä], linnut, kyvän[kuvan], lennäkki [pelätti], lennätin kuvas [pelätin kuvan]</p>	<p>E: 1 R: 8 yht.9 VE: 3 (puhujan puhetta) ← ME: 3 (puhujan kogn.) ← ?MAT: 12 (8? päähenk:n trans. prosesseja, toistoja) ← ?MA: 4 (lintujen intr. prosesseja) BE: 1 (päähenk:n käytt.) yht. 25 5 x verbi puuttuu + fragmentteja: modaalisia on, pääverbejä puuttuu (osa elliptisiä)</p>	<p>9/22 kytkevää, 14/22 kehystävää ei konkr. paikkoja, aika etenee P < 1/2, K > 1/2 →väljä kertomuskehys</p>

A12 LITTEERAATTI	OSALLISTUJAT	PROSESSIT	OLOSUHTEET
1) <i>p: on ensin (2.6) täällä (1.4) perhosia (.) taikka tuota (1.4) ö perhosissa KUVia .</i>	1) 1perhosia 2kuvia [perhosissa=perhosista =linnuista?]	1) Eon perhosia taikka ?Rperhosissa kuvia	1) Pensin täällä ?perhosissa
2) <i>(1.8) ja (.) tässä on (4.5 ot ö .hh) tässä onh (1.0) tämä (1.7 ot hh.) kuviteltu henkilö ja ,</i>	2) 3 <i>tämä henkilö</i>	2) Etässä on henkilö	2) Ptässä tässä
3) <i>(0.6) tässä siinä on paljon (0.7) vihanneksia ?,</i>	3) 4vihanneksia	3) Esiinä on vihanneksia	3) Ptässä siinä
4) <i>(1.2) sitten siinä on hh. on (1.3) myöskinh (1.7) PAllo BOLL taikka (1.2) pallo kaiketi se on .</i>	4) 5pallo 6boll 6 <u>se</u>	4) Esiinä on pallo boll Rpallo se on	4) Psitten siinä
5) <i>(0.9) ne (.) valmistau(-) ö LEIKKivät ja (0.9) ja myöskin (0.9) KUvittelvevat siinä sitten jotakin .</i>	5) ?7 <u>ne</u> 8jotakin	5) MAnE valmistau leikkivät MEkuvittelvevat jotakin	5) Psiinä sitten
6) <i>(1.1) sitten (11.2 ot #ö-ö# hhh. #ö-ö# .hhh) siin+on jotain kuval (1.0) #ö-ö# jotain (1.5) kuvittelua ,</i>	6) 9kuvittelua	6) Esiin on kuvittelua	6) Psitten siin
7) <i>(1.6) jab (1.6 ot #yb#) toisiakin (0.7) olentojäh sitten ?,</i>	7) 10olentoja	7)	7) Psitten
8) <i>(0.7) tässä on (1.3) nuolla (.) ikäänkuin (0.7) ja jotakin semmosta</i>	8) ?11nuolla	8) ?Eon nuolla ja jotakin semmosta	8) Ptässä
9) <i>(3.6) lopultah on (2.2) noussut jotakin (1.9) RYYPpäämään ,</i>	9) 12jotakin	9) ?MATon noussut jotakin ryyppäämään	9) Plopulta
10) <i>(2.2) jotakinh semmostah .</i>	10)	10)	10)
11) <i>(4.8 ot öh-öh) ja sitten (1.4) sypätään sei ?,</i>	11) ?13sei	11) ?MATsypätään sei	11) ?Ksitten
12) <i>(0.9) ensin on (1.9) ö-ENsin on säpä (1.6) LUakieta (?),</i>	12) ?14säpä? ?15luakieta?	12) Eon säpä luakieta	12) Pensin ensin
13) <i>(0.7 ot #ö-ö#) jokka siinä sitten (.) lenta</i>	13) 15jokka	13) MAjokka lenta	13) Psiinä sitten
14) <i>(3.1) näitä TOIsia otuksiah .</i>	14) 16 <i>näitä otuksia</i>	14) Etoisia otuksia	14)
15) <i>(1.8) olemassa ?,</i>	15)	15) <u>olemassa</u>	15)
16) <i>(0.9) ja sittenh (6.0 ot .hh hh.) on (1.9) olemassa myöskin+kin (3.0) UUdelleen (.) otuksiah (0.9) ja (1.4) PUbeitah ikään kuin ,</i>	16) 16otuksia 17puheita	16) Eon olemassa otuksia ja puheita	16) Psitten ?Kuudelleen
17) <i>(1.3) ja sitten (.) ne (1.3) KUVat ovat (5.4 ot #bö-bö-bö#) ikäänkun pilviä ja ,</i>	17) 2kuvat 18pilviä	17) Rkuvat ovat pilviä	17) Psitten
18) <i>(0.7) ja sittenh (1.2) MUIta otuksia .</i>	18) 19muuta otuksia	18)	18) Psitten
19) <i>(1.8) EN oikeen osaa sanoa .</i>	19) 20 <u>en</u>	19) VEen osaa sanoa	19)
20) <i>(.) t: selvä</i>	20)	20)	20)

<p>TAPAHTUMAPROFIILI: Kuvissa on erilaisia osallistujia.</p>	<p>20 osallistujaa, 1 ydp osallistujaa monin paikoin vaikea tulkita (uudissanoja, substituutioita, epämääräisyyksiä) 15?/20 subst. viittausta: perhosia, kuvia, henkilö, vihanneksia, pallo, boll, kuvittelua, olentoja, ?nuolla, ?sei, ?säpä, ?luakieta, otuksia, puheita, pilviä</p>	<p>E: 9 ← R: 3 yht. 12 VE: 1 (puhujan puhetta) ME: 1 (päähenkilön? kogn.) MAT: 2 (tekijä ei tunnistu) MA: 2 (lintujen) yht. 6 On olemassa</p>	<p>14/15 kytkevää, erit. jatkavia (sitte; ensin-sitten- lopulta) 2?/15 kehystävää P~1/1 K < 1/5 → ei kertomuskehystä</p>
--	---	--	---

A124 LITTEERAATTI	OSALLISTUJAT	PROSESSIT	OLOSUHTEET
1) <i>t: näättekste hän on jossaki PUUhissa siellä .</i>	1) (hän)	1) (näättekste on puuhissa)	1) (siellä)
2) (1.7) <i>p: nii täss+on nää nyt sitteh NÄmä (.) [nämä</i>	2) <u>1nää nämä nämä</u>	2) Etässon nämä	2) Ptäss nyt sitte
3) <i>t: [ybm ? ybm ?</i>	3)	3)	3)
4) (10.1) <i>t: mitä hän siinä (0.5) tekis .</i>	4) (mitä hän)	4) (mitäs hän tekis)	4) (siinä)
5) (2.3) <i>p: nii et näit NÄit laittannu vai (.) [vai tota: ,</i>	5) <u>?1näit 2tota</u>	5) MATnäitä laittannu	5)
6) <i>t: [ybm . ybm .</i>	6)	6)	6)
7) (0.7) <i>t:nii hän oikeestaan niinku HAAveksii siitä (.) ku hän on istuttanut näitä SIemeniä n[ü</i>	7) (hän siitä siemeniä)	7) (hän haaveksii siitä, hän on istuttanut siemeniä)	7)
8) <i>p: [ybm</i>	8)	8)	8)
9) <i>t: hän sitte HAAveksii että ,</i>	9) (hän)	9) (hän haaveksii että)	9) (sitte)
10) (1.2) <i>t: mitäs Sitten .</i>	10) (mitäs)	10)	10) (sitten)
11) (0.9) <i>p: niin (11.0) y:b</i>	11)	11)	11)
12) (2.8) <i>t: mitä siellä Sitte TAPAhtuu .</i>	12) (mitä)	12) (mitä tapahtuu)	12) (siellä sitte)
13) (1.5) <i>p: niin tämänän nämähä on KAIkki niistä .</i>	13) <u>3tämähän nämähä</u> <u>?4niistä</u>	13) ?Rnämähä on kaikki niistä	13)
14) <i>p: [(.)en nyt sit tiä .</i>	14) 5en	14) MEen tiä	14) Pnyt sit
15) <i>t: [ybm (.) tulee LINnut .</i>	15) (linnut)	15) (tulee linnut)	15)
16) (0.7) <i>p: niin ,</i>	16)	16)	16)
17) (0.9) <i>t: ja Mitäs sitte .</i>	17) (mitäs)	17)	17) (sitte)
18) <i>p: ja sitte näitä TULlee(?) ja (1.0) näitä nii näitä .</i>	18) <u>6näitä</u> ja <u>7näitä näitä</u>	18) ?MANäitä tullee ?R	18) Ksitte

<p>19) t: (.) yhm (1.7) hä RAKentaa jotaki . 20) t: (0.7) eiks Totta . 21) (1.2) p: niin näitä . 22) t: joo . (1.1) rakentaa linnumpelätti[men . 23) p: yhm . (3.1) yhm. 24) (5.2) niin nämä on niitä , 25) t: niin 26) p: yhm . 27) t: ne tulee TAKasin . 28) p: niin . 29) (2.7) t: ja mites (0.8) äijälle käy . 30) (1.2) p: nii nämä on niitä ja sitte NÄitä . 31) t: yhm . (0.7) yhm. (1.4) SUUttuu . 32) p: yhm . 33) t: ja menee ajamaan ne pois . 34) (0.7) p: joo-o . 35) (0.6) t: hyvä (.) Oikein hyvä .</p>	<p>19) (hä jotaki) 20) 21) 8näitä 22) (linnumpelättimen) 23) 24) ?8nämä ?7niitä 25) 26) 27) (ne) 28) 29) (äijälle) 30) ?9nämä 10niitä ?11näitä 31) 32) 33) (ne) 34) 35)</p>	<p>19) (hä rakentaa jotaki) 20) 21) 22) (rakentaa linnumpelättimen) 23) 24) Rnämä on niitä 25) 26) 27) (ne tulee) 28) 29) (mites äijälle käy) 30) Rnämä on niitä ja näitä 31) (suuttuu) 32) 33) (menee ajamaan ne pois) 34) 35)</p>	<p>19) 20) 21) 22) 23) 24) 25) 26) 27) 28) 29) 30) ?Ksitte 31) 32) 33) 34) 35)</p>
<p>TAPAHTUMAPROFIILI: Kuvissa on tunnistumattomia osallistujia.</p>	<p>?11 osallistujaa, kaikki ydp Ei substantiiveja, ei käytä tutkijan tarjoamiakaan, pronominiiviitausten tarkoitetta ei voi tulkita</p>	<p>E: 1 R: 3 nämä on niitä ← yht. 4 ME: 1 (puhujan kogn) MAT: 1 (päähenk:n trans. teko) MA: 1 (?lintujen intr. teko; toisto?) yht. 3</p>	<p>2/4 kytkevää, ?2/4 kehystävää (sitte) niukasti mitään →ei kertomuskehystä</p>

A128 LITTEAATTI	OSALLISTUJAT	PROSESSIT	OLOSUHTEET
<p>1) t: yrittäisittekö KERtoa minulle että MITä tässä tapahtuu . 2) t: (.) koittakaa kertoa minulle . 3) (0.6) p: jää se:: se on PELlin ö-ö PIKKUTAvaroita , 4) ö se laittaa pienenon TAvaroita ja ?, 5) (0.7) ja (0.7) .hh mistä HYvästä hä sanoi ? 6) ai hän SIEMentä ja sama lajit n-ne hyvöt meni KOMennelta . 7) .hh ja ja tää kuuluu samaa JU::ttua ? 8) (0.5) ja mitä MUUTA hän ,</p>	<p>1) (te minulle mitä) 2) 3) 1se 1pikkutavaroita 4) 2se ?1tavaroita 5) ?2hä 6) 2hän 3siementä 4sama lajit ?4ne hyvöt? 7) 5tää 6samaa juttua 8) 7mitä muuta 2hän</p>	<p>1) 2) 3) Rse on pellin pikkutavaroita 4) MATse laittaa tavaroita 5) VEhä sanoi 6) ?MAhyvöt meni komennelta 7) Rtää kuuluu samaa juttua 8)</p>	<p>1) (tässä) 2) 3) 4) 5) 6) 7) 8)</p>

9) .h hän hän PIkku �o PIkku (.) pikkupoika+j .h ja ja korinat om mukana <i>ki</i> ,	9) 2h�n ?8pikkupoika 9korinat?	9) -V ?Rh�n [on?] pikkupoika Rkorinat om mukana	9)
10) (.) .hh ja kerä-ker�t�am samaa .	10) ?1samaa	10) MATker�t�an samaa	10)
11) .hh ja hän IHmettelee et MIhkä ne NYt jouku .	11) 2h�n ?1ne	11) BEh�n ihmettelee et MAmihk� ne jouku	11) Kmihk� nyt
12) (.) t: y[hm	12)	12)	12)
13) p: [mut PIkkupoika pi ke-KERto ja koira on mukana hyvänä ,	13) 8pikkupoika ?9koira	13) VEpikkupoika kerto Rkoira on mukana	13)
14) (.) .hh ja poika om mukana tästä ,	14) ?8poika	14) Rpoika om mukana	14) Ptästä
15) .hh SAma MIE::s ja sit seki (seki l�) ?,	15) 2sama mies ?2seki	15) ?	15) Ksit
16) (0.8 ot: .hh .hh) �:: .hh .hh �:: ett�m:: (.) em m-minä en MUIsta näitä PIENiä en� .	16) <u>10min�</u> ? <u>1n�it�</u> <u>pieniä</u>	16) MEMinä en muista näitä	16) Pen�
17) t: [yhm ? yhm ?	17)	17)	17)
18) p: [.hh .hh � eiky .hh mut SAMat y-y jav-ja-v-�-m y�te (.) .hh �-� k-ka-katselee niinku pikkupoika katselee että ne .hh että ne .hh h� hän KER�v� KERätä et näitä se varaos-a	18) ?1samat ?11y�te? 8pikkupoika ?1ne ?8h�n ?1n�it� ?8se	18) BEpikkupoika katselee että MATne hän kerätä ?MATn�it� se varaos	18)
19) (.) .hh no .hh ja PIkkupoika katselaa ja katseloo ihan KOTona ja .	19) 8pikkupoika	19) BEpikkupoika katselee	19) Kkotona
20) (.) .hh ja HUOMaa ,	20)	20) MEhuomaa	20)
21) .hh on PIkkupoikat vie Edussa ,	21) ?12pikkupoikat [linnut?]	21) Ron pikkupoikat edussa	21) Kvie edussa
22) (.) .hh .hh ja .h Iso poika katselee ja katselee .	22) ?8iso poika	22) BEpoika katselee	22)
23) (0.6) .HH [� HE ovat POis ,	23) ?12he	23) Rhe ovat pois	23)
24) t: [yhm ?	24)	24)	24)
25) p: kukaan ei oo VIEty ?	25) ?13kukaan	25) MATkukaan ei oo viety	25)
26) (0.5) [.hh ja TääLLäki PIkkukoisa .hh katselee koko ju::ttua ,	26) ?8pikkukoisa ?14juttua	26) BEpikkukoisa katselee juttua	26) Pt��ll�ki
27) t: [yhm .	27)	27)	27)
28) (0.5) p: .hh ja läbetää vielä Täällä on se ku VIEd�� .	28) ?13se kun vied��	28) MAL�het�� Etäällä on MATse ku viedään	28) Kviel�, Ptäällä
29) t: yhm	29)	29)	29)
30) p: jap ja pik Iso pikkupoika nau-nauraa et koko ju::ttua et NOIha se kävi tietet .hh	30) 8pikkupoika ?14juttua ?14se	30) BEpikkupoika nauraa juttua et ?MANoiha se kävi	30)
31) t: yhm . yb[m .	31)	31)	31)
32) p: [Nää:I/n ?	32)	32)	32)

33) t: [HYvä ? 34) p: [jotaki (.) SUUnnille päin jota[ki sinne päi . 35) t: [HYvä ? [jotaki (.) HYvä ? sinne PÄin tuli ? Oikein HYvä , HYvä .	33) 34) 35)	33) 34) 35)	33) 34) 35)
TAPAHTUMAPROFIILI: Vaikeasti tunnistettavat osallistujat tekevät vaikeasti tunnistettavia materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa.	14? osallistujaa, 4 ydp referenttejä vaikea tulkita (uudissanoja, substituutioita; samat sanat saattavat viitata eri osallistujiin ja eri sanat samoihin, etenkin pronomini viittausten kohteet epäselviä) 11?/14 subst. viittausta: pikkutavaroita, siementä, lajit, ?hyvöt, juttua, pikkupoika, ?korinat, koira, poika, mies, ?yöte	E: 1 R: 7 (toistot pois R:5) yht. 9 VE: 2 (pikkupojan puhetta) ME: 2 (1 puhujan kogn.) ?MAT: 6 (3 päähenkilön? + tunnistumattoman osallistujan transitiivisia tekoja)← ?MA: 4 (tunnistumaton tekijä) ← BE: 6 (pikkupojan käytt.; toistot pois BE 3) yht. 20	4/9 kytkevää, 5/9 kehystävää; niukasti konkr. paikkoja, aika etenee P < 1/2 K > 1/2 →väljä kertomuskehys

A161 LITTEERAATTI	OSALLISTUJAT	PROSESSIT	OLOSUHTEET
1) t: ja tarina etenee [TÄältä ? 2) p: [se on se on mikäs mikäs toi ny olikaan toi oli (1.2) toi Äljä [be be mikäs 3) t: [y:m ? mt nyt olis TARKotus että KERTositte tästä TARinan sillä tavalla että .h SEMmonenki ihminen joka kuuntelis VAan NAuhaa (.) eikä näkis näitä kuvia .h nii Ymmärtäs mitä siinä tapahtuu , 4) t: (2.9) et se alkaa tuosta sitte . 5) (.) p: j::o[o: 6) t: [yhm ? 7) (5.2) p: siellä on niinku se (.) niinku se jotain ISTut ISTuttais tossa sitte toi toi on ainaki tossa noi ja , 8) (0.9) ja tää onko tääh (0.5) onko tää sitte .hb JUU siin on	1) (tarina) 2) 1se 1mikäs äijä 3) (tarkotus te ihminen nauhaa kuvia mitä) 4) (se) 5) 6) 7) 1se 2jotain 8) 3tää 3lapio 3se	1) (tarina etenee) 2) Rse on Rmikäs toi olikaan äijä 3) 4) (se alkaa) 5) 6) 7) Esiellä on se MATse jotain istuttais 8) Ronko tää Esiin on lapio	1) (täältä) 2) 3) 4) (tuosta sitte) 5) 6) 7) Ksiellä, Ptossa sitte, Ptossa 8) Psitte, Psiin

<p><i>L</i>Apio tommonen se on</p> <p>9) (2.1) KAI se jotain on IStuttamassa jotain tossa ,</p> <p>10) (0.8) mutta mitä se sitten KUVittelleeko se .h joo se kuvittellee tietysti että hänel hän saa tommosia hedelmiä sitten niin kovasti (1.0) kovasti sitte sitte .</p> <p>11) (1.2) tuo sa:: sadosta (1.6) s::adosta ja sitten ?,</p> <p>12) (5.9) juu ja sielä on ne ?,</p> <p>13) (0.6) seuraa niiden kos KASvua ?</p> <p>14) (1.2) mitäs sielä LINTujakin sielä hätyyttelee</p> <p>15) (1.0) ((rykii)) (3.3) joo:: ja mitä se tos tossa se vie (5.5) viekö se tossai jotain (1.4) JOO se vie jotain (.) PELotinta niille linnuille sitte</p> <p>16) (1.0) tässä näi jab tuos tuola onkin sitte jo tommone variksenpeläti .</p> <p>17) (1.2) jab sitte täälä onb-ö (1.6) TÄÄlä on sitten KA:NSsa .,</p> <p>18) (2.5) mutta mitä se (1.2) miten se TUOSsa sitten tekee</p> <p>19) (17.2) siin+on (.) ((rykii)) siin+on (0.5) niitten lintuja takasin mut se hä (0.5) HÄtyyttelee niitä pois kyllä .,</p> <p>20) em+mä EM+mä osaa muuta siibe sanookkaa (2.4) että se (1.6) että mitäh</p> <p>21) (5.7) t: no HYvä .</p>	<p>9) 1se 2jotain</p> <p>10) 4mitä 1se 1hän <u>4tommosia hedelmiä</u></p> <p>11)</p> <p>12) ?5ne</p> <p>13) 6kasvua</p> <p>14) 7mitäs 7lintujakin</p> <p>15) 8mitä 1se 8jotain 1se 8jotain pelotinta</p> <p>16) <u>8tommone</u> <u>variksenpeläti</u></p> <p>17)</p> <p>18) 9mitä 1se</p> <p>19) 10lintuja 1se 10niitä</p> <p>20) <u>11mä</u> 1se 12mitä</p> <p>21)</p>	<p>Rtommonen se on</p> <p>9) MATse jotain on istuttamassa</p> <p>10) MEmitä se kuvittelleeko se MEse kuvittelee että MAThän saa hedelmiä</p> <p>11)</p> <p>12) Esielä on ne</p> <p>13) BEseuraa niiden kasvua</p> <p>14) MATmitäs lintujakin hätyyttelee</p> <p>15) MATmitä se se <u>vie</u> MATviekö se jotain MATse vie <u>pelotinta</u></p> <p>16) E t u o l a o n k i n variksenpeläti</p> <p>17) Etäälä on kanssa [pelätin]</p> <p>18) MA mitä se miten se tekee</p> <p>19) ?R/MAsiin on lintuja takasin MAT se hätyyttelee niitä</p> <p>20) VEemmää osaa muuta sanookkaa että mitä</p> <p>21)</p>	<p>9) Ptossa</p> <p>10) Ksitten, Ksitten sitte sitte</p> <p>11) Ksitten</p> <p>12) Ksielä</p> <p>13)</p> <p>14) Ksielä sielä</p> <p>15) Ptos, Ptossa; Ptossai, Ksitte</p> <p>16) Ptässä tuos tuola sitte jo</p> <p>17) Psitte täälä, Ptäälä sitten</p> <p>18) Ptuossa sitten</p> <p>19) Psiin siin</p> <p>20)</p> <p>21)</p>
<p>TAPAHTUMAPROFIILI:</p> <p>Millaisia osallistujia kuvissa on? Millaisia materiaalisia tekoja pääosallistuja tekee kertomuksen maailmassa?</p>	<p>12 osallistujaa, 3 ydp: ?6ne epäselvä kohde, sanahakua (kysymyssanoja), epämääräisyyttä 6 subst. viittausta: äijä, lapio, hedelmiä, kasvua, lintuja, pelotinta</p>	<p>E: 5 R: 5 ← yht. 10 VE: 1 (puhujan) ME: 2 (päähenkilön cogn.) MAT: 8 (päähenk:n trans tekoja; toistoja) ← MA 1 (päähenk. intr. teko) BE: 1 (päähenk:n käytt.)</p>	<p>13/20 kytkevää, 7/20 kehystävää, ei konkr. määritteitä P ~ 3/5 K ~ 1/3 →hatara kertomuskehys</p>

		yht. 13	
--	--	---------	--

A252 LITTERAATTI	OSALLISTUJAT	PROSESSIT	OLOSUHTEET
1) p: no TOssahan se jo-jossain toka:: (.) toka kerran (.) ja panee TÄMMösen näin ,	1) <u>Ise 2tämmösen</u>	1) Etossahan se on MATpaneetämmösen	1) Ptossahan jo jossain toka kerran
2) (.) t: yhm ?	2)	2)	2)
3) p: jota kantaa tässä (.) siskoa .	3) 2jota 2siskoa	3) MATjota kantaa	3) Ptässä
4) (.) t: sie[meniä ? yhm ?	4) (siemeniä)	4)	4)
5) p: [ja sitte tässä pannaan tota	5) ? <u>3tota</u>	5) MATpannaan tota	5) Psitte tässä
6) (.) t: y[hm ?	6)	6)	6)
7) p: [tässä (2.2 ot #y#) likka (.) likka siellä hankaa tässä ?	7) 4likka	7) ?MALikka hankaa	7) Ptässä siellä tässä
8) (0.8) t: yhm ? yhm .	8)	8)	8)
9) p: ja siellä hän haakkaa siinä .	9) 4hän	9) ?MAhän haakkaa	9) Psiellä siinä
10) (.) t: lin[tuja ?	10) (5lintuja)	10)	10)
11) p: [ja on tässä TOinenkin VIelä ?	11) 5toinenkin [lintu]	11) Eon tässä toinenkin	11) Ptässä vielä [lisäksi]
12) (.) t: yhm ?	12)	12)	12)
13) p: ja (1.1) sit+on Iso::	13) 5iso [lintu]	13) Eon iso ((lintu))	13)
14) (1.2) no nyt tässä ei NÄÄ kyllä tässä (.) mitä si (.) .hh joku kaa .	14) 6mitä 7joku kaa?	14) MEei nää ?-V Rmitä si (on?) joku kaa	14) Pnyt tässä tässä si ~siinä
15) (4.4) siinä se on+nii h-hunnaa että nyt miä en OIkeen-ö tiedä tätä mitä tää nyt oikeen HA[kaa .	15) ?1se 8miä <u>9tätä mitä ?1tää</u>	15) Rse on nii hunnaa että MEMiä en tiedä tätä ?MAMitä tää hakaa	15) Psiinä, Pnyt, Pnyt
16) t: [yhm ?, (0.5) y:-hm ?	16)	16)	16)
17) (.) p: ja: ja tuota sitte on tässä::	17)	17) ?Eon tässä [?]	17) Psitten tässä
18) t: hän on päättäny RAKentaa jotaki .	18) (hän jotakin)	18) (hän on päättäny rakentaa jotakin)	18)
19) t: (.) MInkä hän rakentaa .	19) (minkä hän)	19) (minkä hän rakentaa)	19)
20) (0.9) p: joo (.) no KAA TOTta kai se laittaa herralle tuon be [be tuon o-o (0.5) ROppukastia [be be s(h)emmose P(H)Ikkeuse l(h)ai[dan .	20) 1se 10herralle ? <u>11tuon roppukastia</u> ?12pikkuse laidan?	20) MATse laittaa herralle laidan	20)
21) t: [Yhm . Yhm . [be be	21)	21)	21)

<p>22) t: [j(h)oo (0.7) [LINnun LINnunpelättimen . 23) p: [ja (.) nii . JOO joo SEM[monenhan (--)) nii . 24) t: [JUstiisa . joo-o ? 25) (0.4) p: ja sitten tuota (0.9) TÄSsä on täänen ö-ö toinen jo (.) onnessaan sillä (.) KATtoo sitä sitä (.) ulkopaita . 26) t: yhm ? yhm ? 27) p: ja sitten tuota (2.5) joo se o REkkanu vähä vähän sokalleen vähä ja nyt ja uhkaa UUdestaan sit tu[kekaamaan sitä ?, 28) t: [tul nii ? 29) (0.6) p: ja sitten tuota (7.8) siinä on RAajaki:: toi (.) #tuo# UNto ja sitte on tossa .bbb se (.) sakko tämä (.) [tämä MENEe hirveen [osaam menee nurim päin . 30) t: [yhm [yhm 31) t: her-hermostuu siinä hän [rupee Ajamaan niitä . 32) p: [NII ? (.) joo ? (.) joo . [joo 33) t: [justiinsa . HYvä . Oikein hyvä .</p>	<p>22) (lunnunpelättimen) 23) 24) 25) ?1toinen 12sitä 26) 27) ?1/?12se?12sitä 28) 29) 13raajaki? 14tuo unto 15=1?se sakko ?1tämä ?1tämä 30) 31) (hän niitä) 32) 33)</p>	<p>22) 23) 24) 25) Ron toinen onnessaan BEkattoo sitä 26) 27) MAse o rekkanu sokalleen ?MATuhkaa tukkaamaan sitä 28) 29) Esiinä on raajaki Eon tossa sakko ?MATämä menee osaa menee nurin 30) 31) (hermostuu hän rupee ajamaan niitä) 32) 33)</p>	<p>22) 23) 24) 25) Psitten tuota tässä Kjo, Kulkopaita 26) 27) Psitten tuota Knyt uudestaan sit?? 28) 29) Psitten (tuota) siinä, Psitte tossa 30) 31) (siinä) 32) 33)</p>
<p>TAPAHTUMAPROFIILI: Kuvissa vaikeasti tunnistettavat osallistujat tekevät vaikeasti tunnistettavia materiaalisia tekoja.</p>	<p>14? osallistujaa, 6 ydp: viittausten tarkoitteita monin paikoin vaikea tunnistaa (uudissanoja , pronom. viittausten kohteita vaikea tulkita) 9?/14 subst. viittausta: siskoa, likka, ?kaao, herralle, ?roppukastia, ?laidan, ?raajaki, ?unto, ?sakko [sakke?]</p>	<p>E: 6 ← R: 2 yht. 8 ME: 2 (puhujan kognitiota) ?MAT: 5 (4? pääh:n trans.) ← ?MA: 5 (2xlikan+sen, tämän intr. tekoja) ← BE: 1 (päähenk:n käytt.) yht. 13</p>	<p>15/18 kytkevää, 3/18 kehystävää, aikaa jkv (sitten siinä, jo uudestaan), ei konkr paikkoja P 5/6 K 1/6 →ei kertomuskehystä</p>

A258 LITTEERAATTI	OSALLISTUJAT	PROSESSIT	OLOSUHTEET
<p>1) <i>p: no tää ainaki nyt (2.6) yhm (0.7) se KYLVää jotaki tonne</i></p> <p>2) <i>(1.3) ja sitte se KUVittelee että e- saa kaikenlaisia tommosia hienoja (1.2) tavaroita sieltä ku se KYlyvää .</i></p> <p>3) <i>t:yhm (.) yhm .</i></p> <p>4) <i>p: ja sitte (0.6) sitte siibe tulee (-) (0.9) n-nuo VARikset tai harakat kumpia ne nyt sitte [on</i></p> <p>5) <i>t: [yhm yhm</i></p> <p>6) <i>p: ja sitte tuota (1.3) sitten se tuota #ä-ä# (12.0) yks kaks nii Ajattelee että se pistää VARiksem PELättimen si::nne ja pistää se tuohon noin ?</i></p> <p>7) <i>(.) t:yhm</i></p> <p>8) <i>(.) p: ja sitten (0.7) se lähtee POis sieltä nyt sitten ja aattelee että nyt ne (.) varikset ei tuu enää ?</i></p> <p>9) <i>t:yhm</i></p> <p>10) <i>(0.5) p: sitte se kattoo i-IKKunasta ?,</i></p> <p>11) <i>(.) nii SIELL+on taas variksia iban täynnä .</i></p> <p>12) <i>t: yhm</i></p> <p>13) <i>(0.7) p: ja sitten se menee (.) sinne TAKa::si ja sitte ,</i></p> <p>14) <i>(.) no eipä muuta ku että se HEITtelee (1.1) tolla VARiksem PELättimellä kaikki noi varikset pois .</i></p>	<p>1) 1tää[=]1se 2jotaki</p> <p>2) 1se <u>3tommosia hienoja tavaroita</u> 1se</p> <p>3)</p> <p>4) <u>4nuo varikset</u> 5harakat 6ne</p> <p>5)</p> <p>6) 1se 1se 7pelättimen 7se[n]</p> <p>7)</p> <p>8) 1se 4ne varikset</p> <p>9)</p> <p>10) 1se</p> <p>11) 4variksia</p> <p>12)</p> <p>13) 1se</p> <p>14) 8muuta 1se 4varikset</p>	<p>1) MATse kylvää jotaki</p> <p>2) MEse kuvittelee että MATse saa tavaroita MATse kylvää</p> <p>3)</p> <p>4) MATulee varikset Rkumpia ne on</p> <p>5)</p> <p>6) MEse ajattelee että MATse pistää pel:n MATpistää se[n]</p> <p>7)</p> <p>8) Mase lähtee MEaattelee että MAvarikset ei tuu</p> <p>9)</p> <p>10) BEse kattoo</p> <p>11) Esiellon variksia</p> <p>12)</p> <p>13) Mase menee</p> <p>14) MATse heittelee varikset pois</p>	<p>1) Pnyt tonne</p> <p>2) Ksitte, Ksieltä</p> <p>3)</p> <p>4) Ksitte siibe, Pnyt sitten</p> <p>5)</p> <p>6) Psitte (tuota), Kyks kaks, Ksinne, Ptuohon</p> <p>7)</p> <p>8) Ksitten sieltä Pnyt sitten, Knyt enää</p> <p>9)</p> <p>10) Ksitte ikkunasta</p> <p>11) Ksiell taas</p> <p>12)</p> <p>13) Ksitten sinne Psitte</p> <p>14)</p>
<p>TAPAHTUMAPROFIILI: Pääosallistuja tekee materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa.</p>	<p>8 osallistujaa, 1 ydp 6ne=linnut 4/8 subst. viittausta: tavaroita, varikset, harakat, pelätin</p>	<p>E:1 R: 1 yht. 2 ME:3 (päähenkilön kogn.) MAT: 6 (päähenkilön trans. prosesseja) ← MA: 4 (2 pääh:n intr. pros.) BE: 1 (päähenkilön käytt.) yht. 14</p>	<p>6/14 kytkevää, 10/14 kehystävää: aika etenee, niukasti konkr. paikkoja P < 1/2 K < 3/4 →väljä kertomuskehys</p>

A266 LITTEERAATTI	OSALLISTUJAT	PROSESSIT	OLOSUHTEET
1) <i>p: no tässä tässä jotain (3.0) tässä on (11.6) tässä ON ollu oltu-o (0.5) hyvin #ee#</i>	1) 1jotain	1) Ejotain tässä on ?Ron oltu hyvin	1) Ptässä tässä tässä, Ptässä
2) <i>(2.6) kun+on näi Hedelmiä ja täällä TÄäläkin on niin (0.5) kaikesta (1.6) on NAUTittu HYvin .</i>	2) 2hedelmiä 3kaikesta	2) Eon hedelmiä BEkaikesta on nautittu	2) Ptäälä tääläkin
3) <i>(9.3) j(h)a on syöty i- (0.5) itse KYLläisissä ja sitte pantu vielä (16.0) variksenpelättimeks TAKki on joutunu .</i>	3) ?4itse 5takki	3) MAon syöty MATpantu Rvp:ksi takki on joutunu	3) Ksitte vielä
4) <i>(6.3) ja varis on sanonu että EI+jä .</i>	4) 6varis	4) VEvaris on sanonu että	4)
5) <i>(2.9) e::i se siihen oo mut sinnä siinä se VARiskin ,</i>	5) ?6se 6se variskin	5) ?Vei se siihen oo [sanonu] -Vsiinä se variskin	5) ?Ksiihen, ?Psiinä
6) <i>(10.7) ja nyt sitä va #e# (2.7) siitä laitetaan oikeen neh</i>	6) ?6sitä va ?7siitä ?8ne	6) MATsiitä laitetaan ne	6) Knyt
7) <i>(11.4) siitä on tehty (.) #o::n to#</i>	7) 7siitä	7) MATsiitä on tehty	7)
8) <i>(7.7) tuossa on oikeen ni (9.3) kirves ja vasara .</i>	8) 9kirves 10vasara	8) Eon kirves ja vasara	8) Ptuossa
9) <i>(6.6) huvittaako sitä ITseään kun tota (0.7) seh (1.2) kassoo tota (4.o) PELÄtintä siinä .</i>	9) 11sitä 11se 12tota pelätintä	9) BEhuvittaako sitä BEse kassoo pelätintä	9) Psiinä
10) <i>(13.2) t: yhm (.) mäpä (.) annan sen OHjeen teille vielä kerran uudestaan ,</i>	10) (mäpä)	10) (mäpä annan ohjeen)	10) (vielä kerran uudelleen)
11) <i>(0.6) jos te SEUraatte tätä järjestystä tässä (.) niim MINkälaine juttu siitä on tulossa tai tulee sitte .</i>	11) (te , minkälainen juttu, siitä)	11) (te seuraatte järjestystä, juttu on tulossa)	11) (tässä sitte)
12) <i>(13.2) p: s:emmonen</i>	12)	12)	12)
13) <i>(4.9) siinä on vielä niitä (.) se vari- ö niitä</i>	13) 6niitä se vari- ö niitä	13) Eon niitä se vari- niitä	13) Psiinä vielä
14) <i>(14.9) miten tuohon nyt SAnoosi .</i>	14)	14) VEmiten tuohon sanoosi	14) Ptuohon nyt
15) <i>(4.5) että minkälainen</i>	15)	15)	15)
16) <i>(1.4) t: yhm (.) miten se tarina menis jos se alkas tä:stä ja menis ihan tässä järjestyksessä ,</i>	16) (tarina)	16) (miten tarina menis jne)	16) (tästä)
17) <i>(19.1) p: se on vähä niinku SATu</i>	17) 13se 14satu	17) Rse on satu	17)
18) <i>(.) t: Yhm .</i>	18)	18)	18)
19) <i>(9.4) p: vaikka tuo tä::ssä se on TOTta kun se (0.6) tästä tehdään kaikki</i>	19) ?13tuo 13se 15kaikki	19) Rse on totta MATtehdään kaikki	19) Ptässä
20) <i>(10.0) Tositarinaks muuttuu .</i>	20) 16tositarinaks	20) Rtositarinaks muuttuu	20)

TAPAHTUMAPROFIILI: Kuvissa on erilaisia osallistuja ja niissä on tehty materiaalisia tekoja.	?16 osallistujaa, 4 ydp pronomini viittauksen kohde paikoin epäselvä, epämääräisyyttä 8/18 subst. viittausta: hedelmiä, takki, varis, kirves, vasara, pelätintä, satu, tositarinaks	Fragmentteja vaikea tulkita, verbejä puuttuu ?E 4 ?R 5 (pass.) ← yht. 9 VE: 2 (1 puhujan puhetta) ?MAT 4 (pass., toistoja) ← ?MA. 1 (passiivirakenteita) BE 3 (päähenk:n? käyttö) yht. 10	9/12 kytköstä, 3?/12 kehystävää määritettä, ei konkr. P 3/4 K ?1/4 → ei kertomuskehystä
---	---	--	---

A275 LITTEERAATTI	OSALLISTUJAT	PROSESSIT	OLOSUHTEET
1) p: no TÄmmötetki (1.8) tää VIssii (2.0) k-ka-KAba KAAlia vai m(h)itä tää he he	1) 1tää 2kaalia 3mitä	1) ?-Vtää vissiin kaalia	1)
2) t: yb[m ?	2)	2)	2)
3) p: [em+minä tiä j::jotai se [se varma ni TUUsa ja ,	3) 4minä 5jotai 1se	3) MEem minä tiä ?-Vjotai se	3) ?Ptuuassa
4) t: [ybm ? ybm ?	4)	4)	4)
5) (.) p: tääll+on ny ?	5)	5) ?Etäällon	5) Ptääll ny
6) (1.6) tässä ova KAns ja (0.7) ja tämä	6) 6tämä	6) Etässä ova kans ja tämä	6) Ptässä
7) (0.9) en minä sitä (3.7) en MInä mää mää mää kun en (--),	7) 4minä ?6sitä 4mää	7) ?-Ven minä sitä MEen minä kun <u>en</u> [muista]	7)
8) (2.8) ei o-oo (0.9) saa m-MUistia .	8) 7muistia	8) Eei oo ?MEsaa muistia [en muista]	8)
9) t: NII . ei saa yb[m::	9)	9) (ei saa)	9)
10) p: [niitä	10) ?8niitä	10)	10)
11) (2.8) ja (3.5) tässä on (2.2) nii tässä on (2.7 ##) täss+mä (1.6 ##) mi:tähän nämä o-Olis oikee[n	11) ? 4mä 9mitähän 9nämä	11) Etässä on Etässä on Rmitähän nämä olis	11) Ptässä, Ptässä
12) t: [ybm	12)	12)	12)
13) p: KU:kahan sen S(H)Anot s(h)i[lle	13) 10kukahen ?9sen ?4sille	13) VEkukahen sen sanot sille	13)
14) t: [yb[m .	14)	14)	14)
15) p: [k(h)ai tää t(h)os taito [ne ?,	15) ? 1tää ?8ne	15) ?MATtää taito [laitto?] ne	15) ?Ptos
16) t: [ybm .	16)	16)	16)

17) (.) p: .bbbh em+MÄÄ se MUIsta sitä sitä (1.7) mikä se o .	17) <u>4mää</u> ?9sitä 9mikä 9se	17) MEem mää sitä muista Rmikä se o	17)
18) (0.6) t: LINnut	18) (linnut)	18)	18)
19) (.) p: LINnut no no no NII , l[innut .	19) 9linnut	19)	19)
20) t: [yhm .	20)	20)	20)
21) (0.6) p: .bbbh no tässä on KAns ,	21)	21) Etässä on kans [linnut]	21) Ptässä
22) (3.9) ON tässä (.) h-m (0.5) mikäs täällä mahtaa OL(--)	22) 11mikäs	22) Eon tässä Emikäs täällä mahtaa ol	22) Ptässä, Ptäällä
23) (3.3) mikä tässä mahkaa [olla.	23) 11mikä	23) Emikä mahkaa olla	23) PItässä
24) t: [yhm .	24)	24)	24)
25) (1.2) t: mitä mahtaa (.) ruveta TEekemään .	25) (mitä)	25) (mitä mahtaa ruveta tekemään)	25)
26) p: NII (.) jotaiv vi (.) näki Julevan mutta ,	26) 12jotai	26) MEjotai näki julevan	26)
27) EM+minä nää .	27) <u>4minä</u>	27) MEem minä nää	27)
28) (1.0) .bbh ja tämä: (3.9) mitäs se sitte TÄmä:: o	28) <u>13tämä</u> 13mitäs	28) Rmitäs tämä o	28) Psitte
29) (1.2) t: yhm ?	29)	29)	29)
30) (0.8) p: aa aa (3.3 ot #m::# mt) EI sieltä saa+aa+al [# muisto# .	30) 7muisto	30) MEei saa muisto [en muista]	30) ?sieltä
31) t: [yhm .yhm . (0.9) y-hm ?	31)	31)	31)
32) (2.3) p: #voi voi kun# no Mikäs tässä he [he ei se	32) ?13mikäs 13se	32) ?-Vmikäs tässä ?-Vei se	32) Ptässä
33) t: [NII (.) nii se kaivaa siinä [vähän ,	33) (se kaivaa)	33) (se kaivaa)	33) (siinä)
34) p: [NII (.) nii-[I ?	34)	34)	34)
35) t: [elikkä (.) minkä se Pistää	35) (minkä se)	35) (minkä se pistää)	35)
36) (.) p: nii . (0.7) Pistääj joku (2.3 ot #ö-ö#) #a-a#-am tai tuolla se on joku:: (1.0) lo long (--) (1.2) LAnka .	36) ?13se 13lanka	36) ?MATpistääj joku Rse on joku lanka	36) Ptuolla
37) [e:- e:i . e:i : .	37)	37) ei	37)
38) t:[yhm ? (0.7) t: L:[Apio .	38) (lapiro)	38)	38)
39) p: [joo (.) SEMmone n[o:: no semmone	39)	39)	39)
40) t: [yhm . yhm .	40)	40)	40)
41) (1.0) p: .bbh tässä ovat sitte:: (3.3 #a-a-o#) tämä .	41) <u>14tämä</u>	41) Etässä ovat tämä	41) Ptässä sitte
42) (.) t: Yhm .	42)	42)	42)
43) (2.5) p: s-s-s-sitä .	43) ?14sitä	43)	43)
44) (3.2) en MINä kyllä kylä USKalla t(h)[ää he he	44) <u>4minä</u>	44) ?-V VEen minä uskalla [sanoa?]	44)

<p>45) t: <i>[yhm . be be</i></p> <p>46) p: <i>Ei sitä saa</i></p> <p>47) t: <i>yhm . (0.5) se on se VARIK[senPElätin .</i></p> <p>48) p: <i>[(--) joo-o sä tiät TÄÄ+on tää .</i></p> <p>49) t: <i>PElätin .</i></p> <p>50) p: <i>tässä tää m[m (--)]jo MENi .</i></p> <p>51) t: <i>[yhm . (.)]yhm . yhm .</i></p> <p>52) p: <i>.bbb nü</i></p> <p>53) (1.0) t: <i>Yhm .</i></p> <p>54) (0.5) p: <i>j:o (0.9) tässä sitte se: i (0.5) no se i-ISk-k mikä se o-on .</i></p> <p>55) (3.5) ((naputtaa kuvaa)) #y tota:: (1.1) ((naputtaa kuvaa)) Tota:: tota::</p> <p>56) (0.5) t: <i>no NII ? JUstiinsa .</i></p> <p>57) p: <i>tota (--)] tota</i></p> <p>58) t: <i>[Yhm .</i></p> <p>59) (3.3) p: <i>Sitä:: .</i></p> <p>60) (1.3) t: <i>elikä ne LINnut</i></p> <p>61) p: <i>j::oo [sit LINnut LINnut joo et ta taa tampe(--)]JAA-a JAaha .</i></p> <p>62) t: <i>[LINnut TAAs (.)]Tulee (.)]yhm .</i></p> <p>63) (1.2) p: <i>j::a (3.6) ja täällä (1.7) täällä kans (1.9) on nuo (1.0) ((naputtaa kuvaa)) j::a (0.5) yhm .</i></p> <p>64) (2.3) <i>EI VOi ? (0.5) ei voi . (.)] [be he</i></p> <p>65) t: <i>[yhm . ei VOI s(h)anoa [be he</i></p> <p>66) p: <i>[e(h)ei</i></p> <p><i>[(.)] ja joo ja TÄs+o[n (1.3) pa (--)]</i></p> <p>67) t: <i>[NII [yhm . yhm . yhm .</i></p> <p>68) (0.7) t: <i>nü elikä siinä se HÄÄtää niitä pois .</i></p>	<p>45)</p> <p>46) ?7sitä</p> <p>47) (variksenpelätin)</p> <p>48) <u>15sä ?14tää</u></p> <p>49) (pelätin)</p> <p>50) <u>14tää</u></p> <p>51)</p> <p>52)</p> <p>53)</p> <p>54) ?1se ?9mikä ?9se</p> <p>55) <u>9tota</u></p> <p>56)</p> <p>57) <u>9tota</u></p> <p>58)</p> <p>59) 9sitä</p> <p>60) (linnut)</p> <p>61) 9linnut</p> <p>62) (linnut)</p> <p>63) <u>9nuo</u></p> <p>64)</p> <p>65)</p> <p>66) ?pa</p> <p>67)</p> <p>68) (se niitä)</p>	<p>45)</p> <p>46) MEei sitä [muistia] saa [en muista]</p> <p>47) (se on variksenpelätin)</p> <p>48) MEsä tiät Rtää on tää</p> <p>49)</p> <p>50) MATää meni</p> <p>51)</p> <p>52)</p> <p>53)</p> <p>54) MAT<u>se isk</u> Rmikä se on</p> <p>55) <u>tota</u></p> <p>56)</p> <p>57)</p> <p>58)</p> <p>59)</p> <p>60)</p> <p>61)</p> <p>62) (linnut tulee)</p> <p>63) Etäällä kans on nuo</p> <p>64) ?-V VEei voi ((sanoa?))</p> <p>65) (ei voi sanoa)</p> <p>66) ?Etäss on pa(---)</p> <p>67)</p> <p>68) (se häätää niitä)</p>	<p>45)</p> <p>46)</p> <p>47)</p> <p>48)</p> <p>49)</p> <p>50) Ptässä Kjo</p> <p>51)</p> <p>52)</p> <p>53)</p> <p>54) Ptässä sitte</p> <p>55)</p> <p>56)</p> <p>57)</p> <p>58)</p> <p>59)</p> <p>60)</p> <p>61)</p> <p>62) (taas)</p> <p>63) Ptäällä täälä</p> <p>64)</p> <p>65)</p> <p>66) Ptäss</p> <p>67)</p> <p>68) (siinä)</p>
<p>TAPAHTUMAPROFIILI: Millaisia osallistujia kuvissa on? En muista.</p>	<p>15? osallistujaa, 6 ydp kohteita paikoin vaikea tunnistaa (uudissanoja, korvautumisia, erit.</p>	<p>Fragmentteja, (pää)verbi puuttuu (en uskala, ei voi, mikä mahkaa) E: 9 (3 osall. puuttuu) R: 6 ← yht. 15 VE: ?3 (puhujan puhetta)</p>	<p>17/18 kytkevää, ehkä 2/18 kehystävää P ~1/1 K <1/9</p>

	pronomini- <u>viittaukset</u>) 3?/15 subst. viittausta: kaalia, muistia~muisto, lanka	ME:8 (5 x puhuja ei saa muistia) ← MAT: 3 (fragmentteja) MA: 1 (lintujen? käyttö.) yht. 14	→ ei kertomuskehystä
--	---	---	-------------------------

A303 LITTEERAATTI	OSALLISTUJAT	PROSESSIT	OLOSUHTEET
1) <i>p: joo (.) siinä tuota (3.3) miehellä on kädessä ainakin tuo mikä toi nyt on nimeltään tommone (.) työkalu .</i>	1) 1miehellä 2tuo mikä toi <u>2tommone</u> työkalu	1) Rmiehellä on tuo Rmikä on nimeltään työkalu	1) Psiinä Kkädessä, Pnyt
2) <i>(2.4) mitä siinä KARTassa on sitä minä en tiedä .</i>	2) 3mitä 3sitä 4minä	2) Rmitä kartassa on MEsitä minä en tiedä	2) Psiinä kartassa
3) <i>(5.2) tuol+on sitte jo hedel-HEDELmiä .</i>	3) 5hedelmiä	3) Eon hedelmiä	3) Ptuol sitte jo
4) <i>(2.3) onk+se omenia vai MITä ne o .</i>	4) ?5se 6omenia 7mitä 5ne	4) Ronkse omenia Rmitä ne o	4)
5) <i>(1.3) sitte tääl on jotain ISOMPIaki (0.8) ISOMPIakin (1.8) juttuja .</i>	5) 8juttuja	5) Eon juttuja	5) Psitte tääl
6) <i>(2.6) tuola tulee KOIRii ja esille ,</i>	6) 9koirii	6) MATulee koirii	6) Ptuola
7) <i>(0.9) sit mies ihmettelee ku KOIRat kävelee siälä .</i>	7) 1mies 9koirat	7) BEmies ihmettelee ku MAKoirat kävelee	7) Ksit, Ksiälä
8) <i>(1.6) t-ton (0.9) tai onks noi sit onks noi LINTuja ,</i>	8) 10noi 10lintuja	8) Ronks noi lintuja	8) Psit
9) <i>(.) taitaa olla suuria LINTuja tuolaki on ainakin yks ,</i>	9) 10suuria lintuja 10yks [lintu]	9) Rtaitaa olla lintuja Etuolaki on yks	9) Ptuolaki
10) <i>(1.2) kyl kai ne NIITä on LINTuja .</i>	10) 10ne 10niitä 10lintuja	10) Rne niitä on	10)
11) <i>(6.2) ja tossa hän nyt alkaa KIINNittämään (1.0) tota jotain (.) telinettä TUOHon mikä lienee sitte .</i>	11) 1hän 11telinettä 12mikä	11) MAThän alkaa kiinnittämään telinettä Rmikä lienee	11) Ptossa nyt tuohon, Psitte
12) <i>(2.1) jaaha sitte hän on pannu sinne (1.2) niinku (0.5) TAKin ja (.) HATun onk+se sitte nii+ku joku (0.5) eläimem (.) PELotusta varten pantu tohon varmaan .</i>	12) 1hän 13takin 14hatun 12se	12) MAThän on pannu takin ja hatun MATonks se pantu	12) Ksitte sinne, Ksitte Ptohon
13) <i>(.) varmaan täälähän se on ja ?,</i>	13) 12se	13) Rtäälähän se on	13) Ptäälähän
14) <i>(1.1) mikskä noita nyt SANotaankaan niin noita tommosia</i>	14) 12noita tommosia	14) VEmikskä noita sanotaankaan	14) Pnyt
15) <i>(1.1) ku Eläimiä varten joskus MUISTan (.) jo LAPsena kun niit laitettii niin+ku PELOTukseks .</i>	15) 4muistan 12niit	15) MEMuistan MATniit laitettii	15) ?K2joskus jo lapsena

<p>16) (1.5) eiks+ne SEMmosia ollu .</p> <p>17) t: yhm</p> <p>18) (4.0) p: nyt hän nostaa sen tästä vissiin jobonkin MUUalle sittev vai .</p> <p>19) (.) tai tuleeks siihe UUs lisää .</p> <p>20) (2.0) TUOLlaban se sit taas on .</p> <p>21) (2.3) kyllä se nyt semmonen LINTupelotintaulujuttu siinä nyt on käsittelyssä ,</p> <p>22) (.) em+mä nyt oikeen MUuta osaa selittää siihen .</p>	<p>16) 12ne</p> <p>17)</p> <p>18) 1hän 12sen</p> <p>19) 12uus [pelotin/teline?]</p> <p>20) 12se</p> <p>21) 15se 15lintup.taulujuttu</p> <p>22) 4mä 16muuta</p>	<p>16) Reik ne semmosia ollu</p> <p>17)</p> <p>18) MAThän nostaa sen</p> <p>19) ?Rtuleeks uus</p> <p>20) Etuollahan se on</p> <p>21) Rlintupelotintaulujuttu on käsittelyssä</p> <p>22) VEem mä muuta osaa selittää</p>	<p>16)</p> <p>17)</p> <p>18) Pnyt tästä Kjohonkin muualle sittev</p> <p>19) ?Ksiihe</p> <p>20) Ptuollahan sit taas</p> <p>21) Psiinä nyt</p> <p>22) Pnyt siihen</p>
<p>TAPAHTUMAPROFIILI:</p> <p>Minkälaisia osallistujia kuvissa on? Pääosallistuja tekee materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa.</p>	<p>16 osallistujaa; 4 ydp (toistoja); viittaukset yl. selkeitä, sanhakua (kysymyssanoja) 11/16 subst. viittausta: miehellä, työkalu, hedelmiä, omenia, juttuja, koirii, lintuja, telinettä, takin, hatun, lintupelotintaulujuttu</p>	<p>E: 4 R: 12 ← yht. 16</p> <p>VE: 2 (puhujan puhetta)</p> <p>ME: 2 (puhujan kogn.)</p> <p>MAT: 5 (4 päähenkilön trans. pros.)</p> <p>MA: 2 (lintujen? intr. prosesseja)</p> <p>BE 1 (päähenkilön käyttö) yht. 13 kysymyksiä←</p>	<p>19/22 kytkevää, 8/22 kehystävää; ei konkr. paikkoja, aikaa niukasti P ~6/7 K ~1/3 →hatara kertomuskehys</p>

A312 LITTEERAATTI	OSALLISTUJAT	PROSESSIT	OLOSUHTEET
<p>1) p: no is-i-isäntä ruppee (3.2) niin+kun (.) siemeniä ,</p> <p>2) (1.4) ja sitten hän (0.5) kuvittelee että NYT tulee hieno sato .</p> <p>3) (3.4) ja sitte tuleekin nuo (1.8) HARakat ?</p> <p>4) (0.5) ja varikset tuossa .</p> <p>5) (4.5) ja sitten (.) isäntä (0.9) vähä niinku SUUttuu siinä ja ,</p> <p>6) (.) sitte hän (0.7) me- (.) menee ha (1.0) hakemaan tuolta (1.9) niin+kun (1.3) kuinka mä nyt sanoisin (2.4)</p>	<p>1) 1isäntä 2siemeniä</p> <p>2) 1hän 3hieno sato</p> <p>3) 4nuo harakat</p> <p>4) 5varikset</p> <p>5) 1isäntä</p> <p>6) 1hän 6mä 7tän 6mä 7tän</p>	<p>1) -V MATisäntä ruppee siemeniä</p> <p>2) MEhän kuvittelee että Etulee sato</p> <p>3) MATuleeki harakat</p> <p>4)</p> <p>5) BEisäntä suuttuu</p> <p>6) MAThän menee hakemaan</p> <p>VEkuinka mä sanoisin tän</p> <p>VEkuinka mä sanoisin tän</p>	<p>1)</p> <p>2) Ksitten, Knyt</p> <p>3) Ksitte</p> <p>4) Ptuossa</p> <p>5) Ksitten siinä</p> <p>6) Ksitte</p> <p>Ptuolta, Pnyt,</p>

<p><i>niin+kun (1.0) että (.) jo (2.1) kuinka mä nyt SAnoisin tän ,</i></p> <p>7) (3.5) kyl mä sen (.) niin+ku (1.0) ymmär:: se on niinku näyttää (.) PELottimen .</p> <p>8) t: yhm .</p> <p>9) (1.3) p: ja sitten pistää (.) NArut ja ?,</p> <p>10) (0.8) hänel on jo (.) ja pistää (.) kato (2.0) niin+ku sem PYSstyy .</p> <p>11) t: yhm ?</p> <p>12) (.) p: no sitten hänel on (1.2) laittanu (0.5) TAKin ja hatun (1.3) tohon (2.6) PÄÄlle että (.) että PELottaa .</p> <p>13) (1.7) ja sit hän HUomaakin (0.7) Isäntä että (0.8) nyt ne (0.5) LINnut on KUITenki jo (2.2) tuolla (0.6) KASvimaalla ja ,</p> <p>14) (4.1) silloin #ö# isäntä SUUttuu ja ottaa sen (2.4) niin+kun (0.7) pelot (.) PELottimen POis ?</p> <p>15) (1.4) ja rupee hi-be-boitamaan niit (?) (.) YMPäriinsä että (0.8) kaikki (.) joutu (.) nuo nuo (1.1.) LINnut (.) pois .</p>	<p>7) 6mä 7sen 7se 8pelottimen</p> <p>8)</p> <p>9) 9narut</p> <p>10) 1hänel 8sem</p> <p>11)</p> <p>12) 1hänel 10takin 11hatun</p> <p>13) 1hän 1isäntä 12ne linnut</p> <p>14) 1isäntä 8sen pelottimen</p> <p>15) ?12niit <u>12nuo linnut</u></p>	<p>7) MEMä sen ymmä ?Rse on niinku näyttää <u>pelottimen</u></p> <p>8)</p> <p>9) MATpistää narut</p> <p>10) Rhänel on [narut] MATpistää sem pystyy</p> <p>11)</p> <p>12) MATHänel [hän] on laittanut takin ja hatun ?BEPelottaa</p> <p>13) MEhuomaakin isäntä että Rlinnut on kasvimaalla</p> <p>14) BEisäntä suuttuu MATottaa sen pelottimen</p> <p>15) MATrupee huitomaan niit MAjoutu linnut pois</p>	<p>Pnyt</p> <p>7)</p> <p>8)</p> <p>9) Ksitten</p> <p>10) Kjo</p> <p>11)</p> <p>12) Ksitten Ptohon päälle</p> <p>13) Ksit, Knyt <u>tuolla</u> kasvimaalla</p> <p>14) Ksillon</p> <p>15) Kypäriinsä [?]</p>
<p>TAPAHTUMAPROFIILI: Isäntä tekee materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa.</p>	<p>12 osallistujaa, 1 ydp; selkeät vittaukset 10/12 subst. viittausta: isäntä, siemeniä, sato, harakat, varikset, pelottimen, narut, takin, hatun, linnut sanahkua</p>	<p>1 pääverbi puuttuu E: 1 R: 3 yht. 4 VE: 1 (puhujan) ME: 3 (2 päähenkilön kogn.) MAT: 7 (päähenk:n trans. pros.) ← MA: 2 (lintujen intr. pros.) BE: 3 (päähenkilön häytt.) yht. 17</p>	<p>5?/15 kytkevää, 12/15 kehystävää: tapahtumat ajassa, niukasti konkr. paikkoja P 1/3 K 4/5 →tiivis kertomuskehys</p>

A349 LITTEERAATTI JA TULKINTA	OSALLISTUJAT	PROSESSIT	OLOSUHTEET
<p>1) p: m-m-mies seisoo #y-yh-y-y#</p> <p>2) (1.4) y-y (6.0) se sei::soo (1.3) y (0.7) UKki .</p> <p>3) (.) t: yhm ?</p>	<p>1) 1mies</p> <p>2) 1se 1ukki</p> <p>3)</p>	<p>1) MAMies seisoo</p> <p>2) MAse seisoo</p> <p>3)</p>	<p>1)</p> <p>2)</p> <p>3)</p>

<p>4) p: #mi# (2.1) #y-m-ym# (3.0) mikä tehd-d-d-ö-ö (0.7) yb (2.1) TUon ?</p> <p>5) (2.0 ot .bbb) HAH</p> <p>6) (4.2) ai (set) V Arikset (.) be be .h varikset nuo v-v syövät .</p> <p>7) t: just</p> <p>8) (3.7) p: a::inas #ö# (3.7) ta::i (3.3) (p)uu (10.0 ot .bbb) T(H)Aipuu be be be be .bbb (0.5) per-ö (0.7) pbp-m (.) perhoh-näh (3.0) per (.) niin (2.7) .bbb NHY. (hymähdys)</p> <p>9) (6.1 ot .bbb) V Arikset .</p> <p>10) t: yhm ?</p> <p>11) p: yhm ?</p> <p>12) (3.5) et mul (0.6) t::ai-ki-naa (11.0 ot .bbb) TAIkinaa #ö# ybmp (.) (-)</p> <p>13) (19.0 ot mt .hb mt .hb) [be be be</p> <p>14) t: [yhm ? mitäs sit tapahtuu .</p> <p>15) (0.5) p: mikä se tää on .</p> <p>16) (2.7) sii::nä-p-p (.) isketään (3.4 ot .bbb) h(h)äh</p> <p>17) t: joo-o JATkakaa vaan .</p> <p>18) (6.0 ot: .bbb) p: äh (6.8 ot: .bbb)</p> <p>19) t: mitä siinä isketään .</p> <p>20) p: mitä</p> <p>21) t: Mitä siinä isketään .</p> <p>22) p: be be isketään (2.9) V Arikset ja ö barakat ja ö</p> <p>23) (4.0 ot .bbb) y-y-m (2.8) mie [o nii (.) yhm</p> <p>24) t: [pois (.) huiskitaa pois (.) just nii</p>	<p>4) 2mikä 3tuon</p> <p>5)</p> <p>6) 4varikset 5nuo</p> <p>7)</p> <p>8) 6perhoh-näh [perhonen?]</p> <p>9) 4varikset</p> <p>10)</p> <p>11)</p> <p>12) <u>7mul</u> 8taikinaa</p> <p>13)</p> <p>14) (mitäs)</p> <p>15) 9mikä 9se tää</p> <p>16)</p> <p>17)</p> <p>18)</p> <p>19) (mitä)</p> <p>20)</p> <p>21) (mitä)</p> <p>22) 4värικset 10harakat</p> <p>23) 7mie</p> <p>24)</p>	<p>4) ?MATmikä tehd-d-d tuon</p> <p>5)</p> <p>6) MATvarikset nuo syövät</p> <p>7)</p> <p>8) ?MAtaipuu perho</p> <p>9)</p> <p>10)</p> <p>11)</p> <p>12) ?-V Rmul [mulla on?] taikinaa</p> <p>13)</p> <p>14) (mitäs tapahtuu)</p> <p>15) Rmikä se tää on</p> <p>16) MAsiinä isketään</p> <p>17) (jatkakaa)</p> <p>18)</p> <p>19) (mitä isketään)</p> <p>20)</p> <p>21) (mitä isketään)</p> <p>22) MATisketään värikset</p> <p>23) ?Rmie o nii</p> <p>24) (huiskitaa)</p>	<p>4)</p> <p>5)</p> <p>6)</p> <p>7)</p> <p>8)</p> <p>9)</p> <p>10)</p> <p>11)</p> <p>12)</p> <p>13)</p> <p>14) (sit)</p> <p>15)</p> <p>16) Psiinä</p> <p>17)</p> <p>18)</p> <p>19) (siinä)</p> <p>20)</p> <p>21) (siinä)</p> <p>22)</p> <p>23)</p> <p>24)</p>
<p>TAPAHTUMAPROFIILI: Kuvissa pääosallistuja tekee materiaalisia tekoja.</p>	<p>10 osallistujaa, 3 ydp: sanhakua (kyselyä), korvautumista? 6/10 subst. viittausta: mies, ukki, varikset, ?perhoh-näh</p>	<p>E:- ?R: 3 yht. 3 VE: - ME:- ?MAT: 3 (päähenk:n pros., toistoa)← ?MA: 4 (3 päähenkilön pros.) ← yht. 7 verbi puuttuu? r. 11, taipuu? r. 8</p>	<p>1 viittaus kuvaan →ei kertomuskehystä</p>

	[perhonen], ?taikinaa, harakat		
--	-----------------------------------	--	--

A361 LITTEERAATTI	OSALLISTUJAT	PROSESSIT	OLOSUHTEET
1) p: <i>be be .bh nii</i>	1)	1)	1)
2) (5.7) <i>mun täytys niinku TÄLla taval oikeen puhua .</i>	2) <u>1mun</u>	2) VEmun täytys puhua	2)
3) t: <i>yhm ?</i>	3)	3)	3)
4) (0.7) p: <i>joo se (3.2) se on (.) se+on (1.2) se on Pirun pahal pahaks ,</i>	4) <u>2se</u>	4) Rse on pahaks	4)
5) (1.9) EM+mä oikeen (6.8 ot .bbb bbb.) <i>se on vähän paha (.) joo .</i>	5) <u>1mä</u> 2se	5) ?-V VEem mä [osaa puhua?] Rse on paha	5)
6) (4.7) <i>ku mä en TIEä si tota NImee ollenka ,</i>	6) <u>1mä</u> <u>3tota nimee</u>	6) MEmä en tiedä nimee	6)
7) t: <i>yhm ?</i>	7)	7)	7)
8) (1.3) p: <i>että mistäs mikä:: onko se joku osmo vai osmo vai ALI(h)o [be be (---)]</i>	8) 3mikä 3se 4osmo	8) Ronko se osmo	8)
9) t: <i>[yhm ? m-joo sill+ei oikeestaan oo VÄliäkään mut mitäs se (.) PUuhailee .</i>	9) (sill mitäs se)	9) (sillä ei oo väliäkään, mitäs se puuhailee)	9)
10) (.) p: <i>no se nyt TEkee tuossa työssä om:: mää (0.5) ONko se tuoll+o nyt tiällä:: #:::# semmosia pieniä .</i>	10) 4se 5työssä [työtä?] 6semmosia pieniä	10) ?MATse tekee työssä <u>Ronko se</u> Etuollo <u>pieniä</u>	10) Pnyt tuossa, Ptuoll nyt tiälä
11) (1.8) <i>jah (2.5) tää o sitte mitä sillä KUvittelee tuolla (2.2) pieneviä hommia ja .</i>	11) <u>7tää</u> 8mitä 2sillä 8pieneviä hommia	11) Rtää o mitä MESillä [se] kuvittelee hommia	11) Psitte, Ptuolla
12) (2.5) <i>sitte o VER eikun+nuo (5.2) ku mää on mää on hu HUONO HUONO (1.5) PUhumassa tässä ,</i>	12) <u>9nuo</u> [linnut?] <u>1mää</u>	12) Eo nuo Rmää on huono puhumas	12) Psitte, Ptässä
13) t: <i>yhm ?</i>	13)	13)	13)
14) (1.0) p: <i>mu::tta TEILLähän tietysti täytyy Osatakki ,</i>	14)	14) ?-V VEteillähän täytyy osatakin [puhua]	14) Pteillähän
15) (.) <i>se+on TÄSs+on (1.0) KUKa olt nyt .</i>	15) ?9se ?9kuka	15) ?Rse on Etäs on Ekuka olt	15) Ptäs, Pnyt
16) <i>kuka ne on ne TÄSs+on nää (1.3) nuo SYÖny nuo (4.2) TUOLta nuo:: (.) pois .</i>	16) ?9kuka <u>10ne nää</u> <u>nuo</u> [siemenet?]	16) MAT <u>kuka ne on</u> MATtässön nää nuo <u>syöny</u>	16) Ptässä tuolta
17) (2.1) <i>ja tuos tulee:: sitte (3.9) se+on se (0.6) mikä:: se on tää VANba mies täällä tää tää täällä on tää .</i>	17) <u>11se</u> 11mikä 11mies	17) MA <u>tulee</u> Rse on se Rmikä se on <u>vanha mies</u>	17) Ptuos sitte, Ptäällä
18) (1.3) <i>tää tekee noita (3.4 ot mt) joo joo .</i>	18) <u>11tää</u> <u>12noita</u>	18) ?MATtää tekee noita	18)
19) (3.5) <i>hb. ei+ku mä en en sor en en EN Opi so-sooran nää (.)</i>	19) <u>1mä</u>	19) ?VEmää en opi sooran nää	19)

<p><i>nääkun (1.0) täinnä .</i></p> <p>20) (2.2) <i>ku mä en pääse KOSkaan tältä JÄreltä ennen kun mä ä saan tulla JÄRki tähän asiaan .</i></p> <p>21) <i>t: ybm ?</i></p> <p>22) (1.2) <i>p: ni mä en pääse MILlään tästä pois .</i></p> <p>23) (6.2 <i>ot .hbb hbb.</i>) <i>en+en Osaa .</i></p> <p>24) (3.1) <i>t: ihan HYvin se meni tähän asti sanoitte että että nuo tuli SYÖmään niitä SIE[meniä</i></p> <p>25) <i>p: [kyllä ne syö ja sitten ne syö TÄmä:kin tästä ?,</i></p> <p>26) (1.4) <i>ja sitte tästä se tekee UUdestaas UUDen kuopan ,</i></p> <p>27) (1.7) <i>ja TAAS takii tekee kuopan ,</i></p> <p>28) (1.6) <i>tekee niinku UUDen (1.8) työn ?,</i></p> <p>29) (0.8) <i>ja SITte vasta tulee tää (3.6 ot mt) sit se tulee UUdestaan toi ?,</i></p> <p>30) (2.4) <i>nob se on tulee tä (4.6 ot .hb hb.) tule-tulee se on sano (2.0) no MISTä ne nyt Tulee tuol[ta ,</i></p> <p>31) <i>t: [ybm ?</i></p> <p>32) <i>p: joo .</i></p> <p>33) (0.7) <i>ja:: (.) ja sitte sebä:: tekee tästä se tekee (2.5) laittaa sinne (1.7) sen UUdestaan ,</i></p> <p>34) (2.4) <i>ja sit se Tulee taas ,</i></p> <p>35) (2.5) <i>mistä se OTtaa tuolta .</i></p> <p>36) (2.6) <i>se täytyy oikeen niinku Osaas Osaasti ilm-ILmeellä mutta tääki on (1.3) MILlä tavalla se on sitte SAS (.) PES (1.3) PESTy ei+kun ei se+on se+on</i></p> <p>37) (1.8) <i>se on taas pois mä luulen .</i></p> <p>38) (2.7) <i>EN o[saa .</i></p> <p>39) <i>t: [sehvä .</i></p>	<p>20) <u>1mä</u> 13järki</p> <p>21)</p> <p>22) <u>1mä</u></p> <p>23) <u>1en</u></p> <p>24) (se sanoitte <u>nuo</u> siemeniä)</p> <p>25) 9ne 9ne <u>?14tämäkin</u></p> <p>26) 11se 15kuopan</p> <p>27) 15kuopan</p> <p>28) ?5työn</p> <p>29) <u>?9tää ?9se toi</u></p> <p>30) <u>?9se tä?</u> ?se ?9ne</p> <p>31)</p> <p>32)</p> <p>33) 11se ?10sen</p> <p>34) ?9se</p> <p>35) ?11se</p> <p>36) <u>16se ?tääki</u> ?se</p> <p>37) ?se <u>1mä</u></p> <p>38) <u>1en</u></p> <p>39)</p>	<p>[sanomaan näitä?]</p> <p>20) MEmä en pääse järeltä MEmä saan tulla järki</p> <p>21)</p> <p>22) ?MEMä en pääse tästä</p> <p>23) –V VEEn osaa [puhua?]</p> <p>24) (hyvin se meni, sanoitte että nuo tuli syömään siemeniä)</p> <p>25) MATne syö [siemeniä] MATne syö tämä[n]kin</p> <p>26) MATse tekee kuopan</p> <p>27) MATtekee kuopan</p> <p>28) MATtekee työn</p> <p>29) MATulee tää MASE tulee</p> <p>30) ?Rse on MATulee se ?Rse on MAMistä ne tulee</p> <p>31)</p> <p>32)</p> <p>33) MATse tekee laittaa sen</p> <p>34) MASE tulee</p> <p>35) MATse ottaa [sen]</p> <p>36) ?-V VEse täytyy osaasti [osata puhua?] ilmeellä MATmillä tavalla se on pesty ?se on se on</p> <p>37) Rse on pois MEmä luulen</p> <p>38) ?-V VEEn osaa [puhua]</p> <p>39)</p>	<p>20) Pkoskaan tältä järeltä, Pennen kun tähän asiaan</p> <p>21)</p> <p>22) Ptästä</p> <p>23)</p> <p>24) (tähän asti)</p> <p>25) Ksitten Ptästä</p> <p>26) Psitte tästä</p> <p>27) Ktaas</p> <p>28)</p> <p>29) Ksitte vasta uudestaan</p> <p>30) Pmistä nyt tuolta</p> <p>31)</p> <p>32)</p> <p>33) Ksitte sinne uudestaan</p> <p>34) Ksit taas</p> <p>35) Pmistä tuolta</p> <p>36) Ksitte</p> <p>37) Ptaas</p> <p>38)</p> <p>39)</p>
<p>TAPAHTUMAPROFIILI: Kuvissa vaikeasti tunnistettavat osallistujat tekevät</p>	<p>16? osallistujaa, ?8 ydp viittauksen kohde</p>	<p>Fragmentteja vaikea tulkita, pääverbejä puuttuu, modaalisia on.</p>	<p>20/24 kytkevää, 6/24 kehystävää,</p>

materiaalisia tekoja. En osaa.	monin paikoin vaikea tulkita (kysymyksiä, erityisesti pronomini viittaukset) 7?/16 subst. viittausta: nimee, osmo, ?työssä [työtä/työn], hommia, mies, järki, kuopan	E: 3 R: 13 (2? Puhujan) – onko ‘onko se’ jonkinlainen aloitus- tai hakufraasi? yht. 16 ?VE: 8 (puhujan puhetta) ← ME: 4 (3 puhujan kognitiota) MAT: 12 (7 päähenkilön pros.; toistoja tosin) ← MA: 6 (2 päähenkilön pros., 4 x lintujen tulemista) yht. 30	ei konkr. paikkoja, puhuja etenee (ensin-sitten-taas-sitten vasta uudestaan-sit taas). P 5/6 K 1/4 → ei kertomuskehystä
--------------------------------	--	--	---

A397 LITTEERAATTI	OSALLISTUJAT	PROSESSIT	OLOSUHTEET
<p>1) <i>p: no tos ensimmäises kuvas ainaki:: yy-b (1.9) miäs (.) #ö# laittaa (1.2) vakoon SLÄmeniä ja .</i></p> <p>2) <i>(4.4) toisessa kuvassa se (3.5) se ajattelee (1.5) tomattia ja (1.5) kurkkuja ja</i></p> <p>3) <i>(1.2) ETTä se vissiin saa sen siältä (1.5) siältä siältä .</i></p> <p>4) <i>(3.8) mitä se on istuttanu .</i></p> <p>5) <i>(2.6) ja sit tulee (1.0) VARikset ja nokkii sen (1.2) sen sen (2.1) pois .</i></p> <p>6) <i>(1.8) sit se menee ja (1.6) rakentaa itselleen (1.9) yb:: ton (0.5) variksenpelättime+ja</i></p> <p>7) <i>(3.3) mu::tta ei niist oo sitte Apua ja</i></p> <p>8) <i>(5.9) siihen se pääty .</i></p> <p>9) <i>t: HYvä .</i></p>	<p>1) 1miäs 2siämeniä</p> <p>2) 1se 3tomattia 4kurkkuja</p> <p>3) 1se 5sen</p> <p>4) 5mitä 1se</p> <p>5) 6varikset ?7sen</p> <p>6) 1se <u>8ton</u> <u>variksenpelättime</u></p> <p>7) 8niist [siitä] 9apua</p> <p>8) <u>10se</u> [tarina]</p> <p>9)</p>	<p>1) MATmiäs laittaa siämeniä</p> <p>2) MEse ajattelee tomattia ja kurkkuja</p> <p>3) MATse saa sen</p> <p>4) MATmitä se on istuttanu</p> <p>5) MATulee varikset MATnokkii sen</p> <p>6) MAse menee MATrakentaa variksenpelättime</p> <p>7) Rei niist oo apua</p> <p>8) ?MASiihen se pääty</p> <p>9)</p>	<p>1) Pensimmäise s kuvas Kvakoon</p> <p>2) Ptoises kuvassa</p> <p>3) Ksiältä</p> <p>4)</p> <p>5) Ksit</p> <p>6) Ksit</p> <p>7) Ksitte</p> <p>8) Psiihen</p> <p>9)</p>
TAPAHTUMAPROFIILI: Mies tekee materiaalisia tekoja kertomuksen maailmassa.	10 osallistujaa; 1ydp : ?7sen epäselvä, muuten viittaukset selkeät 7/10 subst. viittausta: miäs, siämeniä, tomattia, kurkkuja, varikset, variksenpelättime, apua	E:- R:1 yht. 1 ME: 1 (päähenkilön kogn.) MAT: 5 (4 päähenkilön pros.) ← ?MA: 3 (1 päähenkilön pros.) yht. 9	3/7 kytkevää, 5/7 kehystävää, niukasti konkr. P < 1/2 K > 1/2 → väljä kertomuskehys

A447 LITTEERAATTI	OSALLISTUJAT	PROSESSIT	OLOSUHTEET
1) <i>p: siinä tuommonen Lihavahko Mies n::in se (0.5) ty-tuosa on semmonen:: #ö-ö# joku:: #öb# LAAtikko vai mikähän ois+siäl semmonen pikkunen LApio ?</i>	1) 1mies 1se 2laatikko 3mikähän pikkunen lapio	1) Eon laatikko Rmikähän <u>ois</u> Esiäl <u>lapio</u>	1) Psiinä, Ptuosa, Ksiäl
2) <i>.bh ja se tiputtaa tuosta LAAtikosta tuohon MAAban sitä: .</i>	2) 1se 4sitä?	2) MATse tiputtaa sitä	2) <u>Ktuosta</u> laatikosta <u>tuohon</u> maahan
3) <i>(.) ja meinaako se PEITTääki laittaisiko se SIEMeniä itämään vai mitä: .</i>	3) 1se 4siemeniä 5mitä	3) MAT <u>meinaako</u> se <u>peittääki</u> MATlaittaisiko se <u>siemeniä</u> itämään	3)
4) <i>(.) t: yb[m</i>	4)	4)	4)
5) <i>p: [joo (.) nii</i>	5)	5)	5)
6) <i>t: vois Olla</i>	6)	6) (vois olla)	6)
7) <i>(0.7) p: JOO (0.7) ja sitten tuo TOinen kuva on (.) siinä .,</i>	7) 6kuva	7) Ekuva on siinä	7) Psitten siinä
8) <i>(.) siinä on jo HEDelmiä suuri ko-kori täynnä .</i>	8) 7hedelmiä 8kori	8) Esiinä on hedelmiä ?Rkori [on] täynnä	8) Psiinä jo
9) <i>(0.5) # näyttäis nii et ne ois OMENOita .</i>	9) 7ne 9omenoita	9) Rnäyttäis nii et Rne ois omenoita	9)
10) <i>(1.0) NII (.) vai onkohan ne .</i>	10) 9ne	10) Ronkohan ne [omenoita]	10)
11) <i>(0.6) t: yhm</i>	11)	11)	11)
12) <i>(.) p: nii (0.8) ja sitte tässä tässä (.) poika juoksee tuonne KOvaa kyytiä ?</i>	12) 10poika	12) MApoika juoksee	12) Psitte tässä tuonne
13) <i>(0.6) se katsoo nuita KANOja tuossa vai mitähän ne on nuo #e-ö# ei ne+o KANOja ne o LINTuja jota::ki .</i>	13) 10se 11kanoja 12mitähän ne <u>nuo</u> 12ne 11kanoja 12lintuja jotaki	13) BEse katsoo kanoja Rmitähän ne on Rei ne o kanoja Rne o lintuja	13) Ptuossa
14) <i>(0.7) siinä sitte tässä o ja poika:: pelästyykö se vähä nuita #e-e# lintuja vai mitä ku se menee vähä niinku PAkoon tuossa .</i>	14) 10poika 10se <u>12nuita lintuja</u> 10se	14) Etässä o poika BEpelästyykö se MAse menee pakoon	14) Psiinä sitte tässä, Ptuossa
15) <i>(.) t: jo[o-o ?</i>	15)	15)	15)
16) <i>p: [tuo (.) nii (1.0) ja sitte TÄSsä toisessa TÄSsä kolmannessa kuvasa (0.7) neljännessä ninb (1.2) ei tässäkään mitään Erikoista onko se KIRves ja siinä (0.6) siinä ru::vetaan tekemään jota::kin KI-KIRvettä .</i>	16) ? 13tuo 14mitään 15se 15kirves 16kirvettä	16) -V Eei tässäkään mitään erikoista [ole] Ronko se kirves MATruvetaan tekemään kirvettä	16) PTsitte tässä toisessa tässä kolmannessa kuvasa

<p>17) #u-u# tekeekö ne siinä (0.6) #ri- (.) tuota: :# semmosta #r-r# (1.6) RISTiä tahi jotakin tommosta mitä ne pistää semmosta ## semmosta tuommosta ,</p> <p>18) kun niillä o tuommonenki (.) KIRves ja sitte tuommonen niinkun #o:# mi- e-eibän se RISTI+o mikskä sitä sanotaan .</p> <p>19) t: yhm ?</p> <p>20) p: tuotab nii (0.6) ni SEMmonen siinä on .</p> <p>21) .hb ja sitte tuossa mies juoksee ja (0.6) se siinä on tuossa: #v-v# sitten miehen PAI #ö-ö# TAKki ja HATTu .,</p> <p>22) .bbb ja t-tuo LAPsi taitaa tulla onko se nyt LAPsikka (.) sill+ol LUSIKka tipahtaa siinä kun (.) se kait SÄIkähtää vää tuota se luulee v(h)issiin m(h)ieheksi sitä .,</p> <p>23) .bbb nin-ni LUSikka putovaa SUUSTA .</p> <p>24) (.) lusikka sillä on suussa .</p> <p>25) (0.8) ja sitte TÄÄlä sitte nin (0.7) sitte tuota siinä mies: (.) ihmettellee taas ja katsoo tuota: kuvaa mikä siinä lie siin+on samanlainen miehen kuva vai ei se Mies o ku joku miehen kuva .</p> <p>26) (0.6) ja TUOSSa sitte se Mies (0.9) tuo mies sitte tuota nin mitä se #o# oikein tekee: (0.5) tuossa kun se näyttää niinkun se (0.7) TEkis jollekin tuossa jotakin mitä tuossa .</p>	<p>17) ?1ne 17ristiä <u>18jotakin</u> <u>tommosta</u> 18mitä ?1ne ?18semmosta <u>tomm.</u></p> <p>18) ?1niillä <u>15tuommonenki</u> <u>kirves</u> <u>19tuommonen</u> 19mi 19se 17risti 19sitä</p> <p>19)</p> <p>20) 19semmonen</p> <p>21) 1mies ?se 20takki 21hattu</p> <p>22) 22lapsi 22se 22lapsikka 22sill 23lusikka 22se <u>19tuota</u> 22se 219sitä</p> <p>23) 23lusikka</p> <p>24) 23lusikka 22sillä</p> <p>25) 1mies 24kuvaa 24mikä 24kuva 24se</p> <p>26) 1se mies <u>tuo mies</u> 25mitä 1se 25jotakin</p>	<p>17) MATtekeekö ne ristiä MATne pistää semmosta</p> <p>18) Rniillä o kirves Rei se risti o VEmikskä sitä sanotaan</p> <p>19)</p> <p>20) Esemmonen siinä on</p> <p>21) MAmies juoksee Rse <u>on tuossa</u> <u>Rpai takki ja hattu</u></p> <p>22) MAlapsi taitaa tulla Ronko se lapsikka <u>Rsill+o</u> MAlusikka tipahtaa BEse saikähtää MEse luulee sitä mieheksi</p> <p>23) MAlusikka putovaa</p> <p>24) Rlusikka sillä on</p> <p>25) BEmies ihmettellee BEkatsoo kuvaa Rmikä siinä lie Esiinon miehen kuva Rei se mies o</p> <p>26) ?MAmitä se tekee Rnäyttää niinku MATse tekis jollekin jotakin</p>	<p>neljännessä tässäköän, Psiinä, Psiinä</p> <p>17) Psiinä</p> <p>18) Psitte</p> <p>19)</p> <p>20) Psiinä</p> <p>21) Psitte tuossa, Psiinä tuossa sitten</p> <p>22) Pnytt, Psiinä</p> <p>23) Ksuusta</p> <p>24) Ksuussa</p> <p>25) Psitte täälä sitte sitte (tuota) siinä Ktaas, Psiinä, Psiin</p> <p>26) Ptuossa sitte sitte (tuota), Ptuossa,</p>
---	---	---	---

<p>27) (0.6) <i>t: Niin mitähän se vois olla .</i> 28) <i>p: mitähän se vois tehdä siinä .</i> 29) (0.5) <i>niin niin tuota vaa onko se oikea mieskään jos se on joku k-KUva vain .</i> 30) (0.7) <i>tabiikka::h (0.9) em+mä Osaa sanoa .</i> 31) (0.9) <i>ja TÄÄlä sitte nin (0.2) VARis lentää ja (0.9) ja ja ja tuo Mies JUOKsee (.) juoksee tuossa kovasti .</i> 32) (0.6) <i>PAkoonko se menee nuita LINTuja vai MITä se (.) siinä oikeen MEInaa kun (.) se JUOKSulla menee tuov VIImeise tuo mies tuolla .</i> 33) <i>p: [ni .</i> 34) <i>t: [just .</i> 35) <i>p: nii .</i></p>	<p>27) (mitähän se) 28) 25mitähän 1se 29) 24se 1mieskään 24se 24kuva 30) <u>26mä</u> 31) 27varis 1mies 32) 1se 28mitä 1se 1se <u>1tuo mies</u> 33) 34) 35)</p>	<p>27) (mitähän se vois olla) 28) ?MAmitähän se vois tehdä 29) Ronko se mieskään Rse on kuva 30) VEem mä osaa sanoa 31) MAvaris lentää MAMies juoksee 32) MAPakoonko se menee BEmitä se meinaa MAse menee 33) 34) 35)</p>	<p>Ptuossa tuossa 27) 28) Psiinä 29) 30) 31) Ptäälä sitte, Ptuossa 32) Psiinä, Pviimeise(ssä kuvassa) tuolla 33) 34) 35)</p>
<p>TAPAHTUMAPROFIILI: Millaisia osallistujia kuvissa on? Minkälaisia materiaalisia ja behavioraalisia tekoja mies tekee?</p>	<p>28 osallistujaa; 5 ydp : pronomini viittauksen kohde usein epäselvä, epämääräisyyttä, sanahakua (kysymykset) 19/29 subst. viittausta: laatikko, lapio, siemeniä, kuva, hedelmiä, kori, omenoita, poika, kanoja, lintuja, kirves, kirvettöitä, ristiä, takki, hattu, lapsi, lusikka, mies, varis</p>	<p>E: 5 R: 20 ← yht. 25 VE: 2 (puhujan puhetta) ME: 1 (päähenkilön kogn.) MAT: 7 (6 pääh:n? trans. pros.) ← MA: 12 (8 pääh:n? intr. pros.) ← BE: 6 (pääh:n käytt.) ← yht. 27 Mielen BE- ja MA/T-tekoja</p>	<p>29/33 kytkevää, 5/33 kehystävää?? P ~6/7 K ~1/7 →ei kertomuskehystä</p>

LIITE 9: Afaattisten puhujien tekstien sidoksisuusprofiilien määrittely: tekstin temaattinen rakenne, sidoskeinot ja skeeman toteutumisen. Teemat on merkitty isoilla kirjaimilla: A=päähenkilö (mies), B=linnut, C=pelätin, PU=puhujia, TU=tutkija, O=muut osallistujat. Uuden osallistujan esittely on merkitty pienin kirjaimin: a, b, c jne. (jotta nähdään, tuleeko niistä teemoja vai onko teksti luettelo). Ellipsoidut teemat on merkitty Ø-symbolleilla; niihin liitetyt alaindeksit osoittavat, mihin tarkoitteeseen (hakasuluissa) ellipsit viittaavat. Kertomuksen rakenneyksikköjen rajoja merkitsevät piirteet on tummennettu.

A4	TOPIKAALISET TEEMAT	SIDOKSET	SKEEMAN TOTEUTUMINEN
1) <i>p: nii ne #o-o# eiks+ne hm (2.4) tossa .</i>	1) ?O1 ne	1)	1)
2) (2.0) <i>t: nii se alkaa tästä .</i>	2) (se)	2)	2)
3) (1.1) <i>p: joo (.) siinä jotain (1.2) uuh</i>	3) ?o2 jotain	3)	3)
4) (7.7) <i>nib NII (1.1) ONk+se nyt siel noita (--) tuota yhm (1.7) kytty (.) KYLVää eh joitai .</i>	4) A se	4)	4) ORI
5) <i>t: yhm .</i>	5)	5)	5)
6) (5.5) <i>p: kyö:: (13.3) niis (.) kaikkia (3.4) se kuu KULut KUU kuu (2.3) sölkki .</i>	6) A se	6)	6)
7) (8.3) <i>ei se (.) kule KULut (0.7) KULut</i>	7) A se	7)	7)
8) (10.4) <i>ot .hbb hbb. hm) jotain (2.7) se nyt (2.4) se se nyt nyt (.) nyt tietys (1.3) kat (0.9) katsee (0.9) (--) (1.4) e::ttä tuo hän (8.1) ot .hb) kuu (2.1) KULuu .</i>	8) A se A hän	8) että	8)
9) (4.1) <i>s-siihen TULee (.) PALjon (0.5) yksie:: (0.7) hyl (1.5) hyl (0.6) EIH [he he</i>	9) o3 yksie hyl	9)	9)
10) <i>t: [yhm ? yhm ?</i>	10)	10)	10)
11) (3.8) <i>p: kälä joo et et SILt (.) tulee paljon (2.3) nä nää (2.8) k-säl SELv sss-sss-sä (1.1) selä: SELämitä .</i>	11) o3 selämitä [hedelmiä?]	11) et	11)
12) (2.5) <i>t: yhm ?</i>	12)	12)	12)
13) (2.0) p: ja sitte (0.7) <i>täällä jottait (1.9) menee (.) MENEe kaikki (2.0) ot (--) LINnut: linnut an-antaa tuota (6.4) hot:: HOT (5.6) ot .hb hh.) JOO siellä (--) LINnut</i>	13) B linnut	13) ja sitte	13) KOMPL1
14) (27.8) (--) (6.4) <i>ONks mie nyt .</i>	14) PU mie	14)	14)
15) (1.5) <i>t: JUU-u ? tää menee #y# iban (0.7) me ollaan jo TÄÄLLä saakka .</i>	15) (tää, me)	15) (jo täällä saakka)	15)
16) (3.7) <i>p: ne ne vissiin jotain (2.4) ne LYÖny (--) (1.7) LENnä(--) (0.6) ja ,</i>	16) B ne	16) ja	16)

17) (1.6) nyt siellä jo LIN LINnat ja (6.5) Ovat .	17) B linnut	17)	17)
18) (7.7) no VOI hyvänen aika sentää .	18)	18)	18)
19) (1.0) t: yhm ?	19)	19)	19)
20) (9.5) p: ja ja ja:: (0.6) näi se (3.9) nää SIELtä (-)	20) A se	20) ja ja jaa	20) RESOL2
(1.2) SIELtä KAIKkih (15.2) jaa jaa (.) EIH (1.7) e:i (ei se)			
LENNät lennät (0.6) LENNättää (-) (1.0) lennät lennättää			
ja ulos .			
21) t: y[hm ?	21)	21)	21)
22) p: [yhm .	22)	22)	22)
23) (7.2) t: mitäpä sitte tapabtu .	23)	23) (sitte)	23)
24) (10.0) p: nii-in (-) (1.1) no (-) Mites se o .	24)	24) pitkä tauko	24)
25) (6.1) em mie TIiä et MITenkä s(h)iellä be be (0.9) e(h)i s(h)iel	25) PU mie	25) et	25)
(0.6) VOI VOI sentää .			
26) (2.6) sielä sie n-n (1.6) s-sis-sis:: (2.9) kaikkei ne (.) KAIKkei	26) B kaikki ne linnut	26) tauko	26) KOMPL1
ne tee-#ö#-n ne ne nen:: (0.8) LINnut (4.1) JAAjajajajaja .			
(.) ja (1.2) ne (1.2) KYLp KYLp kylpemä KYLpee .			
27) (1.5) eiku LINnut (1.1) (-) (1.1) ovat kaikkea SYÖneet ne .	27) B linnut	27) tempus!	27)
28) t: h-hm ?	28)	28)	28)
29) (5.2) p: NIIN (2.3) kaikkei .	29)	29)	29)
30) (0.9) kyl nää on (-) .	30) ?B nää	30)	30)
31) (10.2) E-EN MINä miten (0.5) puhu(-)	31) PU minä	31) pitkä tauko	31) CODA1
32) (1.6) t: joo . sanoitte viimeks että linnut on kaikkei SYÖneet	32) (sanoitte, linnut)	32) (viimeks että)	32) (kompl1)
ne ,			
33) (.) mitäpä SITten tapabtu sen JÄLkee .	33)	33)	33)
34) (4.6) p: NIIN. (3.0) (-) (5.5) nehä on sie VIE (.) se vie:: sit	34) B nehä A se c kyvän	34) tauot + sit	34) RESOL1
se vie SINne sit (1.5) TUOMmosen (3.3) hipe lee (1.7) tuo			
tuon (1.6) kyvän ,			
35) (0.6) tuo tuonki kaa (4.0) kaa:: (2.5) ka:i (1.7) kala::	35)	35)	35)
(1.4) LEN LEN (2.2) käy bekeku (2.6) kulat KULLa (1.2)			
kyyä:: (3.4) kyyh (0.8) leng(-) (1.3) hyvä ,			
36) (3.0) NO KUN ei ossaa tuossa .	36) ?PU minä?	36)	36)
37) t: yhm-m ?	37)	37)	37)
38) (18.6 ot .hbb) t: yhm . se vei sinne semmosen .	38) (se)	38)	38) (resol1)
39) t: mitäs siitä seuras .	39)	39)	39)

<p>40) (2.4) p: ai NII (.) täällä . 41) t: yhm . 42) (1.0) p: no-o se siinä (0.8) ne meni taas ne linnut sii-siitä (2.3) sinne (4.2) sinne (.) missä se (1.8) äy e::e (2.4) (--) HEITto hm (3.1) mi::kä (8.1) hm (1.2) lennän (0.7) LENNäke (0.7) LENNäkki (1.5) ovat 43) t: yhm ? 44) (2.3) p: lin (0.5) linnut (--)(0.8) linnut (0.8) len:: (1.0) lentäni (3.2) pois juuri . 45) (11.1) nii se v-ve-vei nyt sen (3.8) sen (6.1) len lennäty LENNät-tin (3.1) ku-kuvas . 46) t: yhm ? 47) (6.1) p: niin (0.6) ei tiää MUUte (--). 48) (0.6) no lennät lännät (2.3) hmm . 49) (1.0) em mie tiää ((kuiskaten)) 50) (1.8) t: olisko teillä muuta sanomista siit vielä . 51) (7.5) p: nii TAÄÄLä . 52) t: yhm . 53) (2.1) p: siinä on:: se (3.3) (--)(1.3) ajattunut (0.5) linnat (0.7) linnat (.) LINnut (0.8) peli:: (0.8) pellost (4.6) kaikki (4.9) tie:: (1.0) no 54) (11.5) miten nytte Osaa [ja 55) t: [yhm. Iha hyvä . se riitti .</p>	<p>40) 41) 42) B ne linnut 43) 44) B linnut 45) A se c lennätin kuvas 46) 47) [PU minä?] 48) 49) PU mie 50) 51) 52) 53) A se 54) [PU minä?] 55)</p>	<p>40) 41) 42) no, taas – sinne missä, tempus! 43) 44) tempus? 45) nyt – tempus! 46) 47) 48) 49) 50) 51) 52) 53) 54) 55)</p>	<p>40) 41) 42) KOMPL2 43) 44) 45) RESOL1 46) 47) 48) 49) 50) 51) 52) 53) RESOL2 54) CODA 55)</p>
<p>SIDOKSISUUSPROFIILI: Pääteemana on pääosallistuja. Skemaattinen tarina miehestä ja hänen teoistaan rakentuu palasina ja tutkijan kannustuksen avulla. Teemojen ja sidosten vaihtelu jäsentää tarinaa.</p>	<p>vaihtelevat teemat: ABPUBAPU jne.- lintujen tekojen kuvausjaksoissa paljon korjailua, siksi B tulee usein teemaksi miehestä ja linnuista puhujaan ja takaisin; pääteemana pääosallistuja. A:9, B:9, C:- O:1, PU:5</p>	<p>ja 1; ja ja jaa, ja sitte, sit rajamerkinä, samoin nyt, taas et, että tauot+ tempusvaihtelut rajamerkkeinä</p>	<p>Skeema rakentuu vaiheittain tutkijan avustuksella, yksiköitten rajat merkitty</p>

A12	TOPIKAALISET TEEMAT	SIDOKSET	SKEEMAN TOTEUTUMINEN
1) <i>p: on ensin (2.6) täällä (1.4) perhosiä (.) taikka tuota (1.4) ö perhosisissa Kuvia .</i>	1) o1 perhosiä o2 kuvia	1) ensin	1) ORI
2) <i>(1.8) ja (.) tässä on (4.5 ot ö .hh) tässä onh (1.0) tämä (1.7 ot hh.) kuviteltu henkilö ja ,</i>	2) a henkilö	2) ja – ja	2)
3) <i>(0.6) tässä siinä on paljon (0.7) vihanneksia ?,</i>	3) o3 vihanneksia	3)	3)
4) <i>(1.2) sitten siinä on hh. on (1.3) myöskinh (1.7) pallo boll taikka (1.2) pallo kaikesti se on .</i>	4) o4 pallo	4) sitten	4)
5) <i>(0.9) ne (.) valmistau(-) ö LEIKKivät ja (0.9) ja myöskin (0.9) kuvittelevat siinä sitten jotakin .</i>	5) ?O ne [?A]	5) ja – sitten	5)
6) <i>(1.1) sitten (11.2 ot #ö-ö# hhh. #ö-ö# .hhh) siin+on jotain kuval (1.0) #ö-ö# jotain (1.5) kuvittelua ,</i>	6) o5 kuvittelua	6) sitten	6)
7) <i>(1.6) jab (1.6 ot #yb#) toisiakin (0.7) olentojäh sitten ?,</i>	7) o6 toisiakin olentoja	7) ja – sitten	7)
8) <i>(0.7) tässä on (1.3) nuolla (.) ikäänkuin (0.7) ja jotakin semmosta</i>	8)	8)	8)
9) <i>(3.6) lopultah on (2.2) noussut jotakin (1.9) RYYPpäämään ,</i>	9) [kuka?]	9) lopulta [ellipsi?]	9)
10) <i>(2.2) jotakin semmostah .</i>	10)	10)	10)
11) <i>(4.8 ot öh-öh) ja sitten (1.4) sypätään sei ?,</i>	11)	11) ja sitten	11)
12) <i>(0.9) ensin on (1.9) ö-ENsin on säpä (1.6) LUakieta (?),</i>	12) o7 säpä luakieta [=b? linnut]	12) ensin	12)
13) <i>(0.7 ot #ö-ö#) jokka siinä sitten (.) lenta</i>	13) B jokka	13) sitten	13)
14) <i>(3.1) näitä TOisia otuksia .</i>	14) o8 toisia otuksia	14)	14)
15) <i>(1.8) olemassa ?,</i>	15)	15)	15)
16) <i>(0.9) ja sittenh (6.0 ot .hh hh.) on (1.9) olemassa myös+kin+kin (3.0) Uudelleen (.) otuksia (0.9) ja (1.4) PUheitah ikään kuin ,</i>	16) o8 otuksia o9 puheita	16) ja sitten – uudelleen	16)
17) <i>(1.3) ja sitten (.) ne (1.3) KUVat ovat (5.4 ot #bö-bö-bö#) ikäänkun pilviä ja ,</i>	17) ?O2 kuvat	17) ja sitten – ja	17)
18) <i>(0.7) ja sittenh (1.2) MUIta otuksia .</i>	18) o10 muita otuksia	18) ja sitten	18)
19) <i>(1.8) EN oikeen osaa sanoa .</i>	19) PU en [minä]	19)	19) coda
20) <i>(.) t: selvä</i>	20)	20)	20)
SIDOKSISUUSPROFIILI:	Puhuja esittelee useita	ja 5, sitten 3, ja sitten 4,	Skeema ei toteudu;

Tekstiin ei synny pääteemaa. Puhuja esittelee useita osallistujia, joista ei tule teemoja. Temporaaaliset sidokset ilmoittavat puhujan etenevän kuvasta toiseen ja tekevät tekstistä irrallisten asioiden luettelon.	osallistujia, joista ei tule teemoja. Vain linnut, puhuja itse ja tunnistumaton osallistuja ovat kerran tulkittavissa teemoiksi.	<i>ensin-sitten 2, lopulta, uudelleen</i> : temporaalinen sidoksisuus vahvaa	sidokset kuvaavat puhujan etenemistä tehtävän aikana
--	--	--	--

P124	TOPIKAALISET TEEMAT	SIDOKSET	SKEEMAN TOTEUTUMINEN
1) <i>t: näättekste hän on jossaki PUUhissa siellä .</i>	1) (A hän)	1)	1)
2) (1.7) <i>p: nii täss+on nää nyt sitteb NÄmä (.) [nämä</i>	2) o? nää	2) nyt sitte	2) ori?
3) <i>t: [yhm ? yhm ?</i>	3)	3)	3)
4) (10.1) <i>t: mitä hän siinä (0.5) tekis .</i>	4) (A hän)	4)	4)
5) (2.3) <i>p: nii et näit NÄit laittannu vai (.) [vai tota.: ,</i>	5) O? näit	5) nii et	5)
6) <i>t: [yhm . yhm .</i>	6)	6)	6)
7) (0.7) <i>t: nii hän oikeestaan niinku HAAveksii siitä (.) ku hän on Istuttanut näitä SIemeniä n[ü</i>	7) (A hän A hän)	7)	7)
8) <i>p: [yhm</i>	8)	8)	8)
9) <i>t: hän sitte HAAveksii että ,</i>	9) (A hän)	9) (sitte – että)	9)
10) <i>t: (1.2) mitäs Sitten .</i>	10)	10) (sitten)	10)
11) (0.9) <i>p: niin (11.0) y::b</i>	11)	11)	11)
12) (2.8) <i>t: mitä siellä Sitte TAPAhtuu .</i>	12) (mitä)	12) (sitte)	12)
13) (1.5) <i>p: niin tämän nämähä on KAIkeki niistä .</i>	13) O? tämän nämähä	13)	13)
14) <i>p: [(.) en nyt sit tiä .</i>	14) PU en [minä]	14) nyt sit	14)
15) <i>t: [yhm (.) tulee Linnut .</i>	15) (b linnut)	15)	15) (kompl)
16) (0.7) <i>p: niin ,</i>	16)	16)	16)
17) (0.9) <i>t: ja Mitäs sitte .</i>	17) (mitäs)	17) (ja – sitte)	17)
18) <i>p: ja sitte näitä TULlee(?) ja (1.0) näitä nii näitä .</i>	18) o? näitä	18) ja sitte	18) resol?
19) <i>t: (.) yhm (1.7) hä RAKentaa jotaki .</i>	19) (A hä)	19)	19) (resol)
20) (0.7) <i>eiks Totta .</i>	20)	20)	20)
21) (1.2) <i>p: niin näitä .</i>	21)	21)	21)
22) <i>t: joo . (1.1) rakentaa linnumpelätti[men .</i>	22) (c pelättimen)	22)	22)
23) <i>p: [yhm . (3.1) yhm .</i>	23)	23)	23)
24) (5.2) <i>niin nämä on niitä ,</i>	24) O? nämä	24)	24)
25) <i>t: niin</i>	25)	25)	25)
26) <i>p: yhm .</i>	26)	26)	26)

27) <i>t: ne tulee TAKasin .</i> 28) <i>p: niin .</i> 29) (2.7) <i>t: ja mites (0.8) äijälle käy .</i> 30) (1.2) <i>p: nii nämä on niitä ja sitte NÄitä .</i> 31) <i>t: yhm . (0.7) yhm. (1.4) SUUttuu .</i> 32) <i>p: yhm .</i> 33) <i>t: ja menee ajamaan ne pois .</i> 34) (0.7) <i>p: joo-o .</i> 35) (0.6) <i>t: hyvä (.) Oikein hyvä .</i>	27) (B ne) 28) 29) ([A äijälle]]1 30) O? nämä 31) (Ø1) 32) 33) (Ø1) 34) 35)	27) 28) 29) (ja) 30) ja sitte 31) (ellipsi) 32) 33) (ja+ellipsi) 34) 35)	27) (kompl) 28) 29) 30) resol? 31) (resol) 32) 33) 34) 35)
SIDOKSISUUSPROLIILI: Puhujalla yksi teema <i>nämä</i> . Tutkija rakentaa tarinaa.	Puhujalla yksi teema <i>nämä</i> (O?) sekä kerran 'minä' (<i>en tiää</i>). Tutkija tarjoilee teemoiksi miestä (A) ja lintuja (B). Puhuja ei tartu niihin.	<i>nyt sitte, ja sitte</i>	Tutkija tulkitsee ja rakentaa tarinaa.

P128	TOPIKAALISET TEEMAT	SIDOKSET	SKEEMAN TOTEUTUMINEN
1) <i>t: yrittäisittekö KERTOa minulle että MITä tässä tapahtuu .</i> 2) (.) <i>koittakaa kertoa minulle .</i> 3) (0.6) <i>p: jää se:: se on PELLin ö-ö PIKKuTAVaroita ,</i> 4) <i>ö se laittaa pienen TAVaroita ja ?,</i> 5) (0.7) <i>ja (0.7) .hh mistä HYvästä hä sanoi ?</i> 6) <i>ai hän SIEMentä ja sama lajit n-ne hyvöt meni KOMennelta .</i> 7) <i>.hh ja ja tää kuuluu samaa JU:ttua ?</i> 8) (0.5) <i>ja mitä MUUTA hän ,</i> 9) <i>.h hänhän PIKKu öö PIKKu (.) pikkupoika+j .h ja ja korinat om mukana ,</i> 10) (.) <i>.hh ja kerä-kerätääm samaa .</i> 11) <i>.hh ja hän IHmettelee et MIhkä ne NYt jouku .</i> 12) (.) <i>t: y[hm</i> 13) <i>p: [mut pikkupoika pi ke-KERTO ja koira on mukana hyvänä ,</i>	1) 2) 3) ?O1 se 4) A se 5) A hä 6) A hän o1 siementä ?O1 sama lajit ne 7) O2 tää 8) A hän 9) ?A hänhän o3 korinat 10) [kuka?] 11) A hän ?O3 ne 12) 13) ?A pikkupoika ?o4 koira	1) 2) 3) 4) ja 5) ja 6) ja sama 7) ja – samaa juttua 8) ja mitä muuta 9) ja 10) ja – samaa 11) ja – et 12) 13) mut – ja	1) 2) 3) ORI 4) 5) 6) 7) 8) 9) 10) 11) kompl? 12) 13)

<p>14) (.) .hh ja poika om mukana tästä , 15) .hh SAma MIE::s ja sit seki (seki lä) ?, 16) (0.8 ot .hh .hh) ä:: .hh .hh ä:: ettäm:: (.) em m-minä en MUIsta näitä PIEniä enää . 17) t: [yhm ? yhm ? 18) p: [.hh .hh ö eiky .hh mut SAMat y-y jav-ja-v-v-ö-m yöte (.) .hh ö-ö k-ka-katselee niin+ku pikkupoika katselee että ne .hh että ne .hh hä hän KERääv KERäät et näitä se varaos-a 19) (.) .hh no .hh ja PIkkupoika katselaa ja katseloo ihan KOTona ja . 20) (.) .hh ja HUOMaa , 21) .hh on PIkkupoikat vie Edussa , 22) (.) .hh .hh ja .h Iso poika katselee ja katselee . 23) (0.6) .HH [Ö HE ovat POis , 24) t: [yhm ? 25) p: kukaan ei oo VIEty ? 26) (0.5) [.hh ja TÄÄLLäki PIkkukoisa .hh katselee koko ju::ttua , 27) t: [yhm . 28) (0.5) p: .hh ja läbetää vielä TÄÄllä on se ku VIEDää . 29) t: yhm 30) p: jap ja pik Iso pikkupoika nau-nauraa et koko ju::ttua et NOIha se kävi tietet .hh 31) t: yhm . yb[m . 32) p: [NÄ::I[n ? 33) t: [HYvä ? 34) p: [jotaki (.) SUUnnillee päin jota[ki sinne päi . 35) t: [HYvä ? [jotaki (.) HYvä ? sinne PÄin tuli ? Oikein HYvä , HYvä .</p>	<p>14) ?b poika 15) A sama mies ?A seki 16) PU minä 17) 18) ?Asamat pikkupoika A hän A se 19) [A pikkupoika]1 20) Ø1 21) ?B pikkupoikat [linnut?] 22) ?A iso poika 23) ?B he 24) 25) 26) ?A pikkukoisa 27) 28) c se kun viedään 29) 30) A pikkupoika o5 juttua O5 se 31) 32) 33) 34) 35)</p>	<p>14) ja 15) sama mies – ja sit? 16) että 17) 18) mut samat – ja – että, et 19) no ja – ja 20) ja+ellipsi 21) 22) ja 23) 24) 25) 26) ja 27) 28) ja 29) 30) ja – et 31) 32) 33) 34) 35)</p>	<p>14) 15) 16) 17) 18) 19) KOMPL? 20) 21) 22) 23) 24) 25) 26) RESOL? 27) 28) 29) 30) 31) 32) CODA 33) 34) 35)</p>
<p>SIDOKSISUUSPROFIILI: Pääteemana on pääosallistuja. Teemojen vaihtelun avulla tekstiin mahdollista tulkita tyypistynyt skeema.</p>	<p>vaihtelevat teemat (A+B pikkupoika; perseveraatio!); OAOAOAPUABABOA</p>	<p>ja 12 -> luettelemista ja +ellipsi 1; että ja sama, ja mitä muuta,</p>	<p>orientaatio+coda, tulkittavissa tyypistynyt skeema (lintujen tulo)</p>

	Pääteemana päähenkilö; tunnistaminen paikoin vaikeaa. A:16, B:2, C:- O:5, PU:1	<i>samaa juttua, mut, mut samat</i> orientaatiojaksossa; rajat eivät erotu helposti	ja pelättimen vienti)
--	--	---	-----------------------

A161	TOPIKAALISET TEEMAT	SIDOKSET	SKEEMAN TOTEUTUMINEN
1) <i>t: ja tarina etenee</i> [TÄÄltä ?	1) (tarina)	1) (etenee)	1)
2) <i>p: [se on se on mikäs mikäs toi ny olikaan toi oli (1.2) toi Äijä [be be mikäs</i>	2) A se A toi äijä	2)	2)
3) <i>t: [y:m ? mt nyt olis TARKotus että KERTositte tästä TARinan sillä tavalla että .h SEMmonenki ihminen joka kuuntelis VAan NAUhaa (.) eikä näkis näitä kuvia .h nii YMMärtäs mitä siinä tapahtuu ,</i>	3) (te, semmonenkin ihminen joka)	3)	3)
4) <i>t: (2.9) et se alkaa tuosta sitte .</i>	4) (se)	4) (alkaa sitte)	4)
5) <i>(.) p: j:o[o::</i>	5)	5)	5)
6) <i>t: [ybm ?</i>	6)	6)	6)
7) (5.2) p: siellä on niin+ku se (.) niin+ku se jotain ISTut ISTuttais tossa sitte toi toi on ainaki tossa noi ja ,	7) A se	7) sitte – ja	7) ORI
8) <i>(0.9) ja tää onko tääh (0.5) onko tää sitte .hh JUU siin on LApio tommonen se on</i>	8) O1 tää	8) ja – sitte	8)
9) <i>(2.1) KAI se jotain on ISTuttamassa jotain tossa ,</i>	9) A se	9)	9)
10) <i>(0.8) mutta mitä se sitten KUVittelleeko se .h joo se kuvittellee tietysti että hänel hän saa tommosia hedelmiä sitten niin kovasti (1.0) kovasti sitte sitte .</i>	10) A se A se [A hän]1	10) mutta – sitten – että-sitte	10)
11) <i>(1.2) tuo sa:: sadosta (1.6) s::adosta ja sitten ?,</i>	11)	11) ja sitten	11)
12) <i>(5.9) juu ja sielä on ne ?,</i>	12) o2 ne	12) ja	12)
13) <i>(0.6) seuraa niiden kos KASvua ?</i>	13) Ø1	13) ellipsi	13)
14) (1.2) mitäs sielä LINTujakin sielä hätyyttelee	14) Ø1 b lintuja	14) ellipsi	14) kompl?
15) <i>(1.0) ((rykiä)) (3.3) joo:: ja mitä se tos tossa se vie (5.5) viekö se tossai jotain (1.4) JOO se vie jotain (.) PELotinta niille linnuille sitte</i>	15) A se c pelotinta	15) ja – sitte	15) resol?
16) <i>(1.0) tässä näi jab tuos tuola onkin sitte jo tommonen variksenpeläti .</i>	16) c variksenpelätin	16) sitte jo	16)
17) <i>(1.2) jab sitte täälä onh-ö (1.6) TÄÄlä on sitten KA::NSSa .,</i>	17) [ʔc variksenpelätin]	17) ja sitte – sitten	17)

<p>18) (2.5) mutta mitä se (1.2) <i>miten se TUOSsa sitten tekee</i> 19) (17.2) <i>siin+on</i> (.) ((rykii)) <i>siin+on</i> (0.5) <i>niitten lintuja takasin mut se hä</i> (0.5) <i>HÄtyyttelee niitä pois kyllä .,</i> 20) <i>em+mä EM+mä osaa muuta siibe sanookkaa</i> (2.4) <i>että se</i> (1.6) <i>että mitäh</i> 21) (5.7) <i>t: no HYvä .</i></p>	<p>18) A se 19) B lintuja [linnut ovat tulleet takaisin?] A hä 20) PU mä A se 21)</p>	<p>18) mutta – sitten 19) mut 20) että että 21)</p>	<p>18) 19) KOMPL+ RESOL 20) CODA 21)</p>
<p>SIDOKSISUUSPROFIILI: Pääteemana on pääosallistuja. Tekstiin rakentuu selkeästi vain yksi episodi.</p>	<p>teemojen vaihtelu niukkaa; AOABAPU pääteemana pääosallistuja A:12, B:1, C:-, PU:1 O: 1</p>	<p><i>ja</i> 4, 2 ellipsiä, <i>ja sitten</i> 2 <i>sitten</i> 7+<i>sitten jo</i> muut 5 <i>sitten – ja sitten</i> ->luettelomaisuutta</p>	<p>Skemaattinen rakenne osittain tulkittavissa, yksi selkeä episodi; sidokset eivät vaihtelee systemaattisesti</p>

A252	TOPIKAALISET TEEMAT	SIDOKSET	SKEEMAN TOTEUTUMINEN
<p>1) <i>p: no TOssahan se jo-jossain toka::</i> (.) <i>toka kerran</i> (.) <i>ja panee TÄMMösen näin ,</i> 2) (.) <i>t: yhm ?</i> 3) <i>p: jota kantaa tässä</i> (.) <i>siskoa .</i> 4) (.) <i>t: sie[meniä ? yhm ?</i> 5) <i>p: [ja sitte tässä pannaan tota</i> 6) (.) <i>t: y[hm ?</i> 7) <i>p: [tässä (2.2 ot #y#) likka</i> (.) <i>likka siellä hankaa tässä ?</i> 8) (0.8) <i>t: yhm ? yhm .</i> 9) <i>p: ja siellä hän haakkaa siinä .</i> 10) (.) <i>t: lin[tuja ?</i> 11) <i>p: [ja on tässä TOinenkin vielä ?,</i> 12) (.) <i>t: yhm ?</i> 13) <i>p: ja</i> (1.1) <i>sit+on Iso::</i> 14) (1.2) <i>no nyt tässä ei NÄÄ kyllä tässä</i> (.) <i>mitä si</i> (.) <i>.hh joku kaa .</i> 15) (4.4) <i>siinä se on+ni b-hunnaa että nyt miä en Oikeen-ö tiedä tätä mitä tää nyt oikeen HA/kaa .</i></p>	<p>1) [A se] 1 Ø1 o1 tämmösen 2) 3) O1 jota 4) (siemeniä) 5) 6) 7) ?B likka [lintu?] 8) 9) ?B hän 10) (B lintuja) 11) o2 toinenkin [lintu] 12) 13) esittely-yritys [lintu?] 14) [PU minä?] 15) ?A se PU miä ?A tää</p>	<p>1) ja+ellipsi 2) 3) jota 4) 5) ja sitte 6) 7) 8) 9) ja 10) 11) ja – toinenkin vielä 12) 13) ja sit 14) mitä 15) että – mitä</p>	<p>1) ORI 2) 3) 4) 5) 6) 7) kompl? 8) 9) 10) (kompl) 11) 12) 13) 14) 15) resol?</p>

<p>16) t: [yhm ?, (0.5) y:-hm ? 17) (.) p: ja: ja tuota sitte on tässä:: 18) t: hän on päättänyt RAKentaa jotaki . 19) t: (.) MINkä hän rakentaa . 20) (0.9) p: joo (.) no KAA Totta kai se laittaa herralle tuon he [he tuon o-o (0.5) ROppukastia [he he he s(h)emmose P(H)Ikkeuse l(h)ai[dan . 21) t: [yhm . yhm . [he he 22) t: [j(h)oo (0.7) [LINnun LINnunpelättimen . 23) p: [ja (.) nii . JOO joo SEM[monenhan (--) nii . 24) t: [JUstiisa . joo-o ? 25) (0.4) p: ja Sitten tuota (0.9) TÄSsä on täänen ö-ö toinen jo (.) onnessaan sillä (.) KATtoo sitä sitä (.) ulkopaita . 26) t: yhm ? yhm ? 27) p: ja sitten tuota (2.5) joo se o REkkanu vähä vähän sokalleen vähä ja nyt ja uhkaa Uudesta sit tu[kekaamaan sitä ?, 28) t: [tul nii ? 29) (0.6) p: ja sitten tuota (7.8) siinä on RAAjaki:: toi (.) #tuo# UNto ja sitte on tossa .bbb se (.) sakko tämä (.) [tämä MEnee hirveen [osaam menee nurim päin . 30) t: [yhm [yhm 31) t: her-hermostuu siinä hän [rupee Ajamaan niitä . 32) p: [NII ? (.) joo ? (.) joo . [joo 33) t: [justiinsa . HYvä . Oikein hyvä .</p>	<p>16) 17) esittely-yritys 18) (A hän) 19) (A hän) 20) A se c semmosen pikkusen laidan 21) 22) (c linnunpelättimen) 23) c semmonenhan 24) 25) A toinen2 [=se?] Ø2 26) 27) [A se]3 Ø3 28) 29) o2 raajaki tuo unto A se sakko [sakke?] [A tämä]4 30) 31) (Ø4 hän) 32) 33)</p>	<p>16) 17) ja ja sitten 18) 19) 20) joo no 21) 22) 23) 24) 25) ja sitten – ellipsi 26) 27) ja sitten – ja+ellipsi – uudestaan sit –tempus! 28) 29) ja sitten – ja sitte 30) 31) (elliptinen hän) 32) 33)</p>	<p>16) 17) 18) (resol) 19) 20) RESOL 21) 22) 23) 24) 25) 26) 27) KOMPL 28) 29) resol? 30) 31) (resol) 32) 33)</p>
<p>SIDOKSISUUSPROFIILI: Pääteemana on pääosallistuja. Vaihtelevien teemojen ja sidosten avulla tekstiin on mahdollista tulkita ainakin tyypistynyt skemaattinen rakenne.</p>	<p>Vaikeasti tulkittavat vaihtelevat teemat; AOABPUACA pääteemana pääosallistuja A:7, B:2, C:1, O:2, PU:1</p>	<p>ja+ellipsi 3, ellipsi 1 temaatt. kokonaisuuksien sisällä ja 2, ja sitten 7 (myös tauot rajamerkinä), uudestaan sit, muut 4</p>	<p>Tutkija tulkitsee ja puhuja jatkaa ->osa tapahtumarakenteesta tulkittavissa; sidokset jäsentävät</p>

		Tempusvaihtelu!	
A258	TOPIKAALISET TEEMAT	SIDOKSET	SKEEMAN TOTEUTUMINEN
<p>1) <i>no tää ainaki nyt (2.6) yhm (0.7) se KYLvää jotaki tonne ,</i> 2) (1.3) ja sitte <i>se KUVittelee että e- saa kaikenlaisia tommosia hienoja (1.2) tavaroita sieltä ku se KYlvää .</i> 3) <i>ter:yhm (.) yhm .</i> 4) ja sitte (0.6) sitte <i>siibe tulee (-) (0.9) n-nuo VARikset tai harakat kumpia ne nyt sitte [on</i> 5) <i>ter: [yhm yhm</i> 6) ja sitte tuota (1.3) sitten <i>se tuota #ä-ä# (12.0) yks kaks nii Ajattelee että se pistää VARiksem PELättimen si:nne ja pistää se tuohon noin ?</i> 7) <i>(.) ter:yhm</i> 8) (.) ja sitten (0.7) <i>se läbtee POis sieltä nyt sitten ja aattelee että nyt ne (.) varikset ei tuu enää ?</i> 9) <i>ter:yhm</i> 10) (0.5) sitte <i>se kattoo i-ikkunasta ?,</i> 11) <i>(.) nii SIELL+on taas variksia ihan täynnä .</i> 12) <i>ter: yhm</i> 13) (0.7) ja sitten <i>se menee (.) sinne Taka:si ja sitte ,</i> 14) <i>(.) no eipä muuta ku että se HEITtelee (1.1) tolla VARiksem PELättimellä kaikki noi varikset pois .</i></p>	<p>1) A tää se 2) [A se] Ø1 A se 3) 4) b varikset B ne 5) 6) A se [A se]2 c pelättimen Ø2 7) 8) [A se]3 Ø3 B ne varikset 9) 10) A se 11) b variksia 12) 13) A se 14) A se</p>	<p>1) 2) ja sitte – että + ellipsi – ku 3) 4) ja sitte+sitte – nyt sitte 5) 6) ja sitte+sitte – että – ja+ellipsi 7) 8) ja sitten – ja+ellipsi – että 9) 10) sitte 11) nii – taas 12) 13) ja sitten – ja sitte 14) no eipä muuta ku että</p>	<p>1) ORI 2) 3) 4) KOMPL 5) 6) RESOL 7) 8) 9) 10) KOMPL 11) 12) 13) RESOL 14) CODA</p>
<p>SIDOKSISUUSPROFIILI: Vaihtelevat teemat ja sidokset jäsentävät skemaattista tarinaa miehestä ja hänen puuhistaan.</p>	<p>vaihtelevat teemat ABABA Pääteemana pääosallistuja A:12 B:2 C:-</p>	<p><i>ja 1, ja+ellipsi 2, ja sitten 5, nyt sitten yms.3</i> Muut 7 <i>ja sitten+tauco</i> rajamerkinä, yks:n sisällä monenlaisia sidoksia</p>	<p>skemaattinen tarina, jonka rakenneyksiköt merkitty</p>

A266	TOPIKAALISET TEEMAT	SIDOKSET	SKEEMAN TOTEUTUMINEN
1) <i>p: no tässä tässä jotain (3.0) tässä on (11.6) tässä ON ollu oltu-o (0.5) hyvin #ee#</i>	1)	1)	1) ori?
2) (2.6) <i>kun+on näi HEDelmiä ja täälä TÄÄläkin on niin (0.5) kaikesta (1.6) on NAUTittu HYvin .</i>	2) o1 hedelmiä	2) kun – ja	2)
3) (9.3) <i>j(h)a on syöty i- (0.5) itse KYLLäisiksi ja sitte pantu vielä (16.0) variksenpelättimeks TAKki on joutunu .</i>	3) c variksenpelättimeks	3) ja – ja sitte – vielä	3)
4) (6.3) <i>ja varis on sanonu että EI+jä .</i>	4) B varis	4) ja – että	4) kompl?
5) (2.9) <i>e::i se Siihen oo mut sinnä siinä se VARiskin ,</i>	5) ?B se	5) mut	5)
6) (10.7) <i>ja nyt sitä va #e# (2.7) siitä laitetaan oikeen ne</i>	6)	6) ja nyt	6) resol?
7) (11.4) <i>siitä on tehty (.) #o::n to#</i>	7)	7)	7)
8) (7.7) <i>tuossa on oikeen ni (9.3) kirves ja vasara .</i>	8) o3 kirves ja vasara	8)	8)
9) (6.6) <i>huvittaako sitä ITseään kun tota (0.7) seh (1.2) kassoo tota (4.0) PELÄtintä siinä .</i>	9) ?A sitä itseään A se	9) kun	9)
10) (13.2) <i>t: yhm (.) mäpä (.) annan sen OHjeen teille vielä kerran uudesta ,</i>	10) (mäpä)	10)	10)
11) (0.6) <i>jos te SEUraatte tätä järjestystä tässä (.) niim MINKälaine juttu siitä on tulossa tai tulee sitte .</i>	11) (te)	11)	11)
12) (13.2) <i>p: s::emmonen</i>	12)	12)	12)
13) (4.9) <i>siinä on vielä niitä (.) se vari- ö niitä</i>	13) b variksia	13) vielä	13)
14) (14.9) <i>miten tuohon nyt SAnoosi .</i>	14)	14)	14)
15) (4.5) <i>että minkälainen</i>	15)	15) että	15)
16) (1.4) <i>t: yhm (.) miten se tarina menis jos se alkas tä::stä ja menis iban tässä järjestyksessä ,</i>	16) (O4 se tarina, se)	16)	16)
17) (19.1) <i>p: se on vähä niinku SAtu</i>	17) O4se	17) pitkä tauko	17) ABSTR
18) (.) <i>t: Yhm .</i>	18)	18)	18)
19) (9.4) <i>p: vaikka tuo tä::ssä se on TOTta kun se (0.6) tästä tehdään kaikki</i>	19) O4 tuo se	19) vaikka – kun	19)
20) (10.0) <i>TOSitarinaks muuttuu .</i>	20)	20)	20)
SIDOKSISUUSPROFIILI: Teksti ei jäsenny skemaattiseksi tarinaksi. Niukat teemat	passiivirakenteissa tekijät häivytetty; niukasti teemoja	ja 3, ja sitten/ nyt 2 tauot ylipäättään pitkiä,	Teksti ei jäsenny skemaattisesti, mutta

ja sidokset vaihtelevat.	BAO lopussa teemana tarina O4 A:2 B:2 C:- O:2	myös rajoilla Muut 7 ->perättäisten pääosin menneessä ajassa tapahtuneitten asioitten listausta	puhuja tiivistää: <i>se on satu</i>
--------------------------	---	--	---

A275	TOPIKAALISET TEEMAT	SIDOKSET	SKEEMAN TOTEUTUMINEN
1) <i>p: no TÄmmötetki (1.8) tää VIssii (2.0) k-ka-KAba KAAlia vai m(h)itä tää he he</i>	1) ? tämmötetki A tää	1)	1) ORI
2) <i>t: yb[m ?</i>	2)	2)	2)
3) <i>p: [em+minä tiä jji-jotai se [se varma ni TUUssa ja ,</i>	3) PU minä A se	3) ja	3)
4) <i>t: [ybm ? ybm ?</i>	4)	4)	4)
5) <i>(.) p: tääll+on ny ?</i>	5) esittely-yritys	5)	5)
6) <i>(1.6) tässä ova KAns ja (0.7) ja tämä</i>	6) esittely-yritys	6) kans[=myös] – ja	6)
7) <i>(0.9) en minä sitä (3.7) en MINä mää mää mää kun en (--),</i>	7) PU minä [PU minä]1	7) kun	7)
8) <i>(2.8) ei o-oo (0.9) saa m-MUistia .</i>	8) ? Ø1	8) [ellipsi?]	8)
9) <i>t: NII . ei saa yb[m::</i>	9)	9)	9)
10) <i>p: [niitä</i>	10)	10)	10)
11) (2.8) ja (3.5) tässä on (2.2) nii tässä on (2.7 ##) täss+mä (1.6 ##) mi::tähän nämä o-Olis oikee[n	11) esittely-yritys	11) ja	11) kompl?
12) <i>t: [ybm</i>	12)	12)	12)
13) <i>p: KU::kahan sen s(H)Anot s(h)i[lle</i>	13) O1 kukahan	13)	13)
14) <i>t: [yb[m .</i>	14)	14)	14)
15) <i>p: [k(h)ai tää t(h)os taito [ne ?,</i>	15) [?A tää]3	15)	15)
16) <i>t: [ybm .</i>	16)	16)	16)
17) <i>(.) p: .hbhb em+MÄÄ se MUIsta sitä sitä (1.7) mikä se o .</i>	17) PU mää	17) sitä mikä	17)
18) <i>(0.6) t: LINnut</i>	18) (B linnut)	18)	18) (kompl)
19) <i>(.) p: LINnut no no no NII , l[innut .</i>	19) [B linnut]2	19)	19)
20) <i>t: [ybm .</i>	20)	20)	20)
21) <i>(0.6) p: .hbhb no tässä on KAns ,</i>	21) Ø2	21) ellipsi – kans[=myös]	21)
22) <i>(3.9) ON tässä (.) h-m (0.5) mikä täällä mahtaa OL(--)</i>	22) esittely-yritys	22)	22)

23) (3.3) mikä tässä mahkaa [olla.	23) esittely-yritys	23)	23)
24) t: [yhm .	24)	24)	24)
25) (1.2) t: mitä mahtaa (.) ruveta TEekemään .	25) (Ø3) [?]	25) (ellipsi)	25) (resol)
26) p: NII (.) jotaiv vi (.) näki Julevan mutta ,	26) Ø3	26) ellipsi – mutta	26) kompl?
27) EM+minä nää .	27) [PU minä]4	27)	27)
28) (1.0).hbbb ja tämä: (3.9) mitäs se sitte TÄmä:: o	28) esittely-yritys	28) ja – sitte	28)
29) (1.2) t: yhm ?	29)	29)	29)
30) (0.8) p: aa aa (3.3 ot #m::# mt) EI sieltä saa+aa+al [# muisto# .	30) ? Ø4	30) [ellipsi?]	30)
31) t: [yhm .yhm . (0.9) y-hm ?	31)	31)	31)
32) (2.3) p: #voi voi kun# no MIkäs tässä he [he ei se	32) esittely-yritys, A se	32)	32)
33) t: [NII (.) nii se kaivaa siinä [vähän ,	33) (A se)	33)	33) (resol)
34) p: [NII (.) nii-[I ?	34)	34)	34)
35) t: [elikkä (.) minkä se PISTää	35) ([A se]5)	35)	35)
36) (.) p: nii . (0.7) PISTääj joku (2.3 ot #ö-ö#) #a-a#-am tai tuolla se on joku:: (1.0) lo long (-) (1.2) LANka .	36) Ø5 o2 lanka	36) ellipsi	36)
37) [e:- ei . ei : .	37)	37)	37)
38) t:[yhm ? (0.7) L::[Apio .	38) (o2 lapio)	38)	38)
39) p: [joo (.) SEMmone n[o:: no semmone	39) o2semmonen	39)	39)
40) t: [yhm . yhm .	40)	40)	40)
41) (1.0) p: .bbb tässä ovat sitte:: (3.3 #a-a-o#) tämä .	41) esittely-yritys c tämä	41) sitte	41)
42) (.) t: Yhm .	42)	42)	42)
43) (2.5) p: s-s-s-sitä .	43) esittely-yritys c sitä	43)	43)
44) (3.2) en MINä kyllä kylä USkalla t(h)[ää he he	44) PU minä	44)	44)
45) t: [yhm . he he	45)	45)	45)
46) p: EI sitä saa	46) ?PU minä?	46)	46)
47) t: yhm . (0.5) se on se VARik[senPElätin .	47) (c variksenpelätin)	47)	47)
48) p: [(-) joo-o sä tiät TÄÄ+on tää .	48) TU sä c tää	48)	48)
49) t: PELätin .	49) (c pelätin)	49)	49)
50) p: tässä tää m[m (-) jo MENi .	50) ?C tää	50)	50)
51) t: [yhm . (.) yhm . yhm .	51)	51)	51)
52) p: .bbb nü	52)	52)	52)

<p>53) (1.0) t: Yhm . 54) (0.5) p: j::o (0.9) tässä sitte se:: i (0.5) no se i-ISK-k mikä se o-on . 55) (3.5) ((naputtaa kuvaa)) #y tota:: (1.1) ((naputtaa kuvaa)) TOta:: tota:: 56) (0.5) t: no NII ? JUstüinsa . 57) p: tota (-) [tota 58) t: [Yhm . 59) (3.3) p: Sitä:: . 60) (1.3) t: elikä ne LINnut 61) p: j::oo [sit LINnut LINnut joo et ta taa tampe(-) JAA-a JAaha . 62) t: [LINnut TAAs (.) Tulee (.) yhm . 63) (1.2) p: j::a (3.6) ja täällä (1.7) täällä kans (1.9) on nuo (1.0) ((naputtaa kuvaa)) j::a (0.5) yhm . 64) (2.3) EI VOi ? (0.5) ei voi . (.) [he be 65) t: [yhm . ei VOI s(h)anoa [he be 66) p: [e(h)ei [(.) ja joo ja TÄss+o[n (1.3) pa (-) 67) t: [NII [yhm . yhm . yhm . 68) (0.7) t: nii elikä siinä se HÄÄtää niitä pois .</p>	<p>53) 54) A se 55) esittely-yritys 56) 57) 58) ? 59) 60) (B linnut) 61) Blinnut 62) (B linnut) 63) esittely-yritys 64) ?PU minä? 65) 66) esittely-yritys 67) 68) (se A)</p>	<p>53) 54) joo+sitte 55) 56) 57) 58) 59) 60) 61) joo – sit 62) 63) ja ja, kans[=myös], ja 64) 65) ja ja 66) 67) 68)</p>	<p>53) 54) resol? 55) 56) 57) 58) 59) 60) 61) kompl? 62) (kompl) 63) 64) 65) 66) 67) 68) (resol)</p>
<p>SIDOKSISUUSPROFIILI: Tutkija rakentaa tarinaa.</p>	<p>Teemoja vaikea tulkita; APUAPUOAPUAPUAPU TUCAB pääteemoina päähenkilö ja puhuja; puhuja pääasiassa kysellee ja kommentoi A:7, B:1, C:1, O:1, PU:9?, TU:1</p>	<p>ja 5, ellipsejä 5? sitte 3 (joo + sitte, sit) Muut: kans=myös</p>	<p>Tutkija tulkitsee puhujan ilmauksia, niukat sidokset (sit) yksiköitten rajoilla</p>

A303	TOPIKAALISET TEEMAT	SIDOKSET	SKEEMAN TOTEUTUMINEN
<p>1) <i>p: joo (.) siinä tuota (3.3) miehellä on kädessä ainakin tuo mikä toi nyt on nimeltään tommone (.) työkalu .</i></p> <p>2) <i>(2.4) mitä siinä KARTassa on sitä minä en tiedä .</i></p> <p>3) <i>(5.2) tuol+on sitte jo hedel-HEDELMiä .</i></p> <p>4) <i>(2.3) onk+se omenia vai Mitä ne o .</i></p> <p>5) <i>(1.3) sitte tääl on jotain ISOMPIaki (0.8) ISOMPIakin (1.8) juttuja .</i></p> <p>6) <i>(2.6) tuola tulee KOIRii ja esille ,</i></p> <p>7) <i>(0.9) sit mies ihmettelee ku KOIRat kävelee siälä .</i></p> <p>8) <i>(1.6) t-ton (0.9) tai onks noi sit onks noi LINTuja ,</i></p> <p>9) <i>(.) taitaa olla suuria LINTuja tuolaki on ainakin yks ?,</i></p> <p>10) <i>(1.2) kyl kai ne NIITä on LINTuja .</i></p> <p>11) <i>(6.2) ja tossa hän nyt alkaa KIINNittämään (1.0) tota jotain (.) telinettä TUObon mikä lienee sitte .</i></p> <p>12) <i>(2.1) jaaba sitte hän on pannu sinne (1.2) niinku (0.5) TAKin ja (.) HAtun onk+se sitte nii+ku joku (0.5) eläimem (.) PELotusta varten pantu tohon varmaan .</i></p> <p>13) <i>(.) varmaan täälähän se on ja ?,</i></p> <p>14) <i>(1.1) mikeskä noita nyt SANotaankaan niin noita tommosia</i></p> <p>15) <i>(1.1) ku Eläimiä varten joskus MUISTan (.) jo LAPsena kun niit laitettii niin+ku PELOtukseks .</i></p> <p>16) <i>(1.5) eiks+ne SEMmosia ollu .</i></p> <p>17) <i>t: yhm</i></p> <p>18) <i>(4.0) p: nyt hän nostaa sen tästä vissiin jobonkin MUUalle sittev vai .</i></p> <p>19) <i>(.) tai tuleeks siibe UUs lisää .</i></p> <p>20) <i>(2.0) TUOLlahan se sit taas on .</i></p> <p>21) <i>(2.3) kylä se nyt semmonen LINTupelotintaulujuttu siinä nyt on käsitteyssä ,</i></p> <p>22) <i>(.) em+mä nyt oikeen MUUTA osaa selittää siihen .</i></p>	<p>1) o1työkalu</p> <p>2) PU minä</p> <p>3) o2 hedelmiä</p> <p>4) O2 se</p> <p>5) o3juttuja</p> <p>6) o4 koirii</p> <p>7) A mies O4 koirat</p> <p>8) O4 noi</p> <p>9) B lintuja</p> <p>10) B ne</p> <p>11) A hän o5 telinettä</p> <p>12) A hän o6 takin ja hatun O6 se c joku pelotusta varten pantu</p> <p>13) C se</p> <p>14) C noita</p> <p>15) PU [minä] muistan</p> <p>16) C ne</p> <p>17)</p> <p>18) A hän</p> <p>19) c uus</p> <p>20) C se</p> <p>21) O6 linnunpelotintaulujuttu</p> <p>22) PU mä</p>	<p>1)</p> <p>2) mitä-sitä</p> <p>3) sitte</p> <p>4)</p> <p>5) sitte</p> <p>6) ja[=myös]</p> <p>7) sit – ku</p> <p>8)</p> <p>9)</p> <p>10)</p> <p>11) ja – sitte</p> <p>12) sitte – sitte</p> <p>13) ja=myös</p> <p>14)</p> <p>15) ku – kun</p> <p>16)</p> <p>17)</p> <p>18) nyt – sitte</p> <p>19)</p> <p>20) sit taas</p> <p>21)</p> <p>22)</p>	<p>1) ORI</p> <p>2)</p> <p>3)</p> <p>4)</p> <p>5)</p> <p>6) KOMPL</p> <p>7)</p> <p>8)</p> <p>9)</p> <p>10)</p> <p>11) RESOL</p> <p>12)</p> <p>13)</p> <p>14)</p> <p>15)</p> <p>16)</p> <p>17)</p> <p>18) kompl?</p> <p>19)</p> <p>20)</p> <p>21) ABSTR</p> <p>22) CODA</p>

<p>SIDOKSISUUSPROFIILI: Tekstiin rakentuu vain yksi selkeä episodi. Kyselyjaksoissa omat vaihtelevat teemansa; muutoin pääteemana pääosallistuja.</p>	<p>vaihtelevat teemat (kyselyjaksot!); PUOAOBAOCPUCACOPU Pääteemana pääosallistuja A:4 B:2 C:4 O:4 PU:3</p>	<p><i>Sitten 7, kun, taas, ja</i> <i>Sitten</i>-sidos luettelee perättäisiä asioita ja tapahtumia; pitkien taukojen avulla yksiköt erottuvat</p>	<p>Vain yksi selkeä episodi, puhuja tiivistää (ABSTR)</p>
--	---	---	---

A312	TOPIKAALISET TEEMAT	SIDOKSET	SKEEMAN TOTEUTUMINEN
<p>1) <i>p: no is-i-isäntä ruppee (3.2) niin+kun (.) siemeniä ,</i> 2) <i>(1.4) ja sitten hän (0.5) KUvittelee että NYT tulee hieno sato .</i> 3) (3.4) ja sitte <i>tuleekin nuo (1.8) HArakat ?</i> 4) <i>(0.5) ja varikset tuossa .</i> 5) (4.5) ja sitten <i>(.) isäntä (0.9) vähä niinku SUuttuu siinä ja ,</i> 6) <i>(.) sitte hän (0.7) me- (.) menee ha (1.0) hakemaan tuolta (1.9) niin+kun (1.3) kuinka mä nyt sanoisin (2.4) niin+kun (1.0) että (.) jo (2.1) kuinka mä nyt SAnoisin tän ,</i> 7) <i>(3.5) kyl mä sen (.) niin+ku (1.0) ymmär:: se on niinku näyttää (.) PELottimen .</i> 8) <i>t: yhm .</i> 9) <i>(1.3) p: ja sitten pistää (.) NArut ja ?,</i> 10) <i>(0.8) hänel on jo (.) ja pistää (.) kato (2.0) niin+ku sem PYStyyn .</i> 11) <i>t: yhm ?</i> 12) <i>(.) p: no sitten hänel on (1.2) laittanu (0.5) TAKin ja batun (1.3) tohon (2.6) PÄÄlle että (.) että PELottaa .</i> 13) (1.7) ja sit <i>hän HUOmaakin (0.7) Isäntä että (0.8) nyt ne (0.5) LINnut on KUITenki jo (2.2) tuolla (0.6) Kasvimaalla ja ,</i> 14) (4.1) sillon <i>#ö# isäntä SUuttuu ja ottaa sen (2.4)</i></p>	<p>1) A isäntä 2) A hän 3) B harakat 4) Bvarikset 5) A isäntä 6) [A hän]1 PU mä, PU mä 7) PU mä c pelottimen 8) 9) Ø1 10) A hänel Ø1 11) 12) A hänel [hän] Ø1 13) A hän B ne linnut 14) [A isäntä]2 Ø2</p>	<p>1) 2) ja sitten – että 3) ja sitte 4) 5) ja sitten – ja 6) sitte 7) 8) 9) tauko+ja sitten+ ellipsi – ja 10) ja+ellipsi 11) 12) no sitten – että 13) ja sit – että – ja 14) sillon – ja+ellipsi</p>	<p>1) ORI 2) 3) KOMPL 4) 5) RESOL 6) 7) 8) 9) 10) 11) 12) 13) KOMPL 14) RESOL</p>

<i>niin+kun (0.7) pelot (.) PELottimen POis ?</i> 15) (1.4) ja rupee hi-be-boitamaan niit (?) (.) YMPäriinsä että (0.8) kaikki (.) joutu (.) nuo nuo (1.1.) LINnut (.) pois .	15) Ø2 B kaikki nuo linnut	15) ja+ellipsi – että	15)
SIDOKSISUUSPROFIILI: Vaihtelevat teemat ja sidokset jäsentävät skemaattista tarinaa miehestä ja hänen teoistaan.	vaihtelevat teemat: ABAPUABAB Pääteemana pääosallistuja A:12 B:2 C:1 PU:3	ja 3, ja (sitten)+ellipsi 4 sitten 2, ja/ no sitten 5, sillon 1 yht.14 muut 4 rajoilla tauko+ ja sitten, sisällä ja (+ellipsi)	skemaattinen tarina, yksiköitten rajat merkitty

A349	TOPIKAALISET TEEMAT	SIDOKSET	SKEEMAN TOTEUTUMINEN
1) p: m-m-mies seisoo #y-yh-y-y#	1) A mies	1)	1) ORI
2) (1.4) y-y (6.0) se sei::soo (1.3) y (0.7) UKki .	2) A se	2)	2)
3) (.) t: ybm ?	3)	3)	3)
4) p: #mi# (2.1) #y-m-ym# (3.0) mikä tehd-d-d-ö-ö (0.7) yb (2.1) TUon ?	4)	4)	4)
5) (2.0 ot .bbb) HAH	5)	5)	5)
6) (4.2) ai (set) VARikset (.) he he .h varikset nuo v-v syövät .	6) B varikset	6)	6) KOMPL
7) t: just	7)	7)	7)
8) (3.7) p: a::inas #ö# (3.7) ta::i (3.3) (p)uu (10.0 ot .bbb) T(H)Aipuu he he he he .bbb (0.5) per-ö (0.7) php-m (.) perhob-näh (3.0) per (.) niin (2.7) .bbb NHY. (hymähdys)	8) ?perhoh-näh	8)	8)
9) (6.1 ot .bbb) VARikset .	9) B varikset	9)	9)
10) t: ybm ?	10)	10)	10)
11) p: ybm ?	11)	11)	11)
12) (3.5) et mul (0.6) t::ai-ki-naa (11.0 ot .bbb) TAIkinaa #ö# ybmp (.) (-)	12) ?PU mul	12) ?et	12)
13) (19.0 ot mt .hh mt .hb) [he he he	13)	13)	13)
14) t: [ybm ? mitäs sit tapabtuu .	14)	14) (sit)	14) (resol)
15) (0.5) p: mikä se tää on .	15)	15)	15)
16) (2.7) sii::nä-p-p (.) isketään (3.4 ot .bbb) h(h)äh	16)	16)	16)

17) <i>t: joo-o JAtkakaavaan .</i> 18) (6.0 ot: .hbb) <i>p: äb (6.8 ot: .hbb)</i> 19) <i>t: mitä siinä isketään .</i> 20) <i>p: mitä</i> 21) <i>t: Mitä siinä isketään .</i> 22) <i>p: he he isketään (2.9) V Arikset ja ö barakat ja ö</i> 23) (4.0 ot: .hbb) <i>y-y-m (2.8) mie [o nii (.). yhm</i> 24) <i>t: [pois (.). huiskitaa pois (.). just</i> <i>nii</i>	17) 18) 19) 20) 21) 22) 23) PU mie 24)	17) 18) 19) 20) 21) 22) 23) 24)	17) 18) 19) 20) 21) 22) 23) 24)
SIDOKSISUUSPROFIILI: Tapahtumarakenne on tyypistynyt ja osin vaikeasti tulkittavat teemat seuraavat toisiaan ilman sidoksia.	osin vaikeasti tulkittavat niukat teemat ABPU A:2 B:1 C:- PU:2 Passiivilauseissa ei tekijäteemaa	Ei sidoksia.	tyypistynyt tarinan skeema tulkittavissa

A361	TOPIKAALISET TEEMAT	SIDOKSET	SKEEMAN TOTEUTUMINEN
1) <i>p: he he .hh nii</i> 2) (5.7) <i>mun täytys niinku TÄLla taval oikeen puhua .</i> 3) <i>t: yhm ?</i> 4) (0.7) <i>p: joo se (3.2) se on (.). se+on (1.2) se on Pirun pahal pahaks ,</i> 5) (1.9) <i>EM+mä oikeen (6.8 ot .hbb hbb.) se on vähän paha (.). joo .</i> 6) (4.7) <i>ku mä en TIEDä si tota Nimee ollenka ,</i> 7) <i>t: yhm ?</i> 8) (1.3) <i>p: että mistäs mikä:: onko se joku osmo vai osmo vai ALI(h)o [he he (---)</i> 9) <i>t: [yhm ? m-joo sill+ei oikeestaan oo V Äliäkään mut mitäs se (.). PUuhailee .</i> 10) (.). <i>p: no se nyt TEkee tuossa työssä om:: mää (0.5) ONko se tuoll+o nyt tiälä:: #:o::# semmosia pieniä .</i> 11) (1.8) <i>jah (2.5) tää o sitte mitä sillä KUvittelee tuolla (2.2) pieneviä hommia ja .</i>	1) 2) PU mun 3) 4) O1 se 5) PU mä O1 se 6) PU mä o2 nimee 7) 8) O2 se 9) (sillä, se) 10) A se A se 11) O3 tää A sillä [se?] o3 pieneviä hommia	1) 2) 3) 4) 5) 6) 7) 8) että 9) (mut) 10) 11) jah+sitte- ja	1) 2) 3) 4) 5) 6) 7) 8) 9) 10) ORI 11)

<p>12) (2.5) sitte o VER <i>eikun+nuo</i> (5.2) <i>ku mää on mää on hu HUOno HUOno</i> (1.5) <i>Puhumassa tässä ,</i> 13) <i>t: yhm ?</i> 14) (1.0) <i>p: mu::tta TEILLähän tietysti täytyy Osatakeki ,</i> 15) (.) <i>se+on TÄSs+on</i> (1.0) <i>KUKa olt nyt .</i> 16) <i>kuka ne on ne TÄSs+on nää</i> (1.3) <i>nuo SYÖny nuu</i> (4.2) <i>TUOLta nuo::</i> (.) <i>pois .</i> 17) (2.1) ja tuos tulee:: sitte (3.9) <i>se+on se</i> (0.6) <i>mikä:: se on tää VANba mies täällä tää tää täällä on tää .</i> 18) (1.3) <i>tää tekee noita</i> (3.4 <i>ot mt</i>) <i>joo joo .</i> 19) (3.5) <i>hb. ei+ku mä en en sor en en EN Opi so-sooran nää</i> (.) <i>nääkun</i> (1.0) <i>täinnä .</i> 20) (2.2) <i>ku mä en pääse KOSkaan tältä JÄreltä ennen kun mää saan tulla JÄRki tähän asiaan .</i> 21) <i>t: yhm ?</i> 22) (1.2) <i>p: ni mä en pääse MILLään tästä pois .</i> 23) (6.2 <i>ot .hbb hbb.</i>) <i>en+en Osaa .</i> 24) (3.1) <i>t: iban HYvin se meni tähän asti sanoitte että että nuu tuli SYÖmään niitä SIE[meniä</i> 25) <i>p: [kyllä ne syö ja sitten ne syö TÄmä:kin tästä ?,</i> 26) (1.4) ja sitte <i>tästä se tekee UUdestaas UUDen kuopan ,</i> 27) (1.7) <i>ja TAAS takii tekee kuopan ,</i> 28) (1.6) <i>tekee niinku UUDen</i> (1.8) <i>työn ?,</i> 29) (0.8) <i>ja SITte vasta tulee tää</i> (3.6 <i>ot mt</i>) <i>sit se tulee UUdestaan toi ?,</i> 30) (2.4) <i>nob se on tulee tä</i> (4.6 <i>ot .hb hb.</i>) <i>tule-tulee se on sano</i> (2.0) <i>no MISTä ne nyt Tulee tuol[ta ,</i> 31) <i>t: [yhm ?</i> 32) <i>p: joo .</i> 33) (0.7) ja:: (.) ja sitte <i>sehä:: tekee tästä se tekee</i> (2.5) <i>laittaa sinne</i> (1.7) <i>sen UUdestaan ,</i> 34) (2.4) <i>ja sit se Tulee taas ,</i> 35) (2.5) <i>mistä se OTtaa tuolta .</i></p>	<p>12) esittely-yrittys b nuu PU mää 13) 14) TU teillähän 15) esittely-yrittys b 16) B kuka 17) ?a tää vanha mies 18) A tää 19) PU mä 20) PU mä PU mää 21) 22) PU mä 23) PU en [minä] 24) (se sanoitte nuo) 25) B ne B ne 26) [A se]1 27) Ø1 28) Ø1 29) ?B tää, se, toi 30) B se B ne 31) 32) 33) [A sehä]2 Ø2 34) ?A se 35) ?A se</p>	<p>12) sitte – ku 13) 14) mutta 15) 16) 17) ja sitte 18) 19) 20) ku – ennen kun 21) 22) ni 23) 24) (että) 25) 26) ja sitten 27) ja taas+ellipsi 28) ellipsi 29) ja sitte vasta –uudestaas 30) 31) 32) 33) ja+ja sitte, ellipsi 34) ja sit - taas 35)</p>	<p>12) KOMPL? 13) 14) 15) 16) KOMPL 17) RESOL 18) 19) 20) 21) 22) 23) 24) (kompl) 25) 26) RESOL 27) 28) 29) kompl? 30) 31) 32) 33) resol? 34) 35)</p>
---	---	--	--

<p>36) (2.6) <i>se täytyy oikeen niinku Osaas Osaasti ilm-Ilmeellä mutta tääki on (1.3) MILlä tavalla se on sitte SAS (.) PES (1.3) PESty ei+kun ei se+on se+on</i></p> <p>37) (1.8) <i>se on taas pois mä luulen .</i></p> <p>38) (2.7) <i>EN o[saa .</i></p> <p>39) <i>t: [selvä .</i></p>	<p>36) O4 se ?tääki,se</p> <p>37) ?O5 se PU mä</p> <p>38) PU en [minä]</p> <p>39)</p>	<p>36) mutta</p> <p>37) taas</p> <p>38)</p> <p>39)</p>	<p>36)</p> <p>37)</p> <p>38)</p> <p>39)</p>
<p>SUHTAUTUMISPROFIILI: Tarinan päätteemana pääosallistuja, sanahaku- ja kommenttijaksoissa <i>minä</i>. Teemat vaihtelevat. Osa tapahtumarakenteesta on tunnistettavissa teemojen ja sidosten vaihtelun perusteella. Osa teemoista ja tapahtumista jää tulkinnanvaraisiksi.</p>	<p>paikoin vaikeasti tulkittavia vaihtuvia teemoja PUOPUOPUOAOAPUTUB APUBABAOPU pääteemana pääosallistuja ja sivuteemana pääosin puhuja itse A:10 B:6 C:- O:5 PU:11 TU:1</p>	<p><i>ja 4, ja+ellipsi 1, ellipsit 2 ja sitten (vasta) 3, sitten 3</i> Muut 9, runsaasti temp. sidoksia (<i>taas, uudestaan, vasta</i>); rajoilla teemojen ja sidostyyppin vaihtoa, taukoja, sidoksena <i>ja sitten</i>, yksiköiden. sisällä monenlaisia -runsaasti toistoja!</p>	<p>Skeema toteutuu osittain; tulkittavissa rajamerkeistä ja tutkijan kommentteista</p>

A397	TOPIKAALISET TEEMAT	SIDOKSET JA RAJAT	SKEEMAN TOTEUTUMINEN
<p>1) <i>p: no tos ensimmäises kuvas ainaki:: yy-h (1.9) miäs (.) #ö# laittaa (1.2) vakoon SLÄmeniä ja .</i></p> <p>2) <i>(4.4) toisessa kuvassa se (3.5) se ajattelee (1.5) tomattia ja (1.5) kurkkuja ja</i></p> <p>3) <i>(1.2) ETTä se viisiin saa sen siältä (1.5) siältä siältä .</i></p> <p>4) <i>(3.8) mitä se on Istuttanu .</i></p> <p>5) (2.6) ja sit tulee (1.0) <i>V</i>Arikset ja nokkii sen (1.2) sen sen (2.1) pois .</p> <p>6) (1.8) sit se menee ja (1.6) rakentaa itselleen (1.9) yb:: ton (0.5) variksenpelättim+ja</p> <p>7) (3.3) mu::tta ei niist oo sitte Apua ja</p> <p>8) <i>(5.9) siihen se päätty .</i></p> <p>9) <i>t: HYvä .</i></p>	<p>1) A miäs</p> <p>2) A se o1 tomaattia ja kurkkuja</p> <p>3) A se</p> <p>4) A se</p> <p>5) [Bvarikset]1 Ø1</p> <p>6) [Ase]2 Ø2 c variksenpelättimen</p> <p>7) C niistä [siitä]</p> <p>8) O se [tarina]</p>	<p>1) ensimmäisessä kuvassa – ja</p> <p>2) toisessa kuvassa – ja</p> <p>3) että – <u>sen</u></p> <p>4) <u>mitä</u></p> <p>5) ja sit – ja+ellipsi</p> <p>6) sit – ja+ellipsi – ja</p> <p>7) mutta – sitte – ja</p> <p>8)</p>	<p>1) ORI</p> <p>2)</p> <p>3)</p> <p>4)</p> <p>5) KOMPL</p> <p>6) RESOL</p> <p>7) kompl?</p> <p>8) CODA</p>
<p>SIDOKSISUUSPROFIILI: Vaihtelevat teemat ja sidokset jäsentävät niukkaa mutta skemaattista tarinaa miehestä ja hänen teoistaan.</p>	<p>vaihtelevat teemat; ABACO Pääteemana pääosallistuja A:5 B:1: C:1 O:1</p>	<p>ja+ellipsi 2, ja 4, ja sitten 1 sitten 2 Muut 5 rajoilla sidoksena (ja) sit, mutta, yksiköden sisällä ja sekä ja+ellipsi</p>	<p>Niukka skemaattinen tarina, jonka yksiköt on merkitty</p>

A447	TOPIKAALISET TEEMAT	SIDOKSET	SKEEMAN TOTEUTUMINEN
<p>1) <i>p: siinä tuommonen Lihavabko Mies n::in se (0.5) ty-tuosa on semmonen:: #ö-ö# joku:: #öb# LAAtikko vai mikäähän ois+siäl semmonen pikkunen LAPio ?</i></p> <p>2) <i>.hb ja se TIPuttaa tuosta LAAtikosta tuohon MAAban sitä: .</i></p> <p>3) <i>(.) ja meinaako se PEITtääki laittaisiko se SIEmeniä itämään vai mitä: .</i></p> <p>4) <i>(.) t: yb[m</i></p> <p>5) <i>p: [joo (.) nii</i></p>	<p>1) A1 mies o1 laatikko</p> <p>2) A1 se</p> <p>3) A1 se A1 se</p> <p>4)</p> <p>5)</p>	<p>1)</p> <p>2) ja</p> <p>3) ja</p> <p>4)</p> <p>5)</p>	<p>1) ORI 1. episodi</p> <p>2)</p> <p>3)</p> <p>4)</p> <p>5)</p>

<p>6) <i>t: vois Olla</i> 7) (0.7) <i>p: JOO (0.7) ja sitten tuo TOINEN kuva on (.) siinä .,</i> 8) (.) <i>siinä on jo HEDelmiä suuri ko-kori täynnä .</i> 9) (0.5) <i># näyttäis nii et ne ois OMENOita .</i> 10) (1.0) <i>NII (.) vai onkohan ne .</i> 11) (0.6) <i>t: yhm</i> 12) (.) <i>p: nii (0.8) ja sitte tässä tässä (.) poika juoksee tuonne KOvaa kyytiä ?</i> 13) (0.6) <i>se katsoo niitä KANOja tuossa vai mitähän ne on nuo #e-ö# ei ne+o KANOja ne o LINTuja jota::ki .</i> 14) (0.7) <i>siinä sitte tässä o ja poika:: pelästyykö se vähä niitä #e-e# lintuja vai mitä ku se menee vähä niinku PAkoon tuossa .</i> 15) (.) <i>t: jo[o-o ?</i> 16) <i>p: [tuo (.) nii (1.0) ja sitte TÄSSä toisessa TÄSSä kolmannessa kuvassa (0.7) neljännessä ninb (1.2) ei tässäkään mitään Erikoista onko se KIRves ja siinä (0.6) siinä ru::vetaan tekemään jota::kin KI-KIRvettöitä .</i> 17) <i>#u-u# tekeekö ne siinä (0.6) #ri- (.) tuota: :# semmosta #r-r# (1.6) RISTIä tabi jotakin tommosta mitä ne pistää semmosta ## semmosta tuommosta ,</i> 18) <i>kun niillä o tuommonenki (.) KIRves ja sitte tuommonen niinkun #o::# mi- e-eihän se RISTI+o mikskä sitä sanotaan .</i> 19) <i>t: yhm ?</i> 20) <i>p: tuotab nii (0.6) ni SEMmonen siinä on .</i> 21) <i>.hbh ja sitte tuossa mies juoksee ja (0.6) se siinä on tuossa:: #v-v# sitten miehen PAI #ö-ö# TAKki ja HATTu .,</i> 22) <i>.hbh ja t-tuo LAPsi taitaa tulla onko se nyt LAPsikkaa (.) sill+ol LUSIKka tipahtaa siinä kun (.) se kait SÄikähtää vähä tuota se luulee v(h)issiin m(h)ieheksi sitä .,</i> 23) <i>.hbh nin-ni LUSikka putovaa SUUSTA .</i> 24) (.) <i>lusikka sillä on suussa .</i> 25) (0.8) <i>ja sitte TÄÄlä sitte nin (0.7) sitte tuota</i></p>	<p>6) 7) o2toinen kuva 8) o3hedelmiä 9) O3 ne 10) O3 ne 11) 12) ?A2 poika 13) A2 se o4 kanoja O4 ne O4 ne O4 ne 14) A2 poika A2 se A2 se 15) 16) o4 kirves 17) O5 ne O5 ne [ketkä? A1+A2?] 18) O5 niillä o4 kirves o6 risti O6 sitä 19) 20) O6 semmonen 21) ?A1 mies o7 takki ja hattu 22) ?A2 lapsi A2 se o7 lusikka ?A2se A2 se 23) O7 lusikka 24) O7 lusikka 25) ?[A1 mies]1 Ø1 o8 kuva</p>	<p>6) 7) ja sitten toinen kuva 8) 9) et 10) 11) 12) ja sitte 13) 14) sitte, ja [myös] – ku 15) 16) ja sitte, toisessa, kolmannessa, neljännessä 17) tommosta mitä 18) kun – ja sitte 19) 20) 21) ja sitte – ja – sitten 22) ja – kun 23) nin-ni 24) 25) ja sitte – sitte – taas –</p>	<p>6) 7) 8) 9) 10) 11) 12) 2. episodi 13) 14) 15) 16) 3. episodi 17) 18) 19) 20) 21) 4 episodi? 22) 23) 24) 25) 5. episodi?</p>
--	---	--	--

<p><i>siinä mies:: (.) ihmettelee taas ja katsoo tuota:: kuvaa mikä siinä lie siin+on samanlainen miehen kuva vai ei se Mies o ku joku miehen kuva .</i></p> <p>26) (0.6) ja TUOSSa sitte se Mies (0.9) tuo mies sitte tuota nin mitä se #o# oikein tekee:: (0.5) tuossa kun se näyttää niinkun se (0.7) TEkis jollekin tuossa jotakin mitä tuossa .</p> <p>27) (0.6) t: Niin mitähän se vois Olla .</p> <p>28) p: mitähän se vois TEhä siinä .</p> <p>29) (0.5) niin niin tuota vua onko se oikea mieskään jos se on joku k-KUva vain .</p> <p>30) (0.7) tabiikka::h (0.9) em+mä Osaa sanoa .</p> <p>31) (0.9) ja TÄÄlä sitte nin (0.2) VARis lentää ja (0.9) ja ja ja tuo Mies JUOKsee (.) juoksee tuossa kovasti .</p> <p>32) (0.6) PAkoonko se menee nuita LINTuja vai MITä se (.) siinä oikeen MEInaa kun (.) se JUOKsulla menee tuov VIImeise tuo mies tuolla .</p> <p>33) p: [nii .</p> <p>34) t: [just .</p> <p>35) p: nii .</p>	<p>O8 se</p> <p>26) A1 mies A se A se A se</p> <p>27) (se)</p> <p>28) A se</p> <p>29) ???A/O8 se</p> <p>30) PU mä</p> <p>31) B varis A1 mies</p> <p>32) A1 se A se A se</p> <p>33)</p> <p>34)</p> <p>35)</p>	<p>ja+ellipsi</p> <p>26) ja sitte – sitte – kun</p> <p>27)</p> <p>28)</p> <p>29) jos</p> <p>30) tahikka</p> <p>31) ja sitte – ja</p> <p>32) kun – tuov viimeise</p> <p>33)</p> <p>34)</p> <p>35)</p>	<p>26)</p> <p>27)</p> <p>28)</p> <p>29)</p> <p>30)</p> <p>31) 6. episodi?</p> <p>32)</p> <p>33)</p> <p>34)</p> <p>35)</p>
<p>SIDOKSISUUSPROFIILI: Tapahtumat eivät jäsenny skemaattiseksi tarinaksi. Vaihtelevat teemat ja runsaat ja/ja sitten –sidokset tekevät tekstistä toisiaan seuraavien erillisten episodien luettelon.</p>	<p>Eri jaksoissa omat teemansa, osa vaikeasti tunnistettavia OAOAOAOAOAPUBA A (A1+A2):19? B:1 C:- O:13 PU:1 Mies=poika? =>ne?</p>	<p>ja 5, ja sitten 8, sitten 4, ja+ellipsi 1 Muut 14 ja/ja sitten episodien rajamerkkeinä?</p>	<p>Tapahtumat eivät jäsenny skemaattiseksi tarinaksi; useita toisiinsa liittymättömiä episodeja</p>